

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

La gestió de l'Ajuntament de Barcelona republicà (1931-1936)

Alexandre Solano Budé

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA REPUBLICÀ (1931-1936)

Alexandre Solano Budé

Alexandre Solano Budé

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA
REPUBLICÀ (1931-1936)

Tesi doctoral dirigida per:
Dr. Andreu Mayayo Artal

Doctorat Societat i Cultura
Departament d'Història Contemporània
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona
2018

ÍNDIX

AGRAÏMENTS, p. V.

INTRODUCCIÓ, p. VII.

I. DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

1. De Primo de Rivera a les eleccions municipals, p. 3.

- 1.1. La fi de la dictadura de Primo de Rivera, p. 3.
- 1.2. La ‘dictablanda’ de Dámaso Berenguer, p. 5.
- 1.3. Els partits, recuperen la legalitat, p. 8.
- 1.4. El Pacte de Sant Sebastià, p. 11.
- 1.5. Després del Pacte de Sant Sebastià, p. 14.
- 1.6. Insurrecció de Jaca i fi del règim de Berenguer, p. 16.
- 1.7. Inici del darrer govern monàrquic, p. 18.
- 1.8. Unes eleccions més enllà del caràcter administratiu, p. 22.
- 1.9. El retorn de Macià, p. 25.
- 1.10. La conferència d’Esquerres Catalanes, p. 27.
- 1.11. El nou partit catalanista d’esquerres: Esquerra Republicana de Catalunya, p. 29.
- 1.12. Partit Catalanista Republicà, la formació amb voluntat de ser hegemònica, p. 31.
- 1.13. L’Ordre Català: Cambó i la Lliga, p. 32.
- 1.14. La campanya electoral, p. 34.

2. Candidatures en les eleccions municipals, p. 40.

- 2.1. Esquerra Republicana de Catalunya – Unió Socialista de Catalunya, p. 40.
- 2.2. Lliga Regionalista, p. 42.
- 2.3. Conjunció Republicano-Socialista, p. 44.
- 2.4. Republicana Autonomista, p. 46.
- 2.5. Partit Catalanista Republicà, p. 47.
- 2.6. Bloc Obrer i Camperol, p. 49.
- 2.7. Altres candidatures, p. 49.

3. Resultats de les eleccions municipals del 12 d'abril a Barcelona, p. 51.

4. La Proclamació de la República, p. 56.

II. LES RESISTÈNCIES AL CANVI

1. La formació del règim i l'ajuntament republicà, p. 65.

- 1.1. El torn de les minories consistorials, p. 66.
- 1.2. Final de la sessió, p. 67.
- 1.3. El Consistori republicà es consolida, p. 67.
- 1.4. La consolidació del govern català, p. 69.
- 1.5. De la transitorietat a l'Estatut, p. 71.
- 1.6. El plebiscit del poble, p. 75.
- 1.7. Les eleccions a Corts Constituents, p. 76.
- 1.8. Les candidatures, p. 77.
- 1.9. Resultat dels comicis, p. 80.
- 1.10. La jornada a l'Ajuntament, p. 83.
- 1.11. L'aprovació de la Constitució i la defensa de l'Estat federal, p. 85.

2. La normalització entre republicans i la Lliga, p. 87.

- 2.1. La crisi de 1931, p. 89.
- 2.2. El nou govern municipal i l'antic règim, p. 93.

3. El conflicte amb el règim anterior i les responsabilitats de la Dictadura, p. 98.

- 3.1. L'Abril de 1931, p. 98.
- 3.2. Comissió de Responsabilitats, p. 100.
- 3.3. L'Exposició Internacional, p. 101.
- 3.4. El Contracte de neteja de la ciutat, p. 104.
- 3.5. El problema de la justícia, p. 105.
- 3.6. Els governs gestors, p. 106.

4. L'oposició religiosa de l'antic règim, p. 109.

- 4.1. La secularització dels cementiris, p. 110.
- 4.2. L'acte al cementiri, p. 111.
- 4.3. La reivindicació religiosa, p. 114.

5. La municipalització de serveis, p. 117.

- 5.1. Les companyies d'electricitat, p. 118.
- 5.2. El projecte de municipalització, p. 118.
- 5.3. Altres serveis: les Pompes Fúnebres, p. 122.

6. La depuració de personal de 1931, p. 124.

- 6.1. Destituïts per motius polítics, p. 125.
- 6.2. El cas de la bandera catalana, p. 127.

7. El cobrament als privilegiats: l'ocultació de la riquesa, p. 130.

- 7.1. L'impost de plusvàlua, p. 130.
- 7.2. Les congregacions religioses, p. 131.
- 7.3. Frontons, p. 132.
- 7.4. Contribució de Sarrià, p. 136.
- 7.5. La contribució per millores (el cas del carrer Balmes) – Ferrocarril de Sarrià, p. 137.
- 7.6. Impost de Solars, p. 140.
- 7.7. L'ocultació de la riquesa dels grans propietaris, p. 141.
- 7.8. L'impost d'inquilinat, p. 142.
- 7.9. Campanya de la Cambra de la Propietat, p. 143.
- 7.10. El problema de les agències executives, p. 145.

8. El conflicte dels auto-taxis, p. 148.

- 8.1. La situació del taxi el 1931, p. 148.
- 8.2. L'arribada del nou règim republicà el 1931, p. 150.
- 8.3. El conflicte el juliol de 1931, p. 151.
- 8.4.1-O: el conflicte amb la Casa David, p. 152.
- 8.5. La vaga de taxistes de la confederació, p. 155.
- 8.6. La fi de la lluita Ajuntament vs. David, p. 157.
- 8.7. La consolidació de la municipalització, p. 160.
- 8.8. El Futur, p. 161.

9. Els sense feina, un problema insostenible, p. 163.

- 9.1. El problema dels 'aprofitats', p. 164.
- 9.2. La reestructuració dels sense feina, p. 165.
- 9.3. La situació abans de l'Institut d'Assistència Obrera, p. 166.
- 9.4. Com funcionava l'Institut d'Assistència Obrera?, p. 167.
- 9.5. La tasca eficient de l'Institut, p. 170.
- 9.6. Repatriacions i problemes, p. 171.
- 9.7. Altres objectius de l'Institut, p. 172.
- 9.8. Comparació Barcelona i Madrid, p. 175.

10. El conflicte dels grans intermediaris, p. 176.

- 10.1. La municipalització del servei, p. 176.
- 10.2. L'oposició a la mesura, p. 177.
- 10.3. Nou règim de matança, p. 179.

11. Conclusió de les resistències al canvi, p. 182.

III. L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

1. L'ajuntament i la comissió de Traspassos de la Generalitat de Catalunya, p. 192.

- 1.1. El traspàs de les competències catalanes a la Generalitat, p.192 .
- 1.2. La valoració dels serveis, p. 196.
- 1.3. El traspàs de l'Ordre Públic, p. 198.
- 1.4. La recentralització i el restabliment de la Generalitat, p. 199.

2. El consistori com a cambra de discussions polítiques, p. 201.

- 2.1. L'ajuntament com a cambra de discussió política, p. 202.

3. La pèrdua de la majoria consistorial: de la proclamació a l'ajuntament automàtic, p. 205.

- 3.1. De la formació del govern municipal a l'aprovació de l'Estatut, p. 205.
- 3.2. L'allunyament ERC-Radicals i la crisi dels pressupostos de 1932, p. 207.
- 3.3. La crisi del Pressupost fallit de 1932, p. 208.
- 3.4. Les votacions del Pressupost, p. 209.
- 3.5. Crisi municipal, p. 210
- 3.6. La segona votació, p. 212.
- 3.7. Solució de la crisi, p. 214.
- 3.8. La unió de cara a l'Estatut de Catalunya, p. 215.
- 3.9. De l'aprovació de l'Estatut al consistori automàtic, p. 218.
- 3.10. L'expulsió de Josep Jové de la UGT, p. 219.
- 3.11. Les eleccions al Parlament de Catalunya, p. 221
- 3.12. La situació després de les eleccions de la constitució del Parlament de Catalunya, p. 222.
- 3.13. Expulsió dels regidors d'ERC per la venda de credencials, p. 224.
- 3.14. La reacció dels suspesos, p. 226.
- 3.15. L'escàndol s'eixampla, p. 230.
- 3.16. Cap a la constitució automàtica, p. 232.
- 3.17. La constitució de l'ajuntament automàtic, p. 236.

- 4. El trencament d'ERC: L'escissió del PNRE, p. 238.**
  - 4.1. De la desunió a la ruptura, p. 240.
  - 4.2. Els altres Estat Català, p. 242.
  - 4.3. Les Joventuts d'Esquerra Republicana d'Estat Català (JEREC), p. 242.
  - 4.4. El trencament del Grup de L'Opinió, p. 245

- 5. De l'ajuntament de Jaume Aiguader al de Carles Pi i Sunyer, p. 247.**
  - 5.1. La fi de les Corts Constituents, p. 247.
  - 5.2. Les eleccions del 19 de novembre de 1933, p. 249.
  - 5.3. De les eleccions generals a les municipals, p. 251.
  - 5.4. La mort de Macià, p. 253.
  - 5.5. Les eleccions municipals: la segona volta de les generals, p. 255.
  - 5.6. Les eleccions del 14 de gener, p. 257.
  - 5.7. Les conseqüències del resultat, p. 258.

- 6. L'evolució cap al bipartidisme a la ciutat de Barcelona, p. 260.**
  - 6.1. El Partit Catalanista Republicà, la falta d'espai entre els dos blocs, p. 262.
  - 6.2. Esquerra Republicana de Catalunya, entre les diferències i la unitat, p. 264.
  - 6.3. La Lliga, l'alternativa de les dretes, p. 267.
  - 6.4. Els socialistes de la USC, el soci minoritari d'ERC, p. 268.

- 7. El gir del Partit Republicà Radical, p. 270.**
  - 7.1. L'encaix dels radicals en l'Estatut, p. 270.
  - 7.2. El canvi en els radicals de Barcelona, p. 271.
  - 7.3. Les escissions del partit a Catalunya, p. 273.
  - 7.4. Les candidatures per les eleccions, p. 275.
  - 7.5. L'escissió a la resta de l'Estat, p. 276.

- 8. La primera etapa de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer, p. 278.**
  - 8.1. El canvi de funcionament en el nou ajuntament, p. 279.
  - 8.2. L'expulsió del debat d'altres esferes de la política, p. 280.
  - 8.3. La dimissió de Jaume Vàchier, p. 281.
  - 8.4. L'empresonament Granier-Barrera, p. 283.

- 9. L'obra republicana a la cruïlla: el xoc entre la Generalitat i el Consell de Ministres, p. 286.**
  - 9.1. El conflicte a Catalunya, p. 287.
  - 9.2. Cap a l'octubre de 1934, p. 289.
  - 9.3. El 6 d'octubre abans de la proclamació a l'Ajuntament de Barcelona, p. 290.
  - 9.4. Els fets del 6 al 7 d'octubre a l'ajuntament, p. 293.
  - 9.5. Els detinguts dels Fets d'octubre, p. 295.

10. Carles Pi Sunyer i la recomposició d'ERC, p. 297.

- 10.1. C Carles Pi Sunyer reorganitza ERC, p. 297.
- 10.2. La Lliga, de l'oposició a la col·laboració, p. 299.
- 10.3. La situació s'allarga, p. 300.
- 10.4. El judici contra els dirigents, p. 302.
- 10.5. La crisi dels governs gestors, p. 304.

11. Els governs gestors al capdavant de l'Ajuntament, p. 307.

- 11.1. El govern militar del tinent coronel Martínez, p. 307.
- 11.2. La política de control de Martínez Herrera, p. 308.
- 11.3. Guerra per l'alcaldia, p. 309.
- 11.4. L'arribada de Pich i Pon com a gestor únic, p. 310.
- 11.5. L'obra de Pich i Pon com a gestor únic, p. 311.
- 11.6. La posició contrària de la Lliga, p. 312.
- 11.7. Cap a la creació de les comissions gestores, p. 314.
- 11.8. Les Comissions Gestores, p. 315.
- 11.9. L'actuació de la comissió gestora, p. 319.
- 11.10. Els enfrontaments en el si de les comissions gestores, p. 320.
- 11.11. Els radicals perden el control del *seu* Ajuntament, p. 322.
- 11.12. La CEDA i la Lliga Catalana al capdavant de l'ajuntament, p. 324.
- 11.13. La marxa de la CEDA i govern de la Lliga Catalana, p. 326.

12. L'Ajuntament de Barcelona fins a la Guerra Civil, p. 329.

- 12.1. Les eleccions de 1936, p. 332.
- 12.2. La victòria del Front d'Esquerres, p.333.
- 12.3. De la restitució a la Guerra Civil, p. 335.

13. Conclusions. L'ajuntament com a cambra política, p. 340.

- 13.1. L'ajuntament i la Generalitat, p. 344.

IV. L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

1. La configuració del nou ajuntament de 1931, p. 349.

- 1.1. El funcionament de l'Ajuntament en el període 1931-1934, p. 350.
- 1.2. Les comissions, p. 351.
- 1.3. El ple, p. 353.
- 1.4. L'organització municipal en el període 1931-1934, p. 354.
- 1.5. L'elecció de l'alcalde i tinent el 1931, p. 355.
- 1.6. Funcions de la secretaria, p. 355.
- 1.7. El paper i les funcions de l'alcalde de 1931-1934, p. 356.

- 1.8. Les visites a l'alcalde, p. 357.
- 1.9. El paper de tinents d'alcaldia, p. 357.
- 2. L'estructura de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer de 1934 i 1936, p. 362.**
  - 2.1. La Comissió de Govern, p. 363.
  - 2.2. L'alcalde, p. 363.
  - 2.3. L'Ajuntament de Barcelona el 1934, p. 364.
  - 2.4. Les comissions municipals en el nou ajuntament, p. 368.
  - 2.5. Els canvis en la composició de l'ajuntament, p. 371.
  - 2.6. El canvi el 1936, p. 372.
- 3. L'estructura dels governs gestors, p. 374.**
- 4. Conclusió de l'organització de l'ajuntament, p. 380.**

V. LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

1. La voluntat de controlar el personal, p. 385.

- 1.1. Una entrada a l'ajuntament sense depuració ni gran increment de personal, p. 386.
- 1.2. El canvi d'orientació amb la crisi dels pressupostos de 1932, p. 387.
- 1.3. La situació post-crisi de 1932, p. 388.
- 1.4. El personal en el govern de Carles Pi Sunyer, p. 390.
- 1.5. Els governs gestors: retorn als nomenaments, p. 390.
- 1.6. El retorn de Carles Pi Sunyer, p. 394.
- 1.7. La plantilla de l'ajuntament de Barcelona, p. 396.
- 1.8. L'Associació Instructiva d'Obrers i Empleats de l'Ajuntament, p. 398.

2. La reorganització de la Guàrdia Urbana, p. 401.

- 2.1. L'aprovació dels reglaments, p. 402.
- 2.2. La fi de la reestructuració, p. 403.
- 2.3. Els canvis en el cos de Bombers, p. 404.

3. L'ensenyament i la creació de nou grups escolars, p. 406.

- 3.1. La República: un nou model d'escola, p. 408.
- 3.2. La situació en la proclamació de la República, p. 409.
- 3.3. Els grups escolars del govern Aiguader, p. 410.
- 3.4. El problema escolar, p. 412.
- 3.5. La fi de les escoles religioses?, p. 414.
- 3.6. Les colònies escolars, p. 416.

- 3.7. Les noves colònies, p. 417.
  - 3.8. La primera etapa de Carles Pi Sunyer (1934) , p. 419.
  - 3.9. El govern gestor (1934-1935), p. 421.
  - 3.10. Segona part de Carles Pi Sunyer, p. 424.
- 4. Les Finances a l'Ajuntament republicà, p. 426.**
- 4.1. A la cerca d'un préstec, p. 427.
  - 4.2. L'acord sense suport del Banc d'Espanya, p. 429.
  - 4.3. El pressupost de 1932, p. 431.
  - 4.4. El pressupost de 1933, p. 431.
  - 4.5. El pressupost de 1934. El primer del govern Pi Sunyer, p. 433.
  - 4.6. El Pressupost de 1936, p. 435.
  - 4.7. El pressupost de la Generalitat de Catalunya i el de l'Ajuntament de Barcelona, p. 435.
- 5. L'Assistència Municipal: la dignificació de l'assistència social, p. 437.**
- 5.1. La Plaça de cap de Beneficència, p. 439.
  - 5.2. La campanya contra la venda ambulants, p. 440.
  - 5.3. Lluita contra mendicitat, p. 442.
  - 5.4. L'obra de la Generalitat de Catalunya, p. 445.
  - 5.5. La Borsa de Treball municipal, p. 447.
  - 5.6. Casa pels Obrers, p. 449.
  - 5.7. Els governs gestors: Generalitat contra Ajuntament, p. 450.
- 6. La Sanitat i Higienització a la ciutat de Barcelona, p. 453.**
- 6.1. La Clínica Psiquiàtrica Municipal d'Urgència, p. 453.
  - 6.2. El Parc de Desinfecció i estació de despollissament, p. 455.
  - 6.3. La sanitat, una competència autònoma, p. 455.
  - 6.4. El problema hospitalari, p. 456.
  - 6.5. L'Hospital General de la Ciutat, p. 458.
  - 6.6. La subscripció de L'Hospital de l'Esperança, p. 459.
  - 6.7. L'Hospital Clínic, p. 459.
  - 6.8. La Campanya Nacional del 'Segell Pro Infància', p. 462.
  - 6.9. La higiene en la ciutat de Barcelona, p. 463.
  - 6.10. El millorament de la salut pública, p. 465.
- 7. La qüestió del Castell de Montjuïc, p. 468.**
- 7.1. La cessió del castell es prolonga, p. 469.
  - 7.2. El Monument a Pi i Margall, p. 473.
  - 7.3. El nou projecte de monument de Pi Margall, p. 475.
  - 7.4. Altres monuments, p. 476.
  - 7.5. L'ajuntament cedeix el Parlament de Catalunya, p. 477.

8. La recuperació del català i la institucionalització de la reivindicació catalanista, p. 479.

- 8.1. El govern gestor, p. 480.
- 8.2. La retolació en català, p. 481.
- 8.3. Els canvis de rètols de la monarquia, p. 483.
- 8.4. La commemoració del Corpus de Sang, p. 484.
- 8.5. La commemoració de l'Onze de Setembre, p. 485.
- 8.6. L'11 de setembre del 1931 a Barcelona, p. 487.
- 8.7. 1932: La Diada de celebració l'Estatut de Catalunya, p. 489.
- 8.8. 1933: La Diada del Centenari de la Renaixença, p. 490.
- 8.9. 1934: La Diada més reivindicativa, p. 491.
- 8.10. 1935: La Diada prohibida, p. 493.

9. El Nomenclàtor republicà, p. 495.

- 9.1. Els primers canvis, p. 495.
- 9.2. El canvi del Passeig de Gràcia, p. 496.
- 9.3. Les demanades s'estenen, p. 498.
- 9.4. El Carrer Ferran, p. 500.
- 9.5. Continuen els canvis de nom, p. 502.

10. La planificació de l'urbanisme barceloní, p. 504.

- 10.1. Un problema urbanístic, p. 505.
- 10.2. La proposta d'urbanització, p. 506.
- 10.3. La Casa Bloc, p. 514.

11. L'urbanisme en el període de l'alcaldia d'Aiguader, p. 517.

- 11.1. La Caserna de Sant Carles i Sant Pau, p. 517.
- 11.2. Prolongació de la platja de Barcelona, p. 519.
- 11.3. La platja de Barcelona, p. 521.
- 11.4. La Rambla de les Flors, p. 522.

12. L'urbanisme en el primer període de Carles Pi Sunyer, p. 525.

- 12.1. El Pla de Reforma de 1934, p. 525.
- 12.2. El Pla Vilaseca, p. 526.
- 12.3. Palau de Comillas, p. 532.
- 12.4. El projecte de sanejament del Districte Vè, p. 533.
- 12.5. El problema del Patronat de l'Habitació, p. 533.

13. Urbanisme: la política urbanística dels governs gestors, p. 537.

- 13.1. La voluntat de Pich i Pon de fer una política urbanística, p. 537.
- 13.2. L'oberta del carrer Fortuny, p. 539.
- 13.3. La voluntat d'atreure els propietaris, p. 540.
- 13.4. L'enderroc de les Drassanes, p. 541.
- 13.5. El pressupost extraordinari dels governs gestors, p. 544.

14. El Pressupost Extraordinari de 1936, p. 545.

- 14.1. El pressupost extraordinari de Pi Sunyer, p. 546.
- 14.2. Espais Lliures en el barri de Drassanes, p. 547.
- 14.3. Un revulsiu en tots els aspectes, p. 549.

15. La Barcelona Gran, p. 551.

- 15.1. L'agregació de Sant Adrià del Besòs, p. 551.
- 15.2. L'agregació parcial de l'Hospitalet: Zona d'Àrea de Finestrelles segregada el 1933, p. 553.
- 15.3. Agregació electoral, p. 556.
- 15.4. La Barcelona Gran, p. 557.
- 15.5. Com s'havia d'assolir l'agregació de municipis?, p. 561.
- 15.6. L'annexió de l'Hospitalet de Llobregat, p. 562.

16. La remodelació dels autobusos i l'Afer Torner, p. 563.

- 16.1. El poder de les companyies: la línia Roca, p. 563.
- 16.2. El Pla de les vuit línies, p. 567.
- 16.3. S'adjudiquen les vuit línies, p. 570.
- 16.4. La sessió del 22 de setembre, p. 571.
- 16.5. Posterior, p. 573.
- 16.6. L'afer Torner el 1934, p. 576.
- 16.7. El nou pla de 1934, p. 579.
- 16.8. Els governs gestors, p. 580.
- 16.9. La fi dels tramvies?, p. 581.
- 16.10. Carles Pi Sunyer, segon cop, p. 583.
- 16.11. Cap a la gestió municipal, p. 583.

17. La modernització de la circulació municipal, p. 586.

- 17.1. El Codi de Circulació de 1932, p. 588.
- 17.2. Repercussions, p. 591.

18. Les deficiències del ferrocarril a Barcelona: el pla d'enllaços, p. 593.

- 18.1. La creació del Metro, p. 594.
- 18.2. Necessitat d'un pla conjunt, p. 596.
- 18.3. Les gestions de Jaume Aiguader, p. 598.
- 18.4. Un pla conjunt pel ferrocarril, p. 599.
- 18.5. Què suposaria?, p. 602.
- 18.6. Finalització, p. 603.
- 18.7. L'etapa de Carles Pi Sunyer, p. 605.
- 18.8. L'Estació de Sants, p. 608.

19. Conclusió de la transformació de la ciutat, p. 610.

VI. CONCLUSIONS FINALS, p. 619.

FONTS HISTÒRIQUES I BIBLIOGRAFIA

- A) Fonts històriques primàries, p. 643.
- B) Bibliografia, p. 654.

ANNEX I: UNA RADIOGRAFIA DE LA BARCELONA REPUBLICANA, p. 667.

- A) Tres dècades de canvi demogràfic i econòmic, p. 667.
- B) La transformació econòmica de Barcelona, p. 669.
- C) L'estructura demogràfica de Barcelona, p. 673.

ANNEX II: ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936), p. 681.

- A) Eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 a Barcelona, p. 681.
- B) Les eleccions durant la República (1931-1936), p. 702.

ANNEX III: DOCUMENTACIÓ D'ARXIU, p. 719. [CD adjunt].

Índex d'abreviatures

Referències arxivístiques

ACMB: Arxiu Contemporani Municipal de Barcelona.

AMSA: Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs.

Referències sociopolítiques

AC: Acció Catalana	PCE: Partit Comunista d'Espanya
ACR: Acció Catalanista Republicana o Partit Catalanista Republicà	PCP: Partit Català Proletari
ARC: Acció Republicana de Catalunya.	PCR: Partit Catalanista Republicà o Acció Catalanista Republicana
BOC: Bloc Obrer i Camperol	PEEF: Partit d'Extrema Esquerra Federal
BRA: Bloc Republicà Autonomista	PNC: Partit Nacionalista Català
CADCI: Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria	PNRE: Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra
CNT: Confederació Nacional del Treball	POUM: Partit Obrer d'Unificació Marxista
EEF: Partit d'Extrema Esquerra Federal	PRC: Partit Republicà Català
ERC: Esquerra Republicana de Catalunya.	PRDF: Partit Republicà Democràtic Federal.
Esquerra, L': Esquerra Republicana de Catalunya	PRE: Partit Republicà d'Esquerra (secció catalana del Partit Republicà Radical Socialista)
FMT: Ferrocarril Metropolità de Barcelona, S.A. (Transversal) de Barcelona	PRR: Partit Republicà Radical
FUE: Federació Universitària Escolar	PRRS: Partit Republicà Radical Socialista.
GATCPAC: Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània.	PSOE: Partit Socialista Obrer Espanyol
ICAF: Institut contra l'Atur Forçós	PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya
LC: Lliga Catalana	TGC: Tribunal de Garanties Constitucionals
LR: Lliga Regionalista	UDC: Unió Democràtica de Catalunya
MZA: Companyia dels Ferrocarrils de Madrid a Saragossa i a Alacant.	UFNR: Unió Federal Nacionalista Republicana
PCC: Partit Comunista de Catalunya.	UGT: Unió General de Treballadors
	USC: Unió Socialista de Catalunya

AGRAÏMENTS

Una empresa com una tesi doctoral mai és un projecte individual. La tasca comporta conviure amb ella, dedicar-li temps, a vegades dormir amb ella, que es converteixi en el tema de conversa preferit i en més d'una ocasió en un maldecap. Aprendre i evolucionar amb els nous reptes i coneixements que es van adquirint, i iniciar un procés que va molt més enllà d'un treball acadèmic, en definitiva, passa a ser part d'un mateix.

La dedicació que comporta és impossible sense gent al darrere, que de manera indirecta acaba col·laborant en aquesta tesi. No és únicament meva, sinó que està feta a partir de molts bocins, persones que m'han ajudat a arribar fins aquí, que m'han ajudat a seguir endavant i que han acabat sent imprescindibles.

Una persona imprescindible ha estat l'Andreu Mayayo, director i tutor. No només l'Andreu, sinó cada professor, cada mestre, en el sentit més ampli de la paraula, que m'ha ajudat a anar creixent, no puc anomenar a tots els que han dedicat una entrega i un temps que va molt més enllà d'una jornada laboral; és ensenyar, educar, fer aprendre i ensenyar a voler aprendre, gent que ha ajudat a construir qui sóc. Els imprescindibles.

La meva família, els meus pares (Carme i Francesc), el meu germà (Oriol i Maria), la meva àvia, el meu oncle i tota la família que hi manca, que ha dedicat el seu temps, esforços, plors i alegries per anar construint el dia a dia, la tesi i la vida en general i que de ben segurs que han estat i són imprescindibles.

La Seda, *hũ utri*, que m'ha ajudat a ser en molts aspectes i que ha creat un món nou. Imprescindible. Els amics, que si encara estan després d'aquesta tesi, és perquè realment ho són. Persones que han entrat en la meva vida i han posat el seu gra de sorra, que sense ells no estaria aquí ja sigui per motius laborals, anímics, acadèmics o socials.

A la Universitat de Barcelona, als arxius, a referents en el món de la història i el coneixement en general, a referents morals, als responsables de digitalitzar i salvar milers de documents, a persones que han dedicat el seu temps a què no es perdés la història i la capacitat de recuperarla. També a Jaume Aiguader, Carles Pi Sunyer i totes les persones que es mouen per ideals. A tots els que es mereixen que la tesi sigui en part seva, a tothom, molt agraït.

INTRODUCCIÓ

Pocs períodes han generat un debat tan intens, i tant interès en la historiografia, com és la Segona República. Els esdeveniments que es desenvolupen en menys d'una dècada suposen la possibilitat de transformar radicalment dins de l'Estat espanyol els tres grans conflictes sorgits a Europa entre els segles XVI i XIX, que provoquen la divisió de la societat en dos bàndols oposats i que amb major o menor intensitat encara són ben presents en la societat actual.

La formació de l'Estat-nació fa sorgir el conflicte de la seva configuració, entre el domini del centre enfront models descentralitzadors o federals, una qüestió territorial que es veu intensificada amb el procés de renaixement cultural i polític de les diferents comunitats.

La consolidació i enfortiment d'un estat també comporta un conflicte entre els partidaris del poder eclesiàstic, amb uns privilegis econòmics i socials, amb la intervenció en aspectes essencials socialment, com és l'educació, i els partidaris del poder civil, amb la voluntat d'apartar l'església de l'esfera pública i favorables d'un estat secular sense la ingerència de cap organització o confessió religiosa.

Finalment, entre els conflictes sorgits de la Revolució Industrial, hi ha l'enfrontament d'industrials i terratinents amb la classe treballadora i les demandes d'unes millors condicions econòmiques, d'higiene, socials, de vida, així com de trencar amb el monopoli de les grans companyies sobre serveis bàsics essencials que queden supeditats al negoci econòmic i als vincles polítics d'aquestes empreses.

La ciutat de Barcelona té en el seu interior una de les realitats més complexes, amb una clara divisió sociopolítica entre els diferents districtes, és on sorgeixen i es fan més forts gran part dels moviments socials, com també era el centre de les reivindicacions catalanistes.

Barcelona tenia un paper central en la vida política catalana, amb una població d'1.005.565 habitants el 1930, el 36% del total de la població de Catalunya, amb una circumscripció electoral pròpia i amb una preponderància respecte a la resta de ciutats catalanes, si tenim en compte que la segona ciutat més gran en termes de població, Sabadell, tenia només 45.607 habitants.

INTRODUCCIÓ

L'Ajuntament de Barcelona era el nivell de l'administració més proper a aquesta complexitat a la ciutat, i que a més, va assumir una intervenció molt superior a les que li pertocaria per les competències assignades, amb un paper clau a la ciutat en matèria d'educació o sanitat, però també de configurar la imatge de Barcelona en urbanisme, transports o assistència social.

Per la intervenció en la vida social diària de la ciutadania, com en matèria de personal i pressupost, l'Ajuntament de Barcelona assumeix el paper de ser la segona administració més important de l'Estat, malgrat que es comenci a bastir la Generalitat de Catalunya, institució representativa de l'autogovern català, que inclou la legislació sobre règims locals.

L'actuació feta per l'administració barcelonina és un dels grans buits histogràfics catalans, que té principalment com a treballs de referència l'obra 'Quan Catalunya era d'Esquerra' (Edicions 62, 1984) de la Dra. Anna Sallés, 'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)' (Edicions de l'Abadia de Montserrat, 1988) de la Dra. Maria Dolors Ivern i 'L'Ajuntament de Barcelona en el marc del front d'esquerres' (Columna, 1986) del Dr. Ramón Alquézar.

Les dues primeres obres, les de la Dra. Sallés i la Dra. Ivern, se centren en Esquerra Republicana de Catalunya, el principal partit en el període republicà, i com a conseqüència estudien l'ajuntament perquè hi governa el partit, principalment per la seva aportació en la política catalana, però en cap cas es centren en la institució. Cal remarcar que l'obra de la Dra. Sallés finalitza l'estudi el 1933. L'obra de Ramón Alquézar sí que es centra en l'Ajuntament de Barcelona.

Les fonts en les dues primeres obres són els dos diaris de referència de l'Esquerra (L'Opinió i La Humanitat), memòries i alguna altra publicació de partit. En el darrer cas, l'obra del Dr. Alquézar, la font principal és l'obra de la Dra. Sallés i de la documentació generada per l'ajuntament s'hi estudia exclusivament els pressupostos i les actes de la Comissió de Responsabilitats. Per tant, una obra centrada més en la vida pública del consistori i els principals esdeveniments (crisis, escissions, canvis de govern...).

També hi ha obres que centren l'estudi en un aspecte concret com la 'Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona 1916-1936' (Barcanova, 1982) de Cèlia Cañellas i Rosa Toran. Cal remarcar que de les esmentades, l'obra més recent data de 1988.

Però, no hi ha una obra conscienciosament sobre l'actuació de l'ajuntament en conjunt, a més d'haver-hi un buit historiogràfic en alguns períodes, principalment durant els governs gestors (octubre de 1934- febrer de 1936), un quart del període analitzat, on l'anàlisi s'ha centrat més fins al moment en els empresonaments dels principals dirigents dels fets d'octubre i la reorganització del catalanisme republicà que no pas amb l'organització i gestió de l'ajuntament per part dels alcaldes i les comissions gestores.

L'espai d'estudi de la tesi doctoral s'ha centrat en Barcelona, concretament el seu ajuntament, per considerar interessant i necessari una obra que tracti altres aspectes importants de la política municipal, que no són estancs i es vinculen amb la política catalana i espanyola, amb conflictes i qüestions poc tractades, com la depuració de personal de l'ajuntament republicà, la municipalització de serveis, l'actuació per solucionar l'atur forçós, els conflictes en matèria de transports (com l'Afer Torner o l'afer dels taxis), entre altres qüestions.

En la investigació predominen les fonts primàries, en gran part a causa del buit historiogràfic, amb qüestions en gran part desconegudes o no tractades, fet que han portat a iniciar amb el buidatge sencer de vuit publicacions, principalment barcelonines.

D'aquestes publicacions, hi ha dos diaris oficials en algun període i representatives de diferents corrents d'ERC ('La Humanitat' i 'L'Opinió'). L'Opinió, fundat el 18 de febrer de 1928, era representativa del grup que es va formar al voltant d'aquesta mateixa publicació, que inclou part dels regidors de l'Ajuntament de Barcelona (Antoni Xirau, Joaquim Ventalló, Joan Lluhí, Pere Comas, etc.) i que malgrat ser el diari del partit, sempre va mantenir una línia política pròpia, fins a la formació del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, el partit sorgit a conseqüència de la separació entre el grup de L'Opinió i l'Esquerra Republicana de Catalunya. El diari seria suspès el 10 d'octubre de 1934 per l'autoritat militar, desapareixent definitivament.

La Humanitat per la seva part és fundada per Lluís Companys el 9 de novembre de 1932, en un moment en què ja eren evidents les diferències dins del partit, i es va crear un diari que donava la línia més oficial del partit, malgrat que no va portar el subtítol de diari oficial d'ERC fins al juliol de 1933.

La Humanitat sí que va estar en emissió fins al final de període estudiat, fet que ens permet tenir una visió completa en tot el període dels posicionaments d'Esquerra i l'anàlisi que

INTRODUCCIÓ

feien dels diferents conflictes i qüestions sorgides des de la proclamació de la República fins a la Guerra Civil.

A més, s'ha inclòs també dos setmanaris, 'La Campana de Gràcia' i 'L'Esquella de la Torratxa', representatius d'un republicanisme d'esquerres independent en un inici, que amb dosis d'humor tractaven en moltes ocasions qüestions, o explicaven anècdotes, sobre actes o regidors que no ho feien els diaris generalistes, i a partir de juliol de 1932 passava ser propietat del corrent d'ERC vinculat a *Estat Català*, que tampoc tenia fins al moment una publicació per establir els seus posicionaments i punts de vista.

A les quatre publicacions que en algun moment d'aquest període estaven vinculades a ERC s'hi suma 'La Veu de Catalunya', el diari de partit de la Lliga Regionalista, que es transformaria en la Lliga Catalana posteriorment.

La Lliga va ser una formació històrica, des d'inicis del segle XX, i la principal força a l'oposició en l'Ajuntament de Barcelona, en les eleccions i en la vida política catalana i barcelonina en general, dedicant gran part del seu espai a la vida municipal barcelonina, ja que era la institució on la Lliga tenia en gran part del període la capacitat de fer obstrucció i combatre l'actuació de l'Esquerra en diferents matèries (transport, finances, impostos, etc.), guanyar votacions i erosionar la cohesió i el suport del partit governant.

L'anàlisi inclou també 'La Publicitat' i 'El Mirador', vinculats al Partit Catalanista Republicà, que malgrat no tenir presència a l'ajuntament en el primer govern municipal, de Jaume Aiguader (1931-1934), sí que té regidors en el mandat de Carles Pi Sunyer, gràcies a la coalició de les esquerres. Però principalment aporta informació perquè el seu marc polític i social era Catalunya, amb una gran dedicació al funcionament de la capital del país, i sent clau el diari en la vida municipal barcelonina, per exemple, traient a la llum l'escàndol que va portar a l'expulsió de cinc regidors de la majoria consistorial.

Les publicacions coincideixen en tenir com a marc de referència Catalunya, i en gran part la ciutat de Barcelona, fet que permet que el buidatge vagi més enllà de les simples notícies descriptives i analitzi gran part dels conflictes i qüestions que sorgeixen.

Els diaris fan el seguiment i la transcripció dels plens municipals, però a més, en fer una anàlisi en profunditat, es fan ressò, o copien literalment, gairebé de forma diària, els principals articles sobre la vida política barcelonina de la resta de publicacions, principalment El Progreso i el Dia Gráfico, diaris de referència pels radicals, que ens

permet tenir una visió dels diferents afers també del Partit Republicà Radical, un dels actors clau de la vida municipal.

En el buidatge es suma també 'El Mundo Gráfico', amb seu a Madrid, una revista il·lustrada setmanal, amb una línia més centrada en reportatges més que en l'actualitat diària, que destaca per fer reportatges extensos i que en alguns casos analitzen aspectes concrets de la ciutat de Barcelona.

Les vuit publicacions, fent un càlcul a grans trets, de 20 pàgines diaris (600 al mes) en un any pot suposar unes 7.200, que porta a gairebé 40.000 en el període d'abril de 1931 a juliol de 1936. A quatre diaris i quatre setmanaris porta una quantitat que ens permet donar una visió en profunditat de l'actuació del consistori.

Si bé és cert, que hi ha altres publicacions (La Vanguardia, ABC, El Diluvio, etc.), trobem que gran part d'aquests diaris tenen com a marc de referència l'Estat, fet que provoca que les notícies municipals siguin més reduïdes, sense aportar una informació extra sobre el conjunt de les vuit publicacions. El fet que els principals articles que marquen l'opinió pública siguin reproduïts pels mitjans analitzats, fan que s'hagin consultat aquestes només en alguns dies concrets.

Habitualment un fet o notícia apareix en la majoria de publicacions, fet que ha portat a referenciar la que aportava més informació, o bé, si es tractava d'una qüestió més partidista el que reforçés la credibilitat de la notícia. Per exemple, si una notícia a favorable a l'ERC la recull 'La Veu de Catalunya' és una garantia major que si ho fa un mitjà de la mateixa tendència.

La informació aportada pels diaris ha permès mostrar quins són els principals temes de discussió, els que prenen major notorietat, els escàndols i altres qüestions de la vida municipal, que ha permès de guia en gran part a la recerca d'arxiu, amb la documentació generada per l'ajuntament, principalment allotjada a l'Arxiu Contemporani Municipal de Barcelona. Des de circulars, oficis, comunicacions, decrets i documentació vària d'alcaldia i diverses comissions, informes, memòries, expedients, entre altres.

La documentació ens ofereix estudis en profunditat de les principals qüestions, a més de comunicacions o circulars que no eren fetes públiques pels mitjans, i ens permet aprofundir en els principals aspectes de l'Ajuntament de Barcelona, que s'entrarà en més profunditat en explicar l'estructura de la investigació.

INTRODUCCIÓ

Finalment s'hi sumen les publicacions, com llibres o articles especialitzats, que permeten complementar aspectes concrets en la configuració de Barcelona en aquell període (com en urbanisme o enllaços ferroviaris), així com memòries de protagonistes del moment, que permeten conèixer les motivacions o successos concrets no explicats en publicacions o documentació oficial.

En la bibliografia s'ha fet un llistat de les obres consultades, malgrat haver-hi una extensa obra del període republicà que pot servir per aprofundir, de suport i complementar, s'ha decidit recollir les obres publicacions utilitzades per dur a terme la tesi doctoral.

Al final hi ha tres annexos. El primer és una anàlisi de la situació de la Barcelona republicana, l'evolució demogràfic i econòmic. El segon, una anàlisi de la victòria republicana del 12 d'abril de 1931 i els resultats de les eleccions en aquest període, i el darrer annex, documentació de fonts primàries, que permeten complementar i contrastar la informació, dividida en vuitanta-sis documents citats al text i que s'ha decidit adjuntar en un CD en sumar prop de 1.300 pàgines.

El marc temporal s'ha ajustat en els cinc anys de pau republicana, finalitza amb el cop d'Estat de 1936. Un motiu és que l'actuació feta en la Guerra Civil ha estat un període més extensament estudiat¹, però a més, perquè canvia totalment el paradigma en què es mou el funcionament i els reptes del Consistori.

La situació de guerra capgira la institució, l'oposició deixar de formar part de l'ajuntament, en un inici es donen plens poders a l'alcalde (amb l'aval posterior de la Comissió de Govern), es formen comitès de milícies antifeixistes i es dirigeix la política a un enfrontament bèl·lic, amb altres prioritats i actuacions, com són els refugis antiaeris, proveïments i la indústria de guerra, i on s'evapora el marc legislatiu i les competències entre les diferents institucions.

Per tant, es pot situar el 19 de juliol de 1936 com el final d'un període, d'unes prioritats i unes polítiques, que justifiquen l'estudi entre la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931 i l'inici de l'enfrontament bèl·lic.

La tesi doctoral es divideix per blocs temàtics, on cada capítol ens permet resseguir de principi a fi una actuació, part de la història o conflicte, que ens permet endinsar-nos en

---

¹ com l'obra 'L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939): república, guerra i revolució' (Editorial Base, 2009) de Ferran Aisa.

l'ajuntament de forma gradual. La majoria de qüestions tenen una continuació temporal malgrat els canvis de mandats, per la qual cosa, una estructura basada en períodes concrets o mandats podia portar a una confusió major i dificultar l'anàlisi de les diferents qüestions.

El primer és un bloc introductori i té l'objectiu d'explicar en un sentit general els esdeveniments immediatament anteriors a la proclamació de la república, i que permeti començar a endinsar-se en l'obra de l'ajuntament de Barcelona els primers dies amb les nocions necessàries introductòries per entendre quina era la situació i el posicionament dels diferents actors en el moment de prendre possessió els càrrecs i dur a terme determinades actuacions.

El segon bloc analitza 'Les resistències al canvi'. El nou projecte republicà, més enllà d'un canvi en la forma d'Estat, porta uns ideals en aspectes com la secularització, democràcia, control de les grans companyies i dels privilegis de part de la societat, que es va trobar amb l'oposició dels que fins en aquell moment havien gaudit d'unes condicions millors, en alguns casos de privilegis i que suposa l'enfrontament entre el nou règim i les reticències dels que havien ostentat el poder i que es negaven a prendre la posició.

El fet que sigui un conflicte entre la vella i la nova situació a la qual es volia arribar, no significa pas que quedi circumscrit als primers mesos del règim republicà, sinó que aquestes resistències, es mantindran en tota la República i en alguns casos trobarem que a la fi del període encara hauran mantingut el conflicte obert. El bloc tracta qüestions importants, analitzades en altres períodes històrics però no en el cas del pas de la dictadura de Miguel Primo de Rivera, Dámaso Berenguer i Juan Bautista Aznar-Cabañas a la República, com són la depuració feta entre el personal, la municipalització de serveis, els conflictes per fer universals certs arbitris (a nuclis com Sarrià o les institucions religioses), les companyies que gaudien d'una situació gairebé de monopoli (com el conflicte dels taxis o dels proveïments) o l'oposició religiosa a la secularització de la vida política i social.

El següent bloc, de 'L'Ajuntament com a cambra política' suposava una evolució cronològica dels principals canvis que es produeixen en el consistori, les crisis, les escissions, els canvis en la composició de l'ajuntament, com els canvis entre els mateixos actors, principalment una clara evolució dins del Partit Republicà Radical, que va d'uns

INTRODUCCIÓ

regidors el 1931 amb un clar caràcter revolucionari i contraris a les grans companyies, a formar part d'un espai de centre-dreta amb gran part d'aquests mateixos empresaris dins de les files del partit. En conclusió els fets més destacats en la vida política municipal, sigui generada des de l'interior o a causa d'esdeveniments externs al consistori.

En aquest bloc també es tracta el paper de la Generalitat de Catalunya, que en cap moment abans de la Guerra Civil podrà desenvolupar totes les seves competències, centrat principalment a aconseguir uns traspassos de serveis i valoracions per iniciar l'autonomia, que encara no haurà finalitzat en el moment que fracassa i s'impedeix el cop d'Estat de juliol de 1936.

El quart bloc vol explicar 'L'organització a l'Ajuntament de Barcelona', amb la composició en comissions, govern i funcionament. Les competències de cada òrgan municipal, els canvis que es produeixen i l'evolució al llarg del període republicà, en què la Llei Municipal Catalana, suposa un canvi radical en el funcionament de l'ajuntament i que té unes conseqüències clares en el debat, l'aprovació de dictàmens i la capacitat d'actuar de la majoria de govern i l'oposició, i que en gran part ens permet una major comprensió de la resta de blocs.

Finalment, el darrer bloc se centrarà en 'La transformació de la ciutat', principalment a partir de la documentació generada per l'ajuntament i ens permet explicar l'actuació, els debats, l'oposició i trobem els projectes i actuacions que es duen a terme en direcció a un nou model de ciutat i donar solucions als problemes existents.

Ens permet explicar com es van establir les bases d'unes actuacions inconcluses que haurien canviat radicalment la fisonomia de Barcelona que coneixem actualment en matèries tan diverses com urbanisme, ensenyament, assistència social o de relació amb els municipis de la rodalia de Barcelona.

Les hipòtesis amb les quals es partia han estat, primer, que la transició de la monarquia a la República a l'Ajuntament de Barcelona va substituir els governants, però en cap cas va suposar una revolució, o sigui, un canvi en l'estructura de poder.

La segona que l'ajuntament de la capital catalana era l'administració més important a Catalunya durant el període republicà i la segona d'Espanya només per darrere de l'administració estatal.

La representativitat de país del consistori barceloní és indiscutible en l'etapa pre-estatutària fins a la constitució del Parlament de Catalunya (abril 1931 - desembre 1932), però fins i tot després de la constitució del Parlament, l'Ajuntament de Barcelona era la principal administració, gestionant el dia a dia de serveis essencials com la sanitat, el transport o la beneficència pels desocupats.

El Parlament assumia un caire més simbòlic i ideològic, però límitat en la gestió, ja que només es va poder desenvolupar una tasca durant dos curts períodes (desembre 1932-octubre 1934 i gener 1936-juliol 1936 en el període estudiat) i en tot aquest temps la tasca es va centrar a negociar amb el govern central el traspàs de competències i crear les lleis que havien de desenvolupar l'autogovern, que ens porta al fet que el juliol del 1936 encara s'estiguessin negociant traspassos.

La representativitat del país a través de la ciutat es pot exemplificar en el fet que els regidors del consistori van ser els encarregats de triar Francesc Macià com a president de la República Catalana i va ser la principal arena política on les formacions intentaven marcar el seu perfil de cara a les eleccions al Parlament de Catalunya o a les generals de 1933.

A més, l'ajuntament va desenvolupar polítiques amb voluntat de transformar la ciutat, però que també suposava un canvi pel conjunt del país. Per tant, per desenvolupar la hipòtesi cal conèixer i analitzar la gestió de l'Ajuntament de la capital, la seva obra, i principalment a través de la informació sense contingut ideologia, o sigui, la generada pel consistori. Conèixer l'obra de l'ajuntament també pot ser realment clau per comprendre el període republicà a Catalunya.

INTRODUCCIÓ

I. DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

1. De Primo de Rivera a les eleccions municipals

El President del Consell de Ministres d'Espanya, Miguel Primo de Rivera, dimitia del càrrec el 28 de gener de 1930, posant punt final a una dictadura que s'havia iniciat el 18 de setembre de 1923.

El règim dictatorial havia impedit l'acció política dels partits polítics, que havien hagut d'actuar des de la clandestinitat. La dictadura de Primo de Rivera va implementar unes polítiques dirigides a consolidar el règim, i com a conseqüència, havia deixat de ser percebuda com un període d'estabilització de l'ordre i de regeneració del sistema, que tornés a la democràcia quan aquesta etapa finalitzés.

La creació de la 'Unión Patriótica' com a partit únic (1924), el Directori Civil (1925) que substituïa el militar i la constitució de l'Assemblea Nacional Consultiva (1927), que tenia com a tasques elaborar projectes de lleis constituents, així com de normalitzar règim, reforçaven la percepció que l'objectiu era mantenir el règim autoritari (amb el suport del Rei), amb unes estructures similars a la Itàlia feixista.

Però, els problemes, tan dins del règim, des de l'oposició i la conjuntura econòmica no van permetre consolidar la dictadura. La creació de l'Assemblea Nacional Consultiva, en comptes de reforçar el règim, va fer visible les divisions internes, principalment, entre els catòlics conservadors i els corporativistes autoritaris atrets pel feixisme. Els dos mateixos blocs després es disputarien el marc ideològic del franquisme.

El règim també es va veure debilitat per la greu crisi econòmica a Espanya, com a conseqüència del Crac del 29. La mala situació econòmica va fer augmentar les males relacions de Primo de Rivera amb alts càrrecs militars i amb el Rei, a la vegada que empitjorava la salut del dictador.

1.1 La fi de la dictadura de Primo de Rivera

Mentre el règim dictatorial es debilitava i es consolidava la percepció que l'objectiu era fer perdurar un sistema autoritari, l'oposició anava en augment i les accions contràries al règim era cada cop més freqüents i notòries. El 29 de gener de 1929, José Sánchez Guerra liderava una conspiració militar contra el dictador, que acabava en fracàs (el 1926 ja hi havia hagut la Sanjuanada), a més, l'oposició estudiantil universitària anava en augment,

els republicans cada cop tenien major activitat i la crisi econòmica reduïa la popularitat del règim.

La Corona començava a veure el govern de Primo de Rivera com un perill per la seva continuïtat, els socialistes, que havien col·laborat amb el règim, mostraven ara la seva oposició demanant unes Corts Constituents a través del sufragi universal, i no una Constitució atorgada, negant-se a entrar en una nova Assemblea ampliada però igual d'antidemocràtica. Moltes entitats i personalitats que s'havien mantingut neutrals marcaven distàncies amb la dictadura, veient acostar-se la fi d'aquesta.

A Catalunya trobàvem una oposició activa al règim. En assumir el poder Primo de Rivera, per decret reial es prohibia l'ús del català en actes oficials i l'exhibició de la bandera catalana, un nou reial decret dissolia les diputacions i es nomenava comissions gestores, amb Alfons de Sala, dirigent de la Unión Monárquica Nacional com a president de la Mancomunitat, institució que finalment era dissolta el 1925.

Els complots van ser freqüents. El 26 de març de 1925 es produïa el 'complot del Garraf', un atemptat fallit per posar fi a la vida del rei, perpetuat per Bandera Negra, organització armada d'Estat Català.

El fet de més ressonància va ser l'intent d'invasió armada, planejat per l'extint coronel Francesc Macià i els homes d'Estat Català des de Prats de Molló (1926). Però el pla va ser destarotat per la policia francesa que va detenir a Macià i els seus homes i va mitificar la figura de 'L'Avi'. Paral·lelament, Acció Catalana va denunciar la situació catalana a la Societat de Nacions², participant en representació de Catalunya en els Congressos de les Minories Nacional Europees a partir de 1926.

Finalment, amb una greu crisi monetària i el desgast natural del règim, sumat a una oposició activa, protestes a les universitats i enfrontaments dins del mateix exèrcit, el Rei va retirar el suport a Primo de Rivera el 31 de desembre de 1929. El dictador planejava dur a terme una llarga transició cap a la democràcia, iniciant un règim transitori d'uns tres anys, mentre que el Rei exigia que es preparés una nova Constitució en només uns mesos, renovar els Ajuntaments i Diputacions, i esgotar el termini de vida legal de l'Assemblea. Decidint llavors si es dissolia o es modificava el tipus de sufragi.

---

² BARAS, Montserrat, "Acció Catalana : 1922-1936 ", Curial. Barcelona. 1984, p. 44.

Tot i les desavinences amb el monarca, Primo Rivera volia continuar com a líder, però ja no comptava amb el suport de diversos dels seus ministres, a la vegada que la major part de l'exèrcit i la Guàrdia Civil van donar evasives quan aquest va sondejar el suport que tenia. Així que, finalment, davant la cada cop major solitud del dictador, Miguel Primo de Rivera i Orbaneja dimitia el 28 de gener de 1930, exiliant-se a París. Moriria menys de dos mesos més tard, el 16 de març a París, a causa d'una diabetis, sumit en la tristesa i la decepció.

Molts militars i monàrquics van veure en la caiguda del dictador una traïció del Rei, ja que aquest li havia donat ple suport quan es va produir el cop d'Estat set anys abans, i ara li retirava quan aquest gaudia d'impopularitat, desmarcant-se de la dictadura, només per a salvar la Corona.

1.2. La 'dictablanda' de Dámaso Berenguer

Abans de dimitir i marxar a l'exili, Primo de Rivera va recomanar a Alfons XIII alguns militars per ocupar el càrrec de líder de l'executiu que havia de portar Espanya cap a una Constitució. Entre els noms que havia facilitat el general estava el del General Dámaso Berenguer, que va ser escollit per assumir la presidència. La seva designació va ser feta només dos dies després de la marxa del dictador. Aquest nou govern liderat pel General Berenguer va durar poc més d'un any, fins al 18 de febrer 1931.

Després de prendre possessió del càrrec, el nou cap de govern va advocar per la pacificació d'Espanya, la tornada a la normalitat constitucional d'abans de la Dictadura i per la convocatòria d'eleccions generals. Les primeres mesures anaven encaminades a accontentar la creixent oposició al règim i la monàrquica.

El nou govern va restituir parcialment els ajuntaments i diputacions d'abans de la dictadura. Per assegurar la majoria favorable al règim, la meitat del consistori estava format per grans contribuents, a través de les llistes en vigor per l'elecció de compromissaris pel Senat. La resta de regidor eren els electes de 1917 que haguessin obtingut el nombre més gran de vots³. A l'ajuntament de Barcelona, Joan Antoni Güell i López, comte Güell, de la Lliga Regionalista, va assumir el febrer de 1930 l'alcaldia de la ciutat, apostant el partit per la continuïtat de la Monarquia i col·laborant amb el govern

---

³ RISQUÉS Corbella, Manel (Director) "Història de l'Ajuntament de Barcelona", Enciclopèdia Catalana: Ajuntament de Barcelona. Barcelona. 2007-2008, p. 180.

de Madrid. Les tinences d'alcaldia van ser repartides entre la Lliga i els radicals, mentre que Acció Catalana va renunciar a les tinences. Cal remarcar que la Mancomunitat de Catalunya no va ser restaurada, davant la por a l'espectre separatista⁴. Joan Maluquer (catalanista monàrquic) va ser nomenat president de la Diputació de Barcelona i l'infant Carlos de Borbó-Dues Sicílies, capità general de Catalunya (que seria substituït poc després per Ignasi Despujol).

El dia 9 de juny amb un reial decret es derogava les normes sobre l'ús de la bandera catalana, hissant-se un altre cop a l'ajuntament i a la Diputació, i es van readmetre a l'ajuntament i diputació els funcionaris acomiadats, o que havien dimitit. També es va deixar d'aplicar els ordenaments que prohibien l'ús del català. Els autors catalans van retornar a les biblioteques, es restablia la diada de Sant Jordi i el primer de maig.

El 6 de febrer, es va fer una amnistia que incloïa militars, republicans conspiradors i els participants en l'intent de cop d'Estat de Sánchez Guerra. Però en aquesta amnistia s'excloïa els delictes contra la unitat de la pàtria, així com presos i exiliats socials. Com a conseqüència molts ciutadans (com el mateix Francesc Macià) no entraven en aquesta mesura, a més hi havia la denúncia de tortures a presos (com a Miquel Badia). Aquesta mesura parcial i arbitrària va provocar l'efecte contrari al desitjat pels governants, iniciant-se una recollida de firmes per l'amnistia total, que tot i sortir d'una dictadura es va assolir la xifra, només a Catalunya, de 100.000 signatures⁵.

El 9 de febrer de 1930 es va decretar que es podia detenir qualsevol ciutadà que volgués fer mal al país, així com criticar corona o el govern, o discutir de política; a més, multes de 2500 pts a qui calumnies l'acció de l'administració⁶.

L'ajuntament de Barcelona instava al cap de govern a l'ampliació del Real Decret per a tots els condemnats que no fossin per delictes comuns⁷. El 25 de març les diputacions de Catalunya restaurades (controlades per la Lliga) demanaven l'indult pels presos, i el 3 d'abril eren indultats els presos de l'atemptat de Garraf, però en ser també una amnistia parcial, les protestes van continuar.

---

⁴ Ibid, p. 180.

⁵ AIGUADER i Miró, Jaume "Catalunya i la Revolució", Arnau de Vilanova. Barcelona. 1931, p. 67.

⁶ SÁNCHEZ, Alicia i POMÉS, Maria "Historia de Barcelona. De los orígenes a la actualidad", Editorial OPTIMA. Barcelona. 2011, p. 275.

⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1930, 10 de març de 1930, p. 2.

Les organitzacions polítiques i socials (inclosa la CNT), que es trobaven en la clandestinitat, van ser legalitzades, com també es va donar una resposta a les protestes del món universitari, reconeixent la FUE (Federació Universitària Escolar) i reincorporant professors expulsats, així com la supressió de la censura i recuperació de les llibertats constitucionals⁸.

La lentitud de la liberalització va ser considerada per l'oposició com una prova del fet que el govern no buscava la normalitat constitucional sinó allargar la dictadura. A més, tal com publicava José Ortega y Gasset el 14 de novembre de 1930, un gruix de la població considerava que la solució no podia ser simplement tornar a un sistema monàrquic amb una Constitució similar a la del 1876, com si res no hagués passat, sinó que era necessari un nou procés constituent que suposés un trencament amb l'etapa anterior.

Personalitats com Miguel Maura o Niceto Alcalá-Zamora van virar cap a posicions contràries al règim i a la monarquia, sent anomenats “monarques sense rei” i formarien la “Derecha Liberal Republicana”. Els partits republicans van unir forces per acabar amb la corrupció i el sistema arbitrari que representava la monarquia. Per la seva banda, el moviment obrer va incrementar les protestes.

Però l'oposició al procés iniciat pel general Berenguer no només venia de l'oposició republicana al règim, per exemple, la Unió Monàrquica Nacional, que era el nom que havia adoptat la Unió Patriòtica (partit únic de la dictadura) el 1930, tampoc va donar suport als plans del govern. Aquest partit estava en contra del fet de formar un règim constitucional, així que, cap força política va donar suport al nou règim transitori.

La intenció de Berenguer de desmarcar-se del règim, però sense perdre el suport dels favorables a una política continuista, va provocar que no se satisfés a ningú. Un exemple va ser l'enterrament de Primo de Rivera, ja que per molts militars que estaven apuntalant el règim es mereixia tots els honors, mentre que des del govern volien desmarcar-se el màxim possible de l'anterior etapa. La solució va ser un enterrament amb honors, però evitant passar pels carrers cèntrics, fet que va provocar cert malestar.

---

⁸ SALLÉS Bonastre, Anna “Quan Catalunya era d'esquerra”, Edicions 62. Barcelona. 1986, p. 13.

1.3. Els partits recuperen la legalitat

La nova etapa política a Catalunya, s'iniciava plena d'incertesa. La Lliga Regionalista, que havia tingut l'hegemonia a Catalunya durant el primer quart de segle era fortament criticada per la col·laboració amb el govern monàrquic després d'anys de la repressió a la identitat catalana. A més, era criticada pel fet d'alinear-se amb el govern monàrquic per aturar el moviment obrer abans de la dictadura, marcant un perfil conservador i deixant en un segon pla el catalanisme. Aquests fets li havien fet perdre centralitat davant una societat catalana cada cop més d'esquerres i més nacionalista.

El partit antimonàrquic que era vist com a principal oposició a la Lliga era Acció Catalana. Acció Catalana Barcelona-ciutat havia estat una de les entitats clausurades pel govern civil el 25 de setembre de 1923, fet que va portar a l'organització a la il·legalitat⁹. Dins el partit l'oposició al règim era unànime pel seu anticatalanisme i també per ser antiliberal i antidemocràtic. El president d'Acció Catalana, Bofill i Mates s'exiliava voluntàriament a París, fet que va convertir a Lluís Nicolau d'Olwer en el cap visible d'Acció Catalana a l'interior. L'organització es va mantenir més com una postura moral que un partit, treballant per la internacionalització del plet català, però amb una estructura mínima, amb l'únic òrgan de relació entre afiliats i simpatitzants del partit amb la direcció era el diari 'La Publicitat', que feia de resistència política i cultural d'Acció Catalana. Per tant, la principal tasca amb la fi de la dictadura era recuperar l'estructura de partit.

Rovira i Virgili, que apostava per marcar una línia més republicana i socialment avançada es va anar distanciant de l'organització; el 1927 apareixia un periòdic propi, 'La Nau', que facilitaria finalment l'escissió formal per crear Acció Republicana de Catalunya (ARC). El primer de gener de 1930 apareixia a la premsa la constitució d'ARC, encara que aquesta ja s'havia escindit el 1928, amb Rovira i Virgili com a president, i Macià Mallol i Bosch i Leandre Cervera com a vicepresidents.

El Consell Directiu d'ARC aprovava un manifest el 9 de març de 1930 on justificava la creació del partit, es definia clarament d'esquerres, liberal, demòcrata i republicà, favorable a la separació església-estat, a la llibertat de culte, i a l'ensenyament no confessional, així com una perspectiva federable de l'estat només per aquelles

---

⁹ IVERN i Salvà, Maria Dolores "Esquerra Republicana de Catalunya / 1 (1931-1936)", Edicions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona. 1988, p. 5.

nacionalitats que volguessin. Uns mesos abans, el gener, es formava Esquerra Republicana¹⁰¹¹, un òrgan de coordinació del Partit Republicà Català, Acció Republicana, Partit Republicà Democràtic Federal i diferents entitats federals.

L'Estat Català de Francesc Macià, fundat en una conferència al CADCI el 18 juliol de 1922 en un primer moment la finalitat de l'organització no era ser un partit polític sinó una organització política i de combat (el 1923 es convertiria en un partit polític). Considerava que la lluita armada era l'única manera d'assolir la independència, ja que mai tindria el suport per mitjans parlamentaris a Espanya, ja que els partits estatals sempre s'oportarien.

El partit era republicà, i estava organitzat en escamots, amb una preparació exclusivament paramilitar. Els escamots estaven formats per 18 homes, i tres seccions d'escamots formaven un terç. A Barcelona existia un terç format per tres seccions: "La Brancada" comandada per Artur Cussó, un altre d'estudiants a l'ordre de Papasseit i una altra comandada per Borràs. Els tres caps mantenien contacte amb Jaume Aiguader¹² i amb enllaços que anaven i venien de París: Joan Boladeras, Josep Rovira i Abelard Tona. El directori a l'interior estava presidit per Jaume Aiguader, i estava integrat per Benet Mori, Perramon, Bonifaci i J. Casals. Amb aquesta estructura arribava Estat Català el 1930¹³.

Els partits van anar creant òrgans de relació i col·laboració, des de l'Esquerra Republicana (gener 1930), la Intel·ligència Republicana (març 1930), la Unió d'Esquerres Catalanes (juny 1930) i el Comitè Pro-Llibertat, després Comitè Revolucionari (octubre de 1930).

El setmanari L'Opinió havia sorgit el 1928 per mostrar que existia un ampli sentiment de rebuig al règim, una tribuna lliure per tots els sectors de l'esquerra catalana i assolir gràcies a aquesta coexistència una aproximació entre les esquerres que portessin a una aliança que permetés enderrocar el règim. Al voltant del setmanari es creava una organització federalista, socialista i que assumia la reivindicació catalana com a pròpia, i que tenia com a objectiu la convergència de les esquerres. El grup està format

---

¹⁰ No confondre amb el partit Esquerra Republicana de Catalunya que sorgeix el 19 de març de 1931.

¹¹ IVERN i Salvà, Maria Dolors /1, op. cit., p. 7.

¹² Jaume Aiguader i Miró, es va catalanitzar el cognom, i el va fer servir en els escrits i en la vida pública, però també és habitual trobar la forma 'Aguadé'. En ser voluntat del mateix, s'ha decidit mantenir la forma catalanitzada, com explica el seu fill en AGUADÉ i Cortés, Cristian "Memòries d'un català de Xile. Una història de l'exili del 39", La Magrana. Barcelona. 2009.

¹³ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 9.

principalment per noves generacions, d'intel·lectuals i d'ambient de la cultura, que no havien participat en la direcció dels partits polítics d'abans de la dictadura.

Durant la dictadura, el 14 de desembre de 1929, el setmanari havia hagut de suspendre la publicació prop de cinc mesos, però va seguir com a grup, amb noms com Joan Lluhí i Vallescà, Pere Comas, Joan Casanelles, Antoni Xirau, Joaquim Ventalló, Pujol i Font, Xavier Regàs, Domènec de Bellmunt, Armand Otero, Moles i Caubet entre altres.

Després de la legalització dels partits, des del diari L'Opinió se cercava la convergència dels sectors catalanistes d'esquerres i el moviment obrer, servint de plataforma política de personatges com Jaume Aiguader, Lluís Companys o Marcel·lí Domingo. El 2 de maig de 1930 es publicava el Manifest d'Intel·ligència Republicana, redactat per Rafael Campalans, que intentava crear la confluència de totes les esquerres antimonàrquiques i favorables a la república federal. El manifest és signat fins i tot per Bofill i Mates, fet que acostava posicions entre AC i ARC.

L'Opinió cercava la creació d'un front que tingués com a base l'obrerisme, el socialisme, el federalisme i el laïcisme, amb totes les forces des dels radicals o Acció Catalana, fins als comunistes o sectors moderats de la CNT. Un projecte massa ampli i heterogeni, amb la CNT que no volia finalitats electorals, Estat Català no volia col·laborar amb els radicals, rivalitats personals, entre altres desavinences.

Des d'Acció Republicana els objectius es recollien en set punts [1. República Democràtica, 2. Llibertat federatives (i llengua pròpia), 3. Llibertat sindical, 4. Reformes socials a nivell dels estats més avançats, 5. Llibertat de pensament i consciència, 6. Separació església-estat i 7. Escola pública liberal], uns objectius allunyats del marcat caràcter obrer, amb plantejaments revolucionaris d'altres forces.

Les dues accions també eren partidàries de tornar als ajuntaments, per obtenir cert control de la vida ciutadana i no caure en l'immobilisme. La resta de forces s'oposaven a qualsevol reconeixement o col·laboració que pogués legitimar el règim de Berenguer¹⁴.

El no-acord Manifest d'Intel·ligència Republicana, portava a les formacions a reorganitzar-se, el novembre de 1930 es formava el Bloc Obrer i Camperol, sorgit de la

---

¹⁴ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 31.

unió del Partit Comunista Català i la Federació Comunista Catalano-Balear, d'ideologia comunista i favorables a una república catalana. L'objectiu de tota l'oposició no era una transició controlada perquè tot continués igual, era un canvi de règim, amb la República com a revulsiu essencial.

El Bloc Obrer i Camperol (BOC), que s'oposava a la Tercera Internacional representada pel Partit Comunista d'Espanya (PCE), reclamava la propietat de la terra pels camperols, es declarava separatista amb l'objectiu de crear una federació de nacions socialistes dins d'Espanya, acabar amb les congregacions religioses, control obrer de la producció, així com la nacionalització de la banca.

1.4. El Pacte de Sant Sebastià

En l'àmbit estatal, el 1926 es formava l'Alianza Republicana amb el Partit Republicà Radical, el Partit Federal i el Partit Republicà Català, on se sumarien figures independents i agrupacions com Acción Republicana, de Manuel Azaña, que tenien com a únic objectiu enderrocar la dictadura. L'Aliança Republicana a Catalunya assolia 32.816 adhesions (més de 8.000 d'aquestes a Barcelona-ciutat).

El desembre 1929 el Partit Republicà Radical patia una escissió per l'esquerra, liderada per Alvaro de Albornoz i Marcel·lí Domingo que formarien el Partit Republicà Radical Socialista. Amb la caiguda de la dictadura, el Partit Radical considerava que la monarquia no podia pretendre tornar a l'antiga legalitat sense pagar el preu que se li exigia per l'etapa de la Dictadura. El maig de 1930 l'Alianza Republicana assolia un acord amb el nou Partit Republicà Radical Socialista per formar un comitè que coordinés les actuacions dels partits, a la vegada que se cercava la col·laboració amb UGT i CNT (sense avanç significatiu) i aconseguia que la Dreta Liberal Republicana de Miguel Maura i Niceto Alcalá-Zamora se sumin a l'acord.

El següent pas va ser cercar l'acord amb els partits republicans catalans, on Marcel·lí Domingo va tenir un paper crucial fent de pont entre catalans i espanyols. En un article a 'El Pueblo', el juny de 1930, Domingo afirmava que la República seria federal, que naixeria conjuntament amb l'autonomia catalana i que les forces espanyoles acceptaven el dret de Catalunya a la sobirania política. Els republicans catalans van posar com a condició de mínims, que havia de quedar discutida i acceptada una solució al problema català per poder arribar a qualsevol acord.

Abans de la reunió del Pacte de Sant Sebastià, Jaume Aiguader, en nom d'Estat Català, i Marcel·lí Domingo, ja havien tingut reunions, on Aiguader havia posat com a condició que s'havia d'acceptar el dret de Catalunya a tenir el seu propi règim interior i les Corts Constituents podien discutir la relació dins de l'Estat, però no el règim interior. Un punt de tensió era com s'elaboraria l'Estatut, ja que els partits estatals temien que fossin quatre dirigents, per solucionar-ho es va decidir que fossin els ajuntaments i diputacions els que elaborarien i decidirien les seves llibertats dins la llibertat¹⁵.

El 17 d'agost de 1930 tenia lloc a Sant Sebastià una reunió dels republicans de totes les tendències i de tot l'Estat. En aquesta trobada es va acordar una estratègia conjunta per acabar amb la monarquia i proclamar la República.

La reunió va tenir lloc en el domicili social de la Unió Republicana de Sant Sebastià i va ser presidida pel president del Cercle Republicà de Sant Sebastià, Fernando Sansiaín. Van assistir Alejandro Lerroux del Partit Republicà Radical, Manuel Azaña del 'Grupo de Acción Republicana', Marcel·lí Domingo, Álvaro de Albornoz i Ángel Galarza del Partit Republicà Radical Socialista, Niceto Alcalá-Zamora i Miguel Maura de la Dreta Liberal Republicana, Manuel Carrasco i Formiguera d'Acció Catalana, Macià Mallol Bosch per part d'Acció Republicana de Catalunya, Jaume Aiguader per Estat Català (també com a representant de la Unió Socialista de Catalunya), Santiago Casares Quiroga de la Federació Republicana Gallega i Indalecio Prieto, Felipe Sánchez Román i Eduardo Ortega y Gasset a títol individual.

D'aquesta reunió es va arribar a l'acord que es coneix com a Pacte de Sant Sebastià, un acord oral, que consistia a enderrocar la monarquia, presentar-se a les eleccions, i constituir un comitè revolucionari, que s'havia de convertir en el govern provisional de la futura República, establint la República per la força si era necessari. La República no només suposava un canvi de cap d'estat, suposava un règim que garantís la llibertat política i religiosa, a la vegada que la democràcia, i es convocarien unes Corts Constituents.

La qüestió que va provocar més tensions va ser 'el problema català', on els delegats catalans demanaven una solució per acceptar cap programa de mínims. Manuel Carrasco i Formiguera va fer un discurs sobre l'autodeterminació que va estar a punt de trencar la

---

¹⁵ AIGUADER i Miró, Jaume, 1931, op. cit., p. 75.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

reunió. Gràcies a Alcalá-Zamora i Marcel·lí Domingo es va arribar a un acord on els republicans espanyols acceptaven un projecte d'estatut referendat pel poble català i que fos presentat a les Corts Constituents.

En no ser un document escrit, hi ha diferents interpretacions. Els catalans consideraven que els espanyols únicament podien discutir els punts referents a la relació Catalunya-Espanya dins d'un Estat Federal, mentre que pels delegats espanyols s'acordava que les Corts Constituents podien modificar tots els aspectes de l'estatut. No queda clar qui tenia la sobirania, o si aquesta seria federal o no.

Els tres delegats de partits catalans (Carrasco i Formiguera, Mallol i Aiguader) van subscriure a l'Hotel Londres, on estava Mallol, una acta on s'explicava l'acord respecte a la solució de la qüestió catalana a base del principi d'autodeterminació concreta en el projecte d'estatut o constitució autònoma proposada lliurement pel poble català, que regularia la vida regional, i votat en referèndum.

L'octubre de 1930 el PSOE i la UGT se sumaven al Pacte de Sant Sebastià per acabar amb la monarquia amb un cop d'estat, per a tal propòsit es formava un Comitè Revolucionari, que tenia el suport dels republicans catalans (però a Catalunya es formava un comitè propi). A la vegada es crea un comitè militar amb noms com el general de Llano o el comandant Ramón Franco.

MEMBRES DEL COMITÈ REVOLUCIONARI.	PARTIT.
Niceto Alcalá-Zamora.	Dreta Liberal Republicana.
Miguel Maura.	
Alejandro Lerroux.	Partit Republicà Radical.
Diego Martínez Barrio.	
Manuel Azaña.	Grupo de Acción Republicana.
Marcel·lí Domingo	Partit Republicà Radical Socialista.
Àlvaro de Albornoz	
Santiago Casares Quiroga	Federació Republicana Gallega.
Lluís Nicolau d'Olwer.	Acció Catalana.
Indalecio Prieto.	Partit Socialista Obrer Espanyol.
Fernando de los Ríos.	
Francisco Largo Caballero.	

El Comitè Revolucionari a Catalunya estava format per:

MEMBRES DEL COMITÈ REVOLUCIONARI.	PARTIT.
Manuel Carrasco i Formiguera	Acció Catalana
Jaume Aiguader	Estat Català
Lluís Companys	Partit Republicà Català
Casimir Giral	Partit Republicà Radical
Josep Jové	UGT
Josep Tomàs i Piera	Acció Republicana
Felip de Solà i Cañizares	Dreta Liberal Republicana de Catalunya

Aquest Comitè va nomenar un Comitè executiu, que actuava amb més intensitat, que estava integrat per Carrasco Formiguera, Aiguader i Solà Cañizares.

1.5. Després del Pacte de Sant Sebastià

Fins llavors, a Catalunya ja havia existit un Comitè Revolucionari des de 1928, però no estava Acció Catalana ni Acció Republicana. Formaven part Estat Català, el Partit Republicà Català, els federals, la CNT i el Partit Comunista Català (que després formaria el BOC), a més d'altres personalitats com Lluhí i Vallescà (fins que va ser empresonat). La Unió Socialista de Catalunya estava representada per Jaume Aiguader, i el Partit Radical havia estat exclòs pel comportament amb la insurrecció de Sánchez Guerra¹⁶.

Després del Pacte de Sant Sebastià la campanya pro amnistia anava en augment, el 14 de setembre es feia un míting al Palau de Belles Arts de Barcelona sota el lema 'Berenguer no dóna l'amnistia, imposem-la!' que unia a gran part de l'esquerra, des de la CNT fins Acció Republicana, amb els parlaments de Jaume Aiguader, Ángel Pestaña, Maurín, Samblancat, Companys i Rovira i Virigili, amb una assistència de 20.000 persones¹⁷.

El 25 de setembre de 1930, Francesc Macià va tornar des de Bèlgica, rebent la visita de mitjans de comunicació i amics després d'anys; però no va durar ni 24 hores, Macià va ser 'segrestat' per la policia de Barcelona, pel mateix cap superior, Rafael Toribio. Segons sembla amb la intervenció de la Lliga, ja que el ministre de la Lliga Ventosa i Calvell havia anat al Govern Civil el mateix matí. Francesc Macià havia de ser portat a Bèlgica un altre cop. El Comitè Revolucionari de l'Espanya, va decidir que si la policia francesa no havia col·laborat amb el règim espanyol, se'l podia anar a buscar a Perpinyà,

¹⁶ AIGUADER i Miró, Jaume, 1931, op. cit., p. 74.

¹⁷ Solidaridad Obrera, 16-9-1930, p. 2.

i es va decidir que anés Ramón Franco, però Macià havia estat portat a Bèlgica amb la col·laboració de la policia francesa, així que el pla es va haver d'avortar¹⁸.

Només tres dies després de l'expulsió (29 de Setembre) es va crear el Comitè Pro Llibertat, d'Acció Catalana fins als comunistes, fent un manifest i amb una secretaria en el Centre Català d'Esquerra, al carrer Casp. En la signatura del Manifest hi havia membres de la Unió d'Esquerres Catalanes, Unió Catalanista, Acció Republicana, Unió Socialista de Catalunya, Federació Comunista de Catalunya, Esquerra Universitària, Partit Republicà Català, Acció Catalana, Partit Comunista Català, CNT, Palestra; i publicacions com La Rambla, L'Opinió, La Nau, El Diluvio, Solidaritat Obrera, i la Publicitat¹⁹.

El Comitè Revolucionari català es reformulava, passant a estar compost per Jaume Aiguader, Ventura Gassol i Puig i Ferrer d'Estat Català, Vidal i Llobatera per Acció Catalana, Tomàs i Piera per part d'Acció Republicana, Botell i J. Maurín dels comunistes, Samblancat com republicà independent, Solà i Cañizares per la Dreta Liberal Republicana, Ernest Ventós del Partit Republicà Català, Pinyol pels estudiants universitaris i el comandant Pérez Farràs i el capità Medrano pels militars. Jaume Aiguader també representava a la Unió Socialista de Catalunya a causa de la seva doble militància i la CNT està oficiosament present a través de Magrinyà²⁰. En no ser una eina eficaç ni necessària, l'òrgan de coordinació Esquerra Republicana i l'intent de confluència de la Intel·ligència Republicana desapareixien a finals de setembre de 1930.

Des dels col·laboradors del règim, el president de la Diputació de Barcelona, Joan Maluquer va proposar la creació d'un nou Estatut d'Autonomia que superés la Mancomunitat, aquesta proposta va ser rebuda amb reserves per la Lliga, Acció Catalana va accedir mentre que Acció Republicana es mostrava partidària d'estudiar el projecte. Les forces republicanes situades a l'esquerra de les Accions, es van negar a cap mena de col·laboració amb organismes antidemocràtics²¹. Maluquer es va veure obligat a retirar la proposta l'octubre de 1930.

El 29 d'agost L'Opinió publicava una editorial on replantejava la Intel·ligència d'Esquerres encara amb l'objectiu de formar una unió de les esquerres catalanes,

---

¹⁸ AIGUADER i Miró, Jaume, 1931, op. cit., p. 115.

¹⁹ Ibid, p. 123.

²⁰ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit.,, p. 46.

²¹ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 32.

remarcant la situació política a l'estat, la crisi del règim i la possibilitat d'assolir una República. El primer pas havia estat el pacte de Sant Sebastià i ara demanava un programa mínim d'Intel·ligència d'Esquerres, a més de la necessitat de sumar al proletariat²².

La segona crida es va fer, no per part de l'Opinió, desgastada després de la primera crida, sinó per un grup de dirigents del PRC i republicans independents (Companys, Moles i Caubet, Edmon Iglesias, Noguer i Comet, Josep Ricart, Salvador Vallverdú, Ernest Ventós, Antoni Vilalta, etc.). L'objectiu: superar vells partits i cercar una formació mitjançant una conferència de forces d'esquerra, que ja comptava amb el suport de Marcel·lí Domingo, Joan Casanovas, Lluhí Vallescà i J. Ll. Pujol i Font.

Era necessària una força que apostés per la implantació de la República per la via electoral, el grup l'Opinió va fer campanya a favor de la Conferència, mentre que Acció Catalana i Acció Republicana van rebutjar la participació (que se centraven en la convergència de les dues formacions), i la USC va decidir participar, no com a partit, sinó els dirigents com observadors actius.

El 31 d'octubre, Jaume Aiguader escrivia a L'Opinió afirmant que s'oposaven a la monarquia, i estaven totalment a favor de la República, però apostava per no anar a la Conferència. Aiguader parlava en nom d'una part d'Estat Català i una sèrie de centres, entitats i associacions de Barcelona com La Falç, 'Els Néts dels almogàvers' de Sant Martí, Sang Nova de Sants, Avenç Obrer de Sant Andreu (dirigit per Dencàs), que no formaven part d'Estat Català, però eren nacionalistes i seguien a Macià. Eren elements joves, classe mitjana proletaritzada amb concepcions socials poc avançades i per aquests L'Opinió eren sospitosos d'espanyolisme, i els consideraven 'senyorets de casa bona que parlaven molt dels obrers, però ells no havien treballat mai', intel·lectuals més o menys sincerament d'esquerres, però molt poc catalanistes²³.

1.6. Insurrecció de Jaca i fi del règim de Berenguer

El Comitè Revolucionari espanyol va decidir que l'única solució, davant l'immobilisme del teòric règim transitori, era donar un cop d'estat que proclamés la República. Després d'alguns endarreriments es va decidir que la data de la insurrecció, amb una vaga general

---

²² Ibid, p. 35.

²³ CULLA i Clarà, Joan B. "El catalanisme d'esquerra (1928-1936), Curial Edicions Catalanes. Barcelona. 1977, p. 50.

inclosa, fos el 15 de desembre del mateix any 1930. El pla seria violent a l'estat però no a Catalunya, on preocupava el control sobre els militars, ja que només es tenia assegurat la fidelitat d'alta graduació del general López Ochoa, així com la preocupació d'armar a la CNT, ja que es desconeixia quina podria ser la reacció posterior del sindicat.

Però, a Jaca, el capità Fermín Galán Rodríguez, després dels nombrosos endarreriments de la data del cop i assabentar-se que el govern coneixia els plans colpistes del comitè, decidia començar la insurrecció tres dies abans, el 12 de desembre. Amb l'afegit que havia la possibilitat que la neu tanqués el port i els deixés incomunicat.

Aquest pronunciament militar, conegut com la Insurrecció de Jaca, per derrocar la "dictablanda" i proclamar la República, va acabar en fracàs. Els capitans Fermín Galán Rodríguez i Ángel García Hernández, només dos dies després eren condemnats per un Consell de Guerra i afusellats, convertint-se en un símbol de la República, a la vegada desenes d'oficials eren detinguts a l'espera d'un judici. També, la majoria de membres del Comitè revolucionari van haver de fugir o van ser detinguts, i els militars de l'aeròdrom de Cuatro Vientos a Madrid van sobrevolar la capital amb els avions, però en no produir-se la vaga general a Madrid, militars com Ramón Franco o Queipo de Llano es van veure obligats a fugir a Portugal. A Barcelona es va intentar prendre l'aeròdrom del Prat de Llobregat, però l'intent va ser fallit i els participants van acabar tancats a la Model fins al març de 1931, com el dirigent obrer Pou, Magrinyà, Maurín o Alfarache, així com els militars López Ochoa, Medrano o Garcia Miranda.

Berenguer, en no poder controlar la situació, el 31 de gener de 1931 decidia convocar eleccions generals pel 29 de març i reconèixer el dret a expressió, reunió i associació. Però, les eleccions es convocaven per ser una continuació de les Corts anteriors a la dictadura de Primo de Rivera, recuperant la constitució de 1876 i no pas Corts Constituents, així que els representants polítics decidien no participar en les eleccions i en cas que es produïssin, demanarien l'abstenció. Els primers a decantar-se per l'abstenció va ser els constitucionalistes el 29 de gener (Sánchez Guerra, Melquiades Alvarez, Villanueva, Burgos Mazo i Bergamin), seguit pels republicans i finalment el 2-3 de febrer la UGT i el PSOE²⁴.

---

²⁴ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit.,, p. 49.

Davant el boicot, el govern decidia avançar les eleccions i fer-les l'1 de març, i mentre el BOC estava decidit a presentar-se, sorgien dubtes entre socialistes i republicans, finalment el 6 de febrer L'Opinió feia una declaració oficial conjunta d'abstenció electoral signada pel Partit Republicà Català, Estat Català, Unió Socialista de Catalunya i el grup L'Opinió, a qui se'ls sumaria Acció Catalana i Acció Republicana el dia 9. Els principals motius per no presentar-se eren l'empresonament de dirigents, l'estat de guerra en alguns territoris, la censura i la clausura de centres polítics i culturals de l'oposició. Fins i tot se sumava el Partit Liberal²⁵.

El 14 de febrer dimitia Berenguer, el seu projecte havia fracassat. Com a conseqüència, el rei Alfons XIII va iniciar la cerca d'un nou cap de govern, però el monarca es va trobar que fins i tot personatges propers a la corona, com el duc de Maura, el comte de Romanones o el Marqués d'Alhucemas, declinaven l'oferta de substituir al general Berenguer. José Sánchez Guerra, posava com a condició per a liderar un nou executiu al fet d'integrar republicans i socialistes moderats, però aquests es negaven a pactar amb la monarquia, així que finalment Sánchez Guerra també declinava l'oferta. Finalment s'escollia l'almirall Juan Bautista Aznar-Cabañas com a cap del govern, mantenint en el càrrec de ministre de Guerra al general Berenguer.

1.7. Inici del darrer govern monàrquic

El nou govern de 'concentració monàrquica', liderat per Juan Bautista Aznar-Cabañas, estava format per dos corrents, els que volien pactar amb els republicans, representats per Álvaro de Figueroa Torres, comte de Romanones, i en l'altre extrem hi havia els ministres que no volien pactar amb els opositors, i volien combatre'ls per tots els mitjans, utilitzant la violència (amb la Guàrdia Civil) si era necessari; el seu màxim representant era Juan de la Cierva i Peñafiel. A més, dins del govern hi havia present Joan Ventosa i Calvell, membre de la Lliga Regionalista, que ocupava la cartera d'Hisenda.

El nou govern va programar un calendari d'eleccions que acabés amb unes Corts Constituents i una nova constitució. Les primeres eleccions serien les municipals només dos mesos després de la formació del nou govern, el 12 d'abril, les següents serien les eleccions provincials pel 3 de maig i finalment, el procés acabaria el mes de juny amb eleccions generals a unes Corts Constituents, amb l'objectiu de redactar una nova

---

²⁵ Ibid p. 51.

Constitució. A més, es comprometien a cercar una solució urgent al problema monetari, revisió de l'obra de la dictadura i cercar una solució al problema català on es prengué com a base mínima la ponència de la comissió extraparlamentària formulada el 1919, atorgant a la regió plena autonomia en l'exercici de les funcions que li fossin atribuïdes²⁶.

Amb el restabliment d'algunes llibertats com el dret d'expressió, reunió i associació es formaven nous partits i moviments polítics, encara que la majoria de partits polítics no tenien encara un grau d'organització per afrontar unes eleccions transcendents com les municipals, i molt menys unes generals.

El 10 de febrer es forma la 'Agrupación al Servicio de la República', una unió d'intel·lectuals amb noms com els de José Ortega u Gasset, Ramón Pérez de Ayala o Gregorio Marañón, que no tenien la intenció de presentar-se a les eleccions però demanaven el vot per les forces republicanes. També durant el mes de Febrer, el dia 22, després de set anys, tornava de l'exili Francesc Macià, amb 71 anys, convertit en un personatge cèlebre, símbol del catalanisme i d'oposició a la dictadura.

Els partits que havien actuat clandestinament durant la dictadura estaven dispersos i van tenir poc temps per fer aliances de cara a les eleccions. Era especialment necessari, ja que trobàvem un sistema electoral majoritari, on sortia escollit el candidat més votat.

Per un gruix de la societat, aquestes noves eleccions eren vistes com una maniobra del govern per allargar el règim, i mantenir la monarquia i el sistema existent. La principal preocupació del govern era que es produís un altre cop el boicot a les eleccions, o sigui que els partits es neguessin a participar, deslegitimant les noves eleccions. La situació en aquell moment encara no era de normalitat: havia exiliats, els líders republicans estaven a la presó a l'espera de judici i encara hi havia censura a la premsa. Semblava que l'executiu volia aprofitar la situació per guanyar les eleccions, si era necessari amb tupinada, i debilitar encara més l'oposició²⁷.

Els diaris del primer de març donaven la notícia que el Partit Republicà Radical, Acció Republicana, Federació Republicana gallega i Dreta Liberal Republicana, no anirien a les eleccions generals, però sí a les municipals i provincials sempre que hi hagués garanties (com llibertat de premsa). Els Comitès dels respectius partits consideraven que encara

---

²⁶ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit.,, p. 51.

²⁷ Campana de Gràcia, 7-3-1931, p. 2.

subsistien les causes que van motivar l'acord a abstenir-se de participar en les eleccions generals, en canvi les corporacions locals tenen un caràcter administratiu²⁸.

El govern, per assegurar la majoria, va sondejar la possibilitat de renovar només la meitat de l'hemicicle dels Ajuntaments, com ja s'havia fet a les eleccions de 1922 i com que la majoria dels regidors eren monàrquics, aquests s'asseguraven el control dels ajuntaments encara que hi hagués una derrota electoral el 12 d'abril.

El líder republicà Niceto Alcalá-Zamora assegurava que les municipals anaven bé com a assaig de mobilització de cara a unes eleccions generals, però que amb les condicions de renovar només la meitat dels regidors era partidari de no participar²⁹. Finalment el dia 6 de març, s'aprovava en Consell de Ministres la renovació total i per sufragi universal³⁰.

Una part de l'oposició encara era contrària a noves eleccions. Havia l'opció de presentar-se només a les eleccions constituents, amb més temps de preparació i evitar una derrota en les municipals que només hagués reforçat els monàrquics. Malgrat la participació incerta dels republicans, s'observava clarament que les eleccions serien una lluita entre dos blocs: republicans i monàrquics.

En aquell moment semblava previsible una victòria monàrquica a les eleccions municipals, però també hi havia moviments en sentit contrari. El 7 de març el cap de la Unió Monàrquica es retirava de la política davant la impossibilitat d'actuar conjuntament amb els altres elements monàrquics³¹. Podia ser que les expectatives reals no fossin tan altes.

El 14 de març La Vanguardia assegura que un ministre, del qual mantenia l'anonimat, afirmava que de cara a les eleccions s'havien de concentrar en les ciutats de més de 20.000 habitants, ja que 'la lluita serà entre dinàstics i antidinàstics'. El mateix govern creava un plebiscit entre les dues formes d'Estat. El mateix ministre assegurava que menys tres capitals, en la resta el triomf seria pels monàrquics³² (el resultat real va ser de 41 capitals pels republicans).

---

²⁸ Solidaridad Obrera, 1-3-1931, p. 5.

²⁹ La Vanguardia, 5-3-1931, p. 23

³⁰ La Veu de Catalunya, 7-3-1931, Ed. Matí, p 1.

³¹ La Vanguardia, 10-3-1931, p. 30.

³² La Vanguardia, 14-3-1931, p. 24.

El dia 13 de març, un dia abans d'aquestes declaracions, els socialistes i republicans decidien presentar candidats a Madrid. Es clarificava clarament una lluita entre monàrquics i republicans, a més s'anunciava que el 23 o 24, coincidint amb l'inici de la campanya electoral, es restablirien les garanties constitucionals, entre les quals es troben la llibertat de premsa sense necessitat de passar la censura.

La convocatòria d'eleccions havia agafat desprevinguts a la majoria de partits catalans, amb l'afegit que la llibertat d'associació feia poc que estava permesa; durant la dictadura de Primo de Rivera, les formacions polítiques havien mantingut clandestinament una estructura mínima, per tant els partits contraris al règim no es trobaven organitzats, i s'havien format una gran quantitat de partits, en la que cap tenia ni prou força per obtenir una victòria en un sistema majoritari ni tenia capacitat d'absorbir els partits més petits que ocupaven la mateixa posició ideològica. Per tant, era necessària una convergència dels partits catalans, no només de cara a les eleccions municipals, sinó de cara a unes corts constituents. A mesura que van avançar els dies, el nou mapa polític català es va anar concretant.

A principis de març es clarificaven tres grans partits catalans. Un era el partit que sortiria de la Conferència d'Esquerreres que havia de tenir un caràcter socialdemòcrata. El 6 de febrer L'Opinió havia decidit convocar la Conferència quan s'obris el període electoral i existissin garanties constitucionals indispensables pel normal funcionament.

El segon era el Partit Catalanista Republicà (PCR) que sorgia de la suma de l'Acció Catalana i de l'Acció Republicana, republicà i situat en el centresquerra, que tenia la intenció d'ocupar l'espai que havia tingut històricament la Lliga.

El tercer partit, la Lliga Regionalista, monàrquics i conservadors, formaven part del govern de l'almirall Aznar. El partit era acusat d'haver perdut el catalanisme, en contraposició dels anys d'Enric Prat de la Riba, i d'haver posat els interessos d'ordre i monàrquics per sobre els interessos dels catalans.

Els regionalistes, juntament amb mauristes, formaven el 3 de març de 1931 el Centre Constitucional, un partit d'àmbit estatal que només reforçava la idea que havien apostat per l'ordre enfront del catalanisme més popular. La Unió Valencianista i nuclis regionalistes de Mallorca s'adherien al projecte, malgrat la creació del nou partit, a Catalunya se seguiria presentant com a Lliga Regionalista, però formarien part del grup

parlamentari del centre constitucional. La immediatesa de les eleccions municipals i el canvi de règim va troncar aquest procés de formació del partit de cara a les eleccions generals.

Els tres partits estaven a contrapeu. El partit sorgit de la Conferència d'Esquerres, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), es va haver de presentar a les eleccions municipals menys d'un mes després de la seva formació, amb alguns sectors que preferien no presentar candidatura i esperar les generals. El projecte de Cambó, el Centre Constitucional, encara no havia tingut temps d'arrelar tampoc, i el PCR no acabaria de formar-se fins al 22 de març.

1.8. Unes eleccions més enllà del caràcter administratiu

L'abstencionisme donava pas a la il·lusió d'una victòria dels republicans a mesura que s'acostava la data de les eleccions. El discurs republicà ja deixava enrere les diferències entre presentar-se o abstenir-se i començava la precampanya, apel·lant a la mala acció de govern, les condicions dels obrers i una situació insostenible en el sistema que regnava en aquells moments.

Les eleccions ja no es tractava d'una demostració de força del moviment republicà sinó un plebiscit entre República i Monarquia. Els republicans i socialistes de l'Estat decidien el 17 d'agost anar junts a les eleccions municipals, clarificant el plebiscit al conjunt de l'Estat, mentre que a Catalunya, el Partit Catalanista Republicà refusava anar a Barcelona amb Esquerra Republicana de Catalunya³³.

Un dels esdeveniments clau d'aquestes dates va ser el Consell de Guerra de Jaca. El 13 de març començava el judici per la insurrecció de Jaca de desembre, encara que els capitans Galan i Garcia Hernández ja havien estat condemnats a mort i afusellats per un Consell de Guerra el 14 de desembre del 1930.

La insurrecció, malgrat fracassar, havia deixat deu morts i vint-i-cinc ferits. Es van jutjar 77 caps i oficial, xifrant el número de revoltats en 600 persones i amb un Comitè Revolucionari amb els capitans Galan, Sediles, Garcia Hernández i Gallo. El capità

---

³³ El Moment, 18-3-1931, p. 8.

Miguel Gallo s'havia exiliat a França mentre que el capità Sediles, per la seva graduació, era el que tenia més possibilitats de ser condemnat a mort³⁴.

El fiscal, d'acord amb el Codi Militar, demanava cinc penes de mort (el capità Sediles, un tinent, dos alferes i un sergent), seixanta-sis cadenes perpètuas, i la resta, reclusions. El capità Sediles, durant el judici, assumia tota la responsabilitat, i també apareixia una carta inèdita del capità Galan assumint tota la responsabilitat³⁵.

El capità Sediles va ser condemnat a mort però ràpidament indultat pel Rei³⁶ després d'enviar-se més de dos-cents telegrams i una gran oposició popular. Els mitjans d'esquerres i republicans, ja abans de l'indult s'asseguraven que no s'executaria la pena, perquè el govern no tenia prou força per fer-la complir.

Pocs dies més tard, del 20 al 22 de març, va tenir lloc al Palau de Justícia de Madrid, un altre Consell de Guerra, aquest cop contra Alcalá-Zamora, Miguel Maura, Fernando de los Rios, Alvaro Albornoz, Largo Caballero, Ángel Galarza i Santiago Casares. Els principals líders republicans i membres del Comitè Revolucionari espanyol, acusats per un manifest que va circular durant l'intent revolucionari de desembre.

El Comitè Revolucionari era un problema per la monarquia, en llibertat era un embrió de govern a l'ombra i havien planejat un cop d'Estat al desembre, però a la presó eren un símbol de llibertat i donava al govern una imatge de continuadora de la dictadura i no pas d'un govern moderat de transició cap a unes Corts Constituents.

La llista d'exiliats també era llarga, Francesc Macià havia tornat el 22 de febrer després d'anys a l'exili, però encara continuaven a París Marcel·lí Domingo, Nicolau d'Olwer, Indalecio Prieto, Ramón Franco, Queipo de Llano, Casimir Giralt, Lluís Companys, Piera i Tomàs, Jové, Carrasco i Formiguera, Ayuso, Martínez Barrios, entre altres. Per tant, era difícil parlar de normalitat³⁷. També hi havia molts altres republicans a la presó, més enllà dels sis líders que es jutjaven en el Consell de Guerra.

El judici va tenir fins i tot ressò internacional i deixava en una posició difícil al tribunal. El fiscal demanava per Alcalá-Zamora 15 anys de presó, perquè era el primer firmant i màxim responsable i per a la resta 8 anys. La sentència, no va ser una absolució, però va

---

³⁴ La Veu de Catalunya, 16-3-1931, Ed. Vespre, p. 4.

³⁵ Idem, p. 4.

³⁶ La Vanguardia, 19-3-1931, p. 26.

³⁷ Campana de Gràcia, 14-3-1931, p. 4.

ser una victòria pels republicans, els sis acusats van ser condemnats a 6 mesos i un dia de presó, amb dret a llibertat condicional. Per tant el dia 24 a les cinc de la tarda sortien tots els condemnats, menys Albornoz i Galarza que tenien oberts altres processos. Es va reunir una multitud que va aplaudir i celebrar, i fins i tot van portar a les espatlles a Alcalá-Zamora fins al cotxe³⁸.

El règim tenia una posició difícil. La sortida de la presó va ser percebuda com una mostra de debilitat, igual que havia passat amb el Consell de Guerra de Jaca, mentre que una condemna més dura hagués estat un símbol de repressió.

El 23 de març, els mitjans mostraven una carta de Felip Solà Cañizares i Ángel Pestaña, on es denunciava la situació dels detinguts a Barcelona durant la insurrecció de desembre. Encara seguien tancats a la Presó Model, i encara no s'havia tancat el sumari malgrat fer més de tres mesos que estaven empresonats i haver-se jutjats els principals dirigents de l'Estat³⁹.

Hi havia molts presos per motius polítics més enllà dels casos més coneguts, la situació provocava vagues de fam de presos polítics a Lleida i Balaguer⁴⁰. Les campanyes a favor de l'amnistia eren constants. En manifestacions pro amnistia a Madrid es parlava de 4.000 trets i 30 morts, i és significatiu que a València es van produir concentracions de 5.000 manifestants i s'hissés una bandera roja.

La República significava moltes coses i en molts casos, coses diferents. Per part de la població era la fi de la monarquia per la seva corrupció, alguns no perdonaven la traïció d'Alfons XIII a Primo de Rivera, per altres significava la llibertat i la democràcia, per altres podia suposar un sistema federal, la reforma agrària o una via cap a un règim alternatiu al capitalisme, fos socialista, comunista, unes demanades que era impossible que la República donés solució a totes, tenint en compte que algunes eren contraposades.

El 22 de Març es restablien les garanties constitucionals. Fins a la supressió de la censura, la crítica del govern estava permesa, i en el moment que es va restablir llibertat de premsa, començaven les crítiques directes al monarca. Fins aquell moment el sistema era

---

³⁸ La Campana de Gràcia, 28-3-1931, p. 3.

³⁹ La Rambla de Catalunya, 23-3-1931, p. 1.

⁴⁰ Solidaridad Obrera, 22-3-1931, p. 1.

caricaturitzat pel cap de govern, l'almirall Aznar, i a Catalunya principalment al líder regionalista, Francesc Cambó.

A mesura que s'acostaven les eleccions el govern anava perdent suports, el senyor Alba, proper al rei col·laborava a partir d'aquell moment amb els constitucionalistes, deixant cada cop més sola la monarquia. El govern d'Aznar era conegut com "la Junta Liquidadora".

1.9. El retorn de Macià

El 22 de febrer de 1931 tornava de l'exili Francesc Macià, després d'haver-ho intentat uns mesos abans i haver estat expulsat. Era un símbol de la lluita per les llibertats de Catalunya i contra la Dictadura, mostrava una imatge de no cercar el benefici personal, que havia estat disposat a agafar les armes per alliberar Catalunya i que havia estat anys a l'exili. Era conegut com "l'Avi", era directe, sense dobles intencions, i tenia l'estima d'un gruix molt important de la població.

La lluita de Macià contra la dictadura havia redirigit el catalanisme, que havia cooperat amb anarquistes, sindicalistes, comunistes, socialistes republicans, i feia majoritari un moviment catalanista obrer. Per Aiguader, Macià va portar també al fet que els revolucionaris sentissin com a seves les agressions contra Catalunya, i valoressin la bandera, llengua i institucions contra qui també anava la dictadura, finalment, 'els obrers es donen compte que també són Catalunya'⁴¹.

Els primers dies de març es va convocar la Conferència d'Esquerres. Un acte per unificar els elements disgregats del republicanisme d'esquerres, catalanista i federal: un Partit socialdemòcrata català fort.

El partit representava tres tendències clares que convergien: el Partit Republicà Català representava el republicanisme federal històric, el de Francesc Layret, que havien militat a la Unió Republicana de Salmerón, a la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), al Bloc Republicà Autonomista (BRA) i que havien mantingut una estreta col·laboració amb la UGT i la CNT durant els anys més durs del pistolisme, amb Marcel·lí Domingo i Lluís Companys com a caps visibles. Aquest últim advocat de militants de la CNT, amb estrets llaços amb la Unió de Rabassaires. El grup de L'Opinió, que representava les

---

⁴¹ AIGUADER i Miró, Jaume, op. cit., 1931, p 40.

noves generacions (nascuts a la dècada de 1890-1900) que apostaven per un socialisme liberal, intel·lectuals de l'àmbit de la cultura que no havien participat en la direcció política anterior a la dictadura, i havien intentat donar veu al catalanisme d'esquerres sense partidismes amb la intenció de crear un partit que pogués acabar amb l'actual règim.

Finalment, Estat Català representava l'ànima nacionalista, que havien estat especialment actius durant els anys de la dictadura, sacrificant-se personalment molts dels seus membres per amor al país, personificat en Francesc Macià.

El partit també s'agregaven centres republicans, com La Falç de Barcelona, provinents d'Acció Republicana, republicans independents com Amadeu Aragay, que arrossegava una part de la Unió de Rabassaires, els seguidors de Domingo, restes del Partit federal històric, possibilistes del camp de Tarragona, una escissió d'Acció Republicana que no volia ingressar en l'Acció Catalana per qüestions religioses i socials, i grups autònoms, centres comarcals com Foment Nacionalista Republicà de Reus (dirigit per Josep Andreu Abelló), Joventut Republicana de Lleida, o entitats gironines controlades per Irla (capital i rodalia), Santaló (Baix Empordà) o Pere Pujades (Figueres i Alt Empordà)⁴².

En retornar Macià, Estat Català es trobava fortament dividit i sense un objectiu clar. El 30 de desembre Macià ja havia publicat el manifest 'Ara més que mai' en què apostava per la unió de les esquerres catalanes. Tot i que en un primer moment feia una crida a tots els partits netament catalans, entenia que l'objectiu havia de ser acceptar i unir-se al projecte de la Conferència d'Esquerres⁴³. El 13 de març, ja a Catalunya, es publica un nou manifest signat per Macià, que fixa com a objectius la llibertat de Catalunya, organització d'una autèntica democràcia que permetés l'alliberament del proletariat i recollís les aspiracions de la pagesia i de la classe mitjana 'cada dia més proletaritzada'. L'alliberament de la dona 'del jou al qual l'han subjectada la llei i el costum' i assegurant que estava disposat a assistir a la Conferència d'Esquerres sempre que hi hagués una declaració de principis de franca catalanitat⁴⁴.

Macià apostava per fer un 'pacte nacional basat en un pacte social'⁴⁵, crear una força social i política, on s'assolís la llibertat de Catalunya eliminant la monarquia, institucions

---

⁴² SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 66.

⁴³ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 45.

⁴⁴ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p.63.

⁴⁵ Idib., p 67.

i organismes conservadors i reaccionaris, o sigui, s'apostava per sumar-se a la Conferència d'Esquerres⁴⁶.

El 14 i 15 de març, a menys d'una setmana de la Conferència se celebrava l'assemblea d'Estat Català als locals de l'Avenç Obrer de Sant Andreu (entitat presidida per Josep Dencàs), ampliada a dissidents d'Acció Republicana que no volien el pacte amb Acció Catalana com Dencàs, Vàchier o Battestini, així com centres nacionalistes independents com el Centre Joventut Nacionalista La Falç, controlat per Josep Tarradellas. En aquesta assemblea, decidien sumar-se a la Conferència d'Esquerres.

A més es va aprovar una ponència programàtica sobre qüestions econòmiques i socials on s'apostava per nacionalització de la banca, poder exclusiu de l'Estat de modificar les tarifes de les Duanes, implantació de tributació directa sobre la classe productora, implantació de la tributació directa sobre el consum, nacionalització dels serveis de transport, municipalització de tots els serveis públics, nacionalització de la riquesa agrícola, de totes les fonts d'energia, de les matèries primeres, de la principal maquinària, utilitatge, del comerç i creació de comitès d'Estadística per fer front a l'organització estatal⁴⁷.

La Falç i els centres al seu voltant també aprovaven anar a la Conferència, mentre AC i ARC rebutjaven, més pendents de la Conferència per la creació del Partit Catalanista Republicà⁴⁸.

1.10. La conferència d'Esquerres Catalanes

La comissió organitzadora de la Conferència estava formada per Joan Lluís Pujol, Antoni Vilalta, Ernest Ventós i Joan Casanelles. Després de consultar Macià, Companys i representants de comarques, es convocava la conferència pel 17, 18 i 19 de març. El 21 de març començava la campanya electoral.

La Conferència es va fer al Centre de Foment Republicà de Sants, on Francesc Macià va ser escollit com a president del partit per aclamació. En l'entrada del que seria President de Catalunya, tothom es va posar dempeus i va aplaudir, fins i tot, un diari de la CNT com 'Solidaridad Obrera', va mostrar un respecte especial tractant-lo de *'la figura*

---

⁴⁶ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 48.

⁴⁷ Las Noticias 18-3-1931.

⁴⁸ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 52.

cervantina, la venerable testa blanca de ese rebelde indomable y noble [...] viejo batallador apóstol de las libertades catalanes'. El diari anarquista també va mostrar signes de simpatia per la creació del partit, que remarcava que molts dels presents havien estat a la presó durant la dictadura i que *'se saluda no sólo a Catalunya, se saluda a la libertad'*.

En la Conferència hi havia present la bandera catalana i la republicana. Les representacions i adhesions sumaven setanta-sis centres i onze periòdics, i presidia la conferència Joan Lluhí i Vallescà, mentre es llegia una carta de Lluís Companys, que no podia estar present, per estar sent buscat per les autoritats⁴⁹. En la Conferència hi havia representats 16.772 afiliats, més 8.000 d'entitats que no havien pogut enviar delegats. D'aquests, 772 eren del Partit Republicà Radical Socialista de Marcel·lí Domingo.

En referència a l'encaix de Catalunya, *'considera l'Assemblea, necessària pels suprems interessos de la fraternitat universal i particularment per raons d'ordre històric i geogràfic, la federació de Catalunya amb els altres pobles ibèrics'*, per tant un Estat català dins d'una Espanya federal que reconegués el dret a l'autodeterminació.

Una esmena clau, que va ser un punt d'inflexió en la Conferència, va ser la de Simó i Bofarull, del Foment Nacionalista Republicà de Reus, del Partit Radical de Reus. L'esmena s'oposava a la creació d'un nou partit i assegurava que era suficient una Federació de grups i entitats d'esquerres. Era rebutjada per 372 vots a 25, per tant, s'anava definitivament a la formació d'un nou partit: Esquerra Republicana de Catalunya. La ponència sobre 'el Reglament de Partit' li donava el nom de 'Partit Republicà Socialista de Catalunya', però les comarques es van oposar.

El partit va rebutjar definir-se com a socialista o socialdemòcrata, sinó que es definia amb un *'programa socialitzant però sense sotmetre's a la rigidesa dogmàtica d'un partit de classe'*. La decisió va provocar la marxa dels representants de la Unió Socialista de Catalunya que condicionaven el seu suport a què la nova formació fos socialista.

Es va presentar una altra proposició, subscripta pel Comitè Republicà de Falset, demanant que el primer acord de l'Assemblea fos sol·licitar l'indult pel capità Sediles i una àmplia amnistia per tots els presos polítics. Proposició que va ser aprovada per aclamació⁵⁰.

---

⁴⁹ Solidaridad Obrera, 19-3-1931, p. 3.

⁵⁰ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 63.

El primer Comitè Executiu o Directori el van passar a formar Francesc Macià, Lluís Companys, Joan Lluhí i Marcel·lí Domingo, i en representació de cada província, Miquel Santaló (Girona), Ignasi Iglesias (Tarragona), Ricard Palacín (Lleida), Joan Casanovas (Barcelona-província) i Pere Comas (Barcelona-ciutat). Pere Puig i Font era escollit secretari general (que seria substituït poc temps després per Josep Tarradellas).

La inclusió de Domingo va crear polèmica, ja que una clàusula del nou partit era que no es podia tenir doble militància, però finalment, gràcies a la intervenció de Macià es va acceptar, ja que el PRRS no actuava a Catalunya.

L'últim dia de la Conferència, Macià sentenciava: *'Ai del poble que, quan arriben moments tan crítics, actua influït per l'equivoc o per la por! Ai del poble que, quan pren una resolució, no la porta amb ferma voluntat a la seva realització, amb les abnegacions i sacrificis que això representi!'*⁵¹.

1.11. El nou partit catalanista d'esquerres: Esquerra Republicana de Catalunya.

El resultat de la Conferència va ser un partit que aglutinava forces d'una ideologia semblant, però que per Enric d'Ucelay⁵² *'la formació d'Esquerra Republicana de Catalunya va ésser el resultat no tant de la fusió de diversos partits, partits en tot cas més aparents que reals, com el producte d'una federació d'organitzacions locals més o menys identificades dins d'unes coordinades difusament nacionalistes i republicanes'*. Per tant, el problema semblava ser si els nuclis podien anar tots a una, o a la mínima diferència es dispersarien.

Cal mencionar que encara que ERC estava formada per militants, aquesta era militància indirecte. Els veritables adherits eren les entitats, organitzativament, però els militants posseïen carnet d'adhesió, portaven a terme una cotització mensual, assistien a les reunions periòdiques. Les entitats com a bloc conjunt constituïen a ERC, unides per federacions locals o comarcals. Un dels motius de la fórmula era donar representativitat al territori i evitar el centralisme barceloní.

En la premsa, mentre la Campana de Gràcia assegurava estar més proper a ERC que al PCR⁵³, El Mirador tractava el nou partit com d'extrema esquerra, fins ara *'dispers com a*

---

⁵¹ El Diluvio 19-3-1931.

⁵² UCELAY, Enric "La Catalunya populista: Imatge, cultura i política en l'etapa republicana, 1931-1939", La Magrana. Barcelona:, 1982, p. 120.

⁵³ La Campana de Gràcia, 28-3-1931, p. 2.

resultat del seu inconformisme permanent, i afirmava que la formació política no podia aspirar en aquell moment a una funció de govern, sinó que era un projecte futur⁵⁴.

Les publicacions més nacionalistes, com *El Moment*, criticava que Estat Català havia passat de 'l'epopeia' de Prats de Molló a empetir el projecte en unir-ho al socialisme, excloent tota la resta de catalans i qüestionava si aquesta era la llibertat que prometia⁵⁵. Una altra crítica al partit, provenia de *Nosaltres Sols*, publicació de la Unió Catalanista, que assenyalava que Estat Català havia deixat la bandera catalana darrere les actuacions generals de la política espanyola⁵⁶.

El 19 de març, es reunia l'assemblea de delegats de les entitats barcelonines d'ERC sota la presidència de Francesc Macià i l'assistència del Comitè Executiu. Decidia presentar-se a les eleccions en coalició amb ACR i la USC per decisió de Macià, Aiguader i el suport de Companys.

Però a Barcelona-ciutat el 21 de març Bofill i Mates i Rovira i Virgili adreçaven una carta a Joan Lluís Pujol i Font, on refusaven la coalició electoral⁵⁷. Decidien no formar la coalició a Barcelona-ciutat encara que sí a molts municipis catalans.

El rebuig del PCR a l'aliança amb ERC provocava la decepció de gran part dels republicans catalanistes, el fet que les dues forces anessin per separat podia donar l'alcaldia a la Lliga. Les dues forces republicanes podien superar en vots a la Lliga però que aquesta manés a la Casa Gran, ja que si era primera força, amb el sistema majoritari obtindria la majoria de regidors⁵⁸.

El 23 de març, una comissió de les tres tendències del partit (Aiguader, Companys i Lluhí) es reunien a l'Ateneu Barcelonès, per decidir què havien de fer. Macià i Aiguader, en representació d'Estat Català, consideraven que era millor no participar-hi sense el Partit Catalanista Republicà. En canvi, Companys i Lluhí eren favorables. En una reunió més ampla aquella mateixa nit a La Falç, Companys, amb el suport del grup L'Opinió així com els nacionalistes independents (com Tarradellas) aconseguien convèncer a Macià i presentar-se a les eleccions units.

---

⁵⁴ *El Mirador*, 26-3-1931, p. 1.

⁵⁵ *El Moment* del 25-3-1931, p. 1.

⁵⁶ *Nosaltres sols*, 28-3-1931, p. 1.

⁵⁷ *El Diluvio* 27-3-1931.

⁵⁸ *Esquella de la Torratxa*, 27-3-1931, p. 3.

Paral·lelament, en aquestes dates, la Unió Socialista de Catalunya celebrava una assemblea general per organitzar-se definitivament després de no entrar a ERC i es decidia acceptar l'ofertament d'Esquerra de formar coalició i decidien presentar-se en coalició en tots els districtes electorals de Barcelona⁵⁹.

1.12. Partit Catalanista Republicà, la formació amb voluntat de ser hegemònica.

Des de principis del mes de març, una de les notícies més importats en la política catalana era la fusió de les dues accions. El febrer de 1931 havien creat un Comitè Catalanista Republicà, i el 22 de març es formalitzava la unió de l'Acció Catalana, de Nicolau d'Olwer, i l'Acció Republicana, de Rovira i Virgili, amb el lema 'Catalunya, liberalisme, democràcia i República'.

L'objectiu era el de ser el partit majoritari a Catalunya gràcies al suport a la monarquia de la Lliga i la seva tebior nacional, esperant obtenir el vot de la petita i mitjana burgesia reformista i catalanista, situant-se entre els conservadors i la classe obrera. En aquest congrés fundacional s'agrupen 600 delegats.

El nou partit era considerat gairebé un front únic, representant dues de les tres forces catalanes en el Pacte de Sant Sebastià i per tant es parlava que seria '*una força insospitada en les lluites polítiques que s'apropen*', comparant aquesta unió amb la Solidaritat Catalana, i que esperaven un triomf de les multituds republicanes⁶⁰.

El partit tenia capacitat per dirigir Catalunya, tenia una estructura municipal estesa, líders locals i nacionals, i un programa, tot i que tenia una posició dintre de l'esquerra poc definida, malgrat que es trobava a l'esquerra de la Lliga Regionalista.

En les tres primeres setmanes de març el PCR era considerat l'únic partit capaç de plantar cara a la Lliga Regionalista, mentre que el partit que sortís de la Conferència d'Esquerres seria 'de caient més extremista'.

Però a mesura que l'Esquerra Republicana de Catalunya ocupava una part de l'espai polític i per la falta d'un acord electoral a Barcelona, era culpabilitzat principalment el Partit Catalanista Republicà. Com resumia la Campana de Gràcia: '*Ha estat impossible, a*

---

⁵⁹ El Diluvio 29-3-1931.

⁶⁰ La Campana de Gràcia, 21-3-1931, p. 2.

*Barcelona, l'aliança dels republicans. No és culpa de la nova Esquerra Republicana, integrada pels elements més heroics de les passades i presents conspiracions. La llàstima és que els nostres amics Bofill i Mates i Rovira i Virgili no s'hagin adonat de la immensa responsabilitat política que els ha caigut damunt, en no pactar*⁶¹.

Els arguments per rebutjar l'aliança és que el PCR era l'única i genuïna representació del republicanisme catalanista en estat pur, la garantia correcte d'administració de Barcelona i volia conèixer la implementació real entre la població de la capital catalana. Però aquesta decisió va ser llegida com una manca de sentit republicà⁶².

Es considerava que amb el pacte electoral s'anava de dret a les majories municipals, a fer un Municipi republicà i catalanista, que hauria actuat, de fet, com una Junta revolucionària, però sense el pacte, es veuria la voluntat del poble pel nombre de vots, però es preveia la majoria municipal per a la Lliga. Per tant, dues setmanes abans de les eleccions la percepció no era d'una victòria de les forces republicanes, i molt menys una majoria absoluta d'ERC, sinó que semblava assegurat el triomf de la Lliga, tot i això el PCR volia mesurar les seves forces a Barcelona i convertir-se en la gran força del republicanisme català.

1.13. L'Ordre Català: Cambó i la Lliga.

El gran enemic a batre pel republicanisme i per l'esquerra a Catalunya era la Lliga Regionalista, personificada en la figura de Francesc Cambó. La Lliga havia dominat la política catalana des d'inicis del segle XX, el partit destacava els últims anys pel seu conservadorisme i per un suport tàcit a la Dictadura de Primo de Rivera amb Puig i Cadafalch acomiadant el dictador camí a Madrid, tot i la seva repressió posterior a la cultura catalana; es definien monàrquics i fins i tot un dels ministres del govern d'Aznar era del partit, Ventosa i Calvell. A més, Cambó, en aquell moment volia fer el salt a la política estatal amb un nou partit, el Centro Constitucional, amb l'objectiu d'ocupar l'espai que ocupaven els partits monàrquics, que estaven enfonsats.

La Lliga Regionalista feia una declaració assegurant que el partit mantenia la seva personalitat independent respecte el Centro Constitucional, i en el Congrés formarien part

---

⁶¹ Campana de Gràcia, 28-3-1931, 1.

⁶² SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 71.

del grup parlamentari del Centro Constitucional⁶³. Francesc Cambó era dels personatges més caricaturitzats i criticats pels mitjans republicans i d'esquerra.

El 4 de març es reunien a l'hotel Ritz entre altres personalitats el marquès de Figuerola, els senyors Silió i Goicoechea, el duc de Maura, els senyors Montes Jovellar, Ventosa i Cambó, on es marcaven els punts fonamentals del nou partit, amb una quota de 5 pessetes mensuals i la seu del nou partit a Madrid (carrer dels Madrazo, 20)⁶⁴.

'El Debate' donava gran importància a la creació de partit que venia a enfrontar nous problemes, ja que *'ha desaparegut el religiós i el de Marroc i el catalanista ha entrat en una fase de comprensió, cordialitat i cordura'* i l'ABC assegurava que responia al sentiment que predominava al país, però també havia crítiques al nou partit de Cambó des dels diaris espanyols de dretes com 'La Epoca' que assegurava que no hi havia espai ni necessitat perquè el sector catòlic i la Unió Monàrquica ocupaven la dreta i que el centre era pels conservadors i els liberals de Romanones i Alhucemas, tot i que el mitjà assegurava com a positiu que quan Cambó, Ventosa, Bertrán i Musito quan havien estat ministres no han *'obrado atentos a particularismos regionales, sino con la vista fija en España entera'*.

Amb el títol de 'El centrisme i el centralisme', 'El Mirador' opinava que l'objectiu de Cambó era instal·lar-se a Madrid i portar l'ideari catalanista als no catalans, una espècie de federalisme, on Catalunya obtindria des d'aquesta posició la llibertat i a més l'hegemonia estatal, l'orientació, desigs i voluntats que Catalunya representa serviria per a la renaixença d'una Gran Espanya: l'Espanya definitiva. Però assenyalava com a problema que els ministres catalans ja intervenien en els governs espanyols i no servien mai cap interès i només podia provocar una escissió a la Lliga⁶⁵.

'L'Esquella de la Torratxa', per la seva part, batejava el partit com la U.P Catalana, fent referència a la Unió Patriòtica, el partit únic durant la Dictadura de Primo de Rivera, ja que considerava que l'objectiu era que entressin les principals personalitats de la política i intel·lectualitat espanyoles, però que tothom havia refusat i que només havien entrat Goicoechea, Duc de Maura o Matos⁶⁶.

---

⁶³ La Veu de Catalunya, 4-3-1931, p. 1.

⁶⁴ La Vanguardia, 5-3-1931, p. 23.

⁶⁵ El Mirador, 12-3-1931, p. 3.

⁶⁶ L'Esquella de la Torratxa, 13-3-1931, p. 4.

Davant la defensa apassionada de la Monarquia i un atac desesperat als republicans, ‘La Rambla de Catalunya’ assegurava que el problema era que Cambó ja no tenia cap “amic prou lleial” que li pogués portar la contrària. Prat de la Riba estava mort, i Ramon d’Abadal es quedava a un segon pla, per tant li falta algú amb prou autoritat per a aconsellar-lo⁶⁷. El periòdic Nosaltres Sols, assegurava que el pla de la Lliga era incompatible amb un moviment nacional català i que es podia qualificar de ‘traïció a la pàtria’⁶⁸.

Finalment, ‘El Moment’ considerava que la Lliga ‘*desempolsa les pancartes de l’administració abnegada i seriosa*’, i assenyalava que pel desacord de l’Esquerra Republicana de Catalunya i el Partit Catalanista Republicà, al anar per separats, la victòria seria per la Lliga a la ciutat comtal⁶⁹.

1.14. La campanya electoral

Les publicacions de l’època, remarcaven que durant la campanya electoral trobàvem tots els murs de la ciutat omplerts de cartells de propaganda tots colors i de totes les candidatures, fins i tot en els arbres. En la ciutat es respirava política, entusiasme, optimisme, sonaven a tota hora paraules com ‘Catalunya’, ‘monarquia’, ‘república’, ‘llibertat’, ‘democràcia’ o ‘socialisme’. Només el diumenge 29 de març es feien 500 actes públics a Espanya segons el ministre de Governació. Els discursos marcats d’un radicalisme agut i a la vegada d’entusiasme, els mítings a la capital catalana no paraven, hi havia una obsessió electoral que feia impossible sostraure’s de l’ambient electoral: mítings, cartells, proclames, articles periodístics, xafarderies de cafè, tothom es pensava que guanyaria, tots confien en el triomf, *‘hi ha un estat de nervis, excitació, vibració que no es pot mantenir en tot temps. S’aguanta per la raó suprema que ha de durar poc’*. Tot i això la vida no parava, els mítings acabaven prou d’hora per a dinar cadascú a la seva llar i arribar a temps a futbol, als toros, o a la primera sessió de cinema⁷⁰.

Aquest entusiasme creixent portava al fet que gairebé tots els cartells electorals estiguessin esquinçats en un parell d’hores, fins i tot era necessari crides a la tolerància i respectar les idees dels altres. Era normal que després de tants anys sense votar l’interès fos màxim, però hi havia la sensació que la lluita electoral no es reduiria en un

⁶⁷ La Rambla de Catalunya, 16-3-1931, p. 1.

⁶⁸ Nosaltres sols, 28-3-1931, p. 1.

⁶⁹ El Moment, 18-3-1931, p. 8.

⁷⁰ El Moment, 1-4-1931, p. 4.

enfrentament entre la Lliga Regionalista i els lerrouxistes, com havia passat fins llavors, hi havia per 50 llocs, 234 candidats i 13 candidatures⁷¹.

La Vanguardia recollia les sancions que la llei electoral marcava per la gent que no votava, els càstigs eren publicar el nom per haver incomplert un deure civil i que seria desfavorable en cas de tenir una carrera administrativa, un recàrrec d'un 2% de la contribució a l'Estat fins a les següents eleccions, i en cas de cobrar un sou de l'administració pública aquest es veuria reduït un 1%, a més de ser inhabilitats fins a les següents eleccions a càrrecs públics o nomenaments del Govern, Diputació o Municipi⁷².

En els discursos, la majoria d'oradors d'esquerres que parlaven en els mítings electorals s'esforçaven a remarcar el caràcter plebiscitari polític que representaven les eleccions municipals i en canvi no s'esmentaven els programes administratius. Segons El Mirador, aquest fet es devia a que era molt més simple predicar idees generals que detallar programes administratius, i més quan el país havia estat set anys sense idees. Tothom tenia por de refredar les masses, o encara pitjor semblar fred davant l'opinió pública⁷³.

També trobàvem partits com el Bloc Obrer i Camperol que prometien tota mena de reformes sense especificar com es farien per dur-ho a terme durant el mandat. L'Esquella de la Torratxa, destacava com la Lliga Regionalista prometia en les barriades obreres jardins per als infants, cantines, camps de joc, banys, atencions als pobres mentre que quan governaven no s'havien preocupat dels barris obrers i havien fet cares llums de disseny per a la Plaça de Catalunya o costoses reformes al Palau Reial⁷⁴.

Els diaris remarcaven que Barcelona s'havia fet sola els últims anys, un gran creixement que havia sobrepassat als administradors de la ciutat. El nou ajuntament hauria d'actuar en els barris obrers, higienitzant la ciutat, els problemes de comunicació entre diversos nuclis de població i posar a l'abast de tothom els serveis municipals. La feina seria difícil perquè la dictadura havia buidat les caixes de luxes inútils i havia abandonat l'ànima de la ciutat.

Un tema que entrava en el debat era el religiós, ja que durant la campanya se celebrava la Setmana Santa. El Dijous Sant a l'acte a la Catedral només assistien dels quatre grans

---

⁷¹ El Mirador, 9-4-1931, p. 3.

⁷² La Vanguardia 7-4-1931, p. 28.

⁷³ El Mirador, 2-4-1931, p. 1.

⁷⁴ L'Esquella de la Torratxa, 10-4-1931, p. 3.

partits la Lliga Regionalista i el Partit Catalanista Republicà. 'El Moment', criticava el fet que el catolicisme s'associés amb el conservadorisme, absolutisme, centralisme i dreta; el setmanari afirmava que les injustícies socials derivaven del liberalisme econòmic i que la fe podia voler dir també justícia, dignitat i llibertat d'homes i pobles⁷⁵. Tot i les crítiques que va haver-hi per part d'elements d'esquerres a l'església, va quedar en un segon terme, ja que la major part d'aquestes anaven al règim i la Lliga. La qüestió religiosa va ser un dels motius de la marxa mesos més tard d'Antoni Rovira i Virgili i els seus seguidors a ERC.

Un altre tema era la situació de Catalunya, el concepte d'autogovern català era estretament lligat al de república, '*amb Catalunya i la República o contra Catalunya i contra la República*'⁷⁶. La publicació independentista Nosaltres Sols criticava la posició dels tres partits catalanistes, la Lliga plantejava el problema català indirectament per la via del monarquisme, amb el lema '*arreplegar el que es pugui*' i segons el setmanari passant per damunt la dignitat nacional; Acció Catalanista Republicana plantejava una Catalunya més o menys alliberada a través d'una República espanyola, el que havia de ser el primer graó per ascendir en l'autodeterminació, i Esquerra Republicana de Catalunya, segons Nosaltres Sols era difícil de comprendre la posició davant el '*confusionisme ideològic, també ho fa, a partir d'una acció revolucionària indirectament a través de la República Espanyola, quan es parla de llibertat de Catalunya, repliquen amb la Federació dintre una república federal*'⁷⁷.

El refús del Partit Catalanista Republicà a formar una aliança amb Esquerra Republicana també va ser motiu de tensió, i a la vegada el PCR acusava ERC de no tenir prou cohesió, cada cop havia més atacs entre els partits catalanistes d'esquerres. La Campana de Gràcia assegurava que en comptes d'esventar les bondats del seu partit atacaven els altres com a enemics, atacant-se violentament en els mítings. El mitjà assegurava que la falta d'entesa havia estat per raons tàctiques i no polítiques, per tant haurien de trobar-se davant l'enemic comú, el règim polític que governava⁷⁸. S'havia trencat l'espiritualitat iniciada a Sant Sebastià que volien donar un règim republicà federal, trobant necessari recuperar-ho, ja que era necessari '*la fe unànime per una conspiració transcendental i per a una revolució*

---

⁷⁵ El Moment, 8-3-1931, p. 1.

⁷⁶ La Campana de Gràcia, 4-4-1931, p. 4.

⁷⁷ Nosaltres sols, 11-4-1931, p. 1.

⁷⁸ La Campana de Gràcia, 4-4-1931, p.1 .

violenta'. Va haver-hi múltiples crides als catalanistes d'esquerres a posar per damunt de tot Catalunya i República.

La Vanguardia feia resums d'alguns mítings de Madrid. És interessant els temes que es parlaven en el míting monàrquic, en el teatre Alkázar. Es parlava sobre la religió, el ministre de Treball marquès de Wad el Jelu va parlar sobre la família i que des del 1917 el món vivia sota les idees de Lenin que amenaçava d'acabar amb la institució familiar; el comte de Limpas parlava d'ordre i que sense Rei no hi hauria llibertat i que no hi havia res més democràtic que donar el poder a Primo de Rivera recollint 'l'ansia popular'. L'acte va acabar amb "vivas" a Espanya, al Rei i a la Guàrdia Civil⁷⁹.

En referència al resultat, era impossible fer pronòstic sobre les eleccions. Trobem que l'electorat havia estat set anys sense manifestar la seva opinió, i calia afegir que set noves promocions havien obtingut el dret a vot. Per tant, podien haver hagut grans canvis en l'electorat. Com deia el Mirador '*ningú coneix tots els sectors d'opinió, sinó un millor que altres, i sobre aquest que coneixen fan els càlculs de possibilitats*', intentar saber el pensament de 200.000 votants després de set anys amb una gran varietat d'opinions, i amb partits que batallaven pel mateix espai d'opinió (Lliga vs. ACN, ERC vs. ACN) i com reaccionarien davant les urnes, era gairebé impossible⁸⁰. Les eleccions servien per saber la veritable situació de la ciutat, i tal com deien les publicacions republicanes, calia a més comptar els vots pel plebiscit, no només el nombre de regidors escollits.

Per endevinar el comportament de l'electorat els periòdics es van fer ressò de diferents fets. Trobem que 'El Moment' recollia un fet, succeït un dia abans, al carrer Canuda, un esdeveniment que es vivia com un acte electoral. En el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona i província es presentava una candidatura liderada per Hermenegild Puig i Sais que tenia el suport dels comunistes fins a Acció, i tenia com adversari la Lliga Regionalista. La candidatura d'esquerres va obtenir uns 500 vots mentre la Lliga mil i escaig, havent-hi una primera victòria de la Lliga, tot i que els metges no eren representatius del conjunt de la societat⁸¹.

Un altre fet que recollia 'La Vanguardia' eren els regidors escollits per l'article 29 a Espanya, o sigui, en cas que es presentessin a un consistori tants candidats com seients hi

---

⁷⁹ La Vanguardia, 7-4-1931, p. 28.

⁸⁰ El Mirador, 2-4-1931, p. 1.

⁸¹ El Moment, 8-4-1931, p. 2.

havia en disputa, no era necessari fer eleccions, ja que eren escollits automàticament. Tots els casos són de pobles petits i el resultat era que de 952 candidats escollits d'aquesta manera només 171 eren republicans, i la resta, monàrquics, per tant una majoria aclaparadora dels monàrquics⁸².

‘El Mirador’ demanava els pronòstics a diferents candidats, però en ser el PCR i ERC dos partits nous (PCR no era inèdita del tot), la varietat de partits, i la incògnita de la seva força donava a respostes contradictòries:

Manuel Sagnier, candidat de la Lliga del Districte V, donava com a probables els següents resultats: la Lliga com a mínim 20 regidors, ACR uns 15, Esquerra com a màxim 10 i la resta pels radicals (uns 5), altres membres de la Lliga coincidien en l'opinió. Martí Esteve, candidat del Partit Catalanista Republicà al Districte I dona els següents resultats: Acció de 20 a 24, la Lliga d'11 a 14, els radicals 7 o 8 i ERC de 3 a 4. Una altra personalitat d'Acció (que no volia donar el nom, ja que esmentava districtes) donava els següents càlculs: Acció entre 20 i 31 (majories segures: III, IV, VI i VIII; i majories probables al V i VII, i algun pel IX), la Lliga de 9 a 12 (minories del I, III, IV, VI, VIII, Agell, Carac, Lafont i potser un del VII), els radicals dels tres grups de 6 a 15 (Ulled, Santamaria, Roure, Gatell, Giralt, Matutano, Sisquella i Casas Sala) i ERC entre 0 i 3 (Aiguader, Lluhí i Companys).

Joan Casanovas, candidat d'ERC pel districte IX, assegurava que traurien uns 20.000 vots (el resultat real va ser de 43.000). Els radicals esperaven treure uns 10, el comunista Jordi Arquer, del BOC, assegurava que ERC no trauria cap regidor i que el seu partit obtindrà uns 6.000 vots⁸³, mentre Rovira i Virgili, del PCR, considerava que els radicals obtindrien entre 8-10 escons, i ERC es podria donar per satisfeta si arribava als 10.000 vots amb 0-1 escó.

Per tant a grans trets, la Lliga i Acció es disputaven la primera plaça de les eleccions, els radicals al voltant dels 10 i ERC, podia no entrar i com a màxim obtenir uns 10 regidors.

‘L'Esquella de la Torratxa’ comenta que semblava probable que al conjunt de Catalunya guanyessin els republicans, i que Lleida, Tarragona i Girona serien republicanes. L'únic dubte era el resultat de Barcelona, tot i que ja semblava assegurat que la suma dels vots

---

⁸² La Vanguardia, 7-4-1931, p. 28.

⁸³ El Mirador, 9-4-1931, p. 3.

republicans (ERC+ACR+Radicals) serien majoria, quedava el dubte de la majoria consistorial, remarcant un altre cop que la unió d'ERC i ACR l'hagués donada⁸⁴.

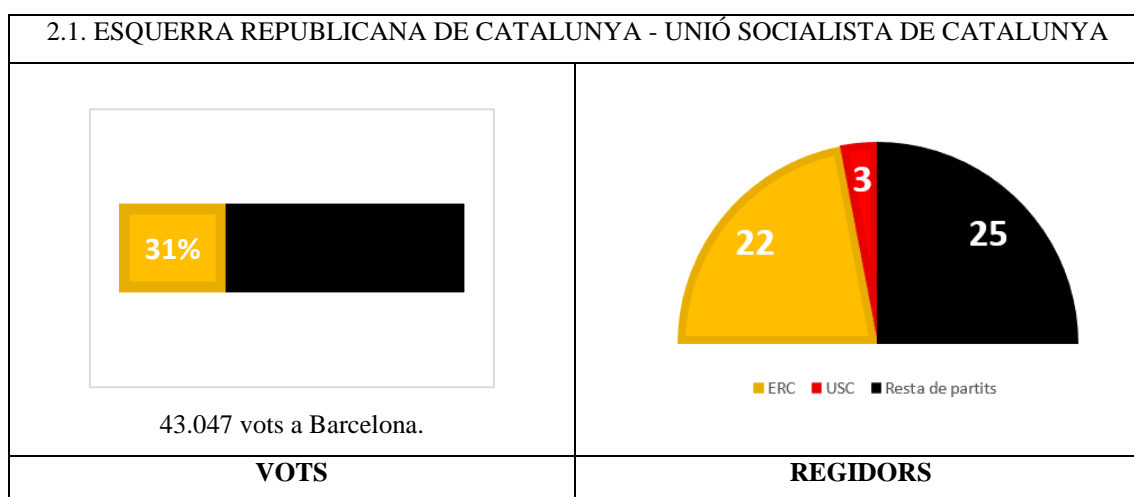
⁸⁴ L'Esquella de la Torratxa, 10-4-1931, p. 3.

2. Candidatures en les eleccions municipals

Els partits en la dictadura de Primo de Rivera havien estat fora de la vida pública, mantenint una estructura mínima de manera clandestina. Per tant, el 1930 era necessari tornar a connectar amb els votants i la societat per tornar a la vida pública.

Tant la Lliga Regionalista, partit hegemònic a Catalunya des de principis de segle, com el Partit Catalanista Republicà, que s'havia reivindicat com l'alternativa republicana i més progressista que la Lliga, esperaven ser el partit majoritari a Barcelona i a Catalunya després dels anys de règim dictatorial.

En l'àmbit estatal les eleccions tan transcendents entre república i monarquia van portar al fet que els partits republicans s'unissin en una única candidatura. Finalment, el clar guanyador va ser un partit que s'havia creat menys d'un mes abans de les eleccions municipals aglutinant el republicanisme d'esquerres i catalanisme i amb un líder, que era tot un símbol de catalanisme i oposició al règim, acabat de tornar de l'exili, ens referim a Esquerra Republicana de Catalunya, que va anar en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya a la ciutat Barcelona, i la figura de Francesc Macià. Les candidatures que es van presentar a la ciutat de Barcelona van ser les següents:

La candidatura del partit nascut de la unió del Partit Republicà Català, l'Estat Català, el grup de L'Opinió i altres agrupacions menors, en la Conferència d'Esquerres, juntament amb la Unió Socialista de Catalunya, va assolir la majoria en el consistori, tenint en

compte el vot doble de l'alcalde (o del tinent que el substituís en la presidència del ple en aquell moment) en cas d'empat en la votació.

L'objectiu era obtenir els vots de la petita burgesia i les classes mitjanes per la democràcia, i també obrers, treballadors tant de camp com de ciutat, amb un programa reformista, democràtic i catalanista. Ser un partit majoritari. El PRC tenia contactes amb el món obrer, i amb certs sectors de la CNT, Lluís Companys era un advocat obrerista i impulsor de la Unió de Rabassaires, Estat Català aportava el vot de sectors més nacionalistes i la popularitat de Macià i L'Opinió un socialisme liberal i reformista. El partit no tenia un programa concret de cara a les municipals i es trobaven opinions diferents entre els diferents nuclis, el que oferien era una llista progressista, catalanista i interclassista. Tot i la victòria ERC sempre va tenir una extrema feblesa interna.

Esquerra va dur a terme mítings massius durant la campanya. Francesc Macià movia multituds, fet que obligava en el gran míting al Teatre Espanyol, a fer cordons al voltant de 'L'Avi' davant l'intent d'assaltar l'escenari.

El fet de ser una candidatura tan diversa unia en els mítings obrers, nois i noies joves, corbates d'Estat Català, classes mitjanes, una força transversal d'esquerres i catalanista. 'La Campana de Gràcia' definia el míting d'ERC com '*un acte revolucionari, un acte vibrant. En aquell acte no parlaven els oradors; parlava el poble; en aquell acte no calia dir que s'era republicà i catalanista; tots parlaven en la marca al front el que han fet en aquests vuits anys de dictadura vergonyant*'.

Els dirigents eren homes que s'havien sacrificat pels ideals, amb l'exili de Francesc Macià, Marcel·lí Domingo, Ventura Gassol, Joan Casanovas, Lluís Companys, Aiguader i Miró o els empresonats Amadeu Aragay o Lluhí i Vallescà.

Poc interessaven els fets municipals, per sobre les actes de regidor volien resoldre el problema de Catalunya i la implantació d'una República a Espanya⁸⁵. La combinació i mobilització d'aquestes forces va portar a un resultat amb una contundent victòria.

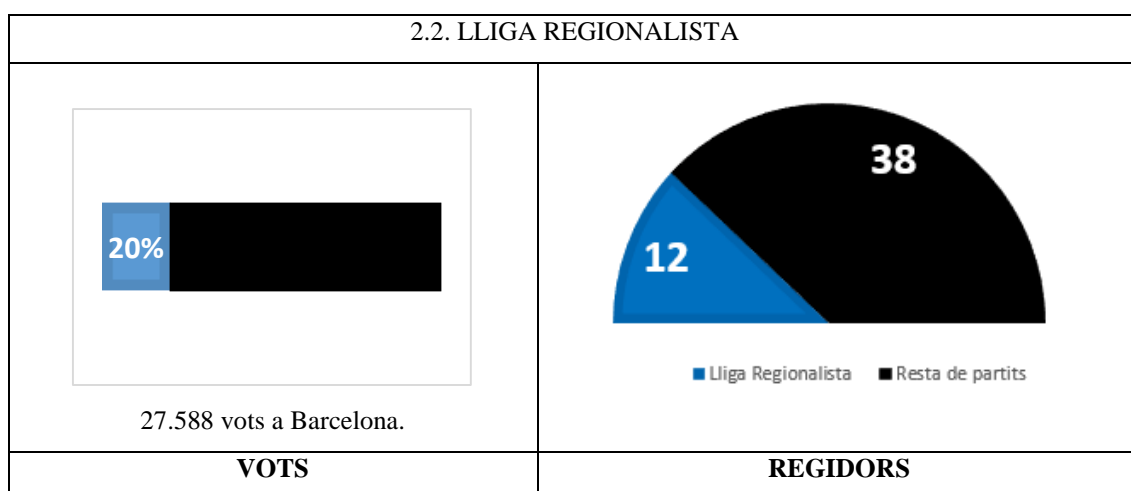
⁸⁵ La Campana de Gràcia, 4-4-1931, p. 2.

DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

El soci minoritari de la coalició era la Unió Socialista de Catalunya, que es creava el 8 de juliol de 1923 d'una escissió de la secció catalana del PSOE, liderada per Manuel Serra i Moret i Rafael Campalans, i altres republicans catalanistes d'esquerres, com Gabriel Alomar.

El PSOE tot i la industrialització i l'alt nombre d'obriers no havia arrelat a Catalunya, el país era majoritàriament anarquista. El cop d'estat de Primo de Rivera va tallar l'expansió de la USC fins al 1930, quan va iniciar la reorganització amb una assemblea on es perfilarien els principis ideològics: un estat federal dins d'Espanya, un socialisme reformista, liberal i no doctrinari, allunyat del comunisme i la revolució, semblant al model del Partit Socialista de França.

El partit consolidava la seva presència apropant-se a sectors republicans, i moviments opositors al règim. Per exemple Rafael Campalans era el redactor del Manifest d'Intel·ligència Republicana del 2 de maig de 1930, el partit també va ser present en el Comitè Pro Llibertat, organitzat arran el Pacte de Sant Sebastià, fins i tot trobem representants de la USC en la Conferència d'Esquerres on es crea ERC, tot i que la USC finalment no hi va formar part. En les eleccions municipals a Barcelona, es va presentar conjuntament a ERC, on tres dels regidors del consistori van ser d'aquest partit.

La Lliga Regionalista havia liderat la política catalana des del 1901 fins a la Dictadura de Primo de Rivera, amb Enric Prat de la Riba i Josep Puig i Cadafalch presidents de la Mancomunitat de Catalunya. El govern del general Berenguer va retornar el poder a la Lliga Regionalista en municipis i diputacions provincials on tenien el poder abans del cop

de setembre de 1923, per tant, el 1930 tornava a aparèixer en la política, recuperant el febrer de 1930 l'alcaldia de Barcelona, mantenint una oposició al règim de Primo de Rivera i aconseguint mantenir un nucli de fidels al voltant de "La Veu de Catalunya".

La Lliga, tot i això, ja no seria la força majoritària de la política catalana. Abans de la Dictadura de Primo de Rivera va entrar en els governs espanyols per frenar el moviment obrer, posant l'ordre social i els interessos burgesos per sobre les reclamacions nacionalistes, acceptant tàcitament la Dictadura com un mal menor per mantenir l'ordre. El 1930 la Lliga es definia pel seu conservadorisme, mostrant-se a favor de la continuïtat de la monarquia, i rebaixant el seu catalanisme, mentre la societat catalana havia virat cap a l'esquerra, el republicanisme i un augment del nacionalisme català, que havia estat durament reprimit durant la Dictadura.

El partit seguia la línia política que havia plantejat Cambó en el llibre 'Per la Concòrdia' (1929), renunciant al separatisme. Va intentar reconnectar amb la societat, mantenint alguns dirigents històrics com Joan Ventosa o Ramon d'Abadal, a la vegada que incorporant-ne de nous (Ferran Valls i Taberner, Joan Garriga i Massó, Josep Maria Trias de Bes o Joan Vallès i Pujals).

Aprofitant l'enfonsament dels partits dinàstics, el líder oficiós, Francesc Cambó, va voler ocupar aquest espai, creant una formació d'àmbit espanyol per obtenir una majoria a les Corts i canviar les polítiques de l'estat, mentre que el discurs dels partits catalanistes d'esquerres era de governar Catalunya i intervenir menys a Madrid i la política espanyola. La Lliga va posar l'accent en l'Espanya gran i integradora, l'ideal ibèric de l'Espanya Gran, més que els postulats nacionalistes.

El 3 de març de 1931, la Lliga juntament amb mauristes formen el Centre Constitucional per fer el salt a l'àmbit estatal, augmentant la imatge de partit d'ordre davant el catalanisme més popular. La Unió Valencianista, nuclis regionalistes de Mallorca s'adhereixen al projecte, tot i el nou partit, la Lliga continuaria presentant-se a Catalunya i formarien part del grup parlamentari del centre constitucional, però els comicis municipals i el canvi de règim van troncar aquest procés.

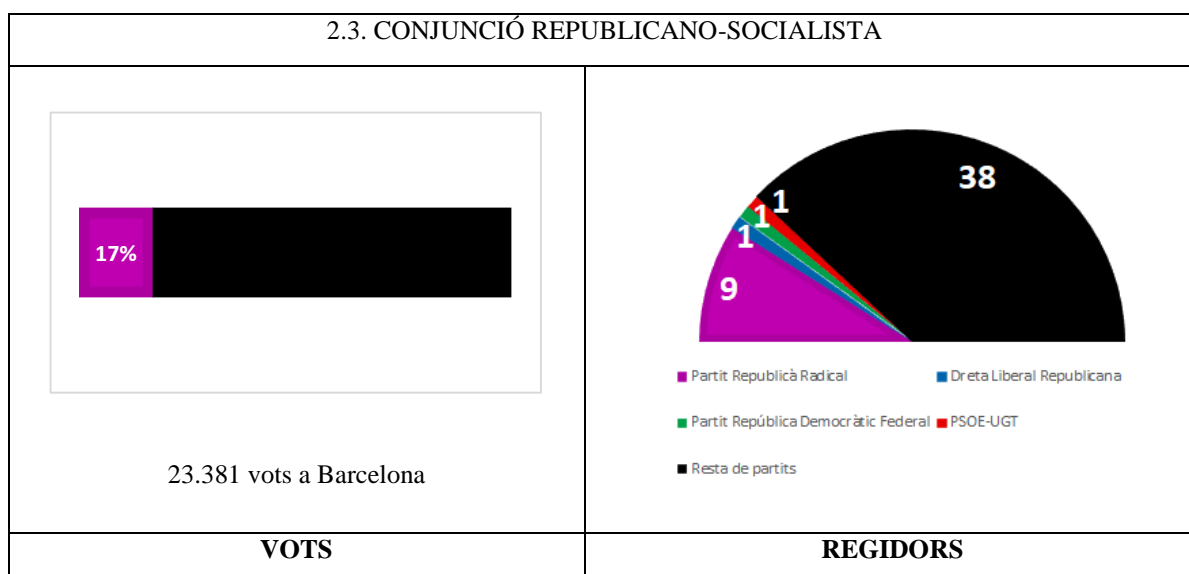
DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

En l'últim gabinet monàrquic d'Aznar abans de la proclamació de la República Joan Ventosa Calvell de la Lliga va ocupar la cartera d'Hisenda. Amb la victòria dels republicans alguns dirigents es van exiliar en un primer moment i no van formar part del govern català provisional de la República Catalana.

En les eleccions, es va decantar a la dreta, on estava la massa catòlica; La dreta hi desconfiava i a la vegada el suport dinàstic pesava en molts sectors.

Malgrat la col·laboració amb el règim, el Comitè d'Acció de la Lliga també necessitava posar en marxa el partit després de vuit anys aturats. En els cartells electorals es podia llegir notes com 'Trenta anys d'història catalanista, d'honrada administració regionalista, avalen les nostres candidatures', o remarcant que el punt principal era combatre l'esquerrisme i el mot més utilitzat era 'realitats'.

El partit va mostrar les seves cares més joves, amb Carabén, Roda i Ventura, de Carreras o Solervicens, davant el fet que els regionalistes no tenien adhesions joves. En els mítings de barriada el perfil d'assistent eren les forces vives, com el granader o l'adroguer. Es definien com l'organització més ferma de Catalunya, feien recordar la setmana tràgica, les vagues generals, i remarcaven que l'objectiu de les esquerres era la revolució⁸⁶.

⁸⁶ Campana de Gràcia, 11-4-1931, p. 1.

Els partits que formaren aquesta aliança a Barcelona eren el Partit Republicà Radical, Radicals socialistes, federals, Dreta Liberal Republicana, Agrupació Socialista de Barcelona, Federació Local de Grups Socialistes i UGT.

Partit Republicà Radical (PRR): El partit Republicà Radical, dirigit per Alejandro Lerroux, tenia una gran continuïtat històrica, amb una organització extensa arreu de l'estat i era el grup dirigent de l'Aliança Republicana. A l'igual que la Lliga, a les eleccions municipals de 1931 esperava treure uns bons resultats, però totes dues es van veure superades per ERC, tot i que en l'àmbit estatal va treure grans majories a moltes capitals de província conjuntament amb els socialistes i altres partits republicans.

A Catalunya van treure uns resultats acceptables a la capital però molt modestos al territori, a més, el partit s'anava desfent. A les eleccions municipals del 1931 a part de la candidatura oficial trobem candidatures de dissidents, que no volien obeir a Lerroux quan ordenava que no es presentés cap exregidor, que van obtenir 2.270 vots (2%) en un districte i una altra la de de Manuel Santamaria, que va obtenir una acta en una candidatura alternativa.

A Catalunya, la relativa desorganització, la formació del Partit Republicà Radical Socialista el 1929 amb gran part d'exradicals, el fet d'estar fora de les aliances antidictadura en la política catalana, a la vegada que Lerroux estava a Madrid fent contactes amb sectors conservadors i monàrquics, farien que des del 1931 el partit anés de davallada fins a perdre el suport de la majoria del seu electorat als últims anys de la República.

Molt dels adherits eren funcionaris municipals, es van inscriure a la Unió Patriòtica, teòricament forçats pels caps, però a la vegada participaven activament i buscaven l'ascens. El director de La Razón, Julià Clapera afirmava: *'si volgués donar una llista de funcionaris que em van demanar que els ajudés per aconseguir ascensos i augments de sou, no quedarien juntes municipals del partit radical de Barcelona'*, el partit es va refer de cara a les eleccions, ja que tenien la possibilitat d'obtenir una cadira de regidor.

Una de les formacions minoritàries dins de la candidatura seria la Dreta Liberal Republicana, partit d'àmbit estatal que formava la seva secció catalana el 26 de maig 1930, estava

DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

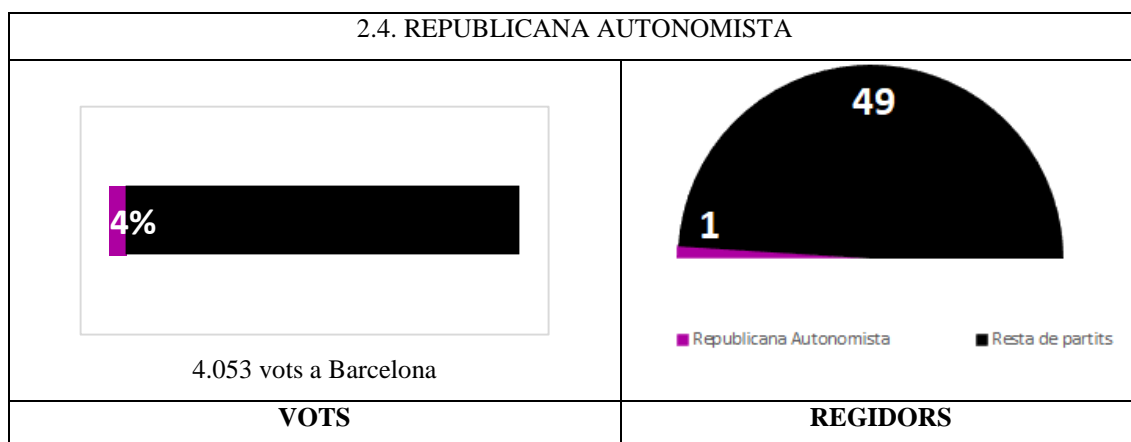
a Catalunya molt limitat per la Lliga Regionalista, així que no trobem més de 500 adhesions, i concentrades sobretot a Barcelona, i nuclis a Lleida i Girona. El dirigents del partit, Felip Solà i de Cañizares seria regidor a Barcelona.

A poc a poc, a la vegada que la Lliga Regionalista acceptava la República i es convertia en un partit més del sistema, la Dreta Liberal Republicana es va anar apropant i finalment el 29 d'octubre de 1932 ingressava a la Lliga.

En la conjunció també estaven inclosos dos partits històrics de la política espanyola, un d'ells, el Partit República Democràtic Federal, de Pi i Margall, fundat el 1868, estava en aquell moment a l'ombra dels altres partits republicans. A Catalunya, havia dues tendències contraposades, un federalisme més clàssic al voltant de Jaume Pi i Arsuaga, i un federalisme més revolucionari que tenia com a objectiu situar-se a l'esquerra d'ERC.

A les eleccions municipals dins de la Conjunció Republicano-Socialista va obtenir un sol representant, Abel Velilla Sarasola. Pocs mesos després de les eleccions municipals seria inevitable l'escissió de l'Extrema Izquierda Federal.

En les eleccions també va obtenir l'acta de regidor Josep Jové i Sarroca, en representació del PSOE-UGT, formació fundada el 1879, amb un paper testimonial a Catalunya malgrat ser la força d'esquerres més consolidada i amb més suport dins de l'Estat espanyol. Posteriorment, Josep Jové, acabaria sent expulsat del partit i s'afiliaria a ERC.

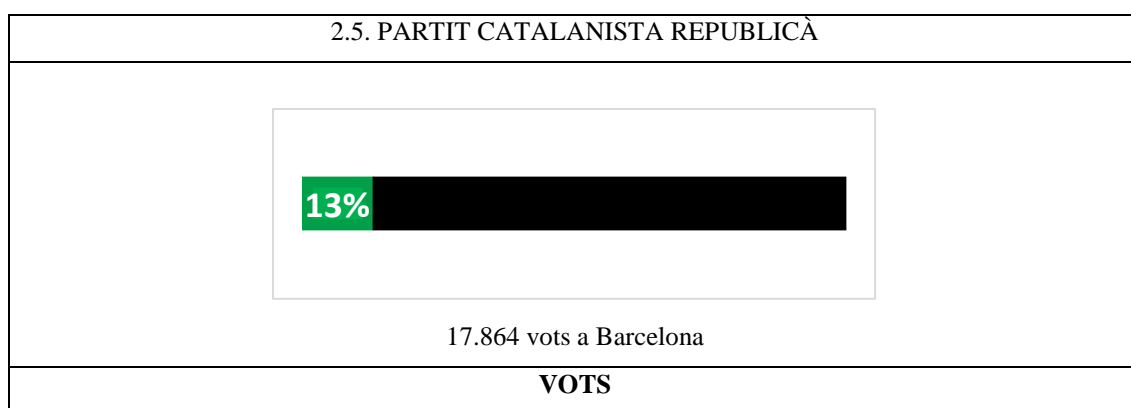
LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Aquesta formació es va crear al voltant de Manuel Santamaria, dissident dels radicals, més per motius personals que ideològics, i va permetre obtenir a Santamaria obtenir l'acte de regidor a les eleccions municipals de 1931.

Un any abans de les eleccions municipals, en recuperar l'acte de regidor i tornar al consistori de Barcelona perquè el govern Berenguer va restituir parcialment els ajuntaments, es va negar a traspasar la tinència d'alcaldia a Ramón Olivella, proper a Lerroux.

En Manuel Santamaria va ser expulsat del partit i va fundar el Cercle de la Portaferrissa, amb mires electorals. Un diari de l'època definia el regidor com a *'petit, biliós, carregat de bufandes i republicà de la Portaferrissa, amb la silueta precisa d'anunci de pastilles per la tos, quan parla dels "intereses de la ciudad" els ulls li surten del cap, les ulleres trontollen i diríeu que l'home es deixaria matar abans que ningú li toques aquells interesos'*.

A més, segons el mateix diari de tenir l'exclusivitat de la frase: *'Los que hemos venido aquí para defender los intereses de la ciudad'*. Sobre el líder dels radicals Santamaria deia: *'a mi no me toma nadie el pelo. Si Lerroux se ha creído que soy un niño, se ha equivocado. Yo me lo debo todo a mi mismo y no hago como él, que ya va debiéndoselo todo a Emiliano y a Olivella'*. Manuel Santamaria va ser l'únic candidat escollit en les eleccions municipals de 1931 i posteriorment tornaria a la disciplina del Partit Republicà Radical.

El 1922 es va fundar Acció Catalana (AC) en la Conferència Nacional Catalana a Barcelona, quan membres de la Joventut Nacionalista, dissidents amb la Lliga Regionalista, antics membres de la Unió Federal Nacionalista Republicana i altres joves intel·lectuals independents com Antoni Rovira i Virgili van decidir crear la formació.

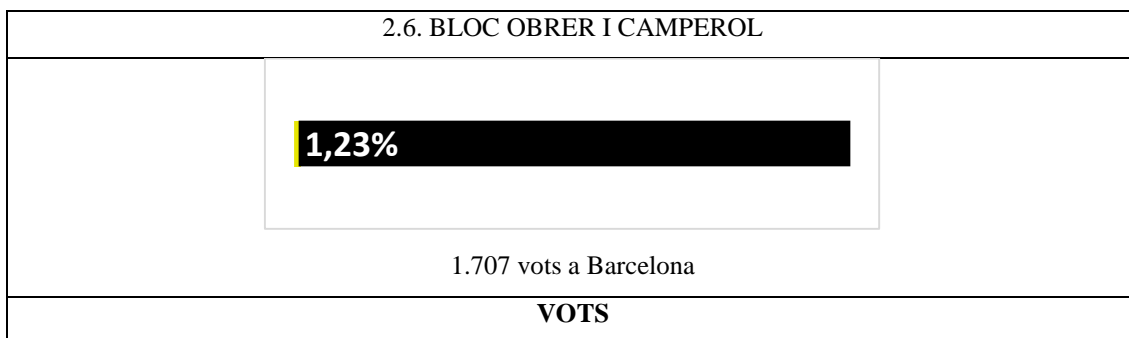
El partit volia ser una alternativa a Lliga marcant un perfil més catalanista i a favor de més progressisme social, davant la política intervencionista a Madrid i la tebior nacionalista de la Lliga. Era de centre, alternativa a la Lliga, més jove i centrat a governar a Catalunya més que l'activitat a Madrid.

El 1927 va patir una escissió del sector liderat per Rovira i Virgili, que creava l'Acció Republicana de Catalunya (ARC). Una formació més d'esquerres i clarament republicà. Per tant el 1930 AC i ARC eren dues formacions diferents, totes dues van signar el Manifest d'Intel·ligència Republicana promogut pel setmanari l'Opinió, però van sortir quan es va voler formar un nou partit dels signants.

Acció Catalana es negava a integrar-se a cap mena de coordinadora de forces contràries al règim d'àmbit estatal, ja que eren d'àmbit català, però, va acceptar participar en el Pacte de Sant Sebastià, on Manuel Carrasco i Formiguera, representant d'Acció Catalana, es va mostrar com un ferm defensor de l'autodeterminació de Catalunya i que la 'qüestió catalana' fos un punt bàsic per qualsevol pacte. Aquests fets fan acostar els interessos dels dos partits.

El 22 de març de 1931 es formalitzava la creació Partit Catalanista Republicà, amb el lema: 'Catalunya, liberalisme, democràcia i República', amb la idea de ser el partit majoritari a Catalunya. El partit tenia capacitat per dirigir Catalunya, tenia una estructura municipal estesa, líders locals i nacionals, i un programa, tot i que tenia una posició dintre de l'esquerra poc definida, tot i que deixaven clar que la Lliga es trobava a la dreta, els enfrontaments per a la posició ideològica va portar al fet que Rovira i Virgili acabés a ERC el 1932 i que Josep Bofill acabés a la Lliga.

Malgrat que l'objectiu era el d'obtenir el vot de la petita i mitjana burgesia reformista i catalanista, situant-se entre els conservadors i la classe obrera, i aprofitant el gir conservador de la Lliga Regionalista, el cert és que no va obtenir cap escó, obtenir el suport en els mateixos llocs que ho van fer els lligaires però amb menor intensitat.

El novembre de 1930 el Partit Comunista Català i la Federació Comunista Catalano-Balear, es van fusionar per formar el Bloc Obrer i Camperol. El partit s'oposava a la Tercera Internacional representada pel Partit Comunista d'Espanya (PCE). El nou partit reclamava la propietat de la terra pels camperols, es declarava separatista, encara que l'objectiu final era crear una federació de nacions socialistes dintre d'Espanya, acabar amb les congregacions religioses, control obrer de la producció, nacionalització de la banca, entre altres.

Van col·laborar circumstancialment, tot i ser hostils respecte als partits republicans 'petitburgesos'. No van voler integrar-se a les llistes d'ERC per valorar el seu suport social, tot i que seria poc. Va suposar l'1% a Barcelona. Volien enquadrar partits del món obrer, urbà i camperol per trencar apoliticisme de la CNT. Anys després el partit juntament amb l'Esquerra Comunista d'Andreu Nin formarien el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM).

Joaquim Maurín, el líder del BOC profetitzava que s'apropava una nova dictadura, carregava contra tothom, generals, financers, polítics monàrquics i també els republicans, i veia la intervenció nord-americana en afers peninsulars amb la intenció de fer d'Espanya una nova Nicaragua (i la guerra sandinista).

2.7. Altres candidatures

Els partits monàrquics eren partits de notables i contaven només amb el Comitè de polítics i no una massa d'afiliats, ni una gran influència ideològica considerable, així que en proclamar-se la República estaven desbordats i desconcertats, i la majoria de polític es van incorporar a la Lliga o al Partit Radical.

A les grans ciutats catalanes, obtenen alguns regidors i bons resultats, van treure 4 escons de 27 a Manresa, 3 de 23 a Girona, 8 de 31 a Tortosa, i a ciutats com Terrassa els monàrquics i la Lliga anaven sota la mateixa candidatura electoral, obtenint 10 dels 31 escons.

A l'extrema dreta es presentaven dispersats els carlins i alfonsins disfressats de 'catòlics-monàrquics' que tenien l'ajut dels mauristes, centristes, pupins i albinyanistes. Encara hi havia algunes altres candidatures inclassificables, com els independents monàrquics de Sant Andreu.

En l'extrema esquerra es presentava el Partit Comunista d'Espanya, liderat per Ramon Casanellas. Per últim, la CNT, tot i no presentar-se feia una gran quantitat de mítings, amb el seu discurs apolític i a favor de l'amnistia. Exigint l'alliberament de tots els presos polítics i socials, passaven per l'estrada una multitud de militants anarquistes sortits de la presó. Els mítings com el de Belles Arts hi havia una gentada roja, amb crits i aplaudiment contra institucions, contra la burgesia i contra els farsants de la política. Segons el diari Solidaridad Obrera del 5 d'abril, un acte al Teatre Espanyol deixa a més de 20.000 persones a fora del local.

3. Resultats de les eleccions municipals del 12 d'abril a Barcelona

Les eleccions municipals de 1931 van suposar una victòria dels republicans que va provocar que dos dies més tard es proclamés la República i la República Catalana a Barcelona⁸⁷; la ciutat de Barcelona va tenir una participació del 57,1%, votant unes 140.000 persones, una participació molt alta en comparació a les eleccions anteriors a la ciutat. Per tant va haver-hi una gran mobilització davant del plebiscit entre monarquia i república, progressisme contra conservadorisme, així com catalanisme contra centralisme.

CANDIDATURES	ESCONS
ERC-USC	25 (22 d'ERC i 3 de la USC)
Lliga	12
Conjunció Republicano-Socialista	12
Republicana Autonomista	1

Els regidors eren escollits per districtes, en circumscripcions independents, llistes obertes i desbloquejades, s'escollien més candidats que no pas vots té cada elector, això provocava que hagués els escollits per la majoria i els escollits per la minoria. Aquest sistema electoral majoritari impossibilitava que els partits minoritaris obtinguessin escons, fet que provocava que ERC-USC amb el 31% dels vots obtingués el 50% dels escons.

Districte	ERC-USC	Lliga Regionalista	Republicano-Socialista	PCR	BOC	PCE	Dissidents radicals
I	2872	4157	4134	1939	103	60	
II	4474	1711	3433	1589	48	18	
III	1772	2182	564	1688		8	
IV	4241	5311	2323	2816	913		
V	4512	2156	3530	2256	327	34	2260
VI	4077	3449	1523	2115			217
VII	6757	2029	3536	1606	100	23	228
VIII	5088	3797	3432	2025		31	189
IX	6156	2155	2363	1216	165	9	2840
X	3094	1360	3711	891	63	14	1213

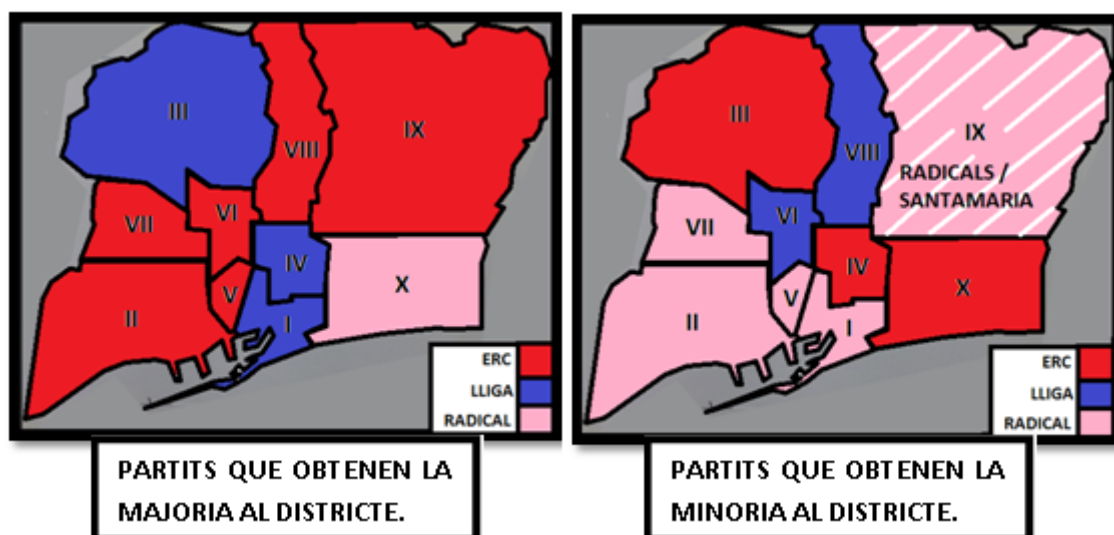
En verd, els regidors per majories i en groc per minories.

⁸⁷ Una anàlisi més complerta a l'Annex II: 'Anàlisi de les eleccions del 12 d'abril de 1931 i resultats de les eleccions durant la república (1931-1936)'.

La força més votada amb un 31% dels vots va ser ERC-USC, però la clau sobretot va ser la capacitat d'obtenir un suport transversal, que va fer que obtingués regidors, per majories o per minories, en nou dels deu districtes.

En canvi, trobem que la Lliga Regionalista, malgrat obtenir la majoria en tres districtes, només va obtenir regidors en la meitat dels districtes; en el cas dels regidors, només en sis, un per majories.

Cal destacar el suport dels dissidents radicals. En el Districte V segurament van perjudicar el resultat de la Conjunció Republicano-Socialistes, i en els altres districtes, on es presentava la Republicana Autonomista, obtenen un important resultat en el Districte IX (on Santamaria obté l'acte) i en el Districte X.

En el mapa podem trobar quina candidatura van obtenir les majories i minories a cada districte. ERC-USC va ser la força més votada en les zones denses, com el Raval, l'esquerra de l'Eixample i les antigues viles de Sants, Sant Andreu, Sant Martí i Gràcia. Un altre factor clau és la composició dels districtes, que li permetia obtenir sis majories i tres minories, i estan, a diferència de la Lliga i els radicals, presents a gairebé tots els districtes. Allà on la Lliga obté més vots, ERC treu menys i viceversa.

La distribució dels districtes permet a la candidatura de Companys, Aiguader o Campalans obtenir 25 dels 50 regidors amb un 31% dels vots, assolint la majoria, per exemple, al districte de Gràcia (VIII) que fins a l'agregació de Sarrià havia anat unit a

Pedralbes i era un feu regionalista. També assoleix la majoria al districte segon, un històric dels radicals.

La Lliga tenia un gran suport a l'Eixample, centre històric, Gràcia i Sant Gervasi. Obtenint tres majories i dues minories, en canvi a la resta de districtes, a cinc, no obté ni una minoria. Representava l' statu quo, i era un vot conservador més que un catalanisme reivindicatiu, en els districtes considerats com a proletàries el 1907 no obté regidors ni per majoria ni per minoria (districtes II, V, VII, IX i X).

Sense competir per la meitat dels districtes, dificultava obtenir una majoria per molt alt que fos el suport en les zones burgeses de la ciutat. La separació de Sant Gervasi i Gràcia, la configuració del districte VI, així com la separació de l'antic districte III entre el I i el V són factors que expliquen els resultats més enllà del fet que els regionalistes només obtinguessin el 20% mentre ERC-USC el 31%.

El suport del Partit Catalanista Republicà sembla una fotocòpia del de la Lliga, però amb menys força. Allà on la Lliga obté la minoria el PRC no obté i en els tres que la Lliga treu majoria l'Acció es veu superat per ERC o pels radicals. En el districte III Acció Catalana es queda a menys de 100 vots d'ERC-USC, i per tant d'obtenir acta de regidor. Amb un 13% dels vots no obté ni un sol regidor. Encara que es pot fer l'anàlisi que ERC-USC s'emporta part de l'electorat d'Acció Catalana del 1923, també és cert que Acció Catalana el 1931 va superar en vots el resultat de les eleccions generals de 1923 passant de 15.158 vots a 17.864.

La Conjunció Republicano-Socialista, obtenia els seus suports al Poblenou, Sant Martí, Montjuïc i a la Barceloneta. Tot i només obtenir una majoria, aconseguia cinc minories que li feia tenir els mateixos regidors que la Lliga. Cal remarcar que no només era el Partit Republicà Radical el que formava part de la coalició, també el candidat federal, que es presentava al districte V, a l'esquerra de la Rambla, va ser el que va obtenir l'acta i va ser més votat que el candidat radical. A la vegada al districte I, el candidat de la Dreta Liberal Republicana, que incloïa part del districte III que havia dominat la Lliga durant el primer quart de segle, també va obtenir una acta pels republicano-socialistes.

ERC tenia uns candidats no vinculats a l'alta política, a la política professional, i era gent que havien donat anys de la seva vida per les llibertats i els país, Lluís Companys era un advocat sindicalista que havia estat detingut i també havia estat fundador de la Unió de

Rabassaires, Francesc Macià havia estat exiliat fins un mes abans de les eleccions, havia estat detingut i expulsat de França per intentar envair el país i proclamar la República Catalana en temps de la dictadura, per tant personatges que havien posat la seva vida al servei del catalanisme o del moviment obrer, a la vegada proposava grans canvis i tenia una xarxa de candidats coneguts en l'àmbit local.

Era un vot republicà, catalanista, transformador, obrer, rabassaire, petita burgesia, entre altres adjectius. I va ser capaç d'aglutinar un gruix de la població que li va donar la victòria. En canvi el Partit Catalanista Republicà tenien una imatge de centre, l'Acció Republicana era d'esquerreres, en canvi l'Acció Catalanista amb Bofill i Mates no donava aquesta imatge, i el mateix succeïa en la qüestió religiosa, entre altres.

En algunes circumstàncies un partit 'catch-all' pot obtenir vots de tots cantons, però en aquestes circumstàncies, en unes eleccions plebiscitàries entre conservadorisme o progressisme, república-monarquia, van donar una imatge elitista i d'intel·lectualitat que no va convèncer ni el vot obrer ni el vot conservador, encara que hagués obtingut un bon resultat en un sistema proporcional. El vot conservador de la Lliga, sense part de la petita burgesia catalanista no va ser suficient per tenir la majoria del consistori, i la Conjunció Republicano-Socialista tenia suport obrer, però en cinc districtes de la ciutat no va aconseguir ni la minoria.

En l'àmbit català, el resultat va ser una victòria aclaparadora dels republicans catalanistes d'esquerra a escala catalana, entre Esquerra Republicana de Catalunya, la Unió Socialista de Catalunya i el Partit Catalanista Republicà (que van anar en coalició en molts municipis) van obtenir més d'un 70% dels regidors catalans, mentre que la Lliga Regionalista va ser l'alternativa de dretes amb uns resultats molt per sota del catalanisme d'esquerreres. Els partits republicans d'àmbit estatal, liderats pel Partit Radical, van obtenir 12 regidors a Barcelona, però uns resultats pobres a la resta del país, obtenint només 114 regidors en total (quedant molt lluny dels 1014 de Lliga, per exemple).

CANDIDATURA	REGIDORS
ERC (USC, PCR, etc.)	3219
Lliga Regionalista	1014
Monàrquics	219
PSOE-PRR	114

Els partits monàrquics, sense incloure la Lliga, van treure uns resultats molt per sota dels republicans, donant la victòria als republicans si es tractava d'un plebiscit entre monarquia i república, obtenint només 219 regidors a tot Catalunya. Tot i això van ser primera força amb majoria absoluta a Igualada, segona força a Tortosa amb 8 regidors, van obtenir 3 regidors a Girona, 4 a Manresa o 9 a Terrassa.

Finalment, en l'àmbit estatal, el plebiscit de les eleccions municipals del 12 d'abril entre monarquia i república va donar com a resultat la victòria dels republicans en 41 de les 50 capitals de província. El 14 d'abril, les proclamacions de la República als ajuntaments de pobles i ciutats van ser generalitzades arreu del territori. La primera proclamació es produeix a Eibar on es penja la bandera republicana a dos quarts de set del matí. El director general de la Guàrdia Civil, el general Sanjurjo s'oposa a utilitzar la força davant la victòria republicana, i el rei Alfons XIII després de la derrota electoral abandona Espanya, i el que havia estat el Comitè Revolucionari Nacional es converteix en el Primer Govern Provisional de la Segona República.

4. La Proclamació de la República

La ciutat de Barcelona era el centre de la política catalana. I ho va ser en la proclamació de la República. És on se situaven les seus dels partits polítics catalans i, indiscutiblement en aquell moment, on es trobava la institució més important del país, l'Ajuntament de Barcelona.

No és estrany que fos des del balcó de l'ajuntament des d'on es proclamés la República per primer cop, per part de Lluís Companys, i que fossin els regidors barcelonins electes els que escollissin a Francesc Macià com a president de la República Catalana.

A la nit del dia 12, el ministre Ventosa agafava el tren per tornar a la capital, en ser preguntat pel resultat electoral, va respondre que no tenia prou dades per poder opinar, i que no era la primera vegada que els republicans obtenien la majoria del consistori, i que s'estava sobredimensionant⁸⁸. El dia de les eleccions, ja es van produir celebracions, fins ben entrada la mitjanit davant la seu social d'ERC, fet que va obligar a sortir a Francesc Macià al balcó. També davant la pissarra de "La Rambla", a Canaletes, s'anaven celebrant els resultats que arribaven dels diferents districtes i capitals. Durant el dia 13 no es parlava d'una altra cosa que el resultat de les eleccions i el triomf de l'esquerra, estava excepcionalment plena la Rambla i els diaris de la tarda eren trets de les mans només sortir. En teoria, no seria fins dijous 16 quan es constituiria el nou ajuntament, sessió que hauria de ser presidida per Jaume Aiguader, el regidor que més vots havia obtingut⁸⁹.

El dia 13, el comte de Romanones justificava els resultats electorals com a conseqüència dels vuit anys de dictadura, assegurant que els resultats no tindrien conseqüències polítiques immediates, però que necessitaven serenitat⁹⁰. El ministre de Governació, marquès de Hoyos, assegurava que els resultats eren favorables a la monarquia, encara que a les capitals de província la victòria havia estat pels republicans⁹¹. La Conjunció Republicano-socialista assegurava el dia 13, que plebiscit havia estat favorable a la República i responsabilitzaven els governants de qualsevol violència. Diversos polítics monàrquics com el duc d'Almenara Alta assegurava que no es podia enderrocar la monarquia per unes eleccions municipals, de la mateixa manera el senyor Goicoechea

---

⁸⁸ La Vanguardia, 14-4-1931, p. 29.

⁸⁹ Ibid, p. 12.

⁹⁰ La Veu de Catalunya, 13-4-1931, Ed. Matí, p. 10.

⁹¹ L'Esquella de la Torratxa, 17 -4-1931, p. 2.

considerava que no es podia considerar un veredicta definitiu⁹². El dia 13 a la tarda es produïa un Consell de Ministres, tot i que no hi va haver una nota oficial. Hi havia diversitat d'opinions, el President del Consell, l'almirall Aznar, assegurava que no tenia cap fonament l'abdicació del rei⁹³.

El 14 d'abril l'almirall Aznar es trobava amb el rei a les 10 del matí. Amb la sortida del President del Consell, el rei començava una ronda de consultes amb diferents personalitats, començant pel marquès d'Hoyos i el senyor Ventosa, més tard l'almirall Rivera i el duc de Maura, Romanones i Alhucemas, també La Cierva i Gascón i Marín, com a últim el comte de Bugallal. A les vuit del matí havien sortit amb tren per la frontera nobles entre els quals el duc de Santofia, el duc d'Alba i el comte de la Cibera.

A la tarda tornava la ronda de converses, primer amb el comte de Romanones, més tard Sanchez Guerra, que en sortir afirmava que 'com a monàrquic estic contrariat i trist', amb el senyor Villanueva i amb el senyor Melquíades Alvarez. A les quatre de la tarda ja se sabia que s'havia proclamat la República a Catalunya, hi havia manifestacions a Madrid cada cop més multitudinàries, amb banderes republicanes, esperant una notícia extraordinària. Finalment a les cinc de la tarda, es reunien els ministres amb el rei, i un dels consellers del Rei assegurava que no es tractava d'un consell. Es tractava de la resignació de poders del monarca en la persona del Cap del Govern. A les set de la tarda l'almirall Aznar feia entrega del poder a Alcalá-Zamora⁹⁴.

A Catalunya, el dia 13 a la nit s'havien reunit els elements d'ERC (Companys, Lluhí i Vallescà, Vàchier, Trabal, Battestini, entre altres), que havien mantingut converses amb Macià telefònicament i acordaven trobar-se la mateixa nit al Colom, a la una. Aquella mateixa nit més enllà dels anteriors calia suma el doctor Aiguader, Casanovas, Gassol i Otero⁹⁵. No es va acordar cap pla d'actuació però va prevaler la determinació de no suportar per més temps el règim que patíem, i es va convenir que l'endemà, a dos quarts d'una, alguns d'ells anirien a l'Ajuntament.

El 14 d'abril va significar la fi de la dinastia dels Borbons a Espanya (durant gairebé mig segle). A les nou del vespre Alfons XIII marxava de Madrid, era la fi de 'la tirania i l'absolutisme', però també era un inici. La gent celebrava la victòria per tot el centre de

---

⁹² La Veu de Catalunya, 14-4-1931, Ed. Vespre, p. 4.

⁹³ Ibid, p. 4.

⁹⁴ La Veu de Catalunya, 14-4-1931, p. 8.

⁹⁵ Revista de Catalunya, maig de 1931, p. 389.

Barcelona, manifestants amb banderes catalanes i republicanes, llacets catalans i tricolors a la solapa dels homes i al pit de les dones, visques pel carrer, la gent cridant ‘Visca la Guàrdia Republicana!’ als mateixos guàrdies que els reprimien dies abans.

Els ciutadans pujaven a sobre els cotxes i tramvies, cridant dempeus visques a Catalunya i a la República, es feien rams de flors d’aquests colors, a la vegada els establiments tapaven a corre-cuita qualsevol símbol reial i penjaven la bandera republicana. En terrasses, restaurants i bars tothom dempeus, clàxons dels cotxes, avis mullats en plors i dones repartint petons a tort i a dret.

Els primers a arribar van ser Companys i Aragay i es van adreçar, seguit d’elements d’ERC, al despatx de l’alcalde, d’on van obtenir la vara d’alcalde.

Mentrestant, van arribar altres regidors i dirigents: Lluhí, Battestini, Escofet, Aiguader, Vàchier, Trabal, Giralt, Campalans, Xirau. Es va decidir penjar la bandera republicana. A dos quarts de dues, Lluís Companys sortia al balcó de l’Ajuntament de Barcelona proclamant la República: *‘Ciutadans: els representants del poble acaben de proclamar la República a Catalunya. Esperem que vosaltres sabreu comprendre la importància que per al poble català té l’acte que acabem de realitzar. Us prego que seguiu com fins ara, en un perfecte ordre, pel bé de la República i de Catalunya’.*

La gent que passava per la plaça s’aturava encuriosida i picaven de mans o agitaven els barrets en veure la bandera republicana. S’aplegaven primer menys de trenta persones, mentre creixia la gentada. Lluhí feia la primera arenga. Si Companys havia hissat la bandera republicana al balcó, Aiguader decidia hissar la bandera catalana al capdamunt.

A casa l’Otero – Llibreria Ariel- es va aplegar Macià, Aiguader, Gassol, Puig i Ferrer, Creus, Ventós (L’Estat Català), Aiguader va sortir cap a l’ajuntament per procedir, amb els altres regidors, a la proclamació de la República. Allà va telefonar a Macià perquè hi anés i era rebut per Companys i els altres aplegats a l’ajuntament amb mostres de satisfacció. Una reunió tenia lloc immediatament, on es decidia proclamar la República Catalana, i Macià seria president. El pregoner de l’ajuntament, senyor Ibars, des del balcó central, tocava la Marsellesa amb un cornetí.

A un quart de tres Macià era aclamat en sortir al balcó on proclamava l’Estat Català, sense saber encara si el rei marxaria de l’Estat, proclamant aquest cop *‘En nom del poble de Catalunya proclamo l’Estat Català, que amb tota cordialitat procurarem integrar a la Federació de Repúbliques Ibèriques ajudant-les a instaurar el nou règim amb totes les nostres forces. Queda, des d’aquest moment, format el govern de la República Catalana, que es reunirà al Palau de la Generalitat. Els qui formaran el govern de Catalunya estaran, d’ací endavant, disposats a*

*defensar les llibertats del nostre poble, a morir per elles. Esperem que vosaltres, poble català, voldreu també, si cal, com tots nosaltres, morir per Catalunya i per la República*⁹⁶. Apaivagada l'ovació es van retirar, calia prendre possessió del Palau de la Generalitat, que havia de ser la seu del govern de Catalunya.

No es sabia com evolucionaven els esdeveniments a Madrid. Les notícies eren contradictòries i més aviat es tenia la impressió que el Rei resistiria. La seva sola resistència possible era una dictadura, i, en aquell estat de coses, s'esperava que fos sagnant, per tant no s'esperava una solució pacífica i Macià afirmava: 'd'aquí no en sortiré, sinó mort'. Fins a dos quarts de cinc de la tarda, no va ser hissada a la capital espanyola la primera bandera republicana, quan ja feia tres hores que Barcelona estava en peu de guerra⁹⁷.

Macià entrava al Palau de la Generalitat per prendre possessió del Govern de Catalunya, i al balcó clamava: *'En nom del poble he pres possessió del Govern de Catalunya. El poble ens ha donat el seu vot perquè governem la Ciutat i jo, en nom de Catalunya, em faig càrrec del seu Govern i us dic que aquí restem disposats a defensar les seves llibertats. Espero que el poble sabrà fer el mateix. D'aquí no ens trauran sinó morts. També us dic que ens hem de fer dignes de la llibertat que acabem de reconquerir i espero que el poble sabrà, si cal, morir com nosaltres per defensar-la*⁹⁸.

Gassol recomanava serenitat: *'Poble de Catalunya: Ha arribat l'hora d'enlairar la nostra senyera d'homes lliures. El govern d'Espanya que fins ara no ha fet res més que oprimir-nos i fer complir les seves disposicions per la violència, i que ens ha tret la nostra senyera barrada, en lloc d'una, en posem dues: la de Catalunya i la de la República'. 'Seny, poble català, molt de seny, que la victòria és nostra. Visca Catalunya! Visca la República!'*

Macià, Aiguader, Gassol, Bertrand de Quintana, Escofet i Ragasol van aplegar-se al despatx de la Comissió de Beneficència. Uns instants després es presentava el senyor Maluquer i Viladot, president de la Diputació provincial, que demanava que sortissin els intrusos. Macià, va invocar la voluntat popular que ell representava enfront de la voluntat de la Monarquia que representava el senyor Maluquer. *'- Jo ocupo la presidència de la Diputació per voluntat exclusiva dels diputats i, per tant, sols per la força l'abandonaré'. 'Per la força? Doncs, per la força'* mentre li posava una mà damunt l'esquena, *'- En té prou, amb això'*. Maluquer no es donava per convençut i Aiguader: *'Bé, bé, constarà la seva protesta'*.

⁹⁶ ABELLÓ Güell, Teresa "El debat estatutari de 1932", Parlament de Catalunya. 2007, p. 27.

⁹⁷ Conferència d'Ernest Ventós a la Falç. L'Opinió – 17-10-31, p. 1 i 2.

⁹⁸ Revista de Catalunya, maig de 1931, p. 393.

I davant la impaciència dels presents, aquest es va retirar. Llavors va ser redactada la proclamació de l'Estat Català:

‘En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat Català, sota el règim d'una República Catalana, que lliurement i amb tota cordialitat anhela i demana als altres pobles d'Espanya llur col·laboració en la creació d'una Confederació de pobles ibèrics i està disposada al que sigui necessari per alliberar-los de la monarquia borbònica.

En aquest moment fem arribar la nostra veu a tots els Estats lliure del món en nom de la Llibertat, de la Justícia i de la Pau internacional – Francesc Macià⁹⁹.

Tot seguit es van iniciar les tasques d'organització, mentre acudien ciutadans de tot arreu mentre la notícia s'escampava. Elements d'Estat català, Palestra i Unió catalanista, es disposaven a muntar guàrdia a la Diputació. El cap dels mossos havia estat cridat pel senyor Joan Casanovas i les seves forces havien restat a disposició dels revolucionaris.

En aquell moment s'aplegaven tots els regidors electes al Saló de Sessions, on hi havia un breu debat, i Macià era elegit per aclamació dels regidors de Barcelona com a President de la República catalana¹⁰⁰. Als regidors de Barcelona se'ls va donar prou autoritat per escollir el president de la República Catalana (i ningú qüestionés aquesta legitimitat)¹⁰¹. Hores més tard Francesc Macià sortia un altre cop al balcó. En el balcó de la Diputació, proclamava un altre cop la República Catalana, davant una multitud proclamant aquest cop una República Catalana com Estat integrat a la Federació Ibèrica.

Una comissió d'Acció Catalana Republicana es va acostar a la Plaça Sant Jaume per posar-se al servei de la República Catalana, amb abraçada entre Macià i Bofill i Mates. Al Saló de Cent es proclamava el nou ajuntament i Jaume Aiguader era elegit alcalde. Finalment, Carrasco i Formiguera feia la declaració que tothom esperava: Tenim notícies de Madrid. El botxí és fora!'. A tres quarts de dues de la nit va arribar el moment que fa glaçar la sang a tota la plaça, el so de les trompetes dels soldats s'obrien pas en una Plaça Sant Jaume plena a vessar, un oficial es va plantar davant el balcó central del Palau de la Generalitat, els segons es va fer hores, quan un oficial, en català, llegia la proclamació de la República de Catalunya; emocions, llàgrimes i Macià afirmà: 'Fa vint-i-cinc anys de la

---

⁹⁹ Ibid., p. 394.

¹⁰⁰ Ibid., p. 394.

¹⁰¹ PITARCH i Segura, Ismael Elies "El President Macià i el Parlament de Catalunya", Parlament de Catalunya. 2009, p. 16.

meva vida que treballa per arribar a aquest moment que estem vivint', crits de Visca l'Avi!¹⁰².

La primera proclamació de la República era dels republicans de Companys i L'Opinió, mentre la segona era obra d'Estat Català, on l'Opinió es mantenia al marge. Es pot concloure que la proclamació de la República Catalana per Macià i el sector d'Estat Català responia a la concepció d'aquesta tendència sobre la qüestió nacional catalana – independència de Catalunya i confederació o federació posterior amb els altres pobles ibèrics-, mentre la proclamació de Companys, amb el suport de l'ala dels republicans que encapçalava i el grup 'L'Opinió', s'articula amb una altra solució al fet nacional català – autodeterminació de Catalunya però mitjançant la integració d'aquesta en la resta de l'Estat espanyol, solució federal¹⁰³.

Finalment el text oficial de la proclamació passat a la premsa va ser el següent:

Catalans: Interpretant el sentiment i els anhels del poble que ens acaba de donar el seu sufragi, proclamo la República Catalana com a Estat integrat de la Federació Ibèrica". "D'acord amb el President de la República federal espanyola, Nicet Alcalá-Zamora, Amb el qual hem ratificat els acords presos en el pacte de Sant Sebastià em faig càrrec provisionalment de les funcions de President del Govern de Catalunya, esperant que el poble espanyol i el català expressaran quina és aquesta voluntat. (...) El President. Francesc Macià." En la nota oficial del 17 d'abril amb els ministres de la República, es tornava a parlar de 'Confederació Hispànica'.

---

¹⁰² El Mirador, 16-4-1931, p. 2.

¹⁰³ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 96.

DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

II. LES RESISTÈNCIES AL CANVI

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

1. La formació del règim i l'ajuntament republicà

El 14 d'abril de 1931, a les 19.45 h, en sessió pública a les Cases Consistorials, es produïa la constitució del nou ajuntament republicà¹⁰⁴. La sessió estava presidida per Jaume Aiguader, el candidat amb més vots en les eleccions, que era elegit alcalde per aclamació dels regidors presents. Com a secretari actuava el secretari interí de l'ajuntament, Josep Maria Pi Sunyer¹⁰⁵, i com a interventor, el també interí, Víctor Valls Vago.

En aquesta primera sessió assistien trenta-quatre dels cinquanta regidors escollits: els vint-i-cinc d'Esquerra Republicana de Catalunya-Unió Socialista de Catalunya (ERC-USC)¹⁰⁶, vuit dels dotze regidors de la Conjunció Republicano-Socialista¹⁰⁷ i el radical dissident Manuel A. Santamaria. Es van abstenir, en canvi, la totalitat dels dotze regidors de la Lliga Regionalista¹⁰⁸ i quatre regidors de la Conjunció Republicano-Socialista¹⁰⁹.

La primera intervenció va ser a càrrec de Pere Comas, regidor d'ERC, de la coalició guanyadora, que iniciava el discurs amb *'Ciutadans de Barcelona: Ha quedat constituït l'Ajuntament de la ciutat, que ha nomenat Alcalde, per aclamació, el nostre estimat doctor Aiguader'*.

En el seu torn de paraula, el Doctor Jaume Aiguader va fer un discurs emotiu, en un moment en què encara és una incògnita la consolidació de la República. El nou alcalde proclama que *'venim aquí a constituir el primer Consistori republicà revolucionari després de cinquanta anys', 'en aquesta hora de trasbals i d'angúnia', 'estem aquí per a defensar la llibertat de Catalunya i la llibertat dels ciutadans en la República espanyola i catalana, però, vosaltres ciutadans, haveu de respectar i defensar l'ordre al carrer, perquè hi ha agents provocadors que es confabulen perquè aquesta gran obra que avui ha fet Barcelona, una de les obres més grandioses que s'han pogut donar a la Història, pugui malaurar-se. Nosaltres, ja us diem, complirem amb el nostre deure. Vosaltres compliu amb el vostre deure, també. Ara el vostre deure és: ordre, disciplina i respecte, aquí, a la ciutat; allà, a la Presidència de la República Catalana, on està el venerable Francesc Macià'*.

---

¹⁰⁴ Extret de: Annex III. Document 1: Gaseta Municipal de Barcelona de 1931, 15 d'abril de 1931.

¹⁰⁵ Josep Maria Pi Sunyer era cosí del futur alcalde, conseller i ministre Carles Pi Sunyer. PI SUNYER, Carles "La República y la Guerra : memorias de un político catalán", Oasis. Mèxic D. F. 1975, p. 124.

¹⁰⁶ ERC: Antoni Vilalta, Jaume Aiguader, Josep Bertrand de Quintana, Salvador Vallverdú, Enric Sánchez, Ernest Ventós, Josep Escofet, Lluís Companys, Jaume Vàchier, Jaume Lluhí Vallescà, Francesc Costa, Jaume Vinyals, Joaquim Ventalló, Joan Casanovas, Amadeu Aragay, Ramón Mariés, Pere Comas, Miquel Oller, Domènec Pla, Lluís Puig, Josep Armengol i Joan Casanelles.

USC: Rafael Campalans, Joaquím Xirau i Josep Duran i Guàrdia.

¹⁰⁷ Joan Domènech, Felip Solà Cañizares, Casimir Giralt, Josep Jové, Abel Velilla, Mateu Ruiz Porlan, Jesús Ulled i Pere Huguet.

¹⁰⁸ Francesc Puig i Alfonso, Martí Casals, Josep Alomar, Joaquim Pellicena, Andreu Bausili, Ferran de Sagarra, Frederic Amat, Josep Cabré, Amadeu Llopart, Josep Nonell, Antoni Güell López, Frederic Brasó.

¹⁰⁹ Julio Martínez Gimeno, Pere Salvat, Joan Griso i Frederic Heredia.

El següent a agafar la paraula va ser Lluís Companys , un dels principals líders de la formació i regidor del nou ajuntament, fent un discurs centrat en l'estabilització de la nova República i que aquesta fos una garantia de progrés social: *'Com a representant, en aquest moment, del Govern Provisional de la República, jo saludo a Barcelona, Cap i Casal de la nostra estimada Catalunya. Jo demano a tots els ciutadans de Barcelona que procurin fet tot l'esforç, posant tota la cura, per a estructurar la República d'una manera que sigui garantia de totes les classes socials; portant el nostre pensament progressiu endavant, de manera que no es pertorbi l'ordre. Hem de donar mostres d'una extraordinària capacitat. Ens ofega la grassa responsabilitat que tenim. No n'hi ha prou amb portar la República. No estàvem acostumats a tenir la més petita llibertat. Procurem assegurar-la i els nostres actes ens faran dignes d'ella'*.

1.1. El torn de les minories consistorials

La Conjunció Republicano-Socialista estava formada per diferents formacions, que tenien com a únic objectiu en comú el d'assolir la República, així que diversos regidors de la candidatura demanaven la paraula per poder expressar el posicionament del seu partit.

El líder de la minoria del Partit Republicà Radical, Casimir Giralt, regidor i conseller del Primer Govern de la República Catalana, remarcava que estaven al costat de la nova República i dedicava unes bones paraules concretament al nou alcalde, *'nosaltres acceptem amb goig, per la persona, per la representació, pels alts mèrits de la persona i de la representació, la Presidència de l'Ajuntament de Barcelona posada en tan bones mans com són les del company i amic Aiguader'*.

El regidor Josep Jové, president de la Federació Regional Catalana de la UGT, en nom de la seva formació, remarcava el fet que per primera vegada entrava una representació, després de cinquanta anys, assegurant que s'havien de posar *'tots els esforços per a consolidar aquesta República'*.

Per la seva part, Felip de Solà i Cañizares, de la Dreta Liberal Republicana de Catalunya, afirmava que la seva tasca revolucionària acabava aquell mateix dia i que procuraria mantenir l'ordre i el principi d'autoritat, procuraria que la República no fos el que havia estat fins ara la Monarquia i en cas d'una reacció de la monarquia, ell, *'home de dreta i ordre, si sortia d'aquest Ajuntament, seria exclusivament per a tornar a la presó altra vegada, perquè una altra cosa no la podria fer si això succeïa'*.

El federal Abel Velilla, també dins de la coalició, en nom del Partit Republicà Federal, saludava *'al poble republicà de Barcelona i a vós, il·lustre Alcalde, Cap nostre, no precisament perquè ocupeu l'Alcaldia; no precisament per la vostra intel·ligència, ben reconeguda; no precisament per tots els mèrits i virtuts que ostenteu, i que han fet el vostre nom i han aconseguit el vostre vot; res de tot això; us saludo com a representant del revolucionarisme català, per*

aquesta energia, per aquest delit, per aquest radicalisme, per aquest heroisme que heu demostrat en tot moment per a lluitar contra la Monarquia, perquè crec que aquestes virtuts continuaran, que sereu fort i valent des d'aquesta nit per a impedir que la contrarevolució i la Monarquia puguin tornar a apoderar-se de Barcelona'.

Per finalitzar el torn de les minories, el líder del partit minoritari dins de la coalició ERC-USC, Rafael Campalans, posava l'accent en consolidar el nou règim, *'no és ara el moment de fer discursos [...] la República l'hem guanyat avui amb la nostra serenitat, com també amb la nostra serenitat vàrem guanyar el diumenge'* i considerava que per l'acció dirigida pels partits, i no de la multitud, *'el poble ha de mantenir l'ordre. Si hi ha acció revolucionària, no la fa la multitud, si hi ha acció revolucionària, la fa els cinquanta homes que la dirigeixen, i no tres mil [...] La revolució falla si hi ha desordre. El poble que guanya la República, la salva mantenint l'ordre [...] no tingueu por. El poble el que ha de fer és tenir serenitat. Tenim avui la República. Consolidem-la'.*

1.2. Final de la sessió

La sessió finalitza a les 20.10 hores, durant només 25 minuts. Per tant, una sessió emotiva, amb la incertesa de la consolidació del nou règim, que acabava amb la intervenció dels homes d'ERC.

El primer tinent d'alcalde, o sigui el número dos del nou govern municipal, Joan Casanovas, afirmava que venien a *'recollir de les urnes el manament imperatiu de reivindicar la sobirania, sabrà encara consolidar la República, que ens ha de garantir col·lectivament i individualment tots els drets'.*

El regidor Aragay, demanava també la col·laboració ciutadana, *'us demano que ens ajudeu a consolidar-la. Per a aconseguir-ho, es fixaran per les cantonades, bàndols de l'Alcalde, amb la seva signatura i segell, donant instruccions al poble de Barcelona, i jo us prego, en nom de tots els companys i de l'il·lustre senyor Alcalde, que us en féu ressò del què diguin els bàndols, del seu contingut, i que procureu estendre'ls per la ciutat, cercant col·laboradors, i fent que l'autoritat legítima reïxi en la seva tasca de consolidació, contribuint essencialment dins d'Espanya el nou règim que avui s'ha implantat'.*

La sessió va ser aixecada pel nou alcalde, dirigint-se al públic, amb unes paraules finals: *'abans d'aixecar la sessió he de comunicar al poble de Barcelona que, en sortir jo de la Diputació, s'estava escrivint l'ordre d'alliberació, en nom del President de la República Catalana, dels presos polítics i socials'.*

1.3. El Consistori republicà es consolida

Per estabilitzar la República, l'alcalde feia públic el mateix dia 14 un bàndol anunciant la creació de l'ajuntament popular¹¹⁰, a la vegada, una comissió del Cos de Carabiners,

---

¹¹⁰ Annex III. Document 2: Bàndol de Jaume Aiguader del 14-4-1931. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-091- Fons Jaume Aiguader.

presidida pel caporal Gabriel Llorens, es presentava al despatx del nou alcalde, per anunciar que vigilarien per evitar desembarcaments clandestins que desestabilitzessin l'adveniment de la República¹¹¹.

El Comitè Regional de Catalunya de la CNT, també el mateix dia la proclamació, declarava la vaga general, per evitar una contrareacció d'elements armats, considerant que calia que el poble estigués en peu i es manifestés al carrer. Com a condició indispensable per donar suport al nou règim, posava l'alliberament dels presos, *'no nos entusiasma una Republica burgesa, pero no consentiremos una nueva dictadura'*. Per evitar la vaga, les noves autoritats van pactar amb els sindicats (CNT i UGT) declarar festiu el dimecres 15 i tornar el dijous al treball¹¹².

El 15 d'abril, els regidors es reunien per preparar la sessió de l'endemà, en què havien d'assumir formalment l'acta de regidor, sent alertats dels antecedents necessaris i del procediment per nomenar les comissions municipals¹¹³. La junta municipal del cens, presidida pel jutge Agustí Coll, dos dies després de la proclamació, procedia a l'escrutini general de les eleccions, en què els candidats eren formalment escollits¹¹⁴.

La sessió del 16, era formalment el primer plenari, on es repetien els acords de la sessió del 14 d'abril i es constituïa l'estructura municipal, com són les comissions i els regidors que en formaven part.

Les primeres mesures van anar dirigides principalment a trencar amb l'antic règim, algunes de les quals amb caràcter simbòlic, com són el canvi de nom de carrers i places de la ciutat, la reactivació del monument a Pi i Margall, investigar les responsabilitats en els comptes de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929 o el nomenament de treballadors de l'Ajuntament durant la Dictadura.

Per la seva part, els regidors de la Lliga Regionalista, van acatar la voluntat manifestada pel cos electoral i el règim republicà establert, i van excusar la seva absència el 14 d'abril en el fet que no havien rebut cap convocatòria i que la Junta de Cens no havia proclamat oficialment els regidors¹¹⁵.

---

¹¹¹ La Veu de Catalunya, 16-4-1931 Veü, p. 1.

¹¹² La Publicitat 15-4-1931, p. 2.

¹¹³ La Veu de Catalunya, 16-4-1931, Ed. Matí p. 2.

¹¹⁴ La Veu de Catalunya, 16-4-1931, Ed. Vespre, p. 2.

¹¹⁵ La Veu de Catalunya, 16-4-1931, Ed. Matí, p. 1.

1.4. La consolidació del govern català

En la proclamació de la República Catalana, els nous regidors de Barcelona van tenir un paper molt destacat. Reunits en el saló de sessions del Palau provincial, actual Palau de la Generalitat de Catalunya, van elegir per unanimitat a Francesc Macià com a president de la República Catalana¹¹⁶. Per tant, els regidors de la ciutat de Barcelona van ser els encarregats de donar legitimitat democràtica al nou govern català.

El govern català provisional estava format per les principals forces republicanes. ERC, que controlava les principals ciutats i el govern civil, només assumia dues conselleries, més enllà de la presidència, mentre que ocupaven conselleries el PCR, USC, UGT i PRR¹¹⁷. També es va oferir un lloc a la CNT, que va refusar, en canvi, el president Macià no va reservar cap lloc a la Lliga¹¹⁸.

A més, es va designar com a capità general de Catalunya a Eduardo López-Ochoa, a Lluís Companys com a governador civil i a Oriol Anguera de Sojo, president de l'Audiència Territorial de Barcelona. Tres homes perseguits pel règim.

Després de proclamar l'estat català, el nou govern es va dirigir a la resta de l'Estat '*per fer una obra, no per a recordar el passat*', però encara no era clara la posició del govern espanyol i si deixarien complir lliurement la voluntat de Catalunya¹¹⁹, encara que Alcalá-Zamora, Fernando de los Ríos i altres líders republicans havien declarat que apostaven per una República Federal¹²⁰. El govern provisional republicà, representatiu de l'Estat, va enviar tres representants, Marcel·lí Domingo, Lluís Nicolau d'Olwer i Fernando de los Ríos, per negociar amb Francesc Macià, rebuts amb ovacions i abraçades; Marcel·lí Domingo assegurava que Catalunya tindria el seu autogovern tal com s'acordava al Pacte de Sant Sebastià.

El govern català i espanyol van acabar pactant la reconversió de la República Catalana en la Generalitat de Catalunya, acceptant la '*convivència d'avançar en l'elaboració de l'Estatut de Catalunya, el qual, una vegada aprovat per l'Assemblea d'Ajuntaments Catalans serà presentat com a ponència del Govern Provisional de la República i com a solemne manifestació*

---

¹¹⁶ La Vanguardia, 15-4-1931, p. 6.

¹¹⁷ President: Francesc Macià i Llussà (ERC); Política Interior: Ventura Gassol i Rovira (ERC); Defensa: Joan Casanovas i Maristany (ERC); Economia i Treball: Manuel Serra i Moret (USC); Instrucció Pública (Rafael Campalans); Obres Públiques: Salvador Vidal Rosell (UGT); Comunicacions: Manuel Carrasco i Formiguera (PCR); Finances: Casimir Giralt i Bullich (PRR).

¹¹⁸ L'Esquella de la Torratxa, 24-4-1931, p. 12.

¹¹⁹ La Campana de Gràcia, 18-4-1931, p. 1.

¹²⁰ El Mirador, 16-4-1931, p. 1.

*de la voluntat de Catalunya, a resolució de les corts Constituents*¹²¹. L'acord va permetre consolidar la República Espanyola i va donar una fórmula viable a l'autogovern de Catalunya.

Les publicacions interpretaven aquest autogovern com una fita, que encara mitificava més la figura de Macià, fins i tot *Nosaltres Sols*, representant del separatisme més intransigent, va elogiar la figura del president català. El dia de Sant Jordi, es va portar la bandera de la Unió Catalanista a la Generalitat, produint-se una abraçada entre el President de Catalunya i el president de l'organització¹²². La concòrdia entre Catalunya i la República es concloïa dotze dies després amb el viatge del President de la República, Niceto Alcalá-Zamora, a Barcelona.

El viatge era la prova del reconeixement de l'autogovern català, a la vegada que s'esvaïa a ulls d'Espanya la sospita de separatisme que havia provocat la proclamació de la República Catalana¹²³. El 21 d'abril, el govern espanyol publicava el decret que donava oficialitat al govern català i regulava de manera transitòria el funcionament de la Generalitat i altres organismes del govern provisional¹²⁴.

Una setmana més tard, el dia 28, la Generalitat feia un decret, en base del decret del govern provisional de la República, estructurant el funcional de la institució autonòmica. Es constituïa un Consell Executiu i una Diputació Provisional de la Generalitat, que assumia immediatament les competències de les desaparegudes diputacions mentre no hi hagués un Estatut. La Diputació Provisional era una assemblea formada per 46 diputats, que havien de ser escollits per eleccions de segon ordre pels regidors de tots els municipis catalans¹²⁵. Un dia més tard, el 29 d'abril, el govern espanyol aprovava el decret de bilingüisme en les escoles catalanes.

Finalment, el 15 de maig es publicava el decret definitiu d'estructuració de la Generalitat, on s'especificava com es faria l'elecció, la formació i les atribucions de la Diputació provisional, que seria l'encarregada de nomenar una ponència que hauria de formular un projecte d'Estatut de Catalunya, a més de tenir la missió d'aprovar el projecte d'Estatut,

---

¹²¹ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 76.

¹²² La Vanguardia, 24-4-1931, p. 6.

¹²³ El Mirador, 30-4-1931, p. 1.

¹²⁴ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 76.

¹²⁵ PITARCH i Segura, Ismael Elies, op. cit., p. 17.

organitzar el plebiscit entre els ajuntaments de Catalunya, sotmetre el projecte a un referèndum i en cas de ser aprovat, ser presentat a les Corts Constituents.

També es feia una reorganització del govern català, tres dels set consellers combinaven la responsabilitat amb el càrrec de regidor a l'Ajuntament de Barcelona¹²⁶.

1.5. De la transitorietat a l'Estatut

Les eleccions de segon ordre se celebraven el 24 de maig, els districtes electorals els formaven els partits judicials existents, i tots els candidats de les municipals, escollits o no, es podien representar. Els ajuntaments que havien estat anul·lats eren exclosos, però en cas de donar-se el fet que la diferència entre candidats fos menor que els vots dels regidors exclosos, es convocarien eleccions suplementàries. En Barcelona-ciutat, eren escollits nou candidats, a més de dos regidors escollits conjuntament amb els regidors de Badalona, Sant Adrià i Santa Coloma de Gramenet.

Inicialment hi havia un pacte perquè la representació fos similar al resultat de les eleccions municipals, ja que en molts districtes s'elegia un sol diputat i podia portar a un resultat molt desproporcionat. Però, l'acord es trencava abans de les eleccions. La Lliga, que en un principi tenia sis diputats pactats¹²⁷, assegurava que una de les condicions del pacte era que en els districtes reservats a cada un dels partits, no es presentés cap candidat contrari, però assenyalava que no s'havia pogut complir aquesta condició, perquè hi havia partits que no tenien suficient control sobre els seus partidaris per mantenir el compromís i fer que es retirassin estratègicament¹²⁸.

Els regionalistes també demanaven que no fossin de segon ordre, ja que els ajuntaments van ser votats per una finalitat ben diferent, per alguns per a una revolució per altres per a funcions administratives, i per tant, no ho consideraven un mètode adequat per designar els futurs constituents de Catalunya¹²⁹. Com a alternativa proposaven eleccions directes, o un sistema convocant deu, dotze o vint catalans, de tots els matisos, per fer el projecte,

---

¹²⁶ President: Francesc Macià i Llussà (ERC); Justícia i Dret: Pere Comas i Calvet (ERC); Governació: Joan Casanovas i Maristany (ERC); Economia i Treball: Manuel Serra i Moret (USC); Instrucció Pública: Ventura Gassol i Rovira (ERC);); Foment i Agricultura: Salvador Vidal Rosell (UGT); Sanitat i Beneficència: Manuel Carrasco i Formiguera (PCR); Finances: Casimir Giralt i Bullich (PRR).

¹²⁷ La Veu de Catalunya, 23-5-1931, Ed. Matí, p. 4.

¹²⁸ La Publicitat 7-6-1931, p. 2.

¹²⁹ La Veu de Catalunya, 26-4-1931, Ed. Matí, p. 4.

com havia fet el govern central amb la comissió per preparar un projecte de Constitució de la República, presidida per Ossorio i Gallardo¹³⁰.

La Federació Socialista Catalana tampoc no estava d'acord en el fet que les eleccions fossin indirectes i retirava els candidats, demanant l'abstenció; i el mateix feien la Lliga Regionalista, la Dreta Liberal Republicana, els federals i els jaumins¹³¹.

La junta municipal del Partit Republicà Radical, en canvi, acordava per unanimitat *'mantener con la lealtad política de sempre la colaboracion del Partido Radical en los asuntos que afectan a Cataluña y especialmente en lo que se refiere a la estructuracion del Estatuto de la Generalidad, sin que la colaboracion pueda significar en ningún caso, sometimiento a ninguna otra organizacion política'*¹³², i com a conseqüència decidien designar l'exprimer tinent d'alcalde. José Maria Serraclara, com a únic candidat del Partit Radical per a aquestes eleccions. El qual, col·laboraria i controlaria en nom del partit el projecte d'Estatut, a la vegada que es recomanava l'abstenció de qualsevol altre candidat radical, ja que consideraven a Serraclara com a l'únic que representaria el partit¹³³.

Per col·laborar amb Esquerra i participar en el desenvolupament de l'autogovern, es formava l'Entesa Republicana per presentar-se a les eleccions, majoritàriament a partir d'elements del PCR com Pere Coromines, Jaume Carner, Amadeu Hurtado, Carles Gubern i Albert Bastardes¹³⁴.

Les eleccions se celebraven a la 'població cap' del partit judicial¹³⁵. En el cas de Barcelona, la votació es feia al saló petit del Consistori, amb dues urnes, una per Barcelona-ciutat i l'altra per Barcelona-circumscripció (Sant Adrià del Besòs, Santa Coloma de Gramenet i Badalona). Totes dues presidides pel Dr. Aiguader, acompanyat d'alguns tinentes del seu partit. En el cas de Barcelona-ciutat, cada regidor podia votar sis dels nou llocs a elegir.

---

¹³⁰ La Veu de Catalunya 21-5-1931, Ed. Matí 7.

¹³¹ La Publicitat 22-5-1931, p. 2.

¹³² El Progreso 23-5-1931, p. 7.

¹³³ Ibid., p. 7.

¹³⁴ IVERN i Salvà, Maria Dolors /1, op. cit., p. 124.

¹³⁵ La Publicitat, 22-5-1931, p. 5.

Tot i no presentar cap candidat, els regidors de la Lliga Regionalista van votar, havent-hi quaranta-un vots en total, dels quals dotze de la Lliga en blanc. Es van abstenir nou regidors, la majoria per motius d'agenda¹³⁶ i en el cas de Barcelona circumscrició, van votar els regidors de Sant Adrià i Santa Coloma, però no els de Badalona, on hi havia hagut problemes en la constitució de l'ajuntament¹³⁷, vots que es van afegir el 28 de maig¹³⁸.

Dels regidors de Barcelona, per Barcelona-ciutat es van escollir Jaume Aiguader i Joan Lluhí i Vallescà¹³⁹; però cal afegir regidors de la capital elegits en altres districtes catalans, com Pere Comas (districte de Berga), Lluís Companys (Districte de Sabadell), Joan Casanovas (districte de Vilafranca) i Rafael Campalans (districte de Terrassa).

La Diputació Provisional es reunia per primera vegada el 9 de juny, a l'antiga Diputació de Barcelona. La sessió s'iniciava sota la presidència d'edat de Josep Maria Serraclara, i la vicepresidència de Pere Coromines i Albert Bastardas, amb Josep Andreu (1906-1993) i Joan de Gargana i Fàbrega (1903-1973) com a secretaris, per ser els més joves.

El radical Serraclara feia un emotiu discurs, que iniciava dient: *'el meu cor i la meva ànima estan inspirats pel meu gran amor a Catalunya. Sento llàgrimes als ulls, de la gran emoció que en aquest memorable moment sent el meu cor. Diré uns mots perquè crec que si no ho fes seria restar importància a la que té per a Catalunya la data d'avui. Avui, catalans, inaugurem la primera Assemblea de la República Catalana'*. El discurs finalitzava amb un, *'solament em resta dir Visca Catalunya espanyola, Visca la República i Visca la Llibertat'*¹⁴⁰. En votació, el diputat Jaume Carner era elegit president de la Diputació Provisional, o sigui, president de l'Assemblea.

En aquesta primera sessió era escollida una ponència redactora de l'Estatut de Catalunya, amb el president de la Generalitat (Francesc Macià), el president de la Diputació Provisional (Jaume Carner), el Consell de la Generalitat i onze diputats de totes les

---

¹³⁶ Els regidors que no van participar són Solà Cañizares, Velilla, Jové, Santamaria, Huguet, Giralt, Ulled, Vàchier i Comas.

¹³⁷ La Veu de Catalunya, 24-5-1931, p. 7.

¹³⁸ El resultat el 28 de maig donava: Josep A. Trabal i Sans, 26; Eduard Ragassol i Sarrà, 25; i Felip Barjau i Riera, 25, decidint la Generalitat el desempat. L'Opinió, 9-6-1931, p. 7.

¹³⁹ A Barcelona els regidors escollits són els següents: Jaume Aiguader i Miró (ERC), 19 vots; Nicolau Batestini i Galup (ERC) 15 vots, Josep Dencàs i Puigdollers (ERC) 16 vots; Joan Lluhí i Vallescà (ERC) 18 vots; Joan Puig i Ferrater (ERC) 16 vots; Joan Lluís Pujol i Font (ERC) 15 vots; Josep Maria Serraclara i Costa (PRR) 22 vots; Francesc Viladomat i Morales (USC) 15 vots; Antoni Xirau i Palau (ERC) 16 vots. Els dos candidats escollits conjuntament amb Badalona, Sant Adrià i Santa Coloma són Josep A. Trabal i Sans (ERC) i Felip Barjau i Riera (USC).

¹⁴⁰ L'Opinió, 10-6-1931, p. 1.

minories (Josep Puig i Pujades, Antoni Xirau i Palau, Pere Mias i Codina, Domènec Piñana i Homedes, Lluís Companys i Jover, Jaume Bofill i Mates, Martí Esteve i Guau, Pere Coromines i Muntanyà i Josep Maria Serrallera i Costa).

Per facilitar la tasca, es creava una subcomissió per elaborar l'avantprojecte, formada per Jaume Carner, Pere Coromines, Martí Esteve, Antoni Xirau i Rafael Campalans, que es reuniren a Núria. Els membres de la subcomissió, tornarien el 20 de juny amb l'avantprojecte¹⁴¹ que seria presentat a la comissió el 4 de juliol i aprovat deu dies més tard, per unanimitat, en l'Assemblea. Només tres dies es posaven les normes del plebiscit, primer pels ajuntaments i després per la ciutadania¹⁴².

Els grans partits van donar suport al projecte d'Estatut. La Lliga Regionalista i la Dreta Liberal Republicana de Catalunya van donar suport, malgrat criticar el contingut i el procediment d'aprovació; la Federació Socialista Catalana (PSOE) l'acceptava en nom de la unitat a Catalunya, mentre el Partit Republicà Radical, en compliment del que s'havia pactat a Sant Sebastià es pronunciava a favor de l'Estatut, i es reservava les modificacions que s'hi poguessin introduir al debat que es produiria a les Corts Constituents.

La CNT va mostrar formalment la seva indiferència, encara que en el congrés extraordinari de l'11 de juny, havien defensat els estatuts d'autonomia de les diverses regions, sempre que contribuïssin al progressisme social. Només la Unió Catalanista entre els nacionalistes radicals acordava no votar l'Estatut per no ser un instrument d'emancipació i plenitud nacional.

El 22 de juliol, en la sessió de l'Ajuntament de Barcelona, es va aprovar l'Estatut per aclamació per tots els regidors posats dempeus¹⁴³. Els municipis de tota Catalunya el van aprovar abans del 26 de juliol, a excepció de Gausac i Pedra i Coma (a Lleida) i Barberà de la Conca i Reus (a Tarragona).

---

¹⁴¹ La Publicitat 24-6-1931, p. 2.

¹⁴² IVERN i Salvà, Maria Dolors /1, op. cit., p. 130.

¹⁴³ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 27 de juliol de 1931, p. 1.

1.6. El plebiscit del poble

El 2 d'agost de 1931, se celebrava el referèndum, on els favorables a l'Estatut obtenien una majoria aclaparadora, amb un 99,3% dels vots a favor, que representaven un 74,99% del cens. Paral·lelament, el mateix dia, la Generalitat patrocinava a través de la recollida de signatures, el plebiscit femení pro-Estatut, recollint un total de 382.111 signatures, de les quals 146.644 a la ciutat de Barcelona.

En aquesta important jornada, van dinar en el Saló de Conferències de la Casa de la Ciutat, el president Macià, l'alcalde Aiguader, el governador Companys i el primer tinent Casanovas, a qui se'ls hi sumaria el president de l'Audiència, Anguera de Sojo i els regidors, Vachier, Sánchez, Duran i Guàrdia, Pellicena i Cabré per seguir l'escrutini.

Els mateixos quatre líders d'ERC que van dinar a l'Ajuntament, van fer discursos des del balcó de la Generalitat davant de la multitud¹⁴⁴. El breu discurs del batlle de Barcelona, Jaume Aiguader va ser el següent:

'Catalans de Barcelona:

Avui el poble de Catalunya, en un acte de civilitat comparable tan sols al que realitzà el dia 12 d'abril, ha demostrat que és digne de les seves llibertats. Abans d'ara, però, un sens nombre de sofriments, de neguits i d'inquietuds havien ha palesat que les mereixia.

Catalans: Heu votat, en aquesta diada històrica, per l'emancipació de la nostra pàtria. Ningú no ens podrà ja prendre aquesta conquesta. Contra la voluntat d'un poble, res no hi val.

Hem recollit la bandera caiguda l'any 1714. Fem, amb aquesta bandera marxa endavant, per la llibertat dels homes, per la justícia dels homes.

*Visca Catalunya lliure!*¹⁴⁵

L'11 d'agost, un decret de la Generalitat mostrava la voluntat oficial de presentar el projecte d'Estatut. El dia 14, Campalans, Carner i Hurtado el presentaven al Govern provisional de la República, i el 18 d'agost el presentava el president Niceto Alcalá-Zamora a les Corts Constituents, on encara hauria de passar més d'un any fins a la seva definitiva aprovació.

---

¹⁴⁴ L'Opinió, 4-8-1931, p. 2.

¹⁴⁵ Ibid, p. 2.

1.7. Les eleccions a Corts Constituents

El Comitè Revolucionari, s'havia convertit, en caràcter provisional i fins a l'aprovació de la Constitució en el primer govern¹⁴⁶. El 3 de juny es convocaven eleccions constituents a Espanya. El 28 de juny la primera volta, i en cas de ser necessària, la segona volta se celebraria el 5 de juliol.

En absència d'una llei electoral republicana, les eleccions seguien la del 8 d'agost de 1907, però un decret de 8 de maig modificava certs aspectes¹⁴⁷. L'edat mínima per votar era de 23 anys (i no els 25), equiparant-la a la majora d'edat a l'establerta per la legislació civil; també es declaraven elegibles sacerdots i dones.

En el sistema electoral, es passava de districtes uninominals a provincials amb un diputat per cada 50.000 habitants, a excepció de Madrid i Barcelona que ja comptaven amb una circumscripció pròpia que escollia més d'un representant.

El sistema seguia beneficiant clarament a les formacions majoritàries. Per ser escollit s'havia d'obtenir com a mínim el 20% dels vots, sinó, es passava a una segona volta on era escollit el que obtingués més vots. En el cas de Barcelona, s'havien d'elegir 16 diputats: dotze per la majoria i dos per la minoria. En la província de Barcelona, 15 diputats (12 majoria i 3 minoria), a Girona 7 (5 majoria i 2 minoria) Tarragona 7 (5 majoria i 2 minoria) i Lleida 6 (4 majoria i 2 minoria)¹⁴⁸. El que representava 53 dels 470 escons de les Corts Constituents.

En el cas del cens, la rectificació estava centrada principalment a inscriure els ciutadans que podien participar amb la rebaixa d'edat. Per *La Veu de Catalunya*, era una maniobra per ampliar la majoria republicana, ja que el jovent '*sol tenir idees més radicals que la gent d'edat*'¹⁴⁹.

---

¹⁴⁶ Presidit per Alcalá Zamora i els ministres eren Lerroux, d'Estat; Fernando de los Ríos, Justícia; Manuel Azaña, Guerra; Santiago Casares Quiroga, Marina; Indalecio Prieto, Hisenda; Miguel Maura, Governació; Marcel·lí Domingo, Instrucció Pública; Alvaro de Albornoz, Obres Públiques; Francisco Largo Caballero, Treball; Lluís Nicolau d'Oliver, Economia i Diego Martínez Barrio, Comunicacions.

¹⁴⁷ GONZÁLEZ Casanova, José Antonio "Elecciones en Barcelona (1931-1936)", Editorial TECNOS. Madrid. 1969, p. 19.

¹⁴⁸ *La Veu de Catalunya*, 9-5-1931, p. 1.

¹⁴⁹ *Ibid.*, p. 1.

L'acatament del règim republicà per part de la Lliga Regionalista, va permetre un clima de cordialitat dels partits, arribant els secretaris del Partit Radical, Partit Catalanista Republicà, Lliga Regionalista i Esquerra Republicana de Catalunya a diversos acords. Els partits es comprometien a no posar més de sis cartells grans de les candidatures a cada secció electoral, reservant un extra pel mateix dia de les eleccions.

Per economitjar i evitar un ús indegut que pogués perjudicar altres candidatures, acordaven que s'encarregués una mateixa i única empresa de la fixació dels cartells de tots els partits. Es pactava també no pagar una quantitat superior a les 10 pts als interventors com a gratificació i 5 pessetes per menjar, eliminant altres complements com servei d'hotel o de bar. També s'imprimien les candidatures amb la mateixa qualitat de paper, tipus de lletra i to de tinta¹⁵⁰.

1.8. Les candidatures

En unes eleccions en què estava en joc el futur de la República, a Barcelona-ciutat es van presentar set candidatures i es va produir una participació superior al de les eleccions municipals del 12 d'abril.

La victòria dels republicans suposava la consolidació del nou règim, en un moment que les forces monarquies estaven descol·locades. La candidatura d'ERC, amb la USC, presentava els seus polítics més representatius i coneguts per la ciutadania. El programa de mínims proposava el reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya, l'estructuració en una república federal i cercar el màxim respecte a l'Estatut. El programa anava més enllà de l'encaix català i es proposava una milícia republicana ben organitzada, depuració severa de responsabilitats, arranament definitiu de la qüestió del Marroc i unes lleis socials i polítiques semblants a les dels pobles més *cultes* d'Europa¹⁵¹.

Per Barcelona-ciutat, es presentaven per ERC, Francesc Macià, Jaume Aiguader, Joan Puig i Ferrer, Ventura Gassol, Joan Lluhí, Antoni Xirau, Josep Dencàs, Josep Tarradellas i Josep Riera i Puntí; i per la USC, Rafael Campalans i Gabriel Alomar. En

---

¹⁵⁰ L'Opinió 4-6-1931, p. 3.

¹⁵¹ L'Opinió 26-6-1931, p. 1.

les llistes hi havia, a més, Àngel Samblancat com a republicà independent, el militar republicà Ramón Franco i l'estudiant mallorquí Antoni M. Sbert, de la Federació Universitària Escolar (FUE).

Dos regidors més de l'Ajuntament (Lluís Companys i Amadeu Aragay) es presentaven per la província de Barcelona, i alguns dirigents, com Josep Sunyol i Garriga (propietari de La Rambla) i Carles Pi Sunyer, dimitien de l'executiva del Partit Catalanista Republicà per anar a les llistes d'ERC-USC¹⁵².

La candidatura de Companys anava lligada a la voluntat d'abandonar el govern civil, *'m'hi he estat en el que podríem dir-ne moment de perill' però 'vull actuar novament en les campanyes polítiques i no vull deixar de prendre part en la discussió de l'Estatut de Catalunya ni desertar del compliment dels deures que m'imposen els càrrecs d'elecció popular que em foren conferits'*¹⁵³.

La Lliga Regionalista, després de perdre el paper de valedor de l'autogovern, amb una ERC que aconseguia l'autonomia gràcies al pacte de Sant Sebastià, centrava el discurs en l'ordre social: tradició, família, propietat i llei¹⁵⁴, demanant al cos electoral triar entre *'la justícia, llibertat, ordre i pau o els perills de totes les improvisacions i de tots els extremistes'*¹⁵⁵.

Els regionalistes acataven el règim republicà, afirmaven que *'fet el canvi i instaurada la República, a conseqüència del vot del poble en les eleccions del 12 d'abril, la Lliga Regionalista, fidel a la seva tradició de respecte a la legalitat constituïda, acata i dona la seva adhesió al règim republicà establert'*¹⁵⁶.

La candidatura estava formada per Raimon d'Abadal i Calderó, Joaquim Cabot i Rovira, Josep Codolà i Gualdo, Lluís Duran i Ventosa, Lluís Ferrer i Vidal, Antoni Gambús, Antoni Martínez Domingo, Francesc Matheu, Andreu Oliva, Pere Rahola i Molinas, Ferran Valls i Taberner i Joan Ventosa i Calvell¹⁵⁷.

El líder, Francesc Cambó, sota prescripció facultativa, estava privat d'actuació parlamentària, pel que declinava formar part de la llista; una altra visió era que preveia la

---

¹⁵² La Rambla de Catalunya, 22-6-1931, p. 1.

¹⁵³ La Publicitat, 6-6-1931, p. 5.

¹⁵⁴ La Veu de Catalunya 9-6-1931, Ed. Matí, p. 1.

¹⁵⁵ La Veu de Catalunya 25-6-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹⁵⁶ L'Opinió 11-6-1931, p. 3.

¹⁵⁷ L'Opinió 20-6-1931, p. 5.

caiguda de la República en pocs mesos i la tornada d'Alfons XIII, amb qui s'havia reunit a París¹⁵⁸.

El Partit Catalanista Republicà per la seva part, va donar llibertat d'acció a les delegacions regionals de Lleida, Tarragona i Girona, per participar en la lluita electoral, amb les enteses o coalicions que consideressin més convenients per assegurar el màxim de diputats defensors de Catalunya¹⁵⁹.

A Barcelona-ciutat i província el partit s'abstenia de participar, donant llibertat als afiliats per actuar en el sentit que cregueren adequat¹⁶⁰. La Delegació Regional de Barcelona, però, finalment decidia presentar candidats per Barcelona-ciutat: Josep Barbey i Prats, Albert Bastardes i Sampere, Jaume Bofill i Mates i Lluís Nicolau d'Olwer¹⁶¹. La decisió va portar a l'enfrontament amb Josep Sunyol i Carles Pi Sunyer, que amb anterioritat ja havien acceptat un lloc a la candidatura d'ERC-USC, fet que va comportar la dimissió i la baixa del partit dels dos polítics.

La Conjunció Republicano-Socialista, presentava candidats radicals i socialistes, però també s'inclouien de la Lliga Regionalista o el Partit Catalanista Republicà. Els candidats inclosos eren Raimon d'Abadal, Niceto Alcala Zamora, Jaume Carner, Joan Giró, Josep Juncal Bardiella, Alejandro Lerroux Garcia, Antoni Marso Bragudo, Juli Martinez Jimeno, Antoni Muntaner, Lluís Nicolau d'Olwer, Joaquim Pi i Arsuaga, Fernando de los Rios Urruti, Joan Josep Rocha i Garcia i Josep Maria Serrallera¹⁶². En les eleccions, el resultat eren els vots que obtenia el candidat en total, independentment de la llista. Per exemple, Jaume Carner va assegurar que no havia donat el nom per la candidatura radical, tot i ser inclòs¹⁶³.

La llista era una aposta d'Alejandro Lerroux pel centre, ja que la formació era un conglomerat entre un *republicanisme històric*, de vells republicans de tota la vida, que només quedaven les restes, i la recent arribada de nous afiliats. En ser el partit estatal en major presència a Catalunya, els radicals s'havien nodrit en gran part d'antics afiliats a la

---

¹⁵⁸ L'Opinió 21-6-1931, p. 1.

¹⁵⁹ L'Opinió 11-6-1931, p. 3.

¹⁶⁰ Ibid, p. 3.

¹⁶¹ La Publicitat 18-6-1931, p. 1.

¹⁶² L'Opinió 20-6-1931, p. 5.

¹⁶³ L'Opinió 21-6-1931, p. 1.

Unió Patriòtica de Primo de Rivera. Aquesta nova massa, poc de fiar, es fonia difícilment amb les restes d'aquell romanticisme del segle anterior¹⁶⁴.

El Partit Democràtic Federal, dins de la Conjunció Republicano-Socialista, era un partit en crisi i el comitè municipal va haver de fer un dur comunicat, criticant 'alguns dels seus afiliats' que realitzaven esforços per desarticular el partit i convertir-lo en 'un partit de classe, sistemàticament revolucionari i d'oposició', en referència a la candidatura d'Extrema Esquerra Federal.

L'Agrupació Social de Barcelona, no acceptava la Coalició Republicano-Socialista, per la presència de Ramon d'Abadal, per no haver signat el Pacte de Sant Sebastià. També va haver-hi discrepàncies en la província de Barcelona, on demanaven dos llocs a la candidatura i la negativa de la resta de la coalició va portar finalment al fet que es presentessin en solitari¹⁶⁵.

1.9. Resultat dels comicis

Les eleccions constituents se celebraven el 28 de juny. La victòria a Catalunya era aclaparadora per les forces republicanes, ERC i els seus aliats obtenien 42 dels 49 escons, dels quals 31 eren d'ERC.

La victòria va ser contundent en el conjunt de l'Estat, les esquerres obtenien 255 diputats, 128 el centre i 25 la dreta. El partit d'esquerres més nombrós era el PSOE, amb 116 escons, seguit pels radical-socialistes amb 56 i la candidatura d'ERC amb 42. Acció Republicana tenia 26 i els republicans gallecs d'ORGA, 15. El centre es repartia principalment entre el Partit Radical, amb 90 i la *Derecha Liberal Republicana* amb 16. La dreta la configuraven els agraris, la Lliga, nacionalistes bascos i algun monàrquic.

La participació en les eleccions a la ciutat de Barcelona va ser del 62,42%, un resultat sense precedents, amb 164.474 vots, en un cens de 250.000 electors, repartits en 517 seccions censals¹⁶⁶.

---

¹⁶⁴ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 61.

¹⁶⁵ L'Opinió 23-6-1931, p. 1.

¹⁶⁶ La Publicitat, 30-6-1931, p. 3.

CANDIDATURA	MÍNIM	MÀXIM
ERC-USC	91.731	111.808
LLIGA REGIONALISTA	22.051	29.220
CONJUNCIÓ REPUBLICANO-SOCIALISTA	17.219	29.832
PCR	9.729	12.515

Resultat màxim i mínim dels candidats a Barcelona-ciutat

El resultat produïa que el 20% necessari per obtenir l'escó se situés en els 33.363 vots, xifra que només assolía la candidatura d'ERC-USC¹⁶⁷. Per tant, era necessària una segona volta per les minories, que a causa de la lentitud de l'escrutini, es va haver d'ajornar fins al 12 de juliol a la ciutat de Barcelona. El candidat amb més vots va ser Francesc Macià, que en va obtenir 111.808 vots, el 68% dels electors que van acudir a les urnes.

En la segona volta, el decret no especificava si es podien presentar els candidats no escollits en la primera volta, o si es podia presentar qualsevol ciutadà¹⁶⁸. A Barcelona-ciutat només quedava en joc un sol escó i tot i el buit legal, ERC decidia no presentar cap candidat per cobrir la vacant, una posició que també van adoptar la Lliga Regionalista i el Partit Republicà Radical.

L'abstenció dels tres grans partits, convertia la votació en un duel entre el PCR (Pompeu Fabra i Poch), el BOC (Joaquim Maurin i Julià) i l'Extrema Esquerra Federal (Antonio Jiménez Jiménez i Eduardo Medrano Rivas). El triomf va ser per a Antonio Jiménez Jiménez (32.784) amb una participació molt més baixa, 67.798 votants (25,24%).

El resultat posava en evidència encara més la crisi dins del PCR, que no era capaç de vèncer a l'Extrema Esquerra Federal ni sense la participació de la resta de grans formacions. De 49 escons només assolien finalment tres, Manuel Carrasco i Formiguera, Lluís Nicolau d'Olwer i Martí Esteve, i en gran part gràcies a haver estat inclosos en la llista dels radicals.

Uns mesos més tard, el 4 d'octubre, se celebrarien eleccions parcials a la ciutat de Barcelona, ja que Macià i Alomar havien renunciat a la seva acta perquè havien obtingut dues i havien preferit conservar les de Lleida i Mallorca respectivament. Davant una possible aliança PRC i Lliga contra ERC per obtenir l'escó, en què Pompeu Fabra també

¹⁶⁷ El Diluvio, 4-7-1931

¹⁶⁸ GONZÁLEZ Casanova, op. cit., p. 43.

es mostrava contrari¹⁶⁹, ERC decidia no presentar-se, a més es permetria veure si l'alternativa a ERC era revolucionària o conservadora.

La victòria va ser per la Lliga, que només presentava un candidat, amb una participació del 31,09% (83.528), Pere Rahola obtenia 30.153, i era l'únic que superava la barrera del 20%. El PCR obtenia 14.805 vots, el PRR 12.490, i el quart era el BOC amb 8.412.

En no arribar Martí Esteve (PCR) al llinar mínim, s'havia de celebrar una segona volta l'11 d'octubre de 1931, sense ERC ni la Lliga, fet que convertia la segona volta en un enfrontament entre Martí Esteve (PCR), Joaquim Maurin (BOC) i Ramon Casanellas (PCE). Amb una participació encara més baixa (21,07% i 56.599 vots), la victòria va ser pel candidat del Partit Catalanista Republicà amb 31.314, seguit del BOC amb 13.708 i el PCE amb 574.

El setmanari 'El Mirador', més enllà de la gran victòria d'ERC i els seus aliats, feia una anàlisi postelectoral de les tres altres grans formacions del país i el perquè dels seus resultats. En referència als regionalistes afirmava que *'la Lliga, aquesta vegada ha comès un dels seus més grans errors. En lloc de presentar-se amb la vella bandera catalanista, encara que un xic empastifada durant aquest últim període de col·laboració amb la monarquia, va preferir treure altres banderes noves: la de la religió i la propietat'*¹⁷⁰.

Inclòs amb aquesta bandera *'molts catòlics han votat ERC, convençut que votaven a favor d'un programa que ha de fer triomfar l'Estatut, l'única garantia de normalitat que pot demanar-se a Catalunya. Per la bandera vella, es podia admetre que es votava també l'Estatut, però amb la nova es tenia la seguretat que es votava a favor d'una reacció perillosa'*¹⁷¹.

Els radicals, per la seva part, tenien històricament dues grans missions programàtiques, *'una, que no va reeixir-li, de deturar el catalanisme, l'altre, que li va sortir millor, d'encarrilar dintre d'un moviment purament sentimental l'anarquisme, que amenaçava de devorar la classe obrera. El sindicalisme domina avui la massa obrera, més difícil de combatre sense donar solucions pràctiques als problemes obrers'*. La situació portava a Lerroux a dirigir els conservadors de Barcelona, en nom d'un partit de centre espanyol. Per la seva part el PCR, *'representarà una fracció d'intel·lectuals i persones de carrera que professen un moderat liberalisme de dretes. Poden ser útils a les corporacions per tasques especialitzades, com Cultura'*¹⁷².

---

¹⁶⁹ IVERN i Salvà, Maria Dolors /1, op. cit., p. 155.

¹⁷⁰ El Mirador 2-7-31 p. 1.

¹⁷¹ Ibid., p. 1.

¹⁷² Ibid., p. 3.

1.10. La jornada a l'Ajuntament

Respecte en com es va viure les eleccions a l'ajuntament de Barcelona, *L'Opinió* del dia 30 de juny feia un reportatge seguint tota la jornada electoral a l'alcalde Aiguader:

“L'alcalde, senyor Aiguader, es va passar tot el diumenge, fins a primeres hores de la matinada de dilluns, a Casa la Ciutat. Hi acudia les nou del matí, assabentant-se tot seguit de si els col·legis s'havien constituït normalment i si l'elecció havia començat.

Cap allà a les deu, acompanyat del seu secretari particular, senyor Miquel, i del cap de Cerimonial, senyor Ribé, es dirigí a la secció on havia de votar, situada al carrer de Corts, entre Entença i Vilamarí. Una llarga cua de votants emplenava la vorera. En ésser reconegut l'alcalde, va ésser invitat, per tots, a passar al davant, cosa a la qual es negà, formant en la cua fins que li va tocar el torn. En deixar la secció, un cop complert el seu deure electoral, el doctor Aiguader va ésser aplaudit per tots els presents.

Estigué bona part del matí amb l'alcalde el tinent d'alcalde senyor Casanovas, i altres regidors.

El doctor Aiguader dinà a Casa la Ciutat, no perdent contacte amb els centres polítics del districte, per tal d'assabentar-se del curs de l'elecció. A les tres de la tarda, comunicaren al doctor Aiguader el fet ocorregut al Clot, del qual en resultaren un home i una nena ferits, el primer de molta gravetat. Ho lamentà molt i donà les disposicions oportunes per a l'atenció de les víctimes.

Poc abans de les sis de la tarda, arribava a l'Ajuntament el primer resultat. Corresponia a la secció primera del Districte primer, corresponent a un col·legi del carrer de la Mestrança (Barceloneta). Acusava 219 vots per a l'Esquerra, 18 per als radicals, 8 per a Lliga i un pel Bloc Obrer i Camperol. La llegida d'aquest escrutini, junt amb les impressions que des de migdia es rebien seguidament per telèfon, permeteren als que estaven a l'Alcaldia tenir la seguretat del més esclatant triomf. Vingué després el resultat de la secció quarta del Districte segon, col·legi del carrer de Piquer, que també acusava forta majoria i la convicció de la victòria s'afermà més encara. Des de llavors, el telèfon d'Alcaldia no parà de funcionar. Se sabé que l'Esquerra tenia una majoria aclaparadora en tots els districtes de la província; que a Reus, Tarragona, Valls, Marsà, Santa Maria de Queralt, Lleida i altres ciutats la victòria era formidable; que fins a Vic el triomf era de l'Esquerra; que a Sarrià feu de les dretes fins ara, també es guanyava; que a Sant Celoni

havien estat trencades les urnes i a Esplugues s'era produïda una col·lisió i un auto fet malbé; que a Madrid els de la Conjunció diuen avantatge...

A mitja tarda, acudí el despatx de l'alcaldia el comandant dels Mossos de l'Esquadra, senyor Farràs, el qual abraça el doctor Aiguader, felicitant-lo pel triomf. Vingués després la nova que a Badalona hi havia hagut aldarulls, resultant-ne dos morts. La notícia li fou confirmada per telèfon a l'alcaldia pel Governador Civil, sense afegir detalls.

Parlarem un moment amb el senyor Aiguader: 'estic content, molt content – ens va dir-. Ho estic com a batlle davant la prova de civisme, de ciutadania que dona el poble de Barcelona. Em dol l'accident del Clot. Si no fos això, la nostra ciutat hauria vist desenrotllar-se les eleccions potser més transcendents de la seva història, amb la més gran serenitat i dins el major ordre. I estic content com a polític en comprovar que Catalunya està plena i totalment amb nosaltres, que vol ésser governada per l'Esquerra, que aprova la nostra actuació i el nostre programa i sota el cabdillatge gloriós d'En Macià, ens encoratja per a seguir endavant en la nostra obra'.

El diputat electe, senyor Puig i Ferrer, que també estigué unes hores a l'Alcaldia, ens digué: 'Tenim d'estar d'enhonorable. Catalunya s'ha manifestat, i davant d'aquesta manifestació tan unànime, l'Estatut, el nostre Estatut, té el camí planer i l'èxit assegurat. Ningú no podrà discutir-la aquesta plena voluntat del nostre poble'.

Acudí també a les cases Consistorials el tinent d'alcalde, senyor Casanelles. Venia esgotat pel treball intens i febrós de tot el dia, però la seva joia no tenia límit. El triomf esclatant de la jornada compensava totes les fatigues. 'tenim una majoria aclaparadora'. La victòria és més gran que la del 12 d'abril. En alguns districtes tripliquen els vots de tots els nostres adversaris. I en moltes seccions, fins ara de les dretes, les hem guanyades netament. Guanyem al districte novè, al desè, al setè.. Fins a Sarrià!

Al cap de pocs minuts, en Casanelles deixà la Casa per a seguir, amb en Battestini, corrent en els centres del partit. Un fort aplaudiment, sentit a la Plaça de la República, va fer sortir tots al balcó. Era motivat per en Casanovas, que treié al balcó de la Generalitat un cartell que deia: 'Gloriosa victòria de l'Esquerra Catalana. Visca Catalunya!'. Després, aquest cartell va ésser col·locat en un auto, que sortí cap a la Rambla. A les vuit del vespre, la Plaça estava plena de gom a gom. Els autos, que amb banderes catalanes arribaven a la Generalitat, procedents dels pobles dels voltants, eren ovacionats. Ho fou, majorment, el

que portava la vella bandera de 'L'intransigent'. A un quart de nou, foren hissades, a la façana de Casa de la Ciutat, les banderes de Catalunya i de la República, en mig d'eixordadores ovacions.

El doctor Aiguader, amb els regidors i amics polítics que llavors es trobaven a l'edifici, sortí al balcó principal per a escoltar i aplaudir els discursos, vibrants i magnífics, que des de la Generalitat pronunciaren els senyors Casanovas, Campalans, Gassol i Macià, en acabar 'l'Avi' el seu patriòtic parlament, el poble, que emplenava la plaça, demanà a l'alcalde que digués algunes paraules. El doctor Aiguader pronuncià les següents:

'Barcelonins. Poble de Catalunya! Després de les belles paraules del nostre President, jo, individu de l'Esquerra de Catalunya, que he lluitat per la nostra pàtria, i republicà que ha lluitat per la República, i vosaltres, ciutadans de Barcelona i Catalunya, no hem de dir sinó dues paraules: Visca la República! Visca Catalunya!' una *xardosa* ovació acollí les paraules del doctor Aiguader.

L'alcalde sopà a l'Ajuntament amb Ventura Gassol, Puig i Ferrer i Casanovas, i tota la nit, fins a la matinada, seguí assabentant-se del curs de l'elecció, rebent resultats parcials, que confirmaven la seguretat del triomf i les grans proporcions del mateix. A les tres, es retirà a descansar al seu domicili¹⁷³.

1.11. L'aprovació de la Constitució i la defensa de l'Estat federal

El 18 de maig de 1931, abans de les eleccions constituents, es creava una subcomissió encarregada de redactar l'avantprojecte de Constitució, presidida per Ángel Ossorio i Gallardo. El text presentat va ser molt criticat per Lluís Companys, com a representant de la minoria catalana¹⁷⁴.

El 14 de juliol s'havien iniciat les Corts Constituents i dues setmanes més tard, el 28 de juliol, es creava la Comissió de la Constitució. Per la minoria catalana hi eren presents Gabriel Alomar (USC) i Antoni Xirau (ERC). Finalment, el 18 d'agost es presentava a les Corts la ponència de Constitució, amb el vot particular d'Alomar, Xirau i també el canari del Partit Federal, Bernardino Valle, a causa, principalment, del Títol Primer, on

---

¹⁷³ L'Opinió 30-6-1931, p. 4.

¹⁷⁴ L'Opinió 4-7-1931, p. 1.

es definia Espanya com a Estat integral. El debat es prolongaria del 27 d'agost al 9 de desembre, quan la Constitució va ser aprovada.

Les Corts Constituents no eren rupturistes en l'aspecte nacional, on es mantenia la primacia del poder central i la subordinació de Catalunya, lluny de la interpretació que feien els partits catalans del Pacte de Sant Sebastià¹⁷⁵.

L'encaix era el d'una regió autònoma, depenen de la República espanyola. Els parlamentaris catalans es van posicionar en contra l'estructuració d'un estat integral, que mantenia moltes matèries exclusives per l'Estat central, amb una autonomia limitada. Defensaven una fórmula federal, que era l'única manera de donar cabuda a l'Estatut de Núria. Els diputats catalans consideraven que l'estat integral era apropiat per un estat *uninacional* però no per a Espanya¹⁷⁶.

Els diputats catalans a les Corts Constituents, Lluís Companys i Humbert Torres, en minoria, van fer una defensa de l'estat federal, de la sobirania pròpia (no delegada) i l'autodeterminació de les nacions i regions de l'Estat. El federal canari Bernardino Valle y Gracia també va defensar l'estat federal, ja que la constitució havia de donar cabuda a l'Estatut català¹⁷⁷.

---

¹⁷⁵ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., 163.

¹⁷⁶ IVERN i Salvà, Maria Dolors /1, op. cit., 167.

¹⁷⁷ IVERN i Salvà, Maria Dolors /1, op. cit., 171.

2. La normalització entre republicans i la Lliga

En la primera sessió formal del consistori, del 16 d'abril, el cap de la minoria de la Lliga Regionalista, Francesc Puig i Alfonso, acatava la voluntat popular i per tant, el règim republicà, a la vegada que apostava per defensar Catalunya amb els mitjans que tenien en cada moment.

El regidor Joaquim Pellicena, també de la Lliga, remarcava que a la minoria regionalista mai li havia importat la forma de govern i que *'col·laborarà en tot allò que signifiqui grandesa per a Barcelona i per Catalunya'*¹⁷⁸. En l'estructuració municipal, considerava que *'davant la manifestació de la voluntat popular que ha portat al consistori una majoria compacta a la qual ha volgut confiar el seu govern, la nostra minoria ha de deixar-li obert el camí perquè ella exerceixi sota la seva entera responsabilitat'*, o sigui, tot i oferir la seva col·laboració, decidien no acceptar les tinències que tenien reservades.

La mateixa setmana, la minoria regionalista es posava a disposició del govern català¹⁷⁹ i en la primera junta de la Lliga Regionalista (dissabte 18), sota presidència de Raimon d'Abadal i Calderó, aprovaven per unanimitat l'actuació de posar junt amb la bandera catalana, la republicana, com a forma d'acatament de la nova forma de govern; també apostaven per posar tots els esforços a la consolidació del govern de la Generalitat i l'assoliment de l'Estatut amb col·laboració de tots els sectors¹⁸⁰

Per la seva part, Sola i Cañizares, de la minoria unipersonal de la Dreta Republicana, deia defensar la República perquè per ells, la República era ordre. En canvi, Joaquim Xirau, en nom de la Unió Socialista de Catalunya, defensava la República per evitar que la transformació social s'hagués de fer per mitjà d'una revolució¹⁸¹.

Trobem que l'ideal republicà en molts casos eren conceptes contraposats, Solà i Cañizares, tot i presentar-se conjuntament amb radicals i socialistes, mantenia ideològicament una posició més propera a la Lliga, en qüestions d'ordre o en matèria religiosa¹⁸². El 1932 la seva formació s'integraria a la Lliga Regionalista.

---

¹⁷⁸ La Veu de Catalunya, 17-4-1931, Ed. Vespre, p. 5.

¹⁷⁹ La Veu de Catalunya, 18-4-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹⁸⁰ La Veu de Catalunya, 19-4-1931, Ed. Matí, p. 1.

¹⁸¹ La Veu de Catalunya, 17-4-1931, Ed. Vespre, p. 5.

¹⁸² La Veu de Catalunya, 21-5-1931, p. 2.

Tot i l'acatament per part dels lligaires, a finals de mes es van iniciar les primeres crítiques al nou règim. Primer amb més cautela, i creixent a mesura que s'acostaven les eleccions a la Diputació provisional i a les Corts Constituents.

La tensió anava en augment en aparèixer un xoc entre la legalitat estricta i el període revolucionari basat en la legitimitat republicana. En sessió municipal, la minoria regionalista, presentava una proposició, defensada per Pellicena, perquè el consistori demanés a la Generalitat que fossin constituïts tots els ajuntaments en la forma democràtica que havien estat elegits el 12 d'abril.

En alguns municipis hi havia regidors que encara no havien pogut accedir a les actes. Per exemple, en el cas de Mataró els regidors de la coalició conservadora Candidatura Administrativa, no van prendre possessió dels càrrecs a causa del clima advers¹⁸³.

Una proposició que finalment va ser retirada, però que va iniciar una acalorada discussió amb aquestes declaracions de Joan Lluhí, en nom d'ERC: *'Òbviament no acceptem la proposició de la Lliga. Hem viscut dos moments: un de revolucionari, i el d'ara, que es entremig de revolucionari i legalitat. Un ímpetu de legalitat podria perjudicar la República naixent. Govern Generalitat i Madrid necessiten la llibertat de moviments necessària per sostreure's de la pretesa legalitat borbònica. Les eleccions foren fetes lliurament en alguns llocs i en altres foren falsejades pel caciquisme. Nego que la Lliga hagi contribuït a la desfeta del caciquisme. Hi contribuï només en comptats moments, quan era a l'oposició, però un cop en el poder, ha col·laborat amb el govern que ha mantingut la Llei de jurisdiccions i ha tret tot el rendiment possible dels ressorts del caciquisme. Després del seu ajut decidit al govern de la post-Dictadura, no ens pot merèixer cap confiança. Neguem la democràcia de la Lliga i per tant, votarem en contra de la proposició que presenta'*. Els radicals, en nom de Giralt, es posicionaven al costat d'ERC.

La discussió va prosseguir amb una resposta de Pellicena, que va portar un enfrontament directe amb Amadeu Aragay, d'ERC, on Pellicena responia dient: *'el senyor Lluhí ha plantejat un novíssim cas de dret polític: resulta que allí on el resultat de les eleccions fou favorable als seus amics, el sufragi representava l'autèntica voluntat del poble; allí on varen perdre, la culpa fou del caciquisme. Si la República neix sense respectar essencialment la voluntat del poble, no oferirà gaires confiances'*. En aquell moment va intervenir Aragay afirmant: *'els actuals ajuntaments, fills d'unes eleccions monàrquiques, són ajuntaments revolucionaris i que, per tant, no es poden prestar a maniobres antirevolucionàries'*, Pellicena, va acabar la seva última resposta afirmant que si es negava els ajuntaments elegits per sufragi *'segons es desprèn de les paraules dels senyors Lluhí i Aragay, vivim sense llei, sota una dictadura republicana'*. Aquestes paraules van tenir l'exaltada resposta d'Aragay de: *'el que lamento es que la República no sigui una dictadura de debò, perquè s'haurien afusellat uns quants amics de vostè'*, sent finalment retirada la proposició¹⁸⁴. L'endemà, La 'Veü de

---

¹⁸³ Ibid, p. 2.

¹⁸⁴ La Publicitat, 7-5-1931, p. 5.

Catalunya' acusava Lluhí i Aragay d'invocar l'interès suprem de la revolució per actuar al marge de la llei, igual que va fer el general Primo de Rivera quan justificava les seves arbitriarietats¹⁸⁵.

Més enllà del grau de legitimitat de la proposició regionalista, trobem com el partit havien normalitzat la seva presència en el consistori republicà, sense temor a represàlies. Tot i això, quatre dies després es produïrien la crema de convents a altres regions de l'estat que no van afectar Catalunya.

La següent divergència es va produir de cara a les eleccions de segon ordre a la Diputació provisional, en què els regionalistes es negarien a participar. La cambra provisional, gairebé sense competències i sense la principal força de l'oposició en el període preautonòmic (fins novembre de 1932), va fer que el consistori es convertís en el principal escenari de confrontació ideologicopolítica entre els partits catalans.

2.1. La crisi de 1931

Una de les primeres crisis del consistori, es va produir a causa del govern civil i les tensions amb la CNT. El procés constituent va estar marcat pel conflicte social. El 4 de juliol, una setmana després de la primera volta de les eleccions constituents, es declarava una vaga a la Companyia Telefònica Nacional d'Espanya, paralitzant el servei, i el 30 d'agost, trenta dirigents moderats del sindicat anarcosindicalista, amb Àngel Pestaña, Joan Peiró, Sebastià Clara i Progreso Alfarache al capdavant, feien públic el *Manifest dels Trenta*, on criticaven que el concepte caòtic i incoherent de la revolució que tenia la FAI. L'anàlisi que feien és que els fets revolucionaris esporàdics, conduïrien a la reacció, donant entrada a un feixisme republicà¹⁸⁶.

La pugna acabaria amb la derrota d'aquest grup de moderats dins del sindicat. Es produïrien diferents conflictes, des de vagues de fam de cinquanta presos de la CNT a la presó, obrers que abandonaven La Seda de Barcelona, entre altres. El 3 de setembre, la ciutat va quedar paralitzada per una vaga general pel tracte que havien rebut els presos per part del governador civil, botigues tancades, barricades i gairebé 300 detencions, que va portar al president Macià a fer un manifest per demanar la cooperació per resoldre el conflicte social i treballar per l'elaboració de l'Estatut¹⁸⁷.

---

¹⁸⁵ La Veu de Catalunya, 7-5-1931, Ed. Matí, p. 1.

¹⁸⁶ L'Opinió, 30-8-1931, p. 1.

¹⁸⁷ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 162.

La marxa de Lluís Companys, portava al capdavant del Govern Civil de Barcelona a Carles Esplà¹⁸⁸, però, amb les eleccions Esplà també deixava el govern civil per anar a fer de diputat, substituint-lo com a governador civil interí Oriol Anguera de Sojo¹⁸⁹, que havia estat nomenat president de l'Audiència de Barcelona quan la República va ser proclamada¹⁹⁰.

El governador interí, havia sufocat la vaga general anarquista del 3 al 5 de setembre amb extrema duresa, que va provocar quinze morts, sis ferits greus i tres-centes detencions, fet que va provocar un distanciament entre la majoria del govern català i el governador civil, per la seva actuació¹⁹¹, encara que el conseller Carrasco, estava identificat amb Anguera de Sojo¹⁹².

En els successos de la vaga, l'ajuntament es va reunir en sessió extraordinària, constituint-se en sessió permanent, i atorgant per unanimitat un vot de confiança a Jaume Aiguader perquè delegués en tot i cada un dels regidors aquelles funcions que considerés convenients i l'adhesió per a tot el que significués manteniment de l'ordre i la vida de la ciutat, i defensa de la República¹⁹³.

Mentre l'alcalde Aiguader va cercar una solució al conflicte, retirant la policia el setge que hi havia sobre el local de la CNT, a la secció del Ram de la Construcció, al carrer de Mercaders, Anguera de Sojo es va negar a qualsevol concessió. La Lliga Regionalista i Solà i Cañizares, com també el Partit Catalanista Republicà, van donar suport a la contundent actuació del Governador Civil de Barcelona¹⁹⁴.

Per aprofundir en la crisi, el 16 de setembre, es presentava una proposició de Solà i Cañizares i de la Lliga, perquè l'ajuntament felicites la seva '*actuació serena i energètica*', que va ser rebutjada per ERC-USC, radicals, Velilla i Jové, considerant que la violència

---

¹⁸⁸ Carles Esplà [Alacant 1895 – Mèxic 1976], polític i periodista valencià, amb un llarg currículum, secretari de Blasco Ibañez i articulista del diari blasquista *El Pueblo*, republicà exiliat a París fins al moment corresponsal del Mirador, que acompanyà a Sánchez Guerra en el cop frustrat a València del 1929. L'Opinió, 13-6-31, p. 1.

¹⁸⁹ L'Opinió, 2-8-1931, p. 4.

¹⁹⁰ Catalanista i republicà, havia estat defensor de Carrasco i Formiguera davant el tribunal militar per un suposat delictes de premsa, al capdavant del primer comitè pro-presos, constituït quan els dirigents del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) i regidors electius van ser perseguits per la dictadura, propulsor de la rebel·lia de la Junta del Col·legi d'Advocats i inspirador màxim de les defenses del presos del Garraf. La Publicitat, 30-8-1931, p. 1.

¹⁹¹ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 131.

¹⁹² La Publicitat, 29-12-1931, p. 1.

¹⁹³ La Veu de Catalunya, 4-9-1931, p. 4.

¹⁹⁴ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 133.

mai era acceptable i acceptar-la significaria *'una conformitat amb l'ús de la força'* i que simplement havia complert amb el seu deure i que *'no tenim virreis, no ajudem a crear-los'*¹⁹⁵. La vaga general, era considerada una lluita entre els diferents corrents de la CNT – trentistes i FAI –, que portaria el 22 de setembre a la dimissió del Comitè de redacció de Solidaritat Obrera (menys Felipe Alaiz que seria director), i en el Congrés del sindicat de l'onze de novembre, que reforçaria encara més el sector FAI¹⁹⁶.

ERC-USC, a mitjans d'octubre demanava la dimissió del governador i finalment, davant la divisió que suscitava el seu paper, Anguera de Sojo demanava a Manuel Azaña, coincidint amb la seva visita, que fos rellevat, a la vegada que demanava una excedència de president de l'Audiència¹⁹⁷. El govern ratificava la seva confiança, però el senyor Anguera no va canviar la seva actitud i va aconsellar que fos substituït per una persona neutral.

Aquest cop, les esquerres (ERC-USC, radicals, federal i UGT), presentaven i aprovaven una proposició perquè l'ajuntament s'adrecés al govern de Madrid *'fent constar que ha vist amb disgust l'actuació de l'actual Governador civil interí, Anguera de Sojo, en allò que fa referència a haver-se comportat en forma tendenciosament dretista en ocasions polítiques ocorregudes en la ciutat'*¹⁹⁸. El primer de gener es nomenava com a governador civil a Joan Moles, exsenador i exdiputat a Corts¹⁹⁹.

La situació, provocava una crisi a la Generalitat, on sortien Carrasco i Formiguera (Sanitat i Beneficència) i Amadeu Hurtado (conseller adjunt), del PCR, mentre entrava Tarradellas (Governació) i hi romania Casimir Giralt²⁰⁰. Casanovas passava de Governació a Obres Públiques i Jové Sarroca d'Obres Públiques a Sanitat i Beneficència.

Per *L'Opinió*, es passava a unificar la tasca de cara a l'autogovern, dins d'un període d'interinitat revolucionària iniciat amb la proclamació del nou règim i que portaria a l'estructuració amb d'implantació de l'Estatut que les Corts Constituents anaven a aprovar. Pel diari, Hurtado feia una tasca, com a conseller adjunt, d'establir contractes entre governs amb els seus viatges a Madrid, missió en aquell moment, ja encomanada

---

¹⁹⁵ L'Opinió, 17-9-1931, p. 1.

¹⁹⁶ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 133.

¹⁹⁷ La Publicitat, 23-12-1931, p. 1.

¹⁹⁸ Gaseta Municipal de Barcelona de 1931, 31 de desembre de 1931, p. 409.

¹⁹⁹ La Veu de Catalunya, 31-12-1931, Ed. Vespre, p. 3.

²⁰⁰ La Veu de Catalunya, 29-12-1931, Ed. Matí, p. 1.

als parlamentaris²⁰¹. Però, per *La Publicitat*, no era més que una maniobra per camuflar la dimissió dels que discrepaven²⁰².

Per seguir dividint, el regidor Solà de Cañizares, presentava una proposició a l'ajuntament perquè aquest '*acordi felicitar el Ministre català i vicepresident de l'Esquerra Republicana de Catalunya, senyor Marcel·lí Domingo, per les seves declaracions elogiant el Governador senyor Anguera de Sojo*', entre altres coses, dient que era el millor governador que ha tingut Barcelona en els darrers cinquanta anys.

La votació va portar a una situació estranya, sent denegada per 20 contra 10, amb els vots en contra d'ERC-USC i Jové, i els vots a favor de la Lliga Regionalista, Solà i el regidor radical Ruiz Porlan, de qui 'L'Opinió' apuntava que es volia passar als radical-socialistes²⁰³. Mentrestant la resta de radicals i federals es van retirar per no votar en contra²⁰⁴.

El gener, del 18 al 23, es produïa la Revolta de l'Alt Llobregat, o Fets de Fígols, una vaga general de caràcter revolucionari, principalment al sector miner i tèxtil, que va comportar una dura repressió, amb deportacions que havien d'anar a Guinea, amb la forta oposició d'ERC, que s'oposava a que fossin confinats a un territori insalubre, ja que no augmentaria l'eficàcia²⁰⁵. El diari Solidaridad Obrera seria clausurat del 23 de gener al 2 de març.

Era denegada també, per 26 vots contra 12, una proposició del regidor Solà Cañizares, perquè l'ajuntament acordés dirigir-se al Govern de la República, al Governador civil, el General Comandant de la Quarta divisió i al Cap superior de Policia, fent-los present '*la satisfacció amb què ha vist l'energia per ells desplegada en la repressió del darrer moviment revolucionari*', Només la Lliga i Solà van votar a favor²⁰⁶.

A mitjans de febrer, explotava una bomba a l'Ajuntament de Barcelona, en les oficines d'Intervenció, a la Casa de la Ciutat, en el context de l'aixecament de Terrassa del moviment anàrquic. Les destrosses van ser importants, amb un artefacte que es va sentir arreu de la ciutat i que va provocar dos ferits lleus per vidres trencats.

---

²⁰¹ L'Opinió, 30-12-1931, p. 1.

²⁰² La Publicitat, 30-12-1931, p. 1.

²⁰³ L'Opinió, 9-1-1932, p. 4.

²⁰⁴ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 11 de gener de 1932, p. 6.

²⁰⁵ La Publicitat, 13-2-1932, p. 6.

²⁰⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 8 de febrer de 1932, p. 97.

2.2. El nou govern municipal i l'antic règim

Després dels fets revolucionaris de setembre, la campanya contra el govern municipal va anar *in crescendo*, coincidint amb les eleccions parcials del 4 d'octubre, encara que finalment ERC no es va presentar. La campanya de la Lliga i el PCR es va centrar en l'oposició del partit que governava a la majoria de les institucions, mentre s'obrien conflictes amb diferents interessos econòmics, com els taxistes o el sector carni.

Des d'anteriors sessions, s'acusava la Lliga d'obstruccionista, en sessions que s'allargaven fins a altes hores de la nit, amb dos blocs diferenciats, un format per la majoria d'ERC i USC, radicals, el federal Velilla i el socialista Jové, i l'altra per la Lliga i Solà i Cañizares, que mantenien una oposició constant en les qüestions més ideològiques. L'enfrontament més clar i mediàtic s'iniciava en la primera sessió municipal després de la vaga general de la CNT, quan una proposició dels radicals demanava que fos erigit un monument en memòria de Ferrer i Guardia a Montjuïc, i per extensió a tots els *'màrtirs que, en holocaust de la llibertat, varen ésser executats als fossos del castell'*²⁰⁷.

L'intent obstruccionista, i acusació del regionalista Cabré a l'exregidor radical Emiliano Iglesias, de *'contribuir a la condemna de Ferrer'*²⁰⁸, va portar a regidors i públic a llançar impropis contra els regionalistes, sent insuficient l'autoritat de l'alcalde i assegurant el líder de la majoria, Joan Casanovas, que l'error era *'perquè us hem tractat massa bé després de la revolució. Això no passaria si el 14 d'abril haguéssim aixecat la guillotina'*²⁰⁹. La proposició va ser aprovada, no sense que abans es produïssin les declaracions de Pellicena, explicant que s'oposaven per *'les idees anarquistes de Ferrer'*²¹⁰.

Al novembre, es produïa *l'Afer Bloch*, de Lazare Bloch, un financer francès que amb una carta de recomanació de l'alcalde de Tolosa de Llenguadoc, es va reunir amb l'Alcalde Aiguader, els regidors Comas, Casanelles i Ventalló, així com amb Companys, Lluhí i Casimir Giralt, com també diverses autoritats de la Generalitat, amb la intenció d'especular amb la devaluació de la pesseta, negoci que no va ser acceptat per cap dels membres. Però va ser motiu d'escàndol durant unes quantes setmanes en la vida política

---

²⁰⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 14 de setembre de 1931, p. 233.

²⁰⁸ La Publicitat 11-9-1931, p. 4.

²⁰⁹ Ibid, p. 4.

²¹⁰ Ibid, p. 4.

de la ciutat. Fins i tot, el 17 de novembre dimitia Companys, però no li era acceptada la renúncia²¹¹.

La reacció d'ERC, coincidint amb el mig any de gestió al capdavant de l'ajuntament, va ser la d'explicar l'obra a través de conferències en els centres. Els republicans assenyalaven els '*enemics del nou règim*' com a culpables, així com el mal estat de les finances en entrar al consistori. Joan Casanovas, primer tinent d'alcalde, assegurava a l'Avenç Obrer Català de Sant Andreu, que les grans companyies '*tenien molts diners per comprar regidors, i com no en varen trobar cap que es volgués vendre, varen comprar el tribunal*'²¹².

El tinent d'alcalde Casanelles, també acusava els '*tribunals de justícia de no col·laborar amb la tasca de l'Ajuntament*', en com afers el dels tramvies, autoòmnibus, frontons o el reglament de taxis. Fins i tot, consideraven que fent depuracions de personal de l'ajuntament es podria obligar al fet que se'ls reposessin²¹³.

Per Casanovas, enfront d'això, considerava que s'havia de '*mantenir l'esperit renovador, hem de passar per damunt d'aquesta llei arcaica, i l'hem de burlar malgrat les sentències i els comentaris de les dretes*'²¹⁴. L'ajuntament havia mantingut una política d'austeritat i anul·lant contractes que consideraven lesius per la ciutat per valor de 42 milions i posant-se com a objectiu que una part dels beneficis de les grans empreses repercutissin en la capital²¹⁵.

El punt àlgid de la crispació a l'ajuntament se situaria en l'últim ple de novembre (dia 27), quan es va presentar un dictamen per enderrocar la paret que separava el recinte catòlic del lliure en tots els cementiris de Barcelona. En aquesta sessió es va produir la tasca l'obstruccionista de les dretes, que apel·lant a la llibertat de consciència, s'oposaven a unir els cementiris, així com a la secularització d'aquest, intentant fer saltar la crispació per evitar-ho.

La majoria d'Esquerra i les altres forces d'esquerreres, per la seva part, no era el primer cop que perdien els estreps i lamentaven de no haver fet ús de la guillotina.

---

²¹¹ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 142.

²¹² L'Opinió, 15-10-1931, p. 2.

²¹³ L'Opinió, 4-10-1931, p. 2.

²¹⁴ L'Opinió, 15-10-1931, p. 2.

²¹⁵ Ibid, p. 2.

El líder de la majoria, Casanovas, retreia que els *‘que sempre han estat adversaris dels principis de llibertat els que ara reclamen la llibertat amb insistència. I, per què la volen, la llibertat? La volen per a imposar-nos la seva opressió’*. En la mateixa línia, el radical independent Santamaria, davant les acusacions de sectaris, assegura que els sectaris eren els ajuntaments monàrquics, que expressament, havien mantingut en estat d’indecència absoluta els cementiris civils i els protestants i negaven els jueus *“un miserable tros de terra per poder enterrar els seus’*.

En canvi, la Lliga, amb el suport de Solà Cañizares, amb Joaquim Pellicena com a portaveu, acusava la majoria d’estar *‘repetint els tòpics gastats del segle XIX. La vostra hostilitat contra l’Església serà en va, perquè les persecucions de vint segles no han assolit res. El que féu ho sentim per Catalunya. No sou sinó caricatures de Danton [dirigent de la Revolució Francesa] i no arribeu ni tan sols a caricatures de Lenin’*²¹⁶.

Solà i Cañizares, per la seva part, intentava fer veure la hipocresia de les esquerres, assegurant que *‘hi ha molts que bategen els fills i es casen per l’Església’*, i que en cap cas secularitzar cementiris no formava part del programa del Comitè Revolucionari, del qual formava part. També va haver-hi enfrontament amb el líder radical, Casimir Giralt, sobre la seva maçoneria²¹⁷.

Per acabar amb aquest enfrontament i per evitar que es convertís en una sessió interminable, Casanovas va presentar una polèmica proposició, en la qual es declarava que *‘que no hi ha lloc a deliberar’*, sent aquesta aprovada amb els vots de la majoria ERC-USC i radicals i el regidor Jové de la UGT (27) i amb els vots contraris de la Lliga i els regidors Velilla, Solà i Santamaria (11).

El regidor Santamaria va culpar l’alcalde *‘que no té tacte ni sap presidir’*, mentre Casanovas ho justificava assegurant que *‘avui, per damunt del reglament, hi ha la voluntat del poble. Si ens haguéssim cenyit a la llei i al reglament no seríem ací’* i que si la dreta pretén que la majoria d’esquerra quedés reduïda al dret de la monarquia, s’equivocaven. I que si no estaven conformes, fessin un vot de censura. També declarava que l’Església havia deformat la doctrina de Crist i les Congregacions religioses atemptaven contra la República²¹⁸.

---

²¹⁶ La Publicitat, 29-11-1931, p. 7.

²¹⁷ L’Opinió, 29-11-1932, p. 3.

²¹⁸ La Publicitat, 29-11-1931, p. 2

El regionalista Segarra es mostrava partidari del vot de censura, a la vegada que la crispació arribava al públic que corejava i escridassava, fent cas omís a la campana de presidència. Finalment, es votava el dictamen que quedava aprovat amb l'únic vot en contra de la Lliga i Solà i Cañizares. Davant el vot de censura contra l'alcalde per incompliment del reglament, aquest marxava per deixar llibertat del consistori, sent seguit per la majoria i els radicals. Encara que restant només els regionalistes, Solà i Cañizares i Ernest Ventós a la presidència, la sessió no podia quedar suspesa en ser divendres, en segona convocatòria i per tant, el vot de censura hauria de ser vàlid. En aquestes circumstàncies Ventós decidia suspendre la sessió, assegurant que s'havia sobrepassat el temps. En canvi, la Lliga assegura que es va produir dos quarts abans del que marca el reglament²¹⁹.

Els regidors de les dretes van ser escridassats a la sortida de l'ajuntament pel públic present²²⁰. Solà i Cañizares va publicar una nota on acusava l'Esquerra d'infringir constantment el reglament i acusava l'Esquerra de 'feixisme de via estreta' i que s'oportaria *'amb totes les seves conseqüències'*²²¹. El següent dimarts (dia 1 de desembre), en un banquet d'homenatge a Solà i Cañizares per la seva actuació, en l'Hotel Orient, amb 300 comensals, uns individus van llançar damunt la taula presidencial dues ampolles que contenien gasos tòxics²²².

Cal destacar entre les adhesions al senyor Solà i Cañizares, un grup d'empleats municipals, els quals deien: *'Els empleats municipals ens adherim de tot cor a aquest acte; no hi fem acte de presència perquè l'Esquerra, que pel bé de Catalunya ha de ser foragitada dels centres oficials, continuant la seva obra de dictadura, ha anunciat represàlies i nosaltres no podem, davant d'això, jugar-nos el pa de la família'*. Els noms no es van llegir *'perquè no fossin víctimes de la "dictadura" de l'Esquerra'*²²³.

És de destacar, en el discurs de Solà i Cañizares en aquest homenatge, on tot i ser candidat de la Conjunció Republicano-Socialista, posava en dubte la mateixa legitimitat dels principals càrrecs catalans. En un fragment del seu parlament assegurava que *'Catalunya no tolerarà el feixisme de via estreta. S'ha acabat el moment de destruir, ha passat l'hora dels professionals de la revolta. La constitució de la Generalitat no va respondre a cap principi*

²¹⁹ L'Opinió, 29-11-1932, p. 3.

²²⁰ La Veu de Catalunya, 28-11-1931, Ed. Matí, p. 4.

²²¹ La Publicitat, 29-11-1931, p. 2.

²²² La Veu de Catalunya, 2-12-1931, Ed. Matí, p. 11.

²²³ La Publicitat, 3-12-1931, p. 1.

*democràtic. El Comitè Revolucionari no va designar el senyor Macià com a president de la Generalitat, ni el senyor Companys com a governador, ni el senyor Aiguader com a alcalde. Els consellers foren nomenats d'esma: pel sol fet que un home va pujar les escales del palau de la Generalitat amb el senyor Macià fou nomenat conseller de la Generalitat*²²⁴.

---

²²⁴ Ibid., p. 1.

3. El conflicte amb el règim anterior i les responsabilitats de la Dictadura

Un dels principals reptes del nou ajuntament era investigar l'actuació dels consistoris de la dictadura, tant en l'aspecte polític com en l'econòmic. Amb aquesta finalitat, ja a la sessió constitutiva del dia 16 d'abril, es creava la Comissió de Responsabilitats.

En un inici, fent una visió general de la premsa, trobem un clam popular a favor de castigar els que havien estat repressors, *'volem el càstig immediat de tots els culpables; de tots els que robaren el poble; de tots els que l'escarniren; de tots els que s'atorgaren un poder il·legal i abusaren d'aquest poder'* o *'encara que enemics de fomentar l'odi som amics de què es faci justícia. Per tant s'han d'ocupar les cel·les'*²²⁵. Es demanava no deixar en llibertat certes persones, principalment amb títols nobiliaris, *'la república no ha de ser un simple canvi de noms i de bandera'* i era un crit habitual el *"mori Cambó!"* en els actes i concentracions²²⁶.

La caiguda de la monarquia també era vista com un avís per altres països, com a la Itàlia de Mussolini²²⁷ i es comparava fins i tot amb altres esdeveniments històrics com la presa de la Bastilla, un dia 14 també²²⁸.

Un dels actes més simbòlic entre el canvi d'una època a una altra, seria la Festa de les banderes, en la cruïlla de l'Avinguda 14 d'abril amb Passeig de Gràcia, on es produïa la cerimònia de lliurament de les noves banderes als cossos de la guarnició. Les unitats arribaven amb les banderes de l'antic règim, i se'ls donava la nova bandera²²⁹.

3.1. L'Abril de 1931

El 14 d'abril mateix, els manifestants alliberaven els presos de la Model²³⁰, els sometents eren desarmats i substituïts per una Guàrdia Cívica i es dissolien també els Sindicats Lliures²³¹. Els dirigents de la dictadura, van marxar a l'estranger les primeres setmanes esperant que passes l'exaltació o es van ocultar, mentre eren detinguts alguns dirigents de

---

²²⁵ La Campana de Gràcia, 25-4-1931, p. 3.

²²⁶ Ibid, p. 4.

²²⁷ Ibid, p. 3.

²²⁸ L'Esquella de la Torratxa, 17-4-1931, p. 1.

²²⁹ L'Opinió, 7-7-1931, p. 3.

²³⁰ El Mirador, 16-4-1931, p. 2.

²³¹ La Vanguardia, 18-4-1931, p. 23.

la dictadura, el general Mola, era detingut i portat a la presó militar²³² i el 26 era Dámaso Berenguer el que entrava a la presó²³³.

Segons el que afirmava la premsa republicana, els monàrquics consideraven que aquest canvi de règim era temporal. En produir-se el canvi de règim Cambó assegurava que passaria com les eleccions de 1914 a França, que s'havia fet fora a Raymond Poincaré, i dos anys després l'havien anat a buscar com a salvador de la pàtria, a Espanya passaria el mateix assegurant que *'d'aquí a sis mesos em cridaran'*²³⁴. Mentre la Lliga posava la bandera republicana al balcó a Barcelona, Cambó i Ventosa anaven a París a visitar l'ex-rei²³⁵. El mateix Rei creia en la possibilitat de tornar com a Rei: *'Después de las elecciones de junio, ya veremos'*²³⁶.

En l'àmbit estatal, una de les principals preocupacions era el paper de l'exèrcit, caracteritzat pel seu intervencionisme i caràcter conservador. El dia 14 el general Berenguer assegurava que totes les guarnicions es posaven al servei de la República²³⁷ i trobem també com la guarnició es posava al servei del president Macià²³⁸.

El 1914 hi havia més coronels en l'exèrcit espanyol que en l'exèrcit alemany que es preparava per a una guerra i tenia nou vegades més homes que l'espanyol. La situació provocava que una gran part del pressupost fos per pagar sous, a més que obligava a crear comissions i burocràcia per encabir a tothom.

El nou govern de la República, i el seu ministre de Guerra, Manuel Azaña, posava molt de tacte per solucionar el tema, acomiadar o forçar el retir era considerat injust, pel que es decidia concedir el retir amb tota la paga als que ho volguessin i tancar l'Acadèmia General per evitar nous oficials²³⁹, el director de la qual era el General Francisco Franco, el qual no li va agradar la decisió. Va acatar, però amb mostres d'oposició²⁴⁰.

---

²³² La Campana de Gràcia, 25-4-1931, p. 3.

²³³ Solidaridad Obrera, 28-4-1931, p. 1.

²³⁴ El Mirador, 23-4-1931, p. 2.

²³⁵ La Campana de Gràcia, 25-4-1931, p. 3.

²³⁶ Solidaridad Obrera, 17-4-1931, p. 1.

²³⁷ La Veu de Catalunya, 14-4-1931, Ed. Vespre, p. 8.

²³⁸ El Mirador, 16-4-1931, p. 2.

²³⁹ El Mirador, 30-4-1931, p. 3.

²⁴⁰ Les paraules de Francisco Franco en el tancament de l'Acadèmia Miliar: "Disciplina! Que no encierra merito cuando la condicion del mando nos es grata i llevadera. ¡Disciplina! Que revistes su verdadero valor cuando el pensamiento aconseja lo contrario de los que se nos manda, cuando el corazon pugna por levantarse en intima rebelion, o cuando la arbitrariedad o el error van unidos a la accion. Este es el ejemplo

3.2. Comissió de Responsabilitats

A l'Ajuntament, el 21 d'abril de 1931 es creava la Comissió Municipal de Responsabilitats, sota presidència de Joan Lluhí i Vallescà, amb Joan Casanelles (ERC), Joaquim Ventalló (ERC), Josep Bertran (ERC), Abel Velilla (Federal), Felip Solà (CR-Dreta Liberal Republicana) i Joaquim Pellicena (LR). La seva tasca era investigar irregularitats econòmiques produïdes durant la dictadura.

Els senyors Casanelles (ERC), Pellicena (LR) i Velilla (federal), proposaven que per fixar criteri uniforme en matèria de responsabilitats, es passessin de les diferents Comissions consistorials a la de responsabilitats, tots els expedients que a judici de les comissions mereixien ser objecte d'especial estudi, i, en caràcter preferent, els expedients dels anteriors Ajuntaments, referents a contractació d'obres i serveis i subvencions tramitades il·legalment²⁴¹. La tasca de la Comissió Municipal va tenir tres grans àrees: les responsabilitats per l'Exposició, per les Pompes Fúnebres i pels Contractes de neteja.

Per poder comprovar l'enriquiment il·lícit per part dels regidors de la dictadura, i en no tenir facultats especials d'investigació, es demanava des del ple de l'ajuntament al Govern provisional de la República, un decret per procedir a la revisió de les fortunes privades dels que van passar per l'ajuntament durant la Dictadura, per tal de poder portar davant els tribunals de justícia els expedients sense una justificació clara d'un augment de la fortuna o millora de vida²⁴².

En no avançar la fórmula del decret per aquest cas en particular, es disposava al mes de setembre, que l'Alcaldia expressés el desig unànim del Consistori perquè es demanés al Govern provisional, amb un càrrec urgent, un projecte de Llei modificant la Jurisdicció contenciosa-administrativa de 1894, que facultés als tribunals provincials els embargaments preventius de béns particulars de les autoritats demandades com a responsables en un recurs contenciós-administratiu per declaracions de lesivitat, perquè no fossin il·lusòries les sentències que es dictessin algun dia²⁴³.

---

que os ofrecemos. VIVA ESPAÑA”, BRAVO Morata, Federico “Historia de la República”, Daimon. Madrid. 1977, p. 231.

²⁴¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 27 d'abril de 1931, p. 13.

²⁴² Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 25 de maig de 1931, p. 53.

²⁴³ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 21 de setembre de 1931, p. 241.

La resposta del ministeri de Justícia, arribava el gener de 1932, en què assegurava que s'havia transmès al president de la comissió jurídica assessora, perquè s'estudiés i es formulés un avantprojecte²⁴⁴, una modificació que no es veuria completada.

En una conferència, l'octubre de 1931, pel mig any de govern municipal, el regidor Casanelles reconeixia que el principal problema era que no s'havien processat ni empresonat els culpables de la situació de la Hisenda Municipal, perquè la revolució havia mantingut escrupolosament les lleis passades, i que fins a dues vegades havien demanat l'autorització al Govern Central per dur a terme una revisió de les fortunes dels homes que havien passat per l'ajuntament, sense una resposta²⁴⁵.

El president de la comissió, Ernest Ventós, anava més enllà, en una conferència a La Falç, assegurava que cercats per la barrera legalista, que havia entorpit l'acció de la comissió, s'havia demanat l'autorització per revisar les fortunes particulars de tots els exregidors, però *'a Madrid no ens han volgut conferir aquesta facultat, que és l'única manera d'obtenir un resultat efectiu en el procés de les responsabilitats, perquè naturalment en els llibres no hi ha una anormalitat ni de cinc cèntims'*²⁴⁶.

El regidor Casanovas per la seva part acusava els regionalistes que *'quan aquesta majoria ha volgut passar per damunt de la legalitat per posar remei al mal, vosaltres, els regionalistes, heu sortit retraient-nos un precepte de la llei per a impossibilitar l'obra de la majoria'*, citant l'afer del Frontó, que ni gravava el treball, ni la renda ni el capital, *'només gravava un vici'*²⁴⁷.

3.3. L'Exposició Internacional

En la sessió constitutiva del 16 d'abril, ja s'aprovava una proposició d'ERC-USC i la Conjunció Republicano-Socialista perquè es nomenés un regidor (seria designat Casanelles) que acompanyat d'un notari, exigís els llibres de comptabilitat de l'Exposició Internacional de 1929.

---

²⁴⁴ La Publicitat, 3-1-1932, p. 7.

²⁴⁵ Conferència de Joan Casanelles a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2.

²⁴⁶ Conferència d'Ernest Ventós a La Falç. L'Opinió, 17-10-1931, p. 1 i 2.

²⁴⁷ L'Opinió, 26-9-1931, p. 1.

S'aprovava una proposició de Casanelles (ERC), Pellicena (LR) i Velilla (Federal), que per estudiar els llibres de comptabilitat, s'oficiés al Col·legi Oficial de Perits Mercantils, Associació d'Arquitectes de Catalunya, el Col·legi d'Agents de Canvi i Borsa, el Col·legi d'Advocats i l'Associació d'Enginyers Industrials perquè cada Junta de Govern proposés a l'Ajuntament una terna d'associats que compondrien la Comissió Tècnica d'Investigadora de l'Exposició Internacional, facultant la comissió de responsabilitats per escollir de les ternes els membres definitius d'aquesta Comissió Tècnica, amb la tasca d'avaluar les possibles infraccions de drets i lesions econòmiques per una banda i per l'altra les responsabilitats d'altra mena que es poguessin presentar²⁴⁸.

En abandonar el regidor Joan Lluhí les funcions municipals, la Comissió de Responsabilitats va passar a ser presidida per Ernest Ventós. La comissió aprovava la comissió tècnica investigadora de l'Exposició Internacional, composta per Ernest Ventós com a president; del perit mercantil, Ferran Boter i Mauri, pel Col·legi Pericial Mercantil de Barcelona; de l'agent de Canvi i Borsa, Florenci Borrell Valls, proposat pel Col·legi de la seva classe; de lletrat Jaume Govern i Fàbregues, pel Col·legi d'Advocats; de l'enginyer industrial Josep L. Mirabet Mateu, de l'Associació Nacional d'Enginyers Industrials; de l'arquitecte Ramon Puig i Gairalt, de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya; i de l'oficial encarregat de l'Oficina del Patrimoni municipal, secretari de la comissió de responsabilitats, que faria tal en aquesta tècnica investigadora.

La comissió tècnica depenia de la Comissió de Responsabilitats i per tant, actuava sota direcció i orientació d'aquesta. L'agent de Canvi i Borsa, juntament amb el perit mercantil, tenien com a objectiu fer un estudi dels pressupostos i comptabilitat; l'arquitecte i enginyer industrial havien d'informar si les obres de l'exposició van ser executades de conformitat amb el projecte general aprovat per l'ajuntament. L'advocat, juntament amb el secretari, havien d'informar sobre els punts que fossin proposats en les investigacions dels dos grups anteriors, així com el concepte jurídic quan tant en relació a lesivitat i infracció a preceptes administratius, com lesió de drets civils i delinqüència penal que pogués existir en els acords i contractes dels organismes directius de l'Exposició. En finalitzar, s'elevaria un informe a la Comissió de Responsabilitats, proposant el que cregui més convenient per exigir responsabilitats²⁴⁹.

---

²⁴⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 27 d'abril de 1931, p. 14.

²⁴⁹ La Publicitat, 21-5-1931, p. 5.

Al director de l'Exposició Internacional, Mariano de Foronda i González Bravo, se li havia donat facultats absolutes en la direcció de l'exposició i un termini de dos anys per practicar la liquidació, malgrat que les despeses i sous dels funcionaris encarregats de practicar-la se satisfia amb diners municipals. En ser un organisme municipal, amb el canvi de règim, Aiguader assumia la direcció²⁵⁰.

En les primeres sessions, el cap de la minoria radical, Casimir Giralt, feia unes greus acusacions. En referència a la construcció del Palau Nacional, apuntava que havia estat adjudicada per concurs per sis milions de pessetes al contractista Montseny, soci del director tècnic de l'Exposició, arquitecte Domènech, i que finalment el preu s'elevà fins als 11 milions. Assenyala que tampoc tenia cap utilitat en aquell moment, a més de ser una construcció molt defectuosa, en què ja s'havia hagut d'intervenir.

El Palau de Premsa assenyala que havia estat adjudicat a un parent del mateix director tècnic, en què la seva construcció també va ser defectuosa i van caldre dues grans reparacions. El brollador gran de l'Exposició, estava pressupostat en 500.000 pessetes i va costar gairebé un milió, concedit a 'Construcciones y Pavimentos', on el senyor Trias Romeu, tresorer del Comitè de l'Exposició, formava part del Consell de l'Entitat concessionària. La construcció de l'Estadi va ser concedida a la mateixa entitat.

Finalment els baixos d'un hotel de la plaça d'Espanya es van construir unes piscines que van costar mig milió de pessetes, quan s'havia d'inaugurar es va simular un robatori de material, per evitar que el públic s'adonés de l'abús, ja que resulta que en les piscines no hi havia proveïment d'aigua²⁵¹.

El regidor Vilalta, que assumiria la presidència de la Comissió de Responsabilitats després de la crisi dels pressupostos de 1932, explicava que la Comptabilitat de l'Exposició, *'en aquells llibres no hi havia manera d'entendre-s'hi'*, fet que va portar a un treball lent, que va endarrerir el final de la investigació. S'aconseguia desglossar la part referent a les obres de Plaça Espanya. En la sessió del 15 de maig 1931 es declarava lesiu part de l'acord de la Comissió Permanent de l'ajuntament de la Dictadura de 31 de gener de 1928, en què s'encarregava a la Junta directiva de l'Exposició la realització de les obres d'urbanització de la Plaça d'Espanya.

---

²⁵⁰ La Publicitat, 30-4-31, p. 4.

²⁵¹ La Publicitat, 7-5-31, p. 5.

També es declarava lesiu l'acord de la Junta directiva de l'Exposició Internacional de primer de febrer següent, com a organisme municipal que era, pel que acceptava l'encàrrec i acordava l'execució de les obres; pel senyor Govern, lletrat nomenat per l'alcalde, es formulava una demanda de lesivitat, presentada al Tribunal Provincial del Contenciós Administratiu²⁵². Entre el pressupost de les obres i la quantitat realment invertida hi ha una diferència de 5.400.000 de pessetes²⁵³.

En el moment de fer l'ajuntament automàtic, s'aprovava un dictamen per l'execució del brollador central de l'Exposició, la Font màgica, que havia de costar 2.649.840,67 pts, i va costar 5.069.197,27 pts, gairebé el doble del pressupostat, enviant-se al jutjat d'instrucció els expedients relatius per determinar si s'havien comès delictes d'estafa o una altra de caràcter criminal. Segons l'enginyer Ignasi Mirabet, després d'un estudi, considerava el preu de cost de materials i obres exagerat, ja que hauria d'haver costat 463.635,33 pts segons els seus càlculs²⁵⁴.

3.4. El Contracte de neteja de la ciutat

En referència al contracte de la neteja, aquest havia estat modificat el 1925, directament pel consistori, sense informes previs dels tècnics i sense passar pel Negociat²⁵⁵. El contracte signat inicialment amb Foment d'Obres i Construccions el 1915, estava pressupostat a 1.710.000 pessetes anuals, amb diverses modificacions per l'engrandiment de la ciutat, però aquell any, es va modificar amb un pressupost de 7.692.000 pts, amb clàusules perjudicials per als interessos de la ciutat, com el dret a tanteig a favor del Foment, reducció d'alguns serveis, entre altres²⁵⁶.

El nou règim republicà, no podent simplement incomplir el contracte, va sotmetre's el dictamen dels competents advocats Antoni Moles Caubet i Josep Xirau (degà de la Facultat de Dret) per cercar una solució legal. En l'informe, emès a instàncies de la comissió de responsabilitats, opinaven que el de 1925 era diferent del de 1915, amb novació sense complir requisits legals, com el de subhasta, aconsellant exercici de les accions per declarar la nul·litat del contracte.

---

²⁵² Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 18 de maig de 1931, p. 42.

²⁵³ L'Opinió, 21-4-1932, p. 4.

²⁵⁴ L'Opinió, 4-1-1934, p. 10.

²⁵⁵ L'Opinió, 7-2-1932, p. 4.

²⁵⁶ L'Opinió, 21-4-1932, p. 4.

Un dictamen de Vilalta, d'ERC (Armengol, Bertran, Vàchier i Ventalló), i el de la Lliga (Pellicena), demanant la lesivitat, amb l'oposició de Ruiz (PRR), Velilla (federal) i Solà Cañizares (Dreta Liberal) era aprovat el 8 d'abril de 1932, ja que el 12 d'abril finalitzava el termini d'un any per presentar demandes de levisitat contra els acords presos per la dictadura.

L'ajuntament encarregava l'acusació a Antoni Moles Caubet, militant d'ERC, va presentar la querella el 15 de desembre de 1932, fins al març següent no s'havia pres cap mesura, fins que va ser admesa finalment²⁵⁷.

3.5. El problema de la justícia

Els expedients quedaven aturats en l'Audiència Provincial, presidida per Oriol Anguera de Sojo. No seria fins al febrer de 1933, quan es confirmava l'auto de processament contra la Comissió Municipal Permanent de 1929 per l'afer de la tanca anunciadora de Pelai,²⁵⁸, un procés que 'dormia' des de maig de 1932.

Pel cas de la tanca anunciadora, eren processats els regidors de la dictadura (Dàrius Rumeu, Ponsà i Gil, Juncadella, Damians, Barrie, Via i Ventalló, Sales i Antón, Navarro i Pearnau, Joaquim Llansó, Celestí Ramon i Rafael del Rio). Formaven part de la Comissió permanent l'any 1925 i assenyalava la quantitat de 250.000 pts en concepte de responsabilitat civil el novembre del 1931.

Les demandes de lesivitat, segons el president de la Comissió Municipal de Responsabilitats, Antoni Vilalta, en el càrrec des de la crisi dels pressupostos de 1932, importaven la xifra 50 milions de pessetes, amb diverses denúncies de caràcter criminal, com l'afer de la tanca anunciadora del carrer de Pelai per prevaricació i malversació. En aquest cas, dues empreses anunciadores es disputaven l'adjudicació d'una tanca publicitària, la primera oferia 125.000 pessetes anuals i la segona 60.000; el tinent d'alcalde d'Obres Públiques va proposar desestimar la primera oferta, pel que es va concedir a la segona (l'empresa Roldós-Tirolese), la qual no va complir el contracte, i l'ajuntament en lloc de confiscar la garantia dipositada, va tornar la fiança que pujava a 60.000 pts.

---

²⁵⁷ La Humanitat, 14-7-1933, p. 2.

²⁵⁸ La Humanitat, 22-2-1933, p. 3.

No és fins llavors quan es comença a afirmar que comença a entrar la República a la justícia, després d'unes actuacions molt més determinades com en el cas de la denúncia del regidor Costa contra la direcció d'ERC²⁵⁹²⁶⁰.

Els afers entretinguts el 1933 a l'Audiència, que els lletrats municipals havien apreciat responsabilitat criminal o lesivitat, i que estaven aturats, eren una constant. Hi havia demandes interposades com a conseqüència d'haver estat declarats lesius els acords consistorials adoptats durant la Dictadura en els afers següents:

- Obres de la plaça d'Espanya.
- Hotel Municipal de Vendes.
- Cessió gratuïta de terrenys per a l'edifici del Col·legi d'Art Major de la Seda.
- Concessió del servei de neteja i regatge de la ciutat.
- Concessió del servei de Pompes Fúnebres.
- Concessió del servei de cotxes i automòbils per a l'Ajuntament.
- Urbanització i jardins del Saló de Garcia Hernández.

També havia estat denunciat la crema dels llibres en català del Negociat de Cultura, també sense cap processat. El cas es remunta a l'Ajuntament de la Dictadura, que en assabentar-se que s'havien repartit obres catalanes en una festa escolar, per ordre de Viver i de Ponsà (alcalde i president de la Comissió de Cultura respectivament), van ser destruïts els llibres editats en català dipositats a Cultura, en les Biblioteques Escolars i esborrat adagis catalans escrits en armaris de les biblioteques circulants. Concretament entre 1926 i 1929. Un total de 8.404 volums van ser eliminats²⁶¹. Després d'una investigació de Bertran de Quintana, era presentat al jutjat el febrer de 1932²⁶².

3.6. Els governs gestors

Fins a la tanca anunciadora a principis de 1933, no s'havia processat cap cas²⁶³, però trobem que amb posar-se els governs gestors al capdavant de l'ajuntament, els processos quedaven aturats també per part del consistori, i fins i tot, es va fer marxa enrere per part de l'ajuntament en molts aspectes.

---

²⁵⁹ L'Opinió, 8-1-1933, p. 1.

²⁶⁰ Mirar l'apartat 'La reacció dels suspesos' del capítol 'La pèrdua de la majoria consistorial: de la proclamació a l'ajuntament automàtic', del Bloc III: L'Ajuntament com a cambra política.

²⁶¹ L'Opinió, 24-10-1931, p. 2.

²⁶² La Veu de Catalunya, 20-2-1932, p. 10.

²⁶³ L'Opinió, 3-1-1933, p. 1.

El 9 d'abril de 1935, posant com a excusa el cost econòmic, l'alcalde Pich i Pon, encara sent un govern *unipersonal* decidia que *'amb motiu del pagament de comptes a distints Lletrats, ha pogut l'Alcaldia constatar el gran nombre de plets de lesivitat contra acords anteriors, que actualment estan en tràmit, i l'elevadíssim de les sumes que s'han tingut d'anar satisfent per aquest concepte.*

No creu l'Alcalde que sigui bona política la de la persecució sistemàtica d'anteriors administracions municipals, sobretot si l'esmentada persecució no ha d'obtenir eficiència practica i les qüestions pendents s'han d'anar-se resolent de forma contrària a l'interès que motivà l'acció posada en joc, i com sigui, per altra banda, que és elevadíssim el cost dels plets, és evident que constitueix una bona política municipal renunciar valentment els mateixos si no han de donar resultat i solament estan en tràmit per produir un efecte exterior, al qual ha d'ésser absolutament aliena una Corporació que tingui la visió exacta de les seves necessitats i del seu prestigi, per tal com si les qüestions s'han de resoldre en contra, s'acaba donant un extraordinari valor i consideració a aquells els quals s'havia intentat perseguir.

L'Alcaldia ha fet estudis respecte d'una pila de matèries en les quals per simple inèrcia es continuava camins empresos freqüentment amb error, creient de molta importància analitzar a fons quan pot existir en la qüestió dels nombrosos recursos de lesivitat que existeixen plantejats davant del Tribunal Contenciós contra resolucions dels Ajuntaments de la Dictadura'.

Per tant, l'alcalde decidia passar la qüestió als lletrats Jesús Sánchez Diezma i Joan Lladó Vallès, perquè informessin si tenien base segura d'èxit o molt probable, o era difícil que els mateixos prosperessin²⁶⁴.

El que trobem és que justament uns dels lletrats, Jesús Sánchez Diezma, Catedràtic de Dret Administratiu de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, era lletrat dels propietaris en la transformació del Ferrocarril del carrer Balmes, a més de ser lletrat de Joaquim Llansó, extinent d'alcalde, intervenint en una qüestió perjudicial, relacionada amb el contracte de neteja.

Per tant, Sánchez Diezma intentava declinar l'encàrrec de l'ajuntament, ja que li impedia dictaminar sobre els recursos en el que era part contra l'ajuntament de Barcelona; en els altres, tot i no tenir intervenció, en poder ser acusat també l'ex regidor Llansó,

---

²⁶⁴ Annex III. Document 3: Extret de l'AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/2 Alcaldia: Expedient dels Alcaldes Srs. Pich, Jaumar i Ulled.

considerava que algú podria posar en dubte el que subscrigués, especialment si eren desfavorables als recursos. Per tant, decidia declinar el 13 d'abril.

Pich i Pon, tot i això, sorprenentment no acceptava la declinació, ja que *'ningú podrà dubtar en cap moment de la seva equanimitat en el que fa a l'emissió de dictamen'*, quedava exclòs en l'encàrrec dels dos assumptes on ha participat, però emetent dictamen respecte a tota la resta d'assumptes de lesivitat, mentre Manuel Rius i Rius (exalcalde i fundador de la Unión Monárquica Nacional amb Alfons Sala i Argemí)²⁶⁵.

Cal assenyalar que el lletrat elegit per Pich i Pon, tenia un perfil molt concret. Sánchez Diezma, el 1939 va ser president d'una comissió de depuracions polítiques i havia estat membre de l'Assemblea Nacional durant la Dictadura de Primo de Rivera, en representació del Col·legi d'Advocats. El període després de la victòria del Front d'Esquerres fins a la Guerra Civil va tenir una durada de pocs mesos, termini massa curt per portar els dirigents municipals de la Dictadura davant la justícia.

---

²⁶⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

4. L'oposició religiosa de l'antic règim

Les congregacions religioses havien estat un símbol reaccionari, en contraposició a les idees de progrés que triomfaven el 12 d'abril. En el Manifest del 15 d'abril, norma vinculant del Govern Provisional en absència de Constitució, proclamava '*su decisión de respetar de manera plena la conciencia individual mediante la libertad de creencias y cultos, sin que el Estado, en momento alguno, pueda pedir al ciudadano revelación de sus convicciones religiosas*'²⁶⁶.

En el cas de Barcelona, dos dies després de la proclamació de la República, el bisbat de Barcelona i les organitzacions catòliques es posaven al servei del nou govern català, a la vegada, que els regidors de la Lliga a l'ajuntament acataven la voluntat de l'electorat²⁶⁷.

En la resta de l'Estat, la tensió era màxima, el punt àlgid del conflicte va ser la crema de convents entre el 10 i el 13 de maig, uns successos iniciats en la inauguració a Madrid del *Círculo Monárquico Independiente* (fundat pel director de l'ABC), una candidatura que tenia com a objectiu presentar-se a les eleccions constituents després de reunir-se amb el rei Alfons XIII. El conflicte es va estendre a altres ciutats de l'Estat, produint la crema de centenars d'edificis religiosos.

Una proposició de la Lliga Regionalista, justament, acordava dirigir-se al President de la Generalitat, Francesc Macià, i del Governador Civil de Barcelona, Lluís Companys, felicitant-los per '*la prudència, energia i encert amb què han sabut mantenir l'ordre públic en aquestes circumstàncies*', així com una esmena de Lluhí, condemnava tots els actes de violència que fossin una maniobra contra la República i un obstacle a la seva consolidació²⁶⁸.

Dins dels debats de la Constitució, el paper de les institucions religioses va ser un dels més tensos i complexos. El 13 d'octubre a les Corts Constituents s'aprovava l'article que prohibia les ordes amb un vot especial d'obediència a una autoritat diferent de la de l'estat, per tant, afectant la Companyia de Jesús, amb un vot d'obediència al Papa de Roma, que seria dissolta definitivament el gener de 1932, sent els béns nacionalitzats i destinats a fins benèfics i docents.

---

²⁶⁶ BRAVO Morata, Federico, op. cit., p. 182.

²⁶⁷ La Vanguardia, 17-4-1931, p. 6.

²⁶⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 25 de maig de 1931, p. 54.

La polèmica sobre dissoldre la Companyia de Jesús, va dividir la majoria catalana a les Corts, en què Carrasco i Formiguera, va votar en contra i ERC a favor. En el conjunt de l'Estat, els aspectes religiosos de la Constitució va portar a la dimissió de Niceto Alcalá-Zamora i Miguel Maura, fet que ascendia a Azaña a la presidència.

La reforma portava a una secularització de l'estat: no confessionalitat, llibertat de culte, supressió del pressupost de culte i clero, autorització del divorci i del matrimoni civil, així com la secularització dels cementiris.

La resta de congregacions no estaven prohibides per la Constitució, però l'article 26 recollia que ni l'Estat, ni les regions, ni províncies ni municipis podien auxiliar econòmicament esglésies, associacions i institucions religioses; la Llei de Confessions i Congregacions Religioses (1933) per la seva part, regulava la prohibició de l'ensenyament als religiosos.

L'Església va respondre amb una declaració conjunta dels bisbes rebutjant la Constitució, i el Papa Pius XI va promulgar l'encíclica *Dilectissima nobis*, que condemnava el règim republicà.

En la província de Barcelona, en el cens de 1930, hi havia 105 comunitats de religiosos, amb 2.489 membres, i 426 de religioses amb 7.064, on hi havia 531 convents²⁶⁹.

4.1. La secularització dels cementiris

El 9 de juliol de 1931, un decret de la presidència de l'Estat, declarava que els cementiris civils depenien exclusivament de l'autoritat municipal²⁷⁰. Un mes després, l'ajuntament de Barcelona s'adheria a la petició de l'ajuntament de Lleida al Govern provisional, demanant la secularització dels Cementiris²⁷¹.

La Lliga va votar en contra, dient que era improcedent, ja que qui havien de decidir aquestes coses eren les lleis de la República i l'Estatut²⁷². En la sessió, en canvi, el radical Jesús Ulled, havia demanat ser la primera ciutat a establir el laïcisme total en els cementiris.

---

²⁶⁹ La Publicitat, 15-10-1931, p. 2.

²⁷⁰ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 13 de juliol de 1931, p. 137.

²⁷¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 31 d'agost de 1931, p. 217.

²⁷² La Publicitat, 27-8-1931, p. 2.

Al novembre, la discussió es va repetir²⁷³, amb *‘una intensitat inaudita i tensió esclatant’*, un escàndol que ERC va tallar amb una *‘proposició guillotina’*, o sigui, *‘no hi ha lloc a deliberar’* (aprovat per 27 a 11), que conclouïa qualsevol discussió. Els incidents eren una mostra de l’enrarament del clima polític entre l’estiu i la tardor de 1931²⁷⁴.

En les Corts Constituents ja s’havia aprovat l’article 27, que establia que els cementiris estarien sotmesos exclusivament a la jurisdicció civil i que no podien haver-hi separació de recintes per motius religiosos.

El ple aprovava la secularització del cementiri, enderrocant les parets que separen el recinte catòlic del lliure en tots els cementiris de Barcelona, assistint l’ajuntament en corporació a la cerimònia de destrucció de la tanca existent entre el cementiri catòlic i el lliure, al Cementiri Nou, el diumenge, dia 6 de desembre²⁷⁵.

4.2. L’acte al cementiri

El 6 de desembre es produïa l’acte al Cementiri Nou per a l’enderrocament de la paret que separa el clos catòlic del clos lliure, amb oposició del Bisbe de Barcelona i els 48 rectors, amb pastoral en contra²⁷⁶.

L’alcalde i regidors quedaven anatematitzats igual que els que anessin a la cerimònia laica²⁷⁷. Malgrat l’advertiment, l’acte va tenir una gran assistència, tant de públic com de personalitats, xifrada en 5.000 persones pel Full Oficial dels Dilluns²⁷⁸.

L’alcalde Aiguader i Jesús Ulled, president de la comissió de cementiris, van fer els parlaments, amb la presència dels diputats Companys i Grau Jansans, una gran part dels regidors radicals, d’ERC i de les minories d’esquerres a l’ajuntament, com també una representació del Municipi de Sabadell, integrada pel tinent d’alcalde Magí Marcet i regidors Pere Manpel, Marc Ubach i Joan Bolenyes, representants de la lògia espanyola i presidents d’entitats laiques²⁷⁹.

---

²⁷³ Mirar la secció ‘El nou govern municipal i l’antic règim’ del capítol La normalització entre republicans i la Lliga del ‘Bloc II: les resistències al canvi’.

²⁷⁴ SÁNCHEZ-COSTA, Fernando “Memòria pública i debat polític a Barcelona (1931-1936). L’Esquerra Republicana i la Lliga Catalana davant el passat i el futur de Catalunya”, UIC, 2011, p. 594.

²⁷⁵ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 30 de novembre de 1931, p. 355.

²⁷⁶ L’Opinió, 5-12-1931, p. 1.

²⁷⁷ La Veu de Catalunya, 2-12-1931, p. 1.

²⁷⁸ La Veu de Catalunya, 7-12-1931, p. 3.

²⁷⁹ L’Opinió, 8-12-1931, p. 1.

Per ‘La Veu de Catalunya’, fins i tot dintre del programa de la secularització dels cementiris que pogués tenir l’Esquerra, el fet d’anar-hi amb música i oratòria, constituïa una ostentació innecessària, ‘a Catalunya no existia, en la realitat de les consciències, un problema religiós. L’Esquerra l’ha suscitat innecessàriament, imprudentment temeràriament. La profanació actual del Cementiri n’és una prova’²⁸⁰. L’acció va portar a una gran mobilització d’entitats i personalitats a escala individual, de mostres d’adhesió a l’enderrocament²⁸¹ però també de protesta en contra de la decisió²⁸².

Dos dies més tard, en la Puríssima, es van fer diversos actes a la Catedral, com una processió dins del temple, on el bisbe de Barcelona, Manuel Irurita, va atacar el govern per la seva manca de tolerància amb els catòlics. En la celebració per la seva part, concorregueren els regidors Puig i Alfonso, Pellicena, Bausili, Sagarra, Alomar, Llopart, Amat, Casals, Brasó, de Solà i Cañizares, l’excomte Güell i el conseller de la Generalitat, Carrasco i Formiguera.

²⁸⁰ La Veu de Catalunya 5-12-1931, p. 1.

²⁸¹ President del comitè Executiu de la Comarcal d’Esquerres de Barcelona, amb la dels 52 presidents dels Casals adherits a l’Esquerra Republicana de Catalunya; Junta Local de Partit Radical de Barcelona; Fraternitat Republicana de la Casa del Poble; Círcol Republicà Radical del Districte I; Centre Republicà Radical del Port i Can Tunis; Círcol Radical l’Aliança Republicana; Joventut Radical del Districte VI; Centre Republicà de la Barceloneta; Fraternitat Republicana “El Pueblo”; Associació Republicana Popular del districte VIII; Joventut Radical de la Barceloneta; Ateneu Republicà Radical del Districte V; Joventut Radical del districte II; Fraternitat Republicana de la Barceloneta; Casa de la Democràcia Aragonesa; Círcol de l’Aliança Republicana Districte IV; Joventut Radical Sansenca; Centre Republicà Radical Districte I; Foment Republicà Autonomista Districte II; Joventut Radical Hostafrancs; Fraternitat Republicana Martinenca; Ateneu Obrer Republicà Autonomista d’Hostafrancs; Ateneu Republicà del Poble Sec; Centre Republicà Autonomista del districte II; Centre Republicà Radical de Sarrià; Joventut Republicana Sansenca; Centre Republicà Radical Provincial Tarragoní; Centre Radical del Districte V; Centre Radical Instructiu del Districte X; Joventut Radical del Districte IX; Joventut Radical el Districte X; Centre Radical Instructiu del Districte IX; Ateneu Obrer Republicà del Poble Nou; Centre Republicà Radical de Poblet; Fraternitat Republicana d’Horta; Ateneu Republicà Federal Radical; Joventut Radical Federal del districte V; Unió Republicana Graciencia; Centre Obrer Republicà de la Dreta de Gràcia; Centre Republicà Federal del Districte IX; Federació local de Joventuts Radicals; Lliga Nacional Laica Filial Barcelonina; Federació Regional de Joventuts Radicals; Centre Democràtic Radical Districte X; Fraternitat Republicana del Camp de l’Arpa. L’Opinió, 6-12-1931, p. 1.

²⁸² Junta Diocesana d’Acció Catòlica (Palau Episcopal); Acció Catòlica de la Parròquia de la Concepció; Sr.s Josep Farrés i Josefina Farrés; Una comissió que diu portar la representació de la majoria de dames catòliques, aristòcrates i obreres, formada per les senyores següents: Carme i Dolors Sert; Pilar Fontcoberta i de Sentmenat; Carme Pasqual de Fontcoberta; Carme Trias, Vda. De Desvalls; Carme de Fontcoberta i de Sentmenat; ex-marquesa d’Alós i de Lió; ex-marquesa de Lamadrid; Maria Baster Robert; Josefina Arnús; Georgina Arnús i Gazón; Josefina Gazón Vda. d’Arnús; Victòria Baster, Vda. de Martí Codolar; Rosa Conill Surís; ex-marquesa de Retes; ex-marquesa de S. Roman de Ayala; Isabel Villavecchia de Dalmases; Teresa Vidal Quadras, Vda. de Parella; ex-marquesa de Castellldosrius i Dorís; Mercè Desvalls. L’Opinió, 6-12-1931, p. 1.

Per la seva part, la *Comuni3n Tradicionalista* va celebrar la diada a l'esgl3sia de Sant Agust3, on despr3s dels parlaments, es van dirigir a la Rambla, amb la bandera mon3rquica al capdavant amb visques a '*Cristo Rey*', a '*El rey d'Espanya*' i a la '*Religi3 Cat3lica*'. La reacci3 de la gent, els va fer refugiar-se al seu centre, al carrer Portaferrissa, mentre la policia impedia l'agressi3 de la resta de ciutadans.

Un cop al local, van exhibir la bandera mon3rquica, tornant a repetir crits favorables al r3gim caigut, mentre era cantada la marxa reial. En l'interior van cantar l'himne borb3nic mentre feien crits en contra la Rep3blica.

La policia va confiscar la bandera mon3rquica, es va clausurar el local, i van detenir el director 'd'El Correo Catal3n', Miquel Junyent i el president del C3rcol Carl3, Pere Roma, que van ser acusats d'haver presidit una manifestaci3 mon3rquica²⁸³.

Un mes despr3s, el 24 de gener de 1932, es produ3a la dissoluci3 de la Companyia de Jes3s, moment en qu3 el govern dissolia els b3ns, que eren destinats a fins ben3fics i docents, que tancava una pol3mica al voltant d'aquesta q3esti3.

Anteriorment, el 20 maig de 1931, una setmana despr3s de la crema de convents, el consistori se sumava a la proposta de l'ajuntament de Gij3n, que demanava l'expulsi3 dels jesu3tes²⁸⁴, amb l'oposici3 de la Lliga Regionalista i de Sol3 Cañizares. El radical Ruiz Porlan anava m3s enll3, i demanava tamb3 l'expulsi3 de totes les altres ordes religioses²⁸⁵. Una q3esti3 que per la Lliga i Sol3 i Cañizares havia de resoldre les Corts Constituents i no el govern, i en cas d'haver fet la Companyia un delicte, que fos denunciat als tribunals²⁸⁶.

Una setmana despr3s de la dissoluci3, una proposici3 de les esquerres, sol·licitava al Govern de la Rep3blica, com a conseq3encia, que es dict3s una disposici3 lliurant a Barcelona els edificats de l'ordre per destinar-los a institucions docents²⁸⁷.

El febrer de 1932, el Patronat Escolar de Barcelona decidia retirar tots els s3mbols religiosos dels grups escolars, com els crucifixos²⁸⁸, a m3s, l'11 de març s'aplicava

---

²⁸³ L'Opini3, 9-12-1931, p. 1.

²⁸⁴ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 25 de maig de 1931, p. 45.

²⁸⁵ La Publicitat, 21-5-1931, p. 5.

²⁸⁶ La Publicitat 22-5-1931, p. 3.

²⁸⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 1 de febrer de 1932, p.56 .

²⁸⁸ S3NCHEZ-COSTA, Fernando, op. cit, p. 599.

l'article 48 de la Constitució, on es deixava de sufragar la càtedra de religió, per ser laic l'Estat i per tant, es deixava d'ensenyar a les escoles²⁸⁹.

La tensió anava en augment. Cal afegir que la llei de secularització dels cementiris, disposava que els enterraments pels majors de vint anys no tindrien caràcter religiós si no s'havia disposat expressament. El fet va fer començar una campanya, amb impresos publicats pel Foment de Pietat, per fer la declaració que el signant professava religió catòlica i que la voluntat era ser enterrat conforme el ritu de l'Església. En quatre dies s'havien despatxat més de 300.000 butlletes²⁹⁰.

L'ajuntament següent amb la seva obra, aprovava una proposició per organitzar una Oficina encarregada de procurar gratuïtament la documentació necessària per al casament civil²⁹¹, que va comptar amb l'obstrucció de la dreta. Pel regidor Solà i Cañizares era excessiva la implantació d'una Oficina per facilitar la documentació per al matrimoni civil, demanant sense èxit que fos per a tots els ciutadans, eliminant la paraula 'civil'²⁹².

Unes setmanes més tard, es produïa una dura discussió, en un debat de cinc hores, per una proposició sobre la incineració de cadàvers, que tindria l'oposició de la Lliga i Solà, en què davant la falta de cabdals, amb 2.000 malalts que no podien ser hospitalitzats, el *lligaire* Sagarra afegia que '*els cremarà l'Esquerra*', ja que considerava que els crematoris tindrien un cost desproporcionat i demanava fins i tot un referèndum²⁹³.

4.3. La reivindicació religiosa

La pèrdua d'alguns privilegis de l'església, que s'havien normalitzat per una gran part de la societat, va ser un motiu de disputa i va comportar una reacció dels creients, amb una pugna simbòlica entre catòlics i laïcistes per l'espai públic barceloní. Els símbols del catolicisme desapareixien dels edificis oficials, els catòlics per la seva part, van pretendre mostrar que la nova legislació s'oposava a una part important del país, i que ells seguien existint. Va consolidar-se la pràctica d'engalanar les balconades en les principals jornades

---

²⁸⁹ La Publicitat, 12-3-1932, p. 1.

²⁹⁰ La Veu de Catalunya, 28-2-1932, Ed. Matí, p. 4.

²⁹¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 2 de maig de 1932, p. 338.

²⁹² L'Opinió, 28-4-1932, p. 8.

²⁹³ La Veu de Catalunya, 4-6-1932, p. 4.

catòliques, un fet ja habitual, però que en el context republicà tenia una nítida manifestació d'afirmació catòlica²⁹⁴.

La primera gran festa religiosa, només un mes i mig després de la proclamació de la República va ser el Corpus (4 de juny del 1931), on no es produïa la processó habitual, sinó que els gegants no van sortir a la Catedral, fent el bisbe una crida als catòlics a penjar domassos als balcons, una mostra de religiositat però també una esmena a la introducció de principis laics a la vida pública per part del nou règim. L'acció es va repetir en les altres festes del Corpus.

Cal assenyalar que la festa, més enllà del caràcter religiós, estava polititzada ja amb anterioritat, després que s'hagués impedit figurar les banderes dels gremis i associacions que tenien la senyera, sense reacció de l'autoritat civil, o s'havien fet processions d'Exposició, d'atracció de forasters o en honor a Milà i Camps²⁹⁵.

En aquesta ocasió, en el primer Corpus de la República, els balcons van ser guarnits amb més domassos que mai, i tot i no anar una representació de l'ajuntament, sí que hi van participar una gran part dels regidors de la Lliga (Puig i Alfonso, comte de Güell, Martí Casals, Bausili, Amat, Sagarra, Brasó, Llopart i Pellicena)²⁹⁶.

Els diaris conservadors lloaven l'acció, que ho veien com una mostra de vitalitat de les conviccions religioses, mentre pels d'esquerra era vist com un atac implícit contra la República. Tot i la consolidació del nou règim, la mostres públiques per part dels catòlics, en pugna amb els laics, només podia ser entès encara com una mostra de força, tot i la victòria d'un *govern revolucionari*, i per tant, el manteniment de certa estructura de poder.

El 18 de març de 1932 s'abolia la prohibició de la circulació en els dies centrals de la Setmana Santa, també se suprimia de les ordenances la participació corporativa de l'ajuntament als oficis catedralicis durant la Setmana Santa. A més, l'últim ple de març es va celebrar el Divendres Sant, no només sent laborable, sinó que a més, celebraven la sessió municipal.

El 1933 el Divendres Sant, coincidia amb el 14 d'abril, dues dates commemoratives, que va portar en aquesta ocasió a que els principals actes republicans es traslladessin al cap

---

²⁹⁴ SÁNCHEZ-COSTA, Fernando, op. cit., p. 601.

²⁹⁵ La Publicitat 3-6-1931, p. 1.

²⁹⁶ La Veu de Catalunya, 4-6-1931, Ed. Vespre, p. 10.

de setmana. Tot i això, el republicanisme barceloní va convocar el mateix dia una manifestació de suport a la República i al govern de la Generalitat, amb rabassaires vinguts d'arreu de Catalunya, mentre milers de catòlics assistien a les funcions religioses²⁹⁷.

El triomf en les eleccions general de la dreta i els governs gestors després dels fets d'octubre del 1934 va permetre recuperar la visibilitat catòlica en l'espai pública. L'Ajuntament va declarar diades festives la Immaculada i el Corpus, però l'acte amb gran valor simbòlic, va ser la col·locació al Tibidabo d'una gran estàtua del Sagrat Cor de Jesús el 1935.

El 3 de febrer de 1935 el bisbe Irurita beneïa el Tibidabo una monumental estàtua de vuit metres. Unes 14.000 van participar en la cerimònia religiosa, que va constar de Missa i de la benedicció de l'escultura, en un moment expansiu del catolicisme. El prelat va precisar *'no es este acto el despliegue de una bandera de guerra, sino de una bandera de paz y de amor entre los Hombres'*²⁹⁸.

Les actuacions de l'ajuntament gestor posaven en dubte el compliment de la Constitució, que remarcaven explícitament que no es podia auxiliar econòmicament esglésies, associacions i institucions religioses. El 23 de febrer de 1935, Pich i Pon donava una subvenció de 1.500 pessetes al 'Patronato de Jesús de Nazareno' del la partida imprevistos del Pressupost²⁹⁹.

---

²⁹⁷ SÁNCHEZ-COSTA, Fernando, op. cit., p. 600.

²⁹⁸ Ibid, p. 606.

²⁹⁹ Annex 3. Document 4. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

5. La municipalització de serveis

Els serveis bàsics de la ciutat de Barcelona, d'aigua, electricitat i gas, havien estat en mans d'unes poques empreses, les quals mantenien una posició de poder enfront dels càrrecs electes, amb uns preus cada cop més elevats i el nou règim republicà tenia la intenció de posar fi a aquesta situació.

El cap de la minoria radical, Casimir Giralt, és qui tenia un discurs més dur, disposat a fer una obra revolucionària, assegurant que *'no m'espanta la crema de convents, ni m'espanta aconsellar la violència. S'ha de fer obra revolucionària. El poble té dret de no pagar els comptes exagerats del gas i l'electricitat i de trencar el cap als empleats que vagin tancar-los els comptadors'*³⁰⁰.

Giralt assegurava que malgrat la calma aparent, s'estava en plena revolució i que s'havia d'anar en contra les companyies de gas i l'electricitat, les quals afirmava que abusaven del seu poder.

El mateix Giralt, demanava que les companyies de serveis generals rebaixessin els preus que cobraven al públic. El president de la Comissió de Foment, el socialista Rafael Campalans, feia xocar amb la realitat el discurs, assegurant que estava en estudi, però que s'havia de tenir en compte que l'ajuntament devia quatre milions a una companyia, mentre el regidor Lluhí assenyalaria a la manca de mitjans de l'ajuntament per fer cedir les companyies³⁰¹.

El 27 de maig, s'aprova que l'alcalde nomenés dos lletrats de la Casa per informar sobre si hi havia il·legalitats en els contractes que les Companyies d'Aigua, Gas i Electricitat feien signar als ciutadans de Barcelona per a donar-los el servei que presten³⁰².

El president de la Comissió de Foment, Duran i Guàrdia, després de la marxa de Campalans com a diputat a les Corts Constituents, explicava que en l'entrada de l'ajuntament van trobar contractes onerosos per a la ciutat i els havien denunciat, però no

---

³⁰⁰ La Publicitat, 16-5-1931, p.5 .

³⁰¹ La Veu de Catalunya, 28-5-1931, p. 1.

³⁰² Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 1 de juny de 1931, p. 61.

havien procedit contra les Companyies que exploten la ciutat, perquè tenien el deure de no agreujar la crisi econòmica i havien d'actuar paulatinament³⁰³.

5.1. Les companyies d'electricitat

L'ajuntament aprovava el juliol de 1931 posar fi el contracte el 31 de desembre en les dependències municipal i la zona interior. Concretament, el contracte per al subministrament de fluid elèctric per l'enllumenat públic a la Companyia Barcelonesa d'Electricitat, per al servei de conservació de la lluminària pública d'Electricista Catalana S. A, el contracte per al subministrament de gas per a la lluminària pública de la Catalana de Gas i Electricitat, i el contracte del servei de conservació de l'enllumenat públic de la Propagadora de Gas³⁰⁴.

El setembre, la Comissió de Foment acordava desestimar els recursos de reposició interposats per la Companyia Barcelonesa d'Electricitat i Electricista Catalana, S.A. contra els acords, pels quals es manifestava a les Companyies que per part de l'Ajuntament es donarien per finits el dia 31 de desembre els contractes per al subministrament de fluid elèctric a la zona interior i conservació d'aquest³⁰⁵.

Tot i això, el fet provocava cap a finals d'any que fossin prorrogats els contractes, per donar lloc al definitiu estudi de resolució dels nous contractes, i un altre cop declarava prorrogats per l'ajuntament fins al 30 de juny de 1932. Davant la falta d'alternatives obligava a l'ajuntament a pactar amb la mateixa Companyia Barcelonesa de Gas i Electricitat un nou contracte³⁰⁶.

Els contractes, paradoxalment, havien estat declarats lesius, però no s'havien estudiat o trobat de nous. La conseqüència era que l'única alternativa eren les pròrrogues dels contractes. Els mateixos contractes que consideràvem perjudicials, ja que les Companyies de forces elèctriques tenien el monopoli a Barcelona .

5.2. El projecte de municipalització

El president de la comissió de Foment, Jaume Vàchier, des de després de les eleccions del Parlament de Catalunya, tenia com a objectiu la municipalització del servei

---

³⁰³ Míting al Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya, de Sans, amb Ventós, Armengol de Llano i Duran i Guàrdia. L'Opinió, 27-10-1931, p. 1 i 3.

³⁰⁴ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 3 d'agost de 1931, p. 176.

³⁰⁵ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 2 de setembre de 1931, p. 225.

³⁰⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 2 de maig de 1932, p. 334.

d'enllumenat, concretament la producció elèctrica per a l'enllumenat públic i el que requerien les dependències municipals.

El 5 de març, Jaume Vàchier, president de la comissió de Circulació i Foment, explicava que s'havia acabat un projecte de municipalització de l'enllumenat públic en les dependències municipals, que segons l'estudi representaria per a la ciutat un estalvi de dos milions de pessetes l'any³⁰⁷. A finals de 1932, l'informe tècnic deia *'que per molt que es vulgui reduir el personal i per molt que la sort ens acompanyi, jo no veig la possibilitat que el servei municipalitzat pugui costar a l'Ajuntament una quantitat inferior a la que avui li costa per contracte'*.

S'aprovava el dictamen, perquè es prengué en consideració l'Avantprojecte de Xarxa i Central elèctrica per a l'enllumenat públic de Barcelona i perquè es redactés el projecte definitiu. El primer pas cap a la municipalització del servei, amb només la Lliga Regionalista en contra³⁰⁸

En una conferència a La Falç, el regidor Ernest Ventós, afirmava que *'La Lliga sempre ha defensat sempre els interessos de les grans companyies. Advocat del capital. Nosaltres no tenim cap interès a defensar en la nostra gestió municipal, que no sigui el de la ciutat'*³⁰⁹.

El 1932, per l'enllumenat públic i dependències municipals, així com per a força motriu, el municipi es veia obligat a sol·licitar de les Companyies d'Electricitat un nombre de kws. que arribava a 9.000.000 a l'any, els quals, al preu de 28 cèntims kilowatt hora per a la llum i 15-20 cèntims kw-h per a la força, importaven 2.492.237,99 pessetes anuals.

El juny de 1933 s'acabava el contracte amb la companyia i l'esperit era que el preu de 0,28 pts el kw/h, havia d'augmentar en un 25% com a mínim, prenent els 2,5 milions com a referència com a despeses anuals, s'esperava que automàticament es convertissin en 3.125.000 pessetes.

Segons el president de la comissió, les empreses demanaven 35 cèntims per kilowatt si el nou contracte era per deu anys, i de 39 si es limitava a cinc. En cas de no arribar a un

---

³⁰⁷ L'Opinió, 31-3-1933, p. 8.

³⁰⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 3 d'abril de 1933, p. 318.

³⁰⁹ Conferència d'Ernest Ventós a la Falç. L'Opinió, 17-10-1931, p. 1 i 2.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

acord, a 75 cèntims que era el preu que es feia al públic. De fet, considerava que realment Barcelona pagava a 60-65 cèntims per kilowatt per entreteniment i conservació³¹⁰.

Vàchier, considerava que es podia fabricar prou electricitat per a l'enllumenat públic dels carrers, així com per a totes les dependències municipals. La central elèctrica projectada es podia fer en terrenys propis de l'ajuntament, per motors Diessel i tenint en compte que bona part de la xarxa subterrània era propietat del Municipi, les despeses quedarien reduïdes³¹¹.

La instal·lació a Barcelona tindria un cost entre 5 i 10 milions de pessetes, també era de l'ajuntament les canalitzacions subterrànies de derivació a tota l'Eixampla, per valor de 2.036.000 pts. Tenia també la propietat de tota la xarxa aèria de derivacions de part de l'Eixampla i de tot l'extraradi; també hi havia personal suficient i havia un contracte excessivament prorrogat i que s'acabava definitivament el juny de 1933.

La font generadora de l'avantprojecte eren dos motors Dièsel de 1.500 cavalls cada un d'ells treballant sota règim normal. Preveia, un altre grup Dièsel-alternador, també de 1.500 cavalls com a reserva, i en tot cas per les puntes. El combustible era el fuel-oil. Per a la determinació de les despeses netes de la producció de l'energia elèctrica s'utilitzaven les xifres indicades a continuació:

- a) Servei del capital: 2.000.000 pts. Conservació i amortització, 6%. Interessos, 5%. El total d'11% de 2.000.000 – 220.000 pts.
- b) Despeses d'explotació: La producció de 9.000.000 kilowatts-hores anuals exigia 12.800.000 HP-hores, que corresponien amb el preu del fuel-oil de 140 pts. la tona, en total: pessetes 295.680. El lubricant es gastava en la mateixa relació i resultava el desemborsament, tenint en compte el preu de pessetes 3 el quilo, a 8.400 pts.
- c) Jornals per al personal de la central anualment, 12.000 pessetes.
- d) Despeses per efectes de neteja, 3.000 pessetes.

El preu del kilowatt resultava aleshores:

$569.080/9.000.000 = 6,3$ cèntims kilowatt hora.

Pel desemborsament necessari per a l'edificació, transformadors, quadros de distribució i imprevistos, en unes 350.000 pts que era una xifra bastant ampla, hauria de calcular-se amb el corresponent augment per kilowatt-hora de:

---

³¹⁰ L'Opinió, 31-3-1933, p. 8.

³¹¹ L'Opinió. 5-3-1933, p. 7.

$350.000/9.000.000 = 3,9$ cèntims.

En resum: sortia el cost del kilowatt-hora a la sortida de la central en 10,2 cèntims kilowatt-hora. La diferència de 0,102 a 0,28 pessetes kilowatt-hora, era una diferència clara. Fent càlculs, es feia un estalvi de 45 milions de pessetes en vint anys.

A més, Vàchier assenyalava que el juny de 1933, el nou contracte pujaria automàticament a 0,35. Una xifra que considerava que no era real, i que s'aproximava a 0,60 kilowatt-hora realment. Per tant, trobava el projecte com a clau³¹².

El servei municipalitzat ja es feia a ciutats alemanyes o a Bordeus. La Central Termo-hidroelèctrica municipal de Bordeus, fabricant l'enllumenat públic, havia permès substituir el gas per electricitat. El 1922 hi havia 6.308 fanals de gas i 700 d'electricitat; una dècada més tard ja era de 2.970 de gas i 4.713 de fluid elèctric i era la ciutat de tot França que tenia més barata els francs / kilowatt-hora (1,25), després de Lió, que tenia unes condicions excepcionals (Rhone) per tenir electricitat al preu que volgués³¹³. El 31 de març de 1934 acabava la pròrroga, feta ja el 29 de desembre de 1933, i es tornava a prorrogar un altre cop.

La Llei Municipal de Catalunya en el capítol referent a Serveis Municipals susceptibles de contractació i al Capítol que feia referència a la municipalització de serveis, obria la porta al fet que els ajuntaments poguessin procedir a municipalitzar els serveis. Els socialistes, en nom de Ruiz Ponseti., afegia que per evitar abusos de les grans Companyies calia anar d'una manera ràpida a la total municipalització dels serveis³¹⁴.

En l'arribada del nou govern de Carles Pi Sunyer, el 1934 es prorrogava un altre cop el contracte d'enllumenament, que es fonamentava en la manca de temps per part de la Comissió de Govern, de portar al Consistori la reforma definitiva dels contractes, demanant a les minories el suport moral per tal d'oposar-se a les companyies si això calgués.

El regidor Antoni Ventós anunciava a més, que la Comissió de Govern no pensava reconèixer el sobrepreu que demanaven les companyies d'ençà que va ser denunciat el contracte per part de l'Ajuntament³¹⁵. Al final mantenir l'statu quo era un èxit, assegurant

---

³¹² L'Opinió, 19-3-1933, p. 9.

³¹³ Ibid, p. 9.

³¹⁴ L'Opinió, 9-2-1934, p. 8.

³¹⁵ La Humanitat, 28-3-1934, p. 1.

Ventós davant l'actitud de les empreses, que volien grans augments en els preus. S'havia obtingut que els preus fossin els mateixos que abans, però hi hauria un mínim de consum. Carles i Pi Sunyer, signava els nous contractes d'enllumenat el 30 d'agost de 1934 amb les Companyies Barcelonesa de Electricidad, Electricista Catalana, Catalana de Gas y Electricidad i Propagadora del Gas, després de cinc mesos de negociació³¹⁶.

En la biografia de Carles Pi Sunyer, situava la renovació dels contractes de tarifes de subministrament d'energia elèctrica, com una de les majors fites, juntament amb el conseller-regidor Antoni Ventós³¹⁷.

Deia que segons l'ajuntament s'afegeixen garanties que regulaven les hores d'encesa i d'apagada, la lluminositat, intensitat del fluid, entre altres, i se solucionava la supressió de l'augment de preu imposat per les pròrrogues, que els Ajuntaments no havien volgut mai reconèixer i eren retirats als recursos d'ajuntament i Companyies, que podrien portar a un fall contrari a l'Ajuntament.

Afegia que no podia haver-hi concurs tampoc ni subhastes, perquè no hi havia competències entre les companyies. Des dels radicals, Frigola lamentava que no s'anés a la municipalització dels serveis, afegia que es podria intentar el concurs i també la informació pública. Qualificava de teoria del mal menor³¹⁸.

5.3. Altres serveis: les Pompes Fúnebres.

El servei i neteja d'aquest servei estava concedit a la Casa de la Caritat, però darrere la institució benèfica s'hi amagava la Unió d'Empresaris de Pompes Fúnebres, que absorbia la part més important dels beneficis que donava aquest servei públic.

El 1923 l'Ajuntament acordava rescindir el contracte amb la Unió d'Empresaris de Pompes Fúnebres, establert el 1913, per les nombroses irregularitats pel concessionari. El servei públic donava a la ciutat un ingrés de 400.000 pts, però es considerava, que fins i tot amb rebaixes podria ser un benefici de milions amb la municipalització del servei³¹⁹.

---

³¹⁶ L'Opinió, 31-8-1934, p. 4.

³¹⁷ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 206.

³¹⁸ La Veu de Catalunya, 31-7-1934, p. 11.

³¹⁹ L'Opinió, 21-4-1932, p. 4.

Però, tot i estar denunciats, la realitat és que el servei de Pompes Fúnebres, es prorrogava la concessió dels mateixos serveis a la Casa de la Caritat en sessió de 26 de març de 1934, sense alternatives³²⁰.

La falta d'alternatives reals, amb les mateixes empreses que havien ocupat la posició privilegiada durant la Dictadura de Primo de Rivera, seguien al capdavant del subministrament dels principals serveis de la ciutat.

---

³²⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-138. Informe Sobre el Servei de Pompes Fúnebres.

6. La depuració de personal de 1931

Per acord del 24 d'abril de 1931 es creava la *Comissió especial per a l'estudi dels expedients dels funcionaris que es van distingir durant la dictadura*. En un inici hi havia un total de 23 instàncies relatives a queixes de personal o nomenaments³²¹.

Per la depuració es donava un mes de temps per fer denúncies concretes, la majoria reclamacions sense importància i es revisaven 157 expedients de personal per queixes del període dictatorial³²². En la sessió del 20 de maig de 1931, s'aprovava una proposició perquè s'acordés que tots els funcionaris subjectes a expedient per causa greu quedessin automàticament declarats suspesos de feina i sou³²³.

El 15 de maig de 1931, una proposició aprovada perquè tots els nomenaments fets durant el temps de la dictadura, inclús els fets per volant i ascensos, es remetés pels Caps de Secció els expedients de cada un, durant el terme de vuit dies a la Comissió de responsabilitats, perquè aquesta pugues procedir al seu examen³²⁴. A més, que cada comissió proposés, abans del primer de juliol, en relació a la tasca indicada el que cregués pertinent a l'ajuntament a fi de depurar les injustícies que haguessin pogut ser comeses³²⁵.

En el cas dels treballadors nomenats després del primer d'octubre de 1923, sense previ concurs o oposició, eren reconeguts com a interins, fent un examen dels expedients de nomenaments de personal efectius³²⁶.

En el cas contrari, els funcionaris cessats per la dictadura, s'aprovava un dictamen proposant que se'ls reconegués els anys de servei prestats dels funcionaris cessats per la dictadura i reingressats³²⁷, també es concedia una amnistia per als funcionaris que van ser castigats amb faltes lleus per l'ajuntament dictatorial, esborrant les notes desfavorables³²⁸.

³²¹ La Veu de Catalunya, 23-5-1931, Ed. Vespre, p. 2.

³²² La Publicitat, 2-10-1931, p. 5.

³²³ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 20 de maig de 1931, p. 53.

³²⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-293. Secretaria: Expedients. Reglaments, Oficis, Cartes.

³²⁵ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 27 d'abril de 1931, p. 14.

³²⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 8 de juny de 1931, p. 77.

³²⁷ L'Opinió, 26-6-1931, p. 7.

³²⁸ La Publicitat, 4-6-1931, p. 5.

El 21 de maig de 1931, es passava una circular d'Alcaldia, on s'afirmava que no es pretenia que cap empleat renunciés als seus ideals ni violentés les seves conviccions, sinó que aspirava només '*a obtenir del personal la màxima disciplina i tot el rendiment possible en la tasca que cada empleat tingui al seu càrrec*', i més que cercar cap mena de depuració, simplement demanava als '*que tinguin altres conviccions*', tenir-los al servei per la lleialtat que deuen a la Ciutat³²⁹.

6.1. Destituïts per motius polítics

Una proposició d'Aragay, Comas, Ventós, Lluhí, Campalans, Casanelles, Giralt, Velilla i Casanovas feia que s'obris un període de vuit dies per exigir responsabilitats a aquells funcionaris municipals que, malgrat llur caràcter de servidors de la ciutat, haguessin actuat d'instrument d'opressió al servei dels poders il·legals i despòtics; l'acció es limitava estrictament als que d'una manera ostensible i indubtable haguessin caigut en l'esmentat delictes de lesa ciutadana, i no a aquell que hagués actuat com a simpatitzats o adherits als partits o tendències més o menys recusable, o sigui, empleats que malgrat el seu caràcter de servidor de la ciutat haguessin actuat d'instrument d'opressió.

L'única pena aplicable era ser separats del cos de funcionaris. Els deu tinents d'alcalde, presidits per l'alcalde de la ciutat, es constituïen en ponència encarregada de formular en el termini de quinze dies, el dictamen a presentar a l'aprovació del ple municipal³³⁰.

Explicava Casanelles, que com que els tribunals de justícia no sempre col·laboraven en la tasca de l'Ajuntament, sinó tot al contrari – com havia passat amb l'afer dels tramvies, autoòmnibus i el dels Frontons – es podrien trobar que aquests tribunals de justícia encara els reposessin³³¹.

El tribunal, sense expedients, sense formació de causa va expulsar els més destacats de la Dictadura. Eren destituïts cinc funcionaris, que es consideraven que havien actuat com instrument d'opressió al servei de la Dictadura, que portava a l'ajuntament a destituir-los immediatament, sense perjudici que s'anessin estudiant altres casos³³².

---

³²⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-112. Circulars Vàries de Secretaria.

³³⁰ La Publicitat, 25-4-1931, p. 8.

³³¹ Conferència de Joan Casanelles a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2.

³³² Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 1 de juny de 1931, p. 67.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

Les expulsions dels pocs funcionaris, va ser un acte revolucionari, sense expedient, van presentar recurs i havia la possibilitat que guanyessin i que fossin readmesos, a més d'haver de pagar el sou del temps que eren fora³³³.

Els cinc acomiadats eren Julià Clapera i Roca, Nicanor Costa i Duran, Josep Bru i Jardí, Estanislau Rico i Ariza i Manuel Baldrich i Folch. El 27 de maig de 1931 eren destituïts i en la sessió del 3 de juliol es desestimaven els recursos, per haver actuat d'una manera coneguda com a instruments d'opressió al servei de la Dictadura³³⁴

Julià Clapera i Roca³³⁵, oficial de secretària de districte, entrava el 1920 i era promocionat el 1928. Reingressat el 8 d'abril de 1933, amb el mateix càrrec que tenia abans de ser acomiadat, o sigui, amb l'ascens de la dictadura.

Nicanor Costa i Duran (Barcelona 1896-1936): sindicalista del 'Sindicat Lliure' de l'ajuntament de Barcelona, funcionari municipal, president del 'Cercle Tradicionalista de la Rambla de Catalunya' i dirigent del 'jaimisme barceloní' i del "Requeté". Va ser assassinat per Estat Català.

Josep Bru i Jardí (nascut el 23 de febrer de 1903), va ser membre de la Confederació Regional de Catalunya dels Sindicats Lliures i vicepresident del Sindicat Professional de Periodistes de Barcelona, l'any 1928 la dictadura el nomenava assembleista com a representant de la vida nacional. El 24 d'abril de 1931 era cessat, però el 10 d'abril de 1933 era reingressat.

Estanislau Rico i Ariza (nascut el 13 de novembre de 1896): Sindicalista, periodista, president de la 'Asociación y Mutua de Empleados del ayuntamiento de Barcelona', polític carlista i directiu del Sindicat Lliure". 'El 27 de maig de 1931 era cessat, però el 17 de novembre de 1934, ja amb el govern gestor, era reingressat, amb el nomenament de la dictadura del 8 de gener de 1929. Mort a Montcada i Reixac el 1936.

Manuel Baldrich i Folch (Tarragona 1911 - Barcelona 1966), era arquitecte i urbanisme, i va fer posteriorment en el franquisme de director de l'oficina d'urbanisme provincial

---

³³³ Conferència de Joaquim Ventalló al Centre Republicà Català del districte Vè . L'Opinió, 17-10-1931, p. 4.

³³⁴ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 6 de juliol de 1931, p. 123.

³³⁵ A més, Clapera va fundar el Club Espanyol Jiu-Jitsu, que el 1909 el fusionaria amb el l'X Sporting Club, del seu cosí Emili Sampere, constituint el Club Deportivo Español, el qual presidí i tindria durant un temps el soci número 1.

(1948). Durant els governs gestors (1935) va guanyar el primer premi al Concurs d'Idees d'Urbanització de la zona baixa de Montjuïc (1935), entre les seves obres destaquen les Llars Mundet, a Horta (Barcelona), la residència-col·legi Bell-lloc, a la Roca del Vallès (Vallès Oriental), i la piscina Sant Jordi de Barcelona.

En el període dels governs gestors 'La Veu de Catalunya', recordava que 'les esquerres amb col·laboració dels radicals, fou la de separar dels serveis cinc funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, pels seus antecedents polítics, injustícia agreujada pel fet d'haver arrabassat als empleats el dret de recórrer davant dels Tribunals de les decisions dels cacics col·ligats. Dos dels funcionaris, a prec dels periodistes (ja que eren vells companys) van ser 'indultats' (Josep Bru i Jardí i Julià Clapero Roca) quan exercia Joan Casanovas com alcalde accidental.

El 17 de novembre era reingressat Estanislau Rico i Ariza³³⁶ i poc després eren reposats els dos restants³³⁷. Els signants del dictamen de separació dels funcionaris van ser Ernest Ventós, Campalans, Aragay i Lluhí, i un dels responsables de fer una de les peticions perquè fossin acomiadats era segons ' La Veu de Catalunya' el senyor Eduard Layret i Foix, germà de Francesc Layret³³⁸.

6.2. El cas de la bandera catalana

Els primers passos a proposta de Váchier van ser que l'alcaldia nomenés un regidor instructor perquè acabés l'expedient tramitat per aclarir el relatiu a la desaparició de la bandera catalana que onejava a la Ronda de Sant Pere amb motiu de la commemoració de l'11-S en temps de Primo de Rivera. El mateix regidor proposava facultar l'alcalde perquè es nomenés un jutge instructor encarregat de depurar les denúncies formulades contra l'actual cap director dels serveis d'incendis i salvament³³⁹.

El Cap Director dels Serveis d'Incendis i Salvament, senyor Emili Gutiérrez Díaz, arquitecte i enginyer, era suspès de sou i feina a resulta de l'expedient³⁴⁰.

---

³³⁶ La Veu de Catalunya, 29-11-1934, Ed. Matí, p. 9.

³³⁷ La Veu de Catalunya, 5-12-1934, Ed. Matí, p. 10.

³³⁸ Ibid, p. 10.

³³⁹ La Publicitat, 25-4-1931, p. 8.

³⁴⁰ La Veu de Catalunya, 23-5-1931, Ed. Matí, p. 2.

En la sessió del 15 de juliol s'aprovaven les conclusions de l'expedient incoat per aclarir les circumstàncies de la desaparició de la bandera catalana per l'11 de setembre. Es destituïa i finalment, amb la pèrdua de tots els drets, s'acordava comunicar l'acord a la Unió Catalanista, propietària de la bandera que va ser trossejada per ordre del Gutiérrez³⁴¹.

El recurs de reposició interposat per Gutiérrez Diaz, era desestimat³⁴², i després promovia un plet, que de conformitat amb els informes de la Junta de Caps Lletrats, es proposava al Consistori que acordés que l'Ajuntament comparegués en el plet contenciós-administratiu promogut pel senyor Emili Gutiérrez contra l'acord municipal del qual se'l destituí del seu càrrec de cap director dels serveis d'incendis³⁴³. Gutiérrez no va guanyar el plet i va seguir com auxiliar temporal a l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona, com a professor en l'assignatura Topografia, Geodèsia i Mecànica aplicada a la construcció durant tot el període republicà³⁴⁴.

El 17 de juny de 1931, també s'aprovava la destitució de l'agent Manuel Massana Calvo, incoat pel tinent d'alcalde Amadeu Aragay³⁴⁵, sense haver sortit cap cas més d'empleat acomiadat per cometre alguna il·legalitat durant la dictadura.

Massana Calvo seria readmès en la sessió del 20 d'octubre de 1939, ja després de la Guerra Civil³⁴⁶

La depuració va ser tant dèbil, que el 30 de novembre de 1931 trobem una carta de Llorenç Ramonet, del comitè executiu de la Federació de Barcelona d'Esquerra Republicana de Catalunya, on demanava que fos expulsat de l'ajuntament, el sr. Duelo (Francesc de Paula Duelo Font), cap de policia de proveïments, perquè era un dels més significats membres de la Unión Patriótica i la carta denunciava que va ingressar d'una manera il·legal i era autor 'd'un brut-afer' de 25.000 pts amb el Gremi de Flequers³⁴⁷. L'ajuntament no va acomiadar el funcionari com reclamava el partit. El 27 de juliol de 1934 agafava

---

³⁴¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 13 de juliol de 1931, p. 141.

³⁴² Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 13 de juliol de 1931, p. 129.

³⁴³ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 7 de setembre de 1931, p. 223.

³⁴⁴ NUÑEZ Izquierdo, Sara "El arquitecto Francisco Gil González (1905-1962) y la arquitectura salmantina del segundo tercio del siglo XX", Universidad de Salamanca. 2014, p. 358.

³⁴⁵ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 22 de juny de 1931, p. 93.

³⁴⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1939, 23 d'octubre de 1939, p. 402.

³⁴⁷ Annex III. Document 5. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-296. Alcaldia: Expedient. Comunicacions, Oficis.

l'excedència forçosa per ser nomenat Governador de Granada, gràcies al Partit Republicà Radical i posteriorment ho seria per Saragossa.

La depuració no va ser ni molt menys generalitzada, trobant set casos, tot i ser un període de transició després de la Dictadura, quan per exemple, en la depuració franquista van ser acomiadats 917 funcionaris, dels quals 314 com a conseqüència directa del procés de depuració i la resta, 242 són destituïts “en rebel·lia”, o sigui, que per la seva significació van fugir del país. A més 53 com a conseqüència d'una condemna dels tribunals militars, 101 per no presentar-se en temps i forma, sense ser funcionaris significats del règim republicà i 207 per ser temporals, sense acabar el procés depurador³⁴⁸.

Es pot exemplificar la mínima depuració del nou règim republicà amb el cas de Víctor Valls Vago, l'Interventor Municipal, un dels càrrecs clau de l'Ajuntament, ja que ha d'observar i controlar la despesa. Membre de *Renovación Española* des de 1923, va ser ascendit l'1 de setembre de 1928 i va mantenir el mateix càrrec fins que va fugir de Barcelona el 31 de juliol de 1936, passant al bàndol nacional³⁴⁹.

És una mostra de com es van mantenir els càrrecs, tot i l'evident ideologia contrària al nou règim i malgrat que, gran part del personal va entrar durant la dictadura. El 1921-22 hi havia 5.456 funcionaris, el 1930 era de 5.791. El fet de no fer una depuració va portar posteriorment a tensions entre treballadors i càrrecs públics.

---

³⁴⁸ GIL Garrusta, Marc “La instauració del règim franquista a l'Ajuntament de Barcelona: depuració i reconfiguració de l'Administració Municipal”. 2016, p. 123.

³⁴⁹ GIL Garrusta, Marc, op. cit., p. 255.

7. El cobrament als privilegiats: l'ocultació de la riquesa

En entrar les forces republicanes, van trobar heretat un deute de prop de 900 milions de pessetes, i la renda i amortització del deute representaven 52 milions anuals. El 1930, l'ajuntament automàtic va tenir un dèficit que sobrepassava els 18 milions de pessetes; el 1931, afegint els tres mesos de 1932 en què el pressupost va ser inicialment prolongat, el dèficit va ser de 21 milions.

S'afegia la crisi econòmica, que en disminuir les obres particulars i altres objectius d'arbitri feia disminuir encara més la recaptació, però el nou govern municipal va fer una política centrada a acabar amb la impunitat i avantatges de certs grups, com els propietaris més rics i l'església.

7.1. L'impost de plusvàlua

L'alcalde Jaume Aiguader explicava que en entrar es van trobar un desordre enorme³⁵⁰, havent deu mil expedients pendents de tributació amagats amb l'únic objectiu que passés el temps reglamentari d'efectuar el cobrament. En molts casos suposava grans quantitats, de 50.000 pessetes i fins i tot de 200.000 pessetes, que alguns ja havien prescrit i no es podien cobrar.

La plusvàlua, el tribut que afectava més directament les classes potentades, s'assenyalava que el desori administratiu no era degut només al desordre, sinó que, com assenyala *La Campana de Gràcia* en clau d'humor, '*una força estranya empenyia aquests expedients a amagar-se per recons i calaixos*'.

En el final del seu mandat, l'alcalde Aiguader assegurava que els rics ja pagaven i que abans no pagaven res, i 'tot el pressupost municipal descansava en l'aportació del treballador i de la classe mitjana', posant, per exemple, sota sospita un prohoms de la Lliga, Bertrand i Salses (parent d'Eusebi Bertrand i Serra) que havia de pagar 510.000 pessetes des del 1922, i no ho havia fet, o un vell títol nobiliari català, marquès de Castellvell, que des del mateix any havia de pagar 250.000, com també l'herència Cuyas, que representava 195.000 o l'herència Girona, de 46.000. Els expedients prescrits van suposar prop de mig milió de pessetes.

---

³⁵⁰ Conferència de Jaume Aiguader a l'Avenç Obrer. La Humanitat, 21-4-1933, p. 5.

Recaptació per l'impost de plusvàlua	
Del juny de 1921 fins al 1930	18.257.135,22 pts
1931	3.672.043,50 pts
1932	8.242.716,40 pts
1933	10.174.233,90 pts
Total 1931-1933	22.088.993,80 pts

L'impost de plusvàlua es va implantar el juny de 1921 i les xifres són que de 1921 a 1930 es va recaptar divuit milions, per tant, dos milions per any. El 1931, amb vuit mesos d'ajuntament republicà, es recaptaven ja més de tres milions, i la suma del 1932 i 1933 ja pujava a divuit milions. Per tant, es recaptava més en dos anys i mig de període republicà, que en els deu anys anteriors³⁵¹.

7.2. Les congregacions religioses

Els convents tampoc tributaven, no pagaven arbitris municipals directes, perquè els expedients d'exacció, eren arxivats o fins i tot amagats. Una de les banderes del nou ajuntament, era que tothom pagués, inclosa l'església. El president de la Comissió de Finances, Joan Lluhí (fins a les eleccions, després Casanovas) insistia en el fet que les comunitats religioses havien de satisfer els arbitris i impostos legalment establerts, fixant que l'impost de lloguer impagat ja era de 281.435 pessetes³⁵². S'havien endarrerit per valor de 600.000 pessetes³⁵³.

Des de 1919 un determinat nombre de convents no pagava l'import d'inquilinat, que en canvi era exigit a la resta de ciutadans. Una llista de 1934 eren:

Convent	Adreça	Impost d'inquilinat
Convent de les Saleses	Passeig Sant Joan, 88	35.425 pts
Hermanas de la Enseñanza	Aragó, 284	24.355,42 pts
Monges Agustines	Valmajor, 5	2.069,75 pts
Convent "Notra. Sra. De Pompenya	Diagonal, 450	14.600 pts
Religioses S Joan de Jerusalem	Saragossa, 62	2.571,78 pts
Monges Dominiques Franceses	Olot, 2	3.067,50 pts

³⁵¹ La Humanitat, 13-1-1934, p. 6.

³⁵² La Veu de Catalunya, 29-5-1931, Ed. Vespre, p. 3.

³⁵³ La Humanitat, 20-1-1934, p. 6.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

Convent de la Providència	Verdi, 97	311,25 pts
R. M. Caputxins	Caputxins, 37	1.557,16 pts
Monges “Gerònimes”	Anselm Clavé	18.084,60 pts
Convent “Ntra. Sra. De Jerusalén”	Sant Elies, 21	13.200 pts
Convent Valldonzella	Nova Belén	25.460 pts
Convent Montesió	Rambla Catalunya, 115	11.083,34 pts
Religioses Sant Pere	Angli, 9	74.788,16 pts
Monestir Sta. Isabel	Rocaberti, 12	16.963,05 pts
Convent Caputxins	Cardenal Vives i Tutó	6.249,10 pts
Convent Ntra. Sra. Dels Angels	Carretera Cornellà	38.400 pts
“Siervas de María”	Clos de S. Francesc	5.475,60 pts
Monestir de Pedralbes	Pedralbes	12.570 pts
Total pessetes		306.231,71 pts

Els convents i cases religioses devien 306.231,71 pessetes en concepte d'import de lloguers, i l'ajuntament República finalment va aconseguir recaptar una bona part del deute, en alguns casos a costa d'embargaments, ja que els deutors es negaven a pagar. El gener de 1934, amb el canvi d'ajuntament encara quedaven quantitats que calia fer efectives³⁵⁴.

7.3. Frontons

En la sessió del 24 d'abril de 1931 s'aprova una proposició del radical Samblancat perquè a partir de juliol s'apliqués un arbitri del 3% sobre les apostes que es fessin en els frontons, acabant amb el règim de concert, concretament el *Frontó Novetats*, que era el que estava en funcionament³⁵⁵.

El nou ajuntament decidia refusar subscriure contractes de cap mena i acudia a la tributació directa del 3%, com ja feia Madrid i Bilbao. L'impost va ser concedit per primera vegada als Municipis en virtut de l'article 47 de la Llei de Pressupostos de l'Estat, de 26 juliol de 1922³⁵⁶.

³⁵⁴ La Humanitat, 12-1-1934, p. 1.

³⁵⁵ La Publicitat 25-4-1931, p. 8.

³⁵⁶ L'Opinió, 26-7-1932, p. 7.

Fins al moment, l'arbitri sobre les travesses del Frontó, es reglava pel règim de concert, amb un impost anual de 14.000 pessetes. L'ajuntament durant la *Dictablanda* va elevar el concert a 50.000 pessetes anuals³⁵⁷.

L'any 1929 s'inaugurava el Frontó Novetats, l'empresa d'aquest, 'Frontones y Espectáculos, S.A.' establia un concert amb l'Ajuntament per al pagament de l'arbitri sobre la base que l'empresa satisfaria a la Corporació municipal la quantitat de 45 pts esmentada³⁵⁸.

El 3 de desembre de 1930, la Comissió Municipal Permanent, va resoldre que el concert finalitzés el 31 de desembre, per tant, l'ajuntament volia anar a la percepció directa del dit arbitri. Tot i l'acord, es va tornar a pactar amb l'empresa, prorrogant un trimestre de 1931, amb un augment respecte a la quota diària convinguda.

El 20 de gener de 1931, es dictava un Reial Ordre, després de reconèixer a l'Ajuntament de Barcelona el dret a l'aplicació de l'arbitri del 3%, de conformitat amb la Llei de Pressupostos de 26 de gener de 1922, es declarava incompatibilitat entre el dit arbitri i el recàrrec sobre la quota del Tresor de l'epígraf setè, classe setena de la tarifa, segona de la Contribució industrial, i que com a conseqüència d'aquesta incompatibilitat l'ajuntament de BCN havia d'adoptar entre la percepció del recàrrec o la de l'arbitri.

Com a resultat d'aquesta imposició, la Comissió Municipal Permanent i l'Ajuntament en ple (11 i 20 de gener de 1931 respectivament), prengueren l'acord de renunciar l'arbitri municipal sobre la quota el Tresor, i aplicar, en canvi, durant l'exercici de 1931 el repetit gravamen del 3% sobre travesses als Frontons.

L'acord de la comissió permanent, adoptat el 26 de març de 1931, l'alcaldia formalitzava un conveni amb *Frontones y Espectáculos S.A* comproment-se aquest a abonar en substitució de l'esmentat impost del 3% sobre travesses durant el primer trimestre de 1931, 5.000 pts, a part el recàrrec sobre la Contribució industrial que havia ingressat i durant el segon trimestre, 20.000 pts, i si continués pagant el recàrrec sobre la contribució, es deduria el seu import de l'esmentada quota de 20.000 pts³⁵⁹.

---

³⁵⁷ La Campana de Gràcia, 22-10-1932, p. 9.

³⁵⁸ L'Opinió, 26-7-1932, p. 7.

³⁵⁹ Idib, p. 7.

Va suscitar el dubte respecte a la facultat de l'ajuntament per cobrar aquest 3%. Els dubtes derivaven del fet que a pesar de la Llei de Pressupostos de 1922, que concedia a l'ajuntament l'esmentat 3%, l'Estat el seguia cobrant, i semblava, doncs, que s'obligava els Frontons a tributar pel mateix concepte dues vegades. No obstant això, l'Ajuntament de Madrid, el de Bilbao i d'altres cobraven el 3% des de l'expressada Llei de Pressupostos³⁶⁰.

Amb la República, i la tributació directa, es passava a cobrar 3.000 pessetes diàries, amb un ingrés anual d'entre 800.000 i un milió de pessetes³⁶¹. Del març del 1932 al 31 de desembre del mateix any recapta 650.393,45 pts, abans de finalitzar 1933 ja portava 816.056,07 pts³⁶².

En el moment que l'ajuntament republicà acordava que a partir de l'1 de juliol, s'apliqués l'arbitri del 3% sobre travesses, acabant amb el règim de concert, el recurs perquè fos prorrogat era desestimat per l'ajuntament i l'empresa *Frontones y Espectáculos S.A* feia un recurs contra l'acord per la via judicial, posant totes les influències al Tribunal Económico-administratiu provincial, perquè no es recaptés directament el tribut.

L'empresa també va iniciar una campanya social, plantejant que pagant el 3% el negoci es feia inviable, i quan es tanqués el negoci les famílies que vivien de la pilota basca es trobarien en la misèria.

Una estranya sentència del Tribunal Económico-Administratiu Provincial del 10 de setembre de 1931 declarava que l'ajuntament no podia cobrar l'arbitri del 3%, per detalls accessoris sense una base no gaire solida³⁶³. L'ajuntament recorria aquesta sentència executiva al Tribunal Contenciós-Administratiu Provincial, que el 2 de desembre acordava la suspensió de la sentència del Tribunal Económico-Administratiu Provincial.

La sentència desfavorable portava a *Frontones y Espectáculos S.A* a presentar encara un altre recurs, aquell cop davant el Tribunal Suprem contra el decret de suspensió. Pendants de resolució, l'ajuntament no podia cobrar l'àrbitre del 3%. En la sessió del 27 de gener de 1932, l'ajuntament aprovava comparèixer en el recurs d'apel·lació³⁶⁴

---

³⁶⁰ Idib, p. 7.

³⁶¹ Idib, p. 7.

³⁶² La Humanitat, 13-1-1934, p. 6.

³⁶³ L'Opinió, 26-7-1932, p. 7

³⁶⁴ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 1 de febrer de 1932, p. 50.

En prorrogar el pressupost de 1931 el primer trimestre del 1932, acordava també modificar l'Ordenança Fiscal i la partida del Pressupost d'Ingressos en la forma que exigia la sentència del Tribunal Econòmic-administratiu provincial, que declarava il·legal l'aplicació de l'Arbitri del 3% a Barcelona³⁶⁵, però l'empresa tornava a formular un recurs aquest cop davant la Delegació d'Hisenda. Però aquesta va aprovar el pressupost i l'Ordenança, en data 3 de març de 1932.

El detall de la recaptació des del primer fins al 30 de juny de 1932 són els següents:

Període	Dies	Recaptat
1a quinzena de març	9	27.707,10
2a quinzena de març	12	37.213,23
1a desena d'abril	9	29.837,52
2a desena d'abril	8	25.459,95
3a desena d'abril	9	29.897,10
1a desena de maig	8	24.358,05
2a desena de maig	10	29.415,15
3a desena de maig	9	22.242,91
1a desena juny	9	22.838,40
2a desena juny	8	25.980,17
3a desena juny	9	25.537,20
TOTAL	101	300.486,78

Després en diversos tràmits, quedava evident el dret a cobrar l'arbitri i el 6 de març de 1932 començava a cobrar-lo, amb la intervenció en la comptabilitat del Frontó. Però, encara més, el Frontó va recórrer davant el Tribunal Contenciós-Administratiu Provincial i davant del ministeri d'Hisenda contra la resolució del delegat d'Hisenda. Finalment, el ministeri ho desestimava el 13 de juny de 1932, declarant el dret de l'ajuntament a cobrar el 3% de les travesses guanyades³⁶⁶. El 1933 ja es van cobrar 900.000 pessetes³⁶⁷.

³⁶⁵ L'Opinió, 26-7-1932, p. 7.

³⁶⁶ Idib, p. 7.

³⁶⁷ La Humanitat, 20-1-1934, p. 6.

7.4. Contribució de Sarrià

Una de les primeres mesures del nou règim republicà era demanar l'exacció dels arbitris municipals de plusvàlua i solars en l'ex-terme municipal de Sarrià, mesura dictada per l'alcalde de la Dictadura³⁶⁸.

Després d'un llarg debat, va ser aprovada per 34 vots a favor i 10 en contra de la Lliga Regionalista, una proposició de Giralt i Lluhí que revocava la providència dictada durant l'abril de 1927 per l'alcalde de l'ajuntament de la Dictadura per la qual indegudament es va suspendre l'exacció dels arbitris municipals de plus vàlua i solars en l'ex terme municipal de Sarrià³⁶⁹.

Per tant, a partir d'aquesta proposició es cobrava sense recàrrec les quotes relatives als arbitris de Plusvàlua i Solars, corresponents a Sarrià i compresos en els anys a 1928, 1929 i 1930, fins a finals de novembre, quan sense més dilacions es passaria al cobrament per la via d'apremi de les quotes que no haguessin estat pagades³⁷⁰.

També eren cobrats els rebuts, referents a plusvàlua, des de l'any 1923-24 a 1927, i solars des del l'any 1925-26 a 1927, ja que els corresponents als anys anteriors des de la data de l'agregació havien estat condonats³⁷¹. En aquest cas, els anteriors de 1927, sense cap classe de recàrrec fins a mitjans de juny³⁷².

L'associació Sarrià , l'assemblea de propietaris de Sarrià, en la Cambra de la Propietat Urbana, acordava que com hi havia diversos recursos pendents de resolució en diversos Tribunals i ministeris, que mentre no fossin resolts, es diposités a la Caixa General de Dipòsits les quantitats que reclamava de diversos càrrecs (plusvàlua solars i millores) que els haguessin passat l'ajuntament reclamant el cobrament i les corresponents quantitats, més el 25%.

La Cambra de la Propietat (Princesa, 3, primera) tenia cura gratuïtament, sense perjudici de l'oportú recurs contra tals exaccions per ser completament il·legal³⁷³.

³⁶⁸ La Veu de Catalunya, 25-4-1931, Ed. Vespre, p. 3.

³⁶⁹ La Publicitat, 25-4-1931, p. 8.

³⁷⁰ L'Opinió, 15-10-1931, p. 3.

³⁷¹ La Publicitat, 9-5-1931, p. 3.

³⁷² La Veu de Catalunya, 2-6-1931, p. 5.

³⁷³ La Veu de Catalunya, 8-6-1931, Ed. Vespre, p. 2.

La Comissió Municipal d'Hisenda, prenia esment de la instància presentada per la Cambra Oficial de la Propietat Urbana de la província de Barcelona, acompanyant relació de 49 propietaris, una part insignificant dels propietaris de la barriada de Sarrià, que havien consignat a la Caixa General de Dipòsits de la província, l'import de les quotes degudes a l'ajuntament, més el 25% d'aquestes pels arbitris de solars, plus vàlua i contribució de millores, per tal de suspendre el procediment d'apremi per l'exacció d'aquestes, fins que sigui ferma la resolució dels Tribunals als recursos presentats contra l'exacció a Sarrià³⁷⁴. Impostos que finalment van ser cobrats per l'ajuntament.

7.5. La contribució per millores (el cas del carrer Balmes) – Ferrocarril de Sarrià

El mateix abril de 1931, una proposició dels regidors Lluhí, Giralt i Casanelles, aprovava que perquè no patissin més perjudicis la ciutat, es suspenia la tramitació i imposició de contribució de millores, per la conversió en subterrani del ferrocarril de Barcelona a Sarrià³⁷⁵.

El fet era que la concessió feta a mitjans del segle XIX del Ferrocarril de Sarrià tenia com a condició que quan l'Eixample estigués poblada es traslladaria als afores, més enllà de la Diagonal, però, la companyia tenint interès a mantenir l'estació en el punt tan cèntric que ocupava, prenia com a solució fer passar els trens per un conducte subterrani fins als afores.

Tractant-se solament de l'interès de la Companyia, era lògic que fos aquesta qui es carregués totes les despeses, però l'ajuntament de la dictadura va aprovar pagar la meitat de les despeses i es va acordar en ferm que es procediria a la construcció del pas subterrani³⁷⁶.

S'aprovava en ple, que l'expedient relatiu a la supressió dels passos a nivell, de la Companyia del Nord passés a la Comissió de Responsabilitat, perquè l'estudiés i es pogués declarar lesiu a l'interès municipal³⁷⁷. L'ajuntament també es declarava deslligat del compromís contret per l'ajuntament anterior³⁷⁸. Era un acord de 44 milions de

---

³⁷⁴ L'Opinió, 28-6-1931, p. 3.

³⁷⁵ La Veu de Catalunya, 25-4-1931, p. 3.

³⁷⁶ L'Opinió, 22-10-1931, p. 3.

³⁷⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 11 de maig de 1931, p. 33.

³⁷⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 18 de maig de 1931, p. 43.

pessetes, que havien votat la Lliga Regionalista, el Partit Republicà Radical i Acció Catalana en els anteriors ajuntaments³⁷⁹.

Com a part de les obres ja s'havien produït, es mantenia el pagament de la contribució de millores dels propietaris, havent de pagar la primera abans del 30 de juny, la segona abans del 31 d'agost i la darrera abans del 30 de novembre³⁸⁰, si bé es rebaixaria un 15% si s'abonava abans del dia 15 de juny i es van anar produint diversos descomptes al llarg del temps³⁸¹.

El comitè de propietaris del carrer de Balmes, la junta oficial de delegats de la propietat del carrer Balmes i el Comitè de defensa d'aquest, en relatiu a l'impost de millores, relacionat amb les obres de conversió en subterrani del ferrocarril de Sarrià, acordava que a causa de les greus extralimitacions de la Dictadura, hauria de ser la Corporació qui es fes càrrec de la situació i de les vexacions que havia patit la propietat³⁸².

El Tribunal Contenciós Administratiu provincial desestimava la demanda d'Adolf Mas Yebra, Alfons Par i Tusquets, Salvador Fargues i Feliu, Emili Ragull i Josep Cirera, per la suspensió de l'acord municipal de cobrar l'impost de millores relatiu a l'obra de transformació en subterrani del ferrocarril de Sarrià, basant en el fet que si les obres eren lesives pels interessos de la ciutat, era una absoluta incongruència exigir el pagament de l'impost per les obres del ferrocarril subterrani quan les quotes partien d'aquest acord lesiu, com defensaven els propietaris *'per a desemborsar-les, a la majoria, que hauran d'acudir a la hipoteca o al préstec usurari i en alguns casos els portarà a la total ruïna'* i que veien injust *'la contribució que ho pretén imposar-los per a la construcció d'un túnel que s'ha regalat a una Companyia estrangera'*³⁸³.

En canvi, el tinent d'alcalde Casanovas explicava als afectats pel ferrocarril del carrer de Balmes, que una tercera part (300) dels propietaris ja havien abonat la quota de contribució, aprofitant el descompte del 25% i que en la lesivitat no afectaria la contribució, ja que pels propietaris afectats per l'obra, lesiu o no, la millora sempre seria

---

³⁷⁹ Conferència d'Antoni Vilalta al Casa d'Esquerres del Poblet. L'Opinió, 1-11-1932, p. 1 i 9.

³⁸⁰ La Publicitat 25-4-1931, p. 8.

³⁸¹ La Publicitat 20-6-1931, p. 2.

³⁸² La Veu de Catalunya, 2-5-1931, Ed. Vespre, p. 5.

³⁸³ La Veu de Catalunya, 24-11-1931, p. 2.

un fet i constituïria sempre un benefici per a les finques veïnes. En canvi, no volien pagar una petita part del cost d'una obra que ja estava feta i que no podia ser destruïda ³⁸⁴.

Cal remarcar que, tot i representar teòricament els propietaris, el perfil polític dels demandants era molt concret. Adolf Mas Yebra, exregidor conservador, va ser fundador a Barcelona del Partit Conservador, la Unión Monárquica Nacional i la Unión Patriótica; Alfons Par i Tusquets, va ser regidor durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1924) i president del Centre Cotoner, justament va defensar dins l'ajuntament el projecte de soterrament del Ferrocarril de Sarrià; Emili Ragull, gran propietari i el major contribuent del 1922; i Josep Cirera, president de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, un dels responsables principals contra la llei de Contractes de Conreu i que va fundar Acció Popular Catalana (secció regional de la CEDA);

El Tribunal Contenciós Administratiu provincial declarava que no hi ha lloc a suspendre l'acord de l'ajuntament de cobrar les quotes, sent ferm i irrecurrible, ordenant que fossin cobrades, amb una argumentació similar a la de Casanovas, ja que era lògic i natural, entre altres raons de caràcter legal, perquè amb la dita obra, fos o no declarada lesiu l'acord es beneficiaven els propietaris, a més de la companyia.

L'impost de millores era un impost que pagaven els propietaris basant-se en el canvi de valor que beneficiava la propietat. Per tant no grava a cap obrer ni classe mitjana, era un impost que només pagaven els rics i els potentats, en els anys de la República trobem un creixement també del cobrament d'aquest impost, més enllà, fins i tot, de la contribució del carrer Balmes:

Any 1930	654.212,00 pts
Any 1931	947.523,06 pts
Any 1931 carrer Balmes	1.790.92,74 pts
Any 1932	1.260.000,00 pts
Any 1932 carrer Balmes	2.214.101,45 pts
Any 1933	2.230.000,00 pts

Dades extretes de *La Humanitat* del 13 de gener de 1934.

³⁸⁴ L'Opinió, 6-12-1931, p. 4.

7.6. Impost de Solars

En l'impost de solars, trobem un conflicte entre propietaris i ajuntament, ja que en arribar el règim republicà, gran part dels propietaris no pagaven l'arbitri. En total, en un any va augmentar en més de 100.000 pessetes³⁸⁵.

Per exemple, els propietaris de la part de l'Avinguda del 14 d'abril començada el 1923 (i acabada feia temps) encara no constaven en el padró, per tant havien de pagar 40.000 pessetes que no ho feien anteriorment.

Però el conflicte va arribar el 1933, quan es decidia aplicar una nova imposició en l'arbitri sobre el valor dels solars edificats i sense edificar. En comptes d'afectar la renda, afectava el valor patrimonial. Per tant, sobre el preu del terreny, havent de tributar més en llocs centrals que en barriades extremes.

Les associacions de propietaris de Barcelona se sumaven a la campanya de la Cambra de la Propietat en contra aquest impost i es feia una campanya per no pagar i subscriure un recurs que facilitava la Cambra.

Després d'un trimestre, només 1.700 propietaris havien pagat, unes 60.000 pessetes, quan les finques afectades eren de 120.000 i es calculava l'impost en uns quatre milions de pessetes. Per la seva part l'ajuntament feia un descompte del 6%, que per les associacions només era una manera de dividir els propietaris³⁸⁶.

Després d'esgotar tots els recursos, la Cambra de la Propietat demanava que es tornés a exposar al públic, o sigui, tornar a l'estat anterior i iniciar un altre cop amb noves instàncies, per intentar entorpir la marxa administrativa de la nova exacció. Un tràmit que ja s'havia fet en dues ocasions. La Cambra havia facilitat 8.000 reclamacions de propietaris impugnant l'arbitri, totes elles impreses, reclamant el Registre i el Padró, sense al·legar ni tan sols els fonaments d'ordre³⁸⁷.

Cal remarcar que la Cambra Oficial de la Propietat Urbana tenia caràcter oficial, com a conseqüència, tots els propietaris obligatòriament eren socis i pagaven unes pessetes per

---

³⁸⁵ La Campana de Gràcia, 22-10-1932, p. 9.

³⁸⁶ L'Opinió, 13-7-33, p. 2.

³⁸⁷ L'Opinió, 9-11-33, p. 17.

sostenir l'entitat³⁸⁸. Les gestions fallaven i l'ajuntament de Carles Pi Sunyer començava a enviar les agències executives als qui no havien pagat³⁸⁹.

7.7. L'ocultació de la riquesa dels grans propietaris

Els informes de l'ajuntament apunten que els intents de no pagar impostos anaven més enllà de privilegiar algunes empreses o grups, sinó que, un informe amb data del 6 d'abril de 1936 apuntava a una gran ocultació i defraudació de la riquesa urbana, per disminuir els tributs que haurien de pagar els propietaris³⁹⁰.

L'informe explica un entramat que utilitzaria múltiples mitjans, des dels despatxos o agències de negocis, que estaven establerts a la llum pública, fins a l'agent o corredors que gestionaven l'ocultació, tenint inclòs, establerta com una mena de tarifa de preus, que es feia efectiva un cop verificada la mateixa. Tot i també produir-se en l'àmbit dels solars, l'informe se centra en les cases de renda.

Les defraudacions començarien en el despatx d'alguns notaris, que declaraven el preu de venda de la finca (solar o casa) una rebaixa del 20 a un 30% en benefici del client i per tant, en perjudici de l'Estat i l'ajuntament en el pagament dels drets reials, utilitats i plusvàlua, però sobretot en l'arbitri sobre solars, estiguin o no edificats.

L'ocultació podria portar al fet que només es recaptessin la meitat dels ingressos, posant exemples a partir de valoracions que es feien des del negociat de plusvàlua, que eren sempre més baixes que el que valien realitat, perquè estaven fetes en anys anteriors, i a mesura que creixia la ciutat, anava creixent el preu, o perquè molts notaris la declaraven més baixa quan feien l'escriptura.

Un exemple, l'illa compresa entre carrers Rosselló, del nº 281 bis al 285 bis, carrer Bruch 145, i carrer Còrsega 358 al 376 i carrer Llúria el 124 al 132. Un solar de 300.000 pams (la conversió és de 26 pams, un metre), la tercera part valorada a 15 pts/pam, les altres dues a 9 pts/pam; doncs un valor de l'illa de 3.300.000 pessetes. Per l'impost de solars, estiguin o no edificats, s'hauria de pagar, a raó de 0,25 per mil, un total de 8.250,00 pessetes anuals. Però en aquell moment no es pagava res d'aquest impost.

---

³⁸⁸ La Campana de Gràcia, 4-11-1933, p. 9.

³⁸⁹ L'Opinió, 20-2-1934, p. 3.

³⁹⁰ Annex III. Document 6. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-690. Informe sobre l'Ocultació de Riquesa Urbana.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

	Extensió (pams)	Valor pts/pam	Valorat	Impost
Part del carrer Llúria	19.903 pams	10 pts/pam	199.030 pts	1.094,66 pts
Part de Còrsega	22.017 pams	8,50 pts/pam	187.145 pts	1.029,30 pts
Part del Burch	82.471 pams	9,50 pts/pam	783.484 pts	4.309 pts

El propietari, Jaume Imbern, era el mateix en tots tres terrenys, que només tenia declarats 124.391 pams (quan el solar tenia 300.000), valorats en 1.169.659 (quan realment tenia un valor de 3.300.000), que suposarien 11.716,76 pessetes anuals no cobrades d'arbitri d'increment sobre de valor als terrenys. Juntament amb l'altre impost (8.250 pts), de solars sense edificar, suposava una pèrdua de 19.499,37 pts; tenint en compte que hi havia una casa que ocupava 10.000 pams, construïda a la part del carrer Còrsega³⁹¹.

7.8. L'impost d'inquilinat

En l'ajuntament republicà es va decidir deixar exempts de l'impost d'inquilinat els que pagaven menys de 125 pessetes al mes³⁹². La política desgrava aquests lloguers inferiors a 125 pts i reduïa els que no excedien a 200 pts. que tendien a la supressió.

En canvi, en els lloguers s'anaven carregant de forma progressiva el que no es cobrava als lloguers més petits. Es mantenien rebaixes entre les 125 i 200 pessetes mensuals, mentre s'augmentava un 1% els lloguers a partir 2.401 pessetes anuals, el 2% des de 6.901 a 7.800, el 3% de 8.801 a 9.000; el 4% de 9.001 a 12.000 i el 5% de més de 12.000 pts anuals.

---

³⁹¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-690. Informe Sobre l'Ocultació de Riquesa Urbana.

³⁹² L'Opinió, 3-1-1933, p. 9.

Pts	1932 (pts)	1933 (pts)	Diferència
205	79,95	86,10	6,15
250	120	127,50	7,50
300	162	171	9
350	210	220,50	10,50
400	264	276	12
450	324	337,50	13,50
500	375	390	15
575	431,25	448,50	17,25
750	562,50	630	67,50
1000	750	870	120

Taula de l'impost d'inquilinitat, segons el lloguer mensual³⁹³

L'augment quedava sense efecte pels que paguessin l'anualitat de l'arbitri dins del mes de març. Els canvis en l'impost suposaven un canvi de tarifa, on els que pagaven lloguers més cars, pagaven percentualment més impostos, convertint en un impost cada cop més progressiu. Actuació la qual tenia l'oposició dels grans propietaris.

7.9. Campanya de la Cambra de la Propietat

La recaptació per tota mena d'arbitris, impostos i recàrrecs en el primer semestre de 1931 va ser de 46.738.859,29, en el mateix període, el primer semestre de 1932 la recaptació va ser de 52.927.581,57 pts, sumat a la millora del carrer Balmes, 2.300.000 pts, donava una diferència de 8.488.722,28 d'impostos en un any. Els ingressos augmentaven del 1931 i 1932, de 90 milions a 108 milions³⁹⁴.

La Cambra de la Propietat Urbana de Barcelona va ser l'entitat més activa en contra dels impostos de l'ajuntament i la Generalitat, amb presidència de Joan Pich i Pon, que posteriorment seria alcalde gestor el 1935, amb campanyes pels impostos que consideraven excessius³⁹⁵.

Per l'organisme les càrregues, des de contribucions urbanes, drets reals, impostos municipals, despeses, reparacions i conservació i forats i morosos, era la causa de l'atur forçós dels obrers de la construcció, la crisi dels industrials i la ruïna de la propietat

³⁹³ La Humanitat, 15-3-1933, p. 10.

³⁹⁴ L'Opinió, 31-12-1932, p. 5.

³⁹⁵ Annex III. Document 7. Campanya de la Cambra de la Propietat Urbana de Barcelona. Extret un exemple de L'Opinió del 4-3-1933.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

urbana. Els impostos, arbitris i càrregues de tota mena que graven la propietat urbana eren:

<p>Contribució territorial, Riquesa Urbana, amb tots els seus recàrrecs, 24,14% o 28,14%: arbitri sobre augment d'àrea en illes d'Eixample, a raó de 5 pts per metre quadrat.</p> <p>Llicència per a construccions i edificacions: Contribució especial per a l'establiment i millora del servei d'incendis. Neteja i conservació de la xarxa de clavegueres, 2% renda bruta. Canon a satisfer pels propietaris que aprofitin la màxima elevació de l'aigua de Montcada. Anuncis transitoris (venda de terrenys). Contribució especial de millores (cost total en les voreres, 2/3 del cost en la xarxa de clavegueres i 1/2 cost del paviment. Drets sobre el subministre d'aigua de Montcada. Portes que s'obren a l'exterior. Dècima sobre la Contribució Drets reials, d'1,20 al 36,90%. Vorerres no construïdes. Ús de voreres sense gual. Finques sense wàter. Reconeixement d'edificis. Ascensor i muntacàrregues.</p>	<p>Aparells de calefacció. Lluernes i claraboies. Recàrrec 6% Exposició. Recàrrec 1% d'Eixample. Funcionament i conservació de l'ascensor. Canalons. Picaportes. Dipòsits d'aigua. Pous negres. Clavegueres. Tribunes. Marquesines. Guals Reixes. Plusvàlua fins al 25% de l'increment de vàlua. Solars, 5 per mil vàlua del terreny. Inquilinat. Serveis de porteria. Aigua. Gas. Electricitat. Segur d'incendis. Timbres. Pisos desocupats. Morosos.</p>
---	--

La campanya era principalment per criticar el recàrrec del 0,25% del valor de tots els solars del terme municipal edificats o no, i augmentar fins al 8% el recàrrec del 6% que, amb motiu de l'Exposició, anava percebent.

Consideraven que després del 0,25%, passaria a ser l'1% i que la Generalitat també tenia el propòsit d'efectuar el cobrament del recàrrec del 100% sobre l'import de l'arbitri municipal de solars³⁹⁶.

La Cambra de la Propietat Urbana, comparava els arbitris municipals, que es gravaven a la propietat el 1923-24, que era de 5.500.000 pessetes; amb l'augment el 1930, que passava a ser de 8.307.000 pessetes, i el que es pagava en el pressupost d'Interior de 1933 ja era de 16.826.500 pessetes³⁹⁷.

La campanya de la Cambra, pel valor a la propietat però també a les empreses, va tenir el suport de les dretes, principalment de la minoria de la Lliga Regionalista a l'Ajuntament. El desembre de 1931, en una conferència a la Lliga Regionalista del Districte VII, el regidor Andreu Bausili, que afirmava que *'la persecució del capital i de les empreses no fa*

³⁹⁶ L'Opinió, 4-3-1933, p. 4.

³⁹⁷ La Veu de Catalunya, 18-3-1933, Ed. Matí, p. 12.

*cap bé al crèdit municipal. [...] Les empreses exerceixen una funció social i col·lectiva que per ara, les Corporacions de dret públic no estan en condicions de poder realitzar i, per aquest motiu és d'absoluta justícia que hom tingui pels ciutadans que han esmerçat el capital i el treball llur en la constitució i explotació d'aquestes empreses, el mateix respecte i consideració que hom ha de tenir per aquells ciutadans que dediquen l'activitat i iniciatives llurs, a altres comerços. I consti ben clarament que la consideració i el respecte que jo reclamo, no ha d'estar exempta de la severitat necessària per a corregir, per igual, possibles i eventuais abusos*³⁹⁸.

7.10. El problema de les agències executives

El 1936 es presentava a la Comissió de Governació un informe sobre l'Actuació de Les Agències Executives d'Impostos Municipals de Barcelona³⁹⁹, que si bé, era fet al final del període de pau republicà, suposava un recull dels abusos comesos des d'abans de la proclamació fins a aquells dies, un informe que feia moltes acusacions i detalls sobre el que seria un escàndol de les agències executives, que tenien la tasca de recaptar els impostos quan aquests no havien estat pagats degudament a les Dependències municipals⁴⁰⁰.

Entra el dubte si és cert o no, però ens ofereix informació, que és útil saber com podria funcionar una xarxa d'interessos personals, que és molt probable que aquesta o qualsevol altre hagués existit, o com a mínim, donar a conèixer l'existència per futures investigacions.

En aquell moment existien tres agències, que com es denunciava, l'havien obtingut sense cap mena de concurs ni mèrit, i assenyalava vincles amb diferents interessos. La primera, del senyor Palau havia estat concedida pel Marquès de Mariano en temps de la Dictadura, la segona, era del senyor Iglesias, però realitat pertanyia a un gendre d'Enric Maynés, dirigent de la Lliga i restituit com a regidor en la dictadura de Berenguer, i la tercera, la del senyor Arderiu, al qual va ser atorgada el 1929 o 1930, després de la mort del senyor Plà, 'a través del senyor Santamaria el qual va cobrar la seva prima en l'actualitat té una participació en els beneficis'. En la darrera es feia notar que en morir el senyor Plà va

---

³⁹⁸ La Veu de Catalunya, 7-12-1931, Ed. Vespre, p. 2.

³⁹⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-818. Informe Sobre l'Actuació de Les Agències Executives d'Impostos Municipals de Barcelona.

⁴⁰⁰ Annex III. Document 8. Informe Sobre l'Actuació de Les Agències Executives d'Impostos Municipals de Barcelona (Expedient GM-818).

deixar al descobert amb l'Ajuntament més de 300.000 pessetes del que mai més es va saber res.

En ser proclamada la República s'hauria parlat de la municipalització del servei, però Joan Arderiu, germà del titular de l'Agència, hauria establert contactes amb alt personal de l'ajuntament i representants polítics, aconseguint que no es parlés més de la qüestió. L'autor de l'informe afirma que estava disposat a donar més detalls però no en paper sinó directament a l'alcalde o al conseller-regidor de Finances, també afirmava que es va informar l'en aquell moment president de Finances, Antoni Vilalta, molt ben disposat a trobar una solució, però que informat pels caps i altres empleats del Departament va considerar deixar les coses com estaven.

També denunciava que en sorgir la possibilitat de substituir les agències per unes altres, va donar lloc al fet que el regidor gestor Joan Baptista Viza, responsable de Finances, reunit amb els agents, rebés la quantitat de 150.000 pessetes amb el senyor Romà de mitjancer.

Les agències per tant, volien mantenir fos com fos l'adjudicació, però el problema anava més enllà de suposar un possible cost extra a l'ajuntament, sinó que estava ple d'irregularitats i immoralitats en la gestió del dia a dia.

L'informe denuncia que una de les agències es posava d'acord amb alguns cobradors de l'ajuntament, els quals deixaven passar rebuts a cobrament durant el període voluntari perquè hi anessin les Agències executives.

En pagar a l'agència, els contribuents pagaven l'impost i les costen que anava a l'agència i seria com un altre impost, presentant-se l'auxiliar en solitari (quan hauria d'anar amb dos testimonis) i amenaçava amb l'embargament immediat de béns, aprofitant el desconeixement que els ciutadans tenien dels seus drets. Si algun contribuent demanava la justificació de despeses, se li replicava que eren degudes l'Expedient individual (que mai s'havia fet) i que representava el que ha calgut reintegrar amb timbres de l'Estat. L'Agència després no feia els reintegraments, ni l'expedient.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Per l'ajuntament, cada agència suposava un càrrec anual de milions, però que no recobrava més de 960.000 pessetes. Per l'autor de l'informe la municipalització augmentaria els ingressos a 2.880.000 pessetes, amb un benefici de 511.200, a més que s'evitaria que les Agències actuessin en nom de l'Ajuntament amb tots els conflictes que plantejava als contribuents i que s'atribuïen al consistori.

8. El conflicte dels auto-taxis

Jaume Vàchier, president de la comissió de Circulació, va iniciar una clara tasca de regularització del sector del taxi, que es va trobar amb l'oposició frontal de la Lliga, Solà i Cañizares i sobretot de l'empresa David S. A.

8.1. La situació del taxi el 1931

El servei de lloguer de vehicles existia des de feia dècades, amb taxímetre o sense, com Buicks, Pick-Pick, Hispanos, Abadal-Buicks o Roll-Royce. Un bon servei, però car, i a la vegada havia cotxes atrotinats, amb taxímetres que marcaven el que volien i altres estafes, sense organització per part de l'autoritat municipal. Posteriorment van sortir motocicletes amb sidecar, un lloguer molt més econòmic i finalment les *capses de mistos* de la David, així com carretons amb corretja que va portar a la transformació en Citroëns tipus *bicicleta*, que va ser el començament del que seria conegut com a *lluïta taxista*.

La *lluïta taxista*, era l'entrada de capital, en forma d'organitzacions comercials, que va ofegar el sector del petit industrial taxista, propietari d'un vehicle que podia costar 40.000 pessetes i els quals no van poder sostenir la lluita, desapareixent o transformar-se, fet que va portar a la creació d'entitats que omplien el medi taxista de lluites internes.

Cal sumar un desgavell de tarifes, taxis fent carreres de pesseta per 4,5 km, altres de 3 km, altres de 0,30 pts / km, altres de 0,40; 0,60 i 0,80 pts/km, i fins i tot, carreres a preu fix. També es va posar de moda, posar una franja de cautxú o de roba de color vermell, blanc o groc, segons la tarifa, en comptes de la franja pintada que marcava el preu, això podia fer que es pogués, per exemple, posar el color més car els dies de pluja⁴⁰¹.

L'agost de 1930 hi havia un excés de vehicles d'autotaxi (3.500), i es va efectuar la primera revisió per retirar de la circulació els vehicles que no reunissin les condicions, que era simplement exigir que anessin pintats correctament, convenientment registrats i taxímetre precintat. Tot això es va ajornar fins al 20 de setembre i finalment la revisió començava el primer d'octubre de 1930.

Com explica *L'Opinió* la revisió va tenir una flexibilitat subjectiva i extrema, se'n van revisar 1.285 taxis de 3.500. El primer dia només aprovaven dos de nou; el segon només

---

⁴⁰¹ L'Opinió, 6-5-1932, p. 5-8.

es revisaven cinc, tot que haurien d'haver anat cent, una dinàmica que es va allargar fins al 14 d'octubre.

Aquell dia es presentaven 104 taxis, 81 de David S. A, que eren declarats tots conformes, i des d'aquell dia fins al 31 d'octubre eren aprovats tots els que es presentaven. Fins i tot trobem que es presentaven 422 entre el 4, 5 i 6 de novembre, aprovats, i el 10, 11 i 12 altres 161, també aprovats. En total 1.825, de les següents companyies:

Empresa	Taxis
Taxis Barcelona	453
David, S.A.	437
Agremiació	259
Fortuna	232
Federació	130
Aliança	90
Particulars	84
Picadero	46
Catalunya	38
Corporació	23
Cooperativa	8
Peugeot	7
Estrada	6
S. Andrès	6
Montserrat	3
Unió de xofer	2
Exposició	1
	1825

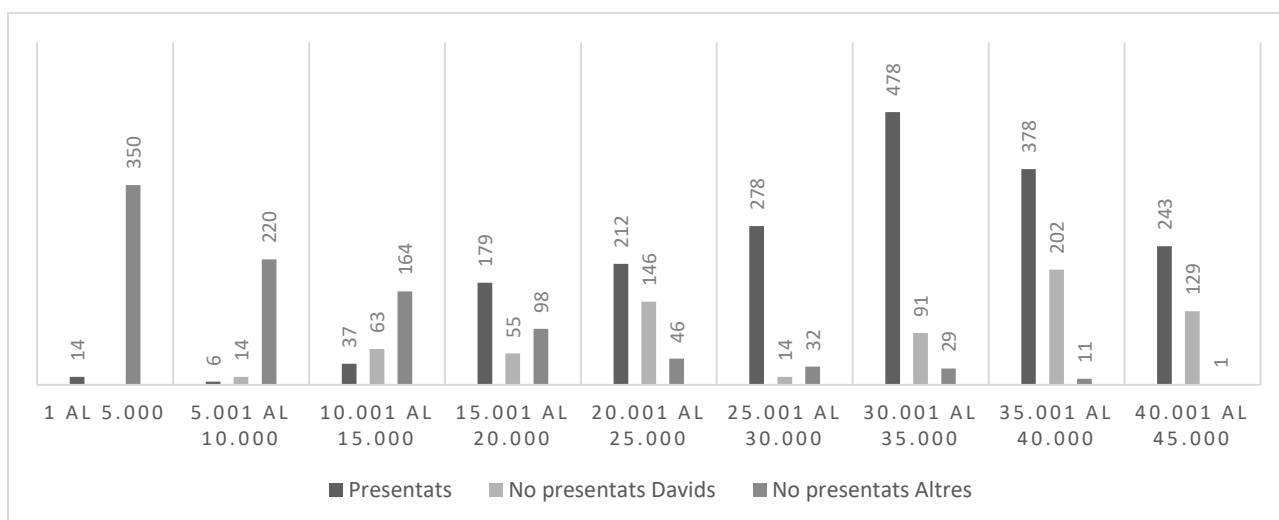
Per tant, els altres 1.675 taxis circulaven a partir d'aquell moment irregularment. El 2 de desembre es publicava que tots els que no haguessin acudit havien de justificar el perquè, caducant si no la llicència municipal de circulació. Es van presentar quatre escrits particulars individuals i un de col·lectiu, de David S. A, que demanava un nou període perquè tenia 714 vehicles que no havien pogut ser revisats, sent aprovats finalment sense presentar-se⁴⁰².

---

⁴⁰² Ibid, p. 5-8.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

Dades extretes de L'Opinió del 6 de maig de 1932

El número de matrícula, ens marca l'antiguitat. Trobem que entre els més antics només es presenten una minoria, i observem que hi ha una clara separació entre 961 no presentats, d'altres empreses, que es concentren el 90% entre les matrícules més velles (de l'1 al 20.000), i els dels taxis David S. A. on els no presentats eren una majoritàriament (73%) dels més moderns, o sigui del 20.000 al 45.000.

La suma dels David S. A. que s'havien presentat (437) més els no presentats (714) mostra que l'empresa tenia un terç de tots els taxis de la ciutat. Si restéssim la resta de no presentats, que són els autotaxis més vells, amb la possibilitat que sense les condicions adequades per circular, trobem que l'empresa David S. A. acumulava el 45% dels taxis.

8.2. L'arribada del nou règim republicà el 1931

La situació amb l'entrada de les forces republicanes a l'ajuntament era de 3.500 vehicles, dels quals gairebé la meitat no havien passat cap revisió i la resta una revisió mínima que provocava que haguessin cotxes despintat i mal entapissats, amb un sistema de vint entitats que enfrontades entre elles, sense uniformes ni gorra, i amb vuit tarifes vigents i altres tantes bonificacions.

El regidor Jaume Vànhier, després de formular un nou reglament, el 29 de juliol de 1931 s'aprovava, per entrar en vigència el primer d'octubre del mateix 1931, i immediatament s'iniciava una revisió prèvia que començava el 10 d'agost i acabava el 10 de setembre, per determinar com s'havia de reparar i modificar els autotaxis en el pla general de conjunt que s'anava a aplicar el primer d'octubre.

Posteriorment, la primera revisió va començar el 21 de desembre i va finalitzar el 2 de maig de 1932⁴⁰³. Es van revisar 3.440 vehicles, dels que 2.651 es van haver de pintar de nou, 297 posar el taxímetre precintat, 52 direccions reparades, 2.017 canvis de vidre, 268 fars reparats, 39 plaques de matrícula noves, 35 canvis de botzina, 363 parafangs reparats, 149 canvis de catifes i fundes, 120 canvis de manetes de les portelles, 14 llums pilots reparats, 61 carrosseries reconstruïdes, 20 frens reparats, 6 entapissats interiors canviats i 41 documents nous.

Cal sumar que 847 llicències municipals eren anul·lades, per tant, el nou servei era de 2.653 taxis, dels que 180 no estaven dins el reglament del 29 de juliol 1931 i no haurien de circular⁴⁰⁴.

També es regulava la venda de llicències municipals per a exercir la indústria del taxi i obligant els que no explotaven personalment la llicència, (fos per venda a terminis, conveni familiar, etc.) a passar per l'Oficina d'Inspecció i Control de la Comissió de Circulació, al·legant el motiu, per legalitzar-les⁴⁰⁵

El maig de 1932, de les vint entitats es passava a la centralització de la *Confederació de la Indústria del Taxi*, que comptava amb 2.200 afiliats, mentre la resta s'agrupava sota la disciplina de *David S. A.*, i de *La General de Cotxes i Automòbils* i menys d'una dotzena que esperaven que formar part de la confederació fos obligatori per entrar a aquesta entitat única. A més, es passava a un color oficial i de vuit tarifes es passava a una sola tarifa reduïda⁴⁰⁶.

8.3. El conflicte el juliol de 1931

En la sessió del 15 de juliol, abans de l'inici d'aquesta començaven a arribar taxistes que van envair la plaça de la República, amb els xofers agrupant-se davant la porta principal, i com a mostra d'adhesió una pancarta que posava *Volem que s'aprovin les bases presentades pel senyor Vàchier*⁴⁰⁷.

---

⁴⁰³ Ibid., p. 5-8.

⁴⁰⁴ Ibid., p. 5-8.

⁴⁰⁵ L'Opinió, 27-9-1931, p. 2.

⁴⁰⁶ L'Opinió, 6-5-1932, p. 5-8.

⁴⁰⁷ La Publicitat, 16-7-1931, p. 5.

El projecte presentava una reorganització del servei d'autotaxis, una mena de monopoli, a una Confederació única de taxistes, amb l'esmentat regidor al consell directiu de la confederació en representació de l'ajuntament⁴⁰⁸.

Els taxistes *pro-Vàchier* estaven a més a favor de la regularització de tarifes, on la tarifa mínima era de 0,40 cèntims/km i estaven en contra de la tarifa de 0,30 cèntims/km, dedicant-se a fer parar aquests taxis i fer baixar els viatges, havent-hi incidents com un xofer que es va resistir i li van voler tombar el cotxe, obligant a sortir els guàrdies d'assalt⁴⁰⁹

El regidor regionalista Cabré i el radical dissident Santamaria s'oposaven al dictamen per no haver tingut temps a estudiar-lo, mentre el president de la Comissió de Circulació demanava una prova de confiança, Santamaria afirmava que *'és clar que cal acabar amb l'anarquia actual dels taxistes, però cal també tenir en compte l'interès del poble'*. Finalment, seguint una proposta del federal Velilla, s'aprovava el color únic per als taxis, mentre la resta del dictamen quedava pendent per una altra sessió⁴¹⁰. Finalment, més endavant, era aprovat el dia 29 del mateix mes.

Tots els taxis serien del mateix color: negre i groc, amb el capó, parafangs, capota, en les seves diverses formes, baixos i rodes, de color negre; i carrosseria de color groc intents, suprimint les franges i sense permetre cap combinació ni marca que diferenciï un taxi d'un altre. Tots els taxis havien de fer descans un dia per setmana per reduir el nombre, i s'anava a un servei uniforme, controlat per l'ajuntament, sense 'Taxis Barcelona' ni 'David, S.A.' ni 'Cambra del Taxi'⁴¹¹.

8.4. 1-O: el conflicte amb la Casa David

El president de la comissió de circulació, per la seva part, per fer complir la nova reglamentació, disposava d'acord amb el cap de la Guàrdia Urbana, cinc zones de concentració en els llocs més estratègics de la ciutat, escamots d'inspectors circulants amb motos i automòbils ràpids que asseguraran amb tot zel i acuradament el compliment de les ordenances municipals⁴¹².

---

⁴⁰⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 20 de juliol de 1931, p. 141.

⁴⁰⁹ La Veu de Catalunya, 16-7-1931, Ed. Vespre, p. 4.

⁴¹⁰ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 20 de juliol de 1931, p. 141.

⁴¹¹ L'Opinió, 21-7-1931, p. 1.

⁴¹² L'Opinió, 30-9-1931, p. 3.

La societat *David S. A.*, s'oposava al nou reglament, per evitar ser dissolta, comunicava que, avançant-se al reglament, des del mes de juny no explotava directament cap taxi, sinó que havia venut els taxis a terminis als xofers, mantenint més de 600 contractes d'arrendament de colors i marca registrada en vigor, que permetia portar una marca sinònim de qualitat i a canvi els xofers se sotmeten al reglament de l'entitat; a la vegada es creava immediatament l'*Associació de Propietaris d'Auto-taxis del garatge David*.⁴¹³.

Els taxis David naixien el 1922 per competir amb les motos amb sidecar que fins en aquell moment feien aquell servei, s'imposava primer amb vehicles de construcció pròpia i posteriorment una flota de fins a mil Citroën i Berliet que durant anys no tindrien competència. El 1930 van construir un aparcament de vuit plantes entre Aribau i Tuset, el més gran d'Europa en l'època, amb capacitat per 1.800 cotxes, que es poden desplaçar pel seu interior gràcies a un sistema de rampes i muntacàrregues⁴¹⁴. La societat es dedicava, a més de tenir tota mena de vehicles, a la venda de cotxes, accessoris i reparacions.

L'entitat donava una nota dient que l'únic que feien era a canvi d'una quota, facilitar els símbols que donaven un gran crèdit, tenint dos contractes independents: el de compra de cotxe i el d'arrendament de distintius. Estaven en contra del color únic perquè era la voluntat de cap mena de competència, ni de preu ni de qualitat. Per aquest motiu, entenien que lesionava la propietat industrial, ja que hi havia marques registrades oficialment i patentades. L'entitat interposava una demanda contra l'acord de color únic al Jutjat de l'Oest, que en una decisió molt polèmica decidia suspendre el color únic.

Per tant, els taxis podien ostentar els distintius de David⁴¹⁵, la justificació del director general de la companyia era que '*si l'Ajuntament de Sant Sadurní ordenés que tots els xampanyans anessin amb la mateixa marca i presentació i després de comprar les ampolles el públic veiés si era bo o dolent*'⁴¹⁶.

Per *L'Opinió*, la 'poderosa companyia David' tenia en el seu poder gairebé la totalitat de les patents que donava l'Ajuntament, i per aquest motiu justament es va imposar una tarifa i uns colors únics⁴¹⁷. Per exemplificar l'enorme poder en aquest sector, el regidor d'ERC,

---

⁴¹³ La Publicitat, 3-10-1931, p. 2.

⁴¹⁴ PERNAU, Gabriel, "Barcelona i el cotxe: Cent anys d'amor i odi", Lunwerg. Barcelona. 2001. p. 58.

⁴¹⁵ La Publicitat, 3-10-1931, p. 2.

⁴¹⁶ La Publicitat, 23-1-1932, p. 7.

⁴¹⁷ L'Opinió, 22-10-1931, p. 3.

Armengol de Llano, afirmava que una vegada, es van concedir 300 patents per exercir la indústria del taxi i totes 300 van ser per a la casa David⁴¹⁸

L'*Associació de Propietaris d'Auto-Taxis del Garatge David*, formada per 600 antics conductors, denunciaven que l'ajuntament els hi havia fet la vida impossible, ensorrant la propietat industrial, prohibint marques i distintius i decretant festa setmanal obligatòria i sobretot, pressions per fer-los entrar en la Confederació d'Entitats Taxistes.

La Confederació de taxis era formada per *Taxis Barcelona*, *Cambra dels Taxis* i *Taxistes Associats*, sense ser obligatori formar-ne part, tenia el monopoli de la prestació de serveis encarregats per telèfon, prohibint que cap altra entitat fer ús d'aquest sistema⁴¹⁹. Els cotxes David, incomplien també aquesta part del reglament, feien el servei donant resposta a comandes telefòniques i eren portats al Dipòsit Municipal.

En aquest moment s'iniciava una guerra entre els David S. A., i la resta de taxis, juntament amb l'ajuntament, que es jugava la seva capacitat per fer imposar la seva autoritat.

El president de la Comissió de Circulació, Jaume Vachier, avisava que 'davant l'estat permanent de rebel·lió en que s'ha situat *l'Associació de Propietaris d'Auto-taxis del garatge David*', en no acatar les ordenances municipals, si els dirigents de l'entitat com afiliats no canviaven l'actitud es prendrien mesures radicals, com retirar el permís de conduir⁴²⁰.

Per la seva part, David, davant les notes de la Comissió de Circulació, que consideraven coaccions, presentaven una querella, acceptada pels jutjats, el qual, disposava la immediata devolució als seus propietaris dels cotxes que havien estat conduïts al Dipòsit Municipal⁴²¹.

La Lliga Regionalista es posava al costat de la gran empresa, demanant que es deixés sense efecte el dictamen sobre que el servei telefònic annex al servei de taxis, que era exclusiu de la Confederació d'entitats taxistes.

Per ERC, la Casa David, havia organitzat una associació autònoma com a instrument per inutilitzar tota l'obra de l'ajuntament, sent l'única entitat que no formava part en aquell

---

⁴¹⁸ L'Opinió, 31-12-1931, p. 1.

⁴¹⁹ La Veu de Catalunya, 23-11-1931, Ed. Vespre, p. 5.

⁴²⁰ L'Opinió, 15-12-1931, p. 3.

⁴²¹ La Veu de Catalunya, 19-12-1931, Ed. Vespre, p. 10.

moment de la Confederació, i a més, reclamava utilitzar el servei telefònic pel seu propi compte, considerant que havia promogut motins, manifestacions, conflictes d'ordre públic, per posar en dificultats l'ajuntament i les disposicions municipals⁴²². El motiu seria que amb preus abusius pels obrers, els xofers quedaven lligats amb contractes de compra del cotxe que conduïen i l'empresa veia en perill el negoci si no podien fer ús del servei de telefonia i s'obligava l'afiliació a la Confederació per totes les entitats.

La 'Veu de Catalunya' recollia agressions a algun conductor que havia canviat el color, per l'altra banda un taxi David era cremat a la Plaça de la República⁴²³

8.5. La vaga de taxistes de la confederació

El conflicte explotava quan la resta de taxistes, els de la Confederació d'Entitats Taxistes, van fer el 12 de desembre, prop del domicili *David* (Aribau amb Diagonal), una concentració fent sonar la botzina. Quan els guàrdies d'assalt els hi van donar l'ordre de retirar-se, van començar a fer un carrusel davant la casa, davant els intents de la policia de dispersar, alguns marxaven i altres feien veure que se'ls hi espatllava el cotxe⁴²⁴.

El motiu era mostrar el disgust, perquè l'empresa admetia clients que els demanaven cotxes per telèfon, quan l'ajuntament havia acordat en la sessió del 29 de juliol que només podien fer ús els taxis de la *Confederació d'Entitats Taxistes*.

Els representants de David S. A. es limitaven a respondre que la societat no posseïa cap taxi i que els que se servien del telèfon eren clients que guardaven els cotxes en el garatge de la seva propietat al carrer Aribau, 232.

Els cotxes van tornar a la tarda, uns 1.500 cotxes, intervenint els guàrdies urbans amb alguna detenció. Després van ser detinguts pels guàrdies urbans, cinc cotxes de lloguer, que en un bar del Passeig de Sant Joan, esperaven que fossin trucats per telèfon pels respectius clients.

Els xofers de la Confederació van acudir al lloc amb uns 200 cotxes i van seguir els detinguts fins al Dipòsit Municipal del Parc, mentre uns quants es dirigien al Govern Civil. Després la concentració van continuar fins a la Plaça de la República, mostrant el

---

⁴²² L'Opinió, 23-12-1931, p. 3.

⁴²³ La Veu de Catalunya, 3-10-1931, Ed. Vespre, p. 3.

⁴²⁴ La Veu de Catalunya, 12-12-1931, Ed. Vespre, p. 8.

seu desacord en el fet que els cotxes que tenen el seu garatge a la S.A David, poguessin prendre viatges per telèfon, sempre que no fos pel de l'esmentada Confederació⁴²⁵.

La *batalla dels taxis* va arribar un extrem que la Guàrdia Urbana feia innumbrables denúncies contra els taxis David per infraccions, pel que els cotxes havien de ser portats, segons disposaven els urbans, al dipòsit municipal⁴²⁶. La casa David repartia uns fulls, on ordenava els xofers que desobeïssin els guàrdies urbans i en cas que fossin aturats, cercar la parella de policies més pròxima, encara que calgués abandonar momentàniament el taxi, i denunciar l'urbà per coaccions i en arribar al jutjat, declarar. Vàchier acusava que el cap superior de Policia '*està en les millors relacions amb la casa David*'.

Vàchier fa constar que en cap cas es detenien els cotxes David per portar un color o els distintius, sinó per altres infraccions del Reglament de Circulació, fos pel senyal lluminós de lliure antireglamentari o altres infraccions, ja que durant el plet judicial, els taxis podien portar distintiu especial⁴²⁷. Les retencions eren principalment, per sortir sense el lliure lluminós, obligat per l'article 154 del reglament de circulació.

L'actitud governamental, segons Vàchier, que els guàrdies de seguretat deixaven que marxessin lliurement uns taxis que anaven irreglamentats, tot i l'oposició de la guàrdia urbana, portava al fet que els altres taxistes, els *disciplinats*, vessin que no eren perseguits, sinó protegits pel govern civil, mentre ells havien realitzat unes 500 pessetes de despesa per tenir un color únic i una presentació correcta, indiciant una vaga, no convocada per la Confederació d'Entitats Taxistes, la qual teòricament va intentar evitar-ho.

El diumenge 13, la resta de taxis van suspendre el servei en senyal de protesta perquè no es complien les disposicions dictades per l'ajuntament, el govern la declarava il·legal. Una vaga sense precedents que la Confederació teòricament desautoritzava.

El 22 de desembre, deu dies després, seguia la vaga i la campanya de denúncies creuades⁴²⁸, mentre es registraven nombrosos incidents contra els taxis de la Casa David, bolcant-los, apedregaments i sabotatges, com crema de vehicles, que feia que els de David haguessin de sortir sota protecció de la policia⁴²⁹.

---

⁴²⁵ L'Opinió, 13-12-1931, p. 2.

⁴²⁶ L'Opinió, 17-1-1932, p. 2.

⁴²⁷ La Publicitat 19-1-1932, p. 1 i 2.

⁴²⁸ L'Opinió, 20-1-1932, p. 8.

⁴²⁹ La Veu de Catalunya, 21-1-1932, p. 1.

Josep Garí i Gimeno, de la banca Arnús-Garí, i altres personalitats de la Banca, Comerç i Indústria, es dirigien al governador civil en defensa de la llibertat de treball i protestar de l'actuació del delegat de tràfic de l'Ajuntament de Barcelona per la seva arbitrarietat⁴³⁰, mentre la Casa David seguia mantenint els anuncis amb el telèfon⁴³¹.

El conflicte encara es feia més greu, quan es decidia anul·lar les llicències de circular, com el permís de conduir, de tots els vehicles autotaxis detinguts i denunciats des del dissabte dia 16 de gener fins al dia 19, per infraccions amb reincidència del reglament de circulació⁴³².

El conflicte més greu durava tres dies, quedant resolt provisionalment, retornant al servei normal després de reunir-se Vàchier amb la Confederació, mentre el governador afirmava que no sortiria cap més vehicle David amb el lliure lluminós antireglamentari, fent també el governador un servei de vigilància per protecció als taxis David⁴³³. Després de quasi un mes i mig, finalment, l'alcaldia ordenava que fossin retirades les patents de circulació dels qui no es reintegressin al treball⁴³⁴.

8.6. La fi de la lluita Ajuntament vs. David

El director general de David, Josep Maria Moré i Comas, en una entrevista a 'El Mirador', mantenia el discurs que considerava que convenia tenir diverses companyies i agrupacions que lluitessin en qualitat de servei, pel benefici del públic. Per tant, per ell, el color ocultava el cotxe bo del dolent i que era una municipalització sense expropiar, usurpant un dret legítim com el dret d'utilitzar unes marques, models de fàbrica i dibuixos industrials registrats⁴³⁵.

Això portava a David a impugnar el reglament, suspent el color el jutge de l'Oest, senyor Altés, amb un procediment estrany, sense prèvia audiència de l'ajuntament, incomplint l'Estatut municipal.

Per ERC, trobàvem una acusació contra els tribunals, d'una justícia a favor d'aquestes grans empreses i en contra els representants del nou règim, *'un dia acordem cobrar el 3% de les travesses d'aquella casa de joc que és el Frontó, i una disposició judicial ens ho impedeix.*

---

⁴³⁰ La Publicitat, 23-1-1932, p. 7.

⁴³¹ Annex III. Document 9. Anunci de 'Taxis David', extret de La Veu de Catalunya del 19-1-1932.

⁴³² La Veu de Catalunya, 19-1-1932, p. 4.

⁴³³ La Publicitat, 20-1-1932, p. 2.

⁴³⁴ L'Opinió, 21-1-1932, p. 2.

⁴³⁵ El Mirador, 21-1-1932, p. 3.

*Un altre prenem un acord referent a un servei públic al carrer i ens trobem amb el mateix. Un cop el Frontó Novetats, un altre l'anònima David*⁴³⁶.

El darrer moviment de l'ajuntament era, obligar a renovar les llicència i donar un termini per a treure unes llicències noves. Els xofers de la David es van negar a treure-la fins al darrer dia, quan cedien i presentaven la instància de 728 llicències en bloc. Un tràmit que s'havia obert el 26 de gener.

La tramitació administrativa que comportava una instància presentada al registre, trigava dos o tres dies per arribar a l'oficina de destí, però els membres de la casa David la demanaven automàticament, a més, negant-se a signar cap document fins que no fossin lliurades, tot i que 630 de les sol·licituds ja no tenien teòricament vincle amb la casa David⁴³⁷.

Això portava a organitzar mítings violents en el pati, escales i corredors de l'Ajuntament, provocant incidents al Departament de Circulació, dos o tres empleats de la casa David pretenien assaltar les oficines de Circulació, obligant a la intervenció de la Guàrdia Urbana⁴³⁸. El límit va ser de 2.630 llicències, les mateixes que ja hi havia abans⁴³⁹.

En els principis de març, sortia la notícia que l'Advocat de l'Estat dictaminava a favor de l'Ajuntament en la qüestió de competència⁴⁴⁰ i finalment l'Audiència de Barcelona donava la raó al president de la Comissió de Circulació, Jaume Vàchier i aixecava la suspensió de l'acord municipal de reglamentació del servei de taxis, suspensió que havia dictat el jutge de l'Oest, senyor Altés.

Aquesta qüestió, entre altres, havia provocat llargs debats al consistori i havia servit per atacar l'obra administrativa d'ERC i fins i tot d'actuar en contra de les lleis, ja que tota una sèrie d'acord havien estat successivament anul·lats i suspesos per una sèrie també successiva d'altres tantes decisions judicials. Fins i tot trobem la desautorització per part la policia governativa als regidors republicans, en el temps que els conductors de l'Empresa David S. A, indocumentats i amb vehicles irreglamentats podien circular per Barcelona.

---

⁴³⁶ La Veu de Catalunya, 23-1-1932, Ed. Vespre, p. 1.

⁴³⁷ La Publicitat, 10-2-1932, p. 2.

⁴³⁸ L'Opinió, 9-2-1932, p. 3.

⁴³⁹ L'Opinió, 11-2-1932, p. 2.

⁴⁴⁰ L'Opinió, 2-3-1932, p. 8.

La piràmide judicial en contra de les decisions de l'Ajuntament de Barcelona i que s'utilitzava a gratcient per l'oposició per a obstaculitzar la nova obra estructural d'un servei tan necessari a Barcelona com el dels taxis, es basava en un senzill acord del jutge del districte Oest, el que no tenint en compte l'Estatut municipal i passant per damunt dels articulats referents a la suspensió d'acords municipals, va donar suport obertament l'Empresa David, S. A, infringint manifestament el que disposa l'article 261 de l'Estatut municipal.

David S.A, no sabent com fer-ho perquè el monopoli de la indústria del taxi se li escapava de les mans, es llançava resoltament a la lluita contra l'Ajuntament. Però en aquell moment, la Sala de l'Audiència Territorial de Barcelona entenia que l'ajuntament tenia raó i el jutge del districte Oest s'havia equivocat en suspendre l'acord municipal del 29 de juliol del 1931. Va deixar sense efecte l'esmentada suspensió. Després de vuit mesos de lluita⁴⁴¹.

També el Tribunal Contenciós- administratiu dictava el 1933 que no donava lloc a la suspensió de l'acord municipal del 22 de gener de 1932, que havia sol·licitat la casa David S.A, referent a l'anul·lació de les llicències i carnets municipals de conductors d'auto-taxis⁴⁴².

Cal mencionar que el delegat de Circulació de l'ajuntament durant el règim de Berenguer, el regionalista Tusell, quan ostentava el càrrec, va obrir una informació pública sobre el problema taxista. En aquesta, David, va acompanyar el seu informe amb un dictamen del senyor Vidal i Guardiola, on afirmava que l'ajuntament tenia plena facultat per regular la via pública i que la llibertat d'indústria havia d'estar sotmesa a les limitacions que imposés l'interès públic.

Tot i això, els regidors Solà i Cañizares i el lligaire Segarra, tots dos advocats, havien dit al Consistori, que els regidors que votessin els dictàmens que hi duia el president de la Comissió de Circulació, serien processats i incorrerien en responsabilitat civil. Tot i això, l'Ajuntament va vèncer en la qüestió de confiança, declarant-lo competent⁴⁴³.

---

⁴⁴¹ L'Opinió, 20-3-1932, p. 2.

⁴⁴² L'Opinió, 27-6-1933, p. 7.

⁴⁴³ L'Opinió, 6-5-1932, p. 5-8.

La presidència de la Comissió de Circulació, amb la victòria del plet, assegurava que aniria a l'aplicació integral de les bases i el 1933 trobàvem que els taxis David ja havien d'utilitzar el color únic, la unificació de calques i a la tarifa única⁴⁴⁴.

8.7. La consolidació de la municipalització

L'objectiu final era la municipalització, però el pas intermedi era una entitat única, que suprimia les entitats i associacions, la Confederació, que havia d'encarrilar el servei públic cap a un futur col·lectivista inevitable. L'ajuntament organitzava una comissió mixta per informar i controlar el que es refereix al servei, amb tres regidors, tres vocals veïns, tres suplents i tres representants de les entitats taxistes que volen ser-hi.

El pas següent era crear una xarxa telefònica, de 20 a 35 subcentrals a tota la ciutat i modificacions en els cotxes, a la carrosseria en l'exterior i altres aspectes importants, com seients, vidres irrompibles, estores de cautxú i altres millores⁴⁴⁵.

El 31 de desembre de 1931 s'aprovava un dictamen, d'acord amb el reglament del 29 de juliol, per la creació d'una xarxa telefònica per al servei públic d'autotaxis, servei municipalitzat, per garantir un servei constant i ràpid a un cost reduït i una garantia que no hi hagués competència clandestina de preus, ja que les demandes quedaven centralitzades, controlades pel municipi amb una distribució equitativa de les demandes telefòniques. Unes despeses a càrrec de la Confederació d'Entitats Taxistes⁴⁴⁶, amb l'obstrucció constant de la Lliga.

Aquesta nova xarxa telefònica, el servei municipalitzat de telèfons per als vehicles autotaxis, era inaugurada el 14 de juliol de 1933, sent Barcelona la primera ciutat del món que posseïa una xarxa telefònica completa per al servei de taxis, amb l'oposició sistemàtica especialment en la sessió del 30 de desembre de 1932, per part de Llopart, Solà i Santamaria al dictamen de la Comissió de Circulació referent a la reglamentació telefònica del servei de taxis.

La base de les argumentacions es fomentava en què la municipalització de la xarxa telefònica costaria a l'ajuntament 292.000 pessetes, però realment es feia sense cap sobrecost, gràcies a la col·laboració de la Confederació de la Indústria del Taxi. El servei

---

⁴⁴⁴ L'Opinió, 2-7-1933, p. 5.

⁴⁴⁵ El Mirador, 21-1-1932, p. 3.

⁴⁴⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 31 de desembre de 1931, p. 408.

es realitzava marcant la sortida de la parada, per disposar amb la màxima econòmica de temps, del vehicle necessari⁴⁴⁷

8.8. El Futur

Un dels problemes, en un servei de llicències tancat, era que els taxis cada cop eren més vells, multiplicant el seu perill. La indústria es trobava en un cul-de-sac, ja que ningú tenia diners per a amortitzar el material ja inservible⁴⁴⁸.

El 19 d'abril de 1936, un informe sobre els transports urbans i el servei de taxis, situava dos enfocaments possibles de cara al futur: limitació de llicències o retirada de vehicles, mitjançant una indemnització als propietaris.

Les representacions de taxistes s'inclinaven per la segona, però exigiria un desemborsament econòmic, ja que quan es traspassaven llicències, oscil·laven entre 1200 i 1300, pel que s'establí una mitjana de 1.250 pessetes. La quantitat que hi havia a Dipositaria per concepte de traspàs de llicències, era de 70.000 pts. i les llicències eren 2.651, de les que 34 estaven amortitzades.

La solució a) era que l'ajuntament avançaria 200.000 pts, que juntament amb els 70.000 de la caixa, permetria retirar 216 llicències com a mínim. El vehicle quedaria propietat del taxista, se li faria despintar calques i tots els símbols. S'augmentaria el valor dels drets de traspàs de llicències, de 100 a 200 pts i seria obligatòria per aquell que després d'un termini fixat no haguessin renovat declarat en mal estat.

La solució b) seria autoritzar els taxis a cobrar 10 cts. per cada baixada de bandera, destinant-se al fons d'amortització de llicències municipals. Els industrials taxistes recaptarien diàriament 1 pts per a engruixir l'esmentat fons. Posant un preu de 4.000 pessetes per retirar el vehicle de servei, amb anul·lació de la llicència.

La Confederació de la Indústria del Taxi esperaria obtenir 2 pessetes per vehicle que a raó de 2.094 en servei (restant els que fan festa) donaria 4.188 pts diaris. El problema seria l'augment de 0,10 de pessetes que recauria sobre el client⁴⁴⁹. La nova situació de

---

⁴⁴⁷ L'Opinió, 10-7-1932, p. 3.

⁴⁴⁸ La Veu de Catalunya, 30-6-1932, Ed. Vespre, p. 1.

⁴⁴⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-860. Informe Sobre Els Transports Urbans i el Servei de Taxis

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

guerra va canviar el paradigma del problema, fet que va portar que no s'anés a cap de les dues solucions.

9. Els sense feina, un problema insostenible

Un dels principals reptes del nou consistori, era el sistema de beneficència, on s'havia de crear un sistema que dignifiqués la ciutadania necessitada d'assistència, una tasca fins al moment deixada en mans de la iniciativa privada i a la caritat.

Hi havia la por a un *efecte crida* a la ciutat, amb l'existència d'un excedent sorgit dels treballadors arribats per l'Exposició Internacional del 1929, que van venir sense feina ni ofici determinat, però que en acabar les grans obres, es van quedar en atur forçós.

En els primers mesos de vida del nou consistori la situació semblava insostenible per l'alt cost assumit per l'ajuntament. El regidor d'ERC, Joaquim Ventalló, desgranava quines consideraven les principals causes dels sense feina en dos articles a 'L'Opinió'^{450 451}.

Per pal·liar el problema, s'utilitzava un sistema de repartiment de bons en la Comissaria Municipal de Beneficència (al carrer del Carme), on repartien diàriament entre 14.000 i 18.000 bons, amb un cost de 0,60 pessetes/unitat.

En només tres mesos, el consistori havia pagat 100.000 pessetes per assistir les persones sense feina i ja en devia 200.000 pessetes més. El cost diari era d'11.000 pessetes, per tant, es calculava en quatre milions anuals.

L'ajuntament destinava el 29 de maig un crèdit de 50.000 per atendre les necessitats de la Comissaria Municipal de Beneficència, que s'afegia a les 40.000 pessetes que destinava la Conselleria d'Economia i Treball de la Generalitat, sumat a 35.000 pts a l'Institut Pro Obrers en atur forçós per repatriació i subsidi. Tot i això, 'L'Opinió' encara considerava que el sacrifici havia de ser immensament major per poder atendre les necessitats⁴⁵².

Part de les crítiques anaven cap a l'Estat central. 'L'Opinió' assenyalava que a l'ajuntament li corresponia donar menjar als obrers sense recursos, i s'havia resolt amb cuines en els locals de Santa Creu, a la vegada que es podien canviar els bons per queviures en diferents establiments, però el Govern de l'Estat que havia d'ajudar en altres

---

⁴⁵⁰ L'Opinió, 10-7-1931, p. 1 i 2.

⁴⁵¹ L'Opinió, 17-7-1931, p. 1.

⁴⁵² L'Opinió, 6-6-1931, p. 7.

aspectes, no havia fet res, i tot el que s'havia fet havia anat a càrrec de l'Ajuntament i la Generalitat⁴⁵³.

9.1. El problema dels 'aprofitats'

El regidor Ventalló assenyalava, que mentre diàriament es repartien entre 14.000 i 18.000 bons, el diumenge baixava fins als 3.000-4.000 bons, la causa segons el regidor eren els professionals de la vagància, els que s'aprofitaven del sistema, que per ell eren el principal problema.

En la mateixa línia, el periodista Aymami i Baudina⁴⁵⁴, situava el sistema de bons, com un mètode de frau massiu, que havia portat al fet que s'assaltés l'oficina de repartiment de bons o al fet que s'hagués amenaçat el funcionariat per aconseguir una gran quantitat de bons. Posteriorment, en els establiments de queviures, que d'acord amb l'ajuntament acceptaven el canvi d'aquests bons, es presentaven homes i dones amb 40 o 50 paperetes, demanant '*llet condensada de la més cara o ampolles de vi de marca*', i que en cas de ser preguntats responien que havien reunit els bons de 8 o 10 famílies o que simplement '*s'ha d'aprofitar la ganga*'.

El periodista assenyalava que s'havia creat una 'veritable borsa de cotització dels bons', que eren venuts en establiments de barris baixos (particularment el cafè de *La Muralla*), que li costava a l'Ajuntament milers de pessetes. Exemplifica el cas, amb un detingut⁴⁵⁵, que hauria confessat que cada dia anava a recollir divuit bons que després venia a un cambrer d'una casa de menjars del carrer de Sant Jeroni.

El mateix alcalde Aiguader, assenyalava la necessitat de reformular el sistema, ja que hi havia un *efecte crida* i diàriament arribaven trens abarrotats de treballadors⁴⁵⁶. Ventalló també assenyalava la immigració, considerant que Barcelona '*té les seves portes obertes a tothom que vulgui venir. I això no s'ha d'admetre. No es tracta de posar fronteres, es traca de què tenim el dret d'impedir que ens vinguin a crear conflictes, i el deure de posar el que calgui en evitar-los*', apostant perquè Ajuntament o Generalitat impedís desembarcar a ningú a

---

⁴⁵³ L'Opinió, 27-6-1931, p. 2.

⁴⁵⁴ La Publicitat 10-7-1931, p. 1.

⁴⁵⁵ Pere Soler Aiguader, natural de Miralcamp (Lleida) habitant al carrer de 60 metres, 42, baixos, barriada de Verdun.

⁴⁵⁶ La Publicitat 6-5-1931, p. 3.

Barcelona si no portava contracte de treball, si no tenia mitjans de vida coneguts o si no venia ja sol·licitat.

Explicava que *'va haver un temps que tots els governadors de províncies espanyoles feien arreplec de captaires i ens els facturaven perquè vinguessin a demanar caritat aquí'*, gent que *'van pels carrers semblant l'alarma, es presenten als hotels, acudeixen a la Generalitat o l'Ajuntament i quan cal, treuen pistoles i ganivets'*, amb la voluntat de crear el caos i assenyala que estarien comandats per un subjecte amb ulleres pagat expressament pel *'partit comunista espanyol'*.

Concloïa que *'no hi ha cap ciutat al món, de la categoria de Barcelona, on no regeixin ja d'anys unes mesures semblants'*. Fins i tot, ciutats i viles molt menors, explicant el cas que a *'Melilla, té unes ordenances, segons les quals el ciutadà que hi desembarca i no porta trenta pessetes al damunt, aquell mateix vespre es reexpedit a Màlaga. Es calcula en trenta pessetes la quantitat mínima necessària per a viure uns quants dies fins a trobar feina. El que no porta aquesta quantitat, és considerat com a candidat a la vagància, i no és admès'*.

El procés de repatriació, seguit per totes les poblacions amb grans quantitats d'obriers d'altres regions menys riques en grans nuclis urbans, feia que en poques setmanes, l'acció de la junta d'autoritat, hagués tornat als seus respectius llocs a 4.000 obrers parats. Els que vinguessin sense contracte de treball o sense mitjans de subsistència haurien de ser tornats⁴⁵⁷. Mentrestant, els catalans o que portaven dos anys de residència anaven als sindicats d'oficis o organismes directament de les autoritats barcelonines⁴⁵⁸.

En la Borsa de Treball s'anaven col·locant obrers classificats, quan s'iniciessin obres, es posarien certes condicions com preferència als que fa dos anys de residència a Barcelona i estar degudament inscrit a la borsa⁴⁵⁹.

9.2. La reestructuració dels sense feina

La despesa d'onze mil pessetes diàries en bons era vista com a inassumible. El regidor Ventalló, ja proposava en el seu article del 17 de juliol, suprimir els bons i servir tot en cuines econòmiques⁴⁶⁰. La situació ja era que es despatxaven 30.000 bons diaris, a 60

---

⁴⁵⁷ Mundo Gráfico, 27-5-1931, p. 16 i 17.

⁴⁵⁸ La Publicitat 6-5-1931, p. 3.

⁴⁵⁹ Mundo Gráfico, 27-5-1931, p. 16 i 17.

⁴⁶⁰ La Publicitat 10-7-1931, p. 1.

cèntims cada un, que eren objecte de cotitzacions i solien ser venuts per un ral o 30 cts i s'havia descobert una xarxa de falsificació i un dia van ser robats 40.000 bons⁴⁶¹.

El 22 de juliol, una proposició signada per ERC i els radicals, portava cap a una reorganització general. Es creava l'*Institut d'Assistència Obrera* i es concedia un crèdit de 100.000 pessetes per l'organització, funcionament i manteniment de la nova dependència⁴⁶², fent una diferenciava entre el subsidi benèfic, en aquell moment sense control, i l'ajut obrer en atur forçós.

L'acord facultava el tinent Joan Casanelles, president de la Comissió de Governació, per procedir amb total llibertat i mitjançant un ampli i unànime vot de confiança, fer tot el que calgués per donar solució al problema dels *sense feina* a Barcelona, que portava a la creació de l'Institut d'Assistència Obrera.

9.3. La situació abans de l'Institut d'Assistència Obrera

Els obrers parats amb la proclamació de la República, van augmentar en grans proporcions. Pel govern municipal, la majoria no ho eren, perquè sabien que hi havia una Generalitat i un Ajuntament disposats a donar-los bons per menjar o en metàl·lic, naturalment cotitzables. En aquesta època es produïen manifestacions pels carrers, mítings a la Plaça de la República, actes de presència davant del Ritz i del Colom, assalt a mitja dotzena de parades de la Boqueria, entre altres. Vaixells arribats d'Alacant i de València desembarcaven contínuament, i mentre no trobessin treball, a viure en qualitat d'obrers parats o demanar caritat pels carrers. Cada setmana arribava a la plaça del Palau un autoòmnibus directe de Múrcia, un passatge de trenta pessetes per cap.

Per a solucionar momentàniament el problema, mentre se li cercava un encarrilament, es repartien bons canviables a certes cases de menjar. Va ser quan els *sense feina* assaltaven l'oficina de repartiment de bons i coactivament se'n feien donar per família o nens, i si demanava justificant, amenaçaven. Algun *sense feina* va ser detingut i li trobaven uns quants centenars de bons.

En prendre possessió Joan Casanelles de la Comissió de Governació va encaminar el seu treball a depurar els *sense feina* i a endegar el problema. En veure que la càrrega que suposava el repartiment de bons, la Comissió va cercar la causa que augmentés

---

⁴⁶¹ L'Opinió, 29-7-1931, p. 5.

⁴⁶² Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 27 de juliol de 1931, p. 165.

diàriament. Per remeiar aquest abús, que provocava que els veritables obrers, ho rebutgessin, pel caràcter d'almoïna, la Comissió de Governació va crear l'Institut d'Assistència Obrera⁴⁶³.

En el període anterior a la creació de l'Institut d'Assistència Obrera (del 7 de maig al 26 de juliol de 1931, en total 81 dies), van repartir-se 943.175 bons que representaven 513.227,65 pessetes, o sigui una mitjana diària d'11.644 bons, amb un creixement continuat. Repartits així:

Mes	Bons	Pessetes
Maig	125.246	29.408,25
Juny	279.839	154.960,10
Juliol	538.090	328.859,30
TOTAL	943.175	513.227,65

El dia abans de constituir-se l'Institut d'Assistència Obrera (26 de juliol de 1931) s'havien repartit 27.800 bons, que a raó de 0,65 pts cada un, representaven per a la ciutat una despesa de 18.070 pessetes⁴⁶⁴.

9.4. Com funcionava l'Institut d'Assistència Obrera?

L'Institut d'Assistència Obrera, va crear una Comissió Mixta de l'Ajuntament i la Generalitat, en nom de l'ajuntament va començar el tinent d'alcalde Joan Casanelles i els regidors Domènec, Pla, Josep Samblancat i Pere Salvat, i per la Generalitat el Conseller de Treball i Economia, Serra i Moret, i els ciutadans Dr. Girona i Porrera. Després de la crisi dels pressupostos de 1932, Joan Casanelles, deixa la presidència de la Comissió de Governació i va a la de Foment, sent substituït per Casimir Giralt.

Els canvis van ser immediats. A partir del dilluns després de l'aprovació [27 de juliol] es van deixar de repartir bons. En canvi, en les oficines de l'Institut es facilitaven unes targetes setmanals que donaven dret a menjar a les cuines municipals de l'ex-hospital de la Santa Creu.

⁴⁶³ L'Opinió, 6-8-1931, p. 6.

⁴⁶⁴ Ibid., p. 6.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

Les targetes acreditatives de la veritable condició d'obrer sense feina, s'obtenia presentant rigorosament els documents següents:

Certificat de la condició d'obrer del sol·licitant.
Domicili.
Documentació acreditativa del nombre de fills.

Per acreditar l'any de residència, calia presentar un dels documents que s'indiquen:

Dues cèdules.
Certificat de veïnatge.
Rebut de lloguer.
Contractes de treball.
Certificats de treball
o un altre que acredités el que calia acreditar.

Per acreditar la qualitat d'obrer calia presentar un dels documents següents:

Certificats de treball.
Carnet de la Borsa de treball.
Certificats d'estudis.
Carnet d'una organització obrera.
o qualsevol altre que acredités la qualitat d'obrer.

Amb l'objecte de facilitar les inspeccions encaminades a la comprovació, calia indicar el domicili del sol·licitant i el temps que feia que l'habitava. Si feia menys de tres mesos que l'habitava, calia fer constar el domicili anterior.

Per obtenir l'assistència per als fills, s'havia d'acreditar l'existència d'aquests amb els documents següents:

Carta de naixença.
Certificat del mestre d'escola.
Certificat de l'alcalde de barri.
o un altre que acredités el que es tractava d'acreditar.

Quant al dret a l'assistència dels parents, calia provar que vivien amb el sol·licitant i el seu jornal. És interessant assenyalar que el temps de residència per a tenir dret a l'assistència, a mesura que anés funcionant l'Institut seria augmentant progressivament fins a arribar a exigir els cinc anys de residència.

Els documents eren presentant a les oficines de l'Institut, que lliurava un rebut provisional que donava dret al subsidi, mentre es feien les comprovacions dels documents que havien de donar dret a la *tarja de sense feina*. Unes targetes setmanals, que s'havien de renovar

periòdicament i permetia separar l'obrer, dels professionals vagabunds (o la immigració) i permetia mostrar el veritable problema de l'obrer aturat⁴⁶⁵.

Les dades i detalls dels documents presentats es comprovaven, amb inspeccions domiciliàries, per millorar el fitxer de les oficines i eliminar els que no hi tenen dret. Eren exclosos els que feien un engany manifest, o els que es feien passar per *sense feina*, així com eren exclosos els pistolers o els que havien robat eines i plats.

El posseïdor de la targeta també havien de justificar davant l'Institut el desig de treballar i els esforços per tal de cercar treball. Estava pensat en unes *targes de recerca* on els patrons possessin la data que se'ls hi demana treball i la signarien, o bé, podrien posar-hi el segell, la qual cosa, per part de l'obrer, seria davant l'Institut un justificant⁴⁶⁶.

Per adquirir la cartilla setmanalment, havia d'indicar la casa on havien treballat, quan s'havien quedat sense feina i estar inscrits en la Borsa de treball⁴⁶⁷.

A més del carrer del Carme, es va passar a atendre els obrers sense feina al carrer Sicília⁴⁶⁸. El primer dia de la reorganització es va servir a l'Hospital de la Santa Creu, on estava el menjador, 525 àpats⁴⁶⁹, amb el servei més avançat ja se servien 2.500 racions diàries, una xifra molt menor comparat amb els 20.000 bons diaris que es repartien abans, sense control i sense exigir cap documentació, sense desatendre cap obrer que no té treball.

La solució va ser, en principi, un èxit per les finances de la ciutat, uns quants mesos després, en una conferència a La Falç, el tinent d'alcalde, Ernest Ventós, es congratulava que la Comissió de Governació, amb Casanelles al capdavant, havia reduït el problema a les justes proporcions, mentre a Madrid el problema costava vuit milions de pessetes a l'Ajuntament, a Barcelona en canvi ja no passava de 300.000, quan les previsions abans del canvi eren de quatre milions anuals⁴⁷⁰.

---

⁴⁶⁵ L'Opinió, 6-8-1931, p. 6.

⁴⁶⁶ Ibid, p. 6.

⁴⁶⁷ La Publicitat 24-7-1931, p. 8.

⁴⁶⁸ L'Opinió, 25-7-1931, p.4 .

⁴⁶⁹ L'Opinió, 6-8-1931, p. 6.

⁴⁷⁰ L'Opinió, 17-10-193, p. 1 i 2.

Finalment a Madrid van haver de copiar aquest règim en tots els detalls, després d'haver 'llançat' centenars de milers de pessetes, l'ajuntament madrileny va demanar totes les dades necessàries a l'Institut per crear menjadors i el sistema de targes barceloní⁴⁷¹.

9.5. La tasca eficient de l'Institut

Per les preses en què va ser realitzat, va trigar un temps a entrar en funcionament normal. La supressió total i de cop i volta dels bons va portar a cues a les oficines de l'Institut, amb 580 persones en un sol dia. Cada un amb cinc documents, sumaven 2.900, exigia una important dedicació que es va haver d'improvisar amb personal temporer d'Estadística i seleccionant-los.

En rebre els documents dels obrers parats sol·licitants els primers dies va ser lliurar un rebut provisional, que esperant el lliurament de la 'carta setmanal' podien menjar a les cuines municipals.

Després ja més normalitzat el servei, a la presentació dels documents necessaris, després d'un control ràpid i minucios, era lliurada en pocs minuts la *carta setmanal* i eren suprimits els rebuts provisionals. Gràcies a això va ser possible i fàcil conèixer en el mateix dia el nombre de menjars servits.

Per establir aquesta verificació diària, calia només que una vegada finides les tasques de les cuines i dels menjadors, els encarregats d'aquests serveis fessin lliurament a les oficines de l'Institut del tiquet corresponent a aquell dia, que havia estat tallat de la carta setmanal. Amb aquest procediment s'evitaven d'arrel tots els abusos, restava molt simplificada l'administració i va ser possible fer una estadística de veritat.

A primers d'agost va començar a actuar la inspecció domiciliària per tal de comprovar amb dades i detalls que constaven en els documents presentats pels obrers parats que demanaven assistència. El resultat d'aquesta informació permeté confeccionar un bon fitxer i eliminar els 'no obrers' que encara volguesin aprofitar-se dels serveis d'assistència de l'Institut.

Un altre servei d'inspecció tenia cura de les cuines i dels menjadors. Aquest servei establia l'enllaç entre l'Oficina i la pràctica de l'assistència; recollia diàriament els

---

⁴⁷¹ L'Opinió, 23-10-1931, p. 3.

tiquets, indicava les informacions domiciliàries més urgents i comprovar la qualitat dels queviures que eren servits.

9.6. Repatriacions i problemes

Es repatrien encara entre sis i vuit persones diàries. El que volia repatriar-se era allotjat a l'Asil del Parc fins que li toqués el torn. Segons el regidor la repatriació era voluntat expressa de l'interessat, on no es coaccionava a ningú i s'abonava el viatge sencer fins al punt on volia anar⁴⁷².

Assegura que no s'ha produït cap incident greu amb el nou sistema, en comparació amb els greus aldarulls que es produïen amb el règim de bons, que motivà 3 morts i 20 ferits, incidents diaris al carrer del Carme i l'assaltament de les oficines i robatori de 40.000 bons.

Els dies de més feina eren els dilluns, que era quan es confirmaven o denegaven les targes, recollint les teledrades i lliurant les noves. Els que havien enganyat amb les dades se li rebutjava les targes i era quan es poden produir incidents puntuals, amb algun intent de violència.

La feina per fer era instal·lar l'Institut d'Assistència Obrera en un local més digne i ampli que el del carrer Sicília, amb l'objectiu d'instal·lar en un futur la instal·lació de menjadors de districte, que estalviaran, als obrers, llargues caminades.

Amb col·laboració amb la Beneficència Municipal, es va intensificar la repatriació dels obrers i famílies pobres que ho volguessin⁴⁷³.

Fins a l'entrada del nou ajuntament republicà, no s'havia preocupat gaire de les més elementals condicions dels obrers, només asils, els albergs i amb establiments de beneficència insuficients. Els asilats de l'Asil del Port van procedents de la Comissaria de Beneficència, resultat de la recollida de captaires. 90% fora i 10% catalans. Per finançar-se en l'Asil hi havia tallers de fusteria, serralleria, etc. Pocs tenen ofici i per això hi ha uns tallers on empaqueten serradures, i que s'havia d'ampliar l'Asil, insuficient per 200 o 300 asilats⁴⁷⁴.

---

⁴⁷² L'Opinió, 23-10-1931, p. 3.

⁴⁷³ Ibid, p. 3.

⁴⁷⁴ L'Opinió, 10-8-1933, p. 3.

9.7. Altres objectius de l'Institut

Les funcions de l'Institut anaven més enllà, amb col·laboració amb Beneficència Municipal es facilitava la solució d'una sèrie de casos de difícil classificació. Una estreta relació amb la Borsa de Treball de la Generalitat havia de ser molt profitosa per a les dues, ja que el propòsit de l'Institut AO era crear una carta de recerca on els patrons estiguessin obligats a posar-hi la signatura o segell quan l'obrer sense treball anés a oferir els seus serveis⁴⁷⁵.

Futures encaminades a instal·lar menjadors en tots els districtes. D'acord amb la Beneficència Municipal, procurar el ràpid retorn a la seva terra els obrers i famílies pobres que ho volguessin.

Les xifres de l'Institut del 27 de juliol del 1931 al 31 de març de 1932, va repartir 855.003 bons, que a 0,65 pts cada un, valien 555.751,95 pts, juntament amb un total de 10.555 àpats extraordinaris, fan un total de 562.612,70 pts. Això representa una mitjana diària de 2.978 bons. En detall:

Any	Mes	Racions repartides i el seu import	
		Bons	Pessetes
1931	Juliol (del 27 al 31)	4.014	2.609,10
	Agost	67.671	43.986,15
	Setembre	75.487	49.066,55
	Octubre	84.088	54.657,20
	Novembre	88.592	57.584,80
	Desembre	101.090	70.177,25
1932	Gener	117.246	78.601,90
	Febrer	138.078	89.750,70
	Març	178.737	116.179,05
TOTAL		855.003	562.612,70

Dades extretes de L'Opinió de 7 de maig de 1932.

En el mes de desembre el dia 11, per la proclamació del President de la República, se serviren als inserits a l'Institut 3.219 racions dobles i el de Nadal igual i es van donar 3.656 àpats, que representaven un total de 4.468,75 pts, a carregar sobre les accions normals dels altres dies. Cap d'any 3.680 racions doble, importaven un valor de 2.392 pts.

⁴⁷⁵ L'Opinió 7-5-1932, p. 6.

Baixes i expulsions: des de la seva fundació al 31 de març del 1932, l'Institut AO va fer 4.731 baixes i expulsions, amb una mitjana mensual de 526. Els dos inspectors han fet 17 inspeccions diàries⁴⁷⁶.

Detall mensual de les baixes i expulsions:

Any	Mes	Baixes i expulsions
1931	Juliol	-
	Agost	548
	Setembre	615
	Octubre	716
	Novembre	784
	Desembre	344
1932	Gener	471
	Febrer	140
	Març	845
	Abril (fins al 15)	268
TOTAL		4.731

Dades extretes de L'Opinió de 7 de maig de 1932.

Fitxers de filiació: hi constaven registrades de les filiacions de 10.819 individus, als quals se'ls havia facilitat diàriament el subsidi de "sense feina". D'aquests n'hi havia un percentatge que deixava d'anar als menjadors i que detallat per mesos resulta així:

Any	Mes	Bons repartits	Àpats servits	Inscrits no presentats
1931	Juliol (del 27 al 31)	4.504	4.014	-
	Agost	73.064	67.671	10,87%
	Setembre	80.632	75.487	7,38%
	Octubre	87.932	84.088	6,38%
	Novembre	93.129	88.592	4,37%
	Desembre	103.996	101.090	4,87%
1932	Gener	121.484	117.246	2,79%
	Febrer	142.666	138.078	3,48%
	Març	184.321	178.737	3,21%
TOTAL		891.728	855.003	3,02%

Dades extretes de L'Opinió de 7 de maig de 1932.

El darrer dia de març el nombre d'assistits era de 6.078 individus. Després de depurar va baixar el nombre enormement, després havia anat augmentant a mesura que la crisi de treball anava accentuant-se.

⁴⁷⁶ Ibid., p. 6.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

Any	Mes	Preu brut d'un àpat
1931	Juliol	-
	Agost	0,768 pts.
	Setembre	0,727 pts.
	Octubre	0,722 pts.
	Novembre	0,713 pts.
	Desembre	0,739 pts.
1932	Gener	0,704 pts
	Febrer	0,699 pts.
	Març	0,688 pts.

Dades extretes de L'Opinió de 7 de maig de 1932.

El desembre augmentava el preu mitjà per l'àpat extraordinari de Nadal i proclamació del President de la República. En el mes de gener, per l'àpat doble de Cap d'any.

En finir el 1931 constaven inscrites a l'Institut, 2.600 famílies sense feina, que classificades per procedència:

Múrcia	27,80%
Catalunya	26,80%
Aragó	10,30%
València	9,07%
Andalusia	8,76%
Castella la Nova	5,03%
Castella la Vella	3,33%
Extremadura	0,57%
Bascònia	0,57%
Navarra	0,42%
Galícia	0,34%
Astúries	0,19%
Balears	0,07%
Canàries	0,00%
Estrangers	1,88%
Indefinites	4,87%

Dades extretes de L'Opinió de 7 de maig de 1932.

Els indefinites eren els donats de baixa per documentació defectuosa i impossible fer la classificació.

9.8. Comparació Barcelona i Madrid

Mateixa trajectòria, però a Barcelona el primer període va costar mig milió i a Madrid uns quants milions. No existint dades oficials, s'havia d'atendre la premsa gràfica madrilenya. Segons informacions, el problema de Madrid era més greu que a Barcelona, a causa principalment de l'estructurada donada a l'organització del control obrer. Al sol·licitant d'assistència a Madrid se li lliurava la tarja d'alimentació i donada la conformitat d'inscripció se li lliuraven tres cartes d'alimentació com a màxim. Aquestes targes eren individuals i la seva durada és mensual. A Barcelona, una vegada acceptada, se li lliurava una tarja per individu. El canvi de les targes s'efectuava setmanalment. Les verificacions s'efectuaven cada dos dies.

Els menjadors madrilenys servien a principis d'octubre 8.306 racions diàries a 0,85pts, a Barcelona el màxim donat el mateix mes va ser de 2.851 (0,65 pts). Millor control Barcelona perquè obligava a presentar-se setmanalment a canviar les targes i portaven els dies de la setmana impresos a un dels costats, cada tiquet portava el número de registre del cap de família per evitar que fos deixada a gent no-inscrita. A Madrid les targes eren a base de trepat, no quedava controlat i es presentava a confabulació, tant per l'inscrit com per l'arrendatari de les cuines.

Mes	Madrid		Barcelona	
	Racions	Despesa	Racions	Despesa
Agost	40.269	34.228,65 pts	67.671	43.986,15 pts
Setembre	185.520	157.692,00 pts	75.487	49.066,55 pts
Octubre	257.486	218.863,10 pts	84.088	54.657,20 pts
TOTAL	483.275	410.783,75 pts	227.246	147.709,90 pts

Dades extretes de L'Opinió de 7 de maig de 1932.

En el mes de febrer a Madrid deien que setmanalment es despenien 70.000 pts en assistència. El dia que es van inaugurar els menjadors madrilenys es van donar 1.299 racions. Al mes següent es van donar 6.184; octubre, 8.306; i 29 febrer 11.000 diàries. El darrer dia de març a Barcelona, es van donar un total de 6.078 racions.

10. El conflicte dels grans intermediaris

L'ajuntament era l'encarregat del control dels proveïments. En accedir al consistori, es van trobar amb l'existència d'un oligopoli de mitjancers (o intermediaris), amb capacitat de fer encarir el preu a voluntat.

Com explicava el regidor, d'ERC en aquell moment, Joan Casanelles, la voluntat va ser la de plantejar batalla contra els intermediaris, que assegurava que només eren vuit senyors els que tenen el control, acostant *'el productor al consumidor i per tant suprimir els que s'enriqueixen amb uns i altres sense fer-hi res'*. En la mateixa conferència assegurava que si s'escatimés, amb tota seguretat, es descobriria una xarxa d'interessos, que promouria un gran escàndol⁴⁷⁷.

Considerava la batalla difícil, ja que assegurava que *'en l'afer dels carnissers hi hagué una Associació que volgué presentar batalla i la va perdre. Per a fer-la fracassar foren despeses més d'un milió de pessetes'* i que *"ara se'n gastaran moltes més'* per fer fracassar el projecte dels republicans. Fins i tot assegurava que podien deixar de portar carn, però que *'ja cediran'*.

10.1. La municipalització del servei

En sessió del 9 de setembre, amb bases aprovades el dia 5, per a l'adjudicació, mitjançant concurs, del servei de transport viu, perquè el bestiar no transités a peu pels carrers de Barcelona i tindrà caràcter d'exclusivitat el servei de transport de bestiar viu, destinat al proveïment de carns⁴⁷⁸.

En la sessió del 7 d'octubre, se suspenia el concurs obert pel transport de bestiar viu de les estacions i port a l'Escorxador, mentre la comissió estudiava la municipalització del servei. En la mateixa sessió es constituïa un Comitè de provisió de bestiar, constituït pels Regidors que assenyalés la Comissió i els proveïdors que designés els interessats, perquè s'implantés a l'Escorxador General el règim de matança lliure i un comitè per la regularització del repartiment de carn⁴⁷⁹.

Era entès com un pas cap a la municipalització i acabar un oligopoli en el transport de carn. El regidor Casanelles, feia un al·legat a favor de la matança lliure a l'Escorxador i

---

⁴⁷⁷ Conferència de Joan Casanelles a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2.

⁴⁷⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 14 de setembre de 1931, p. 232.

⁴⁷⁹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 12 d'octubre de 1931, p. 268.

contra el règim de monopolis. El dictamen el que feia era suprimir els intermediaris i apropiava el consumidor al productor. En aquesta primera batalla volien instituir la matança lliure contra el règim de monopolis. Volien que tothom que vulgui matar bestiar pugui fer-ho.

Fins aquell moment, el petit carnisser, havia de comprar amb prima, als proveïdors, que eren grans carnisseres, emmirallant-se en Madrid, que tenia municipalitzat el servei de carns⁴⁸⁰.

Finalment, s'acordava un concurs públic, a quinze anys, que al final tot el material de l'empresa concessionària havia de revertir a l'ajuntament, per aquest motiu ha de tenir caràcter exclusiu i era la manera d'anar cap a una municipalització amb la màxima austeritat⁴⁸¹.

El regidor d'ERC, Armengol Llano, assegurava que s'havia comprovat que la causa principal de la puja de les subsistències estava en l'acció dels mitjancers, que amb uns preus més alts, es tenien uns majors beneficis. Per tant, la solució que donava era que l'ajuntament es constituís en mitjancer únic, però aquest fet caldria un aparell burocràtic molt complex⁴⁸².

Per tal de fixar una adequada estructuració al règim de llibertat de matança, que es van donar concessions per tres mesos, que podien ser prorrogades a judici de l'ajuntament, i les quantitats de caps no arribessin de mitjana a quatre-centes vedelles i setanta bous, considerat la matança indispensable per aprovisionament de la ciutat, el President de la Comissió de Proveïments, podia requerir als concessionaris que augmentessin el nombre de caps fixats com a sol·licitants⁴⁸³.

10.2. L'oposició a la mesura

Des del primer moment, els acords aixecaven l'oposició de part del sector. El 30 de setembre, un grup de carnisseres es situava a la Plaça de la República a favor del règim

---

⁴⁸⁰ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 5 d'octubre de 1931, p. 254.

⁴⁸¹ Conferència d'Ernest Ventós a la Falç. L'Opinió – 17-10-1931, p. 1 i 2.

⁴⁸² L'Opinió, 22-10-1931, p. 3.

⁴⁸³ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 23 de novembre de 1931, p. 341.

que de matança que havia i una comissió s'entrevistava amb l'alcalde, que va entregar un plec de signatures recollides a favor del criteri de mantenir el sistema⁴⁸⁴.

Com explicava un reportatge de *La Publicitat*, 'la qüestió del transport en el problema de les carns: l'acord relatiu al transport del bestiar ha motivat una forta remoció, no solament dintre el tràfic de carns, sinó que també en l'opinió pública en general', a causa que la carn era cara i hi havia el temor que s'incrementés el preu, en el que fa referència al concurs de transport però també la municipalització, 'el propòsit de crear un petit monopoli, hagi produït un veritable alçament general. Ha de tenir present que la situació del proveïment carnisser és molt delicada: està sofrint, en tots els seus estaments, la repercussió de la crisi econòmica actual'⁴⁸⁵.

Un bou de 300 o 400 kg només hauria de pagar 2,50 pts; però hi ha el dubte que quan pagarien pel transport el bestiar més menut, a més, hi ha situacions, com el bestiar de corrals particulars de la ciutat, que creaven incertesa⁴⁸⁶.

Per la seva part, l'Associació de Ramaders de Catalunya, senyalava que "s'ha donat lloc amb una freqüència lamentable en les notes d'alguns diaris que confongués "ramaders" i "productors" amb els que són 'tractants', 'xalans' o 'intermediaris, semblant que són els primers els que primers els que 'pretenen monopolis, exclusives i privilegis en contra l'interès del públic'⁴⁸⁷.

Pel regidor Francesc Costa, el problema en gran part era que a l'Estat, la ramaderia bovina havia minvat, de 3.718.000 caps de bestiar boví el 1921 a 3.435.000 el 1929, mentre augmentava el consum de carn. Cada any entraven a Barcelona, 1.000 vaques per llet, procedent de Suïssa i Països Baixos, però la dictadura, per protegir els ramaders gallecs, va aconseguir tancar la frontera per bestiar de llet. Per tant, hi ha un augment de vedella i disminució de bou i vaca, supressió de la importació de bous d'Àfrica (625.000) i la supressió d'importació de vaques de Suïssa i d'Holanda, que xifraven en total que es produïen 3.457.000 kg⁴⁸⁸.

---

⁴⁸⁴ L'Opinió, 1-10-1931, p. 1 i 2.

⁴⁸⁵ La Publicitat 19-9-1931, p. 2.

⁴⁸⁶ Ibid, p. 2.

⁴⁸⁷ La Publicitat 14-11-1931, p. 2.

⁴⁸⁸ L'Opinió, 3-12-1931, p. 3.

Barcelona rebia el 80% de les vedelles a Galícia, els ramaders gallecs, proveïen de bestiar, es van organitzar per impedir que el preu de la carn no seguís baixant, una preocupació que mai havien tingut abans⁴⁸⁹.

Diputats gallecs, asturians i santanderins s'organitzaven una reunió de diputats al Congrés. El radical Ubaldo Azpiazu facilita una nota dient *'convoqué los diputados por Galicia, Asturias y Santander para el martes pasado y con asistencia de un corto numero de ellos porque en ese dia el problema política absorbía toda la atención, se adaptaron acuerdos para defender los intereses de la region Norte i Noroeste de España gravemente amenazados, especialmente en la ganaderia'*. El 6 de maig de 1933 es tornaven a reunir, amb una assistència de 50 diputats de les províncies interessades i per unanimitat es va prendre l'acord de *'actuar cerca del Gobierno para que impida prosiga la injustificada baja de la carne acordada por el Ayuntamiento de Barcelona'*, fins i tot es va parlar de construir na minoria amb tots els representants a les Corts interessats en el problema⁴⁹⁰.

10.3. Nou règim de matança

El president de la Comissió de Proveïments, complint l'acord l'Ajuntament, feia entrar el règim de matança lliure, s'implantava a l'Escorxador el 4 de gener⁴⁹¹ i s'anava a una nova estructuració de la Comissió Municipal de Proveïments.

S'estructurava la seva organització en una oficina de Direcció que centralitzaria la marxa de la Comissió a través de les seccions Administrativa, Policia de Proveïments i Tècnica i Estadística⁴⁹². El 1932 Barcelona tenia 18 mercats de detall, dos mercats centrals i els encants, 8.595 llocs amb recaptació anual de 3.065.267 pessetes).

El primer treball era revisar els preus, Barcelona rebia el 80% de les vedelles a Galícia, un 10% d'Astúries, mentre Madrid tenia la importació més diversificada, amb un 41% de Galícia, 15% d'Astúries, 28% de Castella i 12% de la muntanya. Una solució era crear un assortiment automàtic de venda, per organitzar un mercat de bestiar, sota el control comercial de l'ajuntament⁴⁹³.

---

⁴⁸⁹ L'Opinió, 6-5-1933, p. 1.

⁴⁹⁰ Ibid, p. 1.

⁴⁹¹ L'Opinió, 3-1-1932, p. 3.

⁴⁹² L'Opinió, 29-4-1932, p. 1.

⁴⁹³ La Publicitat, 24-7-1932, p. 3.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

Per suplir les deficiències es treballava perquè el Departament d'Estadística organitzés una xarxa de corresponsals als més importants mercats productors, per diversificar la compra i estar al corrent de les oscil·lacions de preus⁴⁹⁴.

La Comissió de Proveïments, amb l'entrada d'Ernest Ventós, després de la crisi dels pressupostos de 1932, es començava a fer una política de proveïments, fins al moment era només una ponència especial dins de la Comissió d'Hisenda.

La solució per resoldre el problema el situen en la creació d'un Mercat Central de Bestiar, oferint el mitjà als ramaders perquè poguessin remetre a Barcelona els caps de bestiar que desitgessin sacrificar, convençuts que no serien burlats els seus interessos per agiotistes i comerciants de mala fe⁴⁹⁵. El 1933, l'objectiu era un nou escorxador, amb un envellit que no podia dur a terme la seva tasca, que tindria un cost de 60 milions, demanant que figurés als pressupostos una partida inicial per crear "Mercat de Bestiar"⁴⁹⁶, una tasca difícil mentre la ramaderia catalana no pogués proveir la ciutat⁴⁹⁷. En un any passaven per l'escorxador més d'un milió de caps de bestiar:

1932	Caps	Quilos
Bous i vaques	13.210	6.223.269 (pes viu)
Vedelles	118.209	20.630.674 (pes viu)
Llan. i cab.	821.456	16.685.931 (pes viu)
Porcs	97.525	11.146.832 (pes canal)
Cavalls	3.303	595.820 (pes canal)
TOTAL	1.053.703	55.282.526

Dades extretes de L'Opinió del 26 de gener de 1933.

En la primera sessió ordinària de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer, s'aprovava un dictamen de la Comissió de Finances, per habilitar un crèdit de 372.065 pessetes, dintre del Pressupost Extraordinari refós, per a realitzar les obres d'urgència que reclamava l'estat de ruïna de l'Escorxador general, un acord ja pres anteriorment de l'ajuntament.

Ot Hurtado per la seva part deia que el que calia era un nou Escorxador, *'però que en aquests moments no es disposa de mitjans. Però això és necessari apariar l'Escorxador existent*

⁴⁹⁴ L'Opinió, 30-3-1933, p. 9.

⁴⁹⁵ L'Opinió, 20-9-1932, p. 4.

⁴⁹⁶ L'Opinió, 17-1-1933, p. 9.

⁴⁹⁷ L'Opinió, 30-3-1933, p. 9.

*d'acord amb el que han informat recentment els tècnics, que es reforçar el suport de les teulades*⁴⁹⁸.

Finalment, els banquers de Barcelona, en època de Pich i Pon, es van comprometre de pagar un escorxador nou, de 35 milions de pessetes, que seria pagat per mitjà d'un impost de cinquanta anys⁴⁹⁹, sense que finalment es dugués a terme.

---

⁴⁹⁸ L'Opinió, 27-3-1934, p. 1.

⁴⁹⁹ La Humanitat, 18-6-1935, p. 12.

11. Conclusió de les resistències al canvi

El que trobem en el moment del canvi de règim, són unes esquerres, ERC-USC, però també amb el suport dels radicals, amb l'objectiu de transformar radicalment l'estructura de poder, més enllà del canvi polític.

En la sessió del 14 d'abril de 1931 hi ha una clara actitud revolucionària. Els regidors assumeixen el càrrec amb la incògnita de si el canvi de règim triomfaria, o en canvi, podria haver-hi els dies posteriors una contrareacció i la resistència activa per part del monarca, els militars o alguns sectors polítics. Per tant, estaven arriscant la integritat per la revolució.

La situació previsible abans de les eleccions municipals no era en cap cas d'un canvi immediat, en qüestió dos dies, que portés als regidors d'ERC a administrar l'ajuntament de Barcelona, sinó que la candidatura de l'Esquerra estava pensada d'oposició, per mostrar la força d'un sector que estava escorat a l'esquerra, proper als revolucionaris, i on encara era una incògnita si la caiguda de la monarquia es podia fer pacíficament o havia de ser per la força.

En aquestes circumstàncies, sense saber si la transició seria feta en una jornada històrica o seria qüestió de temps i enfrontaments, el programa dels republicans era molt ambiciós, un trencament simbòlic, amb els noms dels carrers, també trencant amb els anteriors governs municipals, creant la comissió de responsabilitats, i trencant també amb els poders fàctics, anant contra els principals monopolis.

El fet que fos una transició pacífica i tranquil·la, on l'església catalana, la Lliga Regionalista, els militars o els tribunals acceptessin de forma immediata el nou règim, va permetre consolidar ràpidament la República, però a la vegada va portar a respectar les regles establertes fins a aquell moment.

En les primeres setmanes es portava a la creació d'una Comissió de Responsabilitat, amb la comissió de depuració, que denunciava tots els contractes abusius amb les grans companyies, des d'electricitat, gas, llum o pompes fúnebres, amb la voluntat també d'acabar amb aquests grans monopolis que regnaven també en el transport, taxis o mitjancer ramaders, Així com acabar amb privilegis que s'havien normalitzat en la societat, com el paper central que tenia l'església en la vida social, que li feia tenir una gran influència, per exemple, estant exempt en el cobrament d'impostos, com també els

hi passava a les grans fortunes i negocis, que gaudien d'unes exaccions que no tenien la resta de ciutadans.

El fet que s'acceptessin com a vàlides els contractes, lleis i normes anteriors, més enllà de casos que es demostrava que fossin delictes, portava a haver d'acceptar la propietat (i monopoli) de les grans companyies, els contractes ja existents els anteriors ajuntaments o les sentències judicials basades en les lleis vigents.

Una transició que hagués suposat un trencament, una revolució si acceptem la definició de la RAE (*Cambio profundo, generalmente violento, en las estructuras políticas y socioeconómicas de una comunidad nacional*), hauria portat també a un canvi més profund en les estructures econòmiques i de poder, com va succeir posteriorment en els primers mesos de la Guerra Civil.

Però, justament aquest seria el limitant. El coneixement que l'Exèrcit estava majoritàriament en contra del nou règim, la crema de convents a gran part de l'Estat, l'oposició de l'Església, sense oblidar que la majoria de l'esquerra no era republicana, sinó socialista o sense poder mesurar a nivell electoral, anarquista.

En aquest escenari, una situació de pau, que prolongués la República, suposava un èxit per aquesta, ja que consolidava el nou règim i feia cada cop més difícil tornar a l'antic règim. La voluntat d'evitar un conflicte portaria a mesurar els canvis, però també a limitar l'obra republicana i estar lligat a les velles lleis.

Cal remarcar que els partits pròpiament republicans eren minoritaris i amb una estructura molt menys consolidada que no pas el PSOE, que havia sobreviscut al seu fundador, i en canvi, s'organitzaven al voltant d'uns pocs dirigents. El PSOE tenia 115 diputats en les Corts Constituents, mentre que els partits referents d'aquesta República, entesa com un canvi més enllà del canvi de forma d'Estat, eren l'Acción Republicana de Manuel Azaña, que tenia només 26 escons i el Partit Republicà Radical Socialista, que en tenia 61 de 470.

En el cas de l'Ajuntament de Barcelona es produeixen com a mínim tres factors que limiten qualsevol dels canvis proposats. El primer és, com es veurà més endavant, una **gran inestabilitat** dins de la majoria, que s'inicia el 8 de desembre de 1931, amb la mort de Salvador Vallverdú, que fa perdre la majoria absoluta a ERC-USC, que necessitarà el suport dels radicals per tirar endavant qualsevol projecte. Els radicals, amb un gir centrista i la Lliga Regionalista assolien una majoria alternativa i anaven convergint cada cop més,

com a representats posteriorment del 'bienni negre' en contraposició al baluard de la República del canvi que suposava ERC.

La majoria d'Esquerra s'aniria reduint bruscament fins a la creació de l'ajuntament automàtic el juny de 1933, a la vegada que els radicals s'allunyaven cada cop més de les posicions transformades d'esquerres, amb l'arribada a mitjans de 1932 de Pich i Pon, president de la Cambra de la Propietat Urbana, com a líders dels radicals a Catalunya.

Per tant, la situació era d'un ajuntament, que fins a finals del 1931 no presentava els projectes alternatius, en un període inicial centrat a guanyar les constituents i aprovar l'Estat de Catalunya, com també d'estudiar l'herència rebuda, descobrint entre altres coses que gran part dels arbitris a les ordres religioses i grans propietaris no s'havien cobrat, i estudiant projectes alternatius a la situació que s'havien trobat, limitat per la llei.

A més, amb una gran oposició, feia que s'hagués de batallar durant mesos, mentre que a partir de l'abril de 1932 es prioritzava la unió del catalanisme durant la discussió de l'Estatut fins al setembre de 1932, mentre s'anava debilitant la majoria d'esquerres amb les expulsions i els regidors van abandonant les seves funcions municipals per dedicar la seva tasca a Parlament de Catalunya o al Congrés de Diputats.

El segons factor és una forta **oposició**, sorprenent si es compra el relat que l'abril de 1931 s'obria un període revolucionari, ja que trobem que els que havien ostentat el poder fins llavors, no van acceptar qualsevol canvi que pogués imposar la nova majoria, sinó que van discutir i batallar qualsevol canvi.

Cal remarcar que el 7 de maig de 1931, la Lliga Regionalista, col·laboradora de la monarquia i amb regidors en el règim anterior, ja utilitzava el terme *dictadura republicana*, per l'actitud que tenia Esquerra Republicana de Catalunya, menys d'un mes després de la proclamació de la República.

Podia semblar més preocupats els nous dirigents d'una contrarevolució que els antics dirigents d'una repressió. L'oposició frontal de la Lliga Regionalista ja la trobem també des de les institucions religioses, els taxis, les grans companyies, el Frontó Novetats o els propietaris. Més que l'arribada d'un nou règim republicà, hi havia una lluita de força entre unes velles estructures que mantenen el poder i un nou règim que intenta canviar-les, que no es canvien sense un gran esforç.

La qüestió dels taxis s'allarga prop de mig any, on la companyia que havia regnat fins al moment, per mantenir la posició, era capaç de desautoritzar i enfrontar-se directament a l'ajuntament, amb part dels tribunals a favor, tal com succeeix el mateix amb el Frontó, o l'oposició de certs impostos que s'allargarà durant tota la República.

Una actitud diferent segurament hauria provocat una contrareacció, però a la vegada la incapacitat d'imposar el nou règim, fos amb expropiacions o lleis que trenquessin amb les anteriors, va limitar l'actuació. El fet de no haver-hi una forta contrareacció, va provocar que els nous dirigents estiguessin limitats per les lleis i que les velles estructures poguessin mantenir una força resistència.

Cal destacar, en canvi, com en el conflicte dels bons dels *sense feina*, quan l'oposició eren els sectors més desfavorits, o estructures creades per persones amb menys poder i influència, malgrat excloure gran part de la immigració, en benefici només dels aturats que portaven cert temps a Barcelona, va conduir a uns canvis amb una relativa comoditat i rapidesa que contrasta amb la resta de casos. Els immigrants, obrers i els desfavorits en cap cas no controlaven l'estructura de poder en l'antic règim.

El tercer punt, estretament lligat a l'oposició que es posa en conflicte amb la majoria d'esquerres, és com, en un procés revolucionari hi ha una clara **incapacitat de trencar** amb les lleis anteriors, que serveixen de limitant en qualsevol intent de transformació, siguin les lleis que protegeixen a mantenir la posició a alguns sectors o directament per estranyes decisions judicials, que posteriorment es contradueixen quan arriben en instàncies més altes però que serveixen per endarrerir durant mesos unes decisions, que van desgastant la majoria i que en alguns casos bloqueja el canvi.

Sorprèn que creant l'estructura, amb una comissió dels deu tinentes d'alcaldia, només s'acabin depurant a cinc funcionaris, mentre es mantenen en els càrrecs, alguns de vital importància, els mateixos que hi havia en el temps de la monarquia.

En gran part trobem un silenci per part de l'administració, on gran part de la plantilla, procedent de dècades de monarquia, era contrària al nou règim, i per l'altra part una *desprotecció* que les decisions posteriorment realment tinguessin un valor. Les paraules de Joan Casanelles en una conferència del 4 d'octubre de 1931, en referència a la depuració mínima que es va dur a terme, són clares, *'els tribunals de justícia no sempre col·laboren en la tasca de l'Ajuntament, sinó tot al contrari – com ha passat amb l'afer*

*dels tramvies, autoòmnibus i el del Fronton – ens podríem trobar que aquests tribunals de justícia encara els reposessin*⁵⁰⁰.

Les declaracions ens demostra, que el paradigma que es creava era de si era legal o no la depuració de funcionaris, i les conseqüències que podrien portar contra els regidors. És una posició extremadament dèbil en una transició on s'està fent una depuració i estar pensant si els acabaran donant la raó als acomiadats i si es podria girar en contra dels mateixos dirigents. Amb l'afegit de que tots els acomiadats per motius polítics, vinculats als Sindicats Lliures principalment, serien restituïts al llarg del període republicà.

En aquest sentit els mateixos regidors que intenten transformar i prendre decisions, reconeixen aquestes limitacions. El primer tinent d'alcalde, Joan Casanovas, en una conferència a l'*Avenç Obrer Català*, de Sant Andreu, acusa directament als jutjats d'estar supeditats als interessos de les grans companyies, afirmant que aquestes *“tenien molts diners per a comprar regidors; i com que no en varen trobar cap que es volgués vendre, varen comprar el tribunal. Amb els taxis el mateix, es pren l'acord de que cal portar unes guies, i un simple jutge suspèn l'acord. I ells mateixos volen retreure que passem per damunt de la llei i que això ens duu a aquests fracassos quan la cosa certa és que nosaltres no estem vinculats a les grans companyies”*⁵⁰¹.

Per tant, és un límit real, però a la vegada afirma que *“enfrent d'això hem de mantenir l'esperit renovador, hem de passar per damunt d'aquesta llei arcaica, i l'hem de burlar malgrat les sentències i els comentaris de les dretes”*⁵⁰². El que queda clar, és com a mínim que fan l'anàlisi que tenen unes lleis, una part de la societat i els interessos organitzats i uns jutges al seu servei, que marca clarament l'agenda d'ERC.

El regidor regionalista Ferran de Sagarra i Castellarnau, en una conferència el 18 de desembre de 1931 al Centre Catalanista de Sant Andreu, en aquest cas intentant mostrar una incompetència de les esquerres, però realment, fa una anàlisi similar, en què ERC tenia uns objectius que han trobat tal oposició que els han limitat o directament fet fracassar, concretament Sagarra diu que *‘cal recordar com han pretès els regidors esquerrans fer una total municipalització dels serveis de Barcelona. Ells mateixos ens han de confessar, però, que ara no és possible de realitzar aquells projectes. Havien denunciat tots els contractes i han*

---

⁵⁰⁰ Conferència de Joan Casanovas a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2.

⁵⁰¹ L'Opinió, 15-10-1931, p. 2.

⁵⁰² Ibid, p. 2.

*hagut d'acudir a totes les grans companyies per tal que els prorroguessin els contractes denunciats*⁵⁰³.

Cal assenyalar que podia haver previst i que apostava per trencar directament amb les lleis de la Dictadura, justament per evitar la situació que es va acabar produint. L'alcalde Jaume Aiguader, havia defensat una posició més revolucionària, empresonat diversos cops durant la dictadura i mà dreta de Francesc Macià a l'interior, ell mateix reconeix en una conferència a l'Ateneu Republicà de la Bonanova, el 16 de març de 1932 que *'dins del Comitè Revolucionari que es va formar allí [a conseqüència del Pacte de Sant Sebastià] jo havia sostingut que la Revolució vencedora havia d'instaurar per decret totes les lleis per la proclamació de les quals propugnava el poble. Així tenia d'establir-se l'Estatut Catalunya, la Llei Agrària, la separació de l'Església i de l'Estat, etc. Després de fer això, que era l'obra de Revolució, havien de reunir-se les Corts i elles transformar en dret el que la Revolució havia implantat de fet' [...] "Perquè una Revolució té uns drets, propugna per uns drets anteriors i superiors a tota deliberació i acord parlamentari"*. Per tant, apostava per un període revolucionari, on la voluntat popular estaven per sobre de les antigues lleis, i que, posteriorment aquests actes s'havien de convertir en lleis. Però en cap cas, lligar la revolució (o transició) a les lleis anteriors⁵⁰⁴.

El juliol de 1933, ja amb l'ajuntament automàtic, *L'Opinió* publica un article sota el títol de *La depuració de la magistratura*, on afirma que *'és innegable que desmoralitza i desorienta la gent veure com els jutges i magistrats l'actuació dels quals durant les dictadures s'havia significat pels reaccionaris elevat a volta a la folia, continuen assegurats a les mateixes cadires sota uns marcs buits que talment sembla que esperin la tornada del seu primer ocupant.*

La depuració en aquest ram ha quedat per fer. S'han jubilat per força uns quants funcionaris i ja ens hem aturat". En el que fa referència a Catalunya, consideren que *"tenim la certesa que el senyor Anguera ha tapat moltes coses passades i molts mancaments en l'ordre del monarquisme. El catolicisme del senyor Anguera ha estat prou fort per a preservar de l'acció feble del senyor Albornoz", "aquells jutges que havien estat nomenats en la justícia municipal, gràcies al favoritisme de la Unió Patriòtica, també en trobaríem agafats al càrrec com el musclo a la roca"*⁵⁰⁵. Sentir que tot i ser els nous dirigents polítics, es tenia l'aparell judicial en contra, és innegable, fet que va limitar gran part de les reformes iniciades pel nou ajuntament.

Tampoc cal negar un canvi evident en les prioritats del govern municipal, que tot i l'oposició finalment porten canvis. L'ajuntament assumeix els deutes dels ajuntaments anteriors, perquè, com diu l'alcalde Jaume Aiguader, la *"major part de paper d'aquest deute*

---

⁵⁰³ La Veu de Catalunya, 19-12-1931, Ed. Vespre, p. 10.

⁵⁰⁴ L'Opinió, 17-3-1932, p. 8.

⁵⁰⁵ L'Opinió, 13-7-33, p. 2.

està en poder de les classes treballades, producte dels seus estalvis”, però dur a terme una política més redistributiva, o com a mínim, d’obligar a tothom a pagar els seus impostos, com es pot veure amb l’increment de 50.000 pessetes a 900.000 en el referent al Frontó, deu mil expedients sense cobrar de plusvàlua, les ordes religioses que no tributaven i l’antic terme municipal de Sarrià, on els propietaris tampoc pagaven⁵⁰⁶.

Però en canvi, l’estructura de la Cambra de la Propietat Urbana, contrària tot el període del govern d’esquerres, i com es denunciava les agències executives o les maniobres per ocultar la riquesa es van mantenir malgrat el canvi de règim.

Cal situar gran part d’aquests canvis, en el context adequat. Es va necessitar sis mesos per fer una anàlisi de la situació, una resistència brutal de l’oposició, que acaba als jutjats, perquè estan lligats a les velles lleis, que allarga mesos la qüestió i finalment un govern automàtic i posteriorment, Carles Pi Sunyer no governarà, ni abans ni després dels governs gestors més d’un any seguit (exceptuant els anys de guerra).

Però, a la vegada seria un error, analitzar-ho posant la perspectiva que el règim en temps de pau finalitzava el juliol de 1936, perquè, òbviament, no existia aquesta referència i en aquests casos, qualsevol victòria sobre els antics grans poders, era teòricament, una victòria per sempre, no es pot entendre com una incompetència o ineptitud no haver trencat encara més ràpid, però sí que és una mostra de la lentitud i feblesa d’aquesta transició, com a conseqüència a la gran posició social, legal i judicial.

El regidor Vicenç Bernades (ERC), el 1936 afirmava *“jo sóc partidari de la municipalització de serveis, però ni financerament ni tècnicament no estem preparats nien disposició de fer-ho. L’empresa mixta ve a resoldre moltes de les dificultats d’ordre financer, alhora que serveix de preparació al Municipi per a l’explotació dels grans serveis. Crec que caldrà estendre la fórmula a aigua, electricitat, gas, en fi, totes les Empreses que viuen de la ciutat i que prosperen amb ella”*⁵⁰⁷. Els objectius, amb un pla modulad, menys trencador però constant, existia, fins i tot als darrers dies de la República.

Per tant, amb els avenços amb uns pocs anys inestables, és impossible saber què hauria passat amb dècades d’un règim republicà a la ciutat de Barcelona. Els canvis, en perspectiva són grans en només cinc anys. El problema era que no se sabia que era un compte enrere i que cada any que passava, era un any menys de República.

---

⁵⁰⁶ Conferència de Jaume Aiguader a l’Avenç Obrer. La Humanitat, 21-4-1933, p. 5.

⁵⁰⁷ La Humanitat, 10-3-1936, p. 12.

LES RESISTÈNCIES AL CANVI

III. L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

1. L'ajuntament i la comissió de Traspassos de la Generalitat de Catalunya

En el moment de proclamar-se la República, l'ajuntament de Barcelona era l'administració més gran del país, i la segona de tota Espanya només darrere del govern central, com a mínim fins a l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia el 9 de setembre de 1932.

Tot i el gran simbolisme de la restauració de la Generalitat, i el lideratge indiscutible del president de Catalunya en la vida política i social del país, el cert és que abans de l'aprovació de l'Estatut la Generalitat tenia les mateixes competències que la Mancomunitat, o sigui la de les quatre diputacions catalanes, que desapareixien el 22 d'abril de 1931.

Posteriorment, en el període estudiat (1931-1936), la Generalitat va poder desenvolupar les seves competències en dos períodes força curts. Un primer període, de desembre de 1932 (el 6 es constitueix el Parlament de Catalunya, el 14 és elegit president Francesc Macià i el 20 de desembre es presenta el primer govern de la Generalitat estatutària) fins al 7 d'octubre de 1934, quan la Generalitat queda suspesa. El segon període, des de la victòria del Front Popular, la restitució es produeix el 4 de març de 1936, finalitzant el període de pau el 17 de juliol de 1936.

Però, fins i tot ja amb l'Estatut de Catalunya aprovat, el pressupost de l'ajuntament de Barcelona va ser més quantios en els anys 1933 i 1934 que no pas el de la Generalitat, quan Catalunya és 315 vegades més gran que Barcelona i tenia el triple de població. És innegable la major capacitat d'incidir en la vida dels barcelonins.

1.1. El traspàs de les competències catalanes a la Generalitat

Cal afegir a més, que la Generalitat de Catalunya, va centrar la major part dels seus esforços a bastir l'autogovern. El juliol de 1936, encara s'estaven negociant traspassos de competències i aprovant-se lleis per desenvolupar l'autonomia. En la primera llei important de transformació social, la llei de Contractes de Conreu, que servia com a veritable mostra de l'autogovern més enllà de la simple administració, va ser el detonant que va portar als fets d'octubre de 1934.

L'Estatut aprovat, lluny d'un encaix federal, després del pas per les Corts Constituents, va veure encara més limitat el seu contingut amb la lentitud dels traspassos de serveis. L'Estatut era aprovat el 9 de setembre de 1932, pocs dies després el president de la República, que es trobava a Sant Sebastià, el signava solemnement i el 21 del mateix mes es publicava a la *Gaceta* de Madrid.

El 21 de novembre es creava per Decret de la República, la Comissió Mixta de traspàs de serveis amb l'encàrrec d'estudiar la difícil tasca de donar efectivitat a totes les concessions consignades a l'Estatut.

Els que podien creure que l'aprovació de l'Estatut era la gran fita i a partir d'aquell moment es produiria un camí més fàcil, es van trobar que realment era ple d'obstacles. L'Estatut només era una simple afirmació sentimental i retòrica de l'autonomia sense el traspàs efectiu de tots els serveis que eren cedits i sense la valoració del cost d'aquests amb vista a la fórmula financera que havia d'assegurar la marxa econòmica de Catalunya.

El 9 de setembre de 1933, quan es complia un any de l'aprovació, trobàvem que amb una tasca constant i feixuga, L'Opinió considerava que el traspàs de serveis *'ha anat a pas de tortuga i el poc que s'ha fet no ha pogut provocar cap esclat d'entusiasme en els catalans [...], tot ha semblat donat a contracor, a base de regateig desesperat i sense un esperit elevat que s'imposés per damunt de tot'*. En l'anàlisi consideren que *'no volem fer un balanç perquè el dèficit seria massa considerable'*, tracta de *'migrada tasca realitzada'* per la Comissió en gairebé un any.

La conclusió final en aquest primer aniversari era que *'la tasca és complexa, que les qüestions a resoldre són delicades, que hi ha susceptibilitats a evitar i interessos en pugna, però també ens fem càrrec que avui celebrem l'aniversari de l'Estatut i que encara l'autonomia de Catalunya està mancada d'elements indispensables per tal d'assegurar la seva vitalitat'*⁵⁰⁸.

---

⁵⁰⁸ L'Opinió, 9-9-1933, p. 10.

L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

La següent llista⁵⁰⁹ ens permet observar l'evolució en el temps fins a la Guerra Civil:

Traspassos	Data dels traspassos
Decret relatiu al traspàs dels serveis de règim local	14 gener 1933
Decret relatiu al traspàs dels serveis del règim d'assegurances socials	16 gener 1933
Decret sobre el traspàs dels serveis d'aviació civil en tot el que afecti la construcció d'Aeroports	25 gener 1933
Decret que dóna publicitat a l'acord de la Comissió Mixta per a la implantació de l'Estatut de Catalunya, relatiu a la legislació civil.	1 febrer 1933
Decret sobre el traspàs de serveis relatius al règim d'Hisendes locals.	4 febrer 1933
Decret sobre el traspàs de serveis relatius al règim d'Hisendes provincials.	18 febrer 1933
Decret s'implanten els acords sobre adaptació de serveis referents a pesos i mesures.	28 abril 1933
Decret traspassen les funcions i serveis de la Sanitat interior.	24 maig 1933
Decret atorgant l'autonomia sol·licitada pel Consell de la Generalitat de Catalunya a la Universitat de Barcelona.	1 juny 1933
Decret que implanta els acords relatius a l'adaptació i traspàs dels serveis del Notariat.	8 juny 1933
Decret de traspàs a la Generalitat els serveis de Beneficència.	9 juliol 1933
Decret sobre la cessió de la Contribució Territorial a la Generalitat.	27 juliol 1933
Decret transferint a la Generalitat de Catalunya els serveis d'aviació civil	21 agost 1933
Decret de traspàs dels serveis de Policia i Ordre interiors de Catalunya	29 agost 1933
Decret que transfereix a la Generalitat de Catalunya els serveis d'execució de les Lleis de Treball.	2 setembre 1933
Decret que transfereix els drets sanitaris per serveis de Sanitat interior.	7 setembre 1933
Decret pel qual es transfereixen els serveis, relatius a l'Administració de Justícia.	24 octubre 1933
Decret de transferència dels serveis encomanats als cossos d'Investigació i Vigilància de Seguretat.	15 novembre 1933
Decret relatiu al traspàs dels serveis de Belles Arts i Conservació de Monuments.	30 novembre 1933
Decret sobre el traspàs i adaptació dels serveis relatius a Telèfons.	30 novembre 1933
Decret relatiu a l'adaptació de l'exercici del dret d'expropiació forçosa a la Generalitat de Catalunya.	5 desembre 1933
Decrets relatiu als serveis referents a Cooperatives, Pòsits, Mutualitats i Sindicats.	8 desembre 1933
Decret de transferència dels serveis de la Guàrdia Civil.	8 desembre 1933
Decret sobre traspàs de serveis i funcions referents a carreteres, camins i altres obres públiques.	12 desembre 1933
Decret referent al cessament dels Governadors civils de Catalunya i règim transitori de serveis o funcions no traspassades que es presten o realitzen als Governos Civils.	4 gener 1934
Decret sobre socialització de les riqueses naturals i empreses econòmiques.	19 gener 1934
Decret mitjançant el qual s'implanta l'acord que adapta els serveis d'ordre públic que actualment presten els Sometents, Esquadres de Catalunya i d'altres forces armades.	24 gener 1934
Decret relatiu a l'adaptació de funcions i serveis referents a l'establiment de Centres de Contractació de Mercaderies i Valors.	23 febrer 1934
Decret pel qual s'implanta l'acord que aprova una regla complementària sobre cessament dels Governadors civils.	10 març 1934

⁵⁰⁹ BERNADÍ Gil, Xavier (director), "El traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat. De l'Estatut de 1932 a l'Estatut de 2006", Generalitat de Catalunya. Barcelona. 2010, p. 1.013.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Decret que amplia les normes sobre adaptació dels Serveis relatius a l'Administració de Justícia.	10 març 1934
Decret de traspàs dels serveis dels Tribunals Tutelars de Menors.	13 març 1934
Decret de traspàs dels serveis del Patronat de Protecció de la Dona.	13 març 1934
Decret relatiu al traspàs de l'execució de la legislació sobre règim de premsa, associacions, reunions i espectacles públics.	3 maig 1934
Decret relatiu al traspàs del servei de presons a la Generalitat.	11 maig 1934
Decret aclarint l'acord de traspàs dels serveis de Justícia en relació amb el nomenament del President de l'Audiència Territorial de Barcelona.	11 maig 1934
Decret relatiu a l'adaptació del règim miner a la Generalitat.	25 maig 1934
Decret relatiu als serveis de Ports i altres Obres Públiques.	7 juliol 1934
Decret relatiu a l'adaptació a la Generalitat dels serveis de Radiodifusió.	7 setembre 1934
Decret relatiu a l'adaptació a la Generalitat de Catalunya dels serveis de Jurats Mixtos de la propietat rústica.	11 setembre 1934
Decret sobre els extrems que compren la cessió de l'impost de Drets Reals.	22 setembre 1934
Decret referent al traspàs de Museus, Biblioteques i Arxius.	5 octubre 1934
Decret sobre l'establiment d'un Patronat per al règim de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.	5 octubre 1934
Decret relatiu als serveis d'aigües, obres hidràuliques i serveis complementaris.	13 juny 1936

Per l'alcalde Jaume Aiguader, davant la qüestió de si havien sorgit dificultats per al traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat, responia que podien haver-hi dificultats *'burocràtiques exclusivament, per tal de veure la convivència d'adoptar unes mesures o adoptar-ne altres; però dificultats serioses no poden ser-hi'*⁵¹⁰. Uns mesos més tard, l'agost de 1933, Antoni Rovira i Virgili, afirmava que *'traspàs de serveis, va una mica a poc a poc però no hi ha motius per a desesperar-se. El pitjor de tot, en aquest afer, és la insidiosa hostilitat que demostren certs elements polítics i burocràtics de Madrid'*⁵¹¹. Si tenim en compte la durada de l'autogovern la lentitud era important, però cada nova cessió era una nova victòria per a Catalunya, que reforçava un autogovern que teòricament en aquell moment s'estava consolidant.

El 1934, Martí Esteve assegurava que *'tinc esperances, ben fonamentades, que el dia primer de juliol estarà del tot enllestida la tasca de la Comissió Mixta de Traspàs de Serveis i llavors serà quan entrarem de ple en el nostre règim autonòmic'*⁵¹². Més enllà de l'optimisme del conseller de Finances de la Generalitat, deixava clar com les forces del govern català anaven dirigides, encara el 1934, a dotar-se d'autogovern més que desenvolupar el règim autonòmic.

'La Humanitat' afirmava que en qüestió de traspàsos en els governs de Lerroux i Samper, del 12 de setembre de 1933 al 6 d'octubre de 1934, se n'havien fet molts, però que només s'havien fet en el paper, *'perquè la Comissió Mixta era sabotejada des de tots els Ministeris'*. Assegurava que el 1934 es van publicar molts acords, però que no se'n va complir cap,

⁵¹⁰ La Humanitat, 30-11-1932, p. 9.

⁵¹¹ La Humanitat, 19-8-1933, p. 3.

⁵¹² La Humanitat, 8-3-1934, p. 8.

afirmant que hi havia ministres com Manuel Marraco, que es vantava de dir que ells no lliurarien cap servei a la Generalitat; funcionaris, enginyers i tècnics, es negaven a facilitar el compliment dels acords, es perdien expedients i es creaven conflictes prenent qualsevol fotesa⁵¹³.

1.2. La valoració dels serveis

Tan important com el traspàs dels serveis en l'aplicació de l'Estatut de Catalunya, era la seva valoració, que no van arribar fins al 1934.

L'Estat central havia anat passant serveis sense fer-ne la valoració, per tant es trobava amb l'impossibilitat d'afrontar uns pressupostos, ja que la part traspassada estava indotada. Les despeses s'havien mantingut abans dels traspassos per la contribució feta per l'Ajuntament de Barcelona i altres ciutats.

Per la qüestió tècnica, s'havia fet una comissió d'estudis, per tant, la resta era de caràcter polític, *'en l'aspecte de sobirania de l'Estat autònom relatiu a allò econòmic. Catalunya no pot administrar-se sense recursos, exactament com qualsevol altre organisme públic o provocat o persona individual. Unes Corts Constituents varen reconèixer-li aquest dret a administrar-se i després els Governos no han fet possible l'efectivitat del dret reconegut'*⁵¹⁴.

Des de l'Estat s'afirmava que era una valoració molt complicada, perquè s'havia de donar el que era just, sense beneficiar ni perjudicar a Catalunya, però també sense danyar l'erari nacional⁵¹⁵. No s'havia produït cap valoració fins al 12 d'abril de 1934, amb un decret que permetia pagar els funcionaris que havien estat traspassats i altres atencions⁵¹⁶.

El setembre de 1934 ja s'havia fet la valoració de gran part dels serveis i els recursos. Cal remarcar que havia un excedent dels serveis valorats (83.047.600,18 pessetes), sobre recursos valorats (73.051.884,97) equivalent a 9.995.715,21 pessetes. Per tant, aquesta part hauria de ser abonada per l'Estat a la Generalitat fins que no fossin aprovades noves valoracions. Les valoracions eren les següents⁵¹⁷:

---

⁵¹³ La Humanitat, 7-4-1936, p.1.

⁵¹⁴ L'Opinió, 26-11-1933, p. 1.

⁵¹⁵ La Humanitat, 9-11-1933, p.1.

⁵¹⁶ L'Opinió, 14-2-1934, p.4.

⁵¹⁷ La Humanitat, 27-9-1934, p. 12.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

RECURSOS	
Contribució Territorial	43.186.522,58
Drets Reals	29.865.362,39
Total pessetes	73.051.884,97
SERVEIS	
Vigilància i Seguretat	20.247.861,20
Guàrdia Civil	17.892.120,22
Justícia	2.422.465,09
Beneficència	1.070.600,43
Serveis d'Indústria	705.685,00
Administració Contribució Territorial	660.055,73
Administració local	641.834,93
Aviació Civil	477.035,00
Carreteres	32.648.309,08
Subvencions i participacions	6.281.633,70
Total pessetes	83.047.600,18

El conseller de Finances, Martí Esteve, a poc més d'una setmana afirmava que mancaven traspessos importantíssims com els serveis d'agricultura i obres hidràuliques, però que *'una vegada enlestits els traspessos que manquen el Conseller de Finances tindrà a les seves mans totes les dades necessàries per marcar les orientacions de conjunt de la Generalitat en rams tan importants com Comunicacions, Agricultura, Obres Hidràuliques. Llavors serà el moment que l'autonomia, entrarà en una fase de realització que, ben orientada, pot donar un gran resultat per al nostre país'*⁵¹⁸. Per tant, ens trobem que a finals de setembre de 1934, l'autonomia gairebé no havia tingut oportunitat de començar a caminar.

Malgrat les limitacions, la Generalitat de Catalunya va dur a terme una magnífica obra en un període curt de temps, organitzant l'autonomia catalana. La tasca legislativa del Parlament, només en els primers tres mesos de 1934 ja havia discutit i aprovat la Llei de Bases de la Cooperació per a Cooperatives, Mutualitats i Sindicats Agrícoles, la Llei d'aigües minero-medicinals, part de Llei Municipal, la Llei creant el Consell de Cultura, la Llei del Tribunal de Cassació, la Llei de Cooperatives, la Llei de Mutualitats, així com l'11 d'abril era aprovada la Llei de Contractes de Conreu⁵¹⁹.

En ser un temps de canvis constants, cal remarcar que de 1931 a 1939 es van fer més de vint reestructuracions de departaments, i que més enllà dels presidents de la Generalitat, més de seixanta titulars diferents es van succeir o intercanviar al capdavant dels departaments⁵²⁰.

⁵¹⁸ La Publicitat 27-9-1934, p. 3.

⁵¹⁹ La Humanitat, 8-3-1934, p. 8.

⁵²⁰ Bernal i Cercós, Àngels, "L'estructura orgànica de l'administració de la Generalitat republicana (1931-1939)" a Revista Catalana d'Arxivística. Lligall /10. 1995, p. 29.

1.3. El traspàs de l'Ordre Públic

Un dels traspàsos que es va trobar amb una major obstrucció, va ser el de l'article vuitè de l'Estatut, o sigui, l'Ordre Públic, que tal com marca l'article, *'en matèria d'ordre públic [...] queden reservats a l'Estat tots els serveis de seguretat pública a Catalunya, sempre que siguin de caràcter extra-regional o supra-nacional, la policia de fronteres, immigració, emigració, estrangeria i règim d'extradició i expulsió. Correspondran a la Generalitat tots els altres serveis de policia i ordre interiors de Catalunya'*.

El mateix article recollia que per la coordinació permanent i per facilitar el traspàs s'havia de crear una Junta de Seguretat, formada per representants del Govern de la República i de la Generalitat, i per les autoritats, que tindria funció informativa, però que la Generalitat no podria procedir contra els dictàmens en allò relacionat als serveis coordinats.

El 23 d'abril de 1933, un Decret creava la Junta de Seguretat de Catalunya, del que formaven part tres representants del Govern de la República, tres del Govern de la Generalitat, i diversos càrrecs sense vot, inclòs el Cap Superior de Policia de Barcelona i l'alcalde de la ciutat.

La Junta de Seguretat, havia de dur a terme: a) Creació, reglamentació i organització els Cossos de Policia i Seguretat a la Regió i modificacions dels mateixos. B) Condicions per a l'admissió, ascens i separació en els susdits Cossos. C) Nomenaments i separació del personal directiu dels serveis de Policia i ordre interiors de Catalunya, atribuïts a la Generalitat. D) Reglament i disposicions per a la prestació de serveis. E) Reglamentació de guarderies i sometents armats i de totes les institucions o entitats que oferissin interès en relació amb l'ordre públic⁵²¹.

En aquell moment la qüestió de l'ordre públic es convertia en un gran cavall de batalla, amb mesos i mesos cercant formules per donar efectivitat, mentre el paper del Conseller de Governació estava buit de contingut, sent una de les poques funcions, el de l'administració local des de principis de 1933 i els serveis notariais⁵²².

El 25 de juliol de 1933 era aprovat el projecte de llei d'ordre públic, que consideraven essencial per posar en marxa l'autonomia, Joan Selves i Carner seria nomenat Comissari General de Catalunya, per tant, dimitia de conseller de Governació, però el decret de

---

⁵²¹ La Veu de Catalunya, 28-3-1934, Ed. Matí, p. 13.

⁵²² L'Opinió, 9-9-1933, p. 11.

traspàs no es produiria fins quatre mesos més tard, el 15 de novembre. El primer de gener quedaven suprimits els governs civils de Catalunya i traspassats totalment els serveis d'ordre públic⁵²³ i finalment, el 26 de gener de 1934, hi ha el decret relatiu al traspàs dels Mossos de les Esquadres i Sometents de Catalunya. El traspàs de l'Ordre Públic era entès com una nova etapa, de la liquidació d'un règim centralista⁵²⁴.

1.4. La recentralització i el restabliment de la Generalitat

Després de la intervenció de la Generalitat de Catalunya, un decret el 21 de febrer de 1935 creava una Comissió interministerial designada per a estudiar la revisió dels traspassos de serveis fets a la Generalitat, presidida pel sots-secretari de la Presidència⁵²⁵.

La llei del 2 de gener i la comissió, suspenia el Parlament de Catalunya, però no anul·lava les institucions catalanes, sinó que hi havia un Governador general en funcions de president. Per tant xocava amb les lleis, que no deixaven modificar unilateralment l'autogovern català⁵²⁶.

El governador general, Portela Valladares, assenyala que no seria procedent que les tres matèries reservades a la sobirania de les Corts (Ordre Públic, Justícia i Ensenyament), fossin reincorporades a la Generalitat⁵²⁷. El 30 de desembre de 1935 es posava en marxa una nova comissió mixta de traspàs per seguir desenvolupant l'Estatut (malgrat seguir un president gestor), similar a la creada abans del 6 d'octubre.

Després de les eleccions legislatives, el 4 de març de 1936, un decret de Niceto Alcalá-Zamora i Manuel Azaña, derogava la comissió de revisió i recuperava la comissió original que havia estat suspesa però no dissolta. El maig es reprenia la normalitat i ja es començava a discutir el traspàs dels serveis d'Obres Públiques⁵²⁸.

El 20 de juny de 1936, la valoració dels serveis traspassats a la Generalitat de Catalunya, ascendia en total, a 88.151.847,15 pessetes. Corresponents per a Policia, unes 17.720.200 pessetes, i com a valoració complementària 2.525.500 pessetes; per a la Guàrdia Civil, 17.892.100 pessetes; per a pesos i mesures, 75.685 pessetes; per a administració de la

---

⁵²³ La Humanitat, 2-1-1934, p. 7.

⁵²⁴ La Humanitat, 5-9-1933, p. 1 i 3.

⁵²⁵ La Humanitat, 7-3-1935, p. 1.

⁵²⁶ La Publicitat, 23-2-1935, p. 1.

⁵²⁷ La Publicitat, 22-3-1935, p. 1.

⁵²⁸ La Humanitat, 27-5-1936, p. 8.

L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

contribució territorial, 666.055 pessetes; per a Aviació, 477.035 pessetes; per a Justícia, 2.422.466 pessetes; per a administració local, 641.834 pessetes; per a la beneficència, 276.720 pessetes i com a valoració complementaria, 795.880 pessetes; per a carreteres, camins i altres obres públiques, 32.648.309,08 pessetes; per a subvencions camins veïnals, 1.052.599 pessetes; per a participacions patents nacionals, 4.778.426,10 pessetes; per a cànon transports i inspecció, 450.603,60 pessetes, per a Treball, 3.747.865,20 pessetes, i per a Sanitat, 2.336.472 pessetes.

Per recaptació, era acordat el traspàs dels impostos dels serveis de pesos i mesures, mines i aprofitaments forestals, valorats en 1.200.000 pessetes, així com s'aprovava que es reintegrés l'impost de drets reials⁵²⁹. La totalitat de traspassos no es va poder dur a terme, a causa de la Guerra Civil, fet que porta al fet que en cap moment en temps de pau es pogués desenvolupar plenament l'autonomia.

---

⁵²⁹ La Humanitat, 20-6-1936, p. 7.

2. El consistori com a cambra de discussions polítiques

La representativitat del país a través de la ciutat la trobem des de l'inici de la República. Els resultats del 12 d'abril mostren un consistori dividit per la meitat entre els regidors d'ERC i USC, i la resta de formacions, però en poc temps calia el suport dels radicals per obtenir la majoria consistorial.

A partir d'aquell moment, la Lliga Regionalista tenia capacitat de presentar proposicions expressament per dividir la majoria administrativa d'esquerres, obstruir la tramitació de dictàmens i presentar-se com l'alternativa a ERC en la vida política municipal i de país.

En les eleccions del 24 de maig de 1931 a la Diputació Provisional de la Generalitat, la Lliga s'abstenia de presentar candidats, per tant, no tindria participació en les institucions catalanes fins a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya del 20 de novembre de 1932.

Però, en aquestes eleccions, les primeres al Parlament de Catalunya, ERC i els seus aliats obtenen prop d'un 80% dels escons, fet que impossibilita qualsevol obstrucció a l'obra, i més quan aquesta es centrava a assolir, en un primer moment l'Estatut de Catalunya i posteriorment es centrava en els traspassos dels serveis, per aconseguir les millors condicions possibles. Simplificat en la defensa de *Catalunya*, enfront de l'Estat Central, un debat que en cap cas a la Lliga Regionalista li interessava posar-se en contra del govern català.

També per ERC, en absència del que podríem dir una obra concreta enfront dels polítics de Madrid, era justament l'ajuntament l'espai on havien de mostrar polítiques concretes i justificar les decisions de cara a les eleccions.

En canvi, la situació en l'ajuntament era molt diferent, en un escenari on hi havia discussions administratives que permetien prendre una posició còmoda acusant l'Esquerra d'incompetent a causa dels escàndols, mentre la divisió entre ERC i PRR permetia tenir un paper protagonista en la vida política municipal. L'ajuntament també

servia com a principal arena política, on les formacions intentaven marcar el seu perfil de cara a les eleccions al Parlament de Catalunya o a les generals de 1933.

El gener de 1934 s'equilibrava la situació, amb una majoria clara de les esquerres, tant a l'ajuntament com al Parlament. Després de la victòria electoral de la coalició d'esquerres al municipi, els diputats de la Lliga Regionalista abandonaven el Parlament de Catalunya, on sí que prendrà un paper protagonista la Llei de Conreus, però sense estar presentats els regionalistes a la Cambra. En canvi la Lliga va continuar defensant el seu paper en l'ajuntament. Per tant, sembla innegable, donar a l'ajuntament un paper de ser realment l'arena de debat polític català.

2.1. L'ajuntament com a cambra de discussió política

Com ha quedat clar, l'únic lloc on els radicals i els regionalistes tenien una capacitat real per influir a Catalunya, era a l'Ajuntament de Barcelona, ja que en gran part del període, l'oposició va tenir una majoria superior als regidors del govern municipal.

El diari de referència de la Lliga Regionalista, 'La Veu de Catalunya', explicava que Barcelona havia ocupat històricament, i seguia tenint, la funció de cambra catalana: *'el govern d'una ciutat com Barcelona, que ha exercit sempre en forma activa les seves funcions de capitalitat, transcendeix a totes les terres catalanes. Es per això explicable que a totes les viles de la nostra terra segueixin atentament les incidències del nostre govern municipal. Si el Municipi de Barcelona és un petit Estat, si la nostra capital és la Ciutat-Nació, l'Ajuntament de Barcelona és un petit Parlament. S'hi reflecteix tota la vida catalana en síntesi i en germen, en profunditat o en extensió'*⁵³⁰.

En la mateixa línia, en l'article 'El Parlament de Catalunya', del 5 de febrer del 1932, en l'Esquella de la Torratxa, s'assenyalava que *'el veritable Parlament és a l'Ajuntament de la ciutat el que, per tradició i per essència, és el veritable Parlament de Catalunya. Què hi fa que no representi el territori? Representa el cap i casal, i com que en el cap i casal hi ha els casals de totes les contrades catalanes, del Vallès a les terres lleidatanes, de l'Empordà als camps de Tortosa, la Casa de la Ciutat és la Casa de Catalunya, i, de fet, ho és tant, que en ella podem trobar regidors de totes les procedències'*.

En el mateix article trobem que el consistori assumia aquestes funcions de *Parlament català* en el període republicà: *'On existeix el veritable Parlament és l'Ajuntament de la ciutat [...] i en té bona consciència', 'Que el Parlament de la República està a punt de votar una*

---

⁵³⁰ La Veu de Catalunya, 19-5-1932, p. 1.

disposició? Debat sobre aquesta disposició, i acord abans que el Parlament de la República hagi votat. Aquests debats es poden plantejar de dues maneres. O bé la majoria presenta una proposició que no ha d'agradar a la minoria, o bé és la minoria la que presenta una proposició que no ha d'agradar a la majoria; i tant en un cas com en l'altre, ja la tenim armada. Moltes vegades, el Parlament de la República acorda una cosa diferent del que ha acordat l'Ajuntament, i moltes altres vegades l'Ajuntament discuteix una cosa ja resolta pel Parlament de la República'.

En canvi, com explica l'òrgan del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, *'per al senyor Cambó, per als senyors Ventosa, Vidal i Guardiola i confreres, un debat a la Cambra catalana es de transcendència minsa, perquè no s'hi troben monopolis, ni subministres, ni problemes d'alta banca. Per altra part, tenen tan pocs vots al nostre Parlament i hi compten amb tan poques simpaties que no volen perdre el temps. No perdonaran mai al senyor Romeva [parlamentari d'UDC] el seu gest català de seguir al seu escó defensant els punts de vista que l'hi varen portar'*⁵³¹.

Per Joan Casanovas, l'obstrucció de la Lliga només era una resistència per evitar el que era inevitable, o sigui l'aprovació de les polítiques municipals d'esquerres, com deia sobre els escàndols en les sessions: *'Aquests escàndols no han de preocupar-nos, ja que no són més que el prelude de l'obra de depuració que realitzarà la majoria de l'Ajuntament de Barcelona'*⁵³².

Les cròniques de 'La Veu de Catalunya' anaven dirigides justament a posar l'etiqueta d'incompetent a ERC, mostrant com a contraposició a la Lliga Regionalista, com un partit seriós, que no improvisa i que sap administrar, explicant la situació a l'ajuntament, el diari ho explicava de la següent manera: *'Els dictàmens venen al Consistori per l'impuls espontani de les comissions, sense respondre a un pensament de govern que no existeix, sense que hi hagi mai aquella coordinació que hauria de mesurar tots els esforços cap a un objectiu comú, cap a una finalitat concreta.*

*Els dictàmens s'aproven, es retiren, resten damunt de la taula o tornen a les comissions a l'atzar de les circumstàncies. El cap de la majoria no n'està assabentat. Així els acords que pren la majoria són sempre fragmentaris i sovint contradictoris. Aquest sistema, aplicat a qualsevol empresa, seria catastròfic. Aplicat el govern de la ciutat, no obstant l'enorme vitalitat de Barcelona, resulta ruïnós'*⁵³³. Com veure'm posteriorment, per arribar a les divisions internes de la majoria, amb escissions i expulsions, hi ha episodis de clara descoordinació dins de la majoria, però també va ser un dels arguments preferits per explotar a l'oposició, obstruint amb sessions eternes i cercant la reacció airada de la majoria consistorial que en la majoria de casos responia, principalment durant l'alcaldia de Jaume Aiguader (1931-1934), donant una imatge de caos en la Corporació municipal.

En les esquerres, es lligava aquesta actitud obstrucccionista, com un atac a la República, per exemple, en 'L'Opinió', trobem una anàlisi oposat al que feia 'La Veu de Catalunya',

---

⁵³¹ L'Opinió, 20-3-1934, p.1.

⁵³² L'Opinió, 16-9-1931, p. 2.

⁵³³ La Veu de Catalunya, 27-8-1932, p. 1.

assenyalant que *‘realment, s’ha parlat molt de l’obra obstructionista de la Lliga a l’Ajuntament de Barcelona, però potser fora d’aquells que pas a pas han viscut la vida municipal, crec que son pocs els que se n’han pogut formar perfecta idea. Dia darrera dia, Comissió darrera Comissió, i com a conseqüència una després de l’altra en totes les sessions consistorials, ens hem trobat davant l’actitud obstructionista d’aquest pertot que, barrejant el sentit catalanista amb el sentit reaccionari, tracta només que de fomentar el desprestigi de la República’*⁵³⁴.

El que és segur és que les discussions existien i principalment a l’ajuntament, en totes les qüestions que poguessin suposar una divisió entre ERC i el Partit Republicà Radical.

És Carles Pi Sunyer, quan en la seva entrada, intenta posar ordre a la situació, en el primer discurs ja afirma que *‘la ciutat de Barcelona, l’Ajuntament no pot fer administració, purament i simplement, sinó que ha de seguir una orientació política. Acceptarem tots els debats que hom vulgui plantejar al Govern, encara que defugirem els que, donada la constitució autònoma de Catalunya, corresponguin a un altre organisme que no sigui el Consistori’*⁵³⁵.

En declaracions a ‘La Vanguardia’, l’alcalde reconeixia la situació, *‘fins al moment, i a conseqüència natural de la intensitat de la vida política catalana, davant la falta d’un organisme que cuidés de canalitzar-la, l’Ajuntament de Barcelona va complir, en part, les funcions d’un Parlament, encara que en més d’una ocasió la interferència entre les seves funcions específiques i les altres que imposaven les circumstàncies haguessin donat un resultat híbrid, contribuint a crear una confusió notable’*⁵³⁶.

Com veurem més endavant, podem assenyalar dos factors, principalment pel descens d’aquests debats i tensió. La primera és un canvi en el funcionament de l’ajuntament, en el fet que es crea una Comissió de Govern amb poder per prendre decisions, mentre el Ple municipal només es reuneix un cop al mes, en contraposició a l’etapa de Jaume Aiguader, que totes les decisions havien de passar pel ple i es reunia setmanalment.

L’altre és el d’una majoria clara d’esquerres, que per molt que fos allargat al debat, era inevitable la derrota dels regionalistes. A més, el canvi organitzatiu permet una dedicació completa al municipi, ja que a partir d’aquell moment hi ha una llista electoral, amb suplents, que permet substituir un regidor en cas de necessitat. Tot i això, com veurem en la resta de capítols d’aquest bloc, els debats polítics es continuaran produint a l’ajuntament, encara que fos per donar mostres de suport a determinades decisions o fer política més que discutir el contingut.

---

⁵³⁴ L’Opinió, 11-5-1932, p. 7.

⁵³⁵ L’Opinió, 8-2-1934, p. 4.

⁵³⁶ La Vanguardia, 2-2-1934, p. 8.

3. La pèrdua de la majoria consistorial: de la proclamació a l'ajuntament automàtic

En les eleccions del 12 d'abril de 1931, la candidatura d'ERC-USC obtenia una majoria de 25 regidors de 50 que conformaven el consistori. Dos anys més tard, a mitjans de 1933, eren habituals les sessions amb només set regidors d'ERC-USC.

En l'inici de la legislatura, ERC tenia concretament 22 seients per tres de la USC. La Lliga Regionalista havia assolit dotze regidors, el mateix nombre que la Coalició Republicano-socialista, dels quals nou eren del Partit Republicà Radical (PRR), un federal, un regidor de la UGT i un de la Dreta Liberal Republicana de Catalunya. Finalment, en solitari un sol regidor, Manuel Santamaria, dels dissidents radicals, de la Republicana Autonomista.

La peculiaritat d'aquest període, d'abril de 1931 fins a les eleccions municipals del 14 de gener de 1934, era que els regidors no podien ser substituïts, encara que fossin elegits per altres càrrecs, fossin de ministres, consellers, diputats del Parlament de Catalunya o del Congrés de Diputats, fet que provocava que qui ostentava més d'un càrrec abandonés les funcions municipals i no assistís regularment a les comissions ni als plens municipals.

Tampoc era possible la substitució en cas de mort del regidor, que va succeir fins a tres ocasions en els dos anys i mig que va durar aquesta primera legislatura municipal.

En aquell moment, si es renunciava a un càrrec electe no se substituïa per un altre membre de la llista electoral, sinó que aquest quedava vacant fins a les següents eleccions municipals. En poc més de dos anys, la majoria d'ERC passaria a ser una minoria, que portaria a un govern automàtic, amb els càrrecs repartits segons el nombre de vots a les eleccions de 1931.

3.1. De la formació del govern municipal a l'aprovació de l'Estatut

El 28 de juny de 1931, se celebraven eleccions de diputats a les Corts Constituents, fet que provocava que cinc dels regidors de la majoria consistorial fossin elegits: el mateix alcalde Aiguader, Aragay Campalans, Companys i Lluhí.

La seva elecció provocava una reconfiguració en el consistori, ja que dimitien de les seves tinències d'alcaldia i de la presidència de les comissions, Aragay (Governació), Campalans (Foment) i Lluhí (Hisenda)⁵³⁷, els quals eren presidents de tres de les cinc comissions permanents de l'Ajuntament.

La marxa portava a una reconfiguració on Joan Casanovas assumia una de les comissions més problemàtiques, la d'Hisenda. Per substituir a Casanovas en la plaça de president de la Comissió de Cultura, Pere Comas deixava Eixampla, que a la vegada passava a ser presidida per Ernest Ventós⁵³⁸.

Lluís Companys, que ja havia deixat les funcions municipals en assumir el Govern Civil es convertia, en cap de la minoria de l'Esquerra Catalana al Congrés, amb Joan Lluhí de segon en el grup parlamentari⁵³⁹

Per la seva part, l'alcalde Jaume Aiguader, també era elegit diputat, però assegurava que faria *'poca vida parlamentària'*, només anant *"quan es tractin d'assumptes que afectin la ciutat de Barcelona [...] també hi aniré sempre que, en tota ocasió, sigui necessari el meu vot per als interessos de Catalunya o per al nostre partit'* i per tant, no abandonava l'alcaldia de la ciutat⁵⁴⁰. Només Aiguader va mantenir les seves funcions, la resta de diputats a Madrid, alguns amb molt de pes dintre d'ERC, abandonaven les seves tasques consistorials, apareixen només en votacions especialment importants i quan el resultat depenia d'uns pocs vots.

La Unió Socialista de Catalunya per la seva part, aprovava per unanimitat convertir-se en una minoria pròpia a l'ajuntament, marcant perfil propi respecte a Esquerra, 'tenint en compte la situació de l'Ajuntament de Barcelona i la necessitat imperiosa de desenvolupar una acció intensa i constructiva, el Comitè Executiu de la Unió Socialista de Catalunya resol:

- 1- Que els regidors socialistes per Barcelona es constitueixin en minoria.
- 2- Que al si de les Comissions i en les sessions públiques actuïn com a minoria i d'acord amb els principis i tàctica del Partit.
- 3- Que mentre l'interès superior de la ciutat no s'hi oposi, mantinguin cordial i solidària aliança amb el grup d'Esquerra Republicana, fidels al pacte encara vigent⁵⁴¹.

---

⁵³⁷ L'Opinió, 4-7-1931, p. 3.

⁵³⁸ Mirar el capítol 'La configuració del nou ajuntament de 1931 al bloc IV: L'organització de l'ajuntament.

⁵³⁹ La Publicitat, 12-7-1931, p.3.

⁵⁴⁰ L'Opinió, 10-7-1931, p. 2.

⁵⁴¹ La Publicitat, 16-8-1931, p. 2.

L'aliança d'ERC-USC, mantenia una col·laboració amb el PRR com a mínim fins a l'aprovació de l'Estatut, compartint tinences d'alcaldia i assegurant una majoria tot i desavinences puntuals com en els pressupostos de 1932.

El 8 de desembre de 1931 moria el regidor d'ERC, Salvador Vallverdú i Parxachs, després d'una llarga malaltia, que obligava a tenir el suport de regidors d'altres grups, més enllà d'ERC-USC per tenir majoria al consistori.

L'inici de la discussió de l'Estatut a les Corts Constituents portava al ple a concedir a partir del 6 de maig de 1932 a l'alcalde Jaume Aiguader un mes de llicència per complir les tasques parlamentàries en totes les sessions del Congrés que havien de destinar-se a la discussió de l'Estatut de Catalunya⁵⁴², sent substituït com alcalde accidental per Joan Casanovas, primer tinent d'alcalde a l'ajuntament.

Tot i això, l'absència de l'alcalde ja s'havia produït en diverses sessions en diferents viatges a Madrid per negociar concessions per al consistori i les sessions al Congrés. Abans de la llicència d'un mes, Aiguader ja havia faltat a vuit sessions.⁵⁴³

3.2. L'allunyament ERC-Radicals i la crisi dels pressupostos de 1932

En el març de 1932 era necessari el vot dels radicals per assolir la majoria consistorial en les votacions, si tenim en compte la mort d'un regidor, quatre amb les tasques al Congrés i l'alcalde sovint absent.

El 13 de gener hi havia la primera proposició que podia fer perdre una votació a ERC-USC, en què les minories conjuntament (PRR, Lliga, Solà i Cañizares i Santamaria) presentaven una proposició perquè l'ajuntament protestés pel projecte de llei que la premsa atribuïa a ERC al Congrés, en el sentit que els regidors proclamats per l'article 29⁵⁴⁴ fossin cessats automàticament, i que els que havien ocupat càrrecs durant la Dictadura, fins al 14 d'abril, fossin declarats incompatibles per a ocupar càrrecs públics (com seria el cas de regidors de la Lliga i els radicals), com també que els expedients dels funcionaris del 13 de setembre del 1923 ençà poguessin ser objecte de revisió.

---

⁵⁴² Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 9 de maig de 1932, p. 354.

⁵⁴³ Concretament les sessions dels dies 19 d'agost, 16 de setembre, 25 de setembre, 8 d'octubre, 21 d'octubre, 9 de desembre, 16 de desembre de 1931 i 27 d'abril de 1932.

⁵⁴⁴ L'article 29 concretava que si havia tants candidats com places a ocupar no es produïen les eleccions per estar ocupades totes les places vacants.

Els regidors d'ERC decidien retirar-se del ple en començar la lectura, evitant així una desautorització del partit per part de l'ajuntament. El segon cop ja es produiria en el mes de juny, quan es repetiria davant una proposició de Solà i Cañizares, demanant que les dones votessin en les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, quan el cens no estava a punt, fet que va portar al fet que mentre parlava Solà, alguns regidors d'ERC marxessin i es demanés a la Presidència que comptés el nombre de regidors, havent-hi solament 24, pel que la Presidència aixecà la sessió⁵⁴⁵.

En aquells moments l'aliança ERC-PRR es mantenia. En el mes de febrer, l'alcalde Aiguader, elogiava a Alejandro Lerroux, per haver-se portat '*sempre lleialment*', d'ençà que es va fer seves les paraules dels catalans en el Pacte de Sant Sebastià⁵⁴⁶. En principis de març, el cap de la minoria radical, Casimir Giralt, anunciava que el regidor independent Manuel Santamaria, que havia estat dissident radical, i estava fins llavors lligat als federals amb Velilla, tornava a la disciplina del partit de Lerroux⁵⁴⁷ i el 14 de març de 1932, es produïa una greu crisi consistorial, després que la majoria fos derrotada per radicals, regionalistes i la resta de minories.

3.3. La crisi del Pressupost fallit de 1932

El regidor Joan Casanovas com a cap de la Comissió d'Hisenda, presentava el març de 1932 el projecte de pressupost per aquell mateix any, que comportava un projecte d'excedències de funcionaris municipals, amb la reducció d'un 25% del personal actiu, especialment afectada la plantilla de personal administratiu.

El personal que quedava excedent continuava percebent dos terços del sou, fet que era voluntària en un inici i si per aquell mitjà no s'aconseguia la reducció necessària, s'obligaria atenent a l'edat⁵⁴⁸.

La mesura va portar a la mobilització del personal. Una comissió de L'Associació de Funcionaris i Obrers de l'Ajuntament visitava el 10 de març al governador Moles, per queixar-se que havien entrat 300 a 400 funcionaris nous i amb el nou pressupost es reduïa la plantilla de 6.000 a 4.800 places. El governador responia que ell no podia fer res⁵⁴⁹.

---

⁵⁴⁵ La Veu de Catalunya, 9-6-1932, Ed. Vespre, p. 4.

⁵⁴⁶ La Publicitat, 5-2-1932, p. 8.

⁵⁴⁷ La Veu de Catalunya, 3-3-1932, Ed. Vespre, p. 4.

⁵⁴⁸ La Publicitat, 18-3-1932, p. 2.

⁵⁴⁹ La Publicitat, 11-3-1932, p. 2.

Des de la Comissió de Governació, en una nota el 16 de març, s'assegurava que del 14 d'abril fins en aquell moment, només hi havia 97 temporers més i per serveis que necessitaven un perfil molt determinat⁵⁵⁰, especialment en Hisenda, Cultura i la nova brigada raticida.

	Existien en 14 d'abril 1931	Existien en 14 de març 1932
Temporers d'Hisenda	17	63
Temporers facultatius	4	4
Temporers Plus-Vàlua	15	15
Brigada eventual cementiris	50	75
Temporers de Cultura	69	95
Temporers de Cens	162	104
Brigada Raticida	0	58
TOTAL	317	414

(15-3-32 op)

En aquesta ocasió, ERC-USC, no tenien la col·laboració ni del PRR ni de la Lliga, *L'Opinió* ho definia de la següent manera: *'Naturalment, havíem de topar amb l'hostilitat dels dos Partits que han vingut governant durant anys i anys la ciutat: la Lliga i el Partit Radical. Servidor d'aquests dos Partits un contingent nombrosíssim de funcionaris municipals, la Lliga i el Partit Radical són esclaus d'ell i tenen pena de la vida si els toquen. Sobretot hi té pena de la vida el Partit Radical a Barcelona, perquè els seus centres polítics integrats, en gran part, per funcionaris addictes'*⁵⁵¹.

3.4. Les votacions del Pressupost

En la sessió del dilluns 14 de març, en la discussió dels pressupostos, era aprovada una proposició feta per totes les minories sense excepció, que sumaven un regidor més que ERC-USC, per la mort del regidor Vallverdú. En aquesta proposició hi havia dos punts en què les minories obtingueren 25 contra 24 de l'Esquerra.

El punt tercer, *'que s'amortitzin totes les vacants i no es faci cap ascens ni es concedeixi cap gratificació extraordinària fins que l'estat econòmic de l'ajuntament ho permeti, salvant els casos de caràcter tècnic i facultatiu que siguin indispensables'* i principalment, el cinquè, que recollia que en la partida de personal suprimia específicament tota classe d'excedències⁵⁵².

El punt cinquè, sobretot, bloquejava l'objectiu principal dels pressupostos i la reorganització en el personal, fet que per ERC, limitava l'obra de govern en l'Ajuntament

⁵⁵⁰ L'Opinió, 17-3-1932, p. 1.

⁵⁵¹ L'Opinió, 23-3-1932, p. 1.

⁵⁵² L'Opinió, 15-3-1932, p. 5.

de Barcelona. La votació demostrava que ja era un fet que ERC i USC eren minoria en el consistori.

En contra el pressupost		A favor del pressupost	
12 Regionalistes	Alomar	21 d'ERC	Aiguader
	Amat		Armengol
	Bausili		Bertran
	Brasó		Casanelles
	Cabré		Casanovas
	Casals		Comas
	Güell		Costa
	Llopart		Escofet
	Nonell		Marlés
	Pellicena		Ollé
	Puig i Alfonso		Pla
	Sagarra		Puig Monné
10 radicals	Domènec		Sánchez Silva
	Giralt		Vàchier
	Griso		Ventalló
	Heredia		Ventós
	Huguet		Vilalta
	Ruiz		Vinyals
	Salvat		Aragay
	Samblancat		Companyns
	Santamaria		Lluhí
1 federal	Ulled	3 USC	Duran
	Velilla		Xirau
1 Socialista	Jové		Campalans
1 Dreta Liberal	Solà		

3.5. Crisi municipal

El resultat de la votació, que consideraven un bloqueig a l'obra d'Esquerra, feia que l'endemà (dia 15), ERC facilités un nota a la premsa, per la derrota de totes les minories en un aspecte fonamental de l'obra de govern com eren pressupostos. Dient que com no permetien l'obra del govern municipal, s'oferien a deixar-ho en mans de la majoria alternativa, *'nosaltres no podem governar la ciutat a precari i mediatitzats per les altres representacions municipals. Per altra part, està fora de tot elemental sentit de responsabilitat impedir el govern d'un partit si no s'està disposat a substituir-lo immediatament [...] si consideraven equivocada l'orientació que el pressupost representa i, d'altra banda, no estaven disposats a governar, havien d'expressar públicament la seva disconformitat, formular la seva crítica, declinar, en un mot, totes les responsabilitats, però mai votar en contra impedit així la realització d'una obra sense, en canvi, substituir-la per una altra'*⁵⁵³.

La negativa del PRR a aprovar els pressupostos, portava a la dimissió en bloc de tots els càrrecs de govern d'ERC, inclòs l'alcalde Jaume Aiguader, amenaçant en sol·licitar de

⁵⁵³ La Veu de Catalunya, 16-3-1932, Ed. Vespre, p. 1.

les Corts Constituents un decret especial per a convocar eleccions municipals⁵⁵⁴. El rerefons era molt major que no pas haver perdut una votació parlamentària i s'apuntava a un enfrontament entre sectors dins d'ERC per la vara d'alcaldia.

El diari *La Publicitat* deia que *'si considerem els fets que s'han produït aquests dies al Consistori, amb la dimissió final de la majoria, veurem que, potser, la qüestió dels pressupostos no ha estat més un pretext grandiloqüent per a liquidar una tibant situació interior del partit de l'Esquerra'*.

*"És antiga i coneguda la lluita entre els senyors Aiguader i Casanovas pel càrrec d'alcalde. Arribats a aquest punt, creiem lícit suposar que la crisi, francament inevitada pel senyor Casanovas, podria tenir interès d'oferir una possibilitat de fer una remoció de càrrecs. Si fóssim més maliciosos, podríem dir que el senyor Casanovas no ha trobat altra manera de fer dimitir el senyor Aiguader que arrossegar-lo a una dimissió en bloc'*⁵⁵⁵.

El mateix diari ja estructurava un govern municipal alternatiu, que ja semblava força avançat per la informació que es dona i que seria *'una coalició d'esquerres benèvola amb altres sectors'*, o sigui, amb un paper molt major dels radicals en el govern municipal, amb l'alcaldia en mans de Joan Casanovas o Pere Comas, i el que no fos, la primera tinència i la presidència de Cultura; Duran i Guàrdia, la segona tinència i Cementiris; Casanelles, governació; Santamaria, Hisenda; Giralt, Foment; Ulled, Eixample; Jové, Política Social; el senyor Solà, Velilla i dos regionalistes, un dels quals seria Segarra⁵⁵⁶.

Però, també hi havia un sector d'ERC en contra de qualsevol pacte amb els radicals. Jaume Vinyals, es mostrava totalment en contra de pactar amb els radicals, amb una resposta contundent sobre si aniria a una coalició d'esquerres: *'un altre pacte de Sant Gervasi, mai'*, encara que ho acordés el partit. Per la seva part, Ollé, s'allunyava cada cop més del compromís amb la vida política: *'que vinguin eleccions i em deixin tranquil. Onestic més bé jo és al meu taller'*⁵⁵⁷.

El dimecres, segons *'La Publicitat'* es produïa una reunió, convocada pel senyor Vinyals, a l'Ateneu Republicà de Gràcia, on havia representants de vuit entitats adherides a ERC, per tractar la separació si el partit pactava una coalició amb els radicals a l'Ajuntament, sense arribar a cap acord a l'espera de com es desenvolupaven els fets⁵⁵⁸.

---

⁵⁵⁴ La Publicitat, 18-3-1932, p. 2.

⁵⁵⁵ La Publicitat, 17-3-1932, p. 2.

⁵⁵⁶ Ibid., p. 2.

⁵⁵⁷ Ibid., p. 2.

⁵⁵⁸ La Publicitat, 18-3-1932, p. 2.

El doctor Aiguader, després d'haver dimitit, feia dir als periodistes que no tenia res a manifestar, mentre que la resta de minories, a exclusió d'ERC-USC, s'havien reunit i per unanimitat havien pres un acord que no seria fet públic el divendres següent⁵⁵⁹.

La crisi s'estenia més enllà de l'ajuntament, i el líder de la minoria radical, Casimir Giralt, dimitia la mateixa nit del 17 de març de Conseller de la Generalitat, amb una nota que recollia que *'la col·laboració radical en l'obra de la majoria de l'Esquerra Republicana de Catalunya a l'Ajuntament de Barcelona ha estat refusada públicament, amb ocasió dels debats seguits amb motiu de la presentació del pressupost'*, i com a *'deure elemental de decòrum polític'* considerava que el Partit Radical no pot seguir amb la col·laboració en el govern de Catalunya, dimissió irrevocable que era acceptada.

Els radicals justificaven aquest trencament, perquè havia ofert la col·laboració, però no la submissió: *'Al govern de la Generalitat, com la de la minoria del Partit Radical a l'Ajuntament, han estat en tot moment de generosa i ben definida col·laboració a l'obra de l'Esquerra Republicana de Catalunya, a la qual mai hem refusat el concurs i els vots radicals. Inspirant-nos sempre en un bon desig de confraternitat republicana i en un elevat seguiment patriòtic. La cordialitat entre els dos sectors polítics, que fou ratificada el 14 d'abril passat en ocasió de proclamar-se la República, com havia estat establerta amb anterioritat, en el Pacte de Sant Sebastià, no ha estat oblidada en cap moment per nosaltres, ni per la nostra minoria parlamentària, ni per l'actitud sempre generosa i lleial del cap del nostre Partit, senyor Alexandre Lerroux. Però no hem de confondre col·laboració amb submissió'*⁵⁶⁰.

3.6. La segona votació

El divendres es produïa la segona sessió, a causa de les ajustades majories hi havia la presència de tots els regidors, inclosos els que no assistien habitualment, amb l'única absència de l'ex alcalde Comte Güell (LR). La presència del cap de la minoria d'ERC a les Corts Constituents, Lluís Companys, feia que hagués de desmentir que vingués per fer-se càrrec de l'alcaldia i que l'únic fet és que ERC no tenia majoria⁵⁶¹. La situació portava Francesc Macià a fer el 18 de març un manifest als ciutadans de Barcelona, on explicava la situació econòmica i feia una crida a cercar una solució⁵⁶².

En la sessió del divendres 18, les minories conclouïen que no podien crear una majoria alternativa a ERC-USC. Giralt afirmava que no podien acceptar les dimissions de l'Esquerra, *'nosaltres no podem acceptar la col·laboració de la minoria regionalista en les*

---

⁵⁵⁹ L'Opinió, 17-3-1932, p. 3 i 8.

⁵⁶⁰ La Publicitat, 18-3-1932, p. 2.

⁵⁶¹ L'Opinió, 19-3-1932, p. 1.

⁵⁶² Ibid., p. 1.

tasques de governar la ciutat', no es poden admetre la dimissió dels càrrecs consistorials, perquè aquests càrrecs ja estaven bé en les mans que estan. Dimitien també les dues tinències d'alcalde que havien vingut exercint els radicals Giralt i Ulled⁵⁶³.

També, feia una crida a la responsabilitat que tenien tots els republicans i tots els catalans del Consistori i recordava l'acció conjunta dels republicans en el comitè revolucionari. Els radicals presentaven una proposició incidental que signen conjuntament la minoria federal i la Dreta Republicana (Giralt, Ulled, Santamaria, Huguet, Velilla, Ruiz, Heredia, de Solà, Samblancat, Domènech, Griso i Salvat) que deia:

Primer: que havent-se posat en relleu que no existeix dintre de la composició política de l'actual Ajuntament cap sector amb predomini numèric suficient per a recavar per ell sol la responsabilitat de l'obra de govern, i essent necessari regular la vida econòmica municipal en forma que satisfaci les necessitats i desenvolupament de la seva Hisenda, s'acordi portar a terme una nova estructuració de govern municipal que permeti la col·laboració dels diversos sectors consistorials que estiguin disposats a una lleial cooperació, acomplint de tal manera amb els dictats a què obliga el sentit democràtic de tota Corporació popular. Segon: que sense apartar-se en general de la tònica econòmica del projecte presentat per la majoria, s'acordi que la Comissió d'Hisenda confeccioni un nou pressupost pel que resta del present exercici. Tercer: que s'acordi excloure de l'esmentat pressupost tot el que es refereix a excedències de personal, compensant sobrerament l'economia que haurien d'ocasionar en altres partides d'aquest⁵⁶⁴.

La primera part, que demanava un cartipàs nou, va ser rebutjat per 35 contra només 12 a favor⁵⁶⁵, el segon extrem, que demanava fer un pressupost nou, era rebutjat amb el mateix resultat. La tercera demanava que s'eliminés del pressupost tot el que feia referència a excedències de personal. En aquesta ocasió era rebutjada per ERC-USC, per 24 vots, amb només 23 a favor, Casanovas assegurava que votaven en contra perquè representava tancar la porta a la col·laboració. Havent estat refusada la proposició, quedaven sobre la taula totes les dimissions, amb l'esperança que després d'haver fixat els punts, la crisi quedés resolta abans de la propera sessió⁵⁶⁶.

El 14 s'acordava revisar temporers, jubilar els funcionaris que estiguin en situació reglamentaria i no concedir ascensos ni gratificacions, mentre el dia 18 s'acordava mantenir el que disposava el pressupost sobre excedències de personal⁵⁶⁷.

---

⁵⁶³ Ibid., p. 1.

⁵⁶⁴ Ibid., p. 1.

⁵⁶⁵ La Publicitat, 23-3-1932, p. 2.

⁵⁶⁶ L'Opinió, 19-3-1932, p. 1.

⁵⁶⁷ La Publicitat, 23-3-1932, p. 2.

El paper clau en aquest afer el tindrà el regidor unipersonal, senyor Jové Surroca, ja que el seu vot era clau. El dilluns feia perdre la votació a l'Esquerra, però el divendres, afegit amb l'absència de l'excomte Güell, va assegurar que en cas de no haver-hi una solució amistosa s'abstindria de la votació.

El senyor Jové dimitia, posant la tinència d'alcalde a l'aprovació del Consistori, a causa de la situació creada al govern de la ciutat, entenent que podria ser un obstacle per a la formació del govern municipal⁵⁶⁸.

3.7. Solució de la crisi

Casanovas, tinent d'alcalde i cap de la minoria d'ERC, feia unes declaracions al 'Full Oficial del Dilluns', on feia constar que volien que el seu partit continués assumint la responsabilitat del Govern Municipal, mentre les minories rebutjaven aquesta responsabilitat, però sense assegurar la majoria per aplicar la seva obra⁵⁶⁹

Després de setmanes de crisi municipal, el 18 d'abril, els regidors d'ERC feien una visita d'adhesió a Francesc Macià, un a un, i després tots a l'hora, teòricament perquè fos acceptada la reforma del cartipàs⁵⁷⁰.

La solució finalment, era tornar a la situació anterior a la presentació del pressupost. El pressupost era prorrogat per dotzenes parts, mentre s'elaborava un altre en col·laboració amb les minories. La solució no podia ser un govern d'ERC-USC en plena responsabilitat de poder, perquè no tenia majoria; tampoc era alternativa un govern de totes les minories enfront d'ERC perquè no volien assumir la responsabilitat, ja que no tenien un projecte en comú la Lliga, radicals i les minories unipersonals de la Dreta Liberal, UGT i Partit Federal, ni tampoc s'avenien a confeccionar un nou cartipàs.

Descartades unes noves eleccions, només quedava tornar a la mateixa situació pre-crisi, la iniciativa consistorial per part de l'Esquerra, amb pactes puntuals amb les minories, ja que la solució d'una aliança també quedava descartada, en assenyalar cada minoria la seva llibertat d'acció des del moment que no hi hagués acord. Per tant, les dimissions eren retirades i l'ajuntament quedava constituït com abans de produir-se la crisi⁵⁷¹.

---

⁵⁶⁸ La Publicitat, 19-3-1932, p. 6.

⁵⁶⁹ L'Opinió, 22-3-1932, p. 1.

⁵⁷⁰ La Publicitat, 19-4-1932, p. 2.

⁵⁷¹ La Publicitat, 23-3-1932, p. 2.

El dimecres 20 d'abril, un mes després de l'inici de la crisi, aquesta quedava solucionada. En la sessió consistorial, es reforça la col·laboració entre ERC-USC i el Partit Radical, donant als radicals dos de les presidències de les sis comissions permanents del Consistori, quan fins aquell moment no en tenia cap⁵⁷².

El líder de la minoria radical, Casimir Giralt, passava a presidir una de les principals comissions, la de Governació. Jesús Ulled, passava de presidir Cementiris a Eixample, mentre Casanelles, que tenia fins al moment Governació, anava a Foment; Ernest Ventós, que presidia Eixample, passava a Proveïments, mentre que Duran i Guàrdia, abans a Foment, passava a la de Cementiris i Parc i Palaus de Montjuïc, d'on cessava Comas.

La Comissió de Proveïments passa a ser permanent. Segons 'La Veu de Catalunya', no es volia que es veies disminuïda la categoria de Ventós. Per la seva part, Duran i Guàrdia, deixava de presidir dues comissions permanents, però com a compensació, passava a presidir dues comissions que no ho eren⁵⁷³, que pel diari l'acord era considerat com una segona edició del Pacte de Sant Gervasi⁵⁷⁴.

En una conferència l'endemà, dia 21, a l'Avenç Obrer de Sant Andreu, anomenada *Consideracions sobre els darrers acords municipals*, Joan Casanovas, considerava que l'oposició mai s'havia volgut comprometre a compartir el poder, perquè no els convenia i es trobaven lligats a la burocràcia.

Entenia que amb el PRR no s'havia produït cap pacte o claudicació, sinó que, en apropar-se la discussió de l'Estatut, amb una crisi que afectava també la Generalitat, per conveniència del moment, calia estratègicament donar la sensació d'unitat⁵⁷⁵.

3.8. La unió de cara a l'Estatut de Catalunya

El 24 d'abril es produïa una gran manifestació pro-Estatut integral, convocada pel CADCI. El 26 d'abril les Corts Constituents reprenien les tasques i un dels primers afers a tractar era el de l'Estatut. L'ajuntament, acordava assistir corporativament amb el

---

⁵⁷² L'Opinió, 23-4-1932, p. 15.

⁵⁷³ La Veu de Catalunya, 21-4-1932, Ed. Vespre, p. 1.

⁵⁷⁴ Ibid., p. 4.

⁵⁷⁵ L'Opinió, 24-4-1932, p. 6.

cerimonial propi dels grans actes civils⁵⁷⁶, que va reunir 200.000 persones segons la premsa catalana⁵⁷⁷.

Uns dies abans, el 18 d'abril, amb el títol *Davant l'Estatut*, i el 19 d'abril, a 'La Veu de Catalunya', Francesc Cambó, líder de la Lliga Regionalista, publicava un article titulat *Catalunya damunt dels partits*, on reconeixia la necessitat que tots els partits catalanistes havien de seguir la premissa d'una unió sagrada que havia de durar fins que Catalunya hagués obtingut un Estatut viable, després podien seguir la lluita partidista.

L'article suposava una treva en l'actitud de la Lliga Regionalista, on reconeixia que hi havia el temor per part d'alguns catalanistes que l'autonomia estigués en mans '*barroeres, incompetents i sectàries*', però que si s'hagués d'esperar al fet que tothom estigués segur que l'autogovern estava en les mans que desitjaven, l'autonomia no arribaria mai⁵⁷⁸.

El 6 de maig començava la discussió de l'Estatut. Des dels partits catalans esperaven una ràpida aprovació, ja que era "una prova indiscutible de la voluntat de Catalunya" i s'havia complert totes les fórmules exigides; es confiava amb la bona fe dels ministres, encara que es recelava de Prieto, Largo Caballero i Maura.

No només els sectors monàrquics i les dretes eren recelosos de l'Estatut, sinó també part de l'esquerra, principalment els socialistes⁵⁷⁹. L'oposició a l'Estatut de Catalunya ja havia començat una contrareacció, amb el 16 i de 17 de gener de 1932, quan es fa una assemblea d'ajuntaments celebrada a Burgos, un acte anti-Estatut.

La tensió era molt alta, el 12 de juny, es prohibia per l'autoritat governativa un míting antifeixista, en què 'l'Esquella de la Torratxa', denunciava en canvi, una '*absurda tolerància envers tota aquesta gentola que fa pudoreta de capellà de bosc, de monàrquic de sàinet, penseu Luca de Tena, Dr. Albiñana...*'⁵⁸⁰.

El 29 de juny era aprovat per les Constituents el títol primer de l'Estatut, quatre articles que reconeixien Catalunya com una regió autònoma, la cooficialitat de la llengua catalana

---

⁵⁷⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 65/1932. Manifestació Pro Estatut de Catalunya (24 d'Abril de 1932).

⁵⁷⁷ La Humanitat, 25-4-1932, p. 1.

⁵⁷⁸ La Veu de Catalunya, 18-4-1932, p. 1.

⁵⁷⁹ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 163.

⁵⁸⁰ L'Esquella de la Torratxa, 17-6-1932, p. 5.

i els drets individuals dels catalans. Un procés que avançava molt lentament a causa de l'obstrucció de l'oposició⁵⁸¹.

El primer de juliol, es produïa una agressió contra Ventura Gassol a Madrid, conseller de Cultura, per part d'un grup de contraris a l'Estatut, sent lligat a la seva habitació de l'Hotel Nova York, Avinguda Eduardo Dato, 4 pis Zona A⁵⁸², li tallaven la cabellera, però el conseller aconseguia deslligar-se treure una pistola i fer alguns trets.

En un article a *L'Opinió*, el regidor Pere Comas feia una reflexió sobre la permissivitat amb el feixisme per part del règim republicà, *'és lògic que la parsimònia i la tebior amb què les autoritats republicanes sancionen els delictes contra el règim, quan els autors pertanyen a les dretes, mantinguin i eternitzin aquests grupets feixistes anomenats legionaris del Dr. Albinyana, que ajuntats amb partides carlines, requetés i sindicats lliures, demostrin el llarg camí que s'ha de recórrer encara per tal d'assegurar les conquestes el 14 d'abril de l'any passat'*⁵⁸³.

La tensió i oposició era tal, que sumat a altres motius, el 10 d'agost de 1932 es produïa l'intent de cop d'Estat militar liderat per José Sanjurjo, en considerar l'Estatut un desmembrament d'Espanya, conegut l'intent com *La Sanjurjada*. En saber-se la notícia, es prenen precaucions, sent tancades les portes de la Ciutat de la Plaça de Sant Miquel, deixant només oberta la portalada gran de la Plaça de la República, on va ser reforçada la vigilància⁵⁸⁴. L'ajuntament reiterava unànimement, i amb una ovació a peu dret, la seva adhesió al règim i condemna enèrgicament el *pronunciament* monàrquico-militar⁵⁸⁵.

'La Veu de Catalunya' condemnava el moviment, però el comparava amb la insurrecció de desembre de 1930, liderada pels capitans Fermín Galán i Ángel García Hernández, assegurant que estaven en contra d'instaurar unes determinades institucions polítiques per actes d'insubordinació militar, *'som els que tenim més autoritat per a condemnar que ara s'intenti un moviment en sentit contrari utilitzant els mateixos procediments'*⁵⁸⁶.

L'intent de cop d'Estat, va comportar a una manifestació gairebé espontània, a la Plaça de la República, amb parlaments des del Palau de la Generalitat del secretari de l'Esquerra, Joan Tauler, el regidor Ernest Ventós, el diputat Joan Puig i Ferrer, el conseller Ventura Gassol i finalment el president Francesc Macià. La federació de

---

⁵⁸¹ El Mirador, 14-7-1932, p. 1.

⁵⁸² L'Opinió, 2-7-1932, p. 1 i 10.

⁵⁸³ L'Opinió, 3-7-1932, p. 1.

⁵⁸⁴ L'Opinió, 11-8-1932, p. 1.

⁵⁸⁵ Ibid., p. 3.

⁵⁸⁶ L'Opinió, 12-8-1932, p. 16.

Barcelona-ciutat d'ERC convocava mítings a tots els districtes la nit del dissabte 12 d'agost.

Fins a aquell moment trobàvem al Congrés una obstrucció constant, principalment de la minoria agrària, on a cada article presentaven 30 o 40 esmenes i dos o tres vots particulars. Cada esmena i cada vot particular es podia defensar en un discurs de mitja hora. Deu minuts perquè la Comissió pogués respondre al discurs. Mitja hora més per la rectificació. Una altra mitja hora per l'altra rectificació de la Comissió. Vint minuts per a la votació nominal, fet que produïa que l'aprovació de l'Estatut s'hagués convertit en un procés extremadament lent. A més, només es dedicaven catorze hores setmanals en la discussió de l'Estatut⁵⁸⁷.

El PRR s'oposava a aplicar 'la guillotina parlamentària', perquè deien que no era un procediment democràtic⁵⁸⁸. Després de l'intent de cop d'Estat, l'aprovació s'accelera.

EL 9 de setembre, les Corts Constituents aprovaven la Llei de Reforma Agrària i l'Estatut de Catalunya, amb 314 vots a favor i 24 en contra, amb la minoria agrària i noms com Maura o Sánchez Roman votant en contra i amb el vot favorable dels radicals.

L'Estatut patia moltes modificacions respecte del text original referendat pels catalans. Catalunya era una regió autònoma, sense l'esperit federal d'una relació d'igual a igual, si no unes competències delegues per l'Estat i no per sobirania pròpia, que era una autonomia depenen de l'espanyola. Tot i això, el suport va ser massiu, considerat com una conquesta històrica, després de 200 anys sense autogovern i dècades de demandes d'autonomia, que permetia protegir i desenvolupar la cultura catalana i crear una legislació pròpia i progressista.

3.9. De l'aprovació de l'Estatut al consistori automàtic

L'Ajuntament de Barcelona decidia suspendre la sessió i anar a oferir la seva adhesió al president de la Generalitat. L'alcalde Aiguader va anar a Sant Sebastià per a assistir a la signatura presidencial de l'Estatut⁵⁸⁹.

Casimir Giralt dimitia també del càrrec de conseller de Finances de la Generalitat, retirant el Partit Radical el representant al govern de Catalunya, assegurava que *'no vol dir això*

---

⁵⁸⁷ L'Opinió, 13-7-1932, p. 10.

⁵⁸⁸ Ibid., p. 10.

⁵⁸⁹ L'Opinió, 13-9-1932, p. 6.

*ruptura ni significa distanciament del Partit Radical respecte al d'Esquerra Republicana*⁵⁹⁰. L'alcalde Aiguader no creia que la dimissió de Giralt pogués afectar a l'ajuntament la col·laboració dels radicals amb Esquerra, ja que era una obra purament administrativa⁵⁹¹.

Un mes després de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya, a principis de novembre, i poc abans de les eleccions del Parlament de Catalunya, Casimir Giralt, líder de la minoria, feia constar d'una manera solemne un canvi absolut en l'orientació del seu partit al consistori, arribant la col·laboració per l'aprovació de l'Estatut a la seva fi⁵⁹².

Per la seva part, el 29 d'octubre de 1932, Felip Solà i Cañizares, i la seva formació, Dreta Liberal Republicana de Catalunya, s'integraven a la Lliga Regionalista, i per tant, el regidor passava a formar part de la disciplina de partit.

3.10. L'expulsió de Josep Jové de la UGT

Un dels temes més sensibles en el debat de la Constitució va ser la qüestió lingüística. El castellà era de coneixement obligatori i finalment en l'escola s'obligava l'ensenyament del castellà i l'ús com a instrument d'aquesta llengua, però no s'excloïa l'ús del català ni les altres llengües, fet considerat com un èxit pel catalanisme.

Però, un dels consellers de la Generalitat, Salvador Vidal Rossell, en nom de la UGT, va dimitir després de fer unes polèmiques declaracions al diari *Crisol*, quan s'estava discutint l'article 48 de la Constitució, que fa referència a la llengua en l'ensenyament, on declarava que '*en Cataluña, con excepción de los partidos catalanistas, no se siente la necesidad de que la enseñanza sea en catalán exclusivamente*', i que calia una "*Cataluña, identificada con España, necesita nutrirse de su cultura a través del idioma*'.

També estava en dissonància respecte a l'autogovern, no assistint a l'Assemblea en la qual va ser aprovat l'Estatut per considerar que no havia les facilitats per la discussió, a més de treure importància a l'Estatut de Catalunya, '*allí importa la República: la República en general, y puedo decirle que los catalanes siguen con más interés las deliberaciones del Congreso que lo que pasa en la Generalidad. Les preocupan todos los problemas nacionales, con los cuales estan plenamente identificados. Por lo que toca al Estatuto, puede decirse que solo estan interesados en él los partidos catalanes que lo hicieron base de su política*', a més de fer una crítica insostenible pel govern en referència al catalanisme d'esquerres assegurant que '*el catalanismo puro es patrimonio de las clases sentimentales conservadores*'⁵⁹³.

---

⁵⁹⁰ L'Opinió, 17-9-1932, p. 1.

⁵⁹¹ La Publicitat, 18-9-1932, p. 3.

⁵⁹² L'Opinió, 5-11-1932, p. 8.

⁵⁹³ La Veu de Catalunya, 10-11-1931, Ed. Vespre, p. 1.

El 10 de novembre de 1931 dimitia Vidal Rossell, el qual havia estat proposat per Josep Jové, membre del Comitè Revolucionari en nom de la UGT, però que va renunciar a formar part del govern català, perquè ja era tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona.

Després de la dimissió, per responsabilitat, Jové, acceptava entrar al govern de la Generalitat, com a conseller de Sanitat. Però, els socialistes del PSOE i UGT de Barcelona, en entrar al govern sense haver demanat el vistiplau al partit, van decidir expulsar del partit el regidor Jové, per 69 vots contra 28⁵⁹⁴.

A l'alcaldia arribaria un escrit del president de la Federació Local de societats obreres de la UGT de Barcelona, Antoni Olarte Hervias, que remarcava que el 23 de novembre de 1931 el Comitè de la Federació Regional de la UGT suspenia al regidor José Jove Sarroca dels drets d'afiliats i que a partir d'aquell moment s'abstingués d'actuar en nom de la UGT i deixava de representar la UGT al municipi⁵⁹⁵

El gener de 1932, en sessió municipal, el regidor Solà i Cañizares va acusar Jové de no representar a ningú en el consistori, però el regidor va assegurar que encara pertanyia a la UGT i el PSOE, i que havia tingut una discrepància amb l'organització local, que havia de resoldre el Congrés del Partit.

I anava més enllà, atacant al regidor Cañizares, ja que considerava que tots dos van ser inclosos a la Conjunció Republicano-Socialista, i que van ser elegits concretament pels vots del PRR. Afirmava que si mai els centres radicals del seu districte II el desautoritzessin, com els de la Barceloneta havien fet amb Solà, no seria un moment més regidor de Barcelona. Per la seva part, Casimir Giralt va fer constar la satisfacció amb Jové⁵⁹⁶.

L'alcalde Aiguader en ser preguntat quina representació té el senyor Jové, a l'Ajuntament, responia: *'per a nosaltres, la dels socialistes espanyols'*⁵⁹⁷

Finalment, abans de les eleccions al Parlament de Catalunya, l'octubre de 1932 es produïa una crisi en el govern provisional de la Generalitat, amb la dimissió del candidat radical, que portava a una reorganització que portaria a substituir també a Josep Jové, que ja no

---

⁵⁹⁴ La Veu de Catalunya, 1-12-1931, Ed. Vespre, p. 12.

⁵⁹⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-292. Alcaldia: Oficis, Comunicacions, Decrets i Documentació Vària.

⁵⁹⁶ L'Opinió, 9-1-1932, p. 4.

⁵⁹⁷ La Publicitat, 17-3-1932, p. 2.

representava cap partit, per Francesc Xavier Casals, president del Centre de Dependents (CADCI) i militant d'ERC, després de consulta amb la junta del centre.

3.11. Les eleccions al Parlament de Catalunya

Es convocaven eleccions el 20 de novembre de 1932, les primeres al Parlament de Catalunya i les úniques que es van fer durant el període republicà i que ja no es repetirien fins al 1980, després del franquisme.

Es repartien 85 diputats, dels quals 24 representaven a la ciutat de Barcelona, amb el mateix sistema que en les eleccions generals pel 1933. Cada elector podia votar tres quartes parts dels candidats que es repartien, que portava al fet que amb llistes electorals, tres quartes parts anessin al partit que s'emportava més vots i la resta a la segona força. Un sistema, on els partits petits que es presentaven en solitari tenien gairebé impossible l'accés al Parlament. Fet que portava clarament a una polarització en dos pols representats per ERC a l'esquerra i la Lliga a la dreta.

El vot femení en no haver actualitzat el cens ni fet una llei que desenvolupés la Constitució, no era possible el sufragi femení en aquestes eleccions.

Des d'ERC, en el Congrés extraordinari de la formació (1 i 2 d'octubre) es decidia anar en solitari a les eleccions a Barcelona i Lleida, un vet que no incloïa a la USC i admetien aliances a Tarragona i Girona amb partits d'adscripció catalana⁵⁹⁸. El 5 d'octubre, la USC en una reunió extraordinària aposta per anar un altre cop en coalició amb ERC, per evitar un govern de dretes a Catalunya que possés en perill la República.

En la província de Tarragona, ERC que d'acord amb el Congrés no podia fer una aliança amb el Partit Republicà Radical Socialista, de Marcel·lí Domingo per ser d'àmbit estatal, decidia presentar-se amb la USC i el Partit Radical Autònom de les Comarques Tarragonines, una escissió radical, catalanista, liderada pel diputat Jaume Simó i Bofarull.

Per Companys, la victòria d'ERC era la garantia davant la Lliga, que significava el triomf d'elements monàrquics i els radicals, que volien minvar les facultats legislatives de Catalunya⁵⁹⁹.

---

⁵⁹⁸ La Humanitat, 3-10-1932, p. 5.

⁵⁹⁹ L'Opinió, 16-11-1932, p. 3.

El sistema que premiava el partit majoritari, que va portar al fet que obtinguessin tots els escons menys un, ERC, la Lliga Regionalista o els partits col·ligats amb aquestes formacions. Tot i això, trobem un gran nombre de candidatures a Barcelona-ciutat.

Partits que no volien perdre el seu espai i que no presentar-se en les primeres eleccions catalanes hagués suposat la seva irrellevància o supeditació a una formació amb més pes. Trobem des de Concentració espanyola, *Derecha de Cataluña* [tradicionalistes i monàrquics alfonsins], Concòrdia Catalana [Lliga Regionalista], ERC-USC, el Partit Republicà Radical, Concentració Catalanista Republicana (PCR), Partit Nacionalista Català, Partit Republicà Democràtic federal, Estat Català-Partit Proletari, BOC, Partit Comunista de Catalunya, etc.

ERC i els seus aliats ocupaven l'esquerra catalanista, mentre la Lliga, en no poder marcar com a perfil propi el catalanisme, accentuava la defensa dels interessos conservadors i es convertia amb l'alternativa a l'Esquerra per tota la gent d'ordre. Entre aquests dos pols, el PRR es trobaria sense un espai que portaria al fet que no entrés en el Parlament català, mentre el PCR seguia amb un procés de desmembrament que el portaria a assolir un sol escó, Pere Lloret i Ordeix, per la província de Tarragona.

En les eleccions al Parlament de Catalunya eren elegits els regidors Casanelles, Casanovas, Comas, Companys i Lluhí, cinc en total, que a més, s'afegeix que Companys i Lluhí ja eren diputats a Corts. La situació portava que Pere Comas, Joan Casanelles i Joan Casanovas dimitissin de les presidències de les comissions i les tinències d'alcaldia per dedicar-se a diputats, i en el cas de Comas, també al càrrec de conseller de la Generalitat⁶⁰⁰.

Cal assenyalar, això sí, que només sis mesos després que Joan Casanovas i Pere Comas, cap de la majoria d'ERC a l'ajuntament, i primer i segon tinent d'alcalde, s'haguessin situat com a possibles substituïts de Jaume Aiguader, o fins i tot assenyalats d'haver planejat un canvi d'alcaldia, abandonaven les tasques consistorials per passar a formar del Parlament de Catalunya.

3.12. La situació després de les eleccions de la constitució del Parlament de Catalunya

---

⁶⁰⁰ La Veu de Catalunya, 20-10-1932, Ed. Vespre, p. 3.

El primer tinent d'alcalde, Ernest Ventós, després d'una greu malaltia, provocada per una congestió pulmonar, a causa d'una forta grip, moria en deu dies a causa d'una septicèmia el 30 de gener de 1932, pocs mesos després de la dimissió de la tinència d'alcalde de Joan Casanovas que havia portat a Ventós a ser el nou primer tinent d'alcalde a l'ajuntament i cap de la minoria. Casualment Ventós i el també finit Salvador Vallverdú, eren representants del Districte VII, juntament amb Jaume Aiguader.

Dos dies abans, Duran i Guàrdia, de la USC, era expulsat de la seva formació⁶⁰¹. Temps més tard, Duran i Guàrdia assegurava pertànyer a l'Esquerra, segons lletra del Secretariat que havia rebut, però en no haver estat triat en aquesta candidatura reclamava la seva llibertat d'acció en el consistori⁶⁰².

El primer tinent d'alcalde era Vilalta, i el primer de febrer, assumia per primera vegada l'alcaldia de Barcelona⁶⁰³. La situació havia canviat radicalment respecte al 14 d'abril de 1931. El febrer de 1933, menys de dos anys després de les eleccions era la següent:

Lligats a la majoria consistorial	
ERC	9
USC	1
Total	10
No lligats a la majoria consistorial	
Lliga Regionalista	13
PRR	9
Partit Federal	1
Expulsats ERC	4
Expulsat de la USC	1
Expulsat de UGT-PSOE	1
Total	29
No presents habitualment o de manera permanent:	
Suspesos per la justícia	2
Morts	2
Regidors d'ERC-USC amb altres tasques	7
Total	11

Extret de La Veu de Catalunya de l'1 de febrer de 1933.

La situació portava, que només 10 regidors⁶⁰⁴, incloent-hi l'alcalde (diputat a Corts) estaven presents habitualment en les sessions consistorials, fet que obligava a ERC-USC a pactar amb els radicals o a perdre gran part de les votacions.

⁶⁰¹ La Publicitat, 28-1-1933, p. 3.

⁶⁰² L'Opinió, 22-4-1933, p. 5.

⁶⁰³ L'Opinió, 2-2-1933, p. 3.

⁶⁰⁴ Concretament Aiguader, Vilalta, Ventalló, Vachier, Pla, Oller, Armengol de Llano, Bertran de Quintana i Escofet, o sigui nou, sumat el regidor Xirau de la USC.

En el cas del Partit Republicà Radical, en el mes de març, els radicals expulsaven a Josep Samblancat i Salanova (germà d'Àngel Samblancat d'ERC), per efrontant-se amb la direcció pels seus postulats d'esquerres i catalanistes, segons Giralt, per raons de disciplina⁶⁰⁵. La tercera mort en el consistori es produiria el setembre de 1933, quan Rafael Campalans, moria mentre es banyava a Torredembarra⁶⁰⁶.

3.13. Expulsió dels regidors d'ERC per la venda de credencials

L'agost de 1932, es produïa un greu afer a l'ajuntament, que implicava a sis regidors d'esquerres i que portaria a l'expulsió de cinc d'aquests regidors de l'Esquerra, i posteriorment a la detenció d'un d'aquests regidors a més d'un de radical.

L'escàndol era destapat pel diari 'La Publicitat' i com reconeixia el mateix mitjà, era un fet que no era nou, sinó que havia succeït de manera ininterrompuda, manés qui manés. El diari publicava el testimoni d'un regidor d'ERC, que de manera anònima, denunciava que hi havia companys de Consistori que aprofitaven el càrrec per a fer negocis que comprometien el partit, que segons el mitjà havien contrastat amb altres personalitats de la formació⁶⁰⁷.

L'Esquerra obria una investigació interna, nomenant una comissió per depurar responsabilitats, en un termini que havia de ser de quinze dies que va superar finalment el mes, segons *La Publicitat* es produïen venda de col·locacions de feina a l'ajuntament per un preu d'entre 5.000 i 7.000 pessetes⁶⁰⁸. Per M. Dolors Ivern i Salvà, el grup de *L'Opinió*, que ja mantenien una posició crítica respecte al partit, refermaven la seva posició, donant publicitat al fet, mentre la resta volia resoldre-ho per procediments de depuració interna⁶⁰⁹.

La Federació Comarcal de Barcelona-ciutat, en una reunió el 23 d'agost a La Falç, es pronunciava per imposar sancions als sis regidors acusats pel Partit⁶¹⁰, que responien una sèrie de denúncies formulades per l'Ateneu Pi i Margall de la Barceloneta⁶¹¹.

---

⁶⁰⁵ L'Opinió, 4-3-1933, p. 7.

⁶⁰⁶ L'Opinió, 10-9-1933, p. 23.

⁶⁰⁷ La Publicitat, 24-8-1932, p. 2.

⁶⁰⁸ La Publicitat, 17-8-1932, p. 2.

⁶⁰⁹ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 193.

⁶¹⁰ L'Opinió, 25-8-1932, p. 1.

⁶¹¹ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 151.

En la federació local, hi havia gran part dels regidors de l'ajuntament (Comas, Casanovas, Ventós, Casanelles o Vàchier), mentre la Comissió instructora de l'expedient havia estat presidida pel doctor Trabal⁶¹²

Els sis sancionats presentaven un recurs davant el Ple del Comitè Executiu Central d'ERC, el 28 d'agost, en la reunió, el Directori deia no tenir competència per a entrar en el fons del recurs i per tant quedava limitat a passar-ho al vinent Congrés Nacional. Amb autorització del Directori, la Federació Local feia públic el dia 30 els noms dels regidors: Lluís Puig i Monné, Jaume Vinyals i Garrich, Francesc Costa i Martin, Enric Sànchez Silva, Ramon Marlés i Fanés i Miquel Ollé i Jové⁶¹³.

La Federació Local a l'espera que el Congrés resolgués el recurs, determinava que la suspensió s'havia de fer efectiva i per tant, els regidors havien d'abstenir-se d'assistir a les sessions consistorials⁶¹⁴, i s'esperava que en cas que així fos determinat finalment els expulsats deixessin d'ocupar els seus seients per raons d'ordre moral i ordre polític (encara que legalment podien seguir).

A l'espera que fos confirmat pel Congrés, la sanció era l'expulsió del partit de Puig Monné, Costa i Vinyals; Marlés i Sànchez eren suspesos del càrrec per temps il·limitat, mentre Ollé era suspès pel càrrec per dos mesos⁶¹⁵.

En la sessió del 31 d'agost tots els regidors suspesos, saltant la disciplina de partit, es presentaven a la sessió, menys Ollé que acceptava la sanció. En la sessió del 10 de setembre de 1932, el cap de la majoria d'ERC, declarava separats del partit el tinent d'alcalde Puig i Monné i els regidors Costa, Vinyals, Marlés i Sànchez, sancionats per la comarcal de Barcelona i per motius d'ordre moral.

Costa en nom dels expulsats defensava que el poble els havia portat al lloc que ocupaven i que no es consideraven obligats de marxar de l'Ajuntament, on pensaven continuar treballant, segons ells, per Catalunya i per la República⁶¹⁶.

---

⁶¹² La Veu de Catalunya, 25-8-1932, p. 1.

⁶¹³ L'Opinió, 30-8-1932, p. 1.

⁶¹⁴ La Publicitat, 31-8-1932, p. 2.

⁶¹⁵ La Publicitat, 10-9-1932, p. 11.

⁶¹⁶ L'Opinió, 10-9-1932, p. 3.

El primer Congrés Extraordinari (1 i 2 d'octubre) decidia expulsar per unanimitat a tots els sancionats, menys Ollé, que havent acceptat la sanció, aquesta li era aixecada⁶¹⁷.

3.14. La reacció dels suspesos

El ràpid moviment d'ERC, un escàndol polític que portava a l'expulsió de cinc regidors, era vist com una intransigència del partit amb la corrupció, però la no-renúncia dels sancionats servia a la Lliga Regionalista, a través de 'La Veu de Catalunya', a una campanya contra l'Esquerra, a la que s'hi afegirien la resta de formacions⁶¹⁸

En la sessió del 23 de setembre la Lliga Regionalista presentava una proposició per revisar els nomenaments per les comissions de governació i Eixampla, per accentuar la imatge de la gestió d'ERC; mentre la USC, el soci petit d'ERC, es desmarcava donant l'ordre de no votar a favor de cap augment de personal⁶¹⁹.

Abans de la sanció definitiva al Congrés, Francesc Costa en una carta oberta al President Macià, es defensava dient que no se li ha fet cap acusació de caràcter econòmic i que l'únic càrrec que pesava era haver celebrat en un local *apolític* algunes reunions amb regidors de l'Esquerra, on s'haurien tractat (negat per ell) afers de l'ajuntament, sinó orientacions polítiques, que assegurava que estaven assabentats el Dr. Aiguader i Companys⁶²⁰. També dirigia una carta oberta al President Macià el fill del regidor Marlés⁶²¹.

Ollé va ser l'únic que va acceptar la sanció, mentre la resta abandonava la disciplina de partit, per tant, amb la pèrdua de cinc vots, es feia encara més petit el suport al govern municipal, ja en clara minoria.

Els regidors expulsats, Puig i Monné deixaven la tinència d'alcalde i altres deixaven els càrrecs en comissions especials, però continuaven en les comissions permanents, Costa i Sánchez a Governació, Marlés i Vinyals a Proveïments i Puig Monné a Foment⁶²².

---

⁶¹⁷ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 231.

⁶¹⁸ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 152.

⁶¹⁹ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 153.

⁶²⁰ La Veu de Catalunya, 26-8-1932, p. 1.

⁶²¹ La Publicitat, 2-9-1932, p. 2.

⁶²² L'Opinió, 20-9-1932, p. 5.

En l'àmbit de les entitats, des del Casal Català Republicà de Les Roquetes i també el de Les Carolines, decidien en una carta a Lluís Puig Monné que el veredicte no era prou just i apostaven perquè continuï a l'ajuntament a l'espera de la reunió nacional del Partit⁶²³.

Per la seva part, l'Ateneu Republicà de Gràcia, del qual formava part Vinyals, es produïa un empat a 129, entre partidaris del partit i expulsar Vinyals i els que donaven suport al regidor. Finalment, els fidels a ERC van decidir donar-se de baixa⁶²⁴ i el centre es tornava fidel a Vinyals.

A través d'un nou setmanari 'El Carrer', van seguir una línia de considerar els regidors expulsats com víctimes d'una confabulació feta per un sector de gent d'ERC liderada per Casanovas (Vàchier, Ventós, Comas i Casanelles), que eren els que controlaven la federació local. Segons aquest setmanari havia dos grups, un liderat per Aiguader i l'altre per Casanovas, que tenien com a objectiu l'alcaldia⁶²⁵.

En canvi, el Casal Federal Del Guinardó, d'on era president el senyor Puig Monné, decidia ratificar la seva adhesió a ERC i apartar del càrrec al regidor⁶²⁶.

En declaracions a la Nau, mitjà referent d'UDC, Monné denunciava que la sanció era part d'una maniobra entre la lluita Aiguader-Casanovas , i que ell només havia fet d'intermediari en lliurar diners de la companyia d'autoòmnibus Roca a Vàchier pel casament d'aquest (4.000 pts), que a prec seu, dos mil van ser per Vàchier i altres dues mil per Miquel Ollé i Jové que passava per una situació econòmica molt compromesa.

També es defensava dient que mentre assegurava que ell només havia fet entrar tres nous funcionaris, hi havia altres que havien fet entrar 15 o 20 cada un i assegurava que la maniobra contra ell era fet de la gelosia pel seu èxit contra la venda ambulat⁶²⁷.

Els sancionats (Vinyals, Costa, Puig Monné, Sànchez Silva i Marlés), menys Oller, feien un acte de desgreuge el 16 d'octubre a l'Ateneu Republicà de Gràcia⁶²⁸.

La qüestió era que en la creació d'una línia d'autoòmnibus, que es presentava la Companya Roca, que mantenia una pugna amb la Companya General de Tramvies, que

---

⁶²³ La Veu de Catalunya, 8-9-1932, Ed. Vespre, p. 1.

⁶²⁴ La Publicitat, 3-9-1932, p. 2.

⁶²⁵ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 152.

⁶²⁶ La Publicitat, 3-9-1932, p. 2.

⁶²⁷ La Publicitat, 4-9-1932, p. 2.

⁶²⁸ La Publicitat, 18-10-1932, p. 4.

legalment, no tenia cabuda en el concurs; En la defensa per part de la minoria d'Esquerra, Roca va enviar diners a Vàchier per captar-ne les simpaties, Monné li va donar a Ollé i Vinyals es va encarregar de donar-li a Vàchier.

Per tant, el fet que Vàchier, tot i tenir un paper protagonista, no tingués cap sanció, pot fer suposar que va ser aquest regidor el que va denunciar la resta de regidors al Partit, després d'haver intentat rebre un suborn.

El regidor Costa, en nom dels sancionats, va acusar des de l'Ateneu Republicà de Gràcia, que per assegurar l'aprovació de la compra de la Col·lecció Plandiura, els regidors interessats en l'aprovació s'havien repartit un milió i mig de pessetes, assegurant que Samblancat hauria confessat haver cobrat 15.000 pessetes i que demanaria la revisió de fortunes de tots els regidors⁶²⁹.

Basant les declaracions recollides a 'Las Noticias' del 16 d'octubre, ERC i USC presentaven una proposició perquè s'estudiés la conveniència de formular una querella criminal per calúmnies contra els regidors, que afectava l'honorabilitat de tot l'ajuntament, que passava a la Junta de Caps Lletrats, ja que per entaular plets calia l'informe previ de dos Lletrats, a més, es demanava cessar tota mena de relacions polítiques i administratives amb els cinc regidors.

Els fons de l'assumpte era si eren certes o no les manifestacions que atribuïa als regidors 'Las Noticias', en cas d'existir, hi havia base per una querella per calúmnia, acusant regidors d'un delictes, com percebre quantitats per l'aprovació de l'adquisició de la Col·lecció Plandiura⁶³⁰.

Lluís Plandiura, era un fabricant de sucre i col·leccionista, que en arruïnar-se va posar a la venda les seves obres d'art. La qüestió va dividir ERC i la societat, la junta de museus recomanava la compra, 'L'Opinió' feia una campanya totalment a favor, mentre 'La Humanitat' ho estava però a més distància, mentre, per exemple, *La Falç* i gran part de l'oposició estava en contra per la despesa que suposava. El 21 de juliol de 1932 s'aprovava la compra, però els regidors Vinyals, Sánchez Silva, Bertran de Quintana, Marlés i Francesc Costa s'abstienien de la sala. La col·lecció tenia un cost de set milions i per la compra, va ser necessari aconseguir un préstec de la Caixa d'Estalvis i Pensions

---

⁶²⁹ Ibid., p. 4.

⁶³⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-292. Alcaldia: Oficis, Comunicacions, Decrets i Documentació Vària.

per la Vellesa i per assegurar la devolució es va hipotecar entre altres el que havia estat Palau Reial de Pedralbes, que en aquell moment era el Palau de Belles Arts⁶³¹.

La tensió amb els regidors expulsats va estar clarament present, més endavant, el primer de gener de 1933 es va fer un homenatge públic al regidor Puig Monné en un local del Paral·lel, que provocava que un home interrompés al local i s'apoderés de la vara del regidor que havia estat oferta a Puig i Monné i d'un pergami que va ser esquinçat. El fet portava a un escàndol amb llançament de cadires i cops de bastó⁶³².

El conflicte entre expulsats i ERC, portava a un conflicte obert amb Anguera de Sojo, president de l'Audiència de Barcelona. En nom del regidor Francesc Costa, el senyor Baldomer Sirvent, presentava als jutjats una demanda de conciliació prèvia a la querella criminal pel suposat delictes de calúmnia propagada per escrit i amb publicitat contra membres que formaven Comitè Executiu de la Comarcal d'Esquerra Republicana de Catalunya⁶³³.

El jutge decidia processar a la Comarcal d'Esquerra (Tauler, Escofet, Artemi Aiguader, Josep Alcrudo, Miquel Badia, Carles Duran i Pere Pascual; però no contra Josep Dencàs i Josep Riera i Puntí per immunitat parlamentària).

En l'expulsió dels cinc regidors, Francesc Costa trobava una injúria a la seva honorabilitat. Costa demanava 50.000 pessetes d'indemnització a cada un dels membres de la Comarca. Es processava a cada un dels membres i es demanava la quantitat de 30.000 com a fiança, que en total ascendia a 210.000 pessetes, podent ser embargats en cas de no pagar, però no pas empresonats⁶³⁴. Per atacar a Anguera de Sojo, se segrestava el número per part del jutge Filiberto Arrontes, del jutjat nº 6 i era denunciada 'La Humanitat' pel Fiscal⁶³⁵. El 30 de desembre es tornava a denunciar el número.

El Secretariat d'ERC, en una nota responia, davant les gestions fetes pel regidor Costa, ratificant l'acord d'expulsió de Costa i decidia no entaular amb ell ni tan sols diàleg per

---

⁶³¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-292. Alcaldia: Oficis, Comunicacions, Decrets i Documentació Vària.

⁶³² La Publicitat, 3-1-1933, p. 1.

⁶³³ La Veu de Catalunya, 30-9-1932, Ed. Vespre, p. 2.

⁶³⁴ La Humanitat, 28-12-1932, p. 5.

⁶³⁵ L'Opinió, 29-12-1932, p. 1.

creure'l en absolut indesitjable davant del tràmit de resoldre amistosament anterior a la querella criminal⁶³⁶.

Per ERC, l'actuació de l'Audiència de Barcelona que consideraven desproporcionada, suposava que encara no havia entrat la República als tribunals.

3.15. L'escàndol s'eixampla

Després d'aquest primer escàndol, en què ERC perdia cinc regidors, a mitjans d'octubre es denunciava un altre escàndol, aquest cop d'una agència, en conxorxa amb el Banc de Valors i Crèdit, que es dedicava a la venda de llocs de treball a la Corporació.

El negoci era descobert pel diputat Dencàs, el secretari d'ERC Tauler i els membres de la comarcal de BCN-ciutat Artemí Aiguader, Alcrudo, Baidea, i Ramonet⁶³⁷, sota ordres policials de Salvador Estivill⁶³⁸. El director de 'La Publicitat', Carles Capdevila, també havia col·laborat en suspendre unes informacions que publicaven al seu diari sobre algunes d'aquestes agències de col·locació per no perjudicar els treballs de la policia⁶³⁹.

L'Agència, situada a l'Avinguda 14 d'abril, venia suposades credencials de places per ingressar com a treballador al Municipi o al Port Franc, que segons els llibres de comptabilitat l'import de les transaccions pujava a 300.000 pessetes, també es dedicaven a l'estafa, venent feines que no existien.

L'Agència formalitzava el contracte i la quantitat que s'havia de lliurar. Pagat, se signava el contracte i es dipositava bestreta al Banc de Crèdit i Valors, que retiraven un cop aconseguida la col·locació⁶⁴⁰.

Eren detinguts el director de l'Agència (Joan Manyé) i cinc altres individus⁶⁴¹, posteriorment, dos individus més, que havien aconseguit col·locar tres empleats a l'Ajuntament, els quals estaven en contacte amb algun regidor per proporcionar aquestes feines municipals mitjançant retribucions en metàl·lic, també eren detinguts propietaris de diferents bars, que captaven els clients.

---

⁶³⁶ La Humanitat, 15-6-1933, p. 3.

⁶³⁷ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 154.

⁶³⁸ L'Opinió, 21-10-1932, p.1.

⁶³⁹ L'Opinió, 21-10-1932, p. 3.

⁶⁴⁰ L'Opinió, 21-10-1932, p. 1.

⁶⁴¹ Ibid., p. 1.

Des de l'agència, Tomàs Trullols Queralt, assegurava que havia proporcionat treball a tres individus, que havia cobrat la suma global de 20.000 pessetes, mentre el regidor havia cobrat una comissió⁶⁴². Per tant, s'assenyalava directament com a mínim a un regidor de l'ajuntament actual.

Un dels cinc expulsats de l'ERC, el regidor Sánchez Silva, era detingut per aquest nou afer, sent detinguts també, a instàncies d'un regidor, els senyors Bernat López Garcia i Cristòfor Montoliu, acusats d'apoderar-se del despatx del regidor paper amb membres per simular lletres afavorint així els negocis de l'agència. El 23 d'octubre els detinguts ascendien a onze⁶⁴³ i era nomenat un jutge especial, Ferran Higuera⁶⁴⁴, que a principis de novembre ja portava més de vint processats⁶⁴⁵.

'L'Opinió' assenyalava que entre els principals encausats hi havia afiliats a la Lliga Regionalista, de la Dreta Liberal i els Sindicats Lliures⁶⁴⁶. A proposta de la Lliga s'acordava la revisió dels nomenaments aprovats el 23 de setembre i s'adoptaven garanties per als nous nomenaments. El jutge per la seva part demanava els nomenaments fets des de maig⁶⁴⁷.

Cal remarcar la nova etapa que suposava, després de la crisi dels pressupostos de març de 1932, la presidència de Casimir Giralt de la Comissió de Governació. Del 14 d'abril de 1931 a l'1 de març de 1932, en gairebé un any es feien 315 nomenaments. D'aquella data a octubre, en sis mesos, es nomenaven 535 empleats. L'ajuntament facilitava la llista d'empleats nomenats del 30 de maig a la data d'aquell moment, inclosos els que anaven a ser nomenats el 30 de setembre⁶⁴⁸

Un treballador de l'ajuntament confessava haver obtingut la credencial per 8.000 pts⁶⁴⁹, l'alcalde a més suspenia dos empleats, Sebastià Serra Badia i Lluís Carrasquer Pirla per haver estat involucrats en l'afer de l'agència de càrrecs de l'ajuntament⁶⁵⁰.

---

⁶⁴² L'Opinió, 23-10-1932, p. 1 i 2.

⁶⁴³ Ibid., p. 1.

⁶⁴⁴ L'Opinió, 25-10-1932, p. 3.

⁶⁴⁵ La Veu de Catalunya, 9-11-1932, Ed. Vespre, p. 5.

⁶⁴⁶ L'Opinió, 25-10-1932, p. 1.

⁶⁴⁷ La Veu de Catalunya, 27-10-1932, Ed. Vespre, p. 3.

⁶⁴⁸ La Veu de Catalunya, 10-11-1932, Ed. Vespre, p. 2 i 7.

⁶⁴⁹ L'Opinió, 25-10-1932, p. 3.

⁶⁵⁰ L'Opinió, 26-10-1932, p. 7.

Per unanimitat el Consistori decidia prendre part en la causa que se seguia sobre el tràfic de credencials de càrrecs municipals i s'aprovava també per unanimitat una proposició de l'ERC regulant la forma de nomenament dels funcionaris municipals en l'esdevenidor.

Malgrat que des de l'agència, Tomàs Trullols Queralt, afirmava haver donat 20.000 pts a Sánchez Silva, aquest ho negava⁶⁵¹, a més, la Guàrdia Civil tenia ordre de detenir al regidor radical Griso, que figurava encausat en l'afer⁶⁵², que va portar al fet que Josep Escofet assumís la tinència del Districte V⁶⁵³.

Després de gairebé dos mesos desaparegut, després de processar en qualitat de rebel·lió, finalment el 23 de desembre, Griso s'entregava i es presentava davant del jutge⁶⁵⁴. La fiança inicial era de 250.000 pts, però descendia a 5.000 pessetes després d'un recurs a l'Audiència⁶⁵⁵. Cal assenyalar el contrast, ja que els dos regidors, acusats de traficar amb llocs de feina municipals, sortien en llibertat provisional, per 5.000 pessetes, així com els principals encausats de l'agència. En canvi, als de l'executiva d'ERC se'ls demana fiança de 30.000 pessetes per injúries.

El gener de 1933, després d'estar processats, el jutjat especial nº 21 posava en coneixement de l'ajuntament la suspensió del càrrec de regidor de Joan Griso i Enric Sánchez Silva⁶⁵⁶. Més tard, finalment, a Sala tercera de l'Audiència, deixava sense efecte el processament dels regidors Griso i Sánchez Silva, confirmant-se en canvi sis altres encausats, per tant, tornaven immediatament a l'ajuntament⁶⁵⁷.

3.16. Cap a la constitució automàtica

La dèbil posició de l'Esquerra davant el govern municipal de l'ajuntament, s'incrementava amb la desorganització cada cop major a causa de la divisió en partit, que finalment portaria a l'escissió del grup de 'L'Opinió'.

El nou cap de l'Esquerra en el consistori, Antoni Vilalta, al capdavant de la minoria després de la mort d'Ernest Ventós, era desautoritzat quan en demanar que passés a la

---

⁶⁵¹ L'Opinió, 28-10-1932, p. 6.

⁶⁵² Ibid., 6.

⁶⁵³ Ibid., 7.

⁶⁵⁴ La Veu de Catalunya, 24-12-1932, Ed. Vespre, p. 7.

⁶⁵⁵ L'Opinió, 22-12-1932, p. 3.

⁶⁵⁶ La Veu de Catalunya, 14-1-1933, Ed. Matí, p. 5.

⁶⁵⁷ Annex III. Document 10. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-290. Secretaria: Notes Entrega i Rebutis Diversos.

Comissió de Cultura una proposició presentada pel regidor Ventalló, en posar-se en votació, només Bertran de Quintana votava en aquesta línia, mentre la resta de regidors d'ERC presents en aquell moment (Armengol de Llano, Comas, Ollér, Pla, Vàchier, Ventalló i Escofet) votaven en contra⁶⁵⁸.

La situació era insostenible, amb una ERC en minoria i sense el suport radical després de l'aprovació de l'Estatut. 'L'Opini' explicant el funcionament de l'ajuntament descrivia que *'a Foment hi ha un sol regidor de l'Esquerra, el senyor Vàchier, que es troba gairebé presoner dels enemics. A Finances, dos regidors, un d'ells, el president, senyor Vilalta, voltat pels senyors Bausili i Santamaria, entre altres. A Proveïments, el senyor Escofet, lligat de peus i mans. Dues Comissions presidides per radicals, Governació i Eixampla; altres Comissions no permanents, però importants, que amb prou feines funcionen [...] Dos anys enrere, omplert per 25 regidors de l'Esquerra i actualment buit poc menys dels vots que permetrien aplicar un programa concret i definit'*⁶⁵⁹.

Una de les principals entitats de l'Esquerra, La Falç, demanava la dissolució de l'ajuntament⁶⁶⁰. El 30 de maig, en una conferència al Centre Català d'Esquerra del Clot, el regidor Joan Casanelles, es mostrava plenament partidari de dissoldre l'actual ajuntament de Barcelona.

Les incompatibilitats amb altres càrrecs, portava que només fossin nou elements d'ERC que poguessin assumir plena responsabilitat de govern, convertida ja *'una minoria reduïdíssima'*, sumat que no havia pogut obtenir la col·laboració de l'altra minoria, *'el més dolorós és que el poble segueix creient que Esquerra Republicana segueix governant la ciutat'*.

La conclusió era que calia la dissolució de l'ajuntament, no pas a formar una Comissió gestora, sinó convocar eleccions, considerant que *'si deixem que les coses continuïn com fins ara, tingueu la seguretat que les conseqüències seran irremeiables'*⁶⁶¹. A finals de maig, ERC tornava a posar els càrrecs a disposició de les altres minories, però si aquestes no acceptaven, continuarien fins que no vingués una majoria nombrosa a substituir⁶⁶².

En aquell moment els radicals estaven més allunyats que mai d'l'ERC-USC, en la política estatal, Lerroux coincidia amb la Lliga Regionalista en la seva oposició total a la política d'Azaña i declarava que la Lliga Catalanista havia de ser considerada com un autèntic

---

⁶⁵⁸ La Veu de Catalunya, 15-4-1933, Ed. Matí, p. 7.

⁶⁵⁹ L'Opinió, 14-5-1933, p. 1.

⁶⁶⁰ La Veu de Catalunya, 23-5-1933, Ed. Matí, p. 13.

⁶⁶¹ L'Opinió, 31-5-1933, p. 17.

⁶⁶² La Veu de Catalunya, 27-5-1933, Ed. Matí, p. 14.

partit republicà, i es donava per fet el suport regionalista a un govern alternatiu liderat pels radicals⁶⁶³.

El detonant de la situació el trobaríem en la Comissió d'Hisenda. En aquesta comissió permanent, regionalistes i radicals sumaven cinc regidors, per només dos d'ERC (Santamaria, Bausili, Amat, Salvat i Solà contra Vilalta i Ollé). En un acord sense precedents, la comissió acordava que cap comissió de l'ajuntament no podia fer ús de les consignacions que tenia aprovades en pressupost, sense que prèviament la comissió de finances hi donés el vistiplau. El que significava de fet la paralització de la vida municipal.

Finalment el 2 de juny, després del ple municipal, es produïa la crisi a l'ajuntament. Els regidors Vilalta, Escofet, Pla, Ventalló i Vachier, tots els tinentes d'ERC en aquell moment, dimitien de les seves tinències i presidències de les comissions permanents, aprofitant un viatge d'Aiguader a Madrid⁶⁶⁴.

Com recollia 'L'Opinió', l'ajuntament havia esdevingut *'un instrument inútil de govern que està en mans de radicals, Lliga i persones desprestigiades; sense vots no es pot governar, que tots els pecats de les oposicions les paga, avant l'opinió de la ciutat l'Esquerra Republicana; no marxaven les comissions, on s'ha d'elaborar tota l'obra municipal, la burocràcia està desmoralitzada, i en fi, que mantenir un moment més el suposat govern del Municipi, fent de ninot i de conill de guix, ni era decent ni podia tolerar-ho ningú que no tingués interès material i privat a anar tirant de la rifeta'*⁶⁶⁵.

Dels vint-i-cinc regidors, dos havien mort, cinc havien estat expulsats, i dels quinze restants, sis no podien ser al govern municipal. En la resta de minories, continuaven els vint-i-cinc, *'només tenen un desaparegut, el senyor Cabré'*, mentre que l'ex-Comte Güell, no acostumava a assistir a les sessions⁶⁶⁶.

En el cas *Cabré*, el regidor regionalista havia deixat d'assistir des de març de 1932, un fet que tothom situava al regidor com a *desaparegut*. Un mes després de no aparèixer, 'L'Esquella de la Torratxa' assegurava que *'és un home de tendències massa esquerranes per seguir a la Lliga. Quan es parava de qüestions religioses, el senyor Cabré arrufava el nas i votava a contracor amb la minoria. Ara ha decidit jugar-se el tot pel tot i passar-se a l'Esquerra. Però com els homes de la Lliga no són uns jovers qualsevol, ha decidit renunciar tots els càrrecs'*.

Vilalta, llavors, va requerir a Josep Duran i Guàrdia, per ordre de tinències i nombre de vots que s'encarregués dels despatxos de l'Alcaldia, mentre durés l'absència de l'alcalde Aiguader. El mateix Duran i Guàrdia, tercer tinent d'alcalde fins aquell moment afirmava

⁶⁶³ La Campana de Gràcia, 13-5-1933, p. 9.

⁶⁶⁴ L'Opinió, 3-6-1933, p. 10.

⁶⁶⁵ L'Opinió, 4-6-1933, p. 17.

⁶⁶⁶ Ibid., p. 17.

que *'Vilalta m'ha requerit que em fes càrrec del despatx; no ha estat fins després de fer les meves consultes que he accedit a acceptar per unes hores o per uns pocs dies, puix no crec que duri gaire aquesta interinitat'*⁶⁶⁷. El mateix 3 de juny el regidor Jové, se solidaritza amb ERC, i també dimitia de les tinences. Vilalta assegurava que la dimissió d'Aiguader ja s'havia produït.

El líder radical, Casimir Giralt, assenyalava a un moviment de poder dins d'ERC, aprofitant el viatge d'Aiguader, *'no us creieu pas que això sigui obra de l'Esquerra; és una maniobra d'un grup de joves de l'Esquerra que portaven un paquet preparat i no sabien com llençar-lo'*⁶⁶⁸. Després s'afegia la dimissió de l'alcalde, que junt a Macià ja es trobaven a Barcelona en aquell moment⁶⁶⁹.

El 5 de juny, es produïa la reunió del Directori d'ERC, per a tractar la qüestió, ja que era expressament convocada per l'alcalde accidental Duran i Guàrdia, una sessió el dimarts 6 per tractar les dimissions⁶⁷⁰.

En la sessió del dia 6, és presentada una proposició incidental de regionalistes, radicals i federal (Pellicena, Giralt i Velilla), on es demanava que les dimissions presentades per l'alcalde i els tinents d'alcalde d'Esquerra Republicana, no fossin acceptades. Sent aprovada per 23 vots a favor i 18 en contra. Tot i l'acord del Consistori, la minoria d'Esquerra Republicana persistia en la seva actitud.

Una altra proposició incidental, demanava que l'ajuntament s'adrecés a la Generalitat perquè fossin convocades eleccions municipals, sent aprovada pel mateix nombre de vots, i s'aixecava la sessió a tres quarts de dues de la matinada. En aquesta sessió, Ulled comunicava que Giralt s'havia retirat del saló de sessió, a conseqüència de la mort de la seva mare⁶⁷¹.

El rebuig a nomenar una comissió gestora, portava a la solució d'un ajuntament automàtic, repartint les tinències per nombre de vots⁶⁷². En la sessió del 9 de juny, eren acceptades les dimissions presentades pels tinents d'alcalde de l'Esquerra, Vilalta, Escofet, Pla, Ventallo i Vàchier, pel tinent d'alcalde senyor Jové, juntament amb la de l'alcalde Doctor Aiguader.

---

⁶⁶⁷ Ibid., p. 17.

⁶⁶⁸ Ibid., p. 6.

⁶⁶⁹ Ibid., p. 17.

⁶⁷⁰ L'Opinió, 6-6-1933, p. 12.

⁶⁷¹ L'Opinió, 7-6-1933, p. 12.

⁶⁷² L'Opinió, 8-6-1933, p. 5.

3.17. La constitució de l'ajuntament automàtic

Per facilitar la votació, a la que la Lliga s'oposava, els radicals, amb Ulled al capdavant (per absència de Giralt) van apostar per no forçar la voluntat i no oposar-se a les dimissions, per tant, es van abstenir a l'hora de votar, la mateixa posició que els regidors expulsats d'Esquerra. La votació de l'admissió era aprovada per 18 vots contra 9.

Llavors, el secretari Josep Maria Pi Sunyer, llegia l'article del Reglament municipal sobre la forma de proveir vacants de càrrecs. L'alcalde accidental Duran i Guàrdia designava els nous tinentes, com marcava l'article 52 de la Llei Municipal de 1877, prenent possessió de les tinències els regidors successivament per major nombre de vots. El doctor Jaume Aiguader, continuava sent alcalde, per ser el regidor més votat⁶⁷³. Dos regidors de la Lliga (Güell i Sagarra) prenen possessió de les tinències d'alcaldia corresponents⁶⁷⁴.

El Dr. Aiguader prenia possessió de nou de l'alcaldia, on anunciava que s'ocuparia de resoldre els assumptes més importants de la ciutat, com els enllaços ferroviaris, però que *'em sembla que com a màxim, aquest ajuntament durarà un mes i mig o dos mesos'*⁶⁷⁵. Encara van passar sis mesos fins a les noves eleccions.

Casanovas es reintegrava a la primera tinència d'alcalde, com a cap de la minoria d'Esquerra i manifestava que estant en període pre-electoral, entenia que l'obra d'aquest Ajuntament havia de ser resoldre únicament els afers de pura tramitació, però que no plantejaria qüestions d'envergadura, perquè cap partit no podia respondre d'ell mateix amb les seves pròpies forces, per tant, la vida barcelonina estava a partir d'aquell moment en suspens⁶⁷⁶, entenent que els projectes d'importància havien de ser resolts pel futur Ajuntament resultat de les eleccions.

La situació, fins i tot considerant els diputats amb tasques parlamentaris que no assistien a les tasques municipals, era la següent:

---

⁶⁷³ L'Opinió, 10-6-1933, p. 1.

⁶⁷⁴ La Publicitat, 14-6-1933, p. 3.

⁶⁷⁵ L'Opinió, 11-6-1933, p. 2.

⁶⁷⁶ L'Opinió, 17-6-1933, p. 7.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Minories		Suport a l'obra de govern	
12 regionalistes	Alomar	15 d'ERC	Aiguader
	Amat		Armengol
	Bausili		Bertran
	Brasó		Casanelles
	Solà i Cañizares		Casnovas
	Casals		Comas
	Güell		Escofet
	Llopart		Ollé
	Nonell		Pla
	Pellicena		Vàchier
	Puig i Alfonso		Ventalló
	Sagarra		Vilalta
9 radicals	Domènec	2 USC	Aragay
	Giralt		Companys
	Griso	Lluhí	
	Heredia	Xirau	
	Huguet	Campalans	
	Ruiz		
	Salvat		
	Santamaria		
	Ulled		
5 expulsats d'ERC	Costa		
	Marlés		
	Puig Monné		
	Sànchez Silva		
	Vinyals		
1 federal	Velilla		
1 expulsats de la USC	Duran i Guàrdia		
1 expulsat del PRR	Samblancat		
1 regidor desaparegut de la Lliga	Cabré		
1 regidor expulsat UGT/PSOE	Jové		

La Lliga i els radicals aprovaven l'actitud de paraitzar la vida municipal, entenent que únicament s'havien de resoldre els tràmits de la vida quotidiana⁶⁷⁷. La situació extraordinària quedava establerta formalment pel Parlament de Catalunya al mes d'octubre, estant limitat per l'article 68 de la Llei electoral del 8 d'agost de 1907, que marcava que no es podria aprovar cap contracte que depassés de 1933 ni resolucions que obliguessin a consignar quantitats en pressupostos futurs⁶⁷⁸.

⁶⁷⁷ L'Opinió, 17-6-1933, p. 7.

⁶⁷⁸ L'Opinió, 15-10-1933, p. 5.

4. El trencament d'ERC: L'escissió del PNRE

El 15 d'octubre de 1933 es produïa la creació del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE), formada principalment pels elements del grup de *L'Opinió* i centres com La Falç, del qual formaven part cinc regidors del consistori.

Malgrat que les diferències eren una constant al llarg del període republicà, era partir de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya quan aquestes s'intensifiquen. La primera gran crisi es produïa el gener de 1933 en el si de la Generalitat de Catalunya.

El motiu teòricament de la crisi eren les funcions de Francesc Macià, però hi havia una discussió de rerefons sobre el govern civil, un càrrec de gran importància, ja que en depenia l'ordre públic, que quedava vacant, per la designació de Joan Moles com a Alt comissari de la República al Marroc. El càrrec de governador civil era pròxim a desaparèixer amb el traspàs de la competència a l'autonomia catalana⁶⁷⁹.

El conseller executiu, Joan Lluhí, i els consellers de Justícia, Governació i Economia, Comas, Terradellas i Xirau, dimitien el 23 de gener, justificant-ho per la delegació de funcions executives per part del President de la Generalitat. Carles Pi Sunyer passaria a ser conseller delegat i assumiria Finances, mentre Pere Coromines i Josep Irla assumirien Justícia i Dret, i Governació respectivament, el que significava la marxa del govern del sector crític al voltant de 'L'Opinió'.

Macià havia delegat les funcions i acostumava a assistir només en moments d'especial solemnitat, però en canvi no donava la cara per explicar un programa de govern o una crisi.

Els partidaris de Macià consideraven que tot i delegar les funcions executives, Macià tenia facultats sobre matèries en les quals la responsabilitat no eren seva, sinó del Consell, per tant podia tenir funcions actives de govern però no respondria dels actes de govern davant del Parlament.

Els consellers que havien dimitit, juntament amb el president de la comissió parlamentària de l'Estatut, Joan Casanelles, i diversos diputats, com Humbert Torres, consideraven que la delegació no podia ser parcial, ja que evitava respondre personalment dels seus actes

---

⁶⁷⁹ La Publicitat, 8-1-1933, p. 1.

davant del Parlament si un diputat li ho demanava. O totes o no delegar. Finalment, es van modificar els articles de l'Estatut Interior de Catalunya per donar cabuda a la situació.

Macià assegurava que un cop constituït el govern, Lluhí, Xirau, Tarradellas i Pere Comas van demanar completa i absoluta llibertat d'acció i que van pressionar perquè el President només fos moderador i Macià es va negar.

L'ordre públic havia de ser traspassat a la Generalitat, per la qual cosa, ERC considerava que tenint la majoria absoluta de la representació popular, i presidint el traspàs de serveis, en aquest període de transició el governador havia de ser del seu partit. 'La Publicitat' explicava que hi havia tres candidats seriosos: Dencàs, Selves i Terradellas, però que en aquell moment Dencàs ja semblava descartat. Selves estaria patrocinat per Companys, president del Parlament i cap de la majoria, mentre Terradellas, conseller de Governació, era patrocinat pel grup de 'L'Opinió' però tenia moltes dificultats en ERC i dins del mateix Govern. Una quarta opció era que anés un *outsider*⁶⁸⁰.

Pel conseller delegat, Lluhí: *'no cal que es doni importància a la crisi, puix que no en té ni mica. Es tracta únicament d'una substitució de persones, ja que cap de nosaltres no ha canviat d'ideologia. Seguirem com sempre disciplinats i assistirem amb els nostres vots el Govern que es formi'*. En referència, al governador: *'crec que hauria d'esser un home d'ERC, amb plena confiança del Partit'*. I en referència al paper en el municipi: *'us reintegrareu a les tasques municipals? – No ho crec. Sóc diputat al Parlament de la República i a les Corts catalanes. No sé encara el que faré'*⁶⁸¹.

Lluhí i el seu grup, consideraven que el nomenament de Tarradellas com a governador civil, que ja assumia el càrrec com a interí, serviria per començar a conèixer tot el que fa referència a l'ordre públic, preparant-se el traspàs, a més, consideraven que sent el conseller de Governació, el traspàs seria més ràpid. En canvi, Macià no volia que fos el conseller de Governació, ja que sovint es podria trobar en una situació en fals pel fet que el conseller depengués del ministre de Governació⁶⁸².

Finalment, el nou governador civil de Barcelona seria Claudi Ametlla i Coll, que havia ocupat el mateix càrrec per la província de Girona ⁶⁸³. Ametlla havia estat candidat pel Partit Catalanista Republicà i havia dimitit (junt amb Noguer i Comet per Tarragona)

---

⁶⁸⁰ La Publicitat, 14-1-1933, p. 1.

⁶⁸¹ L'Opinió, 24-1-1933, p. 1.

⁶⁸² L'Opinió, 25-1-1933, p. 1.

⁶⁸³ Ibid., p. 1.

després de la gran victòria d'ERC en les eleccions al Parlament⁶⁸⁴. Per tant, des de 'L'Opinió' es va considerar que s'havia preferit un governador d'un altre partit abans que a qui donaven suport.

Malgrat la situació, els consellers dimitits (menys Comas que estava malalt) com a parlamentaris no van aprofundir en la crisi, sinó que davant una proposició de confiança al Govern presentada per la Lliga Regionalista van votar a favor⁶⁸⁵.

Tot i això, al maig Lluhí demanava la dimissió d'Ametlla, en nom del grup 'L'Opinió', per considerar que era inoperant i que d'ençà que havia assumit el càrrec hi havia hagut conflictes de tota mena. Tarradellas per la seva part ja havia fet un acostament a 'L'Opinió'.

4.1. De la desunió a la ruptura

'L'Opinió' era una tendència diferenciada i amb característiques pròpies, que fets com la crisi del govern civil, la crisi a l'ajuntament de Barcelona fins a les eleccions i la crítica a la Joventut d'Esquerra Estat Català, amb l'intent de crear la Joventut Esquerrista, portaria a una tensió i allunyament creixent fins a la ruptura.

'L'Opinió' defensava l'ortodòxia fundacional d'ERC que pensava que havien deixat de defensar els altres sectors. En aquesta ocasió Estat Català i els republicans al voltant de Lluís Companys feien front comú.

El sector que cada cop guanyava més poder dintre d'ERC, era Estat Català, representat pels més joves, que desplaçava el sector més pragmàtic de Ventura Gassol i Jaume Aiguader. Els líders més representatius eren els dirigents de la Joventut d'Esquerra Estat Català, Josep Dencàs que el febrer de 1933 era nomenat conseller de Sanitat i Assistència Social i Miquel Badia, que es convertiria en cap de l'Ordre Públic a Catalunya.

Els separatistes integrats a ERC, van articular-se com una força quasi autònoma, amb una important base social i controlant la joventut del partit, sent el seu líder més destacat Miquel Badia.

El corrent era representat en gran part per la Joventut d'Estat Català – JEREC-, que estava formada per escamots. L'autèntic coordinador era Josep Dencàs, president del Centre

---

⁶⁸⁴ L'Opinió, 26-1-1933, p. 1.

⁶⁸⁵ L'Opinió, 27-1-1933, p. 1 i 2.

l'Avenç de Sant Andreu, i antic dissident d'Acció Republicana (com Vàchier o Battestini) que van decidir no confluïr amb Acció Catalana en el Partit Catalanista Republicà. S'articulaven principalment al voltant dels centres i casals Esquerra-Estat Català.

L'Estat Català, que representava una tendència concreta, creixia amb la creació de centres als diferents barris de Barcelona, així com amb la penetració a centres ja existents, com el Casal de l'Esquerra de l'Eixample, un dels nuclis més importants, controlat per Artemi Aiguader, home d'Estat Català i les JEREC, i germà de l'alcalde Jaume Aiguader.

El 20 de maig, l'Assemblea general de La Falç, demanava que 'donat l'estat de descomposició de l'actual Ajuntament de Barcelona fos' immediatament dissolta la Corporació. La crítica de *L'Opinió* al partit ja es produïa de manera oberta, amb articles criticant la direcció d'ERC el seu funcionament intern.

El 25 de maig es reunia el Ple Comarcal de la Federació de Barcelona-ciutat, i prenia com a acord, '*que la comarcal de Barcelona vegi amb disgust i sancioni fins on li sigui possible la campanya derrotista que des del diari L'Opinió porten a cap alguns militants d'ERC contra el Partit al qual pertanyen*'.

També demanava que '*es reintegrin tots els regidors a partir del 26 que formen part del Partit i van ser elegits el 12 d'abril de 1931, així com des del 26 no continuarà la concomitància amb la minoria radical del Consistori; no s'acceptarà cap dictamen de nomenament de nou personal*'.

I fins i tot, mostrava el suport a les JEREC: '*Que el Ple Comarcal de Barcelona-ciutat ha vist amb goig l'actuació de les Joventuts d'Esquerra Estat Català en el passat moviment contrarevolucionari i que solidaritzant-se amb les mateixes, faci públic l'esmentat acord. Barcelona, 25 de maig 1933*'⁶⁸⁶.

El 16 de maig, el Comitè Executiu Central d'ERC, convocava un Congrés Nacional al Palau de les Arts Decoratives de Montjuïc, amb l'assistència de 450 delegacions de les 630 que tenia adherides la formació.

En aquest segon Congrés ordinari (24-25 juny de 1933) sorgia encara un nou sector de tendència obrerista, amb alguns militants provinents de la CNT i amb Simó Piera, Lluís Canyades, Domènec Ramon, Sebastià Clara i Josep Mª de Sucre com a principals caps visibles, que a partir d'octubre de 1933 començaven a publicar el periòdic *Mall*.

En el Comitè Executiu Central van ser elegits Francesc Macià com a president, Companys, Pere Mestres, Joaquim Llorenç, Joaquim Dardalló, Amadeu Aragay, Jordi

---

⁶⁸⁶ L'Opinió, 26-5-1933, p. 9.

Ballesta, Josep Dencàs, Manuel Galès, Josep Borràs, Pere Valldeoriola, Joan Sauret, Frederic Mulet, Martí Jordi Farigola, Simó Piera i Miquel Badia.

El grup dissident en canvi assenyalava directament a Estat Català com a problema i que els sectors s'havien apoderat del partit, amb editorials com *Estat Català o Esquerra* del 12 d'agost a L'Opinió.

4.2. Els altres Estat Català

Hi havia un sector d'Estat Català dins d'ERC, després els Elements d'Estat Català, que es van separar el juny-juliol de 1931 d'ERC, a més, Jaume Compte, un dels que es desvinculaven d'ERC, formaria l'*Estat Català-Força Separatista d'Extrema Esquerra*, que consideraven que després de la República, ERC ja no tenia sentit.

Nosaltres Sols va llançar el Front Únic Català, però finalment la Unió Catalanista, Elements d'Estat Català i Nosaltres Sols, amb altres organitzacions, formarien el Partit Nacionalista Català, conservador i unitari. El resultat a les eleccions del Parlament de Catalunya va ser un fracàs, mentre Jaume Compte, formaria posteriorment *Estat Català – Partit Proletari*, i finalment el 1934 es convertirien en *Partit Català Proletari*, que acabaria formant part del PSUC.

4.3. Les Joventuts d'Esquerra Republicana d'Estat Català (JEREC)

La formació de les JEREC es produïa durant l'abril-juliol de 1931. Els principals dirigents del sector d'Estat Català dintre d'ERC, com l'alcalde Jaume Aiguader o el conseller Ventura Gassol, volien tenia una base de poder dins del partit⁶⁸⁷. Macià no es va oposar, ja que tenia un contrapès al pes que tenia Companys en el Partit.

El president de la Federació de Barcelona, Josep Dencàs, tenia cada cop més influència, i el 27 octubre de 1931 se celebrava l'Assemblea constitutiva de les JEREC, al local del CADCI. Les joventuts eren d'ERC, però del sector separatista. En l'assemblea van estar presents 600 delegats i va estar presidida per Miquel Badia.

En aquesta assemblea constitutiva, es declarava per unanimitat que: '*Les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català recullen el desig de concòrdia i la necessitat d'una germanor entre tots els nacionalistes catalans, per no obliden la voluntat netament esquerra del poble català representat actualment per l'Esquerra Republicana de Catalunya*'. Acordaven: 1) fusionar-se

---

⁶⁸⁷ IVERN i Salvà, Maria Dolors /2, op. cit., p. 35.

amb tots els nacionalistes netament 'esquerranistes' que acceptessin la necessitat actual d'agrupar-se dins de les Joventuts d'Esquerra Estat Català 2) Proposar als nacionalistes d'altres tendències totes les aliances necessàries per aconseguir la llibertat de Catalunya i dels catalans. El Comitè executiu va ser format per Josep Dencàs, Miquel Badia, Ramon Durà, Josep Fontbernat i Carles Duran.

Les JEREC aglutinaven gran part del nacionalisme català més reivindicativa, que servia '*com a garantia de la puresa nacionalista del Partit que era al govern i com a fre a la seva excessiva republicanització*'. Es creaven centres o s'afegia a algunes entitats el distintiu *Estat Català*, dins del marc del partit.

Tenien una organització en escamots, grups pocs nombrosos armats, que va portar al fet que fossin titllats de feixistes. El 21 de juliol de 1933, Ventalló criticava a les JEREC.

El 1933 hi ha un escàndol al mes d'abril quan Felip Solà de Cañizares deia que a Catalunya tot havia començat a anar malament quan van venir '*els bárbaros de Prats de Molló*', a part d'altres expressions dirigides a Macià que per ser massa grolleres no van constar a l'acte. Això va provocar que les JEREC enviessin un grup armat a l'ajuntament, amb Miquel Badia al capdavant amb actitud amenaçadora. Es va evitar un conflicte major gràcies a altres elements d'ERC⁶⁸⁸.

El 22 d'octubre es feien les *Jornades de les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català*, cedint l'ajuntament l'estadi de Montjuïc amb el vot a favor de la minoria radical (i en contra la Lliga i el PNRE). En les jornades, les joventuts van fer una desfilada des del Casal d'Esquerra Estat Català fins a l'Estadi, on van celebrar les jornades atlètiques i van fer discursos els líders de l'organització.

Lluhí titllava l'acte de *desfilada militar*. El 24 d'octubre, les JEREC assaltaven pistola en mà la impremta NAGSA, editora del setmanari *El Bé Negre*, destruint part del material i s'emportaven 5.000 exemplars de la publicació. La USC va amenaçar de desfer el pacte electoral.

El 30 d'octubre s'arribava a un acord entre Enric Perez Farras, Joan Soler i Bru, en representació de Jaume Aiguader, i Estanislau Duran i Reynals i Rossend Llatas en la del Sr. Josep Maria Planas, amb poders per donar solució, acordaven com a tràmit previ a

---

⁶⁸⁸ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 147.

tota discussió servir-se del Codi de l'honor contingut dins l'obra del Marquès de Cabriñana 'Lances entre caballeros', que conclouïa amb un acord⁶⁸⁹.

L'organització ja havia tingut diversos enfrontaments amb la CNT, Miquel Badia assegurava que *"ja fa temps que contra el senyor encès i contra mi els elements faistes s'han proposat realitzar un atemptat. Sobretot d'ençà de la vaga del Transport, en el fracàs de la qual, les JEREC tingueren una participació molt directa"*, concretament col·locar bombes als centres d'Estat Català⁶⁹⁰.

El 3 de desembre de 1933, ja després del trencament d'ERC-PNRE, en l'Assemblea Extraordinària de les JEREC, amb 500 delegats i més de 9.000 afiliats representats, es canviava l'orientació i es dissolien les forces de xoc, d'una manera circumstancial i condicional, remarcant que si un dia perillaven les llibertats de Catalunya, aquestes serien reorganitzades ràpidament per tal de defensar-les⁶⁹¹.

El grup de *L'Opinió* va intentar crear unes joventuts, també dins d'ERC, per fer de contrapès a les d'Estat Català, impulsades per Josep Argelès, Josep Maria Lladó i Figueres, Rafael Font i Farran, Francesc Serinyà i Ferran Ludevid.

El grup de *L'Opinió* demanava a més la dissolució d'Escamots de les Joventuts d'Estat Català, acusant-les de feixistes. Però en canvi, es recordava que *'el senyor Tarradellas, conseller de Governació, va organitzar personalment l'homenatge a les Joventuts d'Estat Català, al Palau Nacional de Montjuïc'*.

L'inici es produïa al febrer, quan demanaven una Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya, no només d'un sector. Finalment es portava el 25 de febrer al manifest *'Un manifest. A la Joventut Esquerrista'*, el 8 de març es produïa l'Assemblea, però la Federació Barcelona-ciutat d'ERC prenia l'acord que només serien admeses a la Federació les Entitats de nova formació que es constituïssin per a iniciativa i indicació de la Federació, amb un radi d'acció que radiqués una zona on es cregués necessària l'existència d'una entitat del Partit. Sobretot, no s'admetrien l'ingrés com a entitat, de cap organització que sota denominació de Joventut sol·licités formar-ne part. Havent

---

⁶⁸⁹ Annex III. Document 11. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-091- Fons Jaume Aiguader.

⁶⁹⁰ *L'Opinió*, 19-7-1933, p. 8.

⁶⁹¹ *La Humanitat*, 5-12-1933, p. 3.

reconegut les JEREC, no hi havia lloc a la formació i admissió de cap altra organització amb el nom de Joventuts d'Esquerra⁶⁹².

La *Joventut Esquerrista* es va sumar al manifest de *L'Opinió* el 3 d'octubre i constituïa un comitè provisional de Joventuts, que passarien a ser la Joventut del Partit Nacionalista d'Esquerra.

4.4. El trencament del Grup de L'Opinió

El setembre de 1933, la discrepància ja era total. El dirigent de la Joventut Republicana de Lleida, Humbert Torres, va provar de fer de mediador, intentant fer un míting conjunt, però el grup de *L'Opinió* consideraven que no es donava resposta a les demandes que feien i no assistien, les divisions ja eren insalvables. Cal remarcar que el sector de Lluís Companys es van identificar totalment amb la línia de Francesc Macià i Estat Català.

El 21 de setembre els polítics de L'Opinió publicaven el manifest '*Als militants i al Comitè Executiu Central d'Esquerra Republicana de Catalunya*' que els col·locava en una postura de trencament.

El 28 de setembre, el Comitè Executiu d'Esquerra Republicana expulsava del partit, Casanelles, Comas, Lluhí, Tarradellas, Ventalló, Vilalta i Antoni Xirau per indisciplina, i convocava un Congrés extraordinari del 7 d'octubre.

En la sessió municipal el 29 de setembre, Casanelles, Comas, Ventalló i Vilalta es constituïen en minoria consistorial. No cal assenyalar que l'escissió feia encara més petita la majoria a l'ajuntament.

En canvi, el mateix dia, el ple de la Federació comarcal de Barcelona-ciutat ratificava els acords del Comitè Executiu d'ERC i acordava donar un ampli vot de confiança a Macià.

En el Congrés extraordinari (1 i 2 d'octubre) es ratificava l'expulsió del grup de *L'Opinió*, a més s'aprojava una esmena de Carles Duran, demanat que els expulsats abandonessin els càrrecs que representaven en nom d'ERC.

En referència als fets que van portar a l'ajuntament automàtic, es criticava que mentre Macià pressionava al govern central pels retards en els traspassos, la dimissió dels tinents

---

⁶⁹² La Publicitat, 15-3-1933, p. 3.

el va obligar a tornar del viatge a Madrid. En el Congrés assistien 640 delegats d'ERC, en representació de més de 100.000 militants.

El 5 octubre es celebrava Assemblea general extraordinària de l'entitat *La Falç* on s'acordava la separació d'ERC per 162 vots a favor i 94 en contra. El 15 d'octubre se separaven per formar el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra. El 17 de novembre *L'Opinió* ja separada acusava en un article que 'votar l'Esquerra és votar la Lliga', criticant que s'acollís sectors obreristes provinents de la CNT.

Posteriorment seria expulsat d'ERC el regidor Bertran de Quintana per la seva oposició a les JEREC i a l'acte de Montjuïc. El 10 de novembre, en la reunió general del Centre de la França Xica, del que formava part Bertran de Quintana, decidia ingressar al nou partit PNRE⁶⁹³.

El PNRE decidia abstenir-se en el vot de confiança al govern de Macià. Durant 1934 van anar organitzant el partit i creant diverses delegacions en tots els districtes de Barcelona, a més de mítings, però posteriorment, amb els Fets d'octubre de 1934, desapareixeria primer el diari i finalment l'organització acabaria retornant a l'Esquerra.

---

⁶⁹³ La Humanitat, 10-11-1933, p. 7.

5. De l'ajuntament de Jaume Aiguader al de Carles Pi i Sunyer

Després de la constitució de l'ajuntament automàtic, les eleccions semblaven immediates, com a màxim en un mes i mig o dos mesos, segurament a l'agost. En ser qüestionat Jaume Aiguader sobre aquest fet, ja que podrien coincidir en el punt àlgid de l'estiueig, responia simplement que les eleccions es produïen en diumenge, quan la gent acostumava també a anar-se'n fora⁶⁹⁴.

El 28 de setembre es publicava un decret, convocant eleccions pel 12 de novembre, per la renovació total dels ajuntaments⁶⁹⁵, però en la proximitat a aquesta data es convocaven les eleccions a Corts, pel 19 de novembre, fet que provocaven que tornessin a ser ajornades a no més tard del 17 de desembre i posteriorment convocades per aquest dia⁶⁹⁶.

Però, en una sessió extraordinària l'11 de desembre es decretava l'estat d'alarma per part de la Generalitat, per l'alçament de 8 de desembre de 1933, fet que provocava que tornessin a ser ajornades, definitivament, pel 14 de gener de 1934⁶⁹⁷.

5.1. La fi de les Corts Constituents

El 4 de setembre de 1933, se celebraven eleccions al Tribunal de Garanties Constitucionals (TGC) per elegir els vocals i suplents en representació dels ajuntaments. El tribunal era una cambra amb capacitat per jutjar les responsabilitats del President de la República, del president de les Corts, del Consell i els seus ministres, del Tribunal Suprem de Justícia, Fiscal general i magistrats, i del President i consellers de regions autònomes.

A més, tenia dues facultats clau en el funcionament de l'estat: resoldre els recursos d'inconstitucionalitat interposats contra les lleis generals i regionals, i resoldre els conflictes entre l'Estat central i les regions autònomes i entre aquestes.

Hi havia vocals de dret propi i vocals efectius. Els primers eren el President del Tribunal de Comptes i el president del Cos Consultiu; els electius eren dos diputats de Corts Constituents; un vocal per cada regió, de les tretze que la Llei especial dividia el territori

---

⁶⁹⁴ L'Opinió, 11-6-1933, p. 2.

⁶⁹⁵ La Veu de Catalunya, 29-9-1933, Ed. Matí, p. 1.

⁶⁹⁶ L'Opinió, 17-11-1933, p. 10.

⁶⁹⁷ L'Opinió, 24-12-1933, p. 4.

de la República, elegits pels regidors (Parlament en el cas de les regions autònomes); dos representants dels Col·legis d'Advocats i quatre de les Facultats de Drets.

El Parlament de Catalunya va elegir el mallorquí catalanista i d'esquerres Antoni Maria Sbert, en canvi Mallorca va elegir a Joan March i Ordines, clarament de dretes, pres en aquell moment. Els resultats en el total de les votacions dels regidors eren sis esquerrans, tres radicals i deu reaccionaris⁶⁹⁸. En els col·legis, en total, el candidat més votat era Calvo Sotelo, mentre a Barcelona guanyava Bellver, de la Lliga⁶⁹⁹. Fet que portava que l'alta funció judicial de la República fos exercida per *contrarevolucionaris*.

El parlamentari Antoni Rovira i Virgili, feia una anàlisi acurada pel que passaria posteriorment, considerant que per animadversió al bicameralisme, s'havia fet la pitjor solució, ja que el TGC es convertiria en una segona cambra en poder anul·lar lleis i disposicions, i a més, el sistema d'un vot per regidor havia sobrerrepresentat clarament els municipis més petits, més de dretes. Considerava que *'si la majoria del Tribunal, per esperit unitari o per sentiments anticatalans, adoptés una posició hostil a la nostra autonomia, es podria crear, evidentment, una situació molt delicada'*⁷⁰⁰.

El govern no considerava per les circumstàncies que s'hagués produït una derrota, però *'no obstante, al Gobierno siente un quebranto en su autoridad i un rebustecimiento en sus funciones. Constitucionalment, el govern necessitava ara un acto demostrativo de la confianza del jefe de l'Estado'*⁷⁰¹, votació que provocaria una crisi total.

El 8 de setembre, Azaña dimitia, i el dia 12 formava un govern liderat per Lerroux però amb el suport de les esquerres, amb Miquel Santaló, d'ERC, com a ministre de comunicacions. Les forces d'esquerres posaven com a condicions per fer un govern de concentració republicana (sense els socialistes) seguir amb l'obra de govern, o sigui, manteniment de la legislació social i agrària, la comissió de responsabilitats, així com el compliment íntegre de l'Estatut⁷⁰².

'L'Opinió' assenyalava que Lerroux volia incloure Santiago Alba, Joaquín Chapaprieta i Pere Rahola (Lliga), però que els radical-socialistes ho havien impedit⁷⁰³

---

⁶⁹⁸ L'Opinió, 5-9-1933, p. 1.

⁶⁹⁹ La Veu de Catalunya, 12-9-1933, p. 15.

⁷⁰⁰ La Humanitat, 6-9-1933, p. 3.

⁷⁰¹ L'Opinió, 9-9-1933, p. 15.

⁷⁰² La Humanitat, 12-9-1933, p. 1.

⁷⁰³ L'Opinió, 17-9-1933, p. 1.

Els diputats agraris donaven una nota contra aquest govern i demanaven la dissolució del Parlament⁷⁰⁴, unes setmanes abans Gil Robles ja havia afirmat que els agraris no deixarien res del que havia fet la República. La posició sobre la República no estava definida perquè la formaven elements molt diversos que els portava a no entrar en la forma de govern, però combatien radicalment la legislació de la República⁷⁰⁵. Els socialistes també accentuaven una forta oposició al govern Lerroux⁷⁰⁶.

El govern duraria unes poques setmanes, en el moment que Lerroux també perdia el suport dels seus aliats atacant al govern anterior i amenaçant en dissoldre les Corts. Manuel Azaña va fer una crida a les esquerres i va denunciar que Lerroux estava divorciat de l'opinió pública i per tant, del Parlament. Fins i tot les esquerres en el govern votaven en contra del govern⁷⁰⁷. El president Lerroux dimitia després d'una proposició de desconfiança per 189 vots contra 91⁷⁰⁸.

Les sessions suposaven un trencament personal entre Lerroux i Azaña, en el moment que el radical afegia la frase '*SS no tiene corazon*'; Azaña es va veure afectat per la resposta passional, i va acabar afirmant que Lerroux no hauria format part del Comitè Revolucionari si no hagués estat per ell, perquè ningú més se'n refiava⁷⁰⁹. Finalment Martínez Barrios es convertia en nou cap del govern juntament amb el decret de dissolució de les Corts Constituents, amb eleccions pel 19 de novembre⁷¹⁰.

5.2. Les eleccions del 19 de novembre de 1933

El 19 de novembre se celebraven eleccions a les Corts, en un escenari en què les esquerres anaven fortament dividides mentre els radicals i les dretes es van coordinar per aconseguir el major nombre de diputats possible.

Els socialistes decidien anar sols a la lluita electoral a Madrid en les disset circumscripcions⁷¹¹, mentre els agraris a Salamanca i Saragossa anaven amb els radicals i tenien l'objectiu de derrotar Azaña i que no obtingués acta⁷¹². Santiago Alba (per

---

⁷⁰⁴ La Humanitat, 15-9-1933, p. 6.

⁷⁰⁵ La Humanitat, 19-8-1933, p. 6.

⁷⁰⁶ La Humanitat, 15-9-1933, p. 6.

⁷⁰⁷ L'Opinió, 3-10-1933, p. 10.

⁷⁰⁸ L'Opinió, 4-10-1933, p. 12.

⁷⁰⁹ L'Opinió, 6-10-1933, p. 15.

⁷¹⁰ L'Opinió, 10-10-1933, p. 1.

⁷¹¹ L'Opinió, 24-10-1933, p. 14.

⁷¹² Ibid., p. 14.

Zamora) era patrocinat per *Acción Popular* i *Renovación española* (monàrquics alfonsins), *Tradición Española* (tradicionalistes d'Alfonso-Carlos i altres elements dictatorials). O un altre exemple, a Granada, el radical Pareja Yebenes, anava al costat del feixista García Valdecasas i organitzador dels Centres albinyanistes a Granada, Moreno Davila, el regidor monàrquic Carlos Morenilla i Montes (tradicionalista)⁷¹³.

ERC per la seva part anava amb la USC i el grup de federals al voltant d'Abel Velilla, regidor a l'ajuntament. Els federals anaven dividits. L'Esquerra va tenir problemes en l'avantvotació dels candidats, ja que en la Federació Comarcal de Barcelona-ciutat van circular llistes electorals amb candidats membres representatius dels escamots, com Miquel Badia, Artemi Aiguader, Francesc Vallverdú o Carles Duran, però 26 entitats van exigir la suspensió de la votació que havia de ser pel 29 d'octubre i va ser suspesa⁷¹⁴. El 30 la Federació Comarcal renunciava a l'avantvotació i donava un vot de confiança a Francesc Macià perquè designés els candidats a diputats.

Els Federals Catalans d'*El Pacte*, anaven en la candidatura *Coalició d'Esquerres Catalanes* amb el PNRE, Acció Catalana, Acció Republicana i els radical-socialistes a Catalunya⁷¹⁵. En aquesta llista es presentaven regidors de la capital catalana, a Barcelona-circumscripció es presentava Joan Casanelles i per Barcelona-ciutat, Antoni Vilalta i Joaquim Ventalló. Però el PNRE no va obtenir cap diputat.

La campanya va ser tan intensa que el diumenge 12 de novembre, el darrer diumenge abans de les eleccions, es van fer 8.000 actes de propaganda a l'Estat, dels quals 1.600 a Catalunya⁷¹⁶.

Amb la nova llei electoral del 27 de juliol de 1933, perquè les eleccions fossin vàlides, calia que un candidat com a mínim obtingués el 40% dels vots. La resta de candidats que arribessin al 20% podien ser escollits, mentre si no s'havien omplert totes les vacants, podien passar a la segona volta els que haguessin obtingut un mínim d'un 8%. La segona volta, en cas necessari, seria el 3 de desembre.

---

⁷¹³ L'Opinió, 3-11-1933, p. 13.

⁷¹⁴ L'Opinió, 31-10-1933, p. 10.

⁷¹⁵ L'Opinió, 7-11-1933, p. 1.

⁷¹⁶ La Humanitat, 14-11-1933, p. 7.

Els diferents barems a les eleccions a Barcelona-ciutat eren⁷¹⁷:

Tant per cent de votants	El nombre d'electors que hauran votat serà...	El 40% que serà necessari que almenys un candidat tingui, perquè l'elecció sigui vàlida:	I el 20% que caldrà que tinguin, com a mínimum, els altres, per sortir elegits, serà...	I el 8% indispensable per a prendre part en la segona volta, si és que hi ha d'ésser, serà...
40%	228.224	91.228	45.644	18.256
50%	285.280	114.112	57.056	22.816
60%	342.336	136.932	68.466	27.384
70%	399.392	159.756	79.878	31.944
80%	456.448	182.576	91.288	36.512

La Lliga Catalanista, preveia un resultat ajustat a Barcelona-ciutat i per tant, que cap arribés a un 40%. Preveient que en una segona volta les esquerres s'unissin. Perquè fossin vàlides en la primera volta i arribar al mínim del 40% un candidat, Cambó hauria dirigit una operació per votar individualment a Companys i Macià, per aconseguir que com a mínim un d'aquests candidats obtingués un 40% de vots i fes vàlida la votació⁷¹⁸.

La Lliga va fer una coalició de centredreta, amb la Lliga Catalana, la Unió Democràtica de Catalunya i PRR, també hi havia la candidatura d'ERC, la Coalició d'Esquerres Catalanes, i finalment una candidatura recomanada per la publicació *El Diluvio*, el Front d'extremes esquerres, el Front obrer (BOC i PSOE) i el Partit Comunista de Catalunya.

En el conjunt de Catalunya, el resultat va ser molt igualat entre dretes i esquerres, la Lliga Catalanista obtenia 22 escons, sumat a 2 independents de dreta, 2 tradicionalistes i un valencianista de dretes. El PRR obtenia un escó, mentre ERC assolia 18 escons, 3 els federals, 3 USC, 1 el PCR i 1 el PSOE.

En la votació, Lluís Companys obtenia 13.209 vots de diferència entre ell i el segon. En el conjunt de l'Estat, la majoria de les dretes va ser clara, malgrat que qualsevol bloc per poder governar necessitava el suport imprescindible del Partit Republicà Radical.

5.3. De les eleccions generals a les municipals

Pels bons resultats a Barcelona-ciutat, la Lliga esperava que suposessin també un canvi en les eleccions municipals, a la vegada que demanava la formació d'una mena de govern

⁷¹⁷ L'Opinió, 16-11-1933, p. 9.

⁷¹⁸ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, op. cit., p. 452.

d'unitat nacional per consolidar l'autonomia, demanant la immediata celebració d'eleccions municipals abans que les esquerres es poguessin reorganitzar⁷¹⁹.

La Lliga presentava a finals de novembre una moció al Parlament de Catalunya, en referència a les eleccions per desautoritzar al govern català, però que provocava que fos rebutjada amb les esquerres en bloc⁷²⁰.

Però la vaga general faista va portar al fet que la Generalitat posposés les eleccions municipals, ja que *'en les circumstàncies presents, unes eleccions haurien contribuït a pertorbar la tranquil·litat pública'*, fet que va portar a la Lliga, per part de Joan Ventosa i Calvell, d'acusar ERC d'ajornar les eleccions per interessos de partit i no per la qüestió de l'ordre públic, considerant que el govern havia comès un delictes. En canvi, els regionalistes passaven el millor moment amb els radicals, a qui Cambó assegurava a Lerroux que podrà comptar amb els vots de la Lliga *'ara i sempre'*⁷²¹

En l'àmbit estatal el PRR, el resultat electoral li donava la centralitat de la política espanyola, sent el mal menor per qualsevol dels dos blocs, però aquesta posició va portar a una tensió interna en la formació que portaria a escissions.

El govern de Diego Martínez Barrio (9 octubre 1933 – 16 desembre 1933), es dissoldria en poc temps amb la dimissió de l'ex senglar Botella Asensi, de *Izquierda Radical Socialista*, *'per no estar d'acord amb la política electoral del govern i amb la seva actitud en presència del resultat de la primera volta, que no acusa, al meu juí, la voluntat del país, sinó que és obra vergonyosa del suborn i de la coacció que han pogut exercir lliurement les dretes, per inhibició del Govern'*⁷²².

Això portaria a un govern únicament amb radicals i republicans de dretes (Partido Republicano Progresista, Partido Republicano Liberal Demócrata o el republicà agrari José María Cid Ruiz-Zorrilla), amb Lerroux al capdavant, però sense la presència de la força més votada, *la Confederació Espanyola de Dretes Autònomes*, la CEDA, que en canvi, mantenia al govern amb el seu suport.

El radical, i ex ministre monàrquic, Santiago Alba, era elegit president del Congrés i era acceptada l'acta de Joan March, amb el vot en contra de les esquerres i els socialistes⁷²³.

---

⁷¹⁹ SOLER Becerro, Raimon "Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya", a Revista Segle XX. 2015, p. 57.

⁷²⁰ L'Opinió, 29-11-1933, p. 1.

⁷²¹ L'Opinió, 17-12-1933, p. 15.

⁷²² L'Opinió, 30-11-1933, p. 1.

⁷²³ L'Opinió, 15-12-1933, p. 14.

Lerroux, en la seva declaració ministerial, a més, insinuava els seus propòsits de rectificar l'obra dels governs Azaña i de les constituents.

El programa de Lerroux era acceptat per 265 vots contra 53. Per la seva part, Gil Robles, líder de la CEDA, que mantenia una posició ambigua en la forma d'Estat, demanava unes mesures que posarien fi a gairebé tota l'obra de les Corts Constituents, com eren l'establiment d'un concordat amb la Santa Seu, supressió de la Llei que prohibia l'exercici de l'ensenyança als religiosos, imposició de l'ordre per damunt de tot, amnistia, revisió urgent de les sancions imposades als funcionaris apartats dels seus càrrecs per realitzar actes d'hostilitat contra el règim, anul·lació de les confiscacions de les terres dels quals pertanyeren a l'anomenada grandesa d'Espanya, derogació de la llei de termes municipals, derogació de la Llei de Laboreig forçós i de cultiu intensiu, rectificació essencial de la Reforma agrària, supressió dels jurats mixtos i que el govern presentés un projecte per acabar amb l'atur forçós⁷²⁴

Els socialistes declaraven obert un període revolucionari, considerant que Lerroux havia quedat a disposició d'unes forces que no havien reconegut plenament el règim⁷²⁵. Per Azaña, l'única solució era reorganitzar i preparar l'esquerra per unes noves eleccions, que no podien ser immediates, *'la batalla decisiva quan es tingui preparat el front únic d'esquerres i aleshores serà el moment de consultar novament el cos electoral. Fer-ho ara seria un altre 19-N, amb l'agreujant de la reincidència. Cap consell, més enllà de formar un govern republicà minoritari mentre es basteix el front d'esquerres'*⁷²⁶.

La situació a més, posava en marxa l'escissió dels moviments dels radicals que consideraven convenient anar amb socialistes i republicans contra la dreta⁷²⁷.

5.4. La mort de Macià

El president de la Generalitat, Francesc Macià, era objecte d'una intervenció quirúrgica per un procés infecció intestinal que hauria provocat una inflamació a l'abdomen, fent necessària una operació el 17 de desembre⁷²⁸.

El 21 es convocava una reunió presidida per Companys, amb el directori del partit, el grup parlamentari i altres personalitats. Un grup volia que Companys agafés immediatament la direcció del partit, però el mateix Macià va demanar a Miquel Santaló

---

⁷²⁴ La Humanitat, 21-12-1933, p. 1.

⁷²⁵ L'Opinió, 20-12-1933, p. 14.

⁷²⁶ La Humanitat, 17-12-1933, p. 1.

⁷²⁷ L'Opinió, 22-12-1933, p. 15.

⁷²⁸ L'Opinió, 19-12-1933, p. 7.

que proposés la formació d'un comitè format per Companys, Carles Pi Sunyer, el candidat a alcalde, i per Jaume Aiguader, alcalde en aquell moment.

L'altre enfrontament es va produir entre Companys i Aiguader per les eleccions municipals, mentre Companys volia una àmplia coalició d'esquerres, Aiguader defensava la llista que s'havia publicat abans de l'ajornament de les eleccions⁷²⁹.

El 25 de desembre, a les 11 del matí, moria Francesc Macià. El 122è president de la Generalitat de Catalunya. El mateix dilluns 25, dia de Nadal, l'alcalde Jaume Aiguader convocava una reunió de caps de minories consistorials (Casanovas, Pellicena, Giralt, Vilalta, Costa, Jové, Velilla i Ollé)⁷³⁰ i el dia 27 l'Ajuntament de Barcelona celebrava una sessió necrològica⁷³¹.

La mort de Macià, deixava vacant la presidència de la Generalitat de Catalunya i la presidència d'ERC. L'elecció del substitut va provocar una tensió entre partidaris de Companys, un president fort favorable a una concentració de les esquerres, i Humbert Torres, que hauria delegat les funcions executives a un conseller primer i favorable a governs monocolors⁷³².

El sector més nacionalista - Gassol, Aiguader, Joan Puig i Ferrater, Joan Soler i Pla, Josep Dencàs - acusaven Companys d'haver preparat ja la seva candidatura en vida de Macià, i apuntaven com a candidat a Carles Pi Sunyer, com semblava desitjar el ja difunt president⁷³³. Es creava un comitè integrat per Pere Coromines (antics republicans catalanistes), Manuel Galès (de comarques amb audiència rabassaire) i Josep Dencàs (sector nacionalista), per proposar un candidat de consens sense èxit, sent finalment elegit Companys en una sessió secreta dels diputats d'ERC . Companys obtenia 26 vots, Humbert Torres obtenia 11, Pi Sunyer un vot i dos eren en blanc⁷³⁴.

En una sessió extraordinària el 31 de desembre al Parlament de Catalunya, Lluís Companys, era elegit en sessió secreta, amb 54 vots a favor i sis en blanc i amb l'abstenció

---

⁷²⁹ SOLER Becerro, Raimon, op. cit., p. 59.

⁷³⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 64/1932. Enterrament de l'Honorable Senyor President de la Generalitat de Catalunya Francesc Macià Llussà (25 de desembre).

⁷³¹ Annex III. Document 12. Sessió necrològica a Macià - Gasetta n° 49-52 de 11-31 desembre de 1933.

⁷³² IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, op. cit., p. 461-462

⁷³³ Ibid., p. 462.

⁷³⁴ Ibid., p. 462.

de la Lliga Catalana perquè el president del parlament no va autoritzar a intervenir a Raimon d'Abadal per fixar el criteri de la Lliga davant la votació⁷³⁵.

5.5. Les eleccions municipals: la segona volta de les generals.

El 3 de gener de 1934, Companys formava un govern de concentració amb PNRE, PCR i la USC⁷³⁶. La situació també desencallava la pugna sobre les llistes municipals, anant a una Coalició d'Esquerres Catalanes.

La desunió era evident de cara a les eleccions municipals del 17 de desembre, abans de ser suspeses. Companys, abans de l'ajornament, havia dit que calia esgotar tots els mitjans per no anar les esquerres desunides⁷³⁷, però el PCR rebutjava l'aliança amb ERC ni presentar candidatura. També era denegada pel PNRE. En canvi sí que havia acordat la coalició amb la USC i el suport del PRDF "El Pacte".

Després de la mort de Macià i la formació d'un govern de concentració, la situació canviava i es formava la Coalició d'Esquerres Catalanes a Barcelona, amb ERC, PCR, PNRE i USC, que era vist com un plebiscit: o consolidació de la República o un triomf de la contrarevolució⁷³⁸.

El 7 de gener en un míting colossal a la plaça de braus de la Monumental, amb 50.000 assistents⁷³⁹, es presentava la candidatura, amb el suport de polítics d'àmbit estatal com Santiago Casares Quiroga, Marcel·lí Domingo, Indalecio Prieto i Manuel Azaña⁷⁴⁰ i com a representats catalans, Felip Barjau, Antoni Xirau, Lluís Nicolau d'Olwer, Marcel·lí Domingo i Carles Pi Sunyer.

L'Opinió deia que a La Lliga Catalana 'com se sap' si guanyés les majories, Valls i Taberner seria alcalde, Coll i Rodés president de l'Assemblea municipal i Duran i Ventosa cap de la majoria. Si només obtenia deu llocs, Duran i Ventosa seria cap de la

---

⁷³⁵ Ibid., p. 463.

⁷³⁶ Companys [ERC, president], Lluhí [PNRE, Justícia i Dret)]; Martí Esteve i Guau, (PCR, Finances), Joan Comorera i Soler (USC, Agricultura i Economia); i Joan Selves i Carner (ERC, Governació); Ventura Gassol (ERC, Cultura), Josep Dencàs (ERC, Sanitat i Assistència Social) i Martí Barrera i Maresma (ERC, Treball i Obres Públiques).

⁷³⁷ La Humanitat, 2-12-1933, p. 7.

⁷³⁸ L'Opinió, 10-1-1934, p. 14.

⁷³⁹ La Humanitat, 9-1-1934, p. 1.

⁷⁴⁰ SOLER Becerro, Raimon, op. cit., p. 59.

minoria⁷⁴¹. En el cas de la Lliga, presentaven en la seva llista (i era escollit) a un carlí, Joan Soler i Janer, director d'*El Correo Catalán*.

El BOC i la Federació Socialista (secció oficial del Partit Socialista) es presentaven en una mateixa llista, mentre els radicals, potser després de la derrota a les eleccions general, canviaven totalment la llista, ja que dels quatre primers noms que la lideraven (Pich i Pon, Antoni Muntaner, Lluís Matutano i Lluís Sedó⁷⁴²), només repetia Matutano en aquestes primeres posicions el 14 de gener.

En el míting es remarcava el suport dels republicans de tot l'Estat als republicans catalans, en les eleccions que només se celebraven a Catalunya, on es jugava l'avenç de la dreta i consolidació de les forces reaccionàries, o l'èxit d'un front republicà d'esquerres que barrés el pas i que mantingués la legitimitat del Parlament català⁷⁴³.

L'escenari de polarització era màxim, el regidor Amadeu Aragay publicava l'article '*Catalunya, Baluard de la República*'⁷⁴⁴, en l'altre extrem les dretes mostraven una gran influència en el govern espanyol, Gil Robles assegurava que l'alternativa era una dictadura de tipus soviètic o un govern de dretes⁷⁴⁵, el feixista Jiménez Caballero era designat oficialment com a representant de la República en el Congrés d'unions intel·lectuals de Budapest⁷⁴⁶, mentre el Congrés dissolia el tribunal dels Fets de Jaca⁷⁴⁷.

Tant des d'esquerra com dreta s'assenyalaven les eleccions municipals com segona volta, incrementant-se la polarització esquerra-dreta, Manuel Brunet, a '*La Veu de Catalunya*', remarcava el doble caràcter polític i administratiu⁷⁴⁸.

La campanya va ser molt intensa. Es produïen incidents menors, coaccions que denunciava la Lliga sobre electors, principalment sobre elements religiosos; els incidents els produïrien artefactes explosius (petards) en diversos carrers (Clarís-Diputació, Passeig de Gràcia-Aragó, Ausiàs Marc i Casp-Clarís, en zona de forta influència de la Lliga,

---

⁷⁴¹ L'Opinió, 8-12-1933, p. 5.

⁷⁴² L'Opinió, 10-12-1933, p. 5.

⁷⁴³ Discursos. La Humanitat, 9-1-1934, p. 1-3.

⁷⁴⁴ La Humanitat, 3-1-1934, p. 8.

⁷⁴⁵ L'Opinió, 2-1-1934, p. 13.

⁷⁴⁶ L'Opinió, 4-1-1934, p. 4.

⁷⁴⁷ L'Opinió, 13-1-1934, p. 16.

⁷⁴⁸ La Veu de Catalunya, 13-1-1934, Ed. Matí, p. 1.

finalment Lliga denunciava la presència d'alguns electors falsos en diversos col·legis. Al final de la jornada, hi va haver 28 detinguts a Barcelona⁷⁴⁹.

5.6. Les eleccions del 14 de gener

El sistema electoral era un sistema majoritari adoptat per la Llei Municipal de Catalunya. El mètode deferia de les eleccions municipals de 1931, ja que en les del 14 de gener, només hi havia una única circumscripció, amb llistes de partits o coalicions, on cada candidat només podia estar en una sola llista, bloquejada i l'ordre d'elecció venia donat per l'ordre de col·locació en la llista.

En els municipis de més de 10.000 habitants, com el cas de Barcelona, podien ser elegits regidors de fins a quatre llistes diferents, en la proporció d'un 65% per la primera llista, el 65% restant per la segona (o sigui el 23% del total) i així successivament, fins a completar les quatre llistes o que no arribés cap més llista al 5% del vot a Barcelona (i 10% a la resta). Després de les primeres eleccions, les renovacions s'havien de fer per meitats.

En el cas de Barcelona, s'elegien 40 consellers. Per tant, 26 serien per la llista més votada, 10 per la segona, 3 per la tercera i 1 per la quarta. En el supòsit que la quarta llista no arribés al 5% dels vots, la tercera tindria quatre llocs de tres.

Barcelona tenia 570.569 electors (Catalunya 1.643.543), o sigui, el 35% del total de Catalunya, amb 84.333 dones més que homes en el conjunt del país (55.515 a Barcelona)⁷⁵⁰.

Es van presentar un total de set llistes⁷⁵¹. El resultat va ser amb un 43,12% d'abstenció, una victòria aclaparadora de la coalició d'esquerres, amb més d'un 50% dels vots i per tant, superant la suma de Lliga i Radicals.

Les esquerres s'enduïen, amb 162.457 vots (50,33%), un total de 26 regidors; la Lliga Catalana, amb 133.885 (41,35%), un total de 10 regidors, mentre el PRR, amb 21.109 vots (6,46%), quatre regidors.

---

⁷⁴⁹ SOLER Becerro, Raimon, op. cit., p. 69.

⁷⁵⁰ L'Opinió, 12-10-1933, p. 5.

⁷⁵¹ 1 Coalició d'Esquerres. 2 Lliga Catalana. 3 PRR. 4 Partit Comunista de Catalunya. 5 Partit Nacionalista Català. 6 Partit d'Extrema Esquerra federal. 7 BOC.

El següent de la llista, ja era la candidatura del BOC, amb 1.964 vots (0,62%), com a conseqüència, la quarta llista més votada no arribada al llindar del 5% i restava fora. La resta, el Partit Nacionalista Català, 1953 vots (0,6%), PCC, amb 1.495 vots (0,45%), PEEF, 658 vots (0,19%). La taula següent mostra el resultat per districtes, on les esquerres van guanyar en set de deu barris, per tres de la Lliga.

	ERC	%	Lliga	%	PRR	%	PCC	%	PNC	%	EEF	%	BOC	%	TOTAL
I	14041	45,59	13987	45,41	2124	6,90	146	0,47	256	0,83	59	0,19	186	0,60	30799
II	15973	58,43	8291	30,33	2529	9,25	179	0,65	150	0,55	70	0,26	144	0,53	27336
III	670	34,66	11896	60,90	612	3,13	51	0,26	131	0,67	13	0,07	60	0,31	19533
IV	13651	33,89	23969	59,50	1948	4,84	114	0,28	254	0,63	106	0,26	243	0,60	40285
V	17610	56,29	9934	31,76	2768	8,85	356	1,14	248	0,79	130	0,42	237	0,76	31283
VI	12480	36,77	18903	55,70	2141	6,31	39	0,11	231	0,68	37	0,11	106	0,31	33937
VII	22007	61,37	10832	30,21	2325	6,48	211	0,59	158	0,44	62	0,17	264	0,74	35859
VIII	20182	50,52	17174	42,99	2045	5,12	94	0,24	233	0,58	33	0,08	185	0,46	39946
IX	24835	60,46	12839	31,26	2565	6,24	177	0,43	188	0,46	106	0,26	368	0,90	41078
X	14908	63,54	6060	25,83	2049	8,73	128	0,55	104	0,44	42	0,18	171	0,73	23462
TOTAL	162457	50,22	133885	41,38	21109	6,52	1495	0,46	1953	0,60	658	0,20	1964	0,61	323521

Resultat per districtes de les eleccions municipals del 14 de gener de 1934

5.7. Les conseqüències del resultat

La Lliga es feia amb 420 de 1069 ajuntaments catalans, o sigui, el 40%⁷⁵², però perdia el plebiscit a Barcelona i en els grans ajuntaments. El 26 de gener, es feia la darrera sessió de l'ajuntament automàtic⁷⁵³

Després de les eleccions, el 18 de gener, el Consell de Govern de la Lliga Catalana aprovava vuit conclusions, de les quals, la darrera era que fins que no es complissin les exigències abandonaven el Parlament de Catalunya. Principalment, el punt 6, *'Generalitat exerceix les funcions inherents al servei d'ordre públic és del tot inadmissible, transformen aquesta funció en instrument d'opressió i violència'*, a més, de demanar en el punt 7, complir el principi de representació proporcional⁷⁵⁴.

Consideraven que amb el resultat de les eleccions generals, com a mínim la Lliga tenia el 50% de la població i que per tant en un sistema just, hauria de tenir més del doble de diputats, ja que malgrat tenir un 27% dels vots, només va aconseguir 16 de 85 escons (19%)., a més consideraven que *'les esquerres que s'han ensenyorit del poder i recuperar el govern de la Generalitat utilitzen el traspàs de serveis d'ordre públic com a instrument de dominació d'un partit'*⁷⁵⁵.

⁷⁵² La Veu de Catalunya, 26-1-1934, Ed. Matí, p. 11.

⁷⁵³ L'Opinió, 28-1-1934, p. 1.

⁷⁵⁴ La Veu de Catalunya, 19-1-1934, Ed. Matí, p. 1.

⁷⁵⁵ La Veu de Catalunya, 30-1-1934, Ed. Matí, p. 1.

El 19 de gener, els diputats de la Lliga abandonaven el Parlament, publicaven una nota conforme els *'diputats de la Lliga responen a les declaracions del Consell de Govern del partit, han pres l'acord d'abstenir-se de concórrer a les sessions del Parlament i altres treballs parlamentaris'*⁷⁵⁶.

Mentrestant, seguia l'acostament de Lerroux a la dreta, si bé els agraris acataven la República, declarant-se revisionistes⁷⁵⁷, s'aprojava en el Consell del 30 de gener, l'avantprojecte d'amnistia de Calvo Sotelo i el ministre de Guerra, tot i la Constitució, permetia als militars d'acceptar i atendre convits de caràcter religiós⁷⁵⁸.

---

⁷⁵⁶ La Veu de Catalunya, 20-1-1934, p. 1.

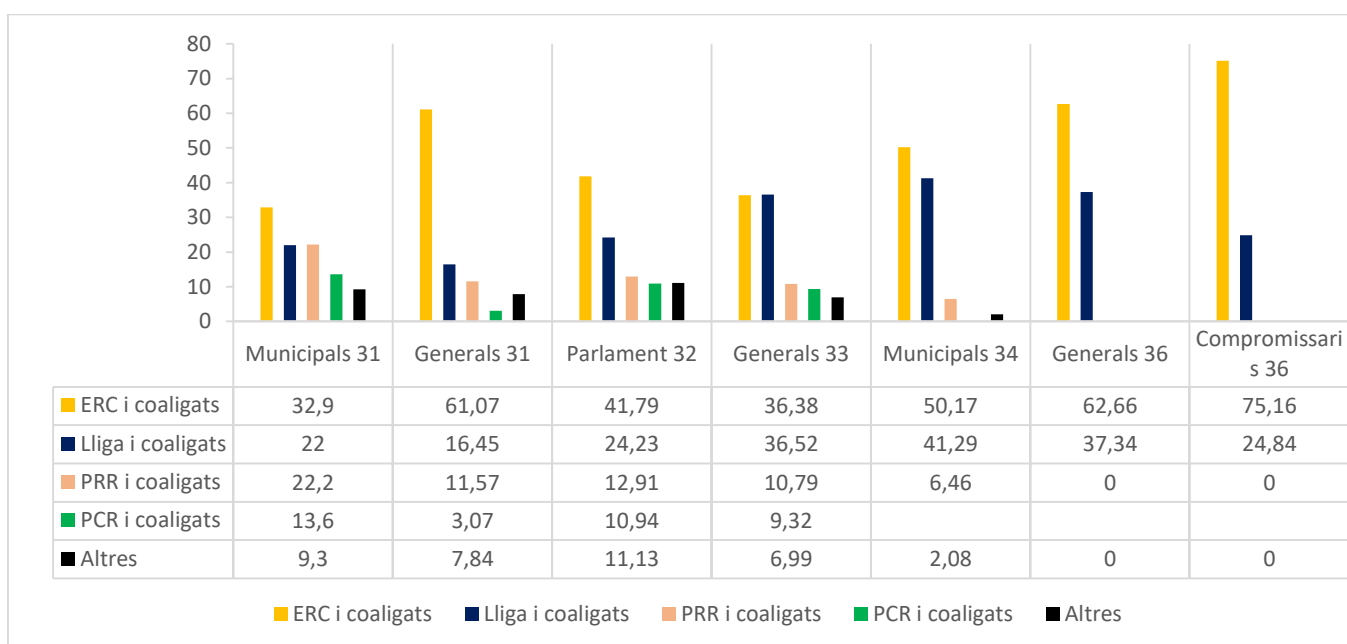
⁷⁵⁷ La Publicitat, 25-1-1934, p. 1.

⁷⁵⁸ L'Opinió, 26-1-1934, p. 1.

6. L'evolució cap al bipartidisme a la ciutat de Barcelona

En les eleccions del 14 d'abril de 1931, la contundent victòria de l'Esquerra es va convertir en un resultat inesperat, amb el PCR, que malgrat obtenir un 13,6% dels vots, no va assolir cap regidor. També des de la Conjunció Republicano-Socialista que va aconseguir un 17% del vot, va obtenir l'alcaldia a les grans ciutats de l'Estat però no Barcelona. Una victòria republicana, principalment d'ERC, que es va estendre a les grans ciutats de Catalunya.

En les eleccions constituents del 28 de juny de 1931, ERC-USC ja va capitalitzar el vot catalanista d'esquerres (el PCR passa del 22,2% al 3,07%), fet que va provocar que el gran poder d'ERC, amb 22 regidors a la capital (tres eren de la USC) i la majoria en les grans ciutats catalanes, 31 en la minoria al Congrés, sumat al Govern de la Generalitat i posteriorment a les eleccions al Parlament de Catalunya (56 d'ERC), acumulés gran part de càrrecs públics, amb pocs quadres dins del partit i on els quadres mitjans encara no havien pogut demostrar la seva vàlua⁷⁵⁹.

La Lliga Regionalista (Catalana a partir de 1933), va capitalitzar el vot d'oposició a ERC, remarcant el posicionament d'ordre, d'experiència en la política i l'administració

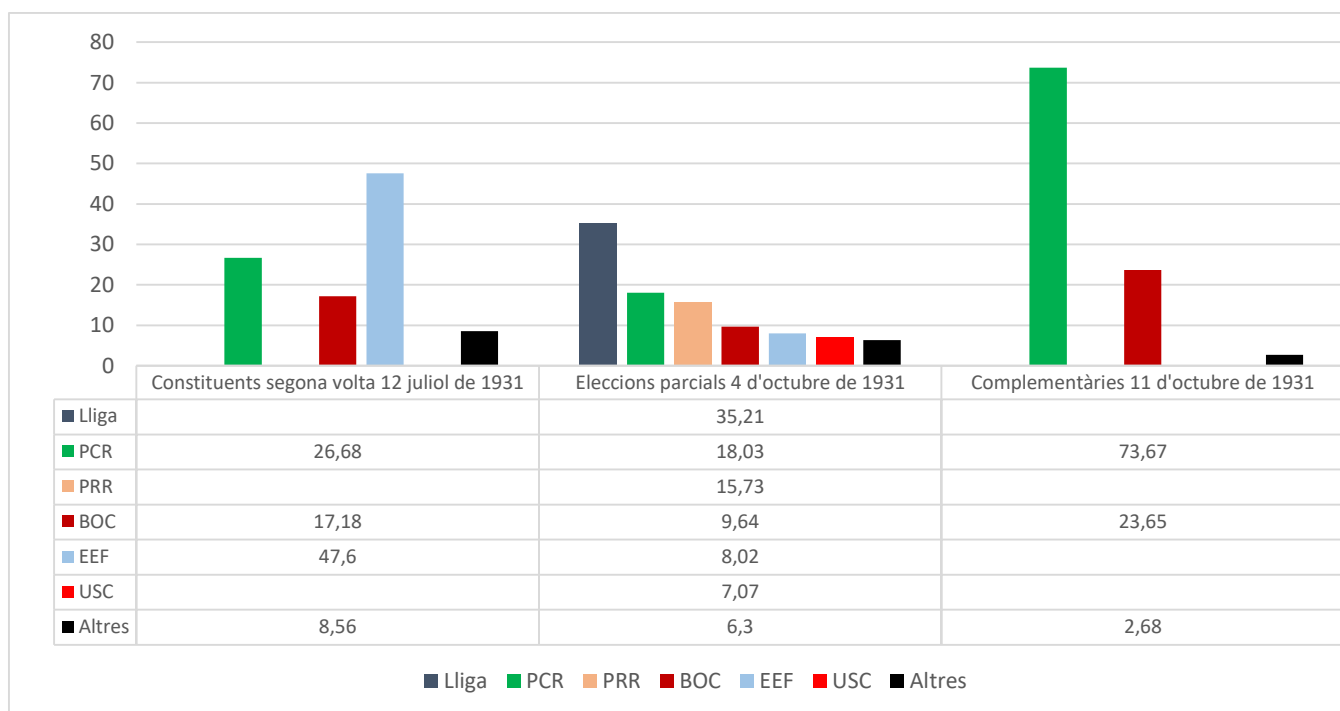
⁷⁵⁹ SALLÉS Bonastre, Anna, , op. cit., p. 196.

municipal i defensant un *ordre* també en la qüestió agrària i en la relació amb l'església. El partit va anar capitalitzant aquest vot, incloent-hi fins i tot un carlí en les eleccions municipals de 1934.

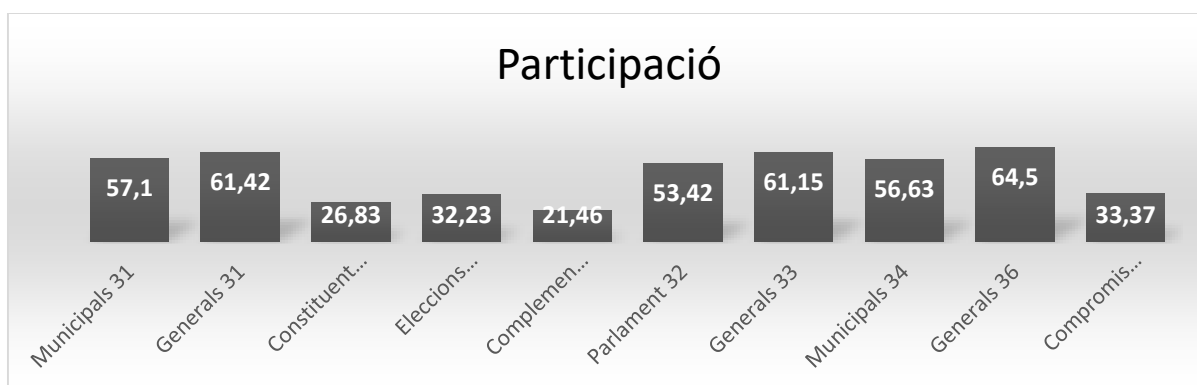
Cal remarcar que en el sistema electoral, un candidat havia d'obtenir el 40% dels vots per fer vàlides les eleccions i un 20% els candidats per ser elegits, descartant els que obtenien menys d'un 8%. Igual que a les eleccions municipals de 1934, on la primera llista obtenia el 65% dels regidors, era un sistema electoral que promovia la concentració de partits en grans candidatures, mentre les formacions petites tenien gairebé vetat entrar en les institucions si no era en aliança com a socis menors d'un gran partit.

Els partits que podien ser alternativa, a més, van mostrar la seva incapacitat per bastir fronts alternatius, més enllà del PRR [MIRAR APARTAT]. El 12 de juliol de 1931 se celebrava la segona volta de les eleccions constituents, amb només un escó en joc, ERC, la Lliga i PRR decidien no participar.

El resultat, amb una participació molt baixa (26,83%), va ser una victòria molt contundent de l'Extrema Esquerra Federal, formació que volia ser el partit de l'anarcosindicalisme, que per tant en aquell moment estava escorat a l'esquerra i no tenia vocació de ser un partit de masses, va passar per davant del Partit Catalanista Republicà.

Les eleccions parcials del 4 d'octubre de 1931, després de la renúncia de l'acta de Barcelona per part de Francesc Macià i Gabriel Alomar, que mantenien la de Lleida i Palma respectivament, va ser el segon cop que la resta de forces mostraven la seva fragilitat. De les dues actes, només el candidat de la Lliga va obtenir el 20% exigít, mentre amb només un 32% de participació, la USC, en les úniques eleccions que es presentava sense ERC (que no participava), aconseguia només un 7,07% del vot, per sota el BOC i l'EEF. Per tant, el pes dels socialistes dins de la coalició fins i tot podria estar sobrerepresentant i incrementava la percepció, que no podia concórrer en solitari sense l'ERC. Per segon cop, el PCR va mostrar també la seva fragilitat, impotent en capitalitzar el vot catalanista o d'esquerres, per tant, unes eleccions sense la presència d'Esquerra, que podrien mostrar el PCR com a alternativa, només servirien per demostrar el contrari.

Després de la mort de Francesc Macià, i que Lluís Companys esdevingués el segon president de la Generalitat republicana, es consolidava la dinàmica de dos grans blocs al voltant de l'ERC, que forma una gran coalició - ERC, ACR, PNRE, USC, PRRS i PRDF - i la Lliga Catalana, fet que provocava en definitiva, que cap alternativa tingués força per anar en solitari, més enllà d'uns radicals cada cop més residuals que obtingueren un 6,46% a les municipals de 1934 i en les generals de 1936 va quedar reduït a una posició molt minoritària, anant en el Front Català d'Ordre en tots els districtes, a excepció de la província de Lleida, on va assolir un 3,48%, mentre Front Català d'Ordre obtenia 43,8% i el Front d'Esquerres el 52,7%.

6.1. El Partit Catalanista Republicà, la falta d'espai entre els dos blocs

En les eleccions municipals de 1931, el PCR no va obtenir cap regidor, tot i assolir un 13% dels vots, en les Corts Constituents van assolir dos diputats en les eleccions del 28 de juny, Lluís Nicolau d'Olwer, per Barcelona-ciutat i Manuel Carrasco i Formiguera, per Girona, el fracàs s'incrementava amb les eleccions parcials del 12 de juliol de 1931

quan el partit es veia superat per l'Extrema Esquerra Federal a la ciutat de Barcelona. Finalment obtenia una tercera acta l'11 d'octubre (Martí Esteve). En les eleccions al Parlament de Catalunya només aconseguirien una acta de diputat, la de Pere Lloret i Ordeix, batlle de Tarragona.

Amb un espai cada cop més reduït, l'objectiu va ser mostrar l'Esquerra com revolucionària, i fins i tot acusant-la de tenir tics feixistes, mentre que lligaven els regionalistes amb els monàrquics i els interessos de l'església.

La constant polarització, aniria deixant el PCR sense espai, fet que ja va provocar l'any 1932 l'entrada del sector més esquerrà a ERC, com Antoni Rovira i Virgili (setembre de 1932). A Gràcia, on millors resultats va obtenir el PCR a les eleccions municipals, dirigit pel Dr. Santiago Vivancos, el centre es passaria a principis de 1932 a ERC, deixant sense estructura el districte⁷⁶⁰.

L'octubre de 1932, Francesc Macià feia la 'Crida de Lleida' per ampliar la base d'Esquerra Republicana de Catalunya, que cercava atreure tot el catalanisme republicà, on s'hi sumarien gent de l'entorn d'ERC, molts d'ells amb un passat al PCR com Jaume Serra Húnter, Pere Coromines, Antoni Rovira i Virgili, Carles Pi Sunyer, Josep Sunyol i Garriga, Francesc X. Casals, Ramón Surinyac i Senties, Lluís Aymamí i Baudina, Carles Gubern i Puig, Vicenç Bernades i Viusà i Jaume Surinyac i Oller⁷⁶¹.

En l'assemblea general extraordinària del PCR del 16 d'octubre de 1932 el partit refusava la proposta de Macià a la Crida de Lleida i decidia presentar-se sol a la circumscripció de Barcelona-ciutat.

Per la part més dretana del partit, Manuel Carrasco i Formiguera, polític cristià, se sumaria a Unió Democràtica de Catalunya (UDC), mentre Bofill i Mates i Raimon d'Abadal i de Vinyals, i els seus seguidors es reintegrarien a la Lliga (octubre de 1932)⁷⁶², pel gir a l'esquerra i de possible col·laboració amb ERC.

Després de les eleccions municipals de 1931, el Consell Directiu del PCR estava format Albert Bastardes, Jaume Bofill i Mates, Lluís Nicolau d'Olwer, Antoni Rovira i Virgili i Josep Sunyol i Garriga⁷⁶³. El 1933 només quedava Nicolau d'Olwer dins del partit, com

---

⁷⁶⁰ BARAS, Montserrat, op. cit., p. 257.

⁷⁶¹ La Humanitat, 24-10-1932, p. 1.

⁷⁶² BARAS, Montserrat, op. cit., p. 343-347

⁷⁶³ La Publicitat, 15-5-1931, p. 2.

a màxim dirigent prenia el partit una actitud més esquerrista i laica. Després de les eleccions generals de 1933 amb coalició amb el PNRE, les municipals de 1934 i generals de 1936 ja aniria lligat a ERC.

6.2. Esquerra Republicana de Catalunya, entre les diferències i la unitat

L'Esquerra el 1931 abans de les eleccions, sumava molts casals i entitats, un total de 33 a Barcelona-ciutat, però no es tenia la percepció que la nova formació tingués cap possibilitat de guanyar.

El directori el 23 d'abril de 1931 era Macià, Companys, Aiguader, Casanovas, Pere Comas i Joan Lluhi⁷⁶⁴. Dos provinents d'Estat Català (Macià i Aiguader), dos del Partit Republicà Català (Companys i Casanovas) i dos de L'Opinió (Lluhi i Pere Comas), un equilibri de sectors que malgrat les diferències, els unia l'oposició a l'*statu quo* monàrquic, sent forces republicanes, catalanistes i d'esquerres.

La situació després de les eleccions era d'un creixement espectacular. Si en els partits eren habituals les tensions per quotes de poder, en el cas d'ERC, trobem que els principals dirigents eren insuficients per tants càrrecs, els resultats a les municipals, se sumaven els 31 escons a les Constituents, el 1932 els 56 al Parlament de Catalunya, sumat a altres responsabilitats, provocava que hi hagués dirigents presents a les tres institucions.

El fet portaria que en Congrés Extraordinari del partit, 1 i 2 d'octubre de 1932, una proposició del Foment Republicà de Sants, signada pel tinent d'alcalde Ernest Ventós, que assenyalava que *'el càrrec de diputat a la Generalitat de Catalunya serà, en endavant, incompatible amb tot altre càrrec representatiu popular de sufragi directe, o sigui de diputat a Corts o de regidor. De manera que els que ara es presentin a diputat a la Generalitat, mentre duri aquest manament, no podran presentar-se ni per diputats a Corts ni per regidor, i que mentrestant hauran de dedicar preferentment les activitats a un sol càrrec'*.

S'acordava que cap militant d'ERC no podria ostentar més d'un càrrec d'elecció popular directa. Per tant els diputats escollits en les eleccions al Parlament, no podrien presentar-se a cap altre càrrec d'elecció popular fins que no acabés el mandat a la Generalitat. S'entenia, també, que tots els elegits que ostentessin actualment altres càrrecs polítics dedicarien amb preferència llurs activitats al compliment del seu comès a la Generalitat de Catalunya⁷⁶⁵.

---

⁷⁶⁴ La Veu de Catalunya, 28-4-1931, Ed. Vespre, p. 4.

⁷⁶⁵ L'Opinió 4-10-1932, p. 8.

Per presentar-se a les Corts Constituents, ampliava l'espai amb antics dirigents del primer quart del segle XX, com Pere Coromines, Amadeu Hurtado o Jaume Carner, com sectors federals, com Ramon Franco.

El creixement també el trobem en adherits, per exemple, Josep Maria Francès, president de l'Ateneu Republicà de Gràcia, comentava que des de la proclamació de la República fins al primer de maig es va passar en el seu centre de 60 a 600 afiliats⁷⁶⁶.

El primer xoc pel poder el trobàvem en la proclamació de la República. En un inici Lluís Companys informava Alcalá-Zamora, com a president del Comitè Revolucionari, per telegrama que acompanyat dels regidors, havia requerit la vara i havia proclamat la República, i en arribar Macià li havia ofert la vara d'alcalde en nom de Barcelona. En aquest telegrama signava com a alcalde de Barcelona⁷⁶⁷, finalment ho seria Jaume Aiguader, mà dreta de Macià.

Un sector seria el liderat per Lluís Companys, amb un passat federal i sindicalista, '*republicà per tradició i catalanista per atzar*', que tindria a La Humanitat com a òrgan. El nucli al voltant de *L'Opinió*, amb Joan Lluhí i Vallescà com a figura més representativa, seria una tendència socialitzant i un cercle intel·lectual, d'advocats i literats, amb noms com Comas, Ventalló, Casanelles, però que després de l'escissió, l'únic enfrontament amb ERC, en les eleccions generals, amb aliança amb el PCR, es va demostrar que si bé el grup donava una consistència ideològica, el suport popular era gràcies a les figures de Macià, Companys entre altres. ERC, en un moment de descrèdit, assolí a Catalunya un 43% dels vots, mentre la *Coalició d'Esquerres Catalanes* (PNRE-PCR- Acció Republicana i els radical-socialistes a Catalunya) es quedava amb un 7% del vot.

Finalment, el tercer sector, més enllà d'altres corrents com els anarquitzants que formarien *El Mall*, seria el d'*Estat Català*. En el si d'ERC, la principal rivalitat seria entre *Estat Català* i el grup de *L'Opinió*.

Estat Català, l'agost de 1931 inaugurava el Casal d'Esquerra Estat Català, a la Baixada de Santa Eulàlia, 3, amb marca pròpia, que com afirmen no era per dissidència sinó que '*vetlla constantment el foc de la catalanitat absoluta, i aportar al conglomerat de l'Esquerra Republicana el nostre catalanisme integral i absolut*'⁷⁶⁸.

---

⁷⁶⁶ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 230.

⁷⁶⁷ Annex III. Document 13. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 16 BIS/1931. Proclamació de la República (14 d'Abril de 1931).

⁷⁶⁸ *L'Opinió*, 5-8-1931, p. 2.

EL sector més nacionalista del partit, compraria el juny de 1932 les publicacions de la *Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa* per difondre el seu punt de vista com feien els altres sectors amb les seves publicacions. En aquest sector trobavem entre altres a Joan Puig i Ferrer, Alexandre Forcades, Jaume Aiguader, Ventura Gassol, Josep Dencàs o Nicolau Battestini.

La Publicitat definia el sector com '*el grup catalanista radical d'Esquerra Republicana de Catalunya*', el Diluvio ho feia com '*catalanisme intransigent dels antics elements d'Estat Català, separant-se probablement en quan la tàctica a fer, de la política que es practica des del 14 d'abril per l'òrgan oficial del partit, L'Opinió*'⁷⁶⁹.

La veu de Macià s'imposava i la unitat per l'Estatut era un aglutinat, que mantindria la unitat del partit, sumat a la polarització posterior, entre dos models en què la necessitat d'obtenir la victòria enfront de la Lliga i la resta de forces de dretes, com en el cas de les eleccions municipals de 1934 o les generals de 1936 se superposaven a les diferències entre els diferents corrents.

En el primer Congrés Nacional Ordinari d'ERC, el 13 i 14 de febrer de 1932, a l'Avenç Obrer Català (a la Plaça del Comerç, 3), hi havia representades 600 entitats, amb 45.000 militants en total⁷⁷⁰, en el primer Congrés extraordinari d'ERC, 1 i 2 d'octubre de 1932, al Foment Republicà del districte VII (Passatge Cros, 5, Sants), l'assistència ja era de 640 delegats representant 100.000 militants, per tant trobem un augment d'entitats i militants, que la convertien en un veritable partit de masses.

La Federació de Barcelona tenia una tendència cap al sector d'*Estat Català*, amb un Comitè Executiu Comarcal de Barcelona-ciutat, sota presidència de Josep Dencàs, i amb noms com Artemi Aiguader, Carles Duran o Miquel Badia en l'executiva.

En el Congrés Extraordinari d'octubre de 1932 '*L'Opinió*' deixava de ser el portaveu oficial del Partit, sent rellevat per '*La Humanitat*', i '*L'Opinió*' passava a ser portaveu del grup de polítics al voltant d'aquest mitjà⁷⁷¹.

Després de l'escissió del grup de *L'Opinió*, i la reorganització després dels fets d'octubre, el 1936 la tendència continuava sent de polarització, en què havien demandes d'ingrés dels partits Nacional Republicà d'Esquerra, Republicà Democràtic Federal, Federal Ibèric i Extrema Esquerra Federal, en què el PNRE i nuclis federals s'oferien per actuar dins de

---

⁷⁶⁹ La Veu de Catalunya, 24-6-1932, Ed. Vespre, p. 1.

⁷⁷⁰ L'Opinió 16-2-1931, p. 2.

⁷⁷¹ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 232.

la disciplina de partit, per la qual cosa es decidia el 4 d'abril crear una ponència per seguir les converses amb els indicats nuclis sota presidència de Joan Casanovas i Maristany⁷⁷².

El III Congrés era convocat pel 18 i 19 juliol de 1936, al Palau de Projeccions amb 700 entitats, que mai s'arribaria a celebrar.

6.3. La Lliga, l'alternativa de les dretes

La Lliga Regionalista, posteriorment el 1933 es transformava en Lliga Catalana. El sistema electoral també la va beneficiar per consolidar un únic espai de dretes.

Dins del partit també hi havia tendències, sota el lideratge de Francesc Cambó, amb fidels seguidors com Joan Esterlich i Valls i Taverner, però també tendències com la de Ventosa, més monàrquic i espanyolista, en canvi *L. Aymami i Baudina* en la seva anàlisi situava la figura de Cambó amb Catalunya al centre de la seva política. Per exemple, era clau els articles d'abril de 1932, per mantenir la unitat del catalanisme en la discussió de l'Estatut, malgrat les evidents tensions en l'ajuntament i en la política catalana.

Els primers anys van ser d'evident creixement tan electoral, com en els seus rengles, amb la incorporació de la Dreta Liberal Republicana el 29 d'octubre de 1932⁷⁷³, com també del grup procedent del PCR amb Bofill i Mates i Raimon d'Abadal, ingrés que es produïa el 14 de febrer de 1933. La Lliga es passava a dir 'Lliga Catalana', es declarava republicana però no estava conforme amb la República d'aquell moment i no era confessional, només catòlica romana⁷⁷⁴.

Malgrat el creixement constant, l'hegemonia a la dreta es veuria interrompuda principalment a partir del 1934, quan després de la creació de la CEDA a finals de febrer i primers de març de 1933, es produiria la creació de la secció catalana, l'Acció Popular Catalana, amb el lideratge d'Oriol Anguera de Sojo i Josep Cirera i Voltà, aquest últim personatge clau en la impugnació de la Llei de Contractes de Conreu de 1934 al capdavant de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

En els governs gestors, la CEDA va tenir un paper protagonista, en pugna pel poder amb la Lliga Catalana, amb Francesc Jaumar i de Bofarull com a màxim representant de la

---

⁷⁷² La Humanitat, 5-4-1936, p. 1.

⁷⁷³ La Publicitat, 29-10-1932, p. 3.

⁷⁷⁴ La Veu de Catalunya, 14-2-1933, Ed. Matí, p. 1.

CEDA a l'Ajuntament de Barcelona, el qual tindria la primera tinència, per davant la Lliga i ocuparia l'alcaldia després de la marxa de Pich i Pon.

Tot i produir-se aquesta alternativa en la dreta, era desconegut el poder de cada formació, més enllà de la quota en els governs gestors a causa de les aliances en l'àmbit estatal.

En les eleccions generals de 1936, tot i les males relacions, van formar conjuntament el Front Català d'Ordre, però les figures més representatives de la dreta catalana i amb major presència arreu del territori, eren de la Lliga Catalana.

Cal assenyalar que la Lliga va traslladar la seva seu de la històrica al carrer de la Cucurulla al Passeig de Gràcia n° 19, un moviment que també havia fet el PRR, que històricament tenia la *Casa del Pueblo* entre els carrers d'Aragó i Casanoves, i es traslladava al mateix Passeig de Gràcia, al n° 4. ERC mantenia la seu en el Centre d'Esquerra Republicana de Barcelona, Duc de la Victòria, 10, pral.

6.4. Els socialistes de la USC, el soci minoritari d'ERC

La Unió Socialista de Catalunya, fundada el 8 de juliol de 1923 com a escissió de la Federació Catalana del PSOE, entrava a l'ajuntament amb tres regidors i es convertia en el màxim representant del socialisme a Catalunya, davant el PSOE, majoritàriament extraparlamentari en totes les eleccions, exceptuant per exemple el regidor Josep Jové el 1931 que va obtenir l'acta gràcies a formar part de la Conjunció Republicano-socialista i acabaria sent expulsat.

La força de la USC anava estretament lligada a ser el soci petit d'ERC en totes les eleccions que es van celebrar, menys en les parcials del 4 d'octubre de 1931, que amb un 32% de participació, va ser sisena força, amb només un 7% dels vots. Per tant, el pes de coalició sembla difícil de mesurar i en l'únic cas durant el període mostra una gran debilitat per part de la formació.

El 1933 el partit s'intentava fusionar un altre cop amb la Federació Socialista Catalana, duent a terme un Congrés d'Unificació Socialista el juliol, per la fusió dels dos partits, quedant constituït un comitè directiu amb Joan Comorera com a president⁷⁷⁵.

---

⁷⁷⁵ L'Opinió, 18-7-1933, p. 3.

La Federació Socialista Catalana, el març del mateix any havia acordat en principi, per unanimitat, la fusió amb la USC⁷⁷⁶, com també ho decidia la USC el 15 d'abril⁷⁷⁷

El paper del Partit Socialista en l'àmbit estatal i el control que tindria sobre el partit català hauria estat el principal entrebanc que va provocar que no fossin fructuoses les negociacions. 'El Socialista' publicava una nota a l'agost en què l'Executiva del PSOE no aprovava els Estatuts de la Unió Socialista de Catalunya, el nom que s'havia acordat.

Pels socialistes catalans enviar els estatuts havia estat pura cortesia, així que el vet dels socialistes espanyols hauria provocat molt mala impressió, i més quan la voluntat era fusionar els petits nuclis del partit estatal. Per uns dirigents que no estaven disposats a tolerar que es volgués dirigir la política catalana des de Madrid, es va fer impossible la fusió⁷⁷⁸. En el Congrés del Secretariat Regional de la UGT de 1934, es produïa una escissió de trenta-un sindicats i molts militants, entre ells Comorera, Fronjosà i Martínez Cuenca, mostrant la voluntat de Comorera de construir una altra central sindical a Catalunya afina a la USC.

El líder socialista explica que *'no estàvem conformes amb l'organització de la UGT, que a Madrid tira a convertir-se en un centre de funcionaris des del qual s'exerceix un cacicat a les ordres de Largo Caballero, al final la UGT catalana no era més que un reflex de la UGT de Madrid.'*

'La nostra intenció era recavar l'autonomia de la UGT catalana, fer-ne un organisme que no hagués de sotmetre's a les directives de la central de Madrid i pogués actuar lliurement d'acord amb les circumstàncies locals'. El trencament es produïa ja el febrer de 1934, quan es reunien amb Largo Caballero, que volia que se secundés l'actitud revolucionària, però que els socialistes catalans es van negar perquè a Catalunya no hi havia cap motiu que ho justificués, *'la situació política no s'assembla a la de Madrid'*⁷⁷⁹.

Finalment, els fets d'octubre de 1934 i la formació d'aliances obreres, portarien ja després de l'inici de la Guerra Civil, a la fundació del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), el 23 de juliol de 1936, amb la fusió de la Unió Socialista de Catalunya, del Partit Comunista de Catalunya, el Partit Català Proletari i la Federació Catalana del PSOE.

---

⁷⁷⁶ La Publicitat, 7-3-1933, p. 3.

⁷⁷⁷ La Humanitat, 17-4-1933, p. 2.

⁷⁷⁸ La Humanitat, 9-8-1933, p. 1.

⁷⁷⁹ L'Opinió, 17-4-1934, p. 14.

7. El gir del Partit Republicà Radical

El PRR va ser el segon grup polític més gran de les Corts Constituents, després dels socialistes. Un partit amb un cabdill, que depenia de la força del seu cap.

Carles Soldevilla, sota el pseudònim de *myself*, feia un retrat del partit. El partit radical d'ençà de l'adveniment de la República havia buscat el seu espai amb una caracterització d'èxit, *“ha estat el tret més fortuna el de l'antisocialisme”* i els radicals abandonaven justament el govern per no voler conviure amb els socialistes. Aquest era l'únic fet que compactava als radicals.

Per tenir un massa *‘hem vist com el partit radical esdevenia la post de salvament de nombrosos residus de la Unió Patriòtica i dels vells partits dinàstics’*. Els radicals es convertien en la posició més còmode pels que volien mostrar una imatge vinculada al nou règim, indubtablement republicana però antisocialistes (*‘l'etiqueta radical era la més econòmica de les etiquetes republicanes’*). El partit permetia una *República per a tothom*, havent un conglomerat de diferents ideologies, que feia que més enllà de la forma de govern, el nou règim no significués res més⁷⁸⁰.

7.1. L'encaix dels radicals en l'Estatut

En la qüestió catalana, Lerroix es va mantenir ferm en la defensa de l'Estatut de Catalunya, tot i l'oposició de gran part del partit, remarcant que el sentiment català en el que tenia de justa aspiració de llibertat era compatible amb la llibertat i interessos de tots els pobles, però posava com a límits, *‘no puc transigir ni en la qüestió de l'ensenyament, ni en la de l'ordre públic, ni en la de la Hisenda’*, *‘jo vull creure que amb l'Estatut no pretenen fer una Nació independent, ... però per dintre em queda una mena de recança’*⁷⁸¹

Dins dels radicals hi havia forces federals i unitàries, Carles Soldevilla, assenyalava una oposició principalment entre els radicals aragonesos, com Darío Pérez, Manuel Marraco, i els antics monàrquics, *‘els radicals aragonesos, esglaiats davant la possibilitat que una llarga tira de llur territori actual s'esllavissi cap a Catalunya combaten l'Estatut a sang i a foc; d'altra banda, els reclutes procedents de la Unió Patriòtica, persisteixen en llur dèria anticatalana, afegit que com és de la majoria l'oposició el combat’*⁷⁸².

---

⁷⁸⁰ La Publicitat 3-7-1932, p. 1.

⁷⁸¹ La Publicitat 12-7-1932, p. 6.

⁷⁸² La Publicitat 3-7-1932, p. 1.

En canvi, hi havia una part d'autonomistes, Ramón González Sicilia, Puig d'Asprer, Josep Estadella i els radicals valencians, com Juli Just, eren autonomistes convençuts⁷⁸³.

7.2. El canvi en els radicals de Barcelona

El líder de la minoria radical, Casimir Giralt, defensor ferm enfront de les grans companyies i l'església, mostrava una posició molt més esquerrana. Després de dimitir de conseller de Finances de la Generalitat, amb l'aprovació de l'Estatut de Catalunya, explicava la seva posició personal: *'encara criteri personal meu que els desitjos reiterats en altres ocasions pels homes més destacats del Partit Radical defensant la necessitat d'un front republicà que contraresti i triomfi de l'escomesa dels partits de dreta, més o menys disfressats de republicanisme'*⁷⁸⁴.

Com remarcava 'La Veu de Catalunya', mentre Lerroux intentava representar un sentit socialment conservador en la resta de l'Estat, *'el seu partit actua a Barcelona en una direcció totalment oposada. A Catalunya el lerrouxisme, en mans dels capítosts radicals, no podrà representar mai un element d'ordre. A Barcelona tampoc no podrà representar mai una oposició a la política de l'Esquerra ni una diferenciació de l'actual comunitat governant, amb la qual s'ha identificat sense escrúpols'. 'Representa [...] sectarisme antireligiós', assenyalant principalment la minoria radical al Consistori'*⁷⁸⁵.

El Comitè Local del Partit Radical publicava una nota el 24 d'abril, signada pel seu president, Antoni Montaner, on s'excusava de no assistir a la manifestació proEstatut integral, però afirmaven estar al costat de Catalunya en la defensa de l'Estatut⁷⁸⁶.

El març de 1932 començava un gir en els radicals de Catalunya, Joan Pich i Pon que era president de la Cambra de la Propietat, amic personal del general Barrera i propietari del 'Dia Grafico' i 'La Noche' publicava el 6 de març de 1932 un article titulat *'Després d'uns anys de silenci i alguns d'amargura. – Al reintegrar-me a la vida política'*⁷⁸⁷, on es començava a materialitzar el canvi en el partit, que definien com *'l'home que té l'art de situar-se tan si hi ha monarquia, com dictadura com República'*⁷⁸⁸.

'El Diluvio' feia un dur article contra Pich i Pon, on assenyala que amb la restitució dels ajuntaments en el Govern de Berenguer, Pich i Pon va acudir a l'ajuntament i no es va asseure amb els antics companys radicals, sinó amb els del règim, i en aquell moment José Rocha hauria dit: *'jo esperava veure la posició del senyor Pich i Pon en aquests moments*

---

⁷⁸³ L'Opinió, 16-7-1932, p. 10.

⁷⁸⁴ L'Opinió, 17-9-1932, p. 1.

⁷⁸⁵ La Veu de Catalunya, 1-1-1932, Ed. Vespre, p. 1.

⁷⁸⁶ L'Opinió, 26-4-1932, p. 6.

⁷⁸⁷ La Publicitat 8-3-1932, p. 2.

⁷⁸⁸ La Publicitat 16-9-1932, p. 2.

*històrics. I he vist, amb dolor, que s'ha assegut en els bancs de la dreta, deixant de banda les seves conviccions, que sempre s'havien sabut republicanes*⁷⁸⁹.

Pich i Pon creava immediatament el *Club Republicano*, en el pis principal de nº 4 del Passeig de Gràcia cantonada amb el carrer de Casp, sota presidència d'ell mateix i Alfred Sedó com a secretari⁷⁹⁰. 'El Dia Grafico' del 5 de juny publicava la inauguració extraoficial del *Club Republicano*, centre aristocràtic-radical, que tindria el malnom de *Real Circulo Republicano Radical*.

En pocs mesos Pich i Pon ja era el cap autoritzar a Catalunya, el Partit Radical va estar constantment en crisi a Catalunya, i si es va mantenir unit, tot i el gir ideològic, va ser gràcies al lideratge de Lerroux.

L'anàlisi que feia L. Aymami i Baudina a 'La Publicitat' era que el Partit Radical havia passat a representar el paper que havien fet el Partit Liberal i Partit Conservador amb la bandera de l'ordre com a emblema, 'el partit radical seguirà defensat la unitat de la pàtria a Catalunya, exactament com ho ha fet sempre. Amb una "petita" diferència. Que abans defensava cremant convents i ara la defensarà constituint clubs aristocràtics, amb seccions de borsa i finances, i de protecció a la propietat'⁷⁹¹.

El setembre de 1932, Lerroux suspenia un viatge a Barcelona, per un estat de rebel·lió d'un grup important dels radicals barcelonins, que no volien acatar com a líder local a Pich i Pon, enviant un document a Lerroux⁷⁹², i es parlava d'una nova reorganització, perquè els 'radicals autèntics' no acataven l'estructura que el *caudillo* va donar al seu partit a Catalunya⁷⁹³.

Finalment el 3 octubre de 1932, Lerroux feia un discurs al *Club Republicano*, justificant la nova estratègia del partit: '*se'ns acusa d'obrir-nos de braços a tots els qui volen venir al nostre partit. Per què passa? Miro a totes bandes, a tots els partits polítics i veig que en tots ells passa el mateix [...] si no admetem tots aquests elements en un partit polítics que els ofereixi garanties per als seus idearis i la seva obra constructiva [...] aniran a parar a altres partits o [...] formant un partit que ens donaria a tots la batalla*'⁷⁹⁴.

La reestructuració es completava entre 1931 i 1933, que portava el partit de l'espai d'esquerres a un espai de centre entre l'ERC i la Lliga. Per Pich i Pon, '*el partit havia de dotar-se d'un aire de respectabilitat política i social, que l'allunyés de la imatge incendiària que*

---

⁷⁸⁹ La Publicitat 12-3-1932, p. 2.

⁷⁹⁰ La Publicitat 9-4-1932, p. 2.

⁷⁹¹ La Publicitat 10-7-1932, p. 2.

⁷⁹² La Publicitat 8-9-1932, p. 3.

⁷⁹³ La Publicitat 11-9-1932, p. 3.

⁷⁹⁴ L'Opinió, 5-10-1932, p. 5.

l'havia perseguit després de la primera dècada del segle'. Fet que portava l'arraconament dels vells militants, i la promoció de nous elements, vinculats principalment als negocis com Alfred Sedó Peris-Mencheta, Alexandre Bosch Catarineu o Josep Matheu i Ferrer⁷⁹⁵.

7.3. Les escissions del partit a Catalunya

El partit malgrat un canvi total d'orientació, es va mantenir unit, amb algunes excepcions. El cas més important és segurament el diputat Simó Bofarull que el 6 de juliol 1932 se separava de la minoria radical per la reorganització que s'havia produït en el partit radical a Catalunya⁷⁹⁶.

El 24 de juliol de 1932 s'escindia del PRR, el Partit Radical Autònom de les Comarques Tarragonines (PRAT), que en les eleccions al Parlament de Catalunya aniria col·ligada amb ERC i obtindria quatre escons, mentre els radicals no n'obtindrien cap.

El 9 gener de 1933 apareixia un manifest per separar-se de Lerroux, que entre els quals hi havia Enric Tubau, un lerrouxista històric, que analitzava el trencament principalment per la qüestió del catalanisme, el dirigent creia que *'s'ha de tenir en compte que per espai de molts anys, a Catalunya un veritable sentit esquerrà, era el radical, si bé mantenia adjectius certs aspectes, amb els quals no hi podíem estar tots d'acord; per exemple, el nacionalisme espanyol, que personalment mai no hem defensat'*. Prosseguia, *'els que ens hem separat, enteníem que per sobre de tot, calia resoldre, a Espanya, el problema del règim polític'* però *"la vinguda de la República ençà el partit radical no ha sabut seguir el camí que la seva pròpia tradició li tenia marcat'*. Mentre creia que havia mantingut la significació anticatalanista, però abandonant la significació esquerrana⁷⁹⁷.

El mateix gener es crearia el Partit Republicà Radical de Catalunya, amb un Consell Provisional format per Alsamora, Ariño, Bataller, Benet, Banús, Bonada, Casero, Comas, Guàrdia, Ortega, Segura, Tubau, Vitaller (M i V) i la senyoreta Enriqueta Gallinat⁷⁹⁸

En les eleccions municipals de 1934 donaria suport a la candidatura d'esquerres i acabaria integrant-se a ERC.

EL manifest comportaria en una reunió l'endemà mateix del comitè local amb els presidents dels centres del partit, l'expulsió immediata de tots els signants, però trobem que el president de l'Ateneu Radical del Districte V, el regidor Josep Samblancat, decidia

---

⁷⁹⁵ MARTÍNEZ Fiol, David "La Sindicació dels funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)". Universitat de Barcelona. 2007., p. 394.

⁷⁹⁶ La Humanitat, 9-7-1932, p. 7.

⁷⁹⁷ La Humanitat, 19-1-1933, p. 10.

⁷⁹⁸ L'Opinió, 20-1-1933, p. 6.

ajornar l'expulsió i baixa en les llistes de socis, fet que provocaria que l'entitat fos considerada fora de la disciplina de partit tant el centre com el regidor⁷⁹⁹.

El regidor Samblancat era apartat amb un dur discurs respecte al qual s'havia convertit el seu partit fins llavors, quedant apartat de la minoria radical: *'No és dolorós que quan un home que ha fet de la política una religió vinguin homes sortits de tots els camins de la dictadura i de la monarquia vinguin a discutir la disciplina d'un home? Els senyors que han donat la disposició no tenen força moral per decidir. Ell no se'n va fins que qui té real autoritat per fer-ho no decideixi. Quan el 14 d'abril va prendre possessió de la Jefatura de Policia, a la llista de confidentes trobà tots els monàrquics que ara són al Partit Radical. ¿I són aquests monàrquics els que l'han de treure? No!'*⁸⁰⁰.

En una assemblea general el 23 de març l'Ateneu Republicà Radical del districte V, amb l'assistència de 500 socis, es declarava independent⁸⁰¹, reafirmant el seu sentiment de republicans federals i declarant-se un partit republicà independent⁸⁰².

Unes setmanes més tard, en una conferència pública al ja Ateneu Republicà Radical Independent, *'nosaltres no entenem l'actuació del Partit Radical a les Corts, encara que podria molt bé ésser que la nostra actitud obeís a entendre-ho massa. Ni com a radicals ens interessa el Poder, si aquest ha d'ésser un perill per a la República i no ens convenç que Lerroux pugui fer obra més revolucionària del braç de Maura, que del braç de Prieto', 'avui és Azaña el que fa de republicà-radical, que és com nosaltres entenem que han d'actuar els republicans d'avui. El que fa Lerroux no ho vull qualificar per pietat'*⁸⁰³.

Les escissions van ser un tema relativament menor en comparació al malestar al partit, tenint en compte que dels regidors de l'ajuntament de 1931, cap regidor repetiria en les llistes el 1934 i només Jesús Ulled, dels radicals més propers a Lerroux tindria un paper protagonista com a cap de la minoria radical després de la marxa de Pich i Pon durant els governs gestors.

Josep Estadella, un dels radicals més catalanistes, també abandonaria el partit el 1935⁸⁰⁴. Després de l'alcaldia de Pich i Pon, els organismes directius del partit a Catalunya es dissolien⁸⁰⁵ i en les eleccions generals de 1936 només es presentarien en solitari a Lleida on va assolir un 3,48% del vot i dins del Front Català d'Ordre en la resta amb un ja clar procés de descomposició, sense obtenir cap diputat i només cinc en el total de l'Estat.

---

⁷⁹⁹ La Publicitat, 1-2-1933, p. 4.

⁸⁰⁰ La Publicitat, 4-3-1933, p. 3.

⁸⁰¹ La Humanitat, 24-3-1933, p. 5.

⁸⁰² La Publicitat, 25-3-1933, p. 6.

⁸⁰³ L'Opinió, 11-4-1933, p. 5.

⁸⁰⁴ La Publicitat 15-11-1935, p. 1.

⁸⁰⁵ La Humanitat, 22-11-1935, p. 7.

7.4. Les candidatures per les eleccions

En les eleccions de 1932, els radicals no obtenien cap escó al Parlament de Catalunya. Les setmanes anteriors, els diaris ja remarcaven les dificultats de confeccionar una candidatura viable que satisfés els vells republicans i els nous radicals, *'es tan difícil d'harmonitzar els gustos – i els interessos – de la gent de poca roba i de l'aristocràcia'*⁸⁰⁶.

Els catalans a més, van fer desencerts, que en pas era una conseqüència del desconcert en el partit. En les eleccions van fer una estratègia d'incloure representació de centres regionals – tots desautoritzats per ostentar aquesta representació – una divisió entre catalans i no catalans, , la campanya *'es indiscutible que va comportar una gran reacció en les files d'ERC, mobilitzant els reacis'*, a més de per exemple, una declaració de Martínez Barrio a un míting al Teatre del Bosc dient que votar ERC era votar a Azaña⁸⁰⁷, que era molt popular en el catalanisme d'esquerres⁸⁰⁸.

'L'Opinió' de cara a les eleccions generals de 1933, assenyalava que el Partit Radical a Catalunya estava dividit en tres partits: radicals humils, radicals de prestigi i ex-militants de la UP, i que Pich i Pon, en una reunió amb els dirigents hauria explicat la intenció de Lerroux de confeccionar la candidatura dividida en tres grups: 4 o 5 nombres d'elements populars del Partit, 4 o 5 de figures representatives del mateix i la resta amb elements industrials i del comerç que es van unir a les files després del 14 d'abril⁸⁰⁹.

Per la 'Campana de Gràcia', ja sota control del sector d'*Estat Català* d'ERC considerava que *'el lerrouxisme barceloní només s'aguanta perquè així els convé a quatre vius que tenen l'esperança que si un dia puja en Lerroux al Poder, podran assaltar tots els càrrecs'*.

El 1933 el trencament amb ERC ja era total i la crítica anava més enllà: *'banquets, mítings, conferències, campanyes violentes des d'El Progreso, homenatges.. no s'estan de res. Ells no s'adonen que fan una pestilència cadavèrica i que la gent se n'aparta amb repugnància'* i posava un exemple: *'Santamaria anuncia una conferència sobre el perquè ell i els seus amics són lerrouxistes. Prou que ho sabem i no cal que s'escarrassi. De modest carril·laire a gran senyor i príncep de tot un districte municipal, gràcies a la bandera lerrouxista i en contacte amb les grans*

---

⁸⁰⁶ L'Esquella de la Torratxa, 7-10-1932, p. 4.

⁸⁰⁷ La Humanitat, 23-11-1932, p. 1.

⁸⁰⁸ Ibid., p. 1.

⁸⁰⁹ L'Opinió, 5-11-1933, p. 8.

*empreses financeres, no s'ha pas d'ésser gaire llest per comprendre la seva abnegació al lerrouxisme*⁸¹⁰.

La situació esperada la trobem després dels fets d'octubre, quan en una nota el Consell Regional del PRR a tots els comitès provincials catalans, amb l'acord de *'de recollir, urgentment, dels comitès de totes les ciutats i pobles de Catalunya, les llistes amb els noms de militants del Partit que puguin ocupar places de Comissions gestores, secretaris municipals, regents d'escoles de primera ensenyança, etc. per a facilitar la tasca del Consell regional, en arribar el moment d'oferir noms per a la reorganització política i administrativa de la regió catalana en el moment s'escaigui*⁸¹¹.

7.5. L'escissió a la resta de l'Estat

El cert és que un dels principals problemes era el d'articular un programa clar i concret, per tant, la unitat es va mantenir mentre van ser un partit d'obstrucció però es va acabar trencant en el moment que el partit va assumir el poder.

A principis de maig 22 diputats radicals, demanaven a Martínez Barrio que prengués la paraula⁸¹² i se separaven després de no arribar a un acord amb Lerroux⁸¹³ i finalment el 31 de maig de 1934 es formava el Partit Radical Demòcrata, al voltant de Martínez Barrio, que va tenir poca afectació a Catalunya, però en canvi a Mallorca gran part dels centres radicals van passar a formar part del nou partit⁸¹⁴. El partit es fusionaria amb part del radical socialista de Gordon Ordax⁸¹⁵.

En el País Valencià se separaven també els autonomistes del Partit Radical⁸¹⁶, una escissió del Partit Autonomista Valencià, on el diputat Juli Just assegurava que la nova formació estava al costat de Catalunya i que aquesta havia estat una de les causes del dissentiment, i assegurava que *'Blasco Ibàñez i Azzati feren un partit que durant més de 30 anys lluità sense descans contra la monarquia. Uns mesos de Poder han estat suficient per a destruir aquesta obra*⁸¹⁷.

Les discrepàncies encara estaven presents malgrat la marxa dels dissidents, i el 30 de setembre de 1934 s'atorgava un vot de confiança a Lerroux, partidari de la cooperació amb la CEDA, malgrat l'oposició dins del grup⁸¹⁸.

---

⁸¹⁰ La Campana de Gràcia, 5-6-1933, p. 8.

⁸¹¹ El Mirador, 8-12-1934, p. 1.

⁸¹² L'Opinió, 3-5-1934, p. 15.

⁸¹³ L'Opinió, 17-5-1934, p. 1.

⁸¹⁴ La Publicitat, 1-6-1934, p. 5.

⁸¹⁵ La Publicitat 17-8-1934, p. 1.

⁸¹⁶ La Publicitat, 11-4-1934, p. 5.

⁸¹⁷ L'Opinió, 19-7-1934, p. 8.

⁸¹⁸ La Publicitat 30-9-1934, p. 5.

El regidor radical de Barcelona, Frederic Frigola, assegurava que *'no crec que tingui importància a Catalunya la dissidència del senyor Martínez Barrio. A Catalunya es fa difícil, per no dir gairebé impossible, la formació del que s'anomenen partits nacionals, regits per homes que no siguin catalans o que no parlin català. Ha arrelat ja tan fonament al nostre país el concepte d'autonomia, que aquesta s'imposa en totes les manifestacions de la vida pública.*

A més, el partit que a Catalunya es formés sota la direcció del senyor Martínez Barrio, per molt respectable i enlairada que sigui la personalitat d'aquest senyor, no representaria cap nova modalitat en l'ordre esquerrà, com no fos una capelleta més en les excessives que ja figuren en la tendència esquerrana i d'esquerra política a Catalunya ja n'hi ha una que és l'Esquerra Republicana, amb l'esperit que li va infiltrant, per a mi, amb molt d'encert, el senyor Companys.

Qui podrà anar a integrar el nou partit que, segons es diu, es titula radical demòcrata, dirigit pel senyor Martínez Barrio? Indubtablement podria ésser una part de l'actual partit radical, i no crec aquí amb dissidències, perquè els que poguessin ésser dissidents, molts o pocs, més aviat pocs que molts, ignoro si podrien ésser coalicionistes amb les altres fraccions d'esquerra per a un front únic'⁸¹⁹. Finalment seria Frigola el que marxaria del PRR després de l'actuació d'aquest durant els governs gestors.

Les diferències encara seguirien, aquest cop entre lerrouxistes i albistes (Santiago Alba), amb dos sectors on 45 diputats, gairebé la meitat dels 102 que tenia el partit, estarien disposats a escindir-se i només a la falta de tenir un cap visible segons Pérez Madrigal⁸²⁰. De 102 diputats en les eleccions de 1936 passarien a un 1,1% dels vots i només cinc diputats, sense obtenir acta el líder Lerroux. El partit quedaria en la irrellevància fins a la seva desaparició durant la Guerra Civil.

---

⁸¹⁹ L'Opinió, 22-5-1934, p. 4.

⁸²⁰ La Humanitat, 11-12-1935, p. 8.

8. La primera etapa de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer

El 14 de gener se celebraven les eleccions municipals i el primer de febrer es feia la sessió de constitució de l'Ajuntament. Només sis dels cinquanta regidors que havien estat escollits en l'ajuntament de 1931-1934 repetien en el càrrec en aquest nou consistori, format per 40 regidors.

El 85% eren nous en un ajuntament republicà. Els únics regidors que tornaven a formar-ne part eren Jaume Vachier Pallé, Josep Escofet Andreu i Domènec Pla Blanco per ERC, Antoni Vilalta Vidal, pel PNRE, mentre de la Lliga Catalana hi eren un altre cop regidors Andreu Bausili Sanromà i Francesc de Sagarra de Castellarnau.

Els motius, més enllà dels debats interns en cada partit, els trobem en l'acumulació de càrrecs. ERC havia aprovat en el seu congrés extraordinari d'octubre de 1932 que *'el càrrec de diputat a la Generalitat de Catalunya serà, en endavant, incompatible amb tot altre càrrec representatiu popular de sufragi directe, o sigui de diputat a Corts o de regidor'*, sumat a la impossibilitat de fer les tasques consistorials i a la vegada assistir també als plens i comissions a Madrid.

Dels homes d'ERC-USC de 1931, s'ha de tenir en compte, que es van produir tres morts (Vallverdú, Ventós i Campalans), set que van marxar dels partits (Bertran de Quintana, Casanelles, Comas, Duran i Guàrdia, Lluhí, Ventalló i Vilalta), cinc expulsats (Costa, Marlés, Puig Monné, Sànchez Silva i Vinyals), diputats a Corts (Aiguader i Aragay), així com al Parlament de Catalunya (Companys i Casanovas). Per tant, només Armengol de Llano, Joaquim Xirau (USC) i Miquel Ollé, no va repetir.

En el cas de la Lliga Catalana, alguns també havien passat a ser diputats en aquell moment (Pellicena i Solà i Cañizares), així com regidors que anaven a les llistes, però que els resultats els van deixar fora (Amat i Llopart), així com l'ex-comte Güell acostumava a absentar-se de la vida municipal, mentre Puig i Alfonso rondava la setantena.

En el cas dels radicals sí que trobem que absolutament cap regidor que repeteixi ni a les llistes. La clara divisió entre govern municipal i oposició mostrava el següent repartiment de forces:

Majoria de govern		Minories a l'oposició	
18 d'ERC	Pi Sunyer	9 regionalistes	Duran i Ventosa
	Serra Húnter		Codolà
	Ventós (Antoni)		Roda Ventura
	Vàchier		Saltor Soler
	Escofet		Calderó
	Carbonell		Bausili
	Salvadó		Vendrell
	Bernades		Sagarra de Castellarnau
	Pla		Blanch
	Gispert	1 tradicionalista, dins candidatura Lliga Catalanista	Soler Janer
	Godó	4 PRR	Matutano
	Pumarola		Matheu
	Mori		Domènech
	Oliva		Frigola
3 de la USC	Martínez Cuenca		
	Granier		
	Rosell		
3 d'ACR	Duran i Reynals		
	Boter		
	Hurtado (Ot)		
2 del PNRE	Vilalta		
	Altaba		

8.1. El canvi de funcionament en el nou ajuntament

Els principals canvis respecte de la legislatura anterior, era que la majoria de govern municipal era molt solida, sense opció de l'oposició de sumar ni guanyar les votacions per moltes absències que es produïssin a un ple en concret, amb l'afegit que els regidors que havien d'abandonar el càrrec eren substituïts pel següent de la llista.

Se sumava el fet que es formava una comissió de govern, que prenia gran part de les decisions i el ple només se celebrava un cop al mes, fet que alleujaria les discussions. Fent un càlcul ràpid, sense tenir en compte plens excepcionals, amb sessions setmanals, parlariem de més de 140 sessions en el període Aiguader, amb sessions tenses, amb obstruccions i diferents majories dins del consistori. Seguint aquesta línia, en el primer govern de Carles Pi Sunyer, més enllà de plens extraordinaris, es van celebrar menys de deu plens.

La nova situació portava, per tant, pèrdua de protagonisme de les minories, fet que va portar a la queixa del nou líder de la minoria de la Lliga Catalana, Lluís Duran i Ventosa, sobre el paper de les comissions, que *'tenen cura de l'administració del Municipi, i permet prescindir del sobrecarregament que administrativament representava l'antiga organització corporativa'*.

La resposta d'ERC era que la llei preveia els plens de màxim un cop al mes i mínim un trimestral, i van decidir l'opció més integradora, igual que en els municipis on existeix Comissió de Govern, no era obligatòria l'existència de comissions. Per tant, les limitacions d'atribucions, no es podien parlar d'una actitud del govern sinó de la nova llei municipal catalana, perquè es podria prescindir de la pròpia existència de les comissions, però la majoria volia articular l'actuació municipal i podien prestar un servei efectiu dins de la seva competència⁸²¹.

8.2. L'expulsió del debat d'altres esferes de la política

Malgrat les poques sessions, en el mes de març *'La Humanitat'* ja denunciava en les darreres sessions, que els *'consellers municipals de la Lliga han contestat amb l'obstrucció i l'escàndol. Els més distingits cridaners de la minoria, capitanejats pel senyor Sagarra, han dedicat hores i hores de sessió a la discussió de petites qüestions de detall, completament alienes al fons dels afers que es tractaven'*⁸²².

Com s'havia explicat en l'apartat *L'ajuntament com a cambra de discussió política'*, en el primer discurs explicava que no es podien fer simple administració, sinó que hi havia una orientació política, però que en serien exclosos els debats que corresponguessin a altres organismes.

En aquests vuit mesos, la principal tasca de l'ajuntament va ser la reordenació i sanejament de les finances⁸²³. Tot i això, la situació política catalana acabava produint intensos debats a l'ajuntament, en plena discussió de la Llei de Contractes de Conreu, que sent elaborada l'11 d'abril de 1934, la discussió, aprovació i conflictes posteriors van ocupar tota la legislatura municipals, va provocar encesos debats al consistori, amb l'afegit que aquestes qüestions no eren discutides en el Parlament amb la Lliga Catalana, ja que aquests l'havien abandonat el gener de 1934.

L'Ajuntament de Barcelona, acordava fer costat al govern i al Parlament de Catalunya, una decisió que considerava Carles Pi Sunyer, que no volia dir fer un debat polític sinó

---

⁸²¹ La Humanitat, 20-3-1934, p. 8.

⁸²² La Humanitat, 29-3-1934, p. 1.

⁸²³ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 195.

només d'afirmació. El PRR, la Lliga Catalana i el regidor del Partit Tradicionalista, o sigui, tota l'oposició es negaven a adherir-se a l'acord.

La declaració, en la sessió de l'11 juny de 1934, després que la llei fos suspesa pel TGC, situava la institució municipal al costat de les institucions catalanes en qualsevol circumstància, *'moltes vegades el treball de moltes generacions depèn de l'actitud d'un moment. Catalunya s'ha comportat fidelment amb la República i d'aquesta lleialtat n'ha sortit l'Estatut de Catalunya. Tenim dret a exigir la mateixa fidelitat. Una defallida podria emportar-se tots els nostres drets i totes les nostres conquestes.*

*Vingui el que vingui, passi el que passi, l'Ajuntament de Barcelona estarà al costat del President i del Govern de la Generalitat i del Parlament de Catalunya*⁸²⁴.

El líder de la minoria, Duran i Ventosa, avisava que *'una actitud de rebel·lia posaria en greu perill l'Autonomia aconseguida'*, i per tant, acceptar la suspensió de la Llei de Contractes de Conreu. En la mateixa línia, el Partit Tradicionalista, en paraula de Soler Janer, deia que el fall del Tribunal de Garanties havia de ser acatat.

El radical Matheu, recordava que van votar en contra del Tribunal de Garanties, però no podien adherir-se perquè primer que Catalunya era la República espanyola, mentre un altre radical, Frederic Frigola, declarava que els radicals catalans eren amics de Catalunya i aplaudien la descongestió del Poder Central, que efectuava l'Autonomia, però desaprojava que amb motiu del fall del Tribunal de Garanties s'exacerbés la passió contra Espanya, que no hi tenia res a veure⁸²⁵.

Per comunicar l'adhesió de l'ajuntament, l'alcalde i la Comissió de Govern visitaven al President de la Generalitat el 12 de juny⁸²⁶.

8.3. La dimissió de Jaume Vàchier

Un dels conflictes més mediàtics en l'ajuntament durant el període republicà, va ser l'afer Torner, amb el tinent Jaume Vàchier favorable a la concessió a Amadeu Torner, forçant els tempos en les darreres sessions per deixar adjudicada la concessió⁸²⁷.

Però, la Comissió de Govern va tenir una posició de no posar la mínima facilitat perquè el servei es posés en funcionament. En una reunió extraordinària el 2 de juny, ratificaven

---

⁸²⁴ Annex III. Document 14. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁸²⁵ L'Opinió, 12-6-1934, p. 7.

⁸²⁶ L'Opinió, 13-6-1934, p. 3.

⁸²⁷ Mirar el capítol 'La remodelació dels autobusos i l'Afer Torner', del bloc V: La transformació de la ciutat.

la posició davant l'afer, quan el 5 del mateix mes expirava el termini fixat en el contracte, per posar en marxa les vuit línies d'autoòmnibus que li van ser adjudicades.

El posicionament era de fer respectar sense cap canvi la concessió i no permetre cap acte que les infringís, fet mentre Vàchier es trobava a Bordeus, assistint a un congrés d'urbanisme⁸²⁸. Els autoòmnibus no podien fer les rutes a grans trets per considerar l'empresa que hi havia línies que no estaven en condicions perquè passessin autobusos, perquè els vehicles no havien passat la revisió municipal corresponent i principalment perquè no eren de fabricació nacional, quan en l'acord s'havien compromès en aquest punt.

Per aquest fet, s'impedia la circulació i per tant, s'incomplia el contracte de l'adjudicació. El mateix 5 de juny, la minoria consistorial es reunia al Casal d'Esquerra Republicana de Catalunya, per fixar posició en la liquidació de l'afer Torner.

En la reunió es posava a discussió la gestió del conseller de Circulació i Policia Urbana, Vàchier, al mateix temps que el de Cultura, Serra Húnter, sense estar Vàchier present. La votació entre tots els components de la minoria d'ERC, exceptuant els regidors de la Comissió de Govern (Massip, Ventós, Vàchier, Serra-Húnter i Pi Sunyer), va ser retirar la confiança a Vàchier i Serra Hunter.

El 8 de juny, Jaume Vàchier i Jaume Serra Húnter presentaven la seva dimissió en una sessió extraordinària⁸²⁹. L'alcalde Pi Sunyer, donava compte de la sortida Vàchier i Serra-Hunter, a causa de discrepàncies, mostrant la seva estima.

Davant la demanda d'explicacions de la Lliga, Pi Sunyer responia que la *'línia de la política municipal no ha estat trencada, el Partit pot perfectament conservar la seva compacitat i no donar compte de les seves dissensions intimes'*. També demanen més explicacions Matheu, però insisteix que és de règim interior del Partit i només els afers administratius han de ser del total coneixement del Ple⁸³⁰.

Serra i Hunter era el primer tinent d'alcalde fins al moment, que passava a ser substituït per Antoni Ventós, germà d'Ernest Ventós, que també va ser primer tinent en l'ajuntament d'Aiguader.

---

⁸²⁸ L'Opinió, 3-6-1934, p. 5.

⁸²⁹ L'Opinió, 9-6-1934, p. 10.

⁸³⁰ L'Opinió, 12-6-1934, p. 7.

El regidor Vàchier facilitava una nota on deia que *‘una votació adversa produïda dins d’Esquerra Republicana m’allibera de la responsabilitat de la Conselleria de Circulació i Policia Urbana . Una concepció personal rigidíssima de la disciplina que dec al Partit que em dugé al Municipi em veda de detallar públicament el concepte que aquesta decisió em mereix. Si altra cosa no, deixo en la història municipal de Barcelona el testimoni gens freqüent d’una llarga i aferrissada lluita amb determinades grans empreses explotadores de serveis públics’*⁸³¹.

La discussió, coincidint amb l’afer Torner, es produïa segurament entre la voluntat de mantenir l’adjudicació o prorrogar el temps per començar la concessió, encara que les condicions no fossin les acordades, i els partidaris de fer un nou concurs, que no s’acabaria resolent mai.

8.4. L’empresonament Granier-Barrera

Una altra fet rellevant en la vida del consistori era la detenció del regidor de la USC, Emili Granier Barrera (1908-1997), de 25/26 anys en aquell moment. Després de la manifestació antifeixista del 29 d’abril de 1934 a Barcelona, organitzada per la Generalitat de Catalunya, el regidor rebia el 5 de juny una querella subscripta pel president del Consell de Ministres, Alejandro Lerroux.

El parlament va ser el següent: *‘així com en les antigues guerres s’encenien fogueres per tal d’advertir la presència dels pirates, tot Catalunya, s’abranda anit passada de fogueres materials i ideals flamejants avui, per tal d’aprestar-se a la defensa dels nous pirates que ens assetgen.*

*Aquest acte és d’afirmació, de llibertat i, si calgués, de revolució. No és hora de fer demagògia, però hem de dir a tots els feixistes d’arreu que som ací disposats a defensar les essències de la revolució, a oposar-nos a tota mena de maniobres tèrboles i a tot allò que signifiqui una mixtificació de l’esperit de la República’, acabant amb visques a Catalunya, a la República i a la revolució*⁸³².

El jutjat nº 12, decretava presó i el processament del regidor, acusat d’injúries greus, fet al qual se sumava el Fiscal el que acusava el regidor per injúries a Samper com a cap de govern⁸³³ La querella va ser presentada pel fiscal el 15 de maig⁸³⁴.

El fet va xocar, ja que s’havia deixat transcórrer un més d’un mes d’ençà que haguessin succeït els fets, en canvi, a partir d’aquell moment s’aplicava el procediment d’urgència,

---

⁸³¹ La Publicitat, 10-6-1934, p. 3.

⁸³² La Humanitat, 1-5-1934, p. 8.

⁸³³La Veu de Catalunya, 7-6-1934, Ed. Matí, p. 9.

⁸³⁴ La Veu de Catalunya, 8-6-1934, Ed, Matí, p. 9.

quan a més, la legislació marcava que era l'Audiència i no el jutjat el que decretés el processament, com s'havia fet amb els regidors de l'Ajuntament de la Dictadura⁸³⁵.

El 10 de juny era tramès a l'Audiència el recurs de competència interposat en el sumari⁸³⁶. En una carta oberta el regidor Garnier-Barrera, des de la presó i adreçada a l'alcalde, denunciava les actuacions en contra seu per un acte polític⁸³⁷. El conflicte va anar més enllà, el regidor socialista, era antic membre d'*Estat Català*, mentre que el magistrat era Jovino Fernández-Peña, que encapçalava el grup de membres de la judicatura més espanyolistes i contraris a l'aplicació de l'Estatut⁸³⁸.

Per la seva part, l'ajuntament manifestava la seva adhesió i simpatia i fins i tot, la Lliga Catalana oferiria col·laboració de la seva minoria per les gestions que s'haguessin de fer, mentre el radical Domènech s'inhibia⁸³⁹.

En una polèmica sessió en el Tribunal d'Urgència, s'obligava a desallotjar la sala. El 22 de juny, Granier-Barrera era condemnat a dos mesos i un dia de presó⁸⁴⁰. Però a més de la denúncia de la Fiscalia, quedava la querella presentada per Lerroux, que s'efectuaria en la presó del jutjat nº 15⁸⁴¹.

Com a conseqüència obvia Granier-Barrera no podia assistir a les sessions⁸⁴², finalment Lerroux '*perdona la vida*' a Granier, ja que considerava que després de la declaració en el judici celebrat el 23 de juny i un escrit del seu defensor del 3 de juliol, Lerroux es donava satisfet, ja que l'acusat va manifestar que no volia injuriar, sinó que va fer una crítica política i desistia de la querella⁸⁴³.

El diumenge 5 d'agost Granier era alliberat, en compliment de la sentència, per injúries al Cap del Govern de la República, senyor Samper. Granier va pregar que uns quants dels manifestants anessin al Palau de la Generalitat a sol·licitar l'alliberament dels

---

⁸³⁵ La Veu de Catalunya, 7-6-1934, Ed. Matí, p. 9.

⁸³⁶ La Publicitat, 10-6-1934, p. 3.

⁸³⁷ Annex III. Document 15. L'Opinió, 19-6-1934, p. 3.

⁸³⁸ LÓPEZ, Esteve, Manuel, "Els fets d'octubre de 1934: més enllà de l'acció governamental". Universitat Pompeu Fabra. 2012, p. 99.

⁸³⁹ L'Opinió, 12-6-1934, p. 7.

⁸⁴⁰ La Publicitat, 23-6-1934, p. 1.

⁸⁴¹ La Publicitat, 24-6-1934, p. 3.

⁸⁴² El Mirador, 14-6-1934, p. 1.

⁸⁴³ La Humanitat, 18-7-1934, p. 8.

nacionalistes empresonats Aimà, Bofill, Canals, Clariana, Moragues i Rangel, i la destitució dels jutges i magistrats que s'havien mostrat desafectes a Catalunya⁸⁴⁴.

---

⁸⁴⁴ L'Opinió, 7-8-1934, p. 4.

9 .L'obra republicana a la cruïlla: el xoc entre la Generalitat i el Consell de Ministres

La victòria a les eleccions municipals de les forces d'esquerres a Catalunya, cohesionava les esquerres de tot l'Estat, a la vegada que les institucions catalanes se situaven com el baluard de la República del primer bienni.

El Congrés per la seva part seguia un programa d'enderrocar l'obra de les esquerres. En la crisi de govern a principis de març, ja se substituïen als ministres més esquerrans, Martínez Barrio i a Lara. La CEDA no formava part del govern, però influïa en l'orientació.

El 20 d'abril s'aprovava la llei d'amnistia, deixava en llibertat a 1.474 pistolers, 552 condemnats per atemptat, 344 per delictes contra la República, 118 per desordres públics, 165 reus per sedició, 26 que fabricaven explosius i 169 per agressió i insult a la força armada. En total 3.707 presos al carrer⁸⁴⁵, a la vegada que també es restablia la pena de mort.

També s'aprovava el projecte de Llei d'havers de la clerecia⁸⁴⁶, mentre els socialistes, el partit més gran a l'esquerra, feien obstrucció al projecte d'amnistia i de derogació de la llei de termes municipals, però sent minoria.

L'aprovació de la llei d'amnistia provoca una crisi, fins i tot amb la negativa del President de la República a signar-la, encara que finalment ho va fer⁸⁴⁷. La crisi portava al capdavant del govern a Ricardo Samper, radical valencià, però que comptava amb l'oposició dels radicals valencians autonomistes, semblant una figura de segon ordre, sense prou prestigi, que servia per aglutinar⁸⁴⁸

Martínez Barrio assegurava que *'jo ja no em sento amb forces per seguir contrariant el meu pensament i la meva inclinació esquerrista'*⁸⁴⁹. En el mes d'abril ja no assistia a la reunió de la minoria ni el Comitè Executiu del partit i finalment, fundava el 16 de maig el Partit Radical Demòcrata, que formaria la Unión Republicana el setembre de 1934 amb la unió amb els radical-socialistes liderats per Félix Gordón Ordás.

---

⁸⁴⁵ L'Opinió, 10-5-1934, p. 1.

⁸⁴⁶ La Humanitat, 5-4-1934, p. 1.

⁸⁴⁷ La Publicitat, 25-4-1934, p. 1.

⁸⁴⁸ L'Opinió, 28-4-1934, p. 1 i 6.

⁸⁴⁹ L'Opinió, 1-3-1934, p. 1 i 3.

Les esquerres iniciaven la seva reorganització, seguint l'exemple de la confluència catalana, amb la fusió d'Acción Republica, Federal Autònom, ORGA i Radical-Socialista independent que formarien Izquierda Republicana el 3 d'abril de 1934.

Per ERC s'havia d'anar a la dissolució de les Corts perquè només hi havia dues alternatives, un govern minoritari republicà, com el govern provisional del 14 d'abril o els radicals amb les dretes, que no defensaven la República⁸⁵⁰, mentre es produïen moviments cada cop més dirigits a aquesta segona opció, on Gil Robles, líder de la CEDA afirmava que s'inhibia de la forma de govern, però que estava disposat a governar dins del règim actual⁸⁵¹. En els socialistes s'imposa la tesi que s'ha d'aconseguir el poder per la revolució.

9.1. El conflicte a Catalunya

Mentre començaven les tensions amb la Generalitat, per exemple, amb el restabliment per part del Consell de Ministres de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre, que havia d'afectar Catalunya, quan la Generalitat tenia el dret d'exercir les funcions a Catalunya⁸⁵².

Lluís Companys: *'Mentre confiem que allà s'aclareixi el panorama, aquí les forces d'esquerra hem d'assegurar el triomf amb l'obra de Govern, per tal que Catalunya sigui un exemple i un baluard'*⁸⁵³. El 29 d'abril es feia una manifestació antifeixista convocada per la Generalitat, després d'un acte de les joventuts de la CEDA a El Escorial amb tints feixistes.

En la sessió del 21 de març és aprovada la Llei de Contractes de Conreu, promulgada el 12 d'abril de 1934. L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, mostrava la seva total oposició, i el govern de la República presentava recurs de competència davant el TGC. La maniobra era entesa com *'la cosa més greu que li ha esdevingut a la República, des de la seva proclamació'*⁸⁵⁴, ja que era una llei que desenvolupava l'autonomia, per tant, una limitació a una de les primeres lleis que desenvolupaven el poder legislatiu català, perquè no concordaven amb la voluntat de l'Estat. Era simplement convertir l'autogovern en una simple administració.

---

⁸⁵⁰ L'Opinió, 2-3-1934, p. 16.

⁸⁵¹ La Publicitat, 25-3-1934, p. 5.

⁸⁵² L'Opinió, 18-2-1934, p. 1.

⁸⁵³ La Humanitat, 4-4-1934, p. 1.

⁸⁵⁴ L'Opinió, 6-5-1934, p. 1.

El recurs era presentat a causa d'una proposició incidental de la Lliga a les Corts, malgrat que Ricardo Samper havia manifestat que no volia atacar l'autonomia catalana i que *'a mi, y conste que lo digo personalmente, sin que sea criterio de Gobierno, me parece dicha Ley francamente bien en algun de sus aspectos'*, finalment a causa de les pressions autoritzava el recurs.

La llei no només era declarada inconstitucional íntegrament el 8 de juny, amb tres vots particulars i una gran discussió, sinó que es considerava que el Parlament català no tenia autonomia per legislar sobre aquesta qüestió⁸⁵⁵, fet que comportava a manifestos dels partits d'esquerres a Catalunya en defensar la llibertat i el dret *'en el terreny que calgui'*⁸⁵⁶. La USC entenia que calia fer ús de tots els mitjans per defensar l'autonomia, mentre la UGT i la Federació Catalana de Joventuts Socialistes demanaven a la Generalitat que s'implantés igualment la llei de Contractes de Conreu i que estaven disposades a obrar en conseqüència⁸⁵⁷.

Per la seva part la minoria catalana d'esquerra es retirava del Congrés de Diputats, acompanyada de la minoria basca. En el Parlament de Catalunya, el president Companys feia un discurs on declarava: *'Si els diputats us ratifiquen, el Govern de la Generalitat farà complir la Llei passi el que passi...'*, la Lliga Catalana en aquesta ocasió enviava un únic presentant, Ramon d'Abadal i Calderó, el lligaire més veterà, de més de setanta anys⁸⁵⁸, entrant escortat per Badia.

Manuel Azaña declarava que *'no estar amb Catalunya en aquests moments, és fer una traïció al mateix esperit de la República'*⁸⁵⁹. El 12 de juny, el Parlament de Catalunya tornava a aprovar la Llei de Contractes de Conreu, mentre Samper demanant plens poders, decidia tancar les Corts fins a octubre⁸⁶⁰.

En l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre es renovava la junta, que en detriment de la Lliga s'imposava una composició propera a la CEDA, amb el president Josep Cirera i Voltà, que consideraven que la Lliga no va decidir a instar el recurs fins que va veure que

---

⁸⁵⁵ IVERN i Salvà, Maria Dolors/1, , op. cit., p. 100.

⁸⁵⁶ L'Opinió, 10-6-1934, p. 1.

⁸⁵⁷ L'Opinió, 12-6-1934, p. 9.

⁸⁵⁸ L'Opinió, 13-6-1934, p. 1.

⁸⁵⁹ L'Opinió, 14-6-1934, p. 4.

⁸⁶⁰ L'Opinió, 5-7-1934, p. 1.

la CEDA se li anava a avançar⁸⁶¹. Per tant, es vinculaven amb les dretes estatals, que és on existia el poder per poder mantenir la situació que defensaven al camp.

L'Institut, no reconeixia la llei del 12 de juny, ja que el Parlament català no tenia competència, i amenaçava en demanar la inhabilitació del President de la Generalitat i el seu govern, reclamant a més, que els serveis d'ordre públic a Catalunya revertissin a l'Estat⁸⁶².

9.2. Cap a l'octubre de 1934

El 8 de setembre de 1934, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre celebrava una assemblea a la Monumental Cinema a Madrid amb 5.000 propietaris catalans, en contra la política de la Generalitat i demanant que s'executés la sentència del TGC. Acció Popular posava les dependències al servei dels *isidres* i s'obtenia l'adhesió de totes les organitzacions monàrquiques, amb l'assistència entre altres de Gil Robles, Goicoechea, Calvo Sotelo⁸⁶³

Com a rèplica va tenir lloc una vaga general a la capital de l'Estat. A Barcelona, membres del BOC incendiaven la seu de l'Institut Agrícola, amb danys d'unes 25.000 pessetes, a la Plaça de Josep Oriol, davant l'antic Palau Fiveller⁸⁶⁴. El 12 de setembre es clausurava l'Institut⁸⁶⁵.

Cirera declarava que *'els milers de catalans afiliats a l'Institut, ja no se sentiran mai més representants per cap partit regional'*⁸⁶⁶. Anguera de Sojo, juntament amb Cirera, estaven organitzant una CEDA catalana⁸⁶⁷, que acordaven llençar un manifest el 12 d'octubre⁸⁶⁸, que finalment es produiria el 26, creant Acció Popular Català, adherida a la CEDA, amb sectors procedents del Partit Agrari de Catalunya, i agrupacions amb poca simpatia pel catalanisme, així com elements agraris i catòlics de la Lliga que volien més duresa en la defensa del catolicisme i la propietat agrícola.

---

⁸⁶¹ L'Opinió, 10-8-1934, p. 3.

⁸⁶² L'Opinió, 17-8-1934, p. 1 i 5.

⁸⁶³ La Humanitat, 8-9-1934, p. 7.

⁸⁶⁴ L'Opinió, 8-9-1934, p. 5.

⁸⁶⁵ L'Opinió, 12-9-1934, p. 4.

⁸⁶⁶ L'Opinió, 11-9-1934, p. 3.

⁸⁶⁷ L'Opinió, 15-9-1934, p. 3.

⁸⁶⁸ L'Opinió, 30-9-1934, p. 1.

El ministre Guerra del Rio, assegurava que la gestió de la llei de contractes de conreu estava absolutament acabada, mentre Gil Robles insistia en el fet que la Generalitat estava en rebel·lia⁸⁶⁹. En canvi, El Socialista publicava una carta on es deia que el càrrec de secretari del TGC havia estat comprat per 30.000 pessetes⁸⁷⁰ i els centres socialistes eren escorcollats, amb diversos detinguts⁸⁷¹.

El 27 de setembre es declarava l'estat d'alarma, per tant, censura prèvia a la premsa, mentre els socialistes, bascos i catalans retornaven per evitar que el govern fos lliurat a la CEDA⁸⁷². Per la seva part en una nota la Lliga Catalana acordava el 25 de setembre retornar al Parlament de Catalunya.

En el País Basc, la crisi a conseqüència de l'Estatut basc i l'intent de vulnerar el concert, també havia portat a la dimissió de 600 regidors, un 85% de regidors d'ajuntaments⁸⁷³.

La crisi catalana s'anava a la solució, fent la Generalitat un reglament de llei, quedant redactat el 21 de setembre el text definitiu de la Llei de Contractes de Conreu, amb el vistiplau del Govern de la República, però en obrir les Corts, el 2 d'octubre la crisi era total, considerant les dretes l'acord un *crimen politico imperdonable*⁸⁷⁴. En el govern havien dimitit Cid (agrari de Martínez de Velasco) i Villalobos (melquiadista) i Gil Robles proposava un govern majoritari, per tant, amb la CEDA⁸⁷⁵.

9.3. El 6 d'octubre abans de la proclamació a l'Ajuntament de Barcelona

El nou govern que es formava el 4 d'octubre incloïa tres ministres de la CEDA (Agricultura, Justícia i Treball), amb intransigents reaccionaris com Rafael Aizpún. Com a conseqüència, les forces d'esquerres trencaven tota solidaritat amb les institucions i declaraven que es preparaven a defensar la República per tots els mitjans. La vaga general esclatava el 5 d'octubre a Madrid, València, Sevilla i Badajoz⁸⁷⁶, sense la participació d'anarquistes i sense coordinar, fet que portava al fracàs del moviment.

---

⁸⁶⁹ L'Opinió, 19-9-1934, p. 8.

⁸⁷⁰ L'Opinió, 21-9-1934, p. 1.

⁸⁷¹ L'Opinió, 22-9-1934, p. 8.

⁸⁷² L'Opinió, 27-9-1934, p. 8.

⁸⁷³ La Publicitat, 26-9-1934, p. 7.

⁸⁷⁴ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 222.

⁸⁷⁵ L'Opinió, 2-10-1934, p. 1.

⁸⁷⁶ L'Opinió, 5-10-1934, p. 1.

Companys havia volgut contenir els escamots d'*Estat Català* i els milicians de l'Aliança Obrera i restar a l'expectativa del que es passava a la resta de la península, però el 5 l'Aliança Obrera decretava la vaga general a Catalunya, aturant tramvies, busos i trens, amb pancartes que es llegien '*Exigim la República Catalana*', amb una actitud passiva de la CNT. Companys esperava que la vaga general comportés la dimissió de Lerroux i la dissolució de les corts per Alcalá-Zamora⁸⁷⁷.

L'Aliança Obrera la formaven, la UGT, comunistes dissidents i els més exaltats del CADCI. Units amb una finalitat revolucionària. Els escamots i el conseller de governació Dencàs tenien l'encàrrec que es disposessin d'entrar en combat⁸⁷⁸. L'endemà Lluís Companys proclamava la '*República catalana dins la República federal espanyola*', mentre a la zona minera d'Astúries es produïa una vaga revolucionària contra el govern.

L'ajuntament de Barcelona ni els mateixos membres d'ERC tenien coneixement els dies previs. Justament en la mateixa setmana, en la sessió de la Comissió de Govern del 3 d'octubre, s'acceptava la invitació feta a la Corporació Municipal per l'Ajuntament de Tolosa, per assistir el dia 7 d'octubre a la Fira d'aquell municipi. Es confirmava l'assistència de l'alcalde, Massip, Hurtado i Saltor. Un avió especial havia de sortir del camp d'aviació de Barcelona cap a Tolosa el dia 7 a les 15:30 h de la tarda, però finalment no van poder assistir⁸⁷⁹.

El dia 6 d'octubre, amb vaga general, va haver-hi manifestacions en les poblacions. Una de l'Aliança Obra reunia 5.000 manifestants, i durant la jornada es produïen tirotejos i topades amb la FAI, Dencàs es dirigia a la població per ràdio: '*Poble de Catalunya, el Govern de la Generalitat no té cap dubte que tots esteu al seu costat i que heu de contribuir amb el vostre civisme a mantenir l'ordre. Però com que tenim notícies que elements extremistes intenten pertorbar aquest ordre, hem pres les disposicions del cas i ja avisem que aquesta tarda serà presa militarment la ciutat pel Sometent Republicà de Catalunya. Els extremistes han iniciat una agressió contra la força pública, i han comès algunes arbitrarietats, que cal evitar, per la qual cosa se us demana l'ajut de tots en aquests moments de greu responsabilitat*'⁸⁸⁰.

A la tarda, la situació era crítica i tot restava paralitzat, amb el govern municipal en seriosos problemes. L'alcalde Pi Sunyer considerava que els serveis públics no es podien paralitzar, ja que no circulaven trens, les comunicacions amb la resta de localitats van

---

⁸⁷⁷ IVERN i Salvà, Maria Dolors/2, op. cit., p. 115.

⁸⁷⁸ IVERN i Salvà, Maria Dolors/2, op. cit., p. 112.

⁸⁷⁹ Annex III. Document 16. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 60/1934. Fira de Toulouse (França) (Octubre).

⁸⁸⁰ IVERN i Salvà, Maria Dolors/2, , op. cit., p. 115.

quedar virtualment suspeses i no es podia circular sense autorització de la Conselleria de Governació, Estat Català o l'Aliança Obrera. Com a conseqüència, trucava a l'Aliança Obrera i es reunia amb una comissió a l'ajuntament convenent que no es podia aturar la vida de la ciutat, assegurant el funcionament normal dels serveis municipals, i fent una locució de Carles Pi Sunyer per la ràdio per tranquil·litzar la població⁸⁸¹.

Al vespre, l'Aliança Obrera feia una manifestació de les Rambles fins a la Plaça de la República demanant armes. La informació de la resta de l'Estat era molt minsa, més enllà de l'aixecament d'Astúries, amb el butlletí d'Aliança Obrera afirmant que la insurrecció s'havia estès “*per tot Espanya en magnituds mai vistes*”, acabant amb “*és avui quan ha de proclamar-se la República Catalana*”⁸⁸²

Les manifestacions de l'Aliança Obrera exigint la República Catalana feien témer des de la Generalitat que s'assaltés l'edifici i s'apoderessin amb el govern. Una comissió es va entrevistar amb Companys, advertint que si consideraven que la revolució estava en perill, proclamarien la República Catalana. Companys va assegurar que farien el que fos necessari però que la manifestació s'havia d'acabar, mentre anunciaven que Companys es dirigiria a la població a les 20.00 h, on va proclamar l'Estat Català, sent rebut amb aplaudiments i visques⁸⁸³.

Companys va pronunciar el discurs des del balcó del Palau de la Generalitat, acompanyat per Joan Tauler (ERC), Estanislau Ruiz Ponseti (USC) i Joan Casanelles, Tarradellas i Antoni Xirau i Pere Comas (PNRE). El discurs de Companys va ser el següent:

'Catalans!: Les forces monarquitzants i feixistes que d'un temps ençà pretenen de traïr la República han aconseguit llur objectiu i han assaltat el poder. [...] Els fets que s'han produït donen a tots els ciutadans la clara sensació que la República, en els seus fonamentals postulats democràtics, es troba en gravíssim perill. Totes les forces autènticament republicanes d'Espanya i els sectors socials avançats, sense distinció ni excepció, s'han aixecat en armes contra l'audaç temptativa feixista.

La Catalunya liberal, democràtica i republicana no pot estar absent de la protesta que triomfa arreu del país, ni pot silenciar la seva veu de solidaritat amb els germans que, en les terres hispanes, lluiten fins a morir per la llibertat i pel dret. Catalunya enarbora la seva bandera i crida tothom al compliment del deure i a l'obediència absoluta al Govern de la Generalitat, que, des d'aquest moment, trenca tota relació amb les institucions falsejades.

---

⁸⁸¹ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 287.

⁸⁸² PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 248.

⁸⁸³ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 253.

En aquesta hora solemne, en nom del poble i del Parlament, el Govern que presideixo assumeix totes les facultats del poder a Catalunya, proclama l'Estat Català de la República Federal Espanyola, i en establir i fortificar la relació amb els dirigents de la protesta general contra el feixisme, els invita a establir a Catalunya el Govern Provisional de la República, que trobarà en el poble català el més poderós impuls de fraternitat en el comú anhel d'edificar una República Federal lliure i magnífica. [...] Catalans!, L'hora es greu i gloriosa. L'esperit del President Macià, restaurador de la Generalitat, ens acompanya. Cadascú al seu lloc i Catalunya i la República en el cor de tots'.

El discurs va ser seguit per Carles Pi Sunyer i alguns regidors des del balcó de l'Ajuntament, hissant la bandera catalana al balcó com havia fet la Generalitat, amb gairebé tots els regidors de la majoria presents. Abans s'havia reunit la Comissió de Govern, acordant que si era necessari, es convoqués immediatament una sessió extraordinària del Ple Consistorial.

9.4. Els fets del 6 al 7 d'octubre a l'ajuntament

Calia convocar els de la minoria i facilitar-los el transport i la seguretat, pel qual, va ser convocada a les 22.00 h. La porta de la Plaça de la República es va mig tancar amb guàrdies municipals armats, a més de venir una vintena de Mossos d'Esquadra de la Generalitat. La proclama era només defensar l'edifici, no atacant sense una nova ordre de l'alcalde⁸⁸⁴.

A les 21.00 h es produïen els primers tirotejos al CADCI. En l'ajuntament les forces eren insuficients, desemparats i sense saber on estaven les forces de la conselleria de Governació.

Per tant, l'ajuntament estava abandonat a la seva sort. En la sessió es va presentar la minoria de la Lliga, però no els radicals. Duran i Ventosa es reunia abans, fent una entrevista amb l'alcalde, on aquest li mostrava la proposició d'adhesió al Govern i a la Generalitat, però que va decidir que no es podien sumar.

L'acta de la sessió era la següent: *'a la ciutat de Barcelona, essent les deu i vint de la nit del 6 del mes d'octubre del 1934, sota la presidència del senyor Escofet i amb assistència dels senyors Mori, Rosell, Grianier-Barrera, Pumarola, Cardoní, Junyent, Cortès, Hurtado, Gispert, Bernades, Altaba, Godó, Salvadó, Pla, Pi Sunyer, Ventós, Duran i Reynals, Vilalta, Martínez Cuenca, Duran i Ventosa, Sagarra, Roda Ventura, Vendrell, Bausili, Codolà, Saltor, Calderó, Carbonell i Oliva, consellers, en reunió en sessió extraordinària a l'Ajuntament de Barcelona, actuant de secretari el titular del mateix senyor Josep Maria Pi Sunyer. El President manifestà*

---

⁸⁸⁴ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 254.

que es llegiria una proposició presentada per a distints consellers; en dóna compte el secretari. La proposició diu així:

“A l’Ajuntament Ple. Els consellers municipals subscriuen davant la proclamació de l’Estat Català de la República Federal Espanyola, fidels als ideals que han servit lleialment tota la vida, proposen al Ple consistorial que acordi la seva ferma i decidida adhesió al President i al Govern de Catalunya – Barcelona, 6 d’octubre del 1934-. Signen l’alcalde, senyor Pi Sunyer, els consellers regidors i alguns regidors de la majoria consistorial’.

Es va aixecar a defensar-la l’alcalde Carles Pi Sunyer, glossant els seus conceptes i demanant al Ple que l’aprovés. El senyor Duran i Ventosa es va oposar, en nom de la minoria de Lliga Catalana, estenent-se en consideracions per tal de demostrar que la improcedència de l’esmentada proposició. Rectificaren ambdós, sostenint en els seus respectius punts de vista.

El senyor Duran i Ventosa va demanar votació nominal, que va donar el següent resultat. Van votar sí: Mori, Rosell, Granier-Barrera, Pumarola, Cordoní, Junyent, Cortés, Hurtado, Gispert, Bernades, Altaba, Vilalta, Martínez Cuenca, Carbonell, Oliva i el president Escofet. Total, 22. Van dir que no: Duran i Ventosa, Sagarra, Roda Ventura, Vendrell, Bausili, Codolà, Saltor i Calderó. Total, 8. Donat a conèixer el resultat, el president va declarar aprovada la proposició i es va aixecar la sessió a les deu quaranta minuts. De la Lliga, només hi havia l’absència del regidor Blanc, que estava a fora de Catalunya, caçant a la muntanya de Gredos⁸⁸⁵. Els regidors lligaires van haver d’esperar a l’edifici tota la nit. De la majoria estaven tots menys el conseller-regidor, Josep Mª Masip, Serra Húnter i Vàchier.

Els soldats van arribar a la Plaça de la República sense disparar un tret. El Comandat Pérez Farràs, cap dels Mossos, defensava la Generalitat. El tiroteig començava a les 22.30 h, sota dos canons que s’estarien tota la nit.

Després d’estar la nit sota l’artilleria, sense un possible desenllaç favorable a les institucions catalanes, l’alcalde decidia comunicar-se telefònicament amb la Generalitat, com a resultat demanava una conferència amb el general Batet per posar fi al foc amb la rendició de l’ajuntament, fent aparèixer banderes blanques a les dues façanes de la Casa de la Ciutat i simultàniament també es fa al Palau de la Generalitat⁸⁸⁶.

---

⁸⁸⁵ La Veu de Catalunya, 12-10-1934, Ed. Matí, p. 11.

⁸⁸⁶ La Veu de Catalunya, 9-10-1934, Ed. Matí, p. 8.

L'ofensiva final començava a tres quarts de sis, s'iniciava amb trets de fusell i metralladora i canonades, disparant morterets i dues bombes. De l'ajuntament no es va fer ni un sol tret contra la força pública, a les sis de la nit, s'estenia una bandera blanca al baló. La lluita a la ciutat va costar quaranta morts i més de tres-cents ferits.

Després d'estar assetjats a l'ajuntament, els de la Lliga Catalana van poder sortir a tres quarts de set, intercedint Sunyer perquè no fossin detinguts, ja que s'havien oposat. Duran i Ventosa i Roda i Ventura van abraçar a Pi Sunyer, desitjant sort⁸⁸⁷.

L'alcalde Pi Sunyer, recolzant el cap a un escó, emocionat deia: *'ploro per l'obra que deixo per realitzar'*. En la plaça es trobava amb Companys i els consellers, amb qui s'abraçava i tractava de consolar, sent dirigits a la Comandància Militar carrer Jaume I avall i Via Laietana⁸⁸⁸.

El 7 d'octubre a les vuit del matí es feia càrrec de l'Ajuntament interinament, com a alcalde accidental, el tinent coronel d'Intendència, José Martínez Herrera, destituint tot l'ajuntament de Barcelona, sent l'únic gestor⁸⁸⁹.

9.5. Els detinguts dels Fets d'octubre

La nit del 6 al 7 d'octubre van detenir el Consell de la Generalitat - Lluís Companys, Joan Lluhí, Joan Comorera, Martí Esteve, Ventura Gassol, Martí Barrera i Pere Mestres-, exceptuant el conseller Josep Dencàs que va escapar.

També va ser detingut el President del Parlament, Joan Casanovas, l'alcalde de Barcelona, Carles Pi Sunyer, i els regidors d'ERC, Domènec Pla i Blanc, Josep Mª Massip Izabal, Josep Gispert i Vila, Josep Escofet i Andreu i Antoni Oliva i Oliva; el regidor del Partit Catalanista Republicà, Ot Hurtado i Martí, i d'altres persones que hi havia a l'edifici, entre els quals Miquel Santaló. Els detinguts eren portats a la caserna general de la Divisió, en presència de Batet i d'allà al vaixell-presó *Uruguay*.

L'alcalde accidental José Martínez Herrera, per l'enterrament dels militars, demanava expressament *'es faci amb el mateix ceremonial empleado en el entierro del sr. Macià'*. A més fa remarcar que la dedicatòria a estampar en les cintes sigui: *'El alcalde accidental de Barcelona a los muertos en defensa de la Patria'*. La conducció al cementiri de les víctimes

---

⁸⁸⁷ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 264.

⁸⁸⁸ L'Opinió, 9-10-1934, p. 5.

⁸⁸⁹ Ibid., p. 7.

va tenir lloc el 10 d'octubre a les quatre de la tarda des de l'Hospital Militar de Barcelona⁸⁹⁰.

Unes setmanes més tard, es feia a la Catedral, per especial encàrrec del bisbe sr. Iruita, es fa el solemne funeral '*en sufragio de los que gloriosamente sucumbieron en el cumplimiento del deber y de las demás víctimas de los pasados sucesos*'⁸⁹¹.

El 19 d'octubre, José Martínez Herrera, disposava que l'Alcaldia autoritzés a tots els funcionaris municipals que quan percebessin la mensualitat del mes d'octubre, podrien fer entrega la quantitat que estimessin oportuna al Dipositari, com a donatiu per la subscripció oberta en favor de les víctimes de l'Exèrcit amb motiu dels passats successos⁸⁹².

La mesura podria semblar una mesura de control, que s'afegia a la mesura que portés '*el senyor Dipositari una llista en que consti la relació dels funcionaris que voluntàriament han volgut contribuir a la subscripció, i la quantitat que deixen en el seu poder*'⁸⁹³. Es dipositaven a la Dipositaria Municipal 34.973,90 pessetes⁸⁹⁴, mentre l'ajuntament hi contribuïa amb 5.000 pts⁸⁹⁵.

Respecte als funcionaris detinguts, els funcionaris compresos en un sumari, havien de percebre el sou, si l'autoritat judicial no ordenava la retenció. En cas de no poder reintegrar-se al servei (per estar a la presó), els funcionaris sotmesos a procediments judicials se'ls abonaria dos terços del sou⁸⁹⁶.

---

⁸⁹⁰ Annex III. Document 17. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 56/1934. Enterrament de Les Víctimes dels Successos Ocorreguts a Barcelona la Nit del Dia 6 Al 7 d'Octubre.

⁸⁹¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 56/1934. Enterrament de Les Víctimes dels Successos Ocorreguts a Barcelona la Nit del Dia 6 Al 7 d'Octubre.

⁸⁹² Annex III. Document 18. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁸⁹³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁸⁹⁴ La Veu de Catalunya, 21-11-1934, Ed. Matí, p. 2.

⁸⁹⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁸⁹⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1.Alcaldia del Sr. Pich (Expedient: GM-281/1).

10. Carles Pi Sunyer i la recomposició d'ERC

Després dels fets d'octubre, la comarcal d'ERC de Barcelona, havia pres les atribucions de l'òrgan executiu⁸⁹⁷. El novembre els diputats d'Esquerra es reincorporaven a les Corts davant la voluntat dels líders dels partits governants d'anar cap a la reforma de la Constitució⁸⁹⁸.

A més, mentre partits com *Renovación Española* consideraven l'Estatut completament derogat, hi havia diferències, entre els que volien eleccions en uns mesos, altres quan haguessin estat restablertes les garanties constitucionals, altres uns mesos després de quan s'aixequés l'estat de guerra⁸⁹⁹, mentre Gil Robles proposava la suspensió indefinida de l'Estatut⁹⁰⁰.

Els socialistes per la seva part, decidien no assistir a les Corts, per 23 vots contra 16, fins que deixés de governar '*l'actual coalició pseudorepública*'⁹⁰¹.

El 2 de gener es promulgava la llei que establia el règim provisional de Catalunya, on quedaven suspeses les facultats concedides per l'Estatut fins que les Corts, a proposta del Govern, i després d'estar aixecada la suspensió de garanties constitucionals, ho acordés.

Manuel Portela Valladares era designat Governador general de Catalunya, i assumia les funcions de la Generalitat, mentre Joan Pich i Pon era designat alcalde de Barcelona. Els dos llocs més alts de la màquina politico-administrativa, faltant el Consell Executiu de la Generalitat i la comissió gestora municipal⁹⁰².

10.1. Carles Pi Sunyer reorganitza ERC

En sortir Carles Pi Sunyer de la presó, el 26 de febrer, com a president d'Esquerra en el període dels governs gestors, creava una Comissió Executiva, amb Pere Corominas, Humbert Torres, Miquel Santaló, Josep Sunyol i Hilari Salvadó, per reconstruir la unitat

---

⁸⁹⁷ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 308.

⁸⁹⁸ El Mirador, 20-11-1934, p. 1. [En estar suspesa La Publicitat, El Mirador passa a ser temporalment un diari en comptes de setmanari].

⁸⁹⁹ El Mirador, 22-11-1934, p. 1.

⁹⁰⁰ La Publicitat 7-12-1934, p. 1.

⁹⁰¹ La Veu de Catalunya, 6-11-1934, Ed. Matí, p. 17.

⁹⁰² La Publicitat 13-1-1935, p. 1.

del partit, la disciplina i definir una línia política. El nou secretariat general se situava a la Ronda de Sant Pere, 70, pral. Primera.

Una de les directives la donava Companys per carta: depurar files i un programa que qui s'apartés quedés fora del Partit. Com definia Pi Sunyer: '*Una bandera, un nom, una disciplina*'⁹⁰³, però a la vegada Ventura Gassol, també des de la presó, es queixava de la campanya de *La Humanitat* contra *Estat Català*.

Companys havia fet recaure la responsabilitat del fracàs sobre Dencàs, per no haver organitzat degudament l'organització de la insurrecció, com s'havia compromès, mentre empenyia a Companys i els altres consellers, acusant-los de poc catalanistes.

Per la seva part, els dirigents d'*Estat Català* exiliats a França, amb un text de Miquel Badia des d'Orleans, feien pública la separació d'ERC.

Des de la presó també es pressionava per formar un Comitè d'Enllaç, però la tasca de Carles Pi Sunyer va ser primer reconstruir el partit, per ser el nucli de les coalicions posteriors.

Hi havia més d'un centenar de municipis amb la majoria suspesa, un 92% vivia en una població sota un règim municipal d'anormalitat. Pich i Pon volia normalitzar la vida municipal i el 25 d'abril enviava una carta a Carles Pi Sunyer, perquè '*els suplents d'Esquerra designats en l'última elecció i els regidors Massip, Serra i Hunter i Boter acceptarien el càrrec de regidors, en cas de ser designats per formar part de la futura corporació o renunciar al càrrec*'. La resposta manifestava que cada suplent era lliure sota la seva responsabilitat personal, però que no podrien en representació d'ERC en cap ajuntament de Catalunya si no s'ajustava la Llei Municipal i no respongués a la voluntat popular manifestada democràticament per sufragi lliure⁹⁰⁴.

El governador general de Catalunya tenia facultats per destituir ajuntaments i nomenar alcaldes i comissions.

Per tant, amb la creació de comissions gestores, la Comissió Executiva d'ERC, feia pública una nota en què marcava la posició del partit, davant el nomenament de consellers-gestors a la Generalitat de Catalunya i en un gran part dels ajuntaments,

---

⁹⁰³ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 309.

⁹⁰⁴ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 311.

assegurant que infringia i vulnerava la Llei Municipal català i que no pensaven col·laborar en la substitució, que pogués '*donar una falsa aparença democràtica*'⁹⁰⁵. Els regidors estaven processats, però no inhabilitats, per tant, es discutia que un decret ministerial pogués anul·lar una llei del Parlament de Catalunya, en la que a més, aquesta prohibia les comissions gestores⁹⁰⁶.

El juliol finalment es crearia el Comitè d'Enllaç, amb Carles Pi Sunyer (ERC), Nicolau d'Olwer (PCR), Joan Casanelles (PNRE) i Rafael Folch i Capdevila (USC). Els mateixos partits que van formar la Coalició d'Esquerres Catalanes, on acordaven un programa de mínims compost per amnistia, vigència integral de l'Estatut, oposició a l'intent de revisió constitucional, restabliment de la normalitat política, convocatòria d'eleccions legislatives, manteniment dels avenços socials de la República i la vigència de la llei de contractes de conreu.

El 10 de març es produïa el primer acte d'esquerres a Catalunya, després de cinc mesos d'excepció, al Gran Price, per part de Marcel·lí Domingo, parlant sobre organització d'*Izquierda Republicana*⁹⁰⁷.

La primera conferència d'ERC s'havia de celebrar el 12 de maig al Gran Price, amb moltes caravanes i representacions de diferents poblacions, però aquesta va ser suspesa per Pich i Pon per acord del Consell de Ministres⁹⁰⁸. Finalment, es podia celebrar una conferència de Carles Pi Sunyer l'1 de juny a l'Associació d'Arquitectes de Catalunya, amb el títol *Observacions i experiències sobre la urbanització barcelonina*. Cal assenyalar que el president de l'associació era Amadeu Llopart, regidor de la Lliga en el període 1931-1934.

Per part d'ERC, per poder dur a terme reunions, amb la clausura que patia ERC, decidia crear el *Grup d'estudis i plans econòmics i socials*, però que finalment no es constituïria formalment fins al 21 de desembre de 1935, al local de l'Ateneu Obrer d'Esquerra Republicana (Provença, 156, baixos).

10.2. La Lliga, de l'oposició a la col·laboració

---

⁹⁰⁵ La Humanitat, 3-5-1935, p. 1.

⁹⁰⁶ La Humanitat, 27-2-1935, p. 1.

⁹⁰⁷ La Publicitat 12-3-1935, p. 1.

⁹⁰⁸ La Humanitat, 14-5-1935, p. 12.

El Consell de Govern de la Lliga Catalana, en canvi, demanava eleccions immediates a Catalunya⁹⁰⁹, mentre reivindicaven que per liquidar l'Estatut no comptessin amb el partit⁹¹⁰

En referència a la llei del 2 de gener de 1935, de suspensió de les facultats concedides per l'Estatut, Antoni Martínez Domingo, en qualitat de vicepresident del Parlament català, presentava un recurs contra la llei en nom de la Diputació Permanent del Parlament català, tenint en compte que el Parlament no va participar de cap manera en els fets del 6 d'octubre i en canvi se li havia suspès les facultats⁹¹¹. En el cas del Tribunal de Cassació de Catalunya, que tampoc va intervenir, mantenia el seu normal funcionament⁹¹².

En les Corts era refusada (per 112 vots contra 63) una proposició demanant el restabliment de la normalitat en la vida municipal a Catalunya, presentada per Ventosa i Calvell de la Lliga⁹¹³.

La posició d'oposició de la Lliga Catalana, però d'afinitat enfront de les esquerres, se sumava una pèrdua del seu espai a Catalunya. Si la impugnació de les lleis de Parlament havien portat al rebuig de les esquerres i part del catalanisme, es trobaven que per no tenir una posició prou dura, també perdia el suport de la dreta.

La Lliga Catalana perdia la batalla de les dretes a l'Institut de Sant Isidre, en favor de la CEDA, en què en l'assemblea general, els afins a la Lliga van presentar una proposició que feia referència a la incompatibilitat d'ocupar la presidència o vicepresidència, persones amb càrrecs polítics, com era el cas de Josep Cirera, però va ser retirada després d'un no rotund a què es tractés⁹¹⁴.

10.3. La situació s'allarga

En el mes d'abril, Lerroux formava un govern sense la CEDA, que era vist com l'inici d'una rectificació i el mateix mes eren retornats els serveis traspassats dels quals havia estat desposseït al governador general, excepte Ordre Públic, que l'ostentava el General

---

⁹⁰⁹ La Veu de Catalunya, 21-11-1934, Ed. Matí, p. 1.

⁹¹⁰ La Humanitat, 26-1-1935, p. 3.

⁹¹¹ La Humanitat, 25-1-1935, p. 1.

⁹¹² La Veu de Catalunya, 24-1-1935, Ed. Matí, p. 11.

⁹¹³ La Publicitat, 7-2-1935, p. 1.

⁹¹⁴ La Humanitat, 28-2-1935, p. 1.

Cap de la IV Divisió Orgànica Militar⁹¹⁵. A més, per commemorar el 14 d'abril s'acordava substituir l'estat de guerra on encara existia, per el d'alarma i prevenció.

L'únic motiu de la crisi va ser la qüestió de l'indult, en què cedistes, agraris i melquiadistes, es retiraven del govern, ja que volien que es complissin les sentències de mort contra els tres caps militars catalans (Pérez Farràs, Ricart i Escofet), que havien estat condemnats per un Consell de Guerra i estaven a Montjuïc a l'espera de l'execució⁹¹⁶.

Però, la contrareforma va prosseguir, amb les dretes mantenint l'orientació del govern. Una de les més polèmiques va ser la contrareforma agrària, que van indemnitzar amb 577 milions de pessetes als Grans d'Espanya per 577.000 hectàrees⁹¹⁷. Els principals beneficiaris van ser l'ex-duc de Medinaceli, que posseïa 79.146 hectàrees, ex-duc de Peñaranda, (51.013 ha.), ex-duc de Villahermosa (47.203 ha.), ex-duc d'Alba (34.455 ha.), ex-marquès de la Romana (29.096 ha.) i ex-marquès de Comilles (23.719 ha.)⁹¹⁸.

El mes de juny, el projecte de reforma constitucional que havia estat sotmesa al consell de ministres feia referència entre altres matèries als Estatuts regionals, al divorci, a les confessions religioses o la concessió d'amnisties⁹¹⁹.

Cal afegir que la CEDA mantenia l'oposició a la reaparició dels periòdics suspesos, com *El Socialista*⁹²⁰, mentre la minoria socialista continuava abstenint-se del Parlament⁹²¹. A més, al juny encara es mantenia la suspensió de tots els actes polítics⁹²².

També era anul·lada l'ordre del govern d'Azaña d'apartar de l'exèrcit al general Martínez Anido. A la ciutat de Barcelona i província, el 28 de juny, el mateix dia que es produïa un manifest de la comissió Executiva d'Esquerra Republicana de Catalunya, es declarava l'Estat de Guerra a Barcelona i la seva província, però el motiu esgrimit va ser la crema d'un tramvia al carrer de Mallorca, sense frens, que va anar a parar contra l'edifici de la Telefónica⁹²³.

---

⁹¹⁵ La Publicitat, 6-4-1935, p. 2.

⁹¹⁶ La Publicitat 30-3-1935, p. 5.

⁹¹⁷ La Publicitat 27-7-1935, p. 1.

⁹¹⁸ La Humanitat, 23-6-1935, p. 4.

⁹¹⁹ La Humanitat, 16-6-1935, p. 1.

⁹²⁰ La Publicitat 25-5-1935, p. 5.

⁹²¹ La Publicitat 16-5-1935, p. 1.

⁹²² La Humanitat, 15-6-1935, p. 1.

⁹²³ La Humanitat, 29-6-1935, p. 1.

10.4. El judici contra els dirigents

El jutge militar, que instruïa la causa per excitació a la rebel·lió, tramès a l'Audiència la peça separada a efectes de responsabilitat civil, on estava el president Joan Casanovas, el diputat Joan Tauler, l'alcalde Carles Pi Sunyer i els regidors⁹²⁴.

El 9 d'octubre es restablia la pena de mort, en la mateixa sessió Calvo Sotelo agredia el diputat i futur president basc, José Antonio Aguirre, perquè no cridava *Visca Espanya* i la minoria basca es va mantenir assegurada⁹²⁵.

El processament contra l'ajuntament de Barcelona, Amadeu Hurtado, advocat defensor de Pi Sunyer explicava el perquè de la separació de la causa de la del Govern de la Generalitat. L'acusació havia situat els dos centres (Generalitat i Ajuntament) en la mateixa importància en els successos, però se separava, reduint l'ajuntament simplement per haver-se adherit, com gran part dels ajuntaments de Catalunya.

Conseller Municipal	Advocat
Carles Pi Sunyer	Amadeu Hurtado
Antoni Oliva i Hilari Salvador	Ramon Noguer i Comet
Benet Mori, Antoni Ventós i Ramon Junyent	Roda Ventura
Francesc Carbonell	Octavi Saltor
Ot Hurtado	Artigues
Martínez Cuenca	Peix
Francesc Godó i Ricard Altaba	Isern
Francesc Rosell i Domènec Pla	Bernat
Josep Gispert	Zamora
Emili Granier Barrera	Sala
Joan Cordoní i Josep Escofet	Frederic Frigola
Vicenç Bernades	Espoz
Tomàs Pumarola i Estanislau Duran i Reynals	Odón Víctor Duran de Ocón

Dades extretes de La Publicitat del 24 de febrer de 1935 a La Publicitat.

El 2 de febrer, la Sala segona del Suprem fallava en el recurs presentat per l'alcalde i els regidors, que es trobaven al vaixell-presó *Uruguay*, sota jurisdicció dels tribunals militars, fet que provocar que l'Audiència Provincial de Barcelona fos l'encarregada de jutjar-los⁹²⁶. Eren jutjats per la jurisdicció civil perquè es considerava que els fets eren anteriors a la declaració de l'estat de guerra, i en el cas de l'acord municipal, es considerava que

⁹²⁴ La Publicitat 11-1-1935, p. 3.

⁹²⁵ L'Opinió, 10-10-1934, p. 9.

⁹²⁶ La Humanitat, 3-2-1935, p. 1.

no afectava l'ordre públic, i per tant, era l'Audiència de Barcelona qui havia de jutjar els representats⁹²⁷.

En ser un tribunal ordinari, la llibertat provisional era qüestió de dies, sortint al cap de 139 dies a la presó, el 26 de febrer sota llibertat provisional a canvi d'una fiança metàl·lica de mil pessetes o personal de 2.000 pessetes. El processament quedava reduït a apreciar si hi havia delicte en el caràcter de l'acord municipal que van prendre la nit del 6 d'octubre⁹²⁸.

El 29 de maig es constituïa el jutjat especial a l'Audiència⁹²⁹, ja en el febrer de 1936 acceptaven la pena que demanava el fiscal, quatre mesos i un dia d'arrest, la majoria ja havien complert en presó preventiva.

En el cas de la Generalitat, Barcia, Hurtado (defensor Martí Esteve), Jiménez de Asúa (defensor Lluhí) i Gallardo i Ossorio (defensor de Companys) sostenien, junt amb el Fiscal de la República, que la competència per jutjar els consellers de la Generalitat era del TGC, i no un tribunal militar⁹³⁰, fet finalment acceptat.

El judici era celebrat del 27 de maig al 6 de juny de 1935. Lluís Companys, Joan Lluhí, Martí Barrera, Ventura Gassol, Pere Mestres, Joan Comorera i Martí Esteve, finalment eren condemnats a trenta anys, per catorze vots a favor i set en contra⁹³¹.

A Barcelona eren detinguts Manuel Azaña i Ángel Pestaña, que finalment se sobreseïa la causa. El 9 maig, l'ex alcalde i diputat Jaume Aiguader era posat en llibertat provisional perquè es demanava una pena inferior a la presó correccional⁹³², que ja havia estat concedida la presó atenuada al domicili particular pel delicat estat de salut que l'havia obligat a estar a la clínica del Doctor Corachan⁹³³. Posteriorment es convertiria en el president del Comitè Pro Amnistia de Catalunya⁹³⁴.

Cal assenyalar que Pich i Pon enviava com a alcalde de Barcelona una carta al Ministre de Justícia, Vicente Cantos, el 17 d'abril de 1935, perquè, davant la demanda de familiars

---

⁹²⁷ La Humanitat, 5-2-1935, p. 1.

⁹²⁸ La Publicitat, 24-2-1935, p. 1.

⁹²⁹ La Humanitat, 30-5-1935, p. 1.

⁹³⁰ El Mirador, 17-11-1934, p. 1.

⁹³¹ La Humanitat, 6-6-1935, p. 1.

⁹³² La Publicitat, 10-5-1935, p. 3.

⁹³³ La Publicitat, 22-2-1935, p. 3.

⁹³⁴ La Humanitat, 24-1-1936, p. 12.

de diversos condemnats catalans, especialment aquells que no tenien condemnes de molta gravetat, no se'ls hi fes complir fora de Catalunya⁹³⁵.

El juny es constituïa provisionalment el Comitè general Pro-Amnistia, amb Miquel Santaló, Clara Campoamor, Juan Botella Asensi, Benito Panón, Eduardo Ortega y Gasset, Dolores Ibarruri, Vicent Marco Miranda, Esteban Vega, Eduardo Barriobero, José Franchy Roca, Vicente Riscos, Francisco López de Goicoechea, Cayetano Bolivar, Luis Jimenez Asua, Augusto Barcia.

La Comissió executiva estava formada per Miquel Santaló (president), Eduardo Ortega i Gasset (secretari), Vicente Riscos (tresorer) i com a vocal, Cayetano Bolivar, Benito Panón i Francisco López de Goicoechea⁹³⁶.

10.5. La crisi dels governs gestors

El setembre es produïa una nova crisi, en la que finalment les dretes tornaven al govern, davant del perill que fossin dissoltes les Corts. Era necessari consultar més de vint-i-sis persones per designar un cap per formar un govern⁹³⁷, finalment acceptava Joaquín Chapaprieta. En aquest govern Gil-Robles assumia el ministeri de Guerra i la Lliga Catalana entrava en el govern, amb Pere Rahola a Marina. L'Estat de guerra era substituït per l'estat d'alarma⁹³⁸.

Un mes després, la crisi es produïa per l'*afer Strauss* en què dimitia Lerroix i Rocha, que eren substituïts per Bardají i Usabiaga (també radicals), mentre Samper passava a representar la minoria radical⁹³⁹ i Alba ja actuava com a grup propi dins dels radicals.

El govern havia de plantejar una qüestió de confiança a Corts, i malgrat guanyar-la, només obtenia el vot favorable de 163 diputats (37% diputats)⁹⁴⁰. La reforma constitucional es donava per fracassada perquè no hi havia una majoria favorable a la proposta⁹⁴¹,

Amb uns radicals en desintegració l'estabilitat trontollava, sumat al fet que la dreta marcava la seva línia més dura, amb una crisi a la CEDA de Catalunya, en què Anguera

---

⁹³⁵ Annex III. Document 19. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

⁹³⁶ La Humanitat, 5-6-1935, p. 1.

⁹³⁷ La Publicitat, 22-9-1935, p. 1.

⁹³⁸ La Humanitat, 28-9-1935, p. 1.

⁹³⁹ La Humanitat, 30-10-1935, p. 7.

⁹⁴⁰ La Publicitat, 1-11-1935, p. 1.

⁹⁴¹ La Humanitat, 5-11-1935, p. 1.

de Sojo es donava de baixa com a militant d'Acció Popular Catalana, deixant la política per estar en contra de l'indult dels implicats en la revolta d'Astúries i tornava a l'advocacia⁹⁴².

En el mateix període, les esquerres es començaven a reactivar, s'aplegaven en un front electoral i feien un acte el 20 d'octubre amb 400.000 republicans al camp de Comillas de Madrid (segons la premsa republicana)⁹⁴³ i es començava a aixecar la clausura a Catalunya, el 13 d'octubre s'aixecava la clausura del local on es trobava allotjada la seu del Partit Catalanista Republicà⁹⁴⁴.

En canvi, el 27 d'octubre no s'autoritzava un acte de la Coalició d'Esquerres Catalanes que havia d'iniciar la campanya per fixar posició política davant el poble de Catalunya.

El 24 de novembre al *Gran Price* es produïa un míting pro-formació del Partit Socialista de Catalunya, que havia d'unir la Unió Socialista de Catalunya, Partit Català Proletari i Partit Comunista de Catalunya⁹⁴⁵, que formarien el PSUC ja havent-se iniciat la Guerra Civil.

El 14 de desembre a Barcelona continuava l'estat d'alarma mentre a Lleida, Girona i Tarragona es passa al de prevenció. Es formava un govern 'centrista' de Manuel Portela, anunciant que dissolia les Corts, per la que dimitia el governador general de Catalunya, Ignasi Villalonga, després de vint dies en el càrrec, substituït internament de Maluquer i Viladot⁹⁴⁶.

Es nomenava a Fèlix Escalles i Chamení, director del Banc Urquijo, proper a la Lliga, amb quatre gestors lligaires (havien dimitit tots els altres), i juntament amb Coll i Rodés com alcalde a l'Ajuntament, es produïa més d'un any després el control de Catalunya per part de la Lliga Catalana.

Sense el suport de la CEDA, el govern naixia ja amb els dies comptats, a la vegada, 'El Socialista' reapareixia després de catorze mesos. Finalment a finals d'any aprovava els

---

⁹⁴² La Publicitat, 3-10-1935, p. 1.

⁹⁴³ La Humanitat, 22-10-1935, p. 1.

⁹⁴⁴ La Publicitat, 15-10-1935, p. 1.

⁹⁴⁵ La Humanitat, 26-11-1935, p. 12.

⁹⁴⁶ La Humanitat, 15-12-1935, p. 7 i 8

decrets de pròrroga de pressupostos i dissolució de Corts, formant un govern sense ministres del bloc de les dretes⁹⁴⁷.

El gener el Comitè Nacional d'Amnistia havia recollit 50.000 signatures, per a una amnistia ampla, amb 30.000 ciutadans presos polítics i socials⁹⁴⁸. Respecte a la reposició dels ajuntaments, Portela deia que s'havia de mesurar per '*no exposar el país a commocions greus*'. Per la seva part el governador Escales, no era partidari de les reposicions, i fins i tot, viatjava a Madrid per posar d'acord a Gil Robes i Cambó per fer front al Front d'Esquerres⁹⁴⁹.

En el conjunt de l'estat, es formava el Bloc d'Esquerres espanyoles, fent públic el manifest el 16 de gener, que el formaven Izquierda Republicana, Union Republicana, el PSOE-UGT, POUM, Partit Comunista i Partit Sindicalista.

Les esquerres per la seva part formaven una candidatura única d'esquerra, ampliat als membres del Comitè d'Enllaç del Front d'Esquerres amb els partits obrers del Front Popular, com PSOE (Federació Catalana, POUM, Partit Sindicalista i UGT), formant el Front d'Esquerres a Catalunya per les eleccions del 16 de febrer. Enfront s'havia de trobar amb la coalició del Front Català d'Ordre, que incloïa la Lliga, Dreta de Catalunya, tradicionalistes, Acció Popular Catalana, algun independent i els radicals (menys a Lleida).

---

⁹⁴⁷La Humanitat, 31-12-1935, p. 1.

⁹⁴⁸ La Humanitat, 9-1-1936, p. 8.

⁹⁴⁹ La Humanitat, 10-1-1936, p. 8.

11. Els governs gestors al capdavant de l'Ajuntament

La mateixa jornada que s'iniciava amb la detenció dels dirigents de la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona, el 7 d'octubre de 1934, el tinent coronel José Martínez Herrera, se situava al capdavant de l'ajuntament com a gestor únic.

Aquesta etapa donaria inici a un període que s'allargaria fins a febrer de 1936, amb governs gestors, designat pels governants, amb molts canvis i sense una iniciativa política important.

11.1. El govern militar del tinent coronel Martínez

L'ajuntament, ocupat militarment, tenia com a màxim i únic objectiu no aturar els serveis municipals. La primera mesura era reprendre la vida econòmica de l'ajuntament. El 9 d'octubre, es posava en contacte amb els representants del Banc Hispano-Colonial, ja que des del dissabte les operacions econòmiques havien estat paralitzades, estaven properes al col·lapse i calia solucionar-ho.

Més enllà no existia cap instrucció més, només mantenir l'ajuntament amb l'assessorament d'alts funcionaris, i la col·laboració dels regidors de la Lliga Catalana i els radicals, malgrat que havien estat cessats del càrrec.

En l'ajuntament no existien ni les sessions de ple ni de consell ni acords a fer públic, en el següent número de la Gasetta Municipal no seria fins al 7 de gener de 1935. L'únic horari públic era l'establert per les visites els dimarts de divendres de 10.00 h a 11.00 h, només podent fer consultes per escrit fora d'aquest horari⁹⁵⁰.

El 12 d'octubre signava que en exercici de les funcions en mans de l'autoritat militar, en estat de guerra, s'establia que els decrets d'alcaldia tinguessin el mateix valor que els acords adoptats en sessió plenària, i fins i tot que es deixés sense efecte, o suspesos, qualsevol reglament que pogués oposar-se i contradigués a les mesures, fossin sobre serveis municipals, expedients a funcionaris, sancions o nomenaments⁹⁵¹.

Perquè no s'aturés el funcionament dels serveis, es donava als caps administratius de Secció i el cap del Departament de Circulació, l'autorització per resoldre i signar les

---

⁹⁵⁰ La Veu de Catalunya, 23-11-1934, Ed. Matí, p. 3.

⁹⁵¹ Annex III. Document 20. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

comunicacions en tots els assumptes de caràcter reglamentari, només excloent les que suposessin un pagament per part de l'ajuntament, que passaven per mans del gestor únic⁹⁵².

Per tant, un poder total en el consistori, a més Martínez Herrera decidia eliminar els delegats de barri, que considerava que no tenien sentit en ser eliminats els consellers delegats de districte⁹⁵³, així com deixava sense efecte els nomenaments que els consellers haguessin fet en els comitès de Beneficència⁹⁵⁴. Els secretaris de Districtes Municipal eren els encarregats de la direcció de les oficines municipals del districte, sense permetre que es concedís cap permís d'ocupació de la via pública ni de cap classe, mentre les multes sí que seguien la seva normal tramitació⁹⁵⁵.

11.2. La política de control de Martínez Herrera

El tinent coronel, Martínez Herrera, malgrat ocupar el càrrec per una ocupació militar, no va mostrar una actitud extremadament revengista. El dia 9 d'octubre ja es deia als reporters que s'avisés de la inutilitat de les delacions i oferiments de documentació comprometedora, perquè no tenia atribucions, i que les denúncies havien d'anar a l'autoritat judicial⁹⁵⁶.

També cal assenyalar que el tinent coronel enviava al President de la República una carta perquè *'fent-me eco del sentiment general de la Ciutat i de l'Ajuntament eleva V.E. la petició interessant gràcia d'indult pel Comandament Pérez Farràs i Capità Escofet, en cas que la Superioritat es confirmi sentència de mort dictada'*, pel Consell de Guerra⁹⁵⁷, com també al tinent coronel Ricard⁹⁵⁸

En la Festa de la Raça (12 d'octubre) es consultava el cas de les banderes, en què el general Batet ordenava posar la republicana i la catalana, però canviant l'ordre. Dalt de l'edifici la de la República i a la balconada gran la senyera⁹⁵⁹.

---

⁹⁵² Annex III. Document 21. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁵³ Annex III. Document 22. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁵⁴ Annex III. Document 23. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁵⁵ Annex III. Document 24. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

⁹⁵⁶ La Publicitat, 10-10-1934, p. 3.

⁹⁵⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁵⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁵⁹ La Veu de Catalunya, 11-10-1934, Ed. Matí, p. 8.

Tot i això, en un inici 'La Humanitat', 'L'Opinió' i 'La Publicitat', entre altres publicacions eren suspeses indefinidament i malgrat la situació, el tinent coronel Martínez Herrera es va queixar de la tebiesa de la censura en alguns casos⁹⁶⁰.

L'oficial de l'exèrcit també va dedicar gran part de les actuacions a resoldre problemes, que podríem definir com dels militars a la ciutat. El 9 d'octubre feia un decret, de màxima urgència, segurament perquè desconeixia quant de temps s'estaria al capdavant de l'ajuntament, per fer un projecte d'enllumenat en els carrers que circumden les casernes del carrer Sicília, '*per ser indispensable trobant-se en la zona les casernes indicades*'⁹⁶¹.

També, més enllà de les 5.000 pessetes de la subscripció oberta en favor de les víctimes de l'exèrcit amb motiu dels passats successos, també es concedia amb un decret de l'alcaldia, 3.000 pessetes per la subscripció oberta pel '*Patronat de Viudes i Òrfenes de Militars i Marins*', així com 7.713,63 pessetes a la casa '*Hijos de Domingo Batet*'⁹⁶².

Cal sumar la cessió del Palau de Belles Arts al *Comitè Impulsor de Compenetración Hispano-Americana* que enviava una carta a l'alcalde accidental que '*per tractar-se d'un acte espanyolista, el govern de la Generalitat de Catalunya [...] suspenia la celebració d'aquest acte. Lliure ja Catalunya de dominadors – d'ideals separatistes, és moment que els que senten un amor a la Pàtria Espanyola, puguin manifestar-se*', demanant la cessió del Palau de Belles Arts, la cessió de la Banda Municipal i ordenava l'engalonament del Palau de forma solemne, a més que els diners de les taquilles anirien a les famílies de soldats o guàrdies civils participants en els fets d'octubre.

La resposta era accedir a totes les peticions, cedint el Palau de Belles Arts el quatre de novembre, enviar la Banda Municipal i ordenar als tècnics municipals que fos engalanat⁹⁶³.

11.3. Guerra per l'alcaldia

El tinent coronel avisava el 18 d'octubre que no semblava probable de manera immediata un canvi en l'organització de la vida municipal barcelonina, tot i que afirmava, '*vostès saben com desitjo deixar aquests afers, i lamento que no sigui de manera immediata*' i ja s'apuntava que semblava probable una comissió gestora, amb un alcalde del PRR⁹⁶⁴.

---

⁹⁶⁰ Annex III. Document 25. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

⁹⁶¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁶² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁶³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

⁹⁶⁴ La Veu de Catalunya, 18-10-1934, Ed. Matí, p. 10.

‘La Publicitat’ el 9 de novembre ja assenyalava que possiblement el cap dels radicals a Catalunya, Joan Pich i Pon, seria nomenat alcalde de Barcelona. L’aspirant, juntament amb Alfred Sedó, que també estava entre les opcions, es reunien el dia set amb el sots-secretari de Governació, Eduardo Benzo, i l’endemà Pich es reunia amb el general Batet⁹⁶⁵. El líder dels radicals també visitava l’alcaldia de la ciutat⁹⁶⁶. Martínez Herrera afirmava que desconeixia tot el que feia referència a la reconstitució de l’ajuntament⁹⁶⁷.

Fins i tot s’apuntava a Emiliano Iglesias, diputat per Pontevedra, que el 26 de novembre visitava l’administració d’arbitris del Passeig de Pujades, sent rebut efusivament, i es relacionava amb la voluntat d’intervenir en l’ajuntament abans que ho fes Pich i Pon, rivalitat la d’Iglesias-Pich present des dels anys vint pel predomini lerrouxista de Barcelona⁹⁶⁸.

El Consell Regional del Partit Radical per la seva part, recordava als comitès provincials del partit la necessitat de recollir amb urgència, dels comitès de ciutats i pobles, les llistes amb els noms dels militants que poguessin ocupar places en comissions gestores, secretaris municipals, regents d’escoles de primera ensenyança entre altres, per ‘*la reorganització política i administrativa de la regió catalana*’⁹⁶⁹.

11.4. L’arribada de Pich i Pon com a gestor únic

L’onze de gener, un dia després que Manuel Portela ja hagués estat nomenat governador general de Catalunya, el cap regional dels radicals, Joan Pich i Pon, rebia la vara d’alcalde al Saló de Cent de Martínez Herrera, amb presència d’ex regidors i presidents de centres radicals.

Pich i Pon assumia les facultats atorgades per l’estat de guerra, o sigui simplement era el cessament de Martínez Herrera i el nomenament de Pich⁹⁷⁰.

---

⁹⁶⁵ El Mirador, 9-11-1934, p. 1.

⁹⁶⁶ El Mirador, 25-11-1934, p. 11.

⁹⁶⁷ La Veu de Catalunya, 13-11-1934, Ed. Matí, p. 11.

⁹⁶⁸ La Veu de Catalunya, 28-11-1934, Ed. Matí, p. 8.

⁹⁶⁹ La Veu de Catalunya, 4-12-1934, Ed. Matí, p. 1.

⁹⁷⁰ Annex III. Document 26. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

El nou alcalde nomenava com a secretari particular al Joan Pich Salarich, el seu nebot⁹⁷¹ i les visites eren els divendres no-festius d'11.30 h a 13.00 h⁹⁷². Com remarcava 'La Veu de Catalunya', hi havia *'un moviment extraordinari que contrastava amb el silenci i la quietud dels dies de l'alcaldia marcial. Havien desaparegut els militars i, en canvi, tot vessava de radicals'*⁹⁷³.

L'objectiu era començar les gestions per fer una comissió gestora, on assegurava que la CEDA, tot i no haver tingut representació a les eleccions municipals, havia de tenir lloc perquè tenia majoria a Espanya i seria perjudicar a Barcelona i Catalunya no tenir la col·laboració⁹⁷⁴.

11.5. L'obra de Pich i Pon com a gestor únic

L'alcalde accidental, Joan Pich i Pon, a diferència de Martínez Herrera, va anunciar projectes que no corresponien a la seva interinitat. En el funcionament de l'ajuntament, en política d'urbanització hi havia dues comissions, Urbanització i Eixample i la Comissió especial d'Eixample; aquesta segona només es reunien, a falta de regidors, els vocals propietaris designats per la Cambra Oficial de la Propietat, que fins al nomenament de Pich i Pon com a alcalde, era president d'aquesta entitat.

Per tant, només uns representants, que defensaven uns interessos i una classe, amb l'alcalde interí, que complimentava els acords presos⁹⁷⁵. En el mandat de Martínez Herrera, l'alcalde i els més grans dels propietaris es reunien despatxant els afers de tràmit, mentre els permisos i altres assumptes eren passades a la Junta de Caps⁹⁷⁶. Però amb Pich i Pon, havia un clar caràcter de desenvolupar una obra.

L'alcalde Pich anunciava un programa d'obres i reforma, mentre el 26 de gener inaugurava el Mercat del Ninot, mercat que ja s'havia inaugurat el 1933 quan es van posar en servei les primeres naus⁹⁷⁷.

Entre els projectes parlava de reformes petites i grans, Pich i Pon assegurava que reuniria entitats patronals, especialment de la Construcció, caps lletrats, tècnics i representants del

---

⁹⁷¹ La Publicitat, 13-1-1935, p. 2.

⁹⁷² La Publicitat, 20-1-1935, p. 2.

⁹⁷³ La Veu de Catalunya, 13-1-1935, Ed. Matf, p. 1.

⁹⁷⁴ La Publicitat, 12-1-1935, p.1.

⁹⁷⁵ La Publicitat, 6-2-1935, p. 2.

⁹⁷⁶ La Publicitat, 8-2-1935, p. 3.

⁹⁷⁷ La Publicitat, 27-1-1935, p. 3.

Banc Hispano Colonial, per estudiar una fórmula per evitar que els dos milions que costaven l'obertura del carrer Fortuny haguessin de ser pagat totalment com a millores pels propietaris, perquè seria una càrrega massa grossa⁹⁷⁸.

Per tant, hi havia un clar biaix en defensa dels interessos dels propietaris, malgrat haver de defensar els interessos de la ciutat. Encara cal assenyalar que el 30 d'abril de 1930 un decret de l'alcalde, que fent una funció de benefici d'un jove mutilat, donava al Casino Republicà Radical de la Barceloneta (del seu partit) una subvenció de 800 pessetes per part de l'ajuntament⁹⁷⁹.

És de remarcar la festa de Carnaval que va celebrar Pich i Pon, que mentre els anys anteriors havia costat 25.000 pessetes, el gestor únic es va gastar 100.000 pessetes en un banquet molt fastuós.

Per tant, Pich i Pon malgrat ser gestor, va utilitzar en gran part l'ajuntament per donar una orientació concreta i amb la defensa clara de certs interessos de classe i de partit.

11.6. La posició contrària de la Lliga

El diputat de la Lliga Catalana, Joan Ventosa i Calvell, denunciava que en les eleccions de 1934, les esquerres havien obtingut 162.000 vots, la Lliga 132.000 i els radicals 21.000, però en canvi, els deu regidors de la Lliga havien estat destituïts i de res servia que els emparés la llei. L'article 56 de la llei d'Ordre Públic deia que no serien separats dels seus càrrecs els individus que continuessin en l'ús de les seves facultats civils⁹⁸⁰.

En canvi, als radicals se'ls hi donava l'alcaldia. Per tant, consideraven que els demanaven col·laboració però que als dirigents lligaires la forma s'aproximava als menyspreus, com a conseqüència decidien no donar cap nom per a la comissió gestora⁹⁸¹. Cal assenyalar, a més, que el vicepresident del Parlament de Catalunya, Martínez Domingo, denunciava la llei del 2 de gener de 1935, perquè suspenia el Parlament, malgrat no haver actuat en els fets d'octubre.

El 20 de gener, 'La Veü de Catalunya' publicava una carta oberta a Joan Pich i Pon de Xavier Calderó, regidor de la ciutat i vicepresident de l'assemblea de l'Ajuntament, en

---

⁹⁷⁸ La Humanitat, 2-2-1935, p. 8.

⁹⁷⁹ Annex III. Document 27. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich (Expedient: GM-281/1).

⁹⁸⁰ La Humanitat, 7-2-1935, p. 1.

⁹⁸¹ La Veü de Catalunya, 18-1-1935, Ed. Matí, p. 10.

què afirmava que s'havia assabentat per la premsa sobre actuacions com la prohibició d'obertes de nous establiments de venda de carn, el propòsit d'enderrocar les Drassanes, l'obertura del carrer Fortuny i de la Gran Via C o la reorganització de la Guàrdia Civil, i denunciava que malgrat que Pich havia dit que no era legalista, *'hi ha un principi de dret universalment admès, com a fase fonamental de tota organització civilitzada, que diu que a ningú no és lícit ignorar les lleis i molt menys al·legar, com excusa per a incomplir-les o vulnerar-les, aquella ignorància'* i assenyalava que *'vol prescindir V. S. de tota assistència per part dels legítims representants de la ciutat'* i *"que un senyor Gestor porta a execució determinacions que són d'incumbència de les comissions permanents, unes, i de l'Ajuntament en Ple, d'altres'*.

En referència a projectes com la reposició de Manuel Ribé en la Guàrdia Urbana, reorganitzar i desarmar el Cos, assenyalava que no estava en contra però que les disposicions eren il·legals, i que escapaven de les facultats de l'alcalde gestor i justament remarcava que en un acord del Ple s'havia acordat que tots els *'nomenaments, trasllats, ascensos i destitucions, realitzats al Cos de la Policia de Circulació i Urbana havien de ser objecte d'un estudi a fons pels caps lletrats de l'Ajuntament, els quals haurien d'emetre dictamen sobre cada cas, respecte a la seva legalitat'*⁹⁸².

En el mateix sentit, el que era cap de la minoria de la Lliga al municipi, Duran i Ventosa, deixava clar que, *'el meu criteri és que s'ha de complir la llei. Allà on no arribi, les seves deficiències no poden ésser omplertes més que mitjançant regles generals. Mai una aplicació de criteris arbitraris per a cada cas, procurant cada partit treure el millor profit d'una situació crítica'*⁹⁸³.

En l'actuació de la Lliga Catalana hi havia una crítica a la vulneració a la legalitat, però en gran part hi havia la denúncia del poder que s'havia donat als radicals, amb un suport molt menor. En canvi, en ser teòricament una comissió gestora de vint regidors, els lligaires no havien de ser majoria i no se'ls garantia ni la presència dels deu diputats que havien estat escollits pels ciutadans.

Per tant, en el fons havia una demanda de restablir l'ajuntament popular, menys els regidors processats, per tant una majoria lligaire, un poder major en la comissió o eleccions, que amb el *fracàs revolucionari* d'ERC i la situació que s'havia produït posteriorment, era de preveure una majoria de la Lliga si es feien eleccions immediatament.

En el Congrés de Diputats, Ventosa i Calvell presentava una proposició de llei en què es demanava el restabliment de la vida municipal a Catalunya, que rebia el vot en contra de la majoria de govern (radicals, els cedistes, els agraris i els melquiadistes), mentre les altres minories transversalment (esquerres, progressistes, mauristes, monàrquics,

---

⁹⁸² La Veu de Catalunya, 20-1-1935, Ed. Matí, p. 11.

⁹⁸³ La Veu de Catalunya, 22-1-1935, Ed. Matí, p. 11.

tradicionalistes, bascos, federals i elements dispersos com el comte Romanones) votaven a favor⁹⁸⁴.

Finalment, la condició indispensable per col·laborar era mantenir els regidors contra els qui no hi havia cap càrrec i proveir les vacants, en primer terme, amb els suplents que van ser elegits⁹⁸⁵.

Segons Antoni Rovira i Virgili a 'La Humanitat', Cambó havia posat com a condició a més que el mètode fos automàtic, perquè si era a dit, la gran majoria seria afina a qui fes els nomenaments, per tant, acceptava qualsevol fórmula sempre que fos automàtica. Fins i tot Cambó esmentava algunes possibilitats: els ex-regidors del 12 d'abril del 1931, els primers o darrers contribuents, representants dels sindicats, entre altres.⁹⁸⁶

11.7. Cap a la creació de les comissions gestores

La creació de les comissions comportaven problemes legals, segons 'El Debate' les noves autoritats a Barcelona estaven perplexes, ja que la suspensió del Parlament no alterava la vigència de les lleis, entre les quals la Llei Municipal, que prohibia terminantment la constitució de Comissions Gestores.

Només semblava possible per la Llei d'Ordre Públic, ja que mentre havia l'estat de guerra, havia un gestor únic com delegat del general de divisió, que duia terme el tinent coronel Martínez Herrera i posteriorment Pich i Pon⁹⁸⁷.

La llei del 2 de gener establia el règim transitori de Catalunya, en què donava al governador general les funcions de President i Consell Executiu de la Generalitat, però no nomenar l'alcalde de Barcelona, per tant, Pich i Pon tenia les mateixes atribucions que Martínez Herrera, però passant d'un alcalde militar a un civil⁹⁸⁸.

En ser prolongat el temps de constitució de les gestores, que es preveia que fos qüestió de pocs dies, el 22 de gener iniciava una gestora de caps de secció de l'ajuntament, perquè es reunissin cada dia i examinessin entre ells els assumptes de diversos departaments per

---

⁹⁸⁴ La Publicitat, 8-2-1935, p. 2.

⁹⁸⁵ La Veu de Catalunya, 22-2-1935, Ed. Matí, p. 15.

⁹⁸⁶ La Humanitat, 7-5-1935, p. 12.

⁹⁸⁷ La Humanitat, 19-1-1935, p. 7.

⁹⁸⁸ La Veu de Catalunya, 12-1-1935, Ed. Matí, p. 11.

proposar a l'alcalde un caixetí de solucions que consideressin convenients '*perquè era impossible que les coses continuessin com fins ara*'⁹⁸⁹.

El 25 de febrer, el Consell de ministres aprovava un decret que facultava al Governador General de Catalunya per a destituir Ajuntaments i nomenar Comissions gestores, malgrat contradir el que deia el règim local desenvolupat per l'Estatut⁹⁹⁰.

Les crítiques s'anaven incrementant quan més temps passava, 'El Diluvio' publicava una nota assenyalant que '*transcorren les setmanes i es regularitza la posada en marxa de l'administració municipal. A principis de la setmana anterior va venir indiciar el senyor Pinch que amb molta brevetat quedarien designats els gestors que juntament amb ell devien regir els destins de la municipalitat barcelonina*', "*els assumptes municipals estan quasi tots en un veritable embús. Serveis importantíssims es troben en el més complet abandó*"⁹⁹¹.

El 3 d'abril, Manuel Portela, en ser nomenat ministre de Governació, deixava el càrrec de governador civil, sent nomenat Pich i Pon, que es convertia en President de la Generalitat, Governador General i Alcalde de Barcelona.

Una de les primeres mesures ja com a governador general interí era ordenar la destitució de tots els jutges municipals de Catalunya, més de mil. La Generalitat de Catalunya ja havia decretat una renovació extraordinària, feta per l'Audiència de Barcelona, sense gairebé modificacions, però en aquesta ocasió el president del Consell de Justícia Municipal denunciava que '*la disposició de Pich i Pon és un abús de Poder*'⁹⁹², sent suspesos dos-cents jutges per haver pres part '*en el moviment subversiu*'. El 14 d'abril era retornat els traspessos a la Generalitat, però es retenia l'ordre públic.

11.8. Les Comissions Gestores

El 28 d'abril, després de set mesos d'interinitats governatives, Pich i Pon, com a governador interí, signava un decret per regular i normalitzar els organismes municipals, on desapareixien els preceptes legals.

L'ampliació era un moviment per acontentar a la Lliga, ja que es mantenien els regidors que no havien estat suspesos com a conseqüència de la participació del 6 d'octubre. La Veu de Catalunya, titulava la seva editorial com *Cap a la normalitat de la vida municipal* on considerava el decret del Govern General interí com l'inici del retorn a la normalitat

---

⁹⁸⁹ La Publicitat, 23-1-1935, p. 3.

⁹⁹⁰ La Humanitat, 27-5-1935, p. 3.

⁹⁹¹ La Humanitat, 26-2-1935, p. 8.

⁹⁹² La Veu de Catalunya, 10-4-1935, Ed. Matí, p. 11.

L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

de la vida municipal catalana i el decret com una confirmació del règim autonòmic de Catalunya⁹⁹³.

La Lliga Catalana aconseguia que es reintegressin els seus regidors, però l'elecció dels regidors no era automàtica, per la qual cosa, per les esquerres era considerat com a una victòria de Pich i Pon, que maniobrava per assegurar una majoria als seus postulats. La llista de regidors feta pública era la següent, que havien de ser finalment quaranta regidors⁹⁹⁴:

Comissió Gestora		Han declinat, tot i poder formar part	
10 regionalistes	Josep M. Blanch Romeu	ERC	Jaume Serra Hünter
	Andreu Bausili Sanromà		Josep M ^a Massip Izàbal
	Xavier Calderó Corones		Ramon Boter Mauri
	Josep Codolà Gualdo		Ramon Eroles Surribes
	Lluís Duran i Ventosa		Francesc Ferrer Ple
	Octavi Saltor Soler		Antoni Lloret Fumanal
	Frederic Roda Ventura		Gaietà Rahola Escofet
	Ferran Sagarra Castellarnau		Ramon Palomes Tudó
	Joan Soler Janer		Delmir Ibàñez
	Francesc A. Vendrell Tiana		
10 radicals	Pere Domènech Serriñana		
	Francesc Esquerdo Grau		
	Josep Ferrero Viu		
	Pere Farreras Parellada		
	Frederic Frigola Palau		
	Ferran Fuster Fabra		
	Josep Matheu Ferrer		
	Lluís Matutano Casanoves		
	Joan Pich i Pon		
	Rupert Roldós Gómez		
	Jesús Ulled Altemir		
Partit Agrari Espanol	Joan Baptista Viza Caball		
	Guillem Lleó Royo		
	Heribert Duran Calsapeu		
Federal d'Esquerra	Pau Bastida Florensa		
Tecnico-Economics	Francesc Torras Villa (vocal, secretari de la Caixa de Pensions de la Generalitat i president de la Federació de la Banca Local de Catalunya).		
	Joan Carandell Marimon (ex-president de la societat d'Estudis Econòmics)		

⁹⁹³ La Veu de Catalunya, 30-4-1935, Ed. Matí, p. 1.

⁹⁹⁴ Ibid., p. 17.

	Esteve Sala Canadell (industrial i propietari)	
Reformista	Manuel Roviralta i Olivella	
Gremis	Adolf Coll Albert (president de la Federació Gremial)	
	Marià Blasco Perdiguier (secretari general de la Federació Gremial)	
Propietat Urbana	Agustí Culilla Gil	

La llista es feia pública sense haver estat nomenats vuit regidors de la CEDA, que finalment serien Francesc de S. Jaumar de Bofarull, Cèsar Martinell Bruna, Francesc Santacana Romeu, Jordi de Camps, Albert Quintana Vergés, Lluís Bassols, Antoni Miseracs i Francesc Tiffon Vila.

Per part de la Lliga Catalana, Duran i Ventosa, que ocupava el càrrec gestor a la Generalitat era substituït per Ramon Coll i Rodés⁹⁹⁵, mentre que Esteve Sala, president del FC Barcelona rebutjava públicament el seu nomenament⁹⁹⁶, motiu pel qual era substituït per Luis Gonzaga Maria Cascante i Portabella, enginyer industrial de la CEDA⁹⁹⁷.

Els regidors d'esquerres no suspesos, Massip, Serra Hünter i Boter, així com els suplents, feien arribar un document al Departament de la Presidència de la Generalitat, on renunciaven de formar part de les comissions gestores, ja que *'no poden reconèixer validesa legal a les disposicions en virtut de les quals s'han fet els esmentats nomenaments'* perquè *"infringeix preceptes legals de compliment inexcusable per als que vulguin representar l'autoritat"*⁹⁹⁸.

Cal assenyalar que l'alcalde gestor Pich i Pon, enviava el 25 d'abril, una carta a Carles Pi Sunyer, *'com a element d'Esquerra Republicana de Catalunya a qui, pel càrrec ostentat a l'Ajuntament, es pot estimar amb condició de Cap de dits elements polítics'*, sobre si els regidors no-suspesos acceptaven o renunciaven, demanant una resposta urgent.

⁹⁹⁵ Annex III. Document 28. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/2 Alcaldia: Expedient dels Alcaldes Srs. Pich, Jaumar i Ulled.

⁹⁹⁶ Ibid.

⁹⁹⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/2 Alcaldia: Expedient dels Alcaldes Srs. Pich, Jaumar i Ulled.

⁹⁹⁸ La Publicitat, 8-5-1935, p. 6.

L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

La resposta de Pi Sunyer, no es feia esperar, el mateix 25 d'abril responia, que tractava de 'distingit senyor i amic', responia que donant compte els membres de l'executiva que estaven a Barcelona, el partit '*no podia considerar legalment constituïts els Ajuntaments*' perquè no es basaven en el resultat del 14 de gener de 1934 i que en cas que algú acceptés no podria fer-ho en nom i representació d'ERC en cap ajuntament de Catalunya. Cap regidor anava a buscar cap credencial, ni es presentava la sessió prèvia a la constitució⁹⁹⁹.

En la sessió de constitució, que es produïa el 6 de maig, Xavier Calderó era elegit President de l'Assemblea i es repartien les tinències encara sense els cedistes a qui se'ls hi reservava la primera i la setena tinència d'alcaldia:

Alcalde	Pich i Pon
Primer Conseller-Regidor	En blanc (designat posteriorment Jaumar)
Segon Conseller-Regidor	Ulled
Tercer Conseller-Regidor	Coll i Rodés
Quart Conseller-Regidor	Viza
Cinquè Conseller-Regidor	Codolà
Sisè Conseller-Regidor	Farrero
Setè Conseller-Regidor	Bausili
Vuitè Conseller-Regidor	En blanc (designat posteriorment Francesc Santacana)
President de l'Assemblea	Calderó
Vice-president primer	Torras
Vice-president segon	Frigola

En aquesta primera sessió també es repartien els delegats de districte, amb Districte I: Matheu, II Matutano, IV: Lleó; VI: Saltor; VII: Vendrell; VIII: Roldós; IX Sagarra, mentre manquen per designar els districtes III, V i X, seria de la CEDA, Jordi de Camps i de Casanova, Albert de Quintana Vergés i Lluís Bassols i Climent, respectivament.

En els discursos fets pels diferents grups municipals, on demostraven que en cap cas anaven a l'ajuntament simplement a gestionar, sinó a fer política. Joan Baptista Viza, líder dels agraris, afirmava que venia a defensar els drets '*dels propietaris naturals de la terra*' i que anunciava la tasca de refer la tradició confessional. Per la seva part, la Lliga Catalana

---

⁹⁹⁹ Annex III. Document 29. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/2 Alcaldia: Expedient dels Alcaldes Srs. Pich, Jaumar i Ulled.

parlava de restitució i no pas de Comissions Gestores, ja que considerava que la situació era conseqüència del 6 d'octubre¹⁰⁰⁰.

El regidor Soler Janer, tradicionalista escollit dins de la candidatura de la Lliga, anunciava que actuava com a una minoria unipersonal deslligada de qualsevol altre partit, també formava una minoria unipersonal el reformista Roviralta, mentre que Francesc Torras, ex-diputat provisional de la Dictadura, era portaveu dels econòmics i de Pau Bastida¹⁰⁰¹.

Després d'aquesta primera sessió, entre la CEDA, el seu líder, Jaumar obtenia la primera tinència, mentre Francesc Santacana Romeu, la vuitena.

L'Esquella de la Torratxa per remarcar el caràcter '*de classe*' del nou consistori, assenyalava el gran nombre de cognoms amb "*de*": Francesc Jaumar de Bofarull; Jordi de Camps de Casanoves; Lluís Bassols de Climent; Ferran de Sagarra de Castellarnau i Albert de Quintana Bergès¹⁰⁰²

El 15 de maig es reunia per primer cop la Comissió de Govern Municipal, que acordava que els plens se celebrarien cada tres mesos. El cartipàs i per tant, els regidors que formaven part d'aquesta comissió gestora era la següent:

Nom	Àrea	Partit polític
Pich i Pon	President	Partit Republicà Radical
Jesús Ulled	Eixampla	Partit Republicà Radical
Doctor Farrero	Circulació	Partit Republicà Radical
Codolà	Cultura	Lliga Catalana
Coll i Rodés	Foment	Lliga Catalana
Bausili	Política Social	Lliga Catalana
Viza	Finances	Partit Agrari Español
Jaumar	Governació	CEDA
Santacana	Proveïments	CEDA

11.9. L'actuació de la comissió gestora

Els diferents partits es van repartir les conselleries, però sense una orientació comuna, amb l'interès de cada formació per marcar el millor perfil de cara a la fi dels governs gestors. Uns partits (cedistes, agraris, reformistes, etc.) que difícilment podrien obtenir regidors per mètodes democràtics en un sistema majoritari com el que hi havia.

¹⁰⁰⁰ La Veu de Catalunya, 7-5-1935, Ed. Matí, p. 21.

¹⁰⁰¹ La Humanitat, 7-5-1935, p. 7.

¹⁰⁰² L'Esquella de la Torratxa, 26-7-1935, p. 4.

La situació sense una orientació política clara, portava a una política sectària en benefici de certs grups. El conseller municipal de governació Jaumar de Bofarull, líder de la minoria de la CEDA, iniciava el mandat amb un gest a favor dels propietaris, condonant totes les multes pendents de pagament als propietaris de finques que havien estat sancionats per les inspeccions sanitàries de l'Institut Municipal d'Higiene¹⁰⁰³.

També trobem per part de la Comissió de Govern el pagament de 15.000 pessetes per arranjar l'orgue de la Catedral¹⁰⁰⁴, un pagament, que si s'entén que es feia a l'església, seria inconstitucional.

A més, una de les primeres mesures era donar retribució als consellers, una mesura que havia fet ERC i que havia tingut la forta oposició de la Lliga Catalana, en canvi, en aquesta ocasió no es va produir cap queixa de cap grup¹⁰⁰⁵.

En referència als pressupostos, el govern gestor prorrogava els d'abril de 1934. Per 'La Humanitat' el pressupost realitzat per Pich i Pon, amb Bausili i Viza havia fracassat perquè els autors i les minories no havien pogut posar-se d'acord ni en l'augment de sou dels alts funcionaris ni el nombre de places a crear per cobrir les *necessitats polítiques* dels partits¹⁰⁰⁶.

L'alcalde accidental, Pich i Pon, tot i això, prometia obres de reforma de la Via C, amb un pressupost extraordinari destinat a la reforma, en què projectava que fossin expropiades més de setanta cases per unir la Rambla a la Via Laietana, a més de prometre un Escorxador nou de 35 milions. Per tant, tot i no arribar a produir-se els plans, malgrat ser gestor, la voluntat era fer obres importants i irreversibles per quan ja haguessin entrat dirigents elegits democràticament¹⁰⁰⁷.

11.10. Els enfrontaments en el si de les comissions gestores

L'onze de juny tenia lloc una de les primeres baralles públiques dintre de l'ajuntament, entre la Lliga Catalana i la CEDA, que malgrat compartir govern, haurien de competir pel vot dretà al país.

---

¹⁰⁰³ La Humanitat, 30-5-1935, p. 9.

¹⁰⁰⁴ La Publicitat, 1-6-1935, p. 5.

¹⁰⁰⁵ L'Esquella de la Torratxa, 14-6-1935, p. 5.

¹⁰⁰⁶ La Humanitat, 25-8-1935, p. 7.

¹⁰⁰⁷ Ibid., p. 7.

En la Comissió de Governació, presidida per Jaumar, amb Roda i Ventura com a representant de la Lliga, es va acordar fer *‘una ponència per procedir a una reorganització del personal i també a una revisió del personal’*, però Jaumar fa una nota sobre aquesta qüestió de personal en referència al fet que la Comissió de Govern havia aprovat una sèrie de disposicions sobre control de personal sense consultar a la resta de membres de Governació.

El fet portava a unes declaracions de Roda i Ventura, assegurant que la nota *‘representava tota una desconsideració per a la comissió de governació’*, ja que el president havia exposat els seus estudis, sense comptar amb els demés, assabentant-se els membres per la premsa¹⁰⁰⁸.

Per la seva part, Jaumar explicava en una nota que hi havia dues comissions, una d'elles, nomenada per la comissió de Governació, per fer un examen complet del personal nomenat antirreglamentariament¹⁰⁰⁹ i l'altra, nomenada per la Comissió de Govern sobre les mesures de control del personal. Malgrat que el *‘procedir a una reorganització del personal’* de la Comissió de Governació, podia ser entès perfectament que les dues comissions se solapaven.

En la reunió de la Comissió de Governació, Roda i Ventura presentava una moció de censura contra el president Jaumar, però els radicals, malgrat estar molestos per no crear problemes en la política estatal (Pacte de Salamanca) votaven en contra, com les altres minories, vinculades en major o menor mesura a Pich i Pon, com Colilla (representant de la Cambra de la Propietat) o Blasco (gremial però personalment radical)¹⁰¹⁰.

La Publicitat afirmava que la ruptura ja venia de lluny, d'una votació en el Patronat Escolar que la CEDA havia perdut, imposant-se el candidat de la resta i perjudicant els *‘compromisos no-polítics de la CEDA’*¹⁰¹¹.

El conflicte superava l'ajuntament, i portava a un conflicte de Bausili (Conseller municipal de la Lliga Catalana) amb Torrents (conseller-gestor de la CEDA a la Generalitat) per les competències de la Borsa Municipal de Treball, en què aquest últim denunciava ingerències en la qüestió del treball de la Generalitat, rebutjant la coordinació

---

¹⁰⁰⁸ La Publicitat, 12-7-1935, p. 1.

¹⁰⁰⁹ La Publicitat, 24-7-1935, p. 1.

¹⁰¹⁰ La Publicitat, 14-7-1935, p. 1.

¹⁰¹¹ La Publicitat, 24-7-1935, p. 3.

amb l'ajuntament, mentre Bausili defensava que l'article 4 de la Llei de Col·locació Obrera afirmava que els ajuntaments havien de crear oficines de col·locació i per tant l'actuació s'adequava a la llei. La borsa va seguir en funcionament.

El setembre, gairebé sense obra per part de la comissió gestora, s'anunciaven oficialment eleccions municipals, però Catalunya tenia les garanties suspeses, per la qual cosa, 'La Humanitat' considerava que sense previ condicionament de temps i de llibertat i garanties absolutes, les esquerres no podrien ni haurien d'acceptar les eleccions, en una lluita desigual¹⁰¹².

El president del Consell de Ministres, Manuel Portela, el 7 de setembre davant dels periodistes insistia en eleccions municipals el mes de novembre, amb previ restabliment de les Garanties Constitucionals i havent estat aprovada una llei municipal¹⁰¹³.

Però un fet inesperat havia de succeir, el 3 de novembre Joan Pich i Pon deixava el càrrec d'alcalde per l'afer *Strauss*¹⁰¹⁴, fet que provocava que Jaumar com a primer conseller-regidor¹⁰¹⁵, passés a ser alcalde accidental interí¹⁰¹⁶, mentre a la Generalitat de Catalunya se situava interinament Eduardo Alonso Alonso, president de l'Audiència Territorial de Barcelona. Les eleccions municipals previstes mai s'arribarien a celebrar.

11.11. Els radicals perden el control del seu Ajuntament

El president de l'Assemblea, Xavier Calderó, en la primera sessió del 14 de novembre donava compte de l'acomiadament de l'alcalde Pich i Pon, i explicava que no es podia elegir alcalde perquè només hi havia catorze consellers d'elecció popular i que la resta estaven designats personalment per Pich i Pon com a governador general, i que els consellers governatius no podien elegir a dret a llei si no tenien la confiança del nou governador, que podia renovar o no, l'ajuntament, amb les designacions que considerés oportunes.

El regidor radical, també d'elecció popular, Frederic Frigola, es desmarcava de la seva minoria i defensava que realment s'estava infringint la llei municipal des del 7 d'octubre

---

¹⁰¹² La Humanitat, 7-9-1935, p. 3.

¹⁰¹³ La Humanitat, 8-9-1935, p. 7.

¹⁰¹⁴ Annex III. Document 30. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/2 Alcaldia: Expedient dels Alcaldes Srs. Pich, Jaumar i Ulled.

¹⁰¹⁵ La Humanitat, 5-11-1935, p. 12.

¹⁰¹⁶ Annex III. Document 31. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/2 Alcaldia: Expedient dels Alcaldes Srs. Pich, Jaumar i Ulled.

de 1934 i que s'hauria d'haver format només amb regidors de la Lliga Catalana i dels radicals. El nou cap de la minoria radical, Jesús Ulled, li cridava l'atenció perquè el discurs desautoritzava el seu cap polític, Pich i Pon, però Frigola, insistia que no es nomenava l'alcalde perquè hi havia gestors que no sabien si tenien la confiança del governador, però que hi havia consellers per dret propi i que entre aquests sí que es podia nomenar un alcalde.

El regidor Frigola ja sense cap mena de contenció de cara al seu partit, denunciava que els gestors no tenien cap dret a funcions negatives (com destituir funcionaris) i que s'havien comès excessos de tota mena, motiu pel qual, finalment el president de l'Assemblea, Calderó, li retirava la paraula.

Però el regidor seguia afirmant que l'alcalde havia de ser un conseller d'elecció popular i *'no gent com la que va permetre l'aplec carlí de Montserrat, en el qual s'atacà la República i es mostraren banderes bicolor'*. Ulled, líder dels radicals, però designat per Pich i Pon, desautoritzava Frigola i remarcava que la minoria radical havia donat l'assentiment a l'ajornament d'elecció d'alcalde i defensava la forma i maneres en què van ser elegits els ajuntaments i reconeixia que l'alcalde accidental interí era Francesc Jaumar.

El regidor Albert de Quintana (CEDA) per la seva part defensava que tots els regidors eren governatius i s'oposava a què hi haguessin categories d'eleccions per elecció popular; mentre Soler Janer, com a minoria unipersonal donava resignadament la raó a Frigola, però li advertia que era inútil digués el que digués, perquè no hi hauria alcalde fins que no hi hagués governador, perquè els tres partits preponderants al Consistori tenien participació en el Govern de Madrid i es volien repartir els llocs amicalment.

La situació d'enfrontament no va acabar, en el mateix ple, s'aprovava un dictamen del regidor Lligaire Codolà, responsable de Cultura, per subvencionar escoles privades, altre cop, l'oposició la marcava el radical Frigola, que s'oposava a la teoria de treure infants de l'escola pública a favor de la privada amb diners del consistori.

Mentre la veu oficial dels radicals, Jesús Ulled, amb *'conllevancia'* deia que s'oposava a l'ensenyament religiós i que el dictamen només faria a l'ajuntament que despendre milions a favors de les eleccions privades, però afirmava que si el conseller municipal Codolà prometia que no se subvencionaria cap escola confessional i que es posaria una

intervenció municipal a les associacions de pares de família votarien a favor del dictamen, fet al qual Codolà no va respondre i simplement demanava votació.

Va ser aprovada per 27 a favor i 11 en contra. Els radicals sense Pich, estaven en clara minoria en l'ajuntament que ells mateixos havien creat¹⁰¹⁷.

11.12. La CEDA i la Lliga Catalana al capdavant de l'ajuntament

La situació amb els radicals en descomposició era d'una lluita entre la Lliga i la CEDA pel control de l'Ajuntament.

El vicepresident de l'assemblea, Francesc Torres, convocava un ple per ordre de Jaumar, per l'elecció d'alcalde aprofitant que havia estat nomenat Ignasi Villalonga i no havia fet canvi en la composició de l'ajuntament, mentre Calderó havia estat convocat de manera urgentíssima a Madrid juntament amb Ventosa Calvell. El nou governador, Ignasi Villalonga, era de la Dreta Regional Valenciana, integrat a la CEDA, però que personalment tenia simpaties per la Lliga.

La maniobra es va produir aprofitant un viatge a Madrid de Calderó, segurament destinat a què es produïssin canvis en l'ajuntament en un repartiment d'institucions

L'alcalde accidental interí es reunia amb el cap de la minoria Ulled, perquè si es sumava la minoria de la CEDA, els vots dels radicals (Frigola es posava en dubte) i els econòmics, ja es tenia majoria per ser alcalde formalment, però Calderó signava la desconvocatòria del ple, en aquest primer moviment, havia 'vençut la Lliga'¹⁰¹⁸. Però la batalla ja era oberta i pública.

L'anàlisi que es feia, era que amb sis regidors d'elecció gestora, els radicals tenien uns interessos més propers a la CEDA, però sense incitar que el trencament amb la Lliga Catalana portés a eleccions, que expulsaria als partits sense vots del consistori. 'La Publicitat' ja assenyalava a Coll i Rodés com a possible alcaldable de la Lliga¹⁰¹⁹.

Els primers deis de desembre es presentava el Contracte de Tresoreria, en què Bausili assenyalava que el cupó vencia el 31 de desembre i que no hi havia res previst per pagar-lo. El radical Matheu es queixava que no havien tingut temps per estudiar-lo i acusava els

---

¹⁰¹⁷ La Humanitat, 15-11-1935, p. 8.

¹⁰¹⁸ La Publicitat, 24-11-1935, p. 3.

¹⁰¹⁹ La Publicitat, 27-11-1935, p. 3.

financers de la comissió d'exercir una dictadura en el ram, demanant un ajornament de deu dies.

Jaumar decidia suspendre la sessió només dos, però Frigola es queixava que s'havia demanat la urgència del dictamen i sense deixar parlar sobre la urgència es suspenia la sessió, “cosa que dona a la urgència un vici de nul·litat”¹⁰²⁰.

Posteriorment, l'agrari Viza, responsable de Finances, defensava el dictamen de les bases del contracte de tresoreria i considerava que hauria de ser el mateix ajuntament el que prestés el servei, ja que tenia suficients tècnics, i ho justificava perquè el contracte vigent havia costat un milió de pessetes en comissions. Els radicals deien que si la majoria votava les bases, ells votarien a favor, mentre Torras anunciava que votava en contra, acusant els regidors de la CEDA i la Lliga de fer una maniobra i demanava ajornar-ho fins al 31 de desembre si aquesta era la data límit.

Frigola per la seva part deia que votaria en contra, i Ulled li assenyalava que amb el seu acte s'havia apartat de la minoria radical voluntàriament. La resposta: *'és un honor el separar-se de la minoria radical i fins seria un honor ésser expulsat'*. El dictamen quedava aprovat¹⁰²¹

La política estatal en crisi i aprofitant la inestabilitat es convocava un ple pel 10 de desembre per l'elecció d'alcalde . Pel nomenament de Jaumar. Però finalment els números eren nou vots de la CEDA, més el mequiadista Roviralta, que sumaven deu, i enfront de nou de la Lliga, més el tradicionalista Soler Gener, també deu, i l'abstenció de radicals (vuit), tècnics (sis), dels agraris de Viza i sent la posició més còmoda de Frigola també l'abstenció, per tant un empat, portava a suspendre el ple.

L'ajornament era vist aquest cop com una victòria aquest cop per Jaumar, que com alcalde gestor interí, suposava seguir al capdavant de l'ajuntament. El ple se suspenia amb la següent nota:

'Havent-se tramès a aquesta Presidència, per decret de l'Alcaldia, la demanda formulada per la majoria dels caps dels sectors polítics que integren l'actual Consistori que se suspengui la sessió extraordinària del Ple d'aquest Ajuntament, convocada a l'objectiu de procedir a l'elecció de l'alcalde, i havent també rebut el sotasignat President un ofici donant compte de la reunió del Consell de Govern Municipal per a tractar de la petició d'aquelles minories consistorials, i

---

¹⁰²⁰ La Humanitat, 3-12-1935, p. 8.

¹⁰²¹ La Humanitat, 5-12-1935, p. 8.

apareixent de les notes referents a l'acta celebrada, que han votat en contra els tres representants de Lliga Catalana, i a favor de la suspensió els senyors Ulled, Viza i Farrero, i endemés l'Alcalde, si bé fent constar que com a CEDA entenia que la reunió tenia que celebrar-se, però que com Alcalde havia de votar per la suspensió, tota vegada que la majoria dels sectors, i inclús del nombre de consellers, resultava favorable la suspensió.

Atès que sigui el que vulgui el criteri personal de la Presidència, aquesta té el deure moral de complaure als companys del Consistori, que constitueixen, en la representació de les diferents minories que demanen aquell ajornament, la Majoria de la Corporació Municipal mentre no quedin vulnerades les facultats presidencials ni infringides les Lleis.

Resolc suspendre fins a nou avis la sessió extraordinària del Ple de l'Ajuntament que estava convocada per avui. Barcelona 10 de desembre de 1935. El president de l'Assemblea X. Calderó¹⁰²²

11.13. La marxa de la CEDA i govern de la Lliga Catalana

El 14 de desembre es formava a l'Estat un govern del *centrista* Manuel Portela, anunciant que dissoldria les Corts. El govern sense suport de les dretes, i per tant, sense la confiança necessària del Parlament, provocava que per evitar la derrota, Alcalá-Zamora suspengués les sessions fins al primer dia de 1936.

En aquesta situació el governador general de Catalunya, Ignasi Villalonga, només vint dies en el càrrec, dimitia, sent substituït interinament per Joan Maluquer i Viladot, de la Lliga Catalana, partit el qual sí que formava part del govern, Pere Rahola com a ministre sense cartera.

L'alcalde gestor interí, sense confiança del governador i amb l'expulsió dels regidors gestors en qüestió d'hores, Francesc de Sales Jaumar de Bofarull, assegurava que volia lliurar la vara l'alcaldia però que el partit havia dit que esperés ordres¹⁰²³. L'endemà la CEDA abandonava l'ajuntament i la Generalitat, i el ja ex alcalde, declarava que la solució de la crisi es devia *'a les ignominioses intrigues de la Lliga'*¹⁰²⁴.

El nou alcalde accidental, seria el fins al moment primer tinent d'alcalde, el lerrouxista Jesús Ulled¹⁰²⁵, afirmant que *"si nosaltres no dimitirem fou perquè el senyor Lerroux ens ordenà que no ho féssim, perquè aquest és un Ajuntament de col·laboració de partits i no de lluita"*.

---

¹⁰²² La Publicitat, 11-12-1935, p. 3.

¹⁰²³ La Publicitat, 15-12-1935, p. 3.

¹⁰²⁴ La Publicitat, 17-12-1935, p. 1.

¹⁰²⁵ Annex III. Document 32. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries.

L'ajuntament es trobava en plena crisi, a l'espera de les ordres del nou governador. La Lliga ja sense la rivalitat de la CEDA, parlava d'un ple per elegir un alcalde¹⁰²⁶, a més, a la situació s'afegia el nomenament el dia 18 com a governador general de Fèlix Escalas i Chamení, independent lligat a la Lliga¹⁰²⁷.

La decisió d'Escalas era fer un decret nomenant les vacants de consellers municipals en substitució del radical Joan Pich i Pon, i dels cedistes Francesc de Sales Jaumar de Bofarull, Cèsar Martinell i Brunet, Francesc Santacana i Romeu, Jordi de Camps i de Casanova, Albert de Quintana i Vergés, Lluís Bassols de Climent, Antoni Miserachs i Rigau, Francesc Tiffon i Vila i Lluís G. Cascante i Portabella.

En substitució es nomenaven els candidats no elegits de la Lliga Catalana, Josep Maria Cardona i Espuñez, Montserrat Serra i Bellsollell, Frederic Amat i Arnau, Jaume Espona i Brunet, Francesc Guarner i Molins, Manuel Baster i Duran, Alfons d'Oriola i Cortada i Renom, Josep Maria Ginestar i Ponç, Alfred Dorca i Blanc i Joan Andreu i Miralles¹⁰²⁸.

Els deu nous regidors, entre els quals hi havia el carlí Guaner, donava una majoria absoluta de regidors a la candidatura de Lliga Catalana i tradicionalistes. Entre els nomenaments cal mencionar la renúncia de Francesca Bonnemaïson de formar part de la comissió gestora, però sí que en formava part Montserrat Serra i Bellsollell, de Roig-Chovar¹⁰²⁹, la primera regidora de l'Ajuntament de Barcelona en el període republicà. Cal assenyalar que en la Dictadura de Primo de Rivera, ja havia estat regidora entre 1926 i 1930 na María López de Sagredo.

Ulled volia deixar la vara immediatament, indignats els radicals perquè fins i tot l'ex alcalde Pich i Pon havia estat substituït per un lligaire. Per la Lliga això suposava un daltabaix perquè feia inútil la celebració d'un ple, o sigui, l'elecció 'democràtica'. Però Ulled finalment cedia i s'esperava.

El governador Escalas justificava el nomenament amb només regidors de la Lliga Catalana perquè ERC no volia formar-ne part i els radicals ja comptaven amb

---

¹⁰²⁶ La Publicitat, 19-12-1935, p. 3.

¹⁰²⁷ La Publicitat, 20-12-1935, p. 3.

¹⁰²⁸ La Publicitat, 21-12-1935, p. 3.

¹⁰²⁹ Esposa segurament de Josep Roig-Chovar, primer president de la Unió Esportiva de Sants.

L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

representants no elegits per sufragi i amb un nombre molt superior segons el pes electoral¹⁰³⁰.

El 24 de desembre se celebrava la sessió per elegir alcalde¹⁰³¹, en què era elegit Ramon Coll i Rodés amb 25 vots a favor i 14 en blanc. Coll i Rodés havia estat del Partit Republicà Català fins a gener de 1933 i s'intentava fer un gir autonomista de cara a les eleccions.

La Comissió de Govern estava formada pels següents consellers-regidors¹⁰³²:

Nom	Àrea	Partit polític
Ramon Coll i Rodés	President	Lliga Catalana
Jesús Ulled	Eixample	Partit Republicà Radical
Josep Codolà	Cultura	Lliga Catalana
Andreu Bausili	Foment	Lliga Catalana
Josep Farrero i Viu	Circulació	Partit Republicà Radical
Ferran de Segarra	Política Social	Lliga Catalana
Joan Baptista Viza	Finances	Partit Agrari Español
Frederic Roda i Ventura	Governació	Lliga Catalana
Frederic Amat	Proveïments	Lliga Catalana

En el poc temps al capdavant de l'ajuntament, en la darrera sessió, s'aprovava un pressupost d'obres per 21,8 milions de pessetes, dels quals quinze haurien de ser adquirits mitjançant l'emissió de títol. En el que 'La Humanitat' anomenava una sessió de testament, on actuava per primera vegada d'alcalde al ple Coll i Rodés. Per tant, va fer una única sessió consistorial com a alcalde¹⁰³³.

¹⁰³⁰ La Publicitat, 24-12-1935, p. 3.

¹⁰³¹ La Publicitat, 22-12-1935, p. 3.

¹⁰³² La Publicitat, 29-12-1935, p. 4.

¹⁰³³ La Humanitat, 28-1-1936, p. 8.

12. L'Ajuntament de Barcelona fins a la Guerra Civil

La situació a Catalunya, el gener de 1936, era d'intervenció de gran part del territori, amb 149 gestores en poblacions de més de 2.000 habitants, el que representava, sense afegir les gestores que es podrien haver fet en pobles més petits, que com a mínim el 70% de la població catalana estava governada per una comissió gestora.

	Majoria d'Esquerra suspesa		Minoria d'Esquerra suspesa		Ajuntaments legals	
	Nombre d'Ajuntaments	Habitants que representen	Nombre d'Ajuntaments	Habitants que representen	Nombre d'Ajuntaments	Habitants que representen
Més de 10.000 habitants	16	1.424.387	3	47.610	0	
De 5.000 a 9.999	18	116.351	7	44.457	9	60.457
De 3.000 a 4.999	49	172.573	8	32.101	12	45.581
De 2.000 a 2.999	46	109.330	5	12.214	21	52.248
TOTAL	129	1.822.641	25	126.382	42	158.286

Dades extretes de *La Humanitat* del 3 de gener de 1936.

El que havia estat president de la Federació Catalana de Municipis i alcalde de Malgrat de Mar, Arnau Cortina, afirmava que havia més de 500 corporacions municipals governades per gestores, concretament 240 municipis a Barcelona, 102 a Girona, 96 a Tarragona i 65 a Lleida¹⁰³⁴.

Malgrat la immediatesa de les eleccions, el governador Escalas continuava nomenant juntes gestores, amb el Butlletí de la Generalitat del 8 de gener de 1936 que modificava la composició de 22 ajuntaments i sub-municipis¹⁰³⁵.

De cara a les eleccions a Barcelona-capital s'elegien un total de vint diputats [14 a Barcelona-circumscripció, 7 a Tarragona, 7 a Girona i 6 a Lleida]. Per ajudar a participar en les eleccions, després de mesos i mesos de clausura, les esquerres van fer una subscripció oberta, la *Contribució Ciutadana a la lluita electoral*, que recaptava 155.390,10 pessetes.

¹⁰³⁴ La Humanitat, 23-11-1935, p. 1.

¹⁰³⁵ La Humanitat, 8-1-1936, p. 12.

Finalment el 7 de gener es dissolien les Corts i es restablien els drets constitucionals i els centres clausurats. El Partit Catalanista Republicà acordava cooperar en el front que garantís la consecució de l'amnistia, la restauració de l'autonomia i la legalitat constitucional, i per tant la defensava del règim republicà i els ajuntaments populars, els principals eixos de la campanya dels partits d'esquerres¹⁰³⁶.

El Front d'Esquerres tenia aquests punts com a elements principals del programa, tot i això va mantenir una estratègia moderada per obtenir un vot el més ampli possible, mentre denunciava l'actuació de les dretes i els radicals en el règim transitori.

Carles Pi Sunyer, president de la comissió executiva d'ERC, el principal partit, cercava el màxim nombre d'entitats, des de partits a sindicats, però va imposar Pi Sunyer un nom diferent del de Front Popular, ja que el considerava una nomenclatura provinent del *Komintern*, que podia allunyar gran part dels republicans i a més servia per diferenciar la candidatura catalana (juntament amb la del País Valencià) de la resta de l'Estat.

La candidatura va sumar Esquerra Republicana de Catalunya, Partit Catalanista Republicà, la Unió Socialista de Catalunya, POUM, PSOE, Partit Comunista de Catalunya, malgrat la dificultat d'unir formacions tan diferents, com el POUM o la Unió de Rabassaires, allunyats d'ERC però que finalment es van sumar.

El Partit Republicà d'Esquerra era la fusió de l'Esquerra Nacional, nucli català d'Izquierda Republicana i el Partit Republicà Radical-Socialista Català de Marcel·lí Domingo que es van fusionar durant l'etapa dels governs gestors.

El 4 de febrer es fa un manifest-programa del Front d'Esquerres, que tenia com a objectius la 'Consecució d'una àmplia amnistia que reintegri els presos i exiliats polítics i socials a la normalitat ciutadana. Restauració de l'organització política de la Catalunya autònoma, derogació de la llei de règim transitori del 2 de gener de 1935, i totes les disposicions que s'hi refereixin. Vigència íntegra de l'Estatut de Catalunya amb tots els seus òrgans i corporacions, i acabament dels traspassos respectant els acords anteriorment presos de conformitat amb el règim estatutari. Oposició a l'intent de revisar la Constitució de la República promulgada per les Corts Constituents, que representa ja una transacció dintre la qual és possible la convivència civil de tots els ciutadans. Manteniments dels avenços socials de la República, discriminació de la llei de vagabunds dels qui realment ho siguin i dels obrers en vaga forçosa, i compliment de les lleis de treball. Restabliment de la Llei de Contractes de Conreu votada pel Parlament de Catalunya, adopció d'aquelles mesures que facin impossible que el Tribunal de Garanties Constitucionals pugui actuar amb caràcter polític i obstaculitzar l'aplicació d'una llei reconeguda a les corts de la

---

¹⁰³⁶ La Publicitat, 21-1-1936, p. 1.

República com a constitucional. Revisió i reparació de les injustícies comeses en el camp sota un règim d'excepció i dels llançaments fets sense motius legals'.

Els signants van ser:

Martí Rouret i Callol – ERC
Ramon Peypoch i Pich – ACR
Miquel Serra i Pàmies – USC
Joan Casanelles i Ibars – PNRE
Cristòfor Rebull – Unió de Rabassaires
Faustí Ballvé i Pellicé – Partit Republicà d'Esquerra
Claudi Fournier i Canela – Partit Català Proletari
Hilari Arlandís i Esparza – Partit Comunista de Catalunya

En el manifest es van sumar també el Partit Nacionalista Català, Estat Català i Nosaltres Sols. En la configuració de les llistes el Front d'Esquerres presentava, 23 candidats d'ERC, 5 del PCR, 4 de la USC, 2 del PNRE, 2 de la Unió de Rabassaires, 1 del Partit Republicà d'Esquerra i 1 prietista (la Federació Catalana del PSOE no es va adherir), 1 del POUM, 1 del Partit Comunista de Catalunya i 1 del Partit Català Proletari. La campanya tenia com a lema *Per la República, l'Estatut de Catalunya i la Llibertat dels presos*.

Per Carles Pi Sunyer, amb l'empresonament dels membres de la Generalitat, hi havia molts oradors que no eren d'ERC i per tant, abundaven sectors més radicals amb un discurs més extremista.

Els caps de llista de totes les circumscripcions catalanes eren els empresonats, Joan Lluhí a Barcelona-província, Ventura Gassol per Tarragona, Joan Comorera per Lleida, Martí Esteve per Girona i el president de Catalunya, Lluís Companys, per Barcelona-ciutat.

La candidatura de Barcelona-ciutat estava formada per Lluís Companys (ERC), Martí Barrera i Maresma (ERC), Lluís Nicolau d'Olwer (ACR), Pere Coromines i Muntanya (ERC), Jaume Aiguader i Miró (ERC), Marià Rubió i Tudurí (ERC), Josep Sunyol i Garriga (ERC), Josep Mª Massip i Izàbal (ERC), Pere Ferrer i Batlle (ERC), Claudi Ametlla i Coll (ACR), Ramon Nogués i Bizet (PRE), Faustí Ballvé i Pallisé (PRE), Ramón Pla i Armengol (USC), Miquel Valdés (PCC), Joaquim Maurín i Julià (POUM) i Pere Aznar i Seseras (PCP).

Els radicals principalment estaven en descomposició, en ple descrèdit, després dels escàndols de l'estraperlo o l'afer Nombela. La UDC va donar llibertat de vot.

Per la seva part, el Congrés de les Confederacions regionals de la CNT acordava no combatre els partits d'esquerres ni obstaculitzar la campanya del Front Popular i fins i tot, deixava llibertat d'acció als seus afiliats¹⁰³⁷. Denunciava la presència de 30.000 treballadors presos, mentre Durruti afirmava que *'no puc recomanar a ningú que no voti'*¹⁰³⁸.

Mentre les dretes, davant la unió de les esquerres, malgrat les marcades diferències, també van decidir unir les seves forces, amb una candidatura liderada per la Lliga Catalana, que aportava 20 candidats, 9 d'Acció Popular (CEDA), 5 els tradicionalistes, 4 el PRR, 1 la Dreta de Catalunya, 1 valencianista i 1 independent.

La Lliga va utilitzar principalment dos arguments. El primer era un discurs de la por, remarcant que els socialistes serien els que s'imposarien als republicans, perquè tenien la majoria del vot d'esquerres i que repetirien la *'tràgica atzagaida'* del 6 d'octubre.

L'altre argument, més interessant, era que si les esquerres guanyaven a Catalunya i la dreta s'imposava a la resta d'Espanya, no hi hauria Estatut i s'imposaria la llei del 2 de gener de 1935. En canvi, si guanyava el Front Català d'Ordre, com afirmava Ventosa i Calvell *'hi ha és cert, homes anticatalanistes. Però aquests homes hauran de reconèixer a l'hora de la victòria, que han triomfat gràcies al vot dels catalanistes'*, *'i aleshores es retran a l'evidència i seran més benèvolts amb el catalanisme'*¹⁰³⁹. Per tant, segons reivindicaven, la Lliga Catalana i la candidatura de dretes seria la garantia que, manés qui manés, es restabliria l'Estatut de Catalunya i l'autonomia.

12.1. Les eleccions de 1936

En 52 de 70 districtes electorals de l'Estat es van presentar únicament dues llistes. En la ciutat de Barcelona, la participació va ser del 64,69%, van votar 412.619 electors de 637.841, sent l'única circumscripció de tot Catalunya que es quedava per sota del 70% (69,79% de mitjana en el conjunt). El cens de Catalunya era d'1.705.146.

Però, a la vegada a Barcelona-ciutat és on s'obtenia el major percentatge de vots a favor de la candidatura del Front d'Esquerres (62,21-63,65%), per sobre de la mitjana catalana (58,40-59,29%). Per tant, les conclusions eren que o bé hi havia més abstenció a

---

¹⁰³⁷ IVERN i Salvà, Maria Dolors /2, op. cit., p. 186.

¹⁰³⁸ La Humanitat, 5-2-1936, p. 7.

¹⁰³⁹ La Humanitat, 26-1-1936, p. 1.

Barcelona, amb un electorat més d'esquerres, o que en la ciutat de Barcelona hi havia hagut en major proporció una abstenció de les dretes.

Cal assenyalar que Alejandro Lerroux, candidat del Front Català d'Ordre, va ser el que va obtenir menys vots en aquesta llista, sent elegits Joan Duran Ventosa i Calvell, Pere Rahola, Lluís Puig de la Bellacasa i Felip Rodés i Baldric¹⁰⁴⁰.

En el conjunt de l'Estat, les esquerres van aconseguir la majoria absoluta amb un 48% dels vots, mentre les dretes van assolir un 46,5%.

12.2. La victòria del Front d'Esquerres

El 17 de febrer, després dels clars resultats, el governador general, Fèlix Escalas era substituït per Joan Moles. Dos dies més tard, dimitia el president Manuel Portela, sent substituït per Manuel Azaña, líder del Front Popular.

La diputació permanent de les Corts dissoltes aprovaven dues mesures. El 22 de febrer l'amnistia total en els delictes polítics i socials, i el 26 de febrer un decret-llei del Govern de la República que restablia la Generalitat de Catalunya i reprenia les funcions al Parlament. El president Companys era elegit president de l'executiu català per part del Parlament el 26 de febrer i el primer de març es restituïen tots els consellers i l'endemà mateix es restablia la Llei de Contractes de Conreu.

El 26 de febrer ja no quedava a Barcelona cap empresonat pel 6 d'octubre, havent-hi sortit 280 de la Model¹⁰⁴¹. La llei del 2 de gener de 1935 era declarada inconstitucional pel Tribunal de Garanties Constitucionals per una majoria de 17 a 6; per tant, resultaven nuls els actes realitzats en virtut a ella, i l'Estatut entrava en vigor tal com estava el 6 d'octubre de 1934¹⁰⁴².

El 26 de maig, Lluís Companys formaria un nou govern, amb Manuel Corachan i Garcia com a independent i sense la col·laboració de la USC, que participava en les negociacions que portarien a la formació del PSUC el 23 de juliol de 1936. En el cas català es va mantenir certa calma en aquest període, sense el nivell de violència de la resta de l'Estat,

---

¹⁰⁴⁰ La Veu de Catalunya, 18-2-1936, Ed. Matí, p. 1.

¹⁰⁴¹ La Veu de Catalunya, 25-2-1936, Ed. Matí, p. 10.

¹⁰⁴² La Veu de Catalunya, 5-3-1936, Ed. Matí, p. 1.

que s'anomenaria l'*oasi català*. El líder de la Lliga Catalana, Francesc Cambó mantenia un to reconciliador, assegurava que *'mentre les esquerres representin una mica d'autoritat hem d'ajudar-les per a que subsisteixin'*.

En l'àmbit estatal el nou parlament va elegir Martínez Barrio com a president interí del Congrés, Alcalá-Zamora era President de la República i Manuel Azaña cap del govern, amb Indalecio Prieto com a cap de la majoria. El nou Parlament destituïa el 7 d'abril a Niceto Alcalá-Zamora, celebrant-se les eleccions a compromissaris el 26 d'abril, a Catalunya es va repetir el Front d'Esquerres.

En aquesta ocasió la participació va ser del 41,34% a Catalunya, a Barcelona només va arribar al 33,53% amb entre un 75,71 i un 76,14% a favor del Front d'Esquerres.

El 24 d'abril es feia l'acte principal al Gran Price amb Ramon Noguer i Comet (PRE), Artur Cussó (PCP), Hilari Arlandis (PCC), Maurin (POUM), Armand Obiols (ACR), Joan Comorera (USC) i Rovira i Virgili (ERC)¹⁰⁴³.

Azaña era elegit president amb els vots del Front Popular i el Front d'Esquerres, però també del PNB, la Lliga Catalana, PRR i mauristes, mentre Santiago Casares Quiroga era el cap de govern, produint-se el primer discurs a les Corts el 19 de maig de 1936.

La tensió i el clima de violència, comportaria l'assassinat del tinent Castillo, així com del líder de les dretes, José Calvo Sotelo, i la clausura de centres feixistes i anarquistes, i la suspensió dels diaris monàrquics com el 'Ya' i 'La Epoca'¹⁰⁴⁴, amb l'estat d'alarma actiu.

La confrontació social anava creixent, amb empresaris tancant fàbriques, ocupació de terres, desordres, violència, i sobrevolava la idea d'un cop d'Estat per part de les dretes per aturar les reformes iniciades del 1931.

El cop d'Estat s'iniciaria el 17 de juliol a Marroc, sent sufocat a la ciutat de Barcelona el 19 de juliol.

---

¹⁰⁴³ IVERN i Salvà, Maria Dolors /2, op. cit., p. 192.

¹⁰⁴⁴ La Humanitat, 15-7-1936, p. 1.

12.3. De la restitució de l'ajuntament a la Guerra Civil

Un dia després de les eleccions, el 17 de febrer, Carles Pi Sunyer també anava a ocupar l'alcaldia¹⁰⁴⁵, malgrat que no seria fins al 18 quan es restablirien els ajuntaments populars.

Com explica Carles Pi Sunyer, després de la victòria electoral, es produïen concentracions a la Plaça de la República, on es demanava un acte de força, en què actuar contra la Generalitat podia ser perillós, era millor l'ajuntament per donar sortida a les reclamacions¹⁰⁴⁶. Per dur a terme l'acció va telefonar a Fèlix Escalas, que ho va considerar correcte, i a Ramon Coll i Rodés, que Pi Sunyer considerava que fins i tot es va mostrar 'encantat i aliviat'¹⁰⁴⁷.

Els primers regidors a arribar van ser Hilari Salvador, Rosell i Montaner i Escofet, que van haver d'evitar amb la seva autoritat l'entrada de la multitud al despatx de l'alcaldia, que havia aconseguit arribar fins a la galeria gòtica. L'alcalde arribava acompanyat de la minoria a les 13.30 h. Un altre cop al seu despatx, i Josep Maria Pi Sunyer li donava possessió del càrrec en nom del governador general Moles. Finalment va sortir al balcó:

*'Poble de Barcelona! Ara acabem de complir el primer acte, conseqüència del triomf esclatant de les esquerres. Hem pres l'Ajuntament de Barcelona. Com hem fet aquest primer pas, farem tots els altres que formen part del programa del Front d'Esquerres. Ara anirem a l'alliberació dels presos, a tornar a les seves llars els germans nostres que són a les presons i a l'exili. Però per tal que en tot el camí es pugui fer sense entrebancs, cal que tot el poble continuï mantenint la mateixa confiança demostrada fins ara vers els seus dirigents. La garantia del nostre triomf total serà l'ordre. El poble català que és un poble sensat i major d'edat, sabrà evitar que es produeixin els fets desagradables que algú voldria que es produïssin. Ara només em resta demanar-vos que us dissolgueu i doneu aquesta mostra de confiança als homes als quals heu donat el triomf'*¹⁰⁴⁸.

El mateix 17 es va fer la primera reunió de la comissió de govern, presidida per Carles Pi Sunyer i amb els consellers-regidors, Ventós, Duran i Reynals, Vilalta, Martínez Cuenca, Massip, Cortés, Hurtado i Bernades, sent la primera mesures un telegrama 'al president i consellers de la Generalitat encara presos'.

En l'organització municipal, calia renovar la comissió de Govern, ja que en el període dels governs gestors, Antoni Vilalta havia abandonat el PNRE i Massip havia estat elegit

---

¹⁰⁴⁵ Annex III. Document 33. Gasetta Municipal de Barcelona de 1936, nº 8 al 11, de 24 de febrer al 16 de març de 1936..

¹⁰⁴⁶ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 353.

¹⁰⁴⁷ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 354.

¹⁰⁴⁸ La Humanitat, 18-1-1936, p. 5.

L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

diputat a Corts, que serien substituïts en el govern municipal per Hilari Salvadó i Josep Escofet.

Nom	Conselleria	Partit polític
Carles Pi Sunyer	Alcalde	Esquerra Republicana de Catalunya
Antoni Ventós	Serveis públics i contractes	Esquerra Republicana de Catalunya
Cristià Cortés	Cultura	Esquerra Republicana de Catalunya
Vicenç Bernades	Circulació i Policia Urbana	Esquerra Republicana de Catalunya
Estanislau Duran i Reynals	Urbanització i Eixample	Partit Catalanista Republicà
Odó Hurtado	Proveïments	Partit Catalanista Republicà
Marià Martínez Cuenca	Política Social	Unió Socialista de Catalunya
Josep Escofet	Ingressos, despeses i patrimoni	Esquerra Republicana de Catalunya
Hilari Salvadó	Governació	Esquerra Republicana de Catalunya

Josep Escofet, com a nou conseller-regidor dimitia del càrrec de president i era elegit Francesc Carbonell (ERC), per 36 vots a favor i només un blanc. La Lliga Catalana, en un clima de distensió, votava a favor, ja que considerava que la funció era emparar minories i personificar la neutralitat política.

Com a conseqüència, Carbonell dimitia de vicepresident primer i era triat el regidor Ricard Altaba per aquest càrrec. També dimitia Duran i Ventosa, mentre que el diputat Massip era substituït per Ramon Eroles com a nou regidor.

Duran i Ventosa era substituït per Josep Maria Cardons i Espuñez, mentre Coll i Rodés passava a ser el cap de la minoria de la Lliga.

En el cas dels treballadors, Pi Sunyer decidia deixar sense efecte els nomenaments del 6 d'octubre al 19 de febrer. Els empleats posats i els ascensos costarien a l'ajuntament 1.042.000 pessetes¹⁰⁴⁹. En canvi, el dia 21 eren reposats els funcionaris represaliats, principalment del Departament de Circulació i Policia Urbana; també es remarcava que els gestors havien produït un dèficit de 23 milions i mig de pessetes.

El Parlament de Catalunya, a més considerava il·legítims els nomenaments governatius en els municipis del 6 d'octubre al 19 de febrer i es declaraven nuls els acords. El 9 de maig s'aprovava la llei de sanejament de poblacions per part de la cambra catalana, una demanda de Barcelona, que facilitava fer grans obres, que podia suposar un revulsiu tant en els projectes com en fer disminuir l'atur forçós¹⁰⁵⁰.

¹⁰⁴⁹ La Humanitat, 31-3-1936, p. 8.

¹⁰⁵⁰ La Humanitat, 10-6-1936, p. 1.

Cal assenyalar un viatge de Madrid, el 9 de març i tornava el 13 de març, juntament amb Comorera i Esteve, per tractar les qüestions dels enllaços ferroviaris, la construcció d'escoles, la de l'Aeroport, la resolució del problema del ferrocarril de Sarrià, l'edifici monumental de les Drassanes i la urbanització d'aquestes, l'enderrocament de la presó de dones, l'afer del Patronat de l'Habitació, els deutes de l'Exposició i la part de mercaderies de l'estació de Sants.

Problemes que s'anaven prolongant des de la proclamació de la República. Finalment, la presó de dones es va iniciar el 19 de juliol, després de l'alliberament de les preses amb els anarquistes enderrocant-la 'a pic i pala'. L'enderrocament oficial s'iniciaria el 21 d'agost de 1936.

En el viatge, Carles Pi Sunyer va fer gestions en tots els afers¹⁰⁵¹:

Enllaços ferroviaris: per parlar de la matèria va visitar el ministres d'Obres Públiques, Casares Quiroga, el sots-secretari i els directors generals del Departament. Per tirar les obres endavant calia que es refés la Comissió que havia d'estudiar el conjunt dels grandiosos plans que es van elaborar, amb la necessitat de separar allò realitzable de primer moment. El primer pas era continuar amb les obres de la Meridiana.

El ferrocarril de Sarrià: amb el mateix ministre també ocupava la qüestió del Ferrocarril de Sarrià. L'objectiu era que el Govern de la República fes que la companyia de M. Z. A. fes les obres que li corresponies a l'Estació de Sants, de la mateixa manera que l'Ajuntament realitzava les seves.

Escoles per a Barcelona: visitar Ministre d'Instrucció Pública, Domingo, sots-secretari Barnés i director general de primera ensenyança, Coll i Mas. Barcelona volia obtenir l'ajut que l'estat concedia a altres poblacions per resoldre el problema escolar.

Ajut per acabar amb l'atur forçós: també amb el ministre de treball. Procurar que la ciutat tingués la part que li corresponia en la distribució de les quantitats que la República destinava a l'ajut dels obrers sense feina i realitzar obres d'urgència. **Patronat de l'habitació:** ministre de treball també del Patronat de l'Habitació.

Aeroport: amb conseller d'Economia de la Generalitat, necessitat de resoldre el problema amb acord d'ajuntament, Estat i Generalitat. L'alcalde es va entrevistar amb director general d'Aeronàutica, general Tuñez del Prado, amb el director general de l'Aviació Civil i altres caps de l'aviació.

Deute Exposició: ministre de Finances, senyor Franco per parlar del deute de l'Exposició de Barcelona, dret a ser auxiliada en el pagament de les despeses extraordinàries que li va produir l'Exposició.

---

¹⁰⁵¹ La Humanitat, 14-3-1936, p. 12.

Enderrocar presó de dones: ministre de justícia, senyor Lara, necessitat d'emprendre sanejament del districte Vè, on es trobava la presó. Després entrevista amb Azaña.

Una de les primeres fites va ser un decret del ministre d'Obres Públiques creant la comissió mixta d'Enllaços Ferroviaris¹⁰⁵². Carles Pi Sunyer també criticava les subvencions a escoles privades, en política social i en el Departament de Circulació, havent-se aturat obres en el Port Franc o els enllaços ferroviaris, que estaven a punt de començar i que s'havien paralytitzat després dels fets d'octubre.

En el cas del Departament de Circulació, el tinent coronel Martínez Herrera havia escapçat gran part de l'obra. El 2 de novembre de 1934 dissolia per decret la Secció Tècnica del Departament de Circulació, política que s'havia mantingut en la resta de governs gestors¹⁰⁵³.

En els plens municipals les discussions principals van ser la destitució de funcionaris anomenats durant els ajuntaments gestors, la *Batalla de l'Escola* i el pressupost extraordinari d'obres i sanejaments.

Per dur a terme el projecte de pressupost extraordinari d'obres i sanejaments, Carles Pi Sunyer va fer un retir a la ciutat de Montjuïc de dues setmanes allunyat de les funcions per estudiar un pla conjunt.

El pressupost extraordinari per obres de 48.710.000 pessetes, amb ajut de la Generalitat i l'Estat, haguera suposat un revulsiu a la ciutat, amb partides destinades al sanejament, altres als enllaços ferroviaris, i també una partida que feia referència a l'aeroport per evidenciar que l'ajuntament estava disposat a fer el que li pertocava, però a l'espera de la cooperació de l'Estat. També hi havia la creació d'una oficina d'ajut als obrers en atur forçós i la construcció de fins a quaranta-cinc grups escolars.

El pressupost barceloní era aprovat pel Parlament de Catalunya el 10 de juliol¹⁰⁵⁴. Una obra que va quedar interrompuda pel cop d'Estat militar fracassat, iniciat el 17 de juliol al Marroc i a Barcelona, sufocat el 19 de juliol.

El 24 de juliol de 1936, en una sessió extraordinària s'acordava que tenint la necessitat de prendre en certs casos mesures urgents en afers administratius, s'acordava facultar

---

¹⁰⁵² La Humanitat, 29-3-1936, p. 12.

¹⁰⁵³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-116. Decrets i Circulars Vàries.

¹⁰⁵⁴ La Humanitat, 11-7-1936, p. 8.

l'alcalde perquè adoptés les decisions que les circumstàncies exigissin i prendre totes les mesures que en relació al funcionament de les oficines fossin necessàries, només donant compte a la Comissió de Govern per la seva ratificació¹⁰⁵⁵.

En la situació de guerra, la marxa dels regidors de l'oposició i la creació dels comitès de milícies antifeixistes, s'iniciava una nova etapa municipal, amb una orientació destinada al conflicte bèl·lic, amb un funcionament totalment diferent del desenvolupat fins al moment, assumint més competències dels que marcava la llei, o fins i tot, assumint noves competències sorgides, com el paper clau que tindrien els alcaldes de barri en el salvament de la població en els refugis antiaeris.

Per tant, la política municipal, la rendició de comptes, amb un alcalde amb poder per prendre decisions i després ratificar-ho en comissió de govern, el funcionament amb la resta de minories, les quals ja s'havien absentat de la vida municipal i fins i tot els objectius del govern municipal canviaven totalment, amb una indústria de guerra, amb nous problemes, com l'arribada de desplaçats i una política social basada en la guerra i no pas en l'atur forçós. O la capacitat d'expropiar per posar en funcionament serveis, convertien el nou període que ens endinsa en la Guerra Civil, en una situació que suposava un punt i a part en qualsevol anàlisi que es vulgui fer de l'Ajuntament de Barcelona.

---

¹⁰⁵⁵ Annex III. Document 34. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-290. Secretaria: Notes Entrega I Rebutis Diversos.

13. Conclusions. L'ajuntament com a cambra política

El període republicà va ser una etapa molt intensa i amb inestabilitat en totes les institucions de l'Estat. En els governs de la República, del 14 d'abril de 1931 al 18 de juliol de 1936, es van succeir un total de vint governs diferents.

En el cas de l'ajuntament de Barcelona en cap moment es va consolidar una majoria consistorial catalanista d'esquerres, amb capacitat de dur a terme unes polítiques clares, sense oposició.

La configuració inicial de l'Ajuntament, era una majoria absoluta d'ERC-USC, però que les dinàmiques de partit primer, amb la necessitat de situar els dirigents de primera línia, amb una capacitat i ideologia ja demostrada, va portar al fet que els mateixos dirigents ocupessin càrrecs a l'ajuntament barceloní, el Congrés de Diputats com posteriorment al Parlament de Catalunya, que els impedia assistir amb regularitat a les sessions ni dur a terme les seves tasques consistorials.

El segon eren els escàndols, amb l'expulsió de cinc regidors el 1932, i la mort prematura, primer de Salvador Vallverdú el desembre de 1931, i posteriorment d'Ernest Ventós i Rafael Campalans convertia el govern municipal en una clara minoria.

La candidatura d'ERC a les eleccions municipals de 1931, estava dirigida a situar persones amb la voluntat de trencar amb el règim, revolucionaris, quan encara no es sabia ni si seria pacíficament, ni les conseqüències que podia comportar pels que es presentaven.

Per tant, l'aspecte de com de bons administradors eren, la relació que podien tenir amb el poder o què podia succeir si es situaven com a alts càrrecs no era en cap cas el principal aspecte que es va tenir en compte per fer l'elecció. Quan a més, s'esperava que la candidatura d'ERC-USC obtingués com a màxim 10 escons.

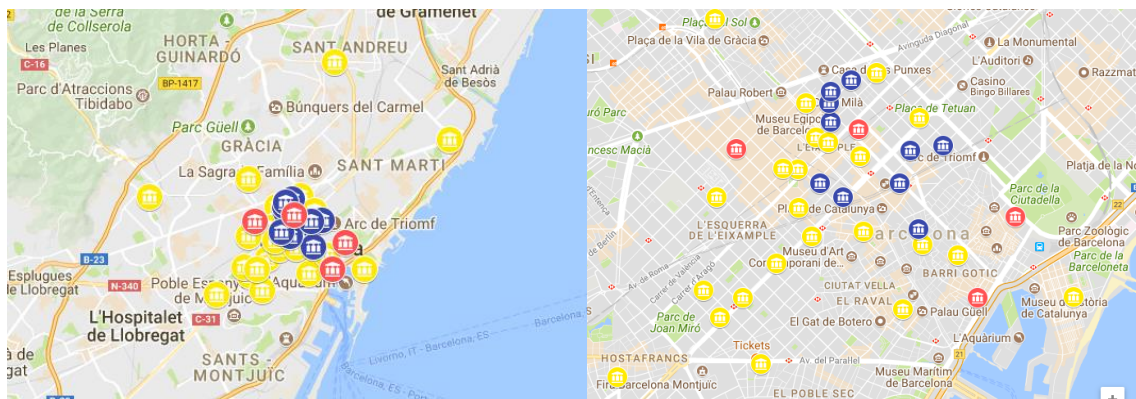
En una candidatura que s'havia de configurar per districtes, en oposició a la dictadura, difícilment era evitable que succeïssin fets com l'escàndol que va portar a l'expulsió de cinc regidors d'ERC.

Un exercici senzill que es pot fer és donar una ullada que ens pot explicar la falta de càrrecs de confiança, més enllà que es partís d'un període de clandestinitat, és la

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

concentració dels dirigents en zones molt concretes de la ciutat. Si ens fixem en la residència dels regidors elegits en les eleccions municipals de 1934 (en un mapa actual), llistes tancades i amb circumscripció única, trobem que a excepció de cinc regidors d'ERC, tota la resta es concentren a Ciutat Vella i l'Eixample que portava dècades realitzada.

Els cinc regidors d'ERC, en gran part són presentats per la seva força vinculació amb els seus barris. Ramon Junyent (St. Martí), Hilari Salvadó (Barceloneta), Antoni Oliva (Hostafrancs), Benet Mori (Gràcia), Josep Escofet (Sarrià) i el doctorat de la barriada al districte IX, Joan Cordoní (Fabra i Puig).

La resta dels 45 estan concentrats a la Barcelona més antiga. Destaca especialment el cas dels deu regidors lligaires, que malgrat l'extensió de la ciutat, estaven concentrats tots gairebé en deu massanes, com també cal destacar la residència de Jaume Vàchier, a la Casa Milà.

Per tant, en les eleccions de 1931, encara amb districtes, la dificultat de trobar candidats per cada un d'ells, era una dificultat afegida. Si els districtes I, IV, V i VI eren els més centrals, trobem que dels cinc regidors, quatre eren d'un dels altres districtes. Puig i Monné i Marlés (Districte IX), Vinyals (VIII), Sànchez (II), i Costa sí era del IV. O sigui que un element afegit podria ser la necessitat de trobar candidats per cadascun dels districtes, amb un partit de nova constitució, amb poca estructura, molt pocs dirigents i concentrats al centre de la ciutat.

Les tensions dins del partit, també són conseqüència de la convergència per un objectiu en comú, que era trencar amb el règim monàrquic, però no per gestionar el dia a dia, amb problemes de personalismes, de formes i d'ideologia, que portaria a la creació del PNRE.

La candidatura de Carles Pi Sunyer, més enllà de les quotes de partits, sí que sembla destinada a administrar una ciutat. És clara la diferència de temperament entre Pi Sunyer, el qual tenia tota la gestió al cap, que no feia maniobres ni declaracions innecessàries si no era ja per actuar i aplicar una política, i a partir d'aquell moment, l'oposició no podien fer gaire més que endarrerir l'inevitable.

En canvi, Jaume Aiguader era més un home d'acció, amb un cert descontrol en el consistori, on la majoria de canvis es produïen aprofitant l'absència de l'alcalde a l'Ajuntament, cada regidor semblava tenir els seus diferents plans a aplicar, alguns dels que es presentaven causaven sorpresa entre els mateixos companys de files i en cap cas havia estat consensuat amb els radicals i era extremadament fàcil que els regidors caiguessin fàcilment en els intents de crear escàndols o d'obstruir de la Lliga Catalana.

En el període de Jaume Aiguader, podem dividir els gairebé tres anys de legislatura en diferents etapes. La primera etapa es situaria entre la proclamació de la República i la crisi dels pressupostos de març de 1932, on es mostrava que ERC-USC estaven en clara minoria en el consistori, sumat a un gir dels radicals, que passaven de posicions revolucionàries en el moment de la proclamació a situats al centre-dreta, amb el lideratge dels radicals a Catalunya per part de Joan Pich i Pon, fortament vinculats amb les grans empreses amb qui volien acabar els mateixos regidors radicals quan es va constituir l'ajuntament.

El segon, aniria de la crisi dels pressupostos a l'aprovació de l'Estatut de Catalunya, en què hi havia una unitat davant les reticències a l'autogovern català i amb una permissivitat al consistori que provoca descontrols com el de personal fins que sorgeixen els escàndols de la venda de llocs de feina, que porta a l'expulsió de cinc regidors d'ERC i que finalitza amb l'aprovació del text estatutari.

Després vindrà un període, on es trenca aquesta unitat, amb la Lliga Regionalista denunciant l'administració d'Esquerra, on ja se sumaran els radicals, primer pel fracàs en la política catalana, on la formació no va assolir cap diputat, mentre el trencament de Lerroux amb el govern d'esquerra d'Azaña, i l'acostament al centre i a la Lliga portaria a un període on ERC-USC quedaven en minoria en la majoria de comissions municipals i en votacions clau, que desencadena amb la creació d'un ajuntament automàtic el maig-juny de 1933.

Finalment, aquest ajuntament, ja sense una orientació política (més enllà de fets puntuals com l'afer Torner), acabava la legislatura amb les eleccions municipals del 14 de gener. El govern de Carles Pi Sunyer que sorgia, va tenir una actuació de només vuit mesos, on va poder posar els fonamentals per una gestió que es va veure interrompuda pels fets d'octubre de 1934.

Els governs gestors, malgrat coincidir en el règim transitori amb l'autogovern suspès, també té diferents etapes. Una primera militar, d'octubre de 1934 a després de l'aprovació de la llei del 2 de gener de 1935, quan el dia 11 de gener Pich i Pon assumeix l'alcaldia en solitari, fins que es constitueix una comissió gestora en l'abril-maig de 1935.

El període s'allargaria fins a finals d'octubre, quan Pich i Pon abandona l'ajuntament i és substituït interinament per Jaumar de Bofarull, de la CEDA, un alcalde accidental dins de l'accidentalitat que suposa un govern gestor. Els ajuntaments gestors van tenir un clar caràcter polític, en gran part de revisió de l'actuació de les esquerres, en ensenyament, guàrdia urbana o transports.

En gran part, alguns dels partits presents en la comissió gestora, era conscients que difícilment formarien part d'un ajuntament elegit democràticament i encara menys governarien la ciutat sense oposició. Però, tampoc en aquest cas trobem un programa concret, més enllà de la iniciativa particular de cada partit o regidor, més preocupats de competir contra els companys de consistori, com l'enfrontament Lliga Catalana – CEDA, que de dur a terme una obra administrativa conjunta.

En aquest període també trobem com és l'alcalde popular de Barcelona l'encarregat de reorganitzar el principal partit català, en el moment on més possible va ser la descomposició d'ERC, quan part d'Estat Català s'havia escindit, com també el sector de L'Opinió del PNRE i els principals dirigents estaven empresonats o a l'exili.

La situació canviaria amb la marxa de l'ajuntament de la CEDA i l'elecció de Coll i Rodés el 24 de desembre, que només duria a terme una sessió en tot el seu mandat a conseqüència de la victòria del Front d'Esquerres del 16 de febrer de 1936, en què seria restituït Carles i Sunyer.

Una etapa encara més curta en una situació de pau, que ja sense una oposició organitzada fortament i amb els problemes i possibles solucions de la ciutat ja delimitats i analitzats, era el moment de començar a aplicar grans canvis, amb obres imminents en tots els

aspectes de la vida municipal. Però, a causa de l'intent de cop d'Estat que portaria a la Guerra Civil la transformació de la ciutat quedaria truncada.

13.1. L'ajuntament i la Generalitat

La inestabilitat del consistori a la vegada va comportar unes sessions consistorials amb grans debats, on els radicals tenien capacitat d'incidir, metre la Lliga utilitzava l'ajuntament per obstruir l'obra d'ERC i denunciar-ne l'administració, amb la capacitat fins i tot, de crear divisió en la majoria ERC-USC amb els radicals, o fins i tot, posteriorment, sumant una majoria de regidors juntament amb els lerroxistes.

La situació al Parlament de Catalunya era totalment diferent. El referèndum de l'Estatut i la llarga discussió a les Corts, amb la forta oposició, principalment de les dretes, però que anava més enllà del posicionament dels partits i en canvi, la defensa de l'Estatut integral per part dels partits catalans, va portar a un clima, en què qualsevol crítica a un govern de la Generalitat, amb no més competències que les de les quatre diputacions, era un debilitament de la posició catalana a Madrid.

Després amb les eleccions al Parlament de Catalunya, el resultat era una sòlida majoria per les esquerres, a més, en una legislatura centrada en un escenari similar al període anterior a l'Estatut, o sigui, a aconseguir els traspassos que donava dret amb les millors condicions possible, així com la valoració dels serveis, fa totalment comprensible que els partits de l'oposició convertissin l'ajuntament de Barcelona en l'arena política del debat català, ja que és on havia capacitat de contraposar polítiques en qüestions que permetia treure rèdit (personal, taxis, municipalitzacions, etc.), desgastar el govern municipal, que fins i tot utilitzaven les crisis municipals com a crítica al govern català d'ERC (però sense atacar la institució), i guanyar votacions al consistori, fet impensable en l'àmbit català.

És a la ciutat de Barcelona, i en la vida municipal, on es produeixen també gran part de les tensions dins d'ERC que portarien a la divisió d'Esquerra Republicana de Catalunya, amb l'escissió del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra.

En iniciar-se la Guerra Civil, encara s'estaven negociant traspassos de serveis, amb un pressupost encara inferior al de l'ajuntament de Barcelona, malgrat la major quantitat de territori i població. La Llei de contractes de conreu és justament una llei per posar les bases a l'autogovern. El mateix conseller de Finances reconeixia aquesta situació, on assegurava que quan estiguin *'del tot enllestida la tasca de la Comissió Mixta de Traspàs de*

Serveis, 'llavors serà quan entrarem de ple en el nostre règim autonòmic'. Una tasca que mai es va acabar d'enllestir, i com a conseqüències, es pot considerar que mai es va entrar de ple en el règim autonòmic.

Cal afegir que amb els radicals fora del Parlament de Catalunya, el fet que el gener de 1934 la Lliga Catalana abandonés també l'hemicicle català, només quedaven formacions d'esquerres, més enllà d'un diputat d'Unió Democràtica de Catalunya.

La candidatura de l'ajuntament de 1934 fins i tot va servir per bastir una llista única d'esquerres, sent considerada Catalunya, concretament la votació de Barcelona, com el baluard de la República, la de l'esperit del 14 d'abril de 1931, en contraposició a la majoria de dretes del *bienni negre*.

En el període gestor, amb el Parlament suspès, també va ser el consistori el que es va convertir en l'arena política, encara que l'enfrontament fos majoritàriament entre la Lliga Catalana i la CEDA.

Per tant, sense oblidar el caràcter simbòlic, d'autonomia, d'autogovern de Catalunya, a més, la capacitat del Parlament de Catalunya, de legislar per exemple, aprovant la Llei Municipal de Catalunya, que marcava la gestió del municipi, també cal remarcar com l'ajuntament de Barcelona, es va mantenir com l'administració més gran de Catalunya, com a mínim en qüestió de pressupost, però també en la capacitat de ser el centre del debat català i on es van produir gran part dels enfrontaments i debats en la vida política catalana.

L'AJUNTAMENT COM A CAMBRA POLÍTICA

IV.L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

1. La configuració del nou ajuntament de 1931

El 16 d'abril de 1931, dos dies després de la proclamació de l'ajuntament republicà es reunia en sessió constitutiva, la llista de regidors escollits en les eleccions municipals era la següent¹⁰⁵⁶:

ERC-USC	LLIGA REGIONALISTA	CONJUNCIÓ REPUBLICANO- SOCIALISTA
ERC	Francesc Puig i Alfonso	PRR
Antoni Vilalta i Vidal	Josep Alomar i Estadàs	Joan Domènech i Buscà
Josep Bertran de Quintana	Andreu Bausili i Sanromà	Casimir Giralt i Bullich
Enric Sánchez i Silva	Frederic Amat i Arnau	Josep Samblancat i Salanova
Josep Escofet i Andreu	Amadeu Llopart i Vilalta	Pere Salvat i Pie
Jaume Vachier i Pallé	Joan Antoni Güell i López	Mateu Ruiz i Morlan
Francesc Costa i Martin	Martí Casals i Galceran	Joan Griso i Descàrrega
Joaquím Ventalló i Vergés	Joaquim Pellicena i Camacho	Jesús Ulled i Altemir
Amadeu Aragay i Daví	Ferran de Segarra i Castellarnau	Pere Huguet Puigderrajols
Pere Comas i Calvet	Josep Cabré i Gelabert	Frederic Herèdia i Valls
Domènec Pla i Blanch	Josep Nonell i Pujol	DLR
Josep Armengol de Llano	Frederic Brasó i Villaret	Felip Solà Cañizares
Jaume Aiguader i Miró		PARTIT FEDERAL
Salvador Vallverdú i Parxachs		Abel Velilla i Sarazola
Ernest Ventós i Casadevall		REPUBLICANA AUTONOMISTA
Lluís Companys i Jover		Manuel Santamaria i Gonzàlez
Jaume Lluhí i Vallescà		UGT/PSOE
Jaume Vinyals i Garrich		Josep Jové i Sarroca
Joan Casanovas i Maristany		
Ramón Marlés i Farrés		
Miquell Ollé i Jové		
Lluís Puig i Monné		
Joan Casanelles i Ibars		
USC		
Rafael Campalans i Puig		
Joaquím Xirau i Palau		
Josep Duran i Guàrdia		

En aquesta mateixa sessió constitutiva s'aprovaven la distribució de les Comissions permanents, així com acords pel normal funcionament de la institució, com el fet que les futures sessions fossin celebrades els dimecres a les 18.00 h, amb la segona convocatòria els divendres a la mateixa hora, en cas de no haver-hi la meitat dels regidors presents en algun moment de la sessió de dimecres.

¹⁰⁵⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 20 d'abril de 1931, p. 1.

Un altre dels acords, va ser una proposició dels regidors republicano-socialistes, suprimint el tracte d'*il·lustre senyor* pel de *ciudadà*. Cal assenyalar que ni l'alcalde ni tinents no tenien cap tractament especial ni abans ni després d'aquesta decisió.

La Lliga Regionalista va renunciar a la tinença d'alcaldia que se li reservava (la setena) tal com s'havia estat aprovat en la sessió del 14 d'abril i llegit per Joaquim Xirau (USC). El sentit d'una tinença per a la Lliga, era que pogués fiscalitzar l'obra de govern, però en no acceptar-la va ser substituït per Joan Casanelles. Per tant, les tinències quedaven de la següent manera:

Càrrec	Nom
Alcalde	Jaume Aiguader i Miró
Tinents d'alcalde:	
1	Joan Casanovas (ERC)
2	Pere Comas (ERC)
3	Amadeu Aragay (ERC)
4	Rafael Campalans (USC)
5	Joan Lluhí (ERC)
6	Ernest Ventós (ERC)
7	Joan Casanelles (ERC)
8	Casimir Giralt (PRR)
9	Jesús Ulled (PRR)
10	Josep Jové (PSOE i UGT)

1.1. El funcionament de l'Ajuntament en el període 1931-1934

El Consistori tenia un funcionament parcialment regit per la Llei municipal del 2 d'octubre de 1877 i parcialment per l'Estatut Municipal de 1924¹⁰⁵⁷, que donava al Consistori un funcionament lent per les dinàmiques municipals.

El govern municipal, mancat d'un organisme executiu anterior al del ple, dificultava l'agilitat de la presa de decisions. Per tant, no existia una comissió de govern, ni un govern com a tal, com sí que es va començar a aplicar després de les eleccions municipals de

¹⁰⁵⁷ El Ministeri de Governació del Govern Provisional, promulgava un Decret el 16 de juny de 1931, que permetia la revisió de les normes de la Dictadura, incloent el Real Decret de 8 de març de 1924 (Estatut Municipal), subsistint el capítol I, Títol VI del llibre I i al llibre II, i quedant restablerta la vigència dels títols I, II, III i VI de la Llei municipal de 1877, amb excepció dels articles referents a les Juntes d'associats i alcaldes de barris, quedant en suspensió també els preceptes que donaven als governadors i Diputacions atribucions jeràrquiques o facultats d'ingerència en els Ajuntaments, menys els articles 172 i 182 i concordants i 189, que continuarien en vigor i les atribucions extraordinàries que li confereixi el Govern de la República. Extracte de: ORDUÑA Rebollo, Enrique, "Historia del municipalismo español", Iustel, Madrid. 2005.

1934, quan el consistori ja es regia per la Llei Municipal de Catalunya aprovada al Parlament català.

1.2. Les comissions

Els ajuntaments estaven dividits en comissions permanents. El 1931, quan es formava l'ajuntament republicà hi havia un total de sis comissions permanents, quatre que eren les comissions permanents presents en tots els consistoris, formada per deu regidors, que eren les de Governació, Hisenda (o Finances), Foment i Cultura.

En iniciar-se l'ajuntament republicà, existien a més, dues comissions específiques, Eixampla i Política Social (posteriorment Beneficència). Les permanents s'ampliarien amb la comissió de Proveïments quan se li donaria un caràcter permanent després de la crisi pels pressupostos municipals de 1932.

En la segona sessió, després de la inaugural, es nomenava el nombre de comissions permanents i el nombre d'individus que la componien, que eren elegits per votació secreta i per paperetes. Eren elegits els que obtinguessin més vots. En cas que l'alcalde o algun tinent fos elegit per una comissió, era automàticament el president. Les funcions i la primera composició d'aquestes comissions era la següent:

Comissió de Governació	Comissió d'Hisenda
Formada per Aragay (president), Marlés, Costa, Pla, Vinyals, Samblancat, Domènech, Puig i Alonso, Alomar i Güell.	Formada per Lluhí (president), Casanelles, Duran, Vallverdú, Escofet, Giralt, Salvat, Amat, Bausili i Cabré.
Té competències sobre el funcionament dels serveis establerts en la via pública, com la neteja pública i domiciliària. Inspecció dels serveis de comunicacions de tota mena. Guàrdia armada i desarmada. Institut Municipal d'Higiene. Cases de correcció i Hospitals. Qüestions de tota mena, relatives a Sanitat, Higiene i Beneficència. Expedients relatius a l'Ajuntament. Cerimonial. Padró i Eleccions. Tinències d'Alcaldia. Personal. Assumptes indeterminats no compresos en la competència de les altres Comissions. Estadística.	Té competències sobre formació i tramitació de Pressupostos municipals i llur execució. Impostos i arbitris directes i indirectes. Propietats i drets del Municipi. Comptes municipals. Contracte de Tresoreria. Relacions de l'Ajuntament amb les entitats per ell subvencionades o amb les que tingui participació.

Comissió de Foment	Comissió de Cultura
Formada per: Campalans (president), Vàchier, Bretran, Puig i Monné, Vilalta, Companys, Huguet, Ruiz, Velilla, Santamaria, Llopart i Nonell.	Formada per Casanovas (president), Ventalló, Armengol, Xirau, Sànchez, Solà, Griso, Jové, Sagarra i Pellicena.

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

<p>Té competències sobre instal·lació i reforma dels serveis relatius al Plànol de la ciutat. Obertura i alineació de carrers i places. Obres d'urbanització. Parc i jardins. Ornamentació. Proveïment d'aigües. Il·luminació de la via pública i dependències municipals. Clavegueres i canalitzacions de tota mena. Tramvies. Retolació i numeració de carrers i places. Monuments públics. Instal·lacions industrials. Obres particulars. Bombers.</p>	<p>Té competència sobre organització, funcionament i règim de les Escoles primàries i de les especials a ple aire. Institucions escolars. Construcció d'edificis escolars. Ensenyaments tècnics professionals. Escoles especials per a deficients. Biblioteques. Arxiu Històric. Exposicions d'Art. Museus d'Art i Arqueologia. Museus de Ciències Naturals. Banda municipal. Subvencions culturals. Confeció del Catàleg del Museu del Palau Nacional. Coordinació de l'obra municipal d'ensenyament amb les diverses institucions oficials de Cultura.</p>
---	--

Comissió d'Eixampla	Comissió de Política Social
Formada per Comas (president), Ventós, Herèdia, Ulled i Casals.	Formada per Jové, Ollé i Brasó.
Té competència sobre les competències que dona la llei d'Eixampla de 1892.	Té competències sobre tot el que fa referència sobre política social.

Dins del consistori, més enllà de les comissions permanents, havien set **comissions especials**, formades per entre cinc i tretze regidors, que es podien nomenar en el transcurs de l'any, elegides com les permanents, però que cessaven una vegada finalitzava l'encàrrec que els hi era encomanat. Les comissions eren les següents:

Comissió de mercats i escorxadors	Comissió de reforma
Formada per Giralt, Duran, Vinyals, Casanelles i Solà.	Formada per Aiguader (president), Bausili, Llopart, Armengol, Vilalta, Ventós, Vinyals, Casanelles, Huguet, Samblancat, Brasó, Ruiz i Duran.
Té competències sobre el proveïment de la ciutat. Mercats. Escorxadors. Venda ambulant. Inspecció sanitària de substàncies alimentoses i mostassaria.	Té Competències sobre reforma interior. Execució del contracte amb el Banc Hispà Colonial, en la part que a ell fa referència. També intervindrà en tota mena d'incidències que es puguin derivar, encara, de la construcció de la Casa de Correus i Telègrafs.

Comissió de cementiris	Comissió de compres
Formada per Ulled (president), Armengol, Puig, Ollé i Alomar, més quatre veïns.	Formada per Ventós, Sánchez, Vàchier, Ruiz i Huguet.
Té competència sobre construcció, millora i conservació de Cementiris i llur règim.	Té competència sobre els comesos que li assigni el seu acord de constitució de 1r de desembre de 1920.

Comissió especial permanent del parc i palaus de Montjuïc.	Comissió de responsabilitats	Comissió de circulació
Formada per Aiguader (president), Escofet, Ventalló, Sánchez, Puig i Alfonso, Llopart, Giralt i Domènech-	Formada per Lluhí, Casanelles, Ventalló, Bertran, Velilla, Solà i Pellicena.	Formada per Campalans, Casanelles, Vàchier, Nonell i Herèdia.

A més de les comissions de l'ajuntament, els regidors, en representació del consistori formaven part en delegacions de societats, comissions i juntes¹⁰⁵⁸.

1.3. El Ple

Per donar resposta a tots els afers municipals el ple era convocat setmanalment. Una primera convocatòria, els dimecres i en cas de no haver-hi suficient quòrum, la segona convocatòria es produïa el divendres. Segon la *Llei Municipal de 1877*, s'havia de celebrar sessions ordinàries com a mínim un cop per setmana.

Per produir-se la sessió en primera convocatòria, calia la presència de la majoria del total de consellers que segons la llei havia de tenir l'ajuntament. Per tant, la xifra de 25 va ser invariable independentment dels regidors amb funcions consistorials. En cas de no haver el nombre suficient, dos dies després es convocava la segona convocatòria, on es podien perdre els acords que fossin sense necessitat d'un nombre mínim. Per tant, el fet que alguna de les minories abandonés el ple per evitar una votació, només tenia sentit en primera convocatòria.

En el Ple municipal, quan el text amb prescripcions normatives que es presentaven venia aprovat per una de les Comissions, era un dictamen, mentre si era presentat directament

---

¹⁰⁵⁸Trobem regidors en la Junta Provincial d'Instrucció Pública (un en terna: Xirau, Sagarra i Solà), Comissió d'Avaluació de la riquesa i repartiment de la contribució territorial, rústica i pecuària (Costa, Vinyals, Brasó i Jové), Junta de la Casa Municipal de Misericòrdia (Bertran, i Puig i Alfonso), Junta de l'asil de nenes desamparades (Bertran i Nonell), Comissió gestora delegada de l'Aeroport Nacional de Barcelona (Aiguader, sis vocals, tres d'ells regidors: Ventalló, Pellicena i Ulled), Patronat del Premi Duran i Bas (Sagarra i Casanovas), Societat d'atracció de forasters (Sánchez), Junta Local de Primera Ensenyança (Xirau i Solà), Patronat de l'Hospital d'infants orfes (Amat i Güell), Junta de Cases Barates (Duran i Jové), Patronat Massana (Costa i Sagarra), Consorci del Port Franc (Lluhí, Vàchier, Casanelles, Casals i Giralt), Junta del Liceu Filarmònic (Casanelles), Comissió mixta de Tresoreria i reforma (Comas, Casanelles, Vilalta, Bausili i Huguet (Suplents: Vàchier, Amat i Giralt)), Patronat de l'asil Duran (Duran i Alomar), Junta administrativa de l'Hospital Clínic (Comas), Junta d'obres del Port (Campalans), Comissió del Monument a Pi Sunyer (Vilalta, Ventalló, Lluhí, Velilla i Llopart (No regidors: Francès, Opisso i Aldaz)), Patronat de la Biblioteca Arús (Vàchier i Solà), Patronat de la Causa Pia de Vilana (Marlés), Patronat d'Arrepentides (Puig i Alfonso), Escola de Comerç (Pla), Junta de la Sèquia Comtal (Vàchier, Alomar i Herèdia), Junta de l'Hospital de Nostra Dona del Sagrat Cor (Ruiz), Assemblea de la Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental (Vàchier (Suplent: Bertran)), Patronat de la Biblioteca de Catalunya (Xirau i Pellicena), Patronat de l'habitació (Duran, Ollé i Domènech), Delegació per al consell d'administració del F. C. Metropolità de Barcelona, S. A. (Aiguader, Vàchier, Casanovas, Lluhí, Aragay, Ventalló, Bausili, Cabré, Giralt i Salvat), Junta Mixta d'urbanització i aquarterament de Barcelona (Aiguader, Aragay i Cabré), Institut d'Orientació professional (Campalans), Hospital de Sant Pau (Huguet i Güell (Suplent: Armengol i Bertran)), Patronat d'Agricultura (Casanovas, Griso i Alomar) i Residència d'Estudiants (Xirau).

per regidors, era una proposició i encara trobàvem la proposició incidental quan era presentada durant el transcurs del ple.

Els assumptes eren aprovats en cas que ho votés la meitat més un dels regidors presents, en cas d'empat es repetia a la següent sessió, i en cas de tenir caràcter d'urgència el vot de la presidència era decisiu.

La presidència del Ple de l'Ajuntament corresponia a l'alcalde, en cas de no estar present, ho farien els tinents, i en falta de tots, el regidor degà. En cap cas un regidor podia abstenir-se de votar, per tant, en cas de no voler votar els regidors abandonaven la sala del ple.

Com definia Alquezar (1986), el mecanisme *a priori* garantia una transparència democràtica, però conduïa a l'alentiment de l'obra municipal com a conseqüència de l'obstruccionisme exercit per la Lliga Regionalista i el PRR. Els dictàmens s'aproven, però després de llargues discussions i d'algun estira-i-arrotonsa que fins i tot acabaven, a vegades, desfigurant-los¹⁰⁵⁹.

1.4. L'organització municipal en el període 1931-1934

En els ajuntaments hi havia tres categories de regidors: alcalde, tinents i regidors; el nombre de tinents, regidors, districtes i col·legis s'ajustava al cens de població.

La *Llei Municipal de 1877* marcava un nombre màxim de 10 tinences d'alcaldia (a partir dels 90.001 habitants), el nombre de regidors a partir dels 100.000 habitants (33 regidors) augmentava un regidor per cada 20.000 habitants, fins a un màxim de 50, xifra que tenia l'ajuntament de Barcelona; a la vegada que el nombre de tinences marcava el nombre de districtes, ja que cada tinent es feia càrrec d'un districte.

Per tant, Barcelona en tenia deu, a més cada districte es dividiria per barris que havien de tenir més de 4.000 habitants, que tindria un alcalde de barri, nomenat per l'alcalde de la ciutat (que també els podia apartar lliurement) d'entre els electors amb residència fixa a la demarcació.

Pel que fa respecta als col·legis electorals, era l'ajuntament qui decidia tants com fossin necessaris, sempre que un col·legi no formés part de diferents districtes i que no excedís

---

¹⁰⁵⁹ ALQUÉZAR i Aliana, Ramon, op. cit., p. 55.

al nombre d'alcaldes de barri. En les eleccions, cada elector tenia dret a votar dos regidors quan s'havien d'elegir tres; tres quan havien de ser quatre; quatre quan havien de ser sis i cinc quan havien de ser set.

1.5. L'elecció de l'alcalde i tinents el 1931

L'alcalde de la ciutat era elegit en la constitució del nou ajuntament i sota la presidència interina del conseller que hagués obtingut més vots, votant tots els regidors en una urna per ordre del nombre de vots. En el cas de Barcelona, Jaume Aiguader va ser també el regidor més votat.

En la votació no existien rondes, simplement el regidor amb més vots es convertia en l'alcalde, i en cas d'empat sí que es repetia la votació. En cas d'haver-hi un altre cop empat, es decidia a sorts. Un cop elegit, passava a ocupar la presidència, i es procedia a l'elecció de tinents.

1.6. Funcions de la secretaria

El secretari de l'ajuntament va ser en tot el període republicà, el doctor Josep Maria Pi i Sunyer, que en virtut del concurs efectuat assumia el càrrec de Secretari de l'Ajuntament (fins aquell moment era interí) el 30 de setembre de 1931. Pi i Sunyer era interí en el moment de proclamar-se la República a causa de la mort de Claudi Planas i Font (1869-1931).

Les funcions que realitzava la Secretaria de l'Alcaldia eren les que corresponien al despatx de tots els assumptes que afecten l'alcaldia, sempre que no corresponguessin a la competència d'algun negociat especial de la Casa. Entre altres: correspondència particular de l'Alcalde; les visites que rebia; les notes per la Premsa i arxiu de Premsa; l'Arxiu de document de caràcter no oficial; els innumerables casos de consultes fetes a l'Alcaldia abans que a cap altre centre municipal, per part de ciutadans que ignoraven on s'havien de dirigir; les funcions de Beneficència no realitzades per la Comissaria especial i expressament encomanades a l'Alcaldia per l'Ajuntament; i la redacció de documents en llengües estrangeres relacionats amb assumptes de la Secretaria. En aquell moment es podien fer escrits en català, castellà, anglès, francès, italià, alemany i llengües escandinaves¹⁰⁶⁰.

---

¹⁰⁶⁰ Annex III. Document 35. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-2811. Alcaldia del Sr. Pich.

Componien la plantilla de funcionaris de la Secretaria de l'Alcaldia, segons el Pressupost Municipal, un Oficial primer encarregat de l'Oficina, dos Oficials segons taquígrafs, un oficial segon encarregat dels serveis de Premsa, i tres Oficials tercers.

1.7. El paper i les funcions de l'alcalde de 1931-1934

L'alcalde portava el nom i representació de la Corporació municipal en tots els assumptes; i corresponia les funcions de presidir les sessions i dirigir les discussions; cuidar, sota la seva responsabilitat, que es complís per l'Ajuntament les lleis i disposicions dels seus superiors jeràrquics i correspondre's a nom de l'Ajuntament amb les autoritats i particulars que fos necessari.

També com a cap de l'administració municipal li corresponia publicar, executar i fer complir els acords de l'ajuntament quan fossin executius; suspendre l'execució dels acords de l'ajuntament si no eren de la seva competència, per delinqüència o en els casos d'incompetència, perjudici dels interessos generals o perill de l'ordre públic, que hauria de ser aprovada la suspensió per part del governador; transmetre a la Diputació provincial i governador, els acords que requerissin l'aprovació superior per ser executius; dirigir tot lo relatiu a la policia urbana, dictant els bans i disposicions, conforme les Ordenances i resolucions generals de l'ajuntament; com també dirigir i vigilar la conducta de tots els dependents del ram de policia urbana, castigant amb suspensió de fins a 30 dies i podia proposar la destitució a l'ajuntament.

També exercir totes les funcions pròpies d'Ordenador i Cap de la inversió de fons municipals i la seva comptabilitat; inspeccionar, activar i dirigir en el que és econòmic i governatiu les obres, establiments de Beneficència i d'Instrucció Publica pagada amb fons municipals; cuidar que es prestessin amb exactitud els serveis de bagatges, allotjament i demés càrregues públiques; presidir les subhastes per vendes, arrendaments i serveis municipals, menys les disposicions de les lleis; Correspondre's en els assumptes de la seva competència administrativa amb les Autoritats i Corporacions de província, fent-ho per conducte del governador de la mateixa quan hagués d'entendre's amb la d'altres o amb el govern i desenvolupar quantes funcions especials li donin les lleis i reglaments.

Dins de les seves funcions també estaven les de nomenar els alcaldes de barri i convocar sessions extraordinàries, quan ho cregués oportú, o en cas de demanar-ho el governador o una tercera part dels regidors.

1.8. Les visites a l'alcalde

En iniciar-se el règim republicà, l'alcalde Jaume Aiguader, davant el nombre extraordinari de persones que *'acuden diàriament a l'alcaldia en motius fútils o per demanar-li coses que no està en la seva mà fer'*, fa que les peticions, queixes i reclamacions fossin donades per escrit a la secretaria particular de l'alcalde per ser ateses amb *'major seguretat i més ràpidament que si s'exposen verbalment'*¹⁰⁶¹.

En disminuir les visites l'any següent, acordava cada dissabte de 13.00 h a 14.00 h rebre i atendre a despatxar afers que realment correspongessin a l'Alcaldia, sent rebuts pel secretari particular de l'alcalde Aiguader, que transmetria la demanda a l'alcalde¹⁰⁶².

El secretari particular de Jaume Aiguader era el senyor Miquel¹⁰⁶³, mentre el de Casanovas era la senyoreta Rosa Maria Arquimbau, escriptora i periodista que va presidir el Front Únic Femení Esquerrista¹⁰⁶⁴.

Un dels principals paper, era com a representació de l'Ajuntament. En un mes a l'atzar, el gener de 1933, l'alcalde assistia com a representant del municipi, o delegava la seva presència, en un total de 124 actes. Per tant, aquesta era una de les principals funcions també de l'alcaldia¹⁰⁶⁵.

1.9. El paper de tinents d'alcaldia

Els tinents d'alcalde es fan càrrecs cada un d'un districte, on exerciren cada un en el seu districte les funcions que la llei atribuïa a l'alcalde, sota direcció d'aquest com a Cap superior de l'administració.

Els alcaldes de barri estaven a les ordres dels tinents i exerceixen les funcions administratives que aquests els hi deleguessin. Els tinents també substituïen l'alcalde, per ordre de tinença, en cas d'absència, malaltia o vacants internes; però en el cas d'aquest primer període, no formaven part d'una comissió de govern ni es pot parlar realment de l'existència d'un govern municipal formal, més enllà que la minoria es coordinés per

---

¹⁰⁶¹ La Veu de Catalunya, 31-8-1931, p. 2.

¹⁰⁶² L'Opinió, 22-10-1932, p. 6.

¹⁰⁶³ L'Opinió, 30-6-1931, p. 3.

¹⁰⁶⁴ La Veu de Catalunya, 16-12-1931, p. 12.

¹⁰⁶⁵ Annex III. Document 36. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient 11933. Delegacions i Representacions de l'Alcalde (Gener-març).

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

prendre la iniciativa i donar la mateixa orientació en totes les comissions. L'evolució, a causa de la marxa de regidors a altres institucions principalment, va ser la següent:

	Primer govern municipal	Després eleccions Corts Constituents [sessió 8 juliol 1931]	Després aprovació Estatut de Catalunya	Després eleccions al Parlament	Abans govern automàtic	Després govern automàtic
Alcalde	Aiguader	Aiguader	Aiguader	Aiguader	Aiguader	Aiguader
Primera tinència	Casanovas	Casanovas	Casanovas	Ventós	Vilalta	Casanovas
Segona tinència	Comas	Comas	Ventós	Vilalta	Duran i Guàrdia	Duran i Guàrdia
Tercera tinència	Aragay	Ventós	Duran i Guàrdia	Duran i Guàrdia	Escofet	Marlés
Quarta tinència	Campalans	Duran i Guàrdia	Casanelles	Escofet	Pla	Oller
Cinquena tinència	Lluhí	Casanelles	Vilalta	Pla	Ventalló	Puig Monné
Sisena tinència	Ventós	Puig i Monné	Escofet	Ventalló	Vàchier	Güell
Setena tinència	Casanelles	Vilalta	Giralt	Giralt	Giralt	Giralt
Vuitena tinència	Giralt	Giralt	Ulled	Ulled	Ulled	Ulled
Novena tinència	Ulled	Ulled	Jové	Jové	Jové	Ferran de Segarra
Desena tinència	Jové	Jové	Velilla	Velilla	Velilla	Velilla

A continuació podem veure el repartiment de les tinències en l'inici del règim republicà:

Districte i zona		Tinent i horari	Secretari
I	Barceloneta, Born, Mercè, Catedral i Santa Anna.	Josep Jové (rep al públic els dimarts i divendres d'11 a 13h.)	Enrique Guitert.
II	Entorn de Montjuïc.	Casimir Giralt (rep al públic els dimarts d'11 a 13h.)	Bartolomé M. García.
III	Sant Gervasi, Sarrià i Les Corts.	Casanelles (rep al públic els dimarts d'11 a 13h.)	
IV	Dreta de l'Eixample, Sant Pere i Sant Cugat.	Comas (rep al públic el dissabte, de 13h a 14h).	Eugenio Esteve.
V	Drassanes-Casa de la Caritat.	Aragay (rep el públic el dijous a les 11h).	Joaquin Rabella.
VI	Esquerra de l'Eixample.	Campalans (rep al públic el dimecres a les 11h)	Tesifón Sánchez.
VII	Sants i Hostafrancs.	Ventós (rep al públic, els dilluns, dimecres i divendres d'11h a 12h).	José Campos.
VIII	Gràcia i Vallcarca.	Lluhí (rep al públic el divendres de 11h a 13h).	Juan Clapera.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

IX	Sant Andreu, La Sagrera, Camp de l'Arpa, Sagrada Família, Horta i Guinardó.	Casanovas (rep al públic el dijous de 10 a 11h).	Juan Bta. Martí.
X	Sant Martí, Clot i Poblenou.	Ulled (rep al públic els dilluns i dijous d'11h a 12h)	Antonio Gil

En el repartiment a les comissions permanents, les presidències van canviar de la manera següent:

Comissions	14/4/1931	Després eleccions constituents	Crisi pressupostos 1932	Abans octubre 1932	Després octubre 1932	Després parlament	Abans govern automàtic	Després govern automàtic
Governació	Aragay	Casanelles	Giralt	Giralt	Giralt	Giralt	Giralt	Giralt
Hisenda/Finances	Lluhí	Casanovas	Casanovas	Casanovas	Casanovas	Ventós	Vilalta	Casanovas
Foment	Campalans	Duran i Guàrdia	Casanelles	Vilalta	Vilalta	Ventalló	Vàchier	Duran i Guàrdia
Cultura	Casanovas	Comas	Comas	Comas	Casanelles	Vilalta	Ventalló	Xirau
Eixampla	Comas	Ventós	Ulled	Ulled	Ulled	Ulled	Ulled	Ulled
Proveïments	Giralt	Giralt	Ventós	Ventós	Ventós	Escofet	Escofet	Marlés

Els principals canvis en l'ajuntament, en l'àmbit de les tinences i les presidències de les comissions permanents, els trobem coincidint amb la marxa de regidors a altres institucions o en crisi en el consistori.

El primer gran canvi es produeix després de les eleccions constituents, amb la marxa de Campalans, Lluhí i Aragay al Congrés, i es nomenaven com a tinents Duran i Guàrdia, Puig i Monné i Vilalta.

El segon gran canvi, aquest cop per una crisi, és l'acord que arriben el PRR i ERC-USC, per configurar l'ajuntament després de no aprovar-se el pressupost presentat per Casanovas. Les comissions permanents quedaven de la següent manera:

Comissió d'Hisenda	Comissió de Cultura	Comissió de Proveïments
Casanovas (president) [ERC] Vilalta [ERC] Ollé [ERC] Lluhí [ERC] Bausili [LR] Amat [LR] Cabré [LR] Salvat [PRR] Santamaria [PRR]	Comas (president) [ERC] Ventalló [ERC] Xirau [USC] Pellicena [LR] Brasó [LR] Jové [UGT/PSOE] Griso [PRR] Solà [DRL]	Ventós (president) [ERC] Escofet [ERC] Vinyals [ERC] Marlés [ERC] Companys [ERC] Duran i Guàrdia [USC] Samblancat [PRR]

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

Comissió de Foment	Comissió de Governació	Comissió d'Eixample
Casanelles (president) [ERC] Vàchier [ERC] Puig [ERC] Aragay [ERC] Campalans [USC] Llopart [LR] Sagarra [LR] Nonell [LR] Ruiz [PRR] Velilla [federal]	Giralt (president) [PRR] Domènech [PRR] Hugué [PRR] Pla [ERC] Costa [ERC] Sànchez [ERC] Puig i Alfonso [LR] Güell [LR] Alomar [LR]	Ulled (president) [PRR] Heredia [PRR] Bertran [ERC] Armengol [ERC] Casals [LR]

El resum de les diferents comissions per partits polítics era el següent¹⁰⁶⁶:

	ERC	LR	PRR	USC	P. Federal	Dreta Libera Republicana	Socialista
Hisenda	4	3	2				
Cultura	2	2	1	1	1	1	1
Proveïments	5		1	1			
Foment	4	3	1	1			
Governació	3	3	3				
Eixample	2	1	2				
TOTAL	20	12	10	3	1	1	1

En aquesta situació, ens trobem que la majoria consistorial d'ERC-USC només tenen majoria a la Comissió de Proveïments, Foment, però en canvi, a Governació, Eixample i Hisenda hi havia una majoria de radicals i Lliga, mentre a Cultura estaven presents totes les minories.

La situació no va ser un problema fins a les eleccions al Parlament de Catalunya, quan els radicals Giralt i Ulled dimitien del càrrec de tinent d'alcalde i de les presidències de les comissions, purament formularies, perquè se sabia que ERC no les acceptava¹⁰⁶⁷.

Després de l'aprovació de l'Estatut, Pere Comas era el primer a marxar, abans i tot de les eleccions, ja que era conseller de la Generalitat de Catalunya. Posteriorment ho faria Joan Casanovas, diputat per Girona al Parlament¹⁰⁶⁸. El 14 de febrer, Vilalta, després de la mort d'Ernest Ventós, el substituïa en la presidència d'Hisenda, fet que comportava que

¹⁰⁶⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 25 d'abril de 1932, p. 320.

¹⁰⁶⁷ La Veu de Catalunya, 29-11-1932, p. 1.

¹⁰⁶⁸ La Publicitat, 27-11-1932, p. 4.

Ventalló l'hagués de substituir en la comissió de Cultura i que Vàchier també ocupés el lloc de Ventalló a Foment¹⁰⁶⁹.

La situació, després del distanciament dels radicals amb ERC, i els canvis produïts amb la marxa de regidors amb tinències al Parlament (Casanelles, Casanovas i Comas) i la mort de Ventós, provocava que en tres comissions presidides per homes d'ERC, no hi havia cap altre regidor que el president. Per tant, en minoria, mentre que en altres tres, hi havia dues en què hi havia només dos homes d'ERC. Només hi havia vuit regidors i l'alcalde que dugessin a terme tasques consistorials¹⁰⁷⁰.

En la constitució del govern automàtic, les tinències passen a estar exercides per dos regidors d'ERC que fan de tinents d'alcalde automàtic (Casanovas i Oller); dos tinents radicals (Ulled i Giralt); dos regidors de la Lliga que fan de tinents d'alcalde automàtics (Güell i Segarra); dos expulsats d'ERC, que fan de tinents d'alcalde automàtics (Marlés i Puig Monné); un tinent d'alcalde federal (Velilla) i un tinent d'alcalde indeterminat expulsat de la USC (Duran i Guàrdia).

---

¹⁰⁶⁹ L'Opinió, 15-2-1933, p. 8.

¹⁰⁷⁰ L'Opinió, 11-6-1933, p. 12.

2. L'estructura de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer de 1934 i 1936

El nou consistori suposava un canvi radical respecte al funcionament del període de Jaume Aiguader, el qual sense comissió de govern, totes les qüestions passaven pel ple setmanal, que convertien els assumptes en actuacions mediàtiques, que portaven a decisions lentes.

Per modernitzar el funcionament la Generalitat de Catalunya, exercint l'article 10 de l'Estatut, sobre administració local, i el títol IV de l'Estatut interior de 1933, va aprovar la llei municipal de Catalunya per etapes.

La Comissió Jurídica Assessora del Govern de la Generalitat (J.Maluquer i Viladot, J.M.Pi Sunyer, J.Roig i Bergadà, A.Hurtado, S.Gubern, J.Xirau, R.Coll i Rodés i J.Quero i Molares) redactarien el 1933 un avantprojecte, que passaria a una comissió presidida per Arnau Cortina, president de la Federació Catalana de Municipis.

La Federació de Municipis Catalana va elaborar un projecte de llei de bases, fonament essencial de la llei municipal, amb elements com el sistema de Govern compost d'Alcalde, tinents- consellers, com un Consell Plenari i que cada conseller seria el cap administratiu del qual s'assignés¹⁰⁷¹.

Com explicava Arnau Cortina, president de la comissió parlamentària que l'elaborava, les eleccions obligaven a portar una part desglossada per tenir un instrument apte per a la convocatòria d'eleccions¹⁰⁷².

La primera part era aprovada el 14 d'agost de 1933, sobre el règim orgànic i electoral (títols V i VI), especialment per la immediatesa de les eleccions, mentre una segona part s'aprovaria el 16 de juliol de 1934 (I a IV i VII a XV) i encara quedarien articles en l'inici de la Guerra Civil, sobre règim jurídic, qüestions de competències i finances municipals.

Com explicava el mateix Cortina, la nova llei atenua '*els excessos de parlamentarisme, d'acció sovint corrosiva, en una funció essencialment administrativa i on la preocupació de la galeria passa per sobre de l'interès públic*'. A més, també assenyalava que restava poder excessivament personal a l'alcalde, compartint la responsabilitat en una comissió, a més de crear la figura del president de l'Assemblea, que representa l'autoritat imparcial, que

---

¹⁰⁷¹ La Humanitat, 30-1-1933, p. 3.

¹⁰⁷² La Humanitat, 13-8-1933, p. 3.

ha de garantir els drets de tots els consellers en el curs de les assemblees plenàries i evita possible coacció del fet que l'alcalde presideixi la comissió de govern i també els plens de la corporació¹⁰⁷³.

2.1. La Comissió de Govern¹⁰⁷⁴

Els municipis de 10.000 habitants tenien una comissió de govern per a regir i administrar el municipi, elegida en la constitució de l'ajuntament, formada per l'alcalde i vuit consellers-regidors.

Els consellers elegeixen primer l'alcalde en la sessió de constitució, que passaria a ser president de l'Ajuntament i de la comissió de Govern i després s'elegirien els consellers-regidors, l'ordre de tinença vindria determinat per l'ordre de votació.

L'alcalde era elegit per majoria absoluta dels vots del total de regidors i en cas de no aconseguir-ho el que obtingués major nombre de vots seria alcalde però interinament. La votació s'hauria de repetir en la sessió següent i si tampoc hi havia majoria absoluta, en la tercera sessió es convertia alcalde simplement el que reunia més vots.

De la mateixa manera era elegit el president de l'Assemblea. Era el president de l'Assemblea el que tenia a partir d'aquell moment el vot de qualitat en cas d'empat (i no l'alcalde) i tenia un mandat de només dos anys, sent reelegible.

La Comissió de govern distribuïa la funció i els serveis de la competència municipal en forma que cada conseller-regidor tingués cura d'un dels grups amb què l'Administració de l'Ajuntament es dividia. L'alcalde podia regir un grup o simplement mantenir la presidència de la Comissió de Govern.

Els consellers-regidors, al capdavant dels departaments prenen les mesures necessàries, havent de ser sotmeses a la Comissió de Govern, menys les reglamentaries.

L'alcalde

L'alcalde, com ja ho era anteriorment era el primer magistrat del poble, el cap de l'administració municipal i també president de la Comissió de Govern i executor dels acords. Com a Cap de l'Administració municipal tenia les següents funcions:

---

¹⁰⁷³ Ibid., p. 3.

¹⁰⁷⁴ Annex III. Document 37. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

1. Publicar i executar tots els acords de l'ajuntament.
2. Suspendre els acords municipals en els casos previstos per la Llei.
3. Representar l'Ajuntament i els organismes que depenguin del Municipi en tota mena d'actes i davant de les autoritats i de les jurisdiccions de totes classes.
4. Ordenar els ingressos i els pagaments de cabals municipals que s'efectuïn. D'aquesta funció serà directament responsable d'Alcalde President, el qual no podrà autoritzar exaccions en el pressupost ni ordenar pagaments que no estiguin justificats o per conceptes o serveis prohibits per les Lleis de la República i de Catalunya, ni destinar recursos municipals a altres fins que els fixats en el pressupost.
5. Corregir i sancionar les manques d'obediència a la seva autoritat i les infraccions d'Ordenances, Reglaments i Bans dictats per al règim de la vida municipal.
6. Ordenar la tramesa immediata als Tribunals i Autoritats dels expedients que facin referència els recursos de totes classes, contra resolucions o providències preses per l'Ajuntament o les Autoritats municipals
7. Inspeccionar tots els serveis municipals i el funcionament d'oficines i imposar suspensió de càrrec i sou fins al màxim de quinze dies als funcionaris que no compleixin llur deure.
8. Dirigir la policia urbana i rural, i dictar bans i ordenances dintre l'esfera de la seva competència.
9. Retre els comptes de l'Administració municipal de l'execució dels seus pressupostos.
10. Per complir les Lleis i Disposicions que siguin de caràcter obligatori per als ajuntaments

Com a contrapès a l'alcaldia, l'assemblea municipal tenia capacitat de destituir als regidors del càrrec d'alcalde o tinent d'alcalde, per majoria absoluta dels consellers que hi havia en exercici de càrrec. Fins i tot, tenia capacitat per destituir el president de l'Assemblea.

2.3. L'Ajuntament de Barcelona el 1934

El nou ajuntament estava format per 40 regidors, elegits en llistes, amb una majoria de govern de vint-i-cinc diputats i una oposició de catorze, conformada pels regidors següents:

Majoria de govern		Minories a l'oposició	
18 d'ERC	Pi Sunyer	9 regionalistes	Duran i Ventosa
	Serra Húnter		Codolà
	Ventós (Antoni)		Roda Ventura
	Vàchier		Saltor Soler
	Escofet		Calderó
	Carbonell		Bausili
	Salvadó		Vendrell
	Bernades		Sagarra de Castellarnau
	Pla		Blanch
	Gispert	1 tradicionalista, dins candidatura Lliga Catalanista	Soler Janer

	Godó	4 PRR	Matutano
	Pumarola		Matheu
	Mori		Domènech
	Oliva		Frigola
	Codomí		
	Masip		
	Junyent		
	Cortés		
	3 de la USC		Martínez Cuenca
Granier			
Rosell			
3 d'ACR	Duran i Reynals		
	Boter		
	Hurtado (Ot)		
2 del PNRE	Vilalta		
	Altaba		

En l'Ajuntament de Barcelona, Carles Pi Sunyer, alcalde de Barcelona, que tenia a Pere Grases com a secretari particular¹⁰⁷⁵, va assumir també la funció de pressupostos, crèdit i tresoreria, malgrat que afirmava que la funció era agafar totes les branques de l'administració sense preferències perquè el paper que li pertoca és de coordinar-les, conèixer el que passa Cultura, Foment i Proveïments, tant com a Finances, i havia de donar-hi fórmula orgànica i acoblar-ho i enllaçar-ho: *'L'alcalde per damunt de tots els departaments i dintre tots els departaments'*¹⁰⁷⁶.

Finances es dividia en dues seccions (la de Pi Sunyer i la Vilalta) i el 5 de febrer en la Comissió de Govern ja s'assenyalava la competència, departament i funcions de cada conseller-regidor¹⁰⁷⁷:

Pressupostos, Crèdit i tresoreria.
Funció encarregada a l'alcalde senyor Pi Sunyer
Formació i tramitació de pressupostos ordinaris i extraordinaris. Comptes municipals. Contractes de tresoreria i reforma. Emprèstits. Relacions de l'Ajuntament amb les entitats subvencionades per ell o amb les que tingui intervenció. Funcions relacionades amb la Intervenció municipal i amb la Dipositaria. Liquidació de les Exposicions Internacional i nacional de Barcelona i realització del seu actiu.
Cultura
Funció delegada al conseller-regidor Jaume Serra Hunter
Organització funcionament i règim de les Escoles primàries i de les especials. Institucions escolars de tota mena. Construcció d'edificis escolars. Ensenyaments tècnics i professionals. Escoles per a deficients. Biblioteques. Arxiu històric. Exposicions d'Art, Museus d'Art i Arqueologia. Institucions de Ciències Naturals. Museu del Palau Nacional. Coordinació de l'Obra municipal d'Ensenyament amb les diverses institucions oficial de Cultura. Relacions

¹⁰⁷⁵ La Publicitat, 3-2-1934, p. 8.

¹⁰⁷⁶ L'Opinió, 3-2-1934, p. 1.

¹⁰⁷⁷ L'Opinió, 6-2-1934, p. 4.

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

amb el Patronat Escolar de Barcelona i tota mena d'organismes culturals que tinguin relació amb la corporació.
Urbanització i Eixample
Funció encarregada al conseller-regidor senyor Estanislau Duran i Reynals
Instal·lació i reforma dels serveis relacionats amb el pla de la ciutat. Obertura i alineació de carrers i places. Obres d'urbanització. Traçat i establiment de parcs i jardins. Reforma interior. Ornamentació. Retolació i numeració de carrers i places. Monuments públics. Edificis d'interès històric o artístic. Instal·lacions industrials particulars. Assumptes que la llei d'Eixample del 26 de juliol de 1892 determina com a competència de la Comissió especial d'Eixample.
Ingressos, despeses i patrimoni municipal
Encarregada al conseller-regidor senyor Antoni Vilalta i Vidal
Regime i aplicació de tots els ingressos municipals. Recaptació voluntària i executiva. Inspecció fiscal. Control de les despeses fixades al Pressupost municipal i distribució de les consignacions globals, dintre del pressupost. Propietats i drets del Municipi. Inventari municipal. Exercici d'Accions municipals. Compareixença als judicis i tot el que es refereixi a l'exercici de les funcions relacionades amb aquest aspecte.
Política Social
Encarregada al conseller-regidor Marià Martínez Cuenca
Compliment de tota la legislació social en la part que afecta les Corporacions municipals i desenvolupament de les iniciatives referents a aquest ordre de funcions. Juntes locals. Cases barates. Assegurances socials. Retir obrer. Institucions d'estalvi, crèdit i cooperació. Borsa municipal de Treball.
Serveis Públics i contractes
Encarregada al conseller-regidor Antoni Ventós Casadevall
Proveïments d'aigües; enllumenat de la via pública i de les dependències municipals; clavegueres; canalitzacions de tota mena; instal·lacions industrials de caràcter municipal; tallers municipals; conservació de la via pública; funcions relacionades amb els contractes municipals, així d'interior com d'eixample; aeroport.
Circulació i policia urbana
Encarregada al conseller-regidor Jaume Vàchier i Pallé
Circulació en general; compliment del Reglament i disposicions reguladores del tràfic; tramitació de denúncies i imposició de sancions; dipòsit de vehicles; concessió de línies de tota mena de transport i policia de la llur explotació; reversió i conversió dels mitjans de transport; metropolitans en el que sigui competència municipal; autocars i automòbils; moto-taxis; cotxes de plaça; autoescoles de circulació per la via pública; instal·lacions reguladores del tràfic; parcs d'estacionament; refugis; altaveus; regularització dels sorolls; ocupació de la via pública; informe sobre les obres que representin remoció del paviment (obertura de rases, col·locació de rotllos, viaductes, canonades, cables i reparacions); Cos de la Guàrdia urbana comprnent el regime íntegre del mateix, àdhuc la proposta de nomenaments; Cos de vigilants de parcs i tota mena de guarderies; Cos de vigilància de Montjuïc; regime dels xofers municipals; Cos de bombers; compliment a tota la ciutat dels reglaments i ordinacions dictades per la Corporació municipal, en la part que afecti la policia urbana.
Proveïments
Encarregada al conseller-regidor Ot Hurtado
Proveïment de la ciutat, problemes derivats del mateix; mercats, escorxadors, venda ambulants; inspecció sanitària de substàncies alimentoses i mostassaferia; estadístiques de proveïments.
Governació
Encarregada al conseller-regidor Josep Maria Massip Izàbal
Expedients relatius a l'Ajuntament; cerimonial; Padró; eleccions; personal; assistència social; higiene i sanitat; cementiris; pompes fúnebres; cases de correcció i hospitals; assumptes indeterminats no compresos en la competència els altres consellers-regidors; estadística; oficines municipals de districte, en la part que d'ell depengui.

La primera sessió que es fa amb caràcter extraordinari va ser per presentar la Comissió de Govern al Ple, fer l'exposició del programa i procedir al nomenament dels vicepresidents de l'Assemblea i dels regidors que hauran de constituir les comissions del Ple i les Delegacions consistorials.

En l'Assemblea municipal, Francesc Carbonell i Xavier Calderó eren nomenats vicepresidents primer i segon. En el ple PNRE, ERC, USC i Acció Catalana, seien a l'esquerra de la presidència, on abans seia l'oposició, i a la dreta la Lliga Catalana, radicals i tradicionalistes. El president de l'Assemblea elegit era Josep Escofet.

El govern ocupava el primer banc d'escons de l'esquerra en ordre de tinença: Pi Sunyer (alcalde), Serra i Hunter (Cultura), Duran i Reynals (Urbanització i Eixample), Vilalta (Despeses i Ingressos), Martínez Cuenca (Política Social) i Ventós (Serveis Públics i Contractes). En el banc següent: Hurtado (Proveïments), Massip (Governació) i Vàchier (Circulació).

En la presentació del programa de govern per l'alcalde, assenyalava com a tasca principal la racionalització de les Finances, també es referia a les empreses encarregades dels serveis municipals, en què assegurava que calia una revisió dels contractes existents *'de comú acord amb les Empreses, si volen avenir-s'hi; si no, també l'hauran de fer'*.

També explicava que decidia unificar en un sol departament urbanització i eixample, en considerar que la primera estava abandonada i que en aquell moment situava en primer pla, explicant que *'L'ajuntament no està en condicions de fer grans reformes; però creiem arribada l'hora de recavar per a Barcelona l'ajut de l'Estat central, que sempre se n'ha desentès, i que atorga a les altres ciutats. Especialment en el que es refereix als enllaços ferroviaris, que es troben ara sobre la taula'*, però també hi havia obres a fer que no valien grans quantitats, que considerava que havien estat una mica negligides i la delegació d'Urbanització havia de treballar amb Assistència Social en el sanejament de les barriades extremes, jardins per a infants i altres.

Però reivindicava parcialment l'obra de l'anterior ajuntament, *'en molts aspectes venim a seguir la línia de govern de l'Ajuntament anterior, particularment en la qüestió de la Cultura'*¹⁰⁷⁸.

---

¹⁰⁷⁸ L'Opinió, 8-2-1934, p. 4.

2.4. Les comissions municipals en el nou ajuntament

El govern municipal decidia mantenir l'existència de comissions, presidides pel conseller-regidor del respectiu departament, i en el cas concret de Finances, indistintament per l'alcalde i Antoni Vilalta, encarregat d'Ingressos, despeses i patrimoni municipal.

Les funcions de les comissions, que podien existir o no en el consistori, a voluntat de la majoria, partien de la base de les funcions atribuïdes al conseller-regidor, i els assumptes de la comissió eren preparats per la Comissió de Govern, la qual dictaminaria l'assumpte i la proposta que aniria al ple municipal.

Però, el president de la comissió d'acord amb la comissió de govern tenia capacitat de portar-lo directament al ple de l'ajuntament, la comissió es reunia un dia en concret determinat pel president de la comissió, amb una única convocatòria i podien prendre acords passat mitja hora de l'inici fos quin fos el nombre de regidors, amb el vot de qualitat del president.

Estava formada pel president i set membres, sense aixecar actes de les sessions, i les decisions constaven en dictàmens signants pels quals els havien aprovat, amb possibilitat de disconformitat o vot particular. Fora de la comissió cap assumpte no podia ser donar compte al Ple, però els regidors que no formaven part podien presentar proposicions que havien de ser discutides als plens, sempre que fossin en mans del president de l'assemblea set dies abans de la reunió, el qual la passava a la Comissió que tingués competència.

En cas de ser molt urgent, es podia donar compte directament per mitjà de proposició al Ple però abans de discutir-se es requeriria el dictamen de la comissió consistorial que tingués competència. Les comissions municipals el 1934 eren vuit, tantes com consellers-regidores encarregats dels respectius departaments, amb la composició següent:

Finances	Cultura	Urbanització i Eixample	Política Social
Bernades	Carbonell	Cordomí	Altaba
Boter	Cortès	Morí	Boter
Pla	Mori	Oliva	Godó
Rossell	Rossell	Pumarola	Granier
Bausili	Duran i Ventosa	Vendrell	Vendrell
Blanch	Saltor	Blanch	Soler Janer
Domènech	Frigola	Matutano	Domènech

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Serveis Públic i Contractes	Circulació i Policia Urbana	Proveïments	Governació
Bernades	Gispert	Cortès	Altaba
Junyent	Junyent	Godó	Carbonell
Oliva	Pumarola	Granier	Cardomí
Pla	Salvadó	Salvadó	Gispert
Codolà	Calderó	Codolà	Roda Ventura
Roda Ventura	Sagarra	Sagarra	Soler Janer
Frigola	Matutano	Matheu	Matheu

A més de les comissions consistorials, existien les comissions especials i les delegacions municipals que l'ajuntament podia acordar fixar i nomenar. Es creava la comissió especial d'Eixample, amb Cordomí, Oliva, Pumarola, Vendrell i Matutano, a més dels propietaris designats per la Cambra Oficial de la Propietat Urbana.

Les delegacions especials eren les d'Higiene i Sanitat, Cementiris, Assistència Social, Ordenació Financera i Tallers Municipals. Un total de cinc.

Delegació especial	Encarregat
Higiene i Sanitat	Cortès
Cementiris	Pla
Assistència Social	Granier Barrera
Ordenació Financera	Boter
Tallers Municipals	Oliva

Les delegacions no podien crear acte administratiu, sinó fer propostes al conseller-regidor, que si acceptava la proposta, la convertiria en resolució, si tractava d'una disposició reglamentaria, i en l'altra cas portaria a la proposta de resolució de la comissió de Govern, constituint aquell acte administratiu.

També havia la capacitat de crear delegacions de districte, funcions d'aquests delegats: el regisme de tot el que es referia a l'allistament, talla i reconeixement de minyons, expedients de pròrroga, lliurament de documents militars, compliment de detencions menors disposats pels Jutjats municipals, visats de documents d'Alcaldies de barri i tota mena de funcions informatives i de cooperació a tots els serveis, fent les oportunes propostes als consellers-regidors de cada funció municipal, a fi de poder donar a les mateixes el caràcter d'acte administratiu.

L'alcalde Pi Sunyer descrivia l'estructura del nou ajuntament, *'els nous consellers tenim la intenció de fer una obra de govern, presidida per una unitat fonamental, unitat que, s'ha d'entendre bé, no volem obtenir gràcies a la falta d'iniciativa dels elements consistorials, sinó de la deguda harmonització de tots ells en unes directrius comunes.*

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

*La composició dels organismes municipals il·lustra aquest criteri, ja que permet una acció, al mateix temps que diversificada, única. Existiran diversos departaments, amb un company del Consistori que assumeixi la responsabilitat de la seva direcció; existiran també delegats especials i delegats de districte, que tindran per missió principal velar pel bon ordre de tots ells i atendre les seves necessitats peculiars. De manera que l'instrument serà bast i gaudirà de la màxima flexibilitat i agilitat, valors perfectament compatibles amb la direcció d'un Consell de Govern encarregat de donar a l'actuació conjunta un pensament comú i una indestructible unitat*¹⁰⁷⁹.

Les representacions i delegacions en altres entitats eren¹⁰⁸⁰:

Comissió del monument als voluntaris catalans de la Gran Guerra	Comissió del monument a Pi i Margall	Consell Regional de Primer Ensenyament
President: alcalde Vicepresident que designi Generalitat. Consellers: Bernades Mori Pumarola Saltor	Vilalta Junyent Carbonell Codomí Saltor	Serra Hunter Mori

Comissió de valuació de la riquesa i contribució territorial, rústica i pecuària	Comissió Mixta de Tresoreria i Reforma	Comissió Mixta els Serveis del Taxi	Assemblea de la Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental
Vilalta Pla Codomí Bausili	Pi Sunyer Boter Pla Bernades Rossell Bausili Suplents: Junyent, Altaba i Blanch	Martínez Cuenca Calderó Salvadó Vocals veïns: Pons, Salvat i Rodón.	Godo Suplent: senyor Junyent
			Consorci del Port Franc
			Alcalde Duran i Reynals Vàchier Bernades Altaba Godo Rossell Codolà

Escola de Comerç	Fira de Barcelona	Junta de l'Asil de Nenes Desemparades
Senyor Godó	Gispert Pumarola	Mori Soler Janer
Delegació per al Consell d'Administració del FC Metropolità de Barcelona SA	Hospital de Sant Pau	Institut d'Orientació Professional
Alcalde Escofet Vàchier Vilalta Boter Gispert granier Salvadó	Codomí Pumarola Suplents: Rossell i Puig i Alfonso.	Cortès

¹⁰⁷⁹ La Humanitat, 3-2-1934, p. 4.

¹⁰⁸⁰ L'Opinió, 8-2-1934, p. 5.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Sagarra Saltor		
Junta Mixta de l'Hospital Clínic	Junta de la Séquia Comtal	Junta d'Obres del Port
Carbonell	Junyent Altaba blanc	Salvadó
Junta de la Casa Municipal de Misericòrdia	Junta de l'Hospital de Nostra Senyora del Sagrat Cor	Unió de Municipis Espanyols
Mori Blanch	Duran i Reynals	Vilalta
Comissió Nacional de Circulació	Junta del Liceu Filharmònic	Junta de Protecció a la Infància
Vàchier	Mori	Altaba
Junta Mixta d'Urbanització i Casernes	Patronat de l'Asil Duran	Patronat de Penedides
Alcalde Duran i Reynals Bernades	Martínez Cuenca Soler Janer	Sagarra
Patronat de la Biblioteca Arús	Patronat de la Biblioteca de Catalunya	Patronat Massana
Oliva Codó	Cortès Saltor	Cortès Rossell
Junta de Ciències Naturals	Junta de Museus	Patronat Escolar de Barcelona
Serra Hunter Duran i Reynals Duran i Ventosa Escofet	Duran i Reynals Massip Carbonell Saltor	Alcalde Rossell Vilalta Hurtado Junyent Salvadó Escofet saltor
Patronat de la Causa Pia de Vilana	Patronat de l'Habitació	Patronat de l'Hospital d'Infants Orfes
Oliva Roda Ventura	Alcalde Hurtado Oliva Bausili	Carbonell Roda Ventura
Residència d'Estudiants	Junta Municipal d'Exposicions d'Art	Patronat del Premi Duran i Bas
Gispert	Alcalde vici-president: prsident de la Comissió de Cultural Vocals: Mor Duran i Ventosa	Rossell Duran i Ventosa
Patronat de la Rambla de les Flors	Societat d'Atracció de Forasters	Junta de Vigilants
Pla	Salvadó	Hurtado
Junta de Cases Barates		
Martínez Cuenca Cordomí		

2.5. Els canvis en la composició de l'ajuntament

Els canvis en el consistori van ser molt menors que no pas en el període 1931-1934, en gran part perquè ja havia introduït les incompatibilitats de càrrecs, fos per llei o dins de

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

la disciplina de partit. També teníem l'afegit que només es tracta d'un primer període de vuit mesos, posteriorment un altre de sis mesos i la capacitat de substituir els regidors que no podien continuar exercint les tasques consistorials.

	Primer ajuntament	juny-34	1936
President de l'Assemblea	Escofet	Escofet	Carbonell
Pressupostos, Crèdit i Tresoreria	Carles Pi Sunyer	Carles Pi Sunyer	Carles Pi Sunyer
Cultura	Serra i Hunter	Cortès	Cortès
Urbanització (Eixampla)	Duran i Reynals	Duran i Reynals	Duran i Reynals
Ingressos, Despeses i Patrimoni	Vilalta	Vilalta	Escofet
Política Social	Martínez Cuenca	Martínez Cuenca	Martínez Cuenca
Serveis Públics i Contractes	Ventós	Ventós	Ventós
Circulació i Policia Urbana	Vàchier	Bernades	Bernades
Proveïments	Hurtado	Hurtado	Hurtado
Governació	Masip	Masip	Salvador

L'únic canvi que es produeix durant el 1934 era després de la dimissió de Vàchier i Serra Húnter de les tinències d'alcalde, per discrepàncies, després d'acordar-ho la minoria d'ERC. L'ordre de les tinences va canviar de la següent manera¹⁰⁸¹:

Ordre de les tinències	Constitució de l'ajuntament	Després les dimissions
Primera tinença	Serra i Hunter	Antoni Ventós
Segona tinença	Duran i Reynals	Duran i Reynals
Tercera tinença	Vilalta	Vilalta
Quarta tinença	Martínez Cuenca	Martínez Cuenca
Cinquena tinença	Ventós	Massip
Sisena tinença	Vàchier	Cortès
Setena tinença	Hurtado	Hurtado
Vuitena tinença	Massip	Bernades

A més, en entrar Cortès, com encarregat de Cultura, era substituït per Gispert com a delegat d'Higiene i Sanitat.

2.6. El canvi el 1936

Els canvis principals el 1936 van ser la substitució de Duran i Ventosa, de la Lliga Catalana, i Josep Maria Massip, d'ERC, per Josep Maria Cardons i Espuñez i Ramon

¹⁰⁸¹ L'Opinió, 12-6-1934, p. 7.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Eroles com a nous regidors. El retorn d'Antoni Vilalta reincorporat a ERC, també comportava un canvi en la comissió municipal.

Districte	1934	1936
Districte I	Salvadó	Eroles
Districte II	Bernades	Bernades
Districte III	Pumarola	Pumarola
Districte IV	Altaba	Altaba
Districte V	Carbonell	Vàchier / Pla
Districte VI	Godó	Godó
Districte VII	Gispert	Gispert
Districte VIII	Mori	Mori
Districte IX	Cordomi	Cordomi
Districte X	Junyent	Junyent

Els canvis més significatius van ser l'assumpció per part d'Eroles de la tinència del Districte I, en substitució de Salvadó, al capdavant de la Comissió de Governació, així com la substitució de Carbonell, que es convertia en president de l'Assemblea, sent substituït interinament per Vàchier i finalment per Pla.

3. L'estructura dels governs gestors

Els primers ajuntaments, amb gestors únics com van ser Martínez Herrera i Pich i Pon, van tenir una estructura bàsica. El dia 7 el tinent coronel Martínez Herrera assumia l'ajuntament sota mandat militar, textualment: *‘Urgentísimo, Sirvase hacerse cargo del Ayuntamiento de esta capital, procediendo al arqueo de la Caja y a la inspección y dirección de los distintos servicios del mismo – Barcelona 7 de octubre de 1934 – Batet’*¹⁰⁸².

Martínez Herrera, que tenia com a secretaris particulars els tinents F. Pérez Pérez i Manuel Giménez Pedemonte¹⁰⁸³, va donar l'autorització als caps administratius de Secció i el cap del Departament de Circulació, per resoldre i signar les comunicacions en tots els assumptes de caràcter reglamentari, només excloent les que suposessin un pagament per part de l'ajuntament, que passaven per mans del gestor únic¹⁰⁸⁴.

En l'entrada de Pich i Pon, l'onze de gener, el canvi més significatiu va ser la creació d'una gestora de caps de secció de l'ajuntament, perquè es reunissin cada dia i examinessin entre ells els assumptes de diversos departaments per proposar a l'alcalde un caixetí de solucions que consideressin convenient¹⁰⁸⁵.

La creació d'una estructura no es produiria fins al 6 de maig de 1935, quan es constituiria la comissió gestora. La principal diferència amb els ajuntaments populars era la designació dels regidors, els quals eren fets pel Governador General de Catalunya, que en aquest cas estava en les mateixes mans que l'alcaldia de Barcelona, la de Joan Pich i Pon¹⁰⁸⁶.

La configuració de l'ajuntament responia a interessos de partits, principalment a la situació estatal, que no pas a la voluntat electoral, amb partits amb una presència inexistent en la vida política catalana fins al moment. La gestora estava formada pels següents regidors:

---

¹⁰⁸² Annex III. Document 38. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹⁰⁸³ La Veu de Catalunya, 12-10-1934, p. 11.

¹⁰⁸⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276. Expedient General.

¹⁰⁸⁵ La Publicitat, 23-1-1935, p. 3.

¹⁰⁸⁶ Annex III. Document 39. Gaseta Municipal de Barcelona de 1935, 13 de maig de 1935.

Comissió Gestora	
10 Lliga Catalana	Josep M. Blanch Romeu
	Andreu Bausili Sanromà
	Xavier Calderó Coronas
	Josep Codolà Gualdo
	Lluís Duran i Ventosa
	Octavi Saltor Soler
	Frederic Roda Ventura
	Ferran Sagarra Castellarnau
	Joan Soler Janer
	Francesc A. Vendrell Tiana
10 Partit Republicà Radical	Pere Domènech Serriñana
	Francesc Esquerdo Grau
	Josep Farrero Viu
	Pere Farreras Parellada
	Frederic Frigola Palau
	Ferran Fuster Fabra
	Josep Matheu Ferrer
	Lluís Matutano Casanoves
	Joan Pich i Pon
	Rupert Roldós Gómez
Jesús Ulled Altemir	
9 CEDA	Francesc de S. Jaumar de Bofarull
	Cèsar Martinell Bruna
	Francesc Santacana Romeu
	Jordi de Camps
	Albert Quintana Vergés
	Lluís Bassols
	Antoni Miseracs
	Francesc Tiffon Vila
Luis Gonzaga Maria Cascante i Portabella	
3 Partit Agrari Español	Joan Baptista Viza Caball
	Guillem Lleó Royo
	Heribert Duran Calsapeu
1 Reformista	<i>Manuel Roviralta</i> i Olivella
1 Federal d'Esquerra	Pau Bastida Florensa
2 Tecnicoeconòmics	Francesc Torras Villa.
	Joan Carandell Marimon
2 Gremis	Adolf Coll Albert
	Marià Blasco Perdiguer
1 Propietat Urbana	Agustí Culilla Gil

Una de les diferències en el nou consistori va ser la de celebrar les sessions plenàries trimestralment, permès en la Llei Municipal, però que diferia amb la decisió de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer de triar l'opció d'una sessió per mes, el més freqüent possible segons la llei.

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

La comissió de Govern, a més va decidir ampliar les atribucions dels presidents dels departaments per a la signatura i resolució d'assumptes¹⁰⁸⁷.

Nom	Àrea	Partit polític
Pich i Pon	President	Partit Republicà Radical
Jesús Ulled	Eixampla	Partit Republicà Radical
Doctor Farrero	Circulació	Partit Republicà Radical
Codolà	Cultura	Lliga Catalana
Coll i Rodés	Foment	Lliga Catalana
Bausili	Política Social	Lliga Catalana
Viza	Finances	Partit Agrari Español
Jaumar	Governació	CEDA
Santacana	Proveïments	CEDA

El regidor de la Lliga Catalana, Xavier Calderó, era elegit President de l'Assemblea, mentre Francesc Torras Villà era vicepresident primer de l'Assemblea i Frederic Frigola, vicepresident Segon. A més a Joan Carandell se'l nomenava conseller delegat d'Ordinació Financera.

Les comissions permanents també es van formar, donant una estructura als ajuntaments, que semblaven apuntar a un període llarg de règim transitori¹⁰⁸⁸, amb certes diferències respecte a les de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer. La Comissió d'Eixampla recobrava la totalitat de les facultats, mentre es recuperava la de Foment, que unia la d'Urbanització i Serveis Públics i Contractes, així com part de funcions que s'havien passat a la Conselleria de Circulació i Policia Urbana, com 'Concessió de línies de tota mena de transports', 'Reversió i conversió dels mitjans de transport' i 'Metropolitans en el que sigui de competència municipal'. I els altres canvis significatius eren que Governació perdia Estadística, el Cens de població i el Cens electoral que passava a Política Social.

¹⁰⁸⁷ La Humanitat, 12-5-1935, p. 1.

¹⁰⁸⁸ La Veu de Catalunya, 10-5-1935, p. 17.

Cal remarcar que el que sí que es mantenia és en el fet que l'alcaldia és reserva la funció Pressupostos, Crèdit i tresoreria, mentre Ingressos, despeses i patrimoni municipal es feia càrrec el regidor Viza¹⁰⁸⁹.

Finances	Cultura	Eixampla	Política Social
Viza	Codolà		Bausili
Domènech	Soler Janer		Bassols
Matheu	Fuster Fabra	Ulled	De Quintana
Torras	Frigola	Matutano	Viza
Carandell	Torras	Martinell	Roldós
Bausili	Bastida	De Camps	Col i Rodés
Sagarra	Blanc	Vendrell	Bastida
De Camps	Saltor	Calderó	Carandell
De Quintana	Miseracs		Saltor
Miseracs	Tiffon		Soler Janer

Foment	Circulació i Policia Urbana	Proveïments	Governació
Coll i Rodés	Farrero	Santacana	Jaumar de Bofarull
Duran	Duran	Lleó	Soler Janer
Matheu	Esquerdo	Farreras	Lleó
Matutano	Fuster Fabra	Frigola	Esquerdo
Culilla	Blasco	Roldós	Culilla
Blanc	Roviralta	Coll i Rodés	Roda Ventura
Roda Ventura	Calderó	Sagarra	Bassols
Domènec	Vendrell	Bausili	Tiffon
Martinell	Bassols	De Camps	
De Camps	Martinell	Miseracs	

Els tinents de districtes es repartien de la següent manera¹⁰⁹⁰:

Districte	Gestor
Districte I	Josep Matheu.
Districte II	Lluís Matutano.
Districte III	Jordi de Camps.
Districte IV	Guillem Lleó.
Districte V	Lluís Bassols.
Districte VI	Octavi Saltor.
Districte VII	Francesc A. Vendrell.
Districte VIII	Rupert Roldós.
Districte IX	Ferran de Sagarra.
Districte X	Albert de Quintana.

¹⁰⁸⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹⁰⁹⁰ La Veu de Catalunya, 30-4-1935, p. 17.

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

Pel que fa a l'ordre de les tinències:

Alcalde	Pich i Pon
Primer Conseller-Regidor	Francesc de Jaumar
Segon Conseller-Regidor	Ulled
Tercer Conseller-Regidor	Coll i Rodés
Quart Conseller-Regidor	Viza
Cinquè Conseller-Regidor	Codolà
Sisè Conseller-Regidor	Farrero
Setè Conseller-Regidor	Bausili
Vuitè Conseller-Regidor	Francesc Santacana
President de l'Assemblea	Calderó
Vice-president primer	Torras
Vice-president segon	Frigola

En abandonar Pich i Pon l'alcaldia de l'ajuntament, simplement Francesc de Jaumar va passar a ser alcalde interí, mentre Jesús Ulled assumia la posició de primer conseller regidor, fet que provocaria que també fos alcalde accidental després de la marxa de la CEDA. El darrer ajuntament gestor liderat per la Lliga Catalana tenia la següent composició:

Comissió Gestora	
20 Lliga Catalana	Josep M. Blanch Romeu
	Andreu Bausili Sanromà
	Xavier Calderó Coronas
	Josep Codolà Gualdo
	Lluís Duran i Ventosa
	Octavi Saltor Soler
	Frederic Roda Ventura
	Ferran Sagarra Castellarnau
	Joan Soler Janer
	Francesc A. Vendrell Tiana
	Josep Maria Cardona i Espuñez
	Montserrat Serra i Bellsollell
	Frederic Amat i Arnau
	Jaume Espona i Brunet
	Francesc Guarner i Molins
	Manuel Baster i Duran
	Alfons d'Oriola i Cortada i Renom
	Josep Maria Ginestar i Ponç
	Alfred Dorca i Blanc
	Joan Andreu i Miralles
9 Partit Republicà Radical	Pere Domènech Serriñana
	Francesc Esquerdo Grau
	Josep Ferrero Viu
	Pere Farreras Parellada
	Frederic Frigola Palau
	Ferran Fuster Fabra
	Josep Matheu Ferrer

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

	Lluís Matutano Casanoves
	Jesús Ulled Altemir
3 Partit Agrari Español	Joan Baptista Viza Caball
	Guillem Lleó Royo
	Heribert Duran Calsapeu
1 Reformista	<i>Manuel Roviralta</i> i Olivella
1 Federal d'Esquerra	Pau Bastida Florensa
2 Tecnicoeconòmics	Francesc Torras Villa.
	Joan Carandell Marimon
2 Gremis	Adolf Coll Albert
	Marià Blasco Perdiguer
1 Propietat Urbana	Agustí Culilla Gil

La Comissió de Govern estava formada pels següents consellers-regidors¹⁰⁹¹:

Nom	Àrea	Partit polític
Ramon Coll i Rodés	President	Lliga Catalana
Jesús Ulled	Eixample	Partit Republicà Radical
Josep Codolà	Cultura	Lliga Catalana
Andreu Bausili	Foment	Lliga Catalana
Josep Farrero i Viu	Circulació	Partit Republicà Radical
Ferran de Segarra	Política Social	Lliga Catalana
Joan Baptista Viza	Finances	Partit Agrari Español
Frederic Roda i Ventura	Governació	Lliga Catalana
Frederic Amat	Proveïments	Lliga Catalana

Les tinències les formaven Codolà (primera), Ulled (segona), Bausili (tercera), Viza (quarta), Sagarra (cinquena), Farreró (sisena), Roda i Ventura (setena) i Amat (vuitena)¹⁰⁹². Les comissions, extremadament reduïdes, en unes comissions en fase de liquidació, eren les següents¹⁰⁹³:

Comissió	Membres
Comissió de Cultura	Baster, Serra i Roldós.
Comissió d'Eixample	Cardona i Ginesta.
Comissió de Finances	Soler Janer, Ulled, Dorca i Amat
Comissió de Política Social, Estadística i Cens	Serra, Oriola Cortada i Guarner
Comissió de Foment	Espona, Ginesta, Guarner i Fuster Fabra
Comissió de Circulació i Policia Urbana	Farrero i Dorca
Comissió de Proveïments	Cardona, Codolar, Esquerdo i Ginesta
Comissió de Governació	Domènech, Andreu, Guarner i Oriola Cortada

¹⁰⁹¹ La Publicitat, 29-12-1935, p. 4.

¹⁰⁹² La Veu de Catalunya, 25-12-1935, p. 12.

¹⁰⁹³ La Veu de Catalunya, 31-12-1935, p. 12.

4. Conclusió de l'organització de l'ajuntament

El principal fet a remarcar que aquest apartat seria el canvi que suposa la Llei Municipal, com explica Arnau Cortina, alcalde de Malgrat: la nova llei atenua *'els excessos de parlamentarisme, d'acció sovint corrosiva, en una funció essencialment administrativa i on la preocupació de la galeria passa per sobre de l'interès públic'*.¹⁰⁹⁴

Les millores cap a on van encaminada els canvis fets per la Llei Municipal, són principalment les rectificacions als problemes que van sorgir a l'ajuntament de Barcelona durant l'alcaldia de Jaume Aiguader.

Cal qüestionar fins i tot si l'obstrucció duta a terme en diversos projectes, haurien estat exitosa amb aquests nous mecanismes d'estructuració de l'ajuntament i si amb un ple al mes o trimestralment els debats, les crisis i les pugnes en l'ajuntament d'Aiguader haguessin estat tan dures com van ser, tot i haver-hi clares diferències de tarannà entre Pi Sunyer i Aiguader.

Per tant, suposava una millora, amb una administració més àgil i uns consellers-regidors amb capacitat d'administrar i crear projectes dins de l'ajuntament i amb una coordinació entre les diferents funcions, gràcies a les reunions de govern municipal.

Tot i això, la nova organització pot portar a una sèrie de mancances democràtiques, que no es van poder desenvolupar en el curt període de temps que va estar activa la Llei Municipal. En una situació de majoria absoluta governamental, l'oposició quedava limitada a un ple (mensual en el millor dels casos) i a intervenir en les comissions, en cas que la majoria ho consideres necessari. Els assumptes passaven en primer terme per la Comissió de Govern, que substituïa en gran part la transparència d'un ple setmanal (com a mínim) i públic.

Un govern municipal que no existia com a tal en el període 1931-1934, malgrat que segurament les sessions de la Comissió de Govern feia perdre capacitat de fiscalització i transparència al nou consistori, que no pas si tot es fa en sessió pública, uns problemes que no va donar oportunitat a sorgir durant el període republicà de pau.

En un moment que s'estaven consolidant els partits polítics era necessari un sistema de llistes tancades i bloquejades, però justament la transparència i la democràcia directa, la presa de decisions directament per la ciutadania són problemes que han sorgit posteriorment a partir d'aquest model que es començava a establir amb aquesta Llei Municipal. Però en aquell moment era consolidar els partits polítics, la disciplina i l'estabilitat de la institució.

La creació d'una Comissió de Govern o la possibilitat que els regidors fossin substituïts en una llista, eren un factor modernitzador de la vida municipal, en comptes d'un ajuntament que funcionava a base de sessions setmanals d'un ple més centrat a marcar

---

¹⁰⁹⁴ La Humanitat, 13-8-1933, p. 8.

perfil polític que administrar la ciutat. Una estructuració sense dubte més similar a la que podem trobar al segle XXI.

L'ORGANITZACIÓ DE L'AJUNTAMENT

V. LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

1. La voluntat de controlar el personal

El nombre d'empleats de l'ajuntament de Barcelona el 1931 era d'un total de 5.925 treballadors, dividits entre interior (5.661) i Eixampla (264). Una gran estructura, amb gran part del personal incorporat per interessos personals, de partit i sense un control clar dels nomenaments.

Una de les primeres mesures, era una comunicació de l'alcaldia als Cap de les Seccions de l'ajuntament (Foment, Hisenda, Governació i Eixampla), el 27 de juliol de 1931, que recollia que tots els documents relatius a nomenaments de personal, fossin definitius, temporers, interins o cridats a preu fet, i també independentment de la categoria (*'encara que tinguin condició d'empleat de brigades o caràcter subaltern'*), havien de tenir la signatura de l'alcalde.

Per tant, qualsevol nomenament havia de tenir el vistiplau de l'alcalde¹⁰⁹⁵. Per les places vacants de plantilla definitiva, abans de proveir-se una, era obligatori demanar un informe previ a la Comissió d'Hisenda que exposés la conveniència o no de proveir la plaça¹⁰⁹⁶.

El 6 de novembre de 1931, l'alcalde publicava un decret, per centralitzar la complimentació de totes les resolucions i decrets relatius a nomenaments de personal, disposava que l'Interventor Municipal no inclouria en nòmina a cap funcionari sense la signatura de l'alcalde¹⁰⁹⁷.

1.1. Una entrada a l'ajuntament sense depuració ni gran increment de personal

En els primers mesos d'ençà de la proclamació de la República, hi havia una política d'austeritat en la qüestió de personal. En una proposició en la sessió del 25 de maig de 1931 fins i tot s'anul·laven els concursos oberts per a adjudicar places de mossos de Mercats, guàrdies urbans, mossos de Dispensari, urbans de cavalleria i agents d'arbitris¹⁰⁹⁸.

---

¹⁰⁹⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-292. Alcaldia: Oficis, Comunicacions, Decrets i Documentació Vària.

¹⁰⁹⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 18 de maig de 1931, p. 39.

¹⁰⁹⁷ Annex III. Document 40. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-292. Alcaldia: Oficis, Comunicacions, Decrets i Documentació Vària.

¹⁰⁹⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 25 de maig de 1931, p. 53.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

Per la seva part, Jaume Aiguader deixava clar la impossibilitat d'atendre les peticions de feina, ja que no hi havia vacants, i les que hi havien o bé eren amortitzades o eren proveïdes d'acord amb la llei.

El 27 de gener de 1932, en una tasca d'austeritat en l'ajuntament, s'aprovava un dictamen, conforme els treballadors de més de seixanta-nou anys, amb més de vint de servei i no estant en condicions de prestar el seu treball, després d'un informe del cap, director de l'Institut d'Assistència Mèdica i dos facultatius de l'Institut, fossin jubilats, amortitzant-se les places vacants en virtut d'aquestes jubilacions¹⁰⁹⁹.

Del 14 d'abril del 1931 a l'1 de març de 1932 es van fer només 315 nomenaments d'empleats, incloent-hi la provisió de vacants.

La Comissió de Governació publicava una nota, on assenyalava que des del 14 d'abril només hi havia hagut un increment de 97 temporers i per serveis que necessitaven un perfil molt determinat¹¹⁰⁰ en cens, recaptació i plusvàlua, havent-hi un increment especialment en Hisenda, Cultura i la nova brigada raticida¹¹⁰¹, remarcant el cap de la minoria d'ERC, Joan Casanovas, que de temporers n'hi havia '*de tots els partits i de totes les minories*'.

	Existien en 14 d'abril 1931	Existien en 14 de març 1932
Temporers d'Hisenda	17	63
Temporers facultatius	4	4
Temporers Plus-Vàlua	15	15
Brigada eventual cementiris	50	75
Temporers de Cultura	69	95
Temporers de Cens	162	104
Brigada Raticida	0	58
TOTAL	317	414

En referència als temporers de Cens, cal remarcar que el 30 d'abril de 1931, van ser cessats els 162 temporers de cens i el primer de juliol van ser nomenats els 104 que seguien en aquell moment.

Cal assenyalar que en la mateixa sessió, Casanovas remarcava que '*el 14 d'abril nosaltres hauríem pogut fer, amb el beneplàcit del poble, un decret cessant tots els buròcrates municipals, que tots havien anat, potser, darrere les carrosses monàrquiques*'. Com s'havia dit, la

¹⁰⁹⁹ Gaseta Municipal de Barcelona de 1932, 1 de febrer de 1932, p. 50.

¹¹⁰⁰ L'Opinió, 17-3-1932, p. 1.

¹¹⁰¹ L'Opinió, 15-3-1932, p. 1.

depuració a l'ajuntament va ser mínima, però també va portar al fet que gran part dels empleats fossin d'una ideologia contrària a la majoria consistorial.

L'orientació de l'ajuntament en aquesta matèria semblava ser de mantenir una política d'austeritat i no incrementar el personal de l'ajuntament.

1.2. El canvi d'orientació amb la crisi dels pressupostos de 1932

El març de 1932 es presentava el projecte de pressupost, que comportava un projecte d'excedències de funcionaris municipals, amb la reducció d'un 25% del personal actiu, especialment afectada la plantilla de personal administratiu.

El personal que quedava excedent continuava percebent dos terços del sou, que era voluntària en un inici i si per aquell mitjà no s'aconseguia la reducció necessària, s'obligaria atenent a l'edat¹¹⁰².

La proposta es va trobar amb la total oposició de la Lliga Regionalista i el PRR, que des de l'ERC assenyalava que era degut al fet que gran part del funcionariat era afí a aquests dos partits que havien governat el consistori durant dècades. 'L'Opinió' ho definia de la següent manera: *'Naturalment, havíem de topar amb l'hostilitat dels dos Partits que han vingut governant durant anys i anys la ciutat: la Lliga i el Partit Radical. Servidor d'aquests dos Partits un contingent nombrosíssim de funcionaris municipals, la Lliga i el Partit Radical són esclaus d'ell i tenen pena de la vida si els toquen. Sobretot hi té pena de la vida el Partit Radical a Barcelona, perquè els seus centres polítics integrats, en gran part, per funcionaris addictes'*¹¹⁰³.

La tesi doctoral del Dr. Marc Gil Garruista xifra que un 35% de la militància declarada pels funcionaris municipals era del PRR, molt per sobre l'ERC (22%) o la Lliga (14%)¹¹⁰⁴. A més trobem casos concrets, com l'adhesió a Solà i Cañizares d'un grup d'empleats que assegurava que *'l'Esquerra, que pel bé de Catalunya ha de ser foragitada dels centres oficials, continuant la seva obra de dictadura'*¹¹⁰⁵, i fins i tot, en el període que era presentat els pressupostos, en la sessió del 14 de març, davant concentracions de protestes els treballadors, part del funcionariat va intentar agredir un tinent d'alcalde¹¹⁰⁶.

---

¹¹⁰² La Publicitat, 18-3-1932, p. 2.

¹¹⁰³ L'Opinió, 23-3-1932, p. 1

¹¹⁰⁴ GIL Garruista, Marc "La instauració del règim franquista a l'Ajuntament de Barcelona: depuració i reconfiguració de l'Administració Municipal". Universitat de Barcelona. 2016, p. 152.

¹¹⁰⁵ La Publicitat, 2-12-1931, p. 8.

¹¹⁰⁶ L'Opinió, 15-3-1932, p. 1

La negativa portava a retirar els pressupostos i després d'unes setmanes de crisi, reforçar la col·laboració de l'Esquerra amb els radicals, que porta a Casimir Giralt al capdavant de la Comissió de Governació.

1.3. La situació post-crisi de 1932

Després de la crisi es va produir un canvi d'orientació amb la Comissió de Governació, encarregada del personal, ERC la cedeix al PRR. Els radicals, contraris a la reducció de personal i amb un gruix de funcionaris com a militants radicals.

En gairebé un any, de la proclamació a l'1 de març, s'havien fet 315 nomenaments, trobem que del 14 d'abril de 1932 fins al 20 de setembre de 1932, en cinc mesos, es nomenaven 405 empleats de plantilla, incloent-hi 18 caps de negociat¹¹⁰⁷.

La Junta Directiva de l'Associació Instructiva d'Obrers i Empleats de l'Ajuntament publica la *'més enèrgica protesta pels [...] fent nomenaments i ascensos que vulneren ben clarament el Reglament general d'Empleats, que ve a resultar lletra morta en mans dels regidors que governen l'Ajuntament'*¹¹⁰⁸.

En la sessió del 23 de setembre, entraven 154 empleats, de cop. L'increment era evident, fet que s'afegia a l'escàndol de la venda de treballs, que provocava una imatge de descontrol total a l'Ajuntament, mentre que en la sessió del dia 30 s'esperava entre 300 i 400 nomenaments més¹¹⁰⁹. Però davant la denúncia de la campanya de la Lliga Regionalista, i la proximitat de les eleccions, no es presentaven els dictàmens de Governació i Finances, amb els centenars de nomenaments, malgrat haver estat aprovat en comissió¹¹¹⁰.

La reorganització dels serveis es mantenien però es tancava la porta a nous nomenaments després d'un període de descontrol. La Lliga Regionalista, malgrat que havia participat en els nomenaments fins unes setmanes abans, aixecava la bandera de la bona administració, i demanava una revisió dels nomenaments¹¹¹¹, fet que va portar a la creació d'una comissió revisora pels nomenaments del 23 de setembre¹¹¹².

---

¹¹⁰⁷ La Veu de Catalunya, Ed. Vespre, 29-9-1932, p. 1.

¹¹⁰⁸ La Publicitat 8-9-1932, p. 6

¹¹⁰⁹ La Veu de Catalunya, Ed. Vespre, 28-9-1932, p. 1.

¹¹¹⁰ La Veu de Catalunya, 1-10-1932, Ed. Vespre, p. 1.

¹¹¹¹ La Veu de Catalunya, X-X-193, Ed. Vespre, p. 1.

¹¹¹² La Veu de Catalunya, 10-11-1932, Ed. Vespre, p. 2.

El regidor lligaire Ferran de Sagarra dimitia de la comissió revisora en la sessió del 25 de novembre, perquè el consistori refusava tornar a la situació del 22 de setembre, quan s'havia demostrat que els nomenaments havien estat antireglamentaris¹¹¹³, mentre la comissió prenia l'acord de buscar la fórmula de ratificació d'uns nomenaments, que finalment es feien amb un '*simulacre d'exàmens de suficiència*'¹¹¹⁴.

En defensa dels nomenaments Casimir Giralt afirmava que '*la gairebé totalitat d'aquests empleats ja prestaven servei a l'Ajuntament com a temporers, de manera que no es tracta de gent que es féu entrar del carrer, com s'ha volgut fer veure en la campanya de difamació que des d'aleshores, desencadenaren els regionalistes contra l'actual ajuntament*', justificant principalment els nomenaments per la creació de l'Institut d'Assistència Municipal, que aplegava totes les tasques de beneficència que es feien a la ciutat i també es creava l'Institut Municipal d'Estadística.

Antoni Vilalta, d'ERC, per la seva part assegurava que els nomenaments no tenien res de particular, '*només l'interès de la Lliga de donar proporcions insospitades*' i que els nomenats ja eren temporers en la seva majoria¹¹¹⁵, tenint en compte que el personal temporer d'estadística i assistència municipal passava a estar en plantilla.

El regidor Vilalta anava més enllà i defensava la gestió, atacant la Lliga Regionalista, assegurant que '*durant el cacicat*' de la Lliga Regionalista van ser nomenats sense concurs un cap de secció facultativa, vuit caps de negociat, dos caps de serveis, deu oficials primers, vint-i-vuit oficials segons, quinze agents inspectors, set auxiliars pràctics, trenta-cinc auxiliars administratius, vint-i-dos escriptors, cinc mecanògrafes i trenta-un càrrecs diversos¹¹¹⁶.

Casnovas també atacava a la Lliga, dient que fins abans del 23 de setembre, la minoria regionalista havia intervingut com tota la resta en els nomenaments efectuats i que havia estat a partir d'aquell dia, que havia iniciat una campanya '*clarament encaminada a les imminents eleccions a diputats, després de disset mesos de convivència*'.

La situació va quedar aturada amb l'inici de la crisi d'una majoria d'ERC-USC en clara minoria, que portaria finalment a l'ajuntament automàtic.

---

¹¹¹³ La Veu de Catalunya, 10-12-1932, Ed. Vespre, p. 5.

¹¹¹⁴ La Veu de Catalunya, Ed. Vespre 14-12-1932, p. 1.

¹¹¹⁵ La Humanitat, 14-1-1933, p. 5.

¹¹¹⁶ Ibid, p 5.

1.4. El personal en el govern de Carles Pi Sunyer

En l'entrada del nou consistori, el conseller-regidor de Governació, Josep Maria Massip, considerava que el *'primer ajuntament podia haver fet sentir l'austeritat del nou règim'*, malgrat que ho justifica perquè no disposava dels instruments, com la Llei Municipal, i que *'tampoc ERC tenia majoria absoluta, vivint de la caritat dels vots radicals'*.

El regidor Massip considerava un caos la situació del personal, a causa dels constants canvis que es feien de distribució en el personal, també durant el govern Aiguader, *'gairebé tot el personal del Departament amb un funcionari de Recaptacions, un de Cementiri, un de Sanitat, dos de Cultura, etc. a l'altre ajuntament, tot aquest personal ha tornat, generalment, al seu lloc si no que s'ha distribuït per altres bandes. Llavors ha estat escollit un altre equip amb gent de cinc o sis Departaments més. Funcionaris que han estat remoguts quatre o cinc vegades. Amb 7.000 funcionaris el rendiment hauria de ser molt superior'*.

A més mostrava com a crítica que es trobés com a extraordinari, que fos a les nou del matí i amb les llistes d'entrada ja a dos quarts, quan hauria de ser el normal segons ell¹¹¹⁷. Per tant, el problema de la burocràcia municipal era un dels punts principals, com a conseqüència Carles Pi Sunyer i Josep Maria Massip proposaven un seguit d'actuacions:

- A) Ni un funcionari més.
- B) Reestructuració funcional de les oficines i organismes burocràtics municipals.
- C) Disciplina i rapidesa en la prestació el servei.
- D) Adaptació del gran nombre de temporers flotants.
- E) Augment progressiu dels petits salaris fins a nivell equivalent al preu del seu treball i al tipus mitjà del cost de la vida, i en relació inversa al volum del sou, és a dir, a menor salari més augment proporcional.

En l'ajuntament de Pi Sunyer es va evitar la creació de noves places i en canvi, en el pressupost es va poder augmentar el sou als funcionaris més modestos¹¹¹⁸. En línia amb el control que havia intentat aplicar Jaume Aiguader en l'inici del seu mandat, el 9 de maig de 1934 s'acordava que no es pogués fer cap nomenament, ni temporer o eventual, sense coneixement o acord de la Comissió de Govern¹¹¹⁹.

Les places vacants s'anaven amortitzant, fet que va portar a una reducció de personal en període que va del 1933 al 1935.

1.5. Els governs gestors: retorn als nomenaments

---

¹¹¹⁷ L'Opinió, 7-2-1934, p. 3.

¹¹¹⁸ La Humanitat, 11-8-1935, p. 1.

¹¹¹⁹ La Publicitat, 11-5-1934, p. 8.

L'arribada de Martínez Herrera, portava un altre cop als nomenaments de personal, no sent una xifra extremadament alta la trentena de nous funcionaris que feia entrar a la Casa Consistorial, però sí que és remarcable que com a gestor únic i amb estat de guerra, en què qualsevol decisió del tinent general, els reglaments quedaven sense efecte, provocava que no hi hagi cap mena de control i els nomenaments fossin fets totalment a dit.

Un exemple seria una carta de Francisco Jiménez Arenas, militar que ocupava la Generalitat de Catalunya, que demanava col·locar una 'senyoreta' en l'ajuntament, juntament amb una carta de la quarta divisió¹¹²⁰, una situació que es repetia en aquests primers mesos, amb recomanacions d'algun regiment de l'exèrcit, familiars propis o de morts en la nit del 6 d'octubre, que portava al fet que gran part d'aquests nomenaments fossin a causa de favors i en cap cas per capacitat o necessitat de creació del càrrec¹¹²¹. Fins i tot trobem personal de l'ajuntament, en comissió de servei en la 4ª Divisió Orgànica¹¹²².

Nomenaments del 6 d'octubre del 1934 a l'11 de gener de 1935:		
Artur Ortiz Gallardo (agent d'arbitris)	Pere Robles Hernandez (bomber)	Francesc Carrillo Estévez (agent d'arbitris)
Jesús Guerra García (agent d'arbitris)	Ramon Rius Lostau (bomber)	Antoni Fernandez Martinez (escrivent)
Anisia Fernandez Alís (escrivent)	Josep Domingo Blanch (maquinista bomber)	Josep Gonzalez Leal (escrivent)
Angels Burguera Salinero (escrivent)	Genís Benitez Garcia (bomber pintor)	Santiago Sarañana Samper (escrivent)
Esteve Rovira Camps (Escrivent)	Sara Conde Mestre (escrivent)	Ascensos en la mateixa epoca: Eduardo Oller Vives (oficial segon)
Josep Bazart Nebot (ordenança)	Pere Gelabert Navines (ferrer dels tallers municipals)	Francesc A. Garrigo Riu (director de publicacions)
Valentí Marlés Llovera (conserge)	Rafael Pardo Granera (ordenança)	Rodrigo Solano Expósito (agutzil)
Pere Martínez Agüera (mosso d'escorxador)	Ferran Barco García (escrivent)	Mercè Yus Orquín (oficial segon)
Pere Noguera Roger (mosso de mercat)	Pere Comes Castelló (oficial segon)	Anslem Batalla Serret (cap de negociat inspecció de proveïments).
Alfred Almansa Goñi (agent d'arbitris)	Jesús Guerrero Espatolero (ordenança)	
Xavier Dàvila Huguet (agent d'arbitris)		

¹¹²⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹¹²¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹¹²² Annex III. Document 41. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

El 9 d'octubre, Martínez Herrera decidia que cada cap de Negociat havia de fer entrega d'un volant amb els empleats a les seves ordres, que seria l'única autorització admesa per entrar a les Cases Consistorials¹¹²³.

Per controlar el personal, en un decret el 8 d'octubre ordenava que en comptes de les llibretes que hi havia fins al moment, cada cap de Negociat havia d'entregar al Cap de Secció un duplicat de tot el personal de la seva oficina, amb la signatura de cada un al costat, fent constar la llicència en cas d'inassistència justificada. També calia fer constar els que faltaven injustificadament¹¹²⁴.

El 13 d'octubre, a més, Martínez Herrera feia una llista extraordinària en totes les dependències, que a les 11 h no estiguessin al seu lloc de feina, que suposava un apercebiment, sota advertiment que, en cas de reincidència seria decretada la suspensió de feina i sou¹¹²⁵.

En l'arribada de Pich i Pon, es continuaven mantenint els nomenaments, inclòs 36 temporers no inclosos a la llista¹¹²⁶.

Nomenaments de l'11 de gener a l'abril de 1935
Vicenç Poch Sardà (agent d'arbitris)
Remigi Climent (agent d'arbitris)
Manuel Barra (agent d'arbitris)
Miquel Mhor Guzman (agent d'arbitris)
Antoni Rodriguez (inspector de linia)
Carles Torner (mosso de mercat)
Joan Armengol (mosso d'escorxador)
Albert Miró (administrador interí de la Clínica Psiquiatra)

La situació portava, a què el 27 d'abril l'Associació Instructiva d'Obrers i Empleats Municipals presentés un recurs contra els nomenaments il·legals efectuats pel Martínez Herrera i després Pich i Pon, amb Josep Xirau com a advocat¹¹²⁷

¹¹²³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹¹²⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹¹²⁵ Annex III. Document 42. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276. Expedient General.

¹¹²⁶ La Veu de Catalunya, 6-4-1935, p. 11.

¹¹²⁷ La Humanitat, 3-5-1935, p. 5 i 8.

Cal assenyalar a més, un biaix ideològic en els nomenaments. Una carta de Pich i Pon a la comtessa de Bries a favor d'un empleat, era negada la sol·licitud perquè 'ha fet campanya comunista', fet que suposa motiu de descrèdit i va suposar un escàndol¹¹²⁸.

En període de comissió gestora, era Francesc Jaumar qui assumia el control del personal, que rebia una consignació de 6.000 pessetes pel servei extraordinari per l'organització del control d'assistència de funcionaris¹¹²⁹.

El conseller-regidor només entrar demanava '*amb la major urgència*', i no abans del 27, entregar la relació del personal. El 13 de juliol, Jaumar posava condicions més dures, no acceptant simplement la justificació l'assistència a l'Oficina d'un empleat, sinó que calia enviar el dia abans un volant del Cap¹¹³⁰. Els que deixessin en blanc la llista se'ls descomptaria el dia¹¹³¹, a més d'altres mesures com prohibir llegir el diari a l'Oficina.

El 12 d'agost demanava per comprovar les llistes d'assistència, que cada cap de Dependència remetés cada dia a la conselleria de Governació un full omplert amb els empleats de baixa per malaltia, vacances o falta de puntualitat¹¹³². Per conèixer els que no signaven la llista diària, per presentar servei en un altre lloc, calia indicar on estava¹¹³³.

Per poder controlar també a la Guardia Urbana, mestres i altre personal de l'escola, agents d'Arbitris o individus de Brigada, que tenien dificultats per signar les llistes, calia la signatura del cap cada matí, sota responsabilitat personal d'aquest cap¹¹³⁴.

Després d'aconseguir l'assistència, la puntualitat i que romanguessin al lloc de feina, Francesc Jaumar anava més enllà. Calia la comprovació de la feina pel Cap respectiu, que en acabar diàriament la jornada, cada funcionari havia de lliurar un full que constés la feina realitzada durant el dia, que calia ser avalada pel cap. El full calia ser enviat l'endemà al despatx de la conselleria de Governació, que prendria mesures complementàries per comprovar l'exactitud dels fulls rebuts '*a fi de poder sancionar degudament els funcionaris i llur Cap que fessin manifestacions contràries a la realitat*'¹¹³⁵.

---

¹¹²⁸ Annex III. Document 43. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

¹¹²⁹ La Publicitat, 23-7-1935, p. 2.

¹¹³⁰ Ofici de 15 de juliol. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries

¹¹³¹ Ofici de 20 de juliol. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries

¹¹³² Ofici de 19 d'agost. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries

¹¹³³ Circular del 20 setembre. GM-56 AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries

¹¹³⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries

¹¹³⁵ Annex 3. Document 44. Circular del 20 de setembre. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries

Després de la dimissió de Jaumar, i la marxa de la CEDA de l'ajuntament, en els pocs dies que Jesús Ulled va estar al capdavant de l'ajuntament, una de les primeres mesures el 16 de desembre va ser perdonar les faltes de puntualitat i d'assistència, considerant que constitueix una indulgència com a gràcia per haver pres possessió el càrrec d'alcalde accidental.

A més, Ulled deixava sense efecte els diversos decrets i circulars referents al règim administratiu dels treballadors de l'ajuntament per controlar la puntual assistència a les oficines, les faltes en cas d'absència o de malaltia, la quantitat i qualitat del treball diari, fets per Jaumar de Bofarull. Recuperant les llistes d'assistència abans de prendre possessió Jaumar, considerant Ulled que era millor que *'siguin ells mateixos [els caps] els que controlin d'una manera personal les deficiències que puguin existir'*¹¹³⁶.

1.6. El retorn de Carles Pi Sunyer

En el retorn dels ajuntaments populars els funcionaris nomenats després del 6 d'octubre eren destituïts, així com anul·lats els ascensos fets de manera antireglamentària¹¹³⁷. Entre nomenaments i ascensos afectaria a més de 200 funcionaris¹¹³⁸.

	Del 7-10-34 fins a 17-2-36	Del 17-2-36 fins a la data
Permutes	18	1
Reingressos	15	1
Adaptacions	21	2
Ascensos reglamentaris	59	33
Id- interins	55	6
Nomenaments directes	68	19
Personal temporer /eventual	147	-

El total en el període gestor va ser de 383 ascensos o nomenaments, per 62 en el període posterior de Carles Pi Sunyer. Cal remarcar que dels 383 nomenaments, només una plaça s'havia proveït per concurs¹¹³⁹, pel que la comissió mixta de personal elevava un dictamen

¹¹³⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries.

¹¹³⁷ Annex III. Document 45. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-293. Secretaria: Expedients. Reglaments, Oficis, Cartes.

¹¹³⁸ Annex III. Document 46. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-695. Jubilacions i Baixes Per Malaltia del Personal.

¹¹³⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-781. Documents Referents a Personal de l'Associació d'Obrers i Empleats Municipals.

a la Comissió de Govern del 8 d'abril deixant sense efectes i passant a ocupar els llocs que tenien amb anterioritat.

El 18 de febrer l'alcalde ordenava el cessament dels nomenats interins, temporers i eventuais de després del 6 d'octubre de 1934, un acord de la comissió de govern del dia anterior, així com deixant sense efecte el nomenament definitiu o ascensos fets de manera antireglamentària¹¹⁴⁰.

La comissió de Governació, seguint l'orientació iniciada el 1934 de simplificar la burocràcia, reorganitzant tot el personal en el lloc que li corresponia, a la vegada no fer cap més nomenament i augmentar el sou dels pitjors salaris, el 1936 hi ha un projecte de millora de sous entre el personal¹¹⁴¹.

La situació era que el personal subaltern i tècnic havia tingut una millora d'entre un 130 i un 170% respecte del 1917, mentre que el personal administratiu només havia augmentat entre un 60 i un 100%.

En la proposta l'encarregat, primera categoria del personal subaltern, era equiparat a l'Escrivent, darrera categoria del personal administratiu, evitant així que el personal subaltern, que era de nomenament directe, no tingués més sou que un de personal administratiu, fet que succeïa en aquells moments, *'no obstant existir entre ambdues categories tan enorme diferència de comès'*. El projecte portava de 157 sous diferents a només 43.

Per compensar aquest augment de sou i incloure el personal eventual, la partida principal era un excés de recaptació de 700.000 pessetes, també per les gratificacions per hores o treballs extraordinaris, estrenes de Nadal, 3% d'indemnització sobre obres, i places que es podien amortitzar o cobrir-les per personal temporer o de la Plantilla d'Amortització, que feien un total de 3.398.947,40 pessetes, mentre l'augment era de 6.032.218,02 pts, que restava el sou corresponent al personal que costava a la plantilla d'amortització, pujava a un total d'1.655.805 pessetes més entre despesa i ingressos.

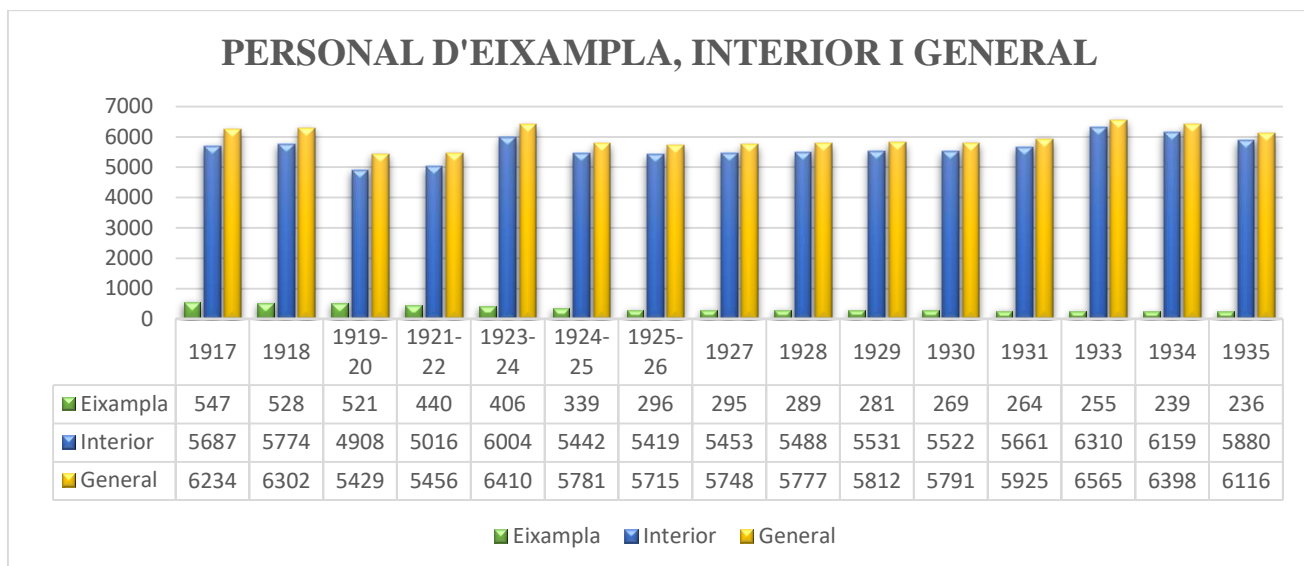
¹¹⁴⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-57. Circulars Vàries.

¹¹⁴¹ Annex III. Document 47. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-834. Millora dels Sous dels Funcionaris: Memòries, Informes, Moviments de Personal.

1.7. La plantilla de l'ajuntament de Barcelona

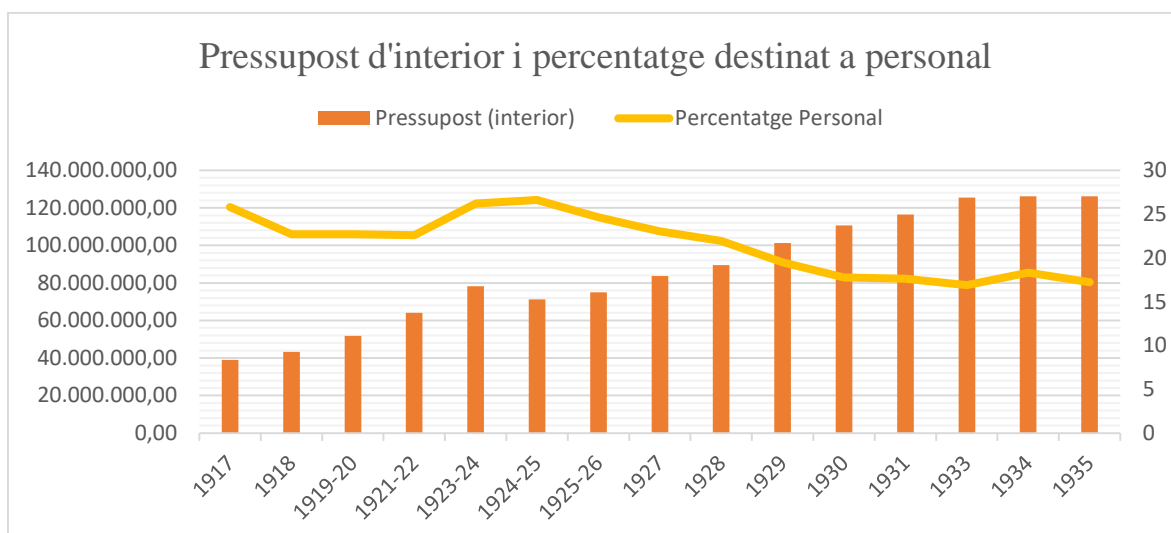
El nombre tota de personal a l'ajuntament de Barcelona era aproximadament de 6.000 persones, amb diferències al llarg del període republicà i anterior, però amb una plantilla d'Eixampla cada cop més reduïda al llarg dels anys¹¹⁴².

En l'any 1931 la plantilla era de 5.925 individus, on es mostra clarament l'augment dos anys després d'un cert descontrol a l'ajuntament, amb un increment de 640 treballadors, que s'aniria reduint amb la política de Carles Pi Sunyer, en no reemplaçar les vacants que produïa. Fet que provocava que en el 1935 ja s'haguessin reduït 449 empleats.

En el període gestor, que el gràfic sembla no recollir els més de 200 ascensos i nomenaments, es recuperaria la situació d'abans del 6 d'octubre. Cal remarcar el gran nombre d'empleats el 1923-1924, amb 6.410, superior a la xifra que podríem trobar el 1935.

¹¹⁴² Annex III. Document 48. Escalafó de personal de 1930 a 1935.

El cert és que el que podríem anomenar com a problema de personal, era molt major els anys anteriors a la República, quan el pressupost de personal representava més del 25% del pressupost d'Interior. En el període republicà fluctuaria entre un 16,9 i un 18,32% del pressupost i encara que segurament sobredimensionat, amb un personal similar al que hi havia unes dècades abans, amb molta menys població.

El pressupost s'havia multiplicat per 3,37, mentre la partida de personal només per 2,2. El pressupost ordinari de 1917 era de 38.944.624,76 pessetes, anant destinats 10.049.012,84 pts a personal; el 1936 era de 131.178.181,42 pts i es pagava 22.255.900,10 pts.

En el projecte de millores de sou, es volia arribar al 23,47% (30.799.455,20 pts), incloent-hi l'adaptació de 711 empleats temporers i eventuais, del que 5.451.550,80 d'aquesta partida serien d'amortització, eventuais i temporers. La mitjana de baixes anuals de 1930 a 1935 era de 227, amortitzant el 50% de les vacants, s'assegurava que en tres anys, la millora de sous ja no costaria ni un cèntim.

	Personal administratiu (interior)	Personal tècnic	Guàrdia Urbana	Personal Subaltern	Eixampla	Personal administratiu (eixampla)	Personal subaltern (eixampla)
1917	954	560	969	3204	547	82	465
1918	980	615	969	3210	527	81	447
1919-20	744	640	753	2771	521	96	425
1921-22	826	761	751	2658	440	91	342
1923-24	1116	945	804	3140	406	94	312
1924-25	1038	799	753	2852	339	77	262
1925-26	1099	841	743	2736	296	79	217

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

1927	1128	896	749	2680	295	78	217
1928	1115	913	769	2691	289	78	211
1929	1117	895	794	2725	281	75	206
1930	1123	875	794	2730	269	76	193
1931	1121	977	794	2769	264	77	187
1933	1448	1152	824	2886	255	85	170
1934	1405	1133	912	2709	239	81	158
1935	1341	1064	855	2620	236	78	158

La majoria del personal de l'ajuntament era subaltern, de nomenament directe, encara que la tendència en els anys de la República va ser d'augment de personal tècnic i administratiu, amb una reducció considerable del subaltern en comparació a anys anteriors, com el 1917, on el personal subaltern (3.204) era molt superior al que es podia trobar el 1935 (2.620). El personal tècnic corresponia tots els serveis d'Arquitectura i d'Enginyeria, arquitectes, enginyers, ajudants, auxiliars tècnics, delineants de primera, delineants de segona i capatassos¹¹⁴³.

Les comparacions amb altres institucions, que podem fer és amb la Generalitat de Catalunya, que el primer d'octubre de 1933 la xifra de personal de les categories inferior era de 771 empleats¹¹⁴⁴, estant només el personal subaltern de l'ajuntament en 2.620, podem concloure, per molt sobredimensionat que estigués la burocràcia municipal, una estructura molt més gran de l'ajuntament respecte a la Generalitat de Catalunya.

En comparació a l'ajuntament de Madrid, en una conferència d'Artemi Aiguader, al Casal Català de l'Esquerra de l'Eixample, assenyalava que sent inferior el pressupost de 1932 de Madrid (112.559.010 pts) respecte al de Barcelona (135.403.200 pts), la despesa en personal a Madrid (48.380.892 pts) era molt superior a la barcelonina (26.392.271 pts)¹¹⁴⁵. En gran part perquè Madrid tampoc tenia el deute que tenia Barcelona.

1.8. L'Associació Instructiva d'Obrers i Empleats de l'Ajuntament

En defensa dels interessos dels empleats existia una associació de funcionaris municipals, l'Associació Instructiva d'Obrers i Empleats de l'Ajuntament, que es creava amb la

¹¹⁴³ Annex III. Document 49. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-121. Reforma dels Serveis Tècnics Municipals.

¹¹⁴⁴ MARTÍNEZ Fiol, David "La Sindicació dels funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)" Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona. 2010, p. 349.

¹¹⁴⁵ La Humanitat, 8-6-1933, p. 9.

proclamació de la República, sent dissolta, l'Associació Professional i Mutua de Funcionaris i Obrers, passant automàticament els inscrits a la nova societat a la vegada que tots els béns passaven a la nova associació¹¹⁴⁶.

El president seria Tomàs Tusó Temprado, del Partit Catalanista Republicà. L'associació administrava de 100.000 pessetes destinades a fer préstecs als dependents municipals i elegia els representants en noms dels treballadors, que per exemple, formaven part en la Ponència de Pressupostos de la dita Comissió de Finances. També per proposta de l'Associació es creava una Comissió mixta per efectuar una revisió de totes les plantilles, per a reduir-les a les places indispensables, i formar amb les que resulten sobreres, una plantilla d'amortització¹¹⁴⁷ i l'associació seria un peça clau per la creació del nou reglament d'empleats de juny de 1933¹¹⁴⁸.

En l'assemblea de l'associació celebrada el 30 de setembre de 1934, van demanar un augment de sou, supressió de les gratificacions i adaptació del personal temporer i eventual¹¹⁴⁹, una proposta molt similar al projecte de millores de 1936 de la Comissió de Governació, amb Hilari Salvador al capdavant.

Dins de l'ajuntament també trobem la creació d'un *Sindicat Únic de Funcionaris Municipals* que comunicava la CNT a l'ajuntament el 6 de juliol de 1931 la constitució amb el reglament aprovat pel govern civil.

El regidor Casanelles, el 29 del mateix mes, davant de la demanda de llocs en les comissions mixtes, responia que hi hauria dues associacions amb la mateixa finalitat i demanava el nombre d'afiliats a aquesta associació, que resultava ser de 495 membres. La xifra resultaria ser una dotzena part dels empleats, amb seu al carrer Canuda 27 pis 2on¹¹⁵⁰. L'associació no tindria un paper protagonista posteriorment en la vida municipal.

El tinent coronel Martínez Herrera, proposava suspendre provisionalment l'Associació Instructiva d'Obrers i Empleats, per '*previsió de pertorbacions en els Serveis*'¹¹⁵¹ i es feia

---

¹¹⁴⁶ La Publicitat 23-4-1931, p. 9.

¹¹⁴⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 6 de juliol de 1931, p. 117.

¹¹⁴⁸ Annex III. Document 50. Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 12 de juny de 1933, p. 542.

¹¹⁴⁹ La Veu de Catalunya, 2-10-1934, Ed. Matí, p. 2.

¹¹⁵⁰ Annex III. Document 51. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-165. Comissió d'Assumptes Indeterminats: Ordres del Dia, Sessions.

¹¹⁵¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

mentre va durar l'estat de guerra, amb el capità Gerardo Rovira, prenent possessió dels elements administratius, fons existents i comptabilitat¹¹⁵².

Després de desaparèixer les causes que van motivar la suspensió de la Junta de l'Associació, per decret de l'alcalde el 13 de febrer, era reposada la Junta¹¹⁵³, la qual mantindria una posició de certa oposició denunciant els nomenaments, que després seria considerat il·legals, fets per Martínez Herrera i Pich i Pon. A la vegada que denunciava la confecció de pressupostos, ja que consideraven que hi havia modificacions beneficioses per a alguns individus o grups segones les afinitats, les simpaties o els serveis prestats. No protesten per augment, però sí que *“es mobilitzi millorant el sou un grup d'empleats, principalment els que ja cobraven millors jornals”*¹¹⁵⁴.

---

¹¹⁵² Annex III. Document 52. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹¹⁵³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

¹¹⁵⁴ La Publicitat, 9-8-1935, Ed. Matí, p. 3.

2. La reorganització de la Guàrdia Urbana

La Guàrdia Urbana es creava el 8 de desembre de 1907, per iniciativa de Francesc Puig i Alfonso, president de la comissió de Governació en aquell moment, i que continuava sent regidor de la Lliga en el primer ajuntament republicà.

Manuel Ribé i Labarta era cap de la Guàrdia Urbana des dels començaments, obtenint el 10 d'abril la plaça després d'unes renyides oposicions. Com explicava el mateix impulsor, Francesc Puig i Alonso havia reconvertit l'antiga Guàrdia Municipal en la Guàrdia Urbana, *'davant del convenciment que havent l'Estat complert amb un dels seus deures primordials, posant a la via pública bon nombre de guàrdies de seguretat, no tenia l'Ajuntament cap necessitat de sostenir un Cos de guàrdies armats, vaig creure que faria bon efecte a l'opinió pública el desarmament dels guàrdies municipals, convertint-los en simples zeladors de les Ordenances Municipals i disposicions de l'Alcaldia i de l'Ajuntament'*, primer per 200 individus, *'que aquests guàrdies no utilitzin armes i sí només un bastó de reglament, en senyal d'autoritat'*. En el pressupost 1921-1922 es va unificar les Guàrdies Municipals i Urbana, deixant només armes als destinats al servei de la Casa Consistorial i conducció de Fons municipals, i els de les Seccions muntada i motorista¹¹⁵⁵.

En la primera sessió ordinària del Ple de l'Ajuntament de la primera etapa de Carles Pi Sunyer, s'aprova el pla per reorganitzar la Guàrdia Urbana. El reglament no es complia i tan sols 300 guàrdies prestaven el servei i la resta feien funcions que no eren les que corresponien.

La transformació anava dirigida a crear una Policia de Tràfic, amb un oficial, sis sergents, dotze caporals, dos-cents quaranta agents, quatre agregats, mentre la Guàrdia Urbana restant, seria una secció armada amb un oficial cap, tres oficials caps de brigada, tres sergents, seixanta caporals i tres-cents agents. Més enllà d'una secció administrativa d'un cap de serveis administratius, dos oficials de serveis administratius¹¹⁵⁶¹¹⁵⁷. En canvi se suprimia la Secció Muntada de la guàrdia urbana, però es deixava a vint individus.

També canviava la direcció, on es remarcava que el director de Circulació i Policia Urbana, cap de tots els serveis, l'oficial cap de la Secció Armada de la Policia Urbana i els quatre agregats de Policia de Tràfic, podrien ser designats fora del personal municipal d'aquell moment¹¹⁵⁸. Era aprovat amb els únics vots a favor de la coalició d'esquerres,

---

¹¹⁵⁵ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 4 de setembre de 1933, p. 396.

¹¹⁵⁶ Annex III. Document 53. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-273/2. Secretaria: Expedients i Documentació Diversa.

¹¹⁵⁷ Annex III. Document 54. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276. Expedient General.

¹¹⁵⁸ L'Opinió, 28-2-1934, p. 5.

mentre Lliga i radicals votaven en contra, amb la crítica principal que el cos es convertiria en un cos armat.

Jaume Vàchier, conseller-regidor, de Circulació i Policia Urbana, va crear cinc Tribunals per a omplir les places necessàries per a la reorganització i reestructuració, entre les quals la plaça de *Director General de circulació i Policia Urbana* que durant vint-i-cinc anys havia tingut Manuel Ribé. També per plaça d'enginyer industrial, set places de sergents i set caporals, altres dos per set places de sergents i caporals motoristes i encarregat d'Inspectors de Circulació¹¹⁵⁹.

2.1. L'aprovació dels reglaments

Finalment, amb l'obstrucció de la Lliga Catalana, en una sessió de setze hores que finalitzava a les deu del matí, s'aprovava al maig el Reglament de la Policia Urbana.

El text era presentat a les dues de la matinada i defensat per Vàchier, amb múltiples esmenes i demandes que quedés sobre la taula, però l'alcalde advertia que ja havia estat discutit dos mesos a la Comissió de Govern, a tres quarts de cinc només s'havien aprovat disset articles (de noranta-vuit), i a quarts de sis només vint-i-dos, finalment quedava aprovat a tres quarts de vuit, per 18 vots a favor i 10 en contra¹¹⁶⁰

El regidor explica la ineficiència fins al moment i assenyalava que en quaranta dies d'actuació s'havien fet 7.775 denúncies i 21.400 pessetes de multes. Per la seva part els lligaires tenien com a principal crítica que '*el reglament militaritza i arma desenfrenadament la Guàrdia Urbana*', arribant a dir el cap de la minoria Duran i Ventosa, que la majoria armava els guàrdies urbans, per tenir un exèrcit al servei del partit. L'alcalde Pi Sunyer defensava que l'armament de la Policia Urbana perquè era el pas que s'havia produït en totes les grans ciutats del món¹¹⁶¹.

La mateixa situació es repetia al mes de juny amb l'aprovació del reglament de la Policia de Trànsit, considerant la Lliga Catalana que tenia els mateixos defectes que el de la Policia Urbana i per tant presentant les mateixes esmenes.

En la sessió es produïa un escàndol, quan Calderó (Lliga), no estan conforme amb els nomenaments, demanava si eren legals i que el secretari digués si ho eren o no, amb una

---

¹¹⁵⁹ La Veu de Catalunya, 21-4-1934, Ed. Matí, p. 13.

¹¹⁶⁰ L'Opinió, 4-5-1934, p. 6.

¹¹⁶¹ Ibid, p. 6.

posterior discussió si era competència del secretari o dels Caps Lletrats, fet que portava a demanar el dictamen a tots dos.

Per aquesta qüestió, se suspenia el debat però no la sessió, amb una demana prèvia de Segarra i Vàchier, però que el Parlament no acceptava. El lligaire insistia a parlar, mentre se li negava, fet que va portar a la protesta de les minories i la contraprotesta de la majoria, que va portar a un escàndol i es votava per 23 contra 3 suspendre el debat. Tot i això, Segarra continuava protestant i assenyalava que si no se'l deixava parlar, promouria un vot de censura contra la Presidència.

Carles Pi Sunyer, intervenia per assenyalat que en no poder intervenir verbalment el secretari per informar, el més just era esperar per saber sobre la legalitat sobre els nomenaments. Però Duran i Ventosa proposava llavors que no fos sotmès ni als caps lletrats ni al secretari, sinó a uns lletrats de fora de la casa, per no involucrar els funcionaris municipals, però finalment s'acceptava els lletrats de la casa. L'escàndol podia ser vist com una maniobra per obstruir l'aprovació del reglament.

Finalment es reprenia, amb el vistiplau de lletrats, i s'aprovava amb els vots en contra de la Lliga Catalana¹¹⁶². En els tres primers mesos d'actuació 1.388 captaires eren retirats de la via pública i 131 caravanes o campaments de gitanos expulsats del terme municipal. A més de milers de quilos decomissats de venedors irregulars, lliurats a institucions benèfiques.

Per infracció del Reglament de Circulació es posaven 976 denúncies, a part de les formulades pel Departament de Circulació i Policia de Tràfic), més enllà de vigilància i custòdia de locals i béns municipals¹¹⁶³.

2.2. La fi de la reestructuració

L'arribada de Pich i Pon al capdavant de l'ajuntament portava un altre cop a la reorganització de la Policia Urbana, recuperant *'el caràcter ciutadà que ha de tenir'* i desarmant el cos en un termini de vuit dies¹¹⁶⁴.

---

¹¹⁶² L'Opinió, 29-5-1934, p. 1.

¹¹⁶³ L'Opinió, 29-6-1934, p. 6.

¹¹⁶⁴ La Humanitat, 16-1-1935, p. 6.

Manuel Ribé era nomenat novament com a cap i el cos recuperava el nom de Guàrdia Urbana, en comptes de Cossos de Policia Urbana i de Tràfic¹¹⁶⁵, situació que tornava a quedar anul·lada amb l'arribada novament dels ajuntaments populars i eren deixats sense efecte els nomenaments dels governs gestors.

2.3. Els canvis en el cos de Bombers

El cos de bombers estava format el 1932 per 245 persones, incloent-hi personal d'oficines, tallers i magatzem. En la dictadura, el Cap del Cos entre 1917 i 1923, Andreu Audet i Puig, era cessat i substituït per l'enginyer i arquitecte Emili Gutiérrez, el qual era substituït en el primer ajuntament de la República, sent nomenat com a cap l'arquitecte Josep Mª Jordan¹¹⁶⁶.

Una de les polèmiques en la primera etapa del govern Pi Sunyer, era la creació d'un cos d'aspirants a bombers per cobrir les vacants que s'anessin produint al Cos de Bombers. La Lliga Regionalista (Sagarra), defensava que el cos estava desorganitzat però no per manca de personal.

Vicenç Bernades, substituït de Vachier al capdavant del Departament de Circulació i Policia Urbana, defensava que no estava desorganitzat, sinó que no es corresponia al creixement de Barcelona, i que en cap cas no es volia augmentar la plantilla, argument esgrimit per les minories, sinó crear un Cos d'Aprenents, per quan s'augmentessin les places hagués ja personal apte i preparat.

Es comparaven els 250 bombers de Barcelona, amb un milió d'habitants, amb els d'Estocolm amb 500.000 habitants en tenia 215, mentre Madrid, amb la plantilla encara sense completar, ja en sumava 310.

El dictamen, creant el Cos d'Aprenents del Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvaments, amb quaranta places s'aprovava amb els vots en contra de la Lliga, una condició la d'aprenents voluntària i gratuïta, els quals havien d'assistir com a mínim dues vegades a la setmana per fer exercicis i com a mínim una guàrdia completa en dia festiu i un de nit en dissabte de cada mes. Passat tres mesos d'aprenentatge, els aprenents assistien als treballs d'extinció d'incendis i salvaments, sent substituïdes les vacants per ordre de

---

¹¹⁶⁵ La Publicitat, 1-5-1935, p. 8.

¹¹⁶⁶ L'Opinió, 23-11-1932, p. 6.

presentació d'instàncies, sent necessari portar com a mínim sis mesos en el cos d'aprenents¹¹⁶⁷.

---

¹¹⁶⁷ L'Opinió, 1-8-1934, p. 5.

3. L'ensenyament i la creació de nou grups escolars

El problema escolar era present des de feia dècades a la ciutat de Barcelona. Des de l'inici del segle XX trobem diferents projectes per abordar aquesta qüestió, com el projecte de construcció de 25 grups (1905-1911) que no es va realitzar, el Pressupost de Cultura (1908), que no vas passar de ser un projecte, la petició de l'Ajuntament d'una subvenció de 10 milions de pessetes al Ministeri d'Instrucció pública per obres de cultura i pel concurs de projectes d'edificis escolars (1910), que no va donar resultat. Fins a la creació de la Comissió de Cultura (1916), que va portar finalment a la creació del Patronat Escolar el 1922.

La situació a principis de la dècada de 1920, era d'unes 900 escoles de pàrvuls i primària a la ciutat, de les que 200 eren sustentades per l'ajuntament, la majoria en pisos llogats, de mida reduïda, amb unes condicions insuficients d'higiene i pedagògiques que no permetia oferir un ensenyament de mínima qualitat. A més, havia una oferta insuficient, amb un 25% d'infants sense escolaritzar¹¹⁶⁸.

La Comissió de Cultura de l'Ajuntament va crear un Pla General de Construcció i Distribució d'Edificis Escolars i va construir dos Grups Escolars, el Baixeras, per nenes, a la Via Laietana, i La Farigola, per nens, a Vallcarca.

Per incidir en l'organització i desenvolupament escolar es creava per real decret el 17 de febrer de 1922 el Patronat Escolar, organisme de gestió mixta entre l'Ajuntament i Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts. L'Ajuntament podia reglamentar i gestionar el funcionament dels grups escolars i seleccionar els docents, però l'experiència només va durar dos anys, sent suprimit el 21 de febrer de 1924 per la Dictadura de Primo de Rivera.

La presidència del Patronat l'ostentava l'alcalde, destacant el paper de l'assessor tècnic de la Comissió de Cultura, Manuel Ainaud, amb una renovació pedagògica, instal·lació de jardins i camps de joc, cantines en les escoles municipals així com dignificant les Escoles d'Arts i Oficis i l'Escola de Labors i Oficis de la Dona, com les escoles per a discapacitats (psíquics, sords-muts, cecs).

---

¹¹⁶⁸ DOMÈNECH i Domènech, Salvador "Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona" a Temps d'Educació, número 17. 1997, p. 5.

La Dictadura de Primo de Rivera va destruir gran part de la feina feta, acomiadant arbitràriament a Manuel Ainaud el 1925, suspenen el sou extra als professors, amb un control ideològic i de l'ús del castellà, i alguns inspectors i mestres van ser destituïts o apartats per no haver atès les normes sobre control ideològic¹¹⁶⁹.

Després de la dictadura de Primo de Rivera, el 2 de juliol de 1930 es restablia el Patronat Escolar, amb competències ampliades i amb Ainaud novament al càrrec. En aquell moment hi havia dos grups escolars, el GE Baixeras i GE La Farigola, a més de gestionar dos centres experimentals, l'Escola del Bosc, a Montjuïc, des de 1914, i l'Escola del Mar, des de 1922. El gener s'inaugurava a més, l'Escola a l'aire lliure de Sant Andreu¹¹⁷⁰.

Dues setmanes abans de les eleccions municipals, el 29 de març, s'inauguraven deu Grups Escolars, dels quals, quatre d'obra nova, dissenyats per Josep Goday i Casals. El Patronat Escolar gestionava centres amb 9.350 infants, i que s'afegien 8.000 noves places amb els nous grups.

La tasca de l'ajuntament no era una obra espontània, sinó que va anar acompanyada de la mobilització de la població per uns serveis educatius dignes i d'una tradició cultural, origen als d'Ateneus Obrers de Catalunya. Posteriorment un grup d'intel·lectuals, entre els quals Francesc Layret, creaven el 1902 l'Ateneu Enciclopèdic Popular, a més els sindicats obrers, amb un paper clau de Salvador Seguí, intentaven establir escoles tècniques pels fills dels afiliats, i més tard, l'*Ateneu Politecnicum*¹¹⁷¹.

Per *L'Opinió*, sense l'obra de l'ajuntament i del Patronat, Barcelona '*seria la població del món més endarrerida en aquest aspecte. Però l'Ajuntament té cura de la funció educadora general sortint-se de la seva òrbita peculiar, exercint un tutoratge, indispensable davant l'absència dels organismes que per naturalesa l'haurien d'atendre*'¹¹⁷². Malgrat no ser competència de l'Ajuntament, aquest va ser qui es va preocupar i va prendre la iniciativa en aquest assumpte.

---

¹¹⁶⁹ DOMÈNECH i Domènech, Salvador, op. cit., p. 14.

¹¹⁷⁰ RISQUÉS Corbella, Manel (Director), op. cit., p. 183.

¹¹⁷¹ *L'Opinió*, 23-6-1931, p. 4.

¹¹⁷² *L'Opinió*, 1-6-1933, p. 1.

3.1. La República: un nou model d'escola

El Patronat, que depenia de la Comissió de Cultura, es va mantenir amb la proclamació de la República. L'Estatut interior de Catalunya definia l'educació primària com a obligatòria, gratuïta i catalana per la llengua i pel seu esperit, inspirant-se en els ideals de treball, llibertat, justícia social i solidaritat humana, amb un ensenyament laic i en un sistema d'escola unificada.

En arribar la República, les aules es van anar tornant mixtes i el decret de Marcel·lí Domingo, Ministre d'Instrucció Pública, permetia l'ensenyament en llengua materna; a més, el març de 1933 es suprimia l'ensenyament de la religió a l'escola i al juny la Llei de congregacions i associacions religioses, prohibia a les ordes religioses dedicar-se a l'ensenyament.

La Generalitat de Catalunya va dur a terme una tasca modernitzadora, creant el 9 de juny de 1931 el Consell de Cultura, que promouria les escoles d'estiu per a mestres, l'Escola Normal de la Generalitat a l'agost i l'Institut-Escola a l'octubre.

Fins al moment, per molts republicans els mestres havien servit a la defensa del règim, i per això es van dedicar molts esforços en formar una nova generació de docents per socialitzar democràticament els infants, una generació de mestres compromesos amb la República, i amb una modernització pedagògica sense precedents, que fins i tot obligava als mestres amb títol anterior al pla de 1914 a superar un curset de selecció¹¹⁷³.

Des de l'ajuntament de Barcelona, l'elecció dels directors i professorat per la trajectòria pedagògica van donar un impuls a la renovació escolar, amb mestres il·lusionats en una nova etapa de lliure ensenyança de qualitat, que volia retornar el prestigi moral i professional al professorat, i el prestigi social al mestre i al sistema.

El Patronat facilitava la formació permanent, assignava un sou extra anual de tres mil pessetes (el doble que a l'Estat) i amb mètodes innovadors com el Montessori, Fröbel, Decroly, Plan Dalton o el Project Method¹¹⁷⁴.

---

¹¹⁷³ MORENTE Valero, Francisco "L'Escola Normal del Magisteri Primari de Barcelona: 1939, anno zero" a Temps d'Educació, número 17. 1997, p. 224.

¹¹⁷⁴ DOMÈNECH i Domènech, Salvador, op. cit., p. 14.

La gran diferència amb els períodes anteriors, és que més enllà de l'aposta ferma dels pedagogs vinculats a la Comissió de Cultura, l'obra va sumar sinergies amb la majoria consistorial, el Conseller de la Generalitat i el Ministre d'Instrucció Pública, favorables a una modernització de l'escola en tots els sentits.

3.2. La situació en la proclamació de la República

L'Ajuntament de Barcelona va dur a terme una tasca de construir edificis escolars, però un dels principals problemes era, que en no ser una competència del consistori, no existia unes partides provinents del pressupost de l'Estat o altres organismes per finançar aquesta tasca.

L'ajuntament gastava molts diners en lloguers de locals per a escoles, en males condicions, així que per solucionar el problema, va adaptar o construir edificis per crear nous grups escolars, provenien majoritàriament d'edificis municipals o el llegat de prohoms de la ciutat, que quedaria immortalitzat el seu nom en Grups Escolars, com Lluïsa Cura, Àngel Baixeres o Pere Vila, alguns encara existents. El primer de febrer de 1932 els grups escolars de l'Ajuntament eren els següents:

GRUPS ESCOLAR	Situació	Places
De nova planta, monumentals		
Pere Vila	Saló de Fermí Galan / Sant Joan. 1931	1.300
Ramón Llull	Avinguda del 14 d'abril i Sardanya (Glòries). 1931	1.100
Milà i Fontanals i Lluïsa Cura	Carrer dels Angels i del Carme; Raval. 1931	1.100
Lluís Vives	Carrer de Canalejas (Sants). 1931	900
La Farigola	Vallcarca	300
Baixeras	Via Laietana	600
Edificis més senzills, barris de cases barates		
Francesc Pi i Margall	Grup de Cases Barates de Santa Coloma. 1931	650
Sant Ramón de Penyaforç	Carretera del Port (Can Tunis). 1931	600
B. Carles Aribau	Grup de Cases Barates de Sant Andreu. 1931	800
Adaptats d'edificis cedits		
Baldri Reixach	Parc Güell. 1931	450
Dolors Montserdà	Carrer Cuyàs, Sarrià. 1931	400
Jacint Verdaguer	Antics hotels de l'Exposició Universal de 1929 a Plaça Espanya (Carrer Lleida, Montjuïc). 1931.	800
Grup Escolar de les Corts: Ausias March	Plaça Comes, Les Corts. 1931.	350

El 29 de març de 1931 van ser inaugurats 10 nous Grups Escolar, quatre dels quals en edificis de nova obra dissenyats per l'arquitecte Josep Goday i Casals, i també en edificis remodelats pel mateix arquitecte. Els 13 grups escolars havien de donar cabuda a més de

15.000 alumnes. Calia afegir, escoles experimentals o amb necessitats especials, com eren:

GRUPS ESCOLAR	Situació
Escola del Mar	Barceloneta.
Escola del Bosc de Montjuïc	Parc del Guinardó.
Escola Lluïsa Cura, aprenentatge i complementària d'oficis de la dona	Ronda Sant Antoni. Classe normal diurna d'ensenyament primari i de pre-aprenentatge. Nocturn, de complementària d'oficis, i dominical per a les noies que no poden assistir els feiners.
Dues escoles Montessori per pàrvuls	Carrer d'Ataulf i Carrer Aribau.
Escola Internat Can Puig.	Parc Municipal de la Rabassada, colònia permanent.
Escoles especials, a l'Institut de Vil·lajoana.	Finca de Vallvidrera, per infants deficients i cecs.
Escola especial per a sords-muts.	Carrer del Marquès de Santa Anna (Gràcia)
Quatre escoles complementàries.	Abat Oliva (carrer Marquès de Santa Anna). Districte V (Narcís Monturiol). Districte X (Francesc Aragó). Districte VII (Arnald Vilanova).

Les noves edificacions eren construccions pensades per millorar les condicions higièniques, ben ventilats, amb llum i múltiples instal·lacions, amb menjadors escolars, i fins i tot, trobàvem escoles a l'aire lliure pels nens més febles, com l'Escola de Bosc del Parc de Montjuïc, dirigida per Rosa Sensat, l'Escola del Parc del Guinardó, dirigida per Dolors Palau, i l'Escola del Mar, dirigida per Pere Vergés, a la platja de la Barceloneta.

3.3. Els grups escolars del govern Aiguader

El govern de Jaume Aiguader va inaugurar Grups Escolars continuant l'obra i suplint la falta de places. Cal assenyalar que continuava mancant el finançament, els grups que es van crear, van ser gràcies a donacions o a l'adaptació d'edificis que feien altres funcions.

De nova edificació, només s'inaugurava el 28 de febrer del 1932 el Grup Escolar Hermenegildo Giner de los Ríos, en el Grup de Cases Barates d'Horta, al Turó de la Peira i amb capacitat per 800 alumnes.

En les barriades extremes, també es van obrir per primer cop escoles, com el Pavelló Escolar de Somorrostro, un pavelló reformat de l'Exposició de Montjuïc per quaranta infants, o el Pavelló Escolar de les Roquetes, on la població no anava a escola popular, habilitat per 200 infants.

En els antics hotels de la Plaça Espanya, per l'Exposició Internacional, també van ser adaptats amb el nom d'*institucions municipals de cultura Francesc Macià*¹¹⁷⁵, inaugurant el primer grup l'abril de 1933. També s'inaugurava a la mateixa data el grup escolar de la Rambla Volart i el Casal del Marí a la Barceloneta.

El 1932, en els tres edificis comissionats als jesuïtes s'hi instal·laven grups escolars. El de Sarrià, amb capacitat per 1.653 alumnes, tres-cents procedien de Sarrià i la resta del Districte V, on els mil nois gaudien de transport gratuït fins a Sarrià en tramvies, també es van adaptar el del carrer Casp (1.500 infants) i Rosselló (733 alumnes).

També trobem una escola sorgida de la iniciativa popular, com l'escola Ignasi Iglesias, a iniciativa del grup *Amics d'Ignasi Iglesias*, els quals van fer una recaptació i van poder comprar la Masia de les Carasses a Sant Andreu, que seria transformada en una escola per 300 infants, formant part del Patronat Escolar.

Un dels edificis de nova construcció va ser el Grup Escolar Collaso i Gil, entorn de l'església de Sant Pau del Camp, gràcies al llegat d'un milió de pessetes que va fer Josep Collaso i Gil sota la consigna d'edificar una Escola en una de les barriades obreres més necessitades de la ciutat¹¹⁷⁶. El 6 de març de 1932 es van inaugurar les obres d'enderrocament de la caserna de Sant Pau del Camp, on havia d'anar el nou grup escolar, finalitzada el 1935 i amb capacitat per 1.600 alumnes.

L'Ajuntament de Barcelona va prendre la iniciativa amb les companyies de transport, que tots els infants amb un braçal blau amb l'escut de la ciutat i facilitat per la Comissió de Cultura, podien viatjar gratis, a més, es va crear cantines escolars en tots els centres, on esmorzaven, dinaven i berenaven als centres, tenien tot el material escolar de forma també gratuïta i tenien el servei de les Biblioteques Escolars Circulants.

En el període també es va inaugurar l'Escola Casas, amb capacitat per 600 alumnes per a ensenyament domèstic. Unes obres iniciades el 12 de novembre de 1930 i finalitzades el 30 de desembre de 1933, una ofrena del regidor Lluís Guarro el 1921 en nom de la seva mare (Camila Casas Jover) de la casa propietat de la família Casas-Guarro situada a la Plaça de Valentí Almirall del barri de Sant Martí, que no va ser duta a terme en la

---

¹¹⁷⁵ Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 9 de gener de 1933, p. 13.

¹¹⁷⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 9 de febrer de 1932, p. 61.

Dictadura perquè la família havia sol·licitat adoptar la llengua materna de les alumnes com a llengua vehicular.

El Parvulari Forestier, annex al Grup Escolar Mossèn Jacint Verdaguer, per famílies obreres dels barris de Sants, Hostafrancs i Poble Sec, instal·lat en el pavelló de l'Exposició Internació de la Companyia Arrendatària de Tabacs de Filipines, que va cedir a la ciutat per fins culturals i que va ser inaugurat el 10 d'abril de 1932¹¹⁷⁷.

En el Parc de la Ciutadella es va instal·lar l'Institut-Escola, concretament a l'edifici que havia estat Palau del Governador, institució mixta que agrupava ensenyament primari i secundari, perquè no hi hagués canvi d'una etapa a l'altra. La primària era un Grup Escolar del Patronat Escolar, amb 150 alumnes, i la secundària organitzada pel Consell de Cultura de la Generalitat. Les despeses eren compartides entre les dues institucions¹¹⁷⁸.

El Patronat Escolar, un any després de la proclamació de la República continuava mantenint en funcionament set escoles unitàries i dos de pàrvuls¹¹⁷⁹, a més, amb quatre escoles nacionals unitàries de nois, tres de noies i dos de pàrvuls¹¹⁸⁰. Però era rescindit el contracte de la majoria dels 37 locals on havia instal·lades escoles nacionals, que suposaven 127.000 pessetes anuals de lloguer a càrrec de l'Ajuntament¹¹⁸¹.

3.4. El problema escolar

Les dades del 1936, segons càlculs de la Generalitat, era que els infants en edat escolar (de 3 a 14 anys) ascendia a 129.212, dels que 32.700 anaven a escoles públiques, 61.688 a privades i 46.900 estaven sense escola. L'Institut Municipal d'Estadística, considerava que el 1935 hi havia 185.550 infants en edat escolar, 30.282 anaven a l'escola pública, 95.442 a escola privada i 59.826 o bé havien abandonat l'escola abans dels 14 o eren menors de quatre anys. En totes dues estadístiques era latent que hi havia manca de places.

---

¹¹⁷⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 4 de juliol de 1932, p. 61.

¹¹⁷⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 7 d'agost de 1933, p. 849.

¹¹⁷⁹ Escoles de Nois Rabla Volant, 91; Escoles de Noies, Ample, 31; Gayarre, 61; Sant Marian, 6; Nàpols, 296; Tapioles, 44; Xulcà, 13; Escoles de pàrvuls, Argentona, 23 i 25; Miquel Angel, 57. L'Opinió, 8-4-1932, p.3.

¹¹⁸⁰ Escoles de Nois, Comerç, 19; Alt de Sant Pere, 39; Marlet, 1; Méndez de Nuñez, 3; Escoles de Noies: Corts Catalanes, 732; Alt de Sant Pere, 39; Roser, 12; Escoles de pàrvuls: Corts Catalanes, 732; Balboa Lletra L. A). L'Opinió, 8-4-1932, p.3.

¹¹⁸¹ La Publicitat 4-6-1931, p. 5.

	Van a escoles oficials	Alumnes que esperaven torn per a entrar
Districte I	3616	1824
Districte II	2513	3648
Districte III	2399	514
Districte IV	4015	2671
Districte V	2175	6050
Districte VI	2389	2327
Districte VII	3726	7352
Districte VIII	1991	1581
Districte IX	3785	2882
Districte X	2308	3986
Extraradi	1365	37
TOTAL	30282	32872

Dades extretes de Política escolar de l'ajuntament de Barcelona (1916-1936), Cèlia Cañelas i Rosa Toran.

Les dades el 1936 mostraven que la demanda era molt superior que l'oferta, a més de ser un problema transversal en tots els districtes, encara que més acusada en uns que altres. El 1931, abans de la inauguració dels deu grups escolars, hi havia 1.500 infants que anaven en escoles municipals, una xifra ínfima.

La Comissió de Cultura republicana, només formar-se l'ajuntament republicà va acorda iniciar un estudi per construir 15 grups escolars més, en els barris més mancants, com explica el primer president de la Comissió, Joan Casanovas, l'objectiu era assolir que tots els infants anessin a escola i que cap hagués de recórrer una distància superior a un quilòmetre¹¹⁸².

L'alcalde Jaume Aiguader, va posar la cultura com una obra peça clau del programa, però considerava que amb 85.000 infants, era innecessari la sumptuositat de les construccions fetes¹¹⁸³.

L'octubre de 1931, el tinent Joan Casanelles, marcava com a objectiu tenir 200 escoles provisionals i fer 15 grups escolars en un futur¹¹⁸⁴. Dels 25.000 matriculats, nou mil havien quedat fora.

El nou president de Cultura, Pere Comas, denunciava que el municipi des de 1918 havia invertit en construccions escolar prop de 17 milions, sense haver rebut mai socors econòmic de l'Estat, quan sí que ho havia fet en altres ciutats. El novembre de 1931,

¹¹⁸² L'Opinió, 23-6-1931, p. 4.

¹¹⁸³ Conferència de Jaume Aiguader al Casal Català Martinenc. L'Opinió, 17-11-1931, p. 2.

¹¹⁸⁴ L'Opinió, 4-10-1931, p. 2.

Marcel·lí Domingo, Ministre d'Instrucció Pública, accedia a contribuir en l'obra que realitzava l'ajuntament¹¹⁸⁵, i s'anunciava que la Direcció general de primera ensenyança contribuiria amb 15 milions en construccions escolars a Barcelona, i també a València, Alacant i Bilbao, que seria satisfet a terminis¹¹⁸⁶ i permetria albergar la totalitat de la població infantil que havia d'acudir a l'escola primària, però només dues setmanes després, el ministre va ser nomenat ministre agricultura, indústria i comerç¹¹⁸⁷.

La Comissió de Cultura tenia encarregat de preparar un pla per realitzar ampliacions d'escoles, obres de nova planta, lloguers de locals, amb un cost de 6,5 milions de pessetes, però no va ser inclòs en el pressupost de l'Estat, queixant-se l'ajuntament barceloní d'un tracte desigual amb Madrid¹¹⁸⁸.

Pere Comas, en una conferència a l'Ateneu Pi i Margall de la Barceloneta, explicava que el pressupost abans de la Dictadura era de sis milions, que va baixar fins als tres milions i posteriorment en la dictadura de Berenguer va pujar fins a quatre milions¹¹⁸⁹.

El pressupost el 1933 ja era gairebé d'onze milions (10.706.796 pts) i en finalitzar el govern de Jaume Aiguader, el president de la Comissió de Cultura, Joaquim Ventalló, ja xifrava en més de 26.000 infants els que anaven en escoles municipals¹¹⁹⁰.

3.5. La fi de les escoles religioses?

El juny de 1933 s'aprovava la Llei de congregacions i associacions religioses, que prohibia a les ordes religioses dedicar-se a l'ensenyament. Però, malgrat la contundent llei, les institucions religioses preveient-ho, van tenir la capacitat d'esquivar-la i mantenir les escoles gairebé sense canvis, més enllà dels jesuïtes, a qui se li van confiscar els edificis.

Els establiments religiosos tenien 102 establiments on rebien educació 30.000 alumnes de primera i segona ensenyança, i a més, en tenir el títol de mestre particular 941 de 1.498 religiosos que es dedicaven a l'ensenyança. La majoria van continuar fent classes.

---

¹¹⁸⁵ L'Opinió, 28-11-1931, p. 1.

¹¹⁸⁶ L'Opinió, 3-12-1931, p. 1.

¹¹⁸⁷ La Veu de Catalunya, 4-12-1931, Ed. Vespre, p. 3.

¹¹⁸⁸ L'Opinió, 3-8-1933, p. 1.

¹¹⁸⁹ L'Opinió, 11-12-1931, p. 5.

¹¹⁹⁰ L'Opinió, 30-1-1934, p. 4.

Per exemple, en el cas dels escolapis, en l'adveniment de la República van reconvertir la propietat de les escoles, constituint una societat anònima, *La Instrucción Popular, S. A.* Per tant, quan s'aprovava la llei, el 27 de juny de 1933 només van haver de rescindir el contracte que tenien amb la congregació, per explotar-ho la societat anònima pel seu compte, però estaven realment al darrere la mateixa congregació. Però com a empresa particular ningú es podia oposar, encara que tots els professors continuessin sent escolapis¹¹⁹¹.

Només els escolapis a Catalunya tenien 26 col·legis a càrrec de 481 religiosos i 295 professors, i donaven ensenyament a deu mil infants. Les monges salesianes tenien quinze escoles.

En la ciutat de Barcelona hi havia les escoles de la Companyia de Santa Teresa de Jesús (dos establiments); de la Divina Pastora (dos establiments); de les Esclaves de la Immaculada Concepció de Maria (dos establiments); de les Franciscanes de la Rambla del Triomf; de la Terciàries Carmelites del carrer Montseny; de les Beates de Sant Agustí, al carrer de l'Hospital; de Jesús i Maria (tres establiments); de Maria Auxiliadora, de carrer de Sepúlveda; de Loreto (dos establiments); dels Salesians (dos establiments); dels Missioners del Sagrat Cor de Jesús, del carrer de Rosselló; del Sagrat Cor (dos establiments); de les Escolàpies, del carrer d'Aragó; de les religioses de la Sagrada Família (tres cases); de les filles de la Immaculada, del carrer de Girona; de les Franciscanes, de la Plaça de la Universitat; de les Dominiques (dues cases); de les Concepcionistes, al carrer e València; de la Presentació (dues cases) i de les Religioses de Nazaret, del Passeig de Fabra i Puig.

Calia sumar les escoles catòliques del Sagrat Cor de Maria Immaculada, del carrer d'Enric Granados; dels Escolapis (cinc grans establiments); de Santa Teresita, del carrer de Laforja; de la Institució Teresiana, del Passatge de Mercader; dels Missioners del Cor de Maria, a l'Avinguda del Pare Claret; de les Beates Dominiques, al carrer de Mallorca; de les Carmelites, al carrer de Salmeron; de les Filipenses, al de Lincoln; de Maria Reparadora, al carrer de Casp; de la Sagrada Família, al Carmelo, i de les Germanes de la Presentació, al carrer de Sant Lluís¹¹⁹².

---

¹¹⁹¹ La Humanitat, 5-7-1933, p. 1.

¹¹⁹² La Humanitat, 30-5-1933, p. 1.

Dels quaranta-cinc col·legis de segona ensenyança que hi havia a Catalunya, cap va deixar l'ensenyança. Es va canviar el nom, indumentària, si feia falta personal, passant a ser propietat dels *pares de família* o empreses privades¹¹⁹³, i es considerava que algun col·legi modest, de poca importància, podia desaparèixer, però les més poderoses canviaren el rètol, sota la imatge d'una organització laica, van seguir en l'ensenyament.

La minoria de la Lliga defensava l'escola privada com a solució davant la falta d'oferta, 'La Veu de Catalunya' ja es posicionava '*contra la tendència de l'estatisme, contra els abusos del pedagogisme oficial, contra l'unitarisme i el "bourrage de crâne" patrioter o políticament tendencios, proclamem les virtuts de la llibertat d'ensenyament*', i a favor de la possibilitat de l'ensenyament religiós, portant en el programa de 1934 la llibertat d'elecció a l'escola i considerant l'escola única com a opressora de la llibertat d'ensenyament¹¹⁹⁴.

3.6. Les colònies escolars

Les colònies van viure un revulsiu en el període republicà, tant pel nombre d'infants com les instal·lacions. L'ajuntament organitzava el servei de Colònies Escolars, per aquells infants que durant l'any no podien viure una vida prou higiènica, sense rebre els beneficis de l'aire i el sol, com per valor educatiu i poguessin passar un mes fora, a mar o muntanya.

El 1930, les condicions higièniques eren lamentables, del cens de 100.000 infants de 4 a 14 anys, hi havia 40.000 que vivien en condicions que no es podien classificar com a sanes. El 1921 en *Profilaxis de la tuberculosis*, el Dr. Lluís Sayé, recollia que hi havia un 7,72% de nois sans, 3,58% amb infecció tuberculosa inactiva, 26,12% estats constitucionals anormals, 52,57% infecció manifesta (pretuberculosi), 5,26% tuberculosi pulmonar inicial i 4,75% altres afeccions¹¹⁹⁵.

El 1906 es va iniciar amb 150 infants¹¹⁹⁶, amb un augment continuat en el temps. En els anys de la Dictadura 1.500 infants anaven a les colònies, en el govern de Berenguer augmentava a 2.500, i des dels primers anys de la República, el nombre d'infants es va multiplicar de manera important, com també el pressupost, que passava de 538.970,33 pessetes el 1931 a 980.112,25 pts el 1933¹¹⁹⁷.

---

¹¹⁹³ La Campana de Gràcia, 16-9-1933, p. 8.

¹¹⁹⁴ La Veu de Catalunya, 12-1-1932, Ed. Vespre, p. 1.

¹¹⁹⁵ Ajuntament de Barcelona. Delegació de Cultura. L'obra de les colònies escolars i Banys de Mar. Juny de MCMXXX.

¹¹⁹⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 1 de febrer de 1932, p. 50.

¹¹⁹⁷ L'Opinió, 30-1-1934, p. 4.

Colònies escolars	Infants
1931	2.500
1932	5.000
1933	6.300
1934	4.672
1935	6.850

Política escolar de l'ajuntament de Barcelona (1916-1936), Cèlia Cañelas i Rosa Toran.

El 1933 es van organitzar colònies de vacances per 4.572 infants, amb 550 que es quedarien a les colònies permanents durant octubre, novembre i desembre, i amb infants tot l'any a Can Puig, que representaven 1.950 infants més, que sumaven en total 6.522, de les que el 75,9% eren colònies d'administració i només el 24,1% colònies per contracte¹¹⁹⁸.

Les d'administració directament per l'Ajuntament per nois eren Tossa, Begur, Martorelles, Can Puig, Vallvidrera, Santa Fe de Montseny i Sant Hilafri, mentre Les Franqueses, Calafell, Berga, Vil·lajoana, Mura i Tibidabo per noies.

Les de contracte per nois Pobla de Lillet, Arbúcies, Besalú, Vallfogona de Ripoll, Santa Coloma de Farnés, Vilassar, Tona i Pobla de Claramunt (sordsmuts) i per noies, Ripoll, Perafita, Esplugua de Francolí, Prats de Lluçanès, Tona i Pobla de Claramunt (sords-muts). A més, hi havia per aprenents i aprenentes a Les Franqueses, Mura i Arbúcies¹¹⁹⁹.

3.7. Les noves colònies

L'obra de colònies més gran de l'ajuntament republicà va ser la colònia permanent a Berga, aprofitant la cessió del Pavelló de Suècia a l'Exposició, amb capacitat en un inici per 300 alumnes i inaugurada el 25 de juny de 1933¹²⁰⁰.

També es recuperava l'anomenada *Colònia La Font*, a Martorelles, que s'havia traspassat a una altra secció municipal durant la Dictadura, on es tornava a instal·lar una Colònia permanent. A tres minuts estava la *Colònia els Ametllers*, destinada a aules, direcció, biblioteca, menjador d'hivern, cuines i dependències annexes, però amb capacitat d'instal·lar vuitanta infants a l'estiu.

¹¹⁹⁸ Annex III. Document 55. Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 5 de juny de 1933.

¹¹⁹⁹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 5 de juny de 1933, p. 520.

¹²⁰⁰ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 1 de febrer de 1932, p. 50.

La Colònia Tibidabo ocupava fins a l'estiu de 1932 la *Mentora Alsina*, donat per Ferran Alsina, però es va traslladar la col·lecció d'aparells al Grup Escolar de Sarrià, en uns locals independents, i destinat el local a la Colònia Escolar permanent per a nenes.

La Colònia Vallvidrera, nova, amb la col·laboració de la Universitat, que havia prestat el Col·legi Major Universitari¹²⁰¹. La Colònia de Les Franqueses, era cedida pels senyors Ribes i Pradell, per albergar a l'estiu una Colònia Escolar, on les noies aprenien 'hàbits propis' d'una bona mestressa de casa, amb 125 noies en dos torns, d'11 a 13 anys i un altre d'aprenents de 14 a 16 anys.

La Colònia Flor de Maig, a mitjà hora de Cerdanyola, en la vessant interior de la serra del Tibidabo, era l'antiga Granja de la Cooperativa Flor de Maig, la més nombrosa amb 250 nenes en 12 grups; i també la Colònia Vil·la Joana, en el Parc Municipal de Vallvidrera, finca on va morir Jacint Verdaguer, on hi havia l'Institut 'd'anomals, cecs i deficients' que funcionava tot l'any, però que s'ampliava amb un nou pavelló per instal·lar una Colònia de cent nenes.

A partir de 1930 podien anar tots els infants, independentment si anaven a escoles particulars o públiques. Els directors de les Escoles Municipals, Nacionals i Grups Escolars, proposaven llistes dels alumnes més necessitats d'aquest servei, i fins a un 47% de les propostes venien de sol·licituds d'infants que no estaven en les escoles públiques.

Diversos ajuntaments i regidors de tot l'Estat van demanar dades i informació sobre el Patronat Escolar i l'obra i organització de Colònies, des de Vic, Saragossa, Manresa, València, Cadis, Sant Sebastià¹²⁰².

A més de les colònies, es van iniciar **les semi-colònies** acollint a les escoles a ple aire de la ciutat, que hi passaven tot el dia, fent vida higiènica, de platja i muntanya, i al vespre eren retornats amb les famílies¹²⁰³. El 1933 ja hi van anar 3.700 infants, a l'Escola del Mar, Escola de Bosc de Montjuïc, i Escola del Guinardó, com també el Grup Escolar Baldiri Reixach dins el Parc Güell¹²⁰⁴.

---

¹²⁰¹ Gaseta Municipal de Barcelona de 1932, 5 de setembre de 1932, p. 876.

¹²⁰² La Veü de Catalunya, 21-5-1931, Ed. Vespre, p. 2.

¹²⁰³ Gaseta Municipal de Barcelona de 1932, 1 de febrer de 1932, p. 50.

¹²⁰⁴ Gaseta Municipal de Barcelona de 1933, 5 de juny de 1933, p. 520.

L'ajuntament també organitzava els banys de mar. Els infants eren transportats a l'Escola de Mar, on feien sessió de gimnàstica i de joc, prenien el sol i es banyaven al mar, posteriorment se'ls donava esmorzar i eren tornats al lloc de concentració. El 1933, un total de 7.000 infants van passar pels banys de mar¹²⁰⁵.

3.8. La primera etapa de Carles Pi Sunyer (1934)

Per Carles Pi Sunyer, l'obra d'Aiguader en matèria d'ensenyament no podia continuar perquè era massa costosa en relació rendiment. El principal problema era que aquest ritme, sense l'ajuda de l'Estat, podien passar dècades fins a obtenir les 100.000 places, quan a més, ja s'havien confiscat els béns dels jesuïtes i algunes donacions de les quals s'havien fet Grups Escolars es remuntaven a 1892. Per tant, era un camí limitat per seguir incrementat el nombre d'infants en escoles públiques.

Com deia Ventalló, s'havia passat a donar cabuda a 26.000 alumnes, això significava orientativament un increment de 10.000 places des de la inauguració dels deu grups escolars, en gairebé tres anys, quan el pressupost de cultura s'havia triplicat.

A més, per Pi Sunyer, hi havia una part (minoritària) dels alumnes que rebien bona instrucció en excel·lents escoles i altres que no rebien cap o no tenien escola. Per tant apostava primer de tot en treure el màxim rendiment a les institucions existents¹²⁰⁶.

En aquesta línia, el conseller-regidor de Cultura, Cristian Cortés Lladó (consogre de Joan Casanelles i cunyat de Martí Esteve i Jaume Aiguader), va fer una política dirigida a reduir el dèficit de places, augmentat el nombre d'alumnes per aula.

La situació era que d'un cens aproximat de 153.543 segons el Dr. Cortés, dels quals 30.518 anaven a Escoles públiques (del Patronat, nacionals i municipals); a les escoles privades anaven 95.000 infants. Per tant, sumant totes dues, en donava 125.000, una diferència de 28.000 infants que no tindrien escola.

La proposta de Cortés era, dins un pressupost d'austeritat i restricció, abandonar el sistema monumental, simplificant i col·locant un total de 4.600 infants dels quals esperaven torn de la següent manera¹²⁰⁷:

---

¹²⁰⁵ Annex III. Document 56. Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 5 de juny de 1933.

¹²⁰⁶ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 203.

¹²⁰⁷ L'Opinió, 29-9-1934, p. 14.

1. Augmentar la ràtio d'alumnes. La mitjana eren quaranta alumnes per classe, en circumstàncies excepcionals, proposava que, sent l'assistència mitjana del 89,4%, permetre un augment de dos alumnes per classe, màxim sis segons la capacitat de l'aula. L'acció permetria incrementar les places en 1.708 alumnes amb una petita despesa en mobiliari.
2. Dedicar els mestres a la funció docent. Fer que cada mestre tingués a càrrec una secció d'un Grup Escolar. En finalitzar el curs 1933-1934 hi havia 51 professors que no tenien grau i es dedicaven a activitats com dibuix, castellà, tasques administratives, de secretaria, d'estadística, entres altres; i 12 mestres en classes reduïdes de castellans, o de "reresagats" amb màxim 20 algunes (alguns en classes de 8, 10 i 12). En aquelles circumstàncies proposava substituir-los de les seves tasques per mestres agregats, i aconseguir atendre més infants amb una despesa relativament reduïda, simplement augmentat els mestres agregats. Es podria atendre a 3.465 alumnes més amb 69 professors.

En aquest primer mandat de Carles Pi Sunyer va adaptar l'Hotel Mas Casanovas a la part alta de l'Hospital de Sant Pau, convertit en GE Pablo Iglesias, inaugurat el 23 d'abril de 1934, amb cabuda per 500 infants. Es va iniciar l'adaptació del que seria el GE Duran i Bas al carrer Vallespir, a Les Corts, finalitzar el 1935 i era propera la inauguració del Grup Escolar Collaso i Gil.

També havia projectat l'habilitació de quatre Grups Escolars, que podrien rebre 2.350 infants en un curt termini a Can Tunis, a les antigues cotxeres del tramvia, el Grup Escolar del Poble Nou a la *Rambla del Triomf*, la del Pòsit Marítim i de Can Gasparó, a la finca Cuyàs adquirida el 1933 per l'Ajuntament.

A més, l'antic local de l'*Avenç* a Sant Andreu es volia formar un petit grup escolar per 180 alumnes, i incorporar mestres nacionals de Barcelona, revisar les Escoles Nacionals que serien reconvertits en petits grups escolar, com l'edifici de les tres Escoles Unitàries del carrer Calàbria¹²⁰⁸

Cal assenyalar també la inauguració el tercer aniversari de la proclamació de la República, d'una guarderia a Sant Andreu (carrer Sòcrates, xamfrà Castellvell), per donar acolliment a cent infants, fills de famílies obreres, portat a cap gràcies als diners obtinguts per *Segell Pro Infància*. El 15 d'abril, la mateixa campanya va posar la primera pedra en una guarderia a Terrassa¹²⁰⁹.

---

¹²⁰⁸ L'Opinió, 29-9-1934, p. 14.

¹²⁰⁹ La Veu de Catalunya, 13-4-1934, Ed. Matí, p. 2.

Dins de la política on prevalia que tots els alumnes tinguessin plaça, i no que uns tinguin una educació excel·lent i altres no tinguessin cap, podem trobar la iniciativa de Josep Lluís Sert, pels barracons. L'arquitecte del GATCPAC, considerava que *'a Catalunya cal estructurar un programa general que marqui la línia, també general, de les escoles. De moment "tot el que s'ha fet ho ha estat aprofitant terrenys de l'Ajuntament i donatius de diverses persones, que ha permès únicament realitzar una cosa sense que obeís a cap pla estructurat anteriorment', però considerava que 'si l'Ajuntament no disposa d'ell, pot adquirir-lo per mitjà d'una expropiació, que en aquest cas seria tan important com si es tractés d'obrir una carretera o un altre mitjà de comunicació qualsevol'*. Proposant mentrestant barracons a l'espera dels llocs definitius per aconseguir moltes places en un termini molt curt¹²¹⁰.

3.9. El govern gestor (1934-1935)

Després dels fets d'octubre era suspès el Patronat Escolar i el Patronat Universitari de Catalunya i es creava una Comissaria general d'ensenyança de Catalunya per decret¹²¹¹, amb el comissari especial Ramon Prieto Bances, sotssecretari del Departament del Ministre d'Instrucció Pública, el qual va elevar un informe, que afirmava que el règim de la Universitat única i bilingüe no havia de subsistir.

Proposava una Universitat de l'Estat, i si la Generalitat creava una catalana, se li podia concedir una subvenció, que considerava que no seria tan costós, ja que la Facultat de Medicina es podia traslladar a l'Hospital de Sant Pau. En la primera i segona ensenyança el sotssecretari proposava preferiblement una separació absoluta de l'Estat, els Ajuntaments i la Generalitat.

En el final dels governs gestors, el Comissari d'Ensenyament a Catalunya, per la seva part, Salvador Martínez Moya, lliurava la memòria sobre el Patronat Universitari al Ministeri, dient que les classes a la Universitat s'havien de donar en castellà obligatòriament, encara que després es fes una segona en català quan el percentatge dels alumnes i els professors ho consideressin necessari¹²¹².

Martínez Herrera i Pich i Pon no van abordar la qüestió escolar. Per la seva part, la Conselleria-Gestoria de Cultura, amb Josep Codolà al capdavant, lligava qualsevol

---

¹²¹⁰ L'Opinió, 15-8-1934, p. 6.

¹²¹¹ La Veu de Catalunya, 1-11-1934, Ed. Matí, p. 1.

¹²¹² La Publicitat, 3-12-1935, p. 1.

obertura i emplaçament de Grups Escolars i nomenaments de mestres, a la normalització del funcionament del Patronat Escolar.

Les escoles pròximament enllestides eren Can Gasparó (500 alumnes), Collaso i Gil (1.170) amb l'ampliació d'una escola graduada al carrer Fortuny per 218 infants, l'Escola Nova, en l'antic local de L'Avenç a Sant Andreu per 184 alumnes i el Grup Casal del Mari (Moll del Rebaix), que era una escola unitària de quaranta alumnes, que amb nou graus passaria a un guany de 365 alumnes, amb una ampliació en diferents escoles, que portarien a un augment de 4.443 alumnes.

Una política similar a Cortés, on també es volia aplicar l'augment de 2 a 6 alumnes per grau, augmentant en 1.700 places, com també l'increment del cos de mestres agregats, que auxiliarien en tasques que feien els mestres, suposava un guany de 1.000 alumnes. En total, 7.143 infants¹²¹³.

En canvi, els tres Grups Escolars confiscats als jesuïtes, per pressions de la CEDA, eren retornats a la *Sociedad La Educación, S. A.*, que posava en perill l'ensenyament a 3.234 infants¹²¹⁴. El decret del govern, disposició de l'11 de desembre de 1935, retornava 14 finques per valor de 30 milions de pessetes, que havien estat lliurades a l'Ajuntament¹²¹⁵.

El 20 d'octubre de 1935, s'inaugurava el Grup Callaso i Gil, al cor del Districte V, per 1.200 alumnes¹²¹⁶, i unes setmanes més tard, el 3 de novembre, s'inaugurava el Grup Escolar de la Casa del Marí, al moll de la Barceloneta, que reformava l'Escola del Pòsit Marítim de 50 alumnes, per un total de 415, com també era inaugurada el Grup Duran i Bas, en la finca de Can Gasparó, de les Corts, que eren 28 graus i 1.170 alumnes¹²¹⁷.

El nom de Manuel Duran i Bas, era en honor al pare del regidor de la Lliga, Lluís Duran i Ventosa, decidit el 10 de setembre de 1935, a proposta d'Andreu Bausili l'1 d'agost del mateix any. També es modificaven els noms dels grups escolars de la Plaça d'Espanya per Alcalá-Zamora i Alexandre Lerroux¹²¹⁸.

---

¹²¹³ La Publicitat, 7-6-1935, p. 3.

¹²¹⁴ La Humanitat, 6-6-1935, p. 5.

¹²¹⁵ La Publicitat, 21-12-1935, p. 6.

¹²¹⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 59/1935. Inauguració del Grup Escolar Collaso i Gil (20 d'Octubre).

¹²¹⁷ Annex III. Document 57. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 62/1935. Inauguració Oficial dels Grups Escolars Duran i Bas i Casal del Marí (3 de Novembre).

¹²¹⁸ La Veu de Catalunya, 11-9-1935, Ed. Matí, p. 12.

El lligaire Codolà assegurava que volia tenir el problema escolar solucionat a l'octubre, ja que considerava que l'Estat, en el que anava de segle no havia subvencionat la construcció de cap dels edificis escolars d'ensenyament primari. En canvi, en quatre anys de República havia donat 26 milions a la ciutat de València i 35 milions a Madrid.

Els càlculs de la comissió de Cultura és que hi havia 28.092 infants sense escola, per tant un increment de matrícula dels Grups Escolars (+1.700), habilitació i ampliació d'edificis que ja es destinen a l'ensenyança primària (+2.475), més la conversió en graduades de diverses escoles unitàries que permetria augmentar amb 1.500 a 2.000 alumnes, que fa 6.000.

El pla era que la resta fos absorbit per l'escola privada, regulant la incorporació amb acord de l'ajuntament, en què assegurava que hi havia diversos directors i ordes religioses que s'havien ofert a col·laborar, que només haurien d'oferir de caràcter provisional un 6 a 7% de matrícula gratuïta sobre la població escolar privada, que era de 95.160 en aquell moment¹²¹⁹.

El Comitè Permanent del Magisteri Particular de Barcelona oferia 3.500 places pels infants sense escola. Coberta la matrícula gratuïta de les escoles particulars, el projecte Codolà anaven més enllà i proposava un auxili econòmic a les privades¹²²⁰, proposant subvencionar amb 1.000 pessetes per grup, on l'import dels serveis docent no superés les 12 pts mensuals per alumnes¹²²¹; i oferint subvencions escoles privades que construïssin edificis destinats a l'Escola, i una exempció d'impostos durant un quart de segle als que destinessin els seus immobles o la construcció expressa¹²²².

La Federació de Treballadors de l'Ensenyança denunciava, a 'La Humanitat', que amb les eleccions tan pròximes, era una compra de vots i de consciències per part de la Lliga un crèdit extraordinari de 600.000 pessetes per subvencionar escoles particulars.

Finalment, el gener de 1936, trobàvem un pla per construir per concurs cinc guarderies per una consignació de 250.000 pessetes, obra del Departament de Política Social, que fins al moment havia realitzat obres pels sense feina i persones adultes en general. A més de fer una crida per inscriure infants de la Barceloneta de fins a tres anys a la guarderia

---

¹²¹⁹ La Veu de Catalunya, 4-6-1935, Ed. Matí, p. 1.

¹²²⁰ La Veu de Catalunya, 27-9-1935, Ed. Matí, p. 10.

¹²²¹ La Publicitat, 4-10-1935, p. 4.

¹²²² La Publicitat, 30-11-1935, p. 3.

que s'havia d'instal·lar a la Plaça de Sant Carles, que havia de tenir una inauguració propera¹²²³.

3.10. Segona part de Carles Pi Sunyer

La victòria del Front Popular portava al restabliment del Patronat Escolar el 21 de febrer, després de setze mesos suspès, amb la intenció de continuar la tasca que hi havia el 1934 i anul·lant totes les subvencions concedides pels gestors per considerar-les il·legals.

Cristià Cortés seguia com a conseller-regidor de Cultura i s'anava a la construcció de 21 grups escolars que el Patronat tenia estudiats i proposats¹²²⁴. El retorn de Marcel·lí Domingo com a Ministre d'Instrucció Pública, suposava finalment el desllorigador al problema escolar. El ministre declarava *'vull fer remarcar la importància de l'esforç econòmic realitzat per l'Ajuntament de Barcelona, sense ajut de l'Estat, en la construcció de grans grups escolars. L'Estat ha contribuït a aquesta obra en tots els Ajuntaments d'Espanya i em proposo d'obtenir aquest mateix ajut per a Barcelona'*¹²²⁵

El 24 d'abril es produïa una reunió a Barcelona entre el ministre i l'alcalde Pi Sunyer per tractar de la construcció dels grups escolars a Barcelona, arribant a un acord¹²²⁶. El 5 de maig de 1936, l'Estat confirmava que contribuiria amb el 50% de les despeses de construcció i instal·lació dels nous grups escolars de Barcelona. Pagant, a més, 5.300.000 pessetes en conceptes de subvenció pels grups ja construïts. El decret d'Instrucció Pública publicat a la Gasetta era el següent:

'Article primer: L'Estat contribuirà amb el cinquanta per cent de l'import total del cost de les construccions escolars, mobiliari i material de primera instal·lació dels grups escolars de Barcelona, i l'Ajuntament haurà d'aportar l'altra meitat.

Article segon: Per a l'aprovació de projectes dels expedients i l'execució de les obres dels nous grups que es construeixin acollint-se a aquest conveni, s'aplicarà el mateix procediment preceptuat per decret del passat mes de març per a l'Ajuntament de Madrid (Gasetta del 27), entenent que les funcions s'encomanen per la dita disposició al Consell especial de Cultura Primària de Madrid les complirà el Patronat Escolar de Barcelona, ja establert a la dita capital, i s'adscriu per a aquests sols efectes a l'esmentat Patronat un arquitecte designat pel Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts.

¹²²³ Annex III. Document 58. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-949. Guarderies: Informes Sobre Personal, Concursos Per a la Seva Construcció, Planificació.

¹²²⁴ La Humanitat, 19-3-1936, p. 4.

¹²²⁵ La Humanitat, 31-3-1936, p. 1.

¹²²⁶ La Humanitat, 25-4-1936, p. 11.

Article tercer: Per tal d'aplicar aquest mateix criteri a les construccions ja realitzades, es concedeix igualment a l'Ajuntament de Barcelona la quantitat de 5.300.000 pessetes, que correspon a la subvenció reglamentaria de 12.000 pessetes per cada classe i servei d'educació dels grups escolars, l'import total dels quals ha estat abonat pel dit Ajuntament. Aquesta subvenció de 5.300.000 pessetes serà pagada al Municipi de Barcelona en tres mensualitats amb càrrec a l'emprèstit nacional de Cultura, llevat de la corresponent a l'any en curs, que s'abonarà a càrrec del crèdit extraordinari aprovat pel decret de llei del 24 de febrer passat (Gasetta del 26), destinat a construccions escolars.

Article quart: L'Ajuntament de Barcelona ve obligat a esmerçar la totalitat de la subvenció a què es refereix l'article anterior, en la construcció de nous grups escolars projectats i aprovats en la forma prevista en l'article segon.

Article cinquè: Queden derogades totes aquelles disposicions que s'oposin al que preceptua aquest decret¹²²⁷.

La solució, una protesta històrica en l'ajuntament, per fi semblava solucionat, i l'ajuntament va iniciar un projecte per construir 45 noves escoles amb l'ajuda de l'Estat¹²²⁸, però l'inici de la Guerra Civil impediria el seu desenvolupament i portaria a la creació el juliol de 1936 del Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU), sota tutela de la Generalitat, que assumia la gestió de totes les escoles, ja fossin públiques, privades, religioses. En finalitzar la guerra, seria suprimit, portant a depuracions, exilis i empresonaments de gran part dels mestres que volien fer una modernització de l'escola.

---

¹²²⁷ La Veu de Catalunya, 6-5-1936, Ed. Matí, p. 1.

¹²²⁸ CAÑELLAS, Cèlia i TORAN, Rosa "Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona 1916-1936"; Barcanova .Barcelona. 1982, p. 140.

4. Les Finances a l'Ajuntament republicà

La situació econòmica de l'ajuntament quan les forces republicanes van assolir l'alcaldia era propera al col·lapse.

El deute inicial era proper als 800 milions de pessetes, que s'havien gairebé doblat en els set anys de la dictadura, de 450.000 a 800.000. El 1900 el deute representava el 13% del pressupost, el 1920, el 26%, el 1927 el 49% i el 1930 ja era el 58,5%¹²²⁹.

El sobreendeutament portava a una situació insostenible, l'ajuntament ingressava uns 100 milions de pessetes. Per interessos i altres pagaments en relació amb el Deute ja es pagaven 50 milions, el sou del personal arribava a 24 milions¹²³⁰, sumat a 17 del contingent provincial, quedava gairebé res per altres polítiques com cultura, foment o beneficència, fet que provocava que sense sumar altres imprevistos, el dèficit inicial ja fos de vint milions¹²³¹. Com a conseqüència del gran dèficit financer de l'Ajuntament, era gairebé impossible poder quadrar els comptes.

En comparació, segons Armengol de Llano, l'ajuntament de Madrid només devia 75 milions de pessetes¹²³², però la situació no era única, hi havia ciutats amb gran deute, però a la ciutat catalana se li afegia que tampoc era propietària de Companyies de tramvies, autoòmnibus, metropolitans, fàbriques de gas o electricitat. Res¹²³³.

Com explicava Casanelles, una solució revolucionària era no pagar, però el *'no es trobava el Deute en mans de grans banqueres i els potentats. Més aviat classe mitjana i treballadora. Aquells que després d'un sens fi d'estalvis havien pogut arribar a economitjar 500 pts i les havien convertit en Deute municipal. No pagar era perjudicar els humils'* 1234. Com a conseqüència, l'ajuntament feia una declaració expressa que serien reconeguts tots els deutes justos i legítims de l'ajuntament i de l'Exposició.

---

¹²²⁹ ALQUÉZAR i Aliana, Ramon "L'Ajuntament de Barcelona en el marc del front d'esquerres", Columna. Barcelona. 1986, p. 30 i 31.

¹²³⁰ L'Opinió, 1-10-1931, p. 3.

¹²³¹ Conferència de Joan Casanelles a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2

¹²³² L'Opinió, 22-10-1931, p. 3.

¹²³³ Conferència de Joan Casanelles a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2

¹²³⁴ Ibid, p. 1 i 2.

4.1. A la cerca d'un préstec

La situació a l'entrar era que l'ajuntament en dos mesos i mig, havia de pagar 30 milions de pessetes, però fins i tot si l'Ajuntament no hagués gastat res, només podria haver ingressat 10 milions¹²³⁵. Per poder fer front, es van anul·lar obres d'importància en curs d'execució o adjudicació, que ascendien a 12 milions, a més es posaven en marxa la imposició municipal de Sàrria, la contribució de millores pel soterrament del Ferrocarril de Sarrià, així com els expedients de plusvàlua i altres impostos, que inexplicablement no s'havien cobrat¹²³⁶.

També van ser declarats lesius acords que representaven responsabilitats per 42 milions de pessetes, però que costaria fer-los efectius per moltes traves burocràtiques.

Per resoldre la qüestió, una delegació del consistori es va dirigir a Madrid, formada per l'alcalde Jaume Aiguader, el president de la comissió de Finances, Joan Lluí, el president de la comissió d'Eixample, Pere Comas, i els dos principals dirigents radicals de l'ajuntament, Casimir Giralt i Jesús Ulled, el coronel Sanfèliz, de la Junta de Casernes i Urbanització, com diversos funcionaris amb Josep M^a Pi Sunyer al capdavant¹²³⁷. L'alcalde assegurava que demanaven l'imprescindible, ja que el problema era que *'s'ha compromès el crèdit de Barcelona, per ara i per a molts anys, i això ho sofrirem mig segle'*, ja que s'havien *'fet obres amb alegria, però sense tenir en compte la potencialitat econòmica'*¹²³⁸.

En la qüestió d'Eixample, era necessari el problema de la reversió per expiració del termini que la llei assenyalava perquè la comissió percebés la contribució urbana però amb l'enorme desenvolupament de l'Eixample era necessari ajornar la revisió, ja que de no tenir ajornament, la comissió d'Eixample es quedaria sense recursos per atendre les seves necessitats normals¹²³⁹.

Després de fracassar les gestions realitzades a Madrid per solucionar el problema es va haver d'acceptar un crèdit de 15 milions de la banca catalana, ja que el 20 de juny queia el venciment del cupó i amortització, que representa uns dotze milions, però l'ajuntament en el pressupost de 1931 ja tenia un dèficit iniciat de 21 milions de pessetes.

---

¹²³⁵ Conferència de Joan Casanelles a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2.

¹²³⁶ L'Opinió, 27-9-1931, p. 1.

¹²³⁷ La Veu de Catalunya, 9-5-1931, Ed. Vespre, p. 3.

¹²³⁸ Ibid, p. 3.

¹²³⁹ La Veu de Catalunya, 11-5-1931, Ed. Vespre, p. 4.

El president de la comissió de Finances, Joan Lluhí, defensava el dictamen per aprovar el préstec, aprovat en sessió de 15 de juny de 1931, i remarcava que només es tenien dues opcions: nova emissió de deute o fer un préstec, la primera opció descartada per les circumstàncies econòmiques i la situació del mercat que no permetien anar a una nova emissió. Els 15 milions permetien arribar fins a març de 1932 amb la Hisenda Municipal al dia.

L'acord amb les entitats va ser assolit gràcies a la intervenció de Macià. El crèdit que permetia pagar el cupó, tenia com a condició indispensable que la quantitat del crèdit anés a atencions del pressupost ordinari d'Interior i es posava com a garantia la part baixa de Montjuïc, des de Plaça d'Espanya fins a la Font Màgica i des del carrer de Lleida al de Mèxic, a més edificacions i terrenys propietat del consistori situats en la mateixa plaça¹²⁴⁰. El producte de la col·locació de títols s'aplicaria precisament, abans que tota altra atenció, a la cancel·lació de l'avenç concedit pel Grup Bancari.

En l'operació, no suposava cap altre càrrec d'interessos o comissió, més enllà dels aplicats pel Banc d'Espanya al redescòmpte de l'avenç, renunciant el Grup Bancari a tota remuneració per a la seva intervenció. L'acord es feia amb el Banc Hispano-Colonial en nom propi i representant del Grup Bancari constituït per la S. A. Arnús Garí, la Banca Marsans, la Banca Arnús, el Banc de Catalunya, el Banc Comercial de Barcelona, el Banc Urquijo Català, el Banc Hispano-Americà, els senyors Garriga-Nogués Nebots, els senyors Soler i Torra i la Banca López Bru.

El radical Casimir Giralt, contrari als grans empresaris, desconfiava de la generositat de la banca i considerava que l'ajuntament es quedaria supeditat als banquers, mentre el regionalista Bausili aquest cop estava d'acord en el fet que no es podia fer emissió de deute i calia un préstec, sent impossible simplement reduint despeses o amb nous ingressos. Finalment s'aprovaven les bases del conveni per 30 vots a favor i 9 en contra, amb ERC, Solà i Cañizares, la Lliga i Santamaria a favor i Velilla i els radicals en contra¹²⁴¹

---

¹²⁴⁰ La Veu de Catalunya, 10-6-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹²⁴¹ L'Opinió, 11-6-1931, p. 4.

4.2. L'acord sense suport del Banc d'Espanya

El president Macià i l'alcalde Aiguader, van a Madrid, amb el representant del Banc Hispano-Colonial en nom de la Banca Catalana, per sol·licitar el redescòmpte al Banc d'Espanya¹²⁴². Amb la garantia dels terrenys de la part baixa de l'Exposició propietat de l'Ajuntament es contractava l'operació, en forma que unes entitats bancàries lliurarien lletres que acceptarien altres amb la condició d'esser endossades pel Banc d'Espanya, gaudint aquest de la garantia de dos Bancs.

Va fracassar l'operació, per l'actitud del Banc d'Espanya, que havia sortit amb l'exagerada pretensió de tenir més garanties encara, i volia que es dipositessin a les seves caixes obligacions de Deute municipal per valor equivalent a l'abans fet.

El Banc d'Espanya no confirmava l'operació, encara que feia dies que es deia. Només dos dies després de les seccions, saltaven les alarmes, ajornant-se el pagament del cupó, els interessos i amortitzacions del Deute Municipal¹²⁴³. 'El Progreso' acusava la majoria que ja sabien des del 27 de juny que no es podia pagar el cupó, però s'havien esperat a les eleccions¹²⁴⁴.

L'ajuntament anunciava la suspensió del pagament del cupó municipal, pels obstacles que obligaven a ajornar el pagament dels interessos i amortització del Deute Municipal. Lluhí acusava '*l'ofensiva econòmica per part d'algun ministeri*', concretament de Prieto per les disposicions contaries, però que no es podia fer responsable el Govern provisional de la República, perquè els membres tenien llibertat d'acció¹²⁴⁵.

Més enllà a les crítiques d'un centralisme encara imperant, la gran part van ser per l'ajuntament. Ja que el dia 27 ja es coneixia que no es pagaria el cupó de deute municipal, però va ser silenciats fins després de les eleccions per evitar una reacció en contra que perjudicés en el resultat electoral¹²⁴⁶. Per 'La Veu de Catalunya' també era culpa de la majoria consistorial, per manca d'experiència i aptitud administrativa¹²⁴⁷.

---

¹²⁴² L'Opinió, 2-7-1931, p.5.

¹²⁴³ La Veu de Catalunya, 30-6-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹²⁴⁴ La Publicitat 4-7-1931, p. 2.

¹²⁴⁵ La Veu de Catalunya, 9-7-1931, p. 1.

¹²⁴⁶ La Publicitat 4-7-1931, p. 5.

¹²⁴⁷ La Publicitat 2-7-1931, p. 5.

‘La Publicitat’ críticava el Banc d’Espanya *‘que ens tracta com si fóssim estrangers’*, assegurant que si el Banc d’Espanya tenia *‘més que suficient garantia per a descomptar unes lletres amb la firma de dos Bancs que responen’*¹²⁴⁸.

El regidor Joan Casanelles, explicava uns mesos més tard, que en aquell moment *‘teníem molts enemics a Madrid – especialment el ministre de Finances perquè creia que representàvem un caire obrer contrari al caire obrer que ell representava-, quan tot estava reparat per regularitzar-lo, el dia abans el Banc d’Espanya es despenjà tot dient que no es fiava de la Banca Catalana per mitjà de la qual hom feia l’operació’*¹²⁴⁹.

En els problemes amb les institucions estatals s’afegia la suspensió del funcionament del Mercat Lliure de Valors, a conseqüències de la fallida del Banc de Catalunya, en què una representació visitava l’alcalde per detallar els perjudicis, i totes les entitats econòmiques barcelonines havien fet front comú en defensa d’aquest mercat¹²⁵⁰.

Finalment, el préstec es va fer amb les Caixes d’Estalvis de Catalunya, de nou milions de pessetes, de les quals 3.700.000 corresponien a la Caixa d’Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona; 5.000.000 a la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d’Estalvis; 1.300.000 a la Caixa d’Estalvis de la Generalitat de Catalunya, amb unes condicions pitjors que la que s’hagués obtingut amb el redescòmpte del Banc d’Espanya, ja que aquest préstec sí que tenia un interès anual del 6% a favor de les Caixes i posant també com a garantia els terrenys situats a la part baixa de l’Exposició.

El Grup Bancari per la seva part feia un préstec de 4.000.000 de pessetes, amb la garantia general il·limitada de l’Ajuntament de Barcelona, com una altra part dels terrenys de la part baixa de l’Exposició¹²⁵¹.

Les bases amb el Grup bancari i les Caixes d’Estalvis catalanes eren aprovades en la sessió del 8 de juliol de 1931¹²⁵². L’acord suposava l’ajut exclusiu de les institucions de crèdit de Catalunya, sense el suport del Banc d’Espanya que juntament amb la garantia del municipi, hi havia la de la Generalitat de Catalunya¹²⁵³.

---

¹²⁴⁸ Ibid, p. 5.

¹²⁴⁹ Conferència de Joan Casanelles a l’Agrupació d’ERC del Poblenou. L’Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2

¹²⁵⁰ La Veu de Catalunya, 10-7-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹²⁵¹ La Veu de Catalunya, 9-7-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹²⁵² Gaseta Municipal de Barcelona de 1931, 13 de juliol de 1931, p. 127.

¹²⁵³ La Veu de Catalunya, 8-7-1931, Ed. Vespre, p. 8.

L'acord provoca que el 9 de juliol s'iniciés el pagament del cupó del Deute, quedant així resolta la suspensió momentània¹²⁵⁴.

4.3. El pressupost de 1932

En una conferència de Joan Casanelles el 2 de setembre de 1932, en l'Ateneu Català Republicà d'Horta i Santa Eulàlia, explicava¹²⁵⁵ que hi havia dues solucions en el pressupost, *'fer un pressupost d'anivellació, creant tributs directes i progressius sobre la renda i el capital, i sobre els solars i sobre les cases, rebaixant a les classes humils els impostos que a dures penes poden pagar. El Govern de Madrid, mal aconsellat, es negà a autoritzar aquests impostos'*. Això feia, que es partís d'un pressupost de 100 milions d'ingressos dels quals 50 milions a pagar el cupó, 25 milions a personal i el sobrant a la resta de les atencions de la ciutat, que amb 25 milions no arribava enlloc.

Per tant, fracassat l'augment d'impostos es va intentar anar a la reducció de personal, però les excedències van ser rebutjades per la Lliga Regionalista i el PRR, amb més regidors que ERC.

En fracassar el pressupost, Joan Casanovas, president de la comissió de Finances, explicava que no tenia sentit refer-lo, perquè seria tombat a la comissió. Per tant, en la sessió del 30 de març de 1932 era prorrogat el pressupost de 1931¹²⁵⁶.

La proposta de pressupost era de 135.413.200 pessetes, un augment del 6,5% respecte al 1931, principalment del pressupost d'interior, que era de 1116.372.700 pts (86%), sent la resta d'Eixample. 19.030.500 pts (14%). El pressupost d'Eixample, era incorporat amb la construcció de l'eixample de la ciutat, amb un impost extraordinari que feia el seu pressupost. La suma dels dos era el global.

La gran majoria anava al pagament d'obligacions (deute i crèdit), amb 77.187.600 pessetes a Obligacions generals, tot i que suposava una reducció del 58,5% al 57¹²⁵⁷, i el dèficit es reduïa a 12.249.800 pts.

4.4. El pressupost de 1933

---

¹²⁵⁴ L'Opinió, 8-7-1931, p. 3.

¹²⁵⁵ L'Opinió, 4-9-1931, p. 7.

¹²⁵⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 4 d'abril de 1932, p. 241.

¹²⁵⁷ ALQUÉZAR i Aliana, Ramon, op. cit., p. 57.

En el primer i únic pressupost aprovat per l'Ajuntament de Jaume Aiguader, tenia un augment en Higiene i Sanitat, Obres Públiques, Assistència Social i principalment, Cultura. S'afegien nous impostos, exclusivament a articles de luxe i s'augmentava la tributació a *'aqueixes companyies monopolitzadores els beneficis de les quals augmenten, proporcionalment, a mesura que la població va creixent, tenen el deure de contribuir en major grau i potencialitat a les despeses de la nostra municipalitat'*.

El pressupost pel 1933 era aprovat després d'una sessió de 23 hores, els primers d'ençà de la República¹²⁵⁸, presentat per Vilalta, el qual substituïa a Ventós en la presidència de Finances després de la seva mort i defensat per Manuel Santamaria, sent aprovat l'11 de març de 1933.

El pressupost ordinari era de 125.476.300 pessetes, que sumat als 12.1761.600 d'Eixampla feien un total de 137.237.900 pts. Un augment de gairebé dos milions respecte al 1932.

Les obligacions generals baixaven del 57% (1932) al 47% (1933), gràcies a un projecte de llei de l'ajuntament, presentat al Parlament, que el 12 d'abril *'concedint a l'ajuntament de Barcelona les autoritzacions demanades per al pressupost de 1933'*, on s'ajornaven les amortitzacions del deute municipal, s'estalviaven momentàniament el pagament d'obligacions i els seus interessos, i es podia cobrar nous impostos, com el de solars sense edificar, sobre espectacles públics o inquilinat.

Una de les partides que guanyaven més pes era en salubritat, Higiene, Beneficència i Assistència Social s'augmentava de 14,60% al 18%.

Una partida polèmica per les dretes va ser la de 250.000 pts per dietes de regidors i tinent d'alcalde, un fet que per les esquerres era una democratització dels càrrecs públics, mentre que també es criticava que mentre es volia reduir en un 25% el personal de 1932, en aquesta ocasió s'incrementa en 4.350.881,06 pts respecte al 1931¹²⁵⁹.

Però, principalment l'impost més polèmic va ser l'arbitri sobre el valor dels solars edificats i sense edificar, que en lloc d'afectar la renda, afectava el valor patrimonial. Per tant, es tributaria més en llocs cèntrics, sobre el preu del terreny, que en barriades extremes¹²⁶⁰.

---

¹²⁵⁸ La Humanitat, 7-3-1933, p. 1.

¹²⁵⁹ La Veu de Catalunya, Ed. Matí, 8-3-1933, p. 1.

¹²⁶⁰ La Campana de Gràcia, 11-3-1933, p. 5.

L'impost portava a l'oposició de les entitats que *La Humanitat* definia com 'fuerzas vivas', com Foment del Treball, la Cambra Mercantil o la Cambra de la Propietat Urbana, que el diari d'esquerres acusava '*d'elements representatius de la plutocràcia i del conservadorisme, que es posaren un dia al costat de Martínez Anido i Arlegui per tal d'anihilar tota reivindicació obrera i feren possible aquell sometent ciutadà, vergonya dels nostres temps*'¹²⁶¹.

La presidència de Finances, el 19 de febrer de 1933, publicava una nota, criticant la posició de la Cambra de la Propietat Urbana, que demanava la nul·litat de l'expedient instructiu per l'efectivitat de l'arbitri i demanant que tornés a ser exposat al públic l'arbitri i el padró. L'ajuntament acusava que quan s'havien esgotat tots els recursos, demana tornar a l'estat anterior, per provocar un nou tràmit i fer un altre cop milers de noves instàncies per entorpir la marxa administrativa de la nova exacció. Un tràmit que ja havia fet en dues ocasions, unes reclamacions de la Cambra que impugnava l'arbitri sense al·legar cap fonament d'ordre i titllava la Cambra de "*Sindicat de resistència*"¹²⁶², malgrat tenir caràcter oficial amb una contribució obligatòria dels propietaris per sostenir l'entitat¹²⁶³.

Les gestions de la Cambra van fallar amb l'alcalde Aiguader, com també van fallar posteriorment amb Carles Pi Sunyer¹²⁶⁴.

4.5. El pressupost de 1934. El primer del govern Pi Sunyer.

El primer trimestre era una pròrroga del Pressupost de 1933, tant de la Generalitat com de l'Ajuntament, en ser ajuntament automàtic, sense poder fer despeses més enllà de 1933, no tenia atribucions per fer nous pressupostos.

El pressupost s'aprojava el 20 de març amb els vots en contra de radicals i Lliga, amb un creixement moderat. El pressupost mantenia una reducció de les obligacions generals, amb un creixement continu en les mesures més social com la Instrucció Pública o la beneficència i assistència social.

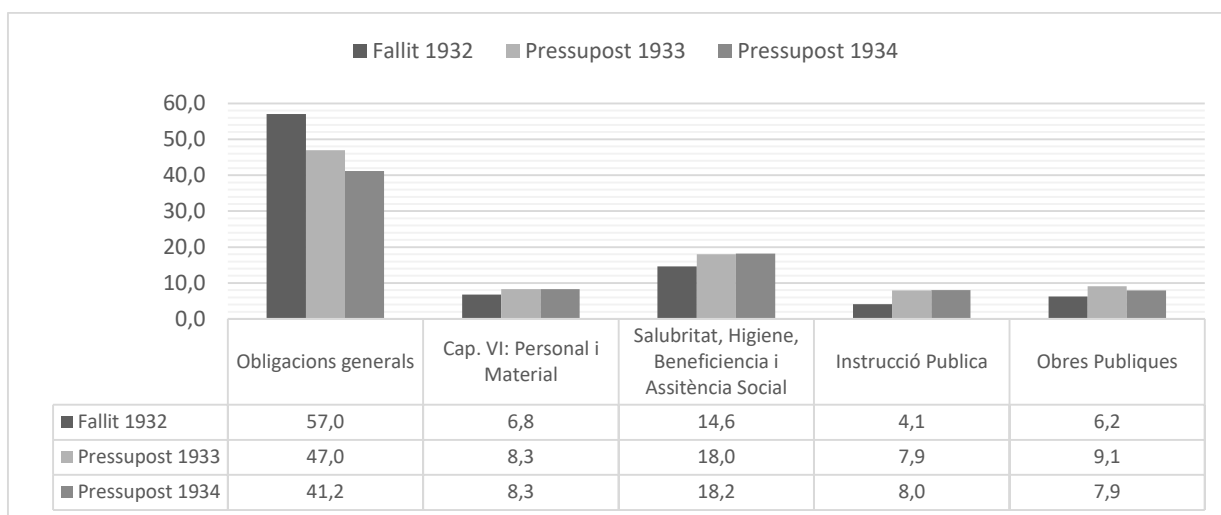
¹²⁶¹ *La Humanitat*, 7-4-1933, p. 1.

¹²⁶² *L'Opinió*, 9-11-1933, p. 17.

¹²⁶³ *La Campana de Gràcia*, 4-11-1933, p. 9.

¹²⁶⁴ *L'Opinió*, 20-2-1934, p. 4.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

L'arbitri sobre el valor dels solars, edificats o no, un cop acabat l'intent de cobrament corresponen de la quota anual del 1933, es passaria a l'Agència Executiva el 25 d'abril de 1934¹²⁶⁵.

El nou ajuntament va crear una delegació especial d'ordinació financera, dirigida per Ferran Boter i Mauri, que va fer un informe sobre *Les finances municipals en 1934*, *l'informe Boter*, que començava el 7 de febrer i s'entregava el 7 d'abril. Fins abans, no s'havia fet un estat de la situació, ningú sabia la suma a pagar.

El deute consolidat i flotant ascendia a 863 milions de pessetes, pel que es decidia emprendre directament les operacions de crèdit amb el suport de la Caixa de Previsió i d'Estalvi, un mètode ja utilitzat per Enric Prat de la Riba al capdavant de l'ajuntament.

El 14 juny s'aprovava el **pressupost extraordinari de Liquidació de Crèdits**, per 109.934.018,39 pts de despeses, en què s'inclouïen crèdits procedents de l'Exposició Internacional de 1929, amb l'únic vot en contra de la Lliga Catalana i que comportava una emissió de deute de 61.850.000 pessetes per pagar creditors¹²⁶⁶, trenta de les quals es destinaven a subscripció pública, i la resta a pagar amb títols als creditors.

Amb aquest pressupost es va aconseguir el dèficit més petit conegut per l'ajuntament, de només tres milions de pessetes¹²⁶⁷.

¹²⁶⁵ L'Opinió, 11-4-1934, p. 3.

¹²⁶⁶ La Publicitat 15-6-1934, p. 4.

¹²⁶⁷ La Humanitat, 18-1-1935, p. 1.

4.6. El Pressupost de 1936

El pressupost de 1934 amb Martínez Herrera com a gestor únic, va ser prorrogat pel 1935¹²⁶⁸, i ja amb la comissió gestora, les diferents minories no van ser capaces de posar-se d'acord per aprovar uns comptes.

El que sí es va produir és l'aprovació el novembre de 1935, ja sense Pich i Pon al capdavant de l'ajuntament, del pressupost pel 1936, que seria anul·lat un cop restablert l'ajuntament popular. Entre altres fets, augmentava percentualment del 41,2% al 42,7% les obligacions generals, mentre la partida d'Instrucció Pública, descendia per primer cop, del 8% de 1934 al 6,1% en el projecte de pressupost. El 17 febrer s'encarregava a Boter la situació econòmica. El pressupost i el contracte de tresoreria era anul·lat el 21 de febrer.

El pressupost aprovat per l'ajuntament de Carles Pi Sunyer el 14 de maig, era de 157.226.300 pessetes, un increment del 8,5% en dos anys (inferior a la inflació). Les obligacions passaven a ser el 51%, mentre que el percentatge destinat la Instrucció Pública també descendia respecte a 1934, però sent superior a la proposta del govern gestor, 7,5 (-0,5). Les partides més importants per les finances municipals arribarien després, quan el govern central aprovava 5.00.000 de pessetes pel *deute històric* en construccions escolars, més el finançament del 50% dels grups escolars que es fessin, així com va ser positiva la resposta de l'Estat per la construcció de l'Aeroport.

El pressupost d'Obres Públiques també decreixia lleugerament, 7,6% (-0,3), però com a causa principal trobaríem el fet que s'aprovava el pressupost extraordinari per valor de 48.710.000 pessetes. A més, es creava una comissió encarregada d'estudiar els problemes conjunts d'Ajuntament i Generalitat de Catalunya.

4.7. El pressupost de la Generalitat de Catalunya i el de l'Ajuntament de Barcelona

La Generalitat tenia poder polític però abans de l'aprovació de l'Estatut, només tenia les competències de les antigues diputacions. La Generalitat no donava suport econòmic als ajuntaments, sinó que eren els consistoris els que contribuïen al pressupost de la Generalitat, un 22,78% (14.972.612,13 pts) de la hisenda catalana era feta pels municipis¹²⁶⁹.

---

¹²⁶⁸ La Veu de Catalunya, 19-12-1934, Ed. Matí, p. 9.

¹²⁶⁹ ALQUÉZAR i Aliana, Ramon, op. cit., p. 41.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

El pressupost de la Generalitat de Catalunya, publicat al BOGC el 25 de gener de 1933, va ser de 65.738.839,93 pessetes, sent justament el Conseller de Finances, Carles Pi Sunyer, una xifra que suposava gairebé la meitat del pressupost de l'Ajuntament, malgrat la grandària i la població del país.

El 1934 el pressupost pel segon trimestre de l'any, ja amb més traspessos de serveis, ja era de 56.311.188 pessetes, més 7.500.000 extraordinaris d'operacions de crèdit¹²⁷⁰, ja bastant similar al de l'Ajuntament de Barcelona. Molt superior era el de l'Estat que el 1933 era de 4.711 milions de pessetes¹²⁷¹.

---

¹²⁷⁰ L'Opinió, 5-6-1934, p. 1.

¹²⁷¹ L'Opinió, 15-10-1932, p. 1.

5. L'Assistència Municipal: la dignificació de l'assistència social

En la sessió de 19 de febrer de 1932 era aprovada per unanimitat i sense discussió les bases per l'organització del Comitè d'Assistència Municipal, reorganitzant els serveis de beneficència, que passaven a denominar-se d'assistència social. La situació era precària, tenint com a principal font d'ingressos fins al moment el producte de les festes o festivals benèfics.

L'objectiu era convertir la caritat oficial, en una assistència pública digna de la ciutat i dels pobres que ho necessitessin, igual que amb l'*Institut d'Assistència Obrera* s'havia volgut diferenciar del subsidi benèfic de l'ajut obrer en atur forçós.

El Comitè, autònom però dependent i sota control de l'Ajuntament, amb funcionaris municipals, havia d'atendre i millorar els següents:

- a) Asil de Pobres.
- b) Refugis nocturns.
- c) Casa de Maternologia.
- d) Socors d'urgència als pobres.
- e) Subministrament de medicines i aliments als malalts pobres.
- f) Abonament de subvencions a les institucions benèfiques que col·laborin amb el Comitè d'Assistència Municipal.
- g) Extinció del captaire. Comissaria de pobres.
- h) Colònia Industrial el Port i Hospital Asil de l'Esperança.
- i) Colònia Agrícola de Martorelles.
- j) Institut d'Assistència Obrera.

El comitè tindria cura de tots els serveis i institucions d'aquest caràcter, reorganitzant i reglamentant els que fossin creats. Estava constituït per l'alcalde com a president, el president de la Comissió de Governació com a vicepresident, els regidors de la Comissió de Governació i deu vocals, amb un Comitè Executiu amb el president de la comissió de Governació Casimir Giralt, al capdavant, que es reunia mensualment¹²⁷². Dels vocals, cinc serien nomenats per l'ajuntament a proposta de la Comissió, dos per la Generalitat i tres compromissaris d'entitats benèfiques particulars de la ciutat¹²⁷³.

Els ingressos serien les quantitats que votés la corporació per aquesta finalitat, el producte de funcions benèfiques i els arbitris destinats a beneficència que les lleis permetessin i que amb aquesta finalitat s'autoritessin. També els donatius de corporacions públiques i

---

¹²⁷² L'Opinió, 13-8-1932, p. 12.

¹²⁷³ Annex III. Document 59. Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 28 de març de 1932, p. 238.

privades, els recaptés i subscripcions o qualsevol ingrés per iniciativa particular o del Comitè¹²⁷⁴.

En el primer govern Pi Sunyer, es va crear una Delegació especial de l'Assistència Municipal, amb Granier Barrera, en què s'establia a més del pressupost, que en totes les festes que es donessin en locals que pertanyien al municipi, una part dels ingressos anirien a l'Assistència Municipal¹²⁷⁵.

El març de 1933, les cases de socors passaven a l'ajuntament¹²⁷⁶, acceptant l'oferta feta per l'Associació d'Amics dels Pobres, de la cessió de les quatre Cases de Socors, que per dificultats econòmiques els resultava impossible sostenir-les¹²⁷⁷. Les Cases de Socors havien estat en funcionament des del 1873, i en aquell moment el president de la institució era Francesc Puig i Alfonso, el qual va fer el lliurament¹²⁷⁸.

L'agost de 1934 s'inauguraven els nous locals d'Assistència Municipal (Rambla de Santa Monica, 22)¹²⁷⁹, que sumava en la Secció 1, repatriació de forasters indigents. En la Secció 2, el despatx de targes pel restaurant obrer de l'Asil del Parc i pels refugiats nocturns del carrer de Rocafort (per a homes) i de Santa Catalina (per a dones)

En la Secció 3, concessió de permisos per a la venda ambulants de loteria i tramitació d'ingrés a reformatoris. La Secció 4, serveis de rutes i bagatges. La Secció 5, hospitalització i concessió d'aparells ortopèdics. Finalment quedarien instal·lats a la planta baixa un dispensari, i una secció d'higiene per als mendicants recollits a la via pública, la qual constaria de barberia, desinfecció de vestits, sala de banys i dutxes, vestidor, ascensor pel traspàs dels individus que fossin assistits als pisos superiors i un garatge per la camioneta que efectua els serveis d'assistència.

En el primer pis, a més despatxos del conseller delegat, del director i sala de Juntes del Comitè d'Assistència Municipal, com també les oficines del Negociat, que tramitaven assumptes i documentació relacionats amb l'asil municipal, refugis nocturns, guarderies per a infants, hospitalitzacions, estadística, arxiu, caixa, entre altres.

---

¹²⁷⁴ L'Opinió, 21-1-1932, p. 1.

¹²⁷⁵ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 202.

¹²⁷⁶ L'Opinió, 4-3-1933, p. 7.

¹²⁷⁷ Ibid, p. 7.

¹²⁷⁸ La Veu de Catalunya, 1-4-1933, Ed. Matí, p. 7.

¹²⁷⁹ L'Opinió, 23-8-1934, p. 4.

En el segon pis, una galeria d'espera i passeig pels que haguessin de ser repatriats o traslladats l'asil; en el cos del carrer de Montserrat, dormitori per a homes amb trenta llits¹²⁸⁰.

5.1. La Plaça de cap de Beneficència

El 20 de juliol de 1932 es feia la convocatòria per a proveir la plaça de comissari de Beneficència a l'Ajuntament, que acabaria el 26 de setembre. Des de la República, la Comissaria de Beneficència estava servida en caràcter d'interinitat per un funcionari.

El Tribunal estava format pel president de la Comissió de Governació, Casimir Giralt, el regidor Alomar; el catedràtic de Dret Administratiu, Jesús Sánchez Diezma; cap de la secció de Governació, Amador Conde, i el cap de negociat de Sanitat i Beneficència, Josep Mª Boter, per resoldre el concurs. Es van presentar Josep Armentera Lluçà, Andreu Sanahuja Junqué i Roc Boronat Font¹²⁸¹.

Roc Boronat, amb caràcter interí cap de l'Institut d'Assistència Obrera, va entregar cartes recomanades per Serra i Moret, Casimir Giralt, i també Joan Casanelles, i va ser nomenat per unanimitat, amb uns mèrits molt superiors¹²⁸².

El designat com a comissari del Departament de Beneficència, era el fundador i president de l'Associació de Cecs de Catalunya, que va crear el cupó del cec. El Sindicat de Cecs de Catalunya, feia que els cecs no haguessin de viure de la caritat pública, donant dignitat social. La seu es trobava al Passatge de la Pau, 7, que des del juny de 1934 organitzava el *cupó dels cecs*, que comprant els cupons es cooperava en l'obra social del Sindicat, a més, de poder guanyar un premi. Els cupons, a més fomentaven una tasca educativa.

En l'Associació hi havia el 1935 un cens de 500 cecs, gairebé la totalitat havia sortit de la mendicitat al carrer, uns 300 venien cupons. Les condicions per poder vendre era tenir més de 16 anys, portar més de dos anys de residència a Barcelona i no tenir altres mitjans de vida.

El cec que no passava de 25 anys, disposava de 200 cupons per venda i li corresponien vuit pessetes, si passa o està casat o manté els pares o germans petits li corresponien 300,

---

¹²⁸⁰ La Humanitat, 24-8-1934, p. 3.

¹²⁸¹ Annex III. Document 60. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-147. Provisió de la Plaça de Comissari de Beneficència.

¹²⁸² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-147. Provisió de la Plaça de Comissari de Beneficència

amb un benefici de 12 pessetes. De 16 a 18 anys venien cent i quatre pessetes, en cas que no exerceixin de cap de família, llavors se'ls equiparà als de més edat.

El càlcul suposava que de cent pessetes que produïen la venda de 1.000 cupons, quaranta eren pel venedor, vint per l'entitat i la resta pels premis. L'entitat tenia una biblioteca, aules de mecanografia, matemàtiques, escriptura i literatura (castellà i català), dispensari, on els socis rebien auxilis de Medicina general, Oftalmologia i massatge, entre altres serveis.

En un futur es tenia l'objectiu de muntar uns tallers de fabricació de cistells, fer un planell de Barcelona en relleu, amb les indicacions precises per l'orientació dels cecs, entre altres activitats.¹²⁸³

5.2. La campanya contra la venda ambulat

El tinent d'Alcaldia del Districte V, Lluís Puig i Monné, va començar una campanya contra la venda ambulat¹²⁸⁴, creant una Brigada especial encarregada de la repressió.

El tinent explicava que en prendre possessió, el *Barri Xino* havia estat abandonat, especialment l'Arc del Teatre, Migdia, Peracamps, Om i Cirés, amb queviures, robes, articles de tota procedència, cirabotes, fotògrafs, esmolets entre altres, un problema que feia trenta anys que subsistia tot i haver-se intentat en dues ocasions amb l'ajuda de la força pública.

L'ajuntament no rebia cap ingrés dels que ocupaven la via pública, i a més, perjudicava els industrials, que sí que pagaven arbitris i contribucions. L'alcalde va delegar als tinentes de districte que s'encarregués una solució, especialment per higiene i salubritat, i va ser creada la Brigada Especial de repressió de la venda ambulat.

El primer pas va ser treure el 'mercadillo' establert a l'Avinguda del 14 d'abril, entre carrers Nàpols i Sardenya, que per Monné '*amb tota la brutícia que hi havia dipositada al mercadillo es podien infectar deu Barcelones*' i que es venia de tot sense control (i cap ingrés pel consistori), en canvi assegurava que els venedors ambulants pagaven un cànon diari a un subjecte.

---

¹²⁸³ Mundo Gráfico, 6-3-1935, p. 6.

¹²⁸⁴ La Veu de Catalunya, 21-5-1931, p. 2.

La Brigada estava formada per un cap, senyor Díaz, formada per deu guàrdies civils amb una xapa d'autoritat municipal, es va estendre per tota la ciutat perseguint la venda ambulants. Es va veure també que hi havia industrials que ocupaven la via sense pagar res a l'ajuntament i altres, que amb permisos per un metre, ocupaven fins a deu. A més de rellogar-se permisos per revendre.

També es va comprovar que havia establiments on es venia gènere avariats o adulterats, especialment en les lleteries, on es venia llet amb fins a un 25% d'aigua, a qui se'ls aplicava les multes més altres possibles – 250 pessetes-, i el mateix amb fornors, carnisers i carboners que manipulaven el pes. Tots van ser multats i el següent pas havia de ser tancar establiments per atemptat contra la salut pública i per frau.

El tinent va fer expulsar *'de diversos llocs centrals tribus de gitans que hi havien establert veritables campaments'*, així com donar ordres de perseguir *pandilles* de jugadors de xapes i de la carteta.

Puig i Monné assenyalava com a venedors principalment famílies de Múrcia i Aguilas, com grecs, turcs i tota mena d'estrangers que venien en majoria corbates i articles de bijuteria. La majoria, un cop perseguits per la brigada, eren repatriats per la policia

El regidor assegurava que s'havia aconseguit reglamentar la venda al *Barri Xino*, marcant llocs i fent satisfer un cànon, que suposa més de 3.000 pessetes per a l'Ajuntament, que no s'havia fet durant trenta anys. Cada dia anava un veterinari, que no havia anat mai, a més només podien vendre els que vivien a la barriada i en les mateixes hores que els mercats, obligatòriament fent festa els diumenges. A més de ser els carrers netejats tres vegades al dia per una comissió dels mateixos venedors, sota inspecció de la brigada especial.

En un any, els serveis prestats per la brigada passaven de 9.000, havent estat decomissats en queviures 25.000 kg de fruites, 40.000 kg de verdures, i 15.000 arrobes de peix. Els queviures, fruites, verdures i peix, eren repartits entre asils, hospitals i altres serveis benèfics, de les arrobes de peix foren llançades 2.000 per tractar-se de peix podrit, segons havien comprovat els veterinaris.

En productes no-comestibles, eren decomissats 60.000 fulles d'afaitar i 3.000 barres de sabó, a part de gènere de punt, pintes, quadros, cordons per a sabates, bijuteria, mocadors,

paneres, coves i cistells, pesos, balances, retornant part dels objectes als propietaris, després d'una penyora, i la resta eren dipositats i catalogats.

Només en el Districte V, s'havien pagat 351 denúncies (4.147 pessetes) relacionades amb la venda ambulants. Per ampliació de permisos d'ocupació s'havien recaptat 7.000 pts i sobre permisos ambulants, fixos, de tots els districtes, assenyalava que suposaven al voltant de 20.000 pessetes, que no es cobraven en èpoques anteriors.

El regidor afirmava que s'havia aturat el creixement de la venda ambulants i s'havia disminuït a la meitat, però considerava que no es podia resoldre *'a cop de ploma ni mesures dictatorials, ja que si es suprimeix de sobte, es llança a la misèria una pila de persones que es l'única forma que tenen de guanyar-se el pa'*¹²⁸⁵. La tasca de Monné finalitzaria de cop quan seria apartat d'ERC pels escàndols de la venda de treballs.

5.3. Lluita contra mendicitat

L'alcalde Jaume Aiguader afirmava que es reprimiria la creixent invasió de forasters sense feina i que es redoblaria la vigilància a Barcelona, que plantejava diverses mesures, especialment contra *els ganxos*, els contractistes, que sense tenir contractes, oferien 'paradisos' per fer venir a Catalunya als naturals d'altres indrets. Molts venien pensant que hi havia un excés de treball i quan arribaven trobaven que no era cert.

El conseller de la Generalitat de Treball, Xavier Casals, convocava una reunió amb el conseller de Governació, Joan Selves, els governadors provincials [Lleida i Tarragona no podien anar], per evitar la 'invasió dels sense feina' que venien de fora de Catalunya.

En la reunió es tractava l'aplicació de la Llei del Parlament de Catalunya sobre l'atur forçós, i es prenia com a acord emprar tots els mitjans legals: no donar treball a cap ciutadà que no portés dos anys de residència a Barcelona i que no hagués treballat en cap altre lloc; a més d'exigir als obrers provinents d'altres llocs requisits com vacunació anti-variola o certificats personals i sanitaris¹²⁸⁶.

Els polítics i mitjans també assenyalaven la immigració com un dels factors que incrementava el dèficit dels hospitals de Barcelona. El 1932 havien estat assistits 3.309

---

¹²⁸⁵ L'Opinió, 1-6-1932, p. 6.

¹²⁸⁶ La Humanitat, 3-7-1933, p. 8.

catalans i 3.891 'no-catalans' (357 Almeria, 267 Castelló, 367 Osca, 101 Madrid, 573 Múrcia, 273 del Terol, 261 València i 229 Saragossa), a més de 260 estrangers¹²⁸⁷.

El 4 d'agost de 1933 s'aprovava la Gandula ('Ley de vagos y maleantes'), mentre la Guàrdia Civil, de Seguretat d'Assalt i policia governativa van actuar intensament per aplicar rigorosament la llei als qui no acreditin mitjans de vida¹²⁸⁸.

El juliol de 1933, s'havien recollit 779 captaires, dels quals 574 eren reincidents. En el Menjador de l'Asil del Parc s'havien donat 1.588 serveis, en la Comissaria pel Restaurant de Sant Jeroni, 123; A més de 2.169 socors d'urgència i 3.634 subsidis acordats [total 5.803], sent assistits 3.265 caps de família i 3.570 familiars [total 6.835], amb bons de pa (4.792), de llet (3.656), carn (3.109) i d'arròs (3.349)¹²⁸⁹

Pel conseller de Sanitat i Assistència Social, Josep Dencàs, la mendicitat era un problema de Barcelona, no una competència de la Generalitat, i afectava exclusivament a l'Ajuntament, i que per tant, s'havia de resoldre per mitjà dels serveis de beneficència municipal, on hi havia un comissariat general, comissariats per districte, servei de vigilància i amb els albergs nocturns, amb els asils del Parc i del Port i amb les ambulàncies de beneficència¹²⁹⁰.

En referència al comissariat de districte, des de 'l'Esquella de la Torratxa' es denunciava que la beneficència municipal estaven en mans d'ex cacics, que havien format part de la Unió Patriòtica i ara estaven enrolats. La beneficència municipal tenia un cost de 10.000 pessetes l'any i el 1933 passava a 10.000 per Districte, fent a cada districte una comissió amb un obrer, un industrial, un propietari, un comerciant entre altres, perquè atengués amb coneixença els pobres de la barriada, però la publicació assegurava que estava composta dels '*caritativus i connotats senyors de sempre*', donant noms com el doctor Josep Barjau, Josep Barba, Frederic Camp i Llopis, Francesc Suàrez i Bravo, Jaume Sust i Mir, Gabriel Tomàs i Tous, Josep Vilallonga i Casanyes (Districte IV); Josep Agell i Agell, Frederic Amat i Arnau, Alfred Llorenç i Castellví, Francesc Busquets i Prats, Josep Virgili i Estruch, Josep Torras i Filata, Joaquim Moraga i Icart (Districte III) o Enric Delhom i Echenique, Eudald Obradors i Gaig, Miquel Ribes i Pellicer, Magí Santmartí i

---

¹²⁸⁷ La Humanitat, 5-7-1933, p. 3.

¹²⁸⁸ La Humanitat, 29-3-1934, p. 1.

¹²⁸⁹ La Publicitat, 11-8-1933, p. 3.

¹²⁹⁰ L'Opinió, 26-5-1933, p. 3.

Bosch, Josep Cararac i Mauri, Baptista Ferrer i Estublier (Districte IX). Els quals donen socors a 32 pobles, els quals cinc recomanats per Dencàs, dos per Aiguader i la resta per la Lliga Catalana, finalitzant el setmanari amb la frase: *S'ha parlat molt de revolució abans i després del 14 d'abril del 1931 però la revolució encara s'ha de fer*¹²⁹¹.

En l'article 102 de la Llei Municipal de Catalunya, es feia constar que la prevenció i persecució de la mendicitat i de la vagància era competència exclusiva de l'Ajuntament. L'alcalde Carles Pi Sunyer considerava que calia separar el pobre del vagabund professional, als que calia aplicar la Llei de Ganduls, i explicava que en la Comissió d'Assistència Social tenia un fitxer de mendicants recollits per l'Ajuntament, que comprenia 15.000 noms, dels quals alguns havien estat recollits fins a vint vegades, i alguns, repatriats dues vegades en una setmana.

També afirmava que a Madrid s'havia intentat suprimir la mendicitat, i se'ls havia expulsat en trens, un 50% demanava anar a Barcelona, sent enviats a la destinació demandada¹²⁹².

En l'etapa de Pich i Pon, el 16 de juliol de 1935, es publicava un ban on es prohibia la mendicitat, es farien rondes especials de la Policia Municipal, i els captaires serien portats a la Colònia del Port, on hi hauria una Delegació de Prefectura de Policia, que faria una selecció dels detinguts, i els de municipis diferents, serien enviats al seu lloc d'origen. Els que no estiguessin dins de la Llei de Vagabunds, serien portats a asils de la ciutat i cases de beneficència.

També castigant als pares dels infants que demanessin a la via pública i la caritat també quedava prohibida, que podia portar a multes de 2 a 50 pessetes¹²⁹³. El 5 d'agost Pich i Pon explicava als periodistes que en la campanya contra els captaires eren detinguts 900, dels quals només 280 es mantenien a l'Asil de Port, mentre la resta havien estat enviats als seus pobles i una part estaven sota disposició judicial per aplicar-los la Llei de Ganduls¹²⁹⁴.

---

¹²⁹¹ L'Esquella de la Torratxa, 18-8-1933, p. 3.

¹²⁹² L'Opinió, 7-4-1934, p. 1.

¹²⁹³ La Veu de Catalunya, 18-7-1935, Ed. Matí, p. 1.

¹²⁹⁴ La Humanitat, 6-8-1935, p. 7.

Per Pich i Pon calia actuar durament *'perquè s'ha comprovat que més d'un 80% dels captaires no són pobres. Així que s'han acabat els captaires a la ciutat'*¹²⁹⁵.

5.4. L'obra de la Generalitat de Catalunya

Per intervenir la Generalitat de Catalunya en la mendicitat i els obrers sense feina, va crear una Junta d'Autoritats, amb diferents institucions i entitats econòmiques (com Foment del Treball), institució que va decidir que en el si del govern català es constituís un Institut Pro Obrers sense feina.

Entre l'obra estava la reintegració dels foresters que volguessin tornar als seus països i auxili als obrers que haguessin treballat com a mínim cinc anys a la ciutat i es trobessin en atur forçós i en una urgent necessitat. Eren atesos setmanalment de 300 a 400 persones que eren reintegrades a diferents punts de la Península i de l'estranger, com també era cursada setmanalment de 400 a 500 instàncies de *subsidi* [de 15 a 30 pts setmanals segons el nombre d'infants i vellets a la família], que no es concedia fins que no s'hagués rebut un informe del delegat de districte, la comprovació domiciliaria de l'inspector i dictamen favorable del Ponent de la Junta.

El subsidi podia arribar fins als sis mesos, finalitzant abans en cas de trobar feina. Les xifres de l'actuació de l'Institut Obrer Sense Treball fins al novembre del 1931 eren:

Obrers forasters reintegrats a llur país a càrrec de l'Institut.	4.406
Obrers en atur forçós que han obtingut subsidi setmanal.	2.129
Obrers que han rebut subsidi extraordinari en casos apurats.	227
Obrers en atur forçós col·locats per mitjà de l'Institut	583
Bons de subsistència repartits a obrers sense feina mentre esperaven el tràmit de l'expedient del subsidi o bé el dia de marxa dels reintegrats	13.621
Total d'auxilis diferents repartits als sense feina	20.966

Els obrers havien anat a la formació d'una mutualitat, perquè els que treballaven ajudessin els sense-feina del mateix ofici, tenint iniciades tres d'aquestes mútues. Per classe patronal i benestants se'ls pregava ser socis protectors (mínim 10 pts mensuals), classe mitjana, ser socis actius (2 pts/mes) i obrers amb feina una subscripció mensual de socis beneficiaris (50 cts.). El president de la Generalitat havia obert al maig una subscripció pública oberta per als sense-feina¹²⁹⁶.

¹²⁹⁵ La Veu de Catalunya, 17-7-1935, Ed. Matí, p. 1.

¹²⁹⁶ La Publicitat, 6-11-1931, p. 2.

L'ajuntament també col·laborava, concedint al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), la quantitat de 2.000 pessetes, amb destinació a la seva caixa contra l'atur forçós¹²⁹⁷, com també era una tasca que assumien els partits; per exemple el 31 de desembre, s'inauguraven uns menjadors per a obrers sense feina al casal de "L'Avenç Català", a Sant Andreu, que repartia 150-200 dinars diaris i que presidia Dencàs¹²⁹⁸.

El 1933 la Generalitat creava el 23 de juny l'Institut contra l'Atur Forçós (ICAF), que tenia com a tasques intervenir en la confecció d'un Cens d'Obrers sense feina per branques de producció, també acordava per donar feina als rams més afectats- construcció principalment – la construcció immediata de la Casa-bloc, projecte estudiat tècnicament pels arquitectes del Comissariat de la Casa Obrera de la Generalitat.

El govern català aprovava el projecte, el pressupost de l'obra va ser aprovat per 2.615.522 pessetes i donant treball aproximadament al 10% dels obrers de Barcelona que estaven inscrits al Cens del Departament de Treball de la Generalitat, la majoria per un any i mig de durada.

L'organisme va estar marcat per la polèmica durant el govern gestor. El conseller-gestor de la Generalitat decidia cessar tots els elements de l'Institut i nomenar el 18 de juny de 1935 gent propera a la CEDA, Lliga i radicals¹²⁹⁹.

'La Humanitat' acusava que els homes que regien l'Institut contra l'Atur Forçós en aquell moment de voler convertir la Casa-Bloc en una caserna per a la Força Pública, i feia obertes tres preguntes de si *'és cert que el ple de l'ICAF va acordar nomenar inspector de les obres l'enginyer militar, senyor Gimeno, que forma part de l'esmentat ple?'*, *"es cert que el senyor Gimeno va efectuar una visita d'inspecció a les obres de la casa-bloc per a estudiar si la mateixa podia ésser transformada en caserna per a la força pública?"*, tercera: *'es cert que el senyor Maristany, director de l'ICAF, amb l'assentiment d'altres membres del mateix, va dir, poc més o menys, que si la casa-bloc havia d'ésser habitada pels qui havien previst les esquerres, com que fóra un niu d'anarquistes, socialistes i separatistes, i també s'haurien d'enderrocar a canonades, valia més convertir-la en caserna?'*¹³⁰⁰.

Després de la reacció ciutadana per la denúncia del cas, hauria fet canviar d'estratègia a l'ICAF segons el diari, però asseguraven que les obres es paralitzarien i que ja havien estat acomiadats els arquitectes directors, els autors del projecte; amb un malestar entre

---

¹²⁹⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 31 de desembre de 1931, p. 398.

¹²⁹⁸ L'Opinió, 2-1-1932, p. 6.

¹²⁹⁹ La Humanitat, 14-7-1935, p. 4.

¹³⁰⁰ La Humanitat, 15-11-1935, p. 3.

els obrers i fins i tot, dins de l'ICAF, entre els membres que no era de la CEDA, que no estaven d'acord amb les despeses que es feien, ni en la forma que es feien¹³⁰¹.

Amb la recuperació de l'autogovern es feia un decret per escatir com s'havien invertit les pessetes en la lluita contra l'atur forçós, ja que l'antic membre cessat pels governs gestors Felip Grau i Ros, va denunciar que s'havien repartit fins a 200.000 pessetes en subvencions il·legals a diversos ajuntaments i altres corporacions i a més, l'anul·lació de les adjudicacions fetes per gestor va portar a beneficis per l'ICAF, ja que per exemple, la vidrieria adjudicada per 32.628,20 pts, sense fer modificació el nou ple l'havia tornat a adjudicat per 18.468¹³⁰².

5.5. La Borsa de Treball municipal

La Borsa de Treball de la Generalitat, el febrer de 1932, hi havia en total 702 demandes de treball, havent-se col·locat 113 obrers, en percentatge un 10,4% dels homes i un 55,6% de les dones¹³⁰³. L'agost no es produïa un creixement, sinó 494 demandes de treball, col·locant-ne 100 obrers, un 11,1% d'homes i 92,7% dones¹³⁰⁴. Per tant, trobàvem un cert estancament, o estabilitat de la borsa, quan podríem parlar de xifres d'atur properes a 40.000 persones a la ciutat de Barcelona.

El 4 de juliol de 1932, des de la Comissió de Política Social de l'Ajuntament de Barcelona, es decidia la creació de la Casa del Poble i Borsa del Treball, complint l'acord del ple de 22 de juny a proposta de la mateixa Comissió, concretament a l'antiga Escola de Música del Parc de la Ciutadella¹³⁰⁵.

La *Borsa Municipal de Treball* era inaugurada el 28 de gener de 1934¹³⁰⁶ al Passeig de la Indústria, que ocupava abans l'Escola Municipal de Música, que suposava donar vida als serveis socials propis de l'ajuntament, on també seria trasllada la Borsa de Treball de la Generalitat, la qual passaria a ser borsa coordinadora i cediria a la Municipal els antecedents que posseís relacionats amb la ciutat de Barcelona. Les representacions

---

¹³⁰¹ La Humanitat, 23-11-1935, p. 3.

¹³⁰² La Humanitat, 14-5-1936, p. 3.

¹³⁰³ L'Opinió, 13-3-1932, p. 8.

¹³⁰⁴ L'Opinió, 14-9-1932, p. 3.

¹³⁰⁵ L'Opinió, 5-6-1932, p. 4.

¹³⁰⁶ Annex III. Document 61. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 15/1934. Inauguració de Les Oficines de la Borsa Municipal de Treball (28 de Febrer).

obreres i patronals havien d'ingressar al Consell de la Borsa i l'objectiu era primer un control sobre les agències privades fins que fossin suprimides¹³⁰⁷.

En el canvi d'ajuntament, el nou conseller-regidor encarregat del Departament de Política Social va passar a ser Marià Martínez Cuenca, obrer, fins aquell moment maquinista a la impremta de la Societat General de Publicacions.

La Borsa Municipal de Treball no es posaria en funcionament fins al 18 de maig de 1934, que estarien oberts al públic cada dia de 10.00 h a 13.00 h.

Pel nou responsable, el problema no es podia *'resoldre dintre del règim capitalista, immigració es mor dintre la Península i corre allà on pot. Cap llei impedeix barrar-los el pas. Caldria convèncer gent pobre. "El que es pot fer és donar feina als que ja són ací. I això ho farem per mitjà de la Borsa Municipal de Treball, combinada amb la Borsa Coordinadora Regional de la Generalitat, distribuirà obres a diverses ciutats de Catalunya pels llocs on sigui necessaris. Qualsevol obra oficial d'ajuntament o Generalitat que encarreguem als contractistes, hauran de procurar que hi entrin obrers inscrits a les borses que faci més de dos anys que sigui aquí'*¹³⁰⁸.

Els obrers en atur forçós havien de presentar el full d'inscripció, i seria lliurat un carnet d'inscripció, sent col·locats per rigorós ordre d'antiguitat a mesura que es presentessin demandes a la Borsa, menys els que ja estaven inscrits en la Borsa de Treball de la Generalitat, que mantindrien el dret d'antiguitat¹³⁰⁹. En el primer control ja havia 2.000 inscrits.

A més, s'anava al subsidi d'obrers, l'ajuntament subvencionava tres entitats que tenien organitzat el subsidi als obrers sense feina, i s'havia de fer extensiva a altres societats obreres que hi tinguessin dret. Les associacions havien pagat en subsidis de 160.000 pessetes en sis mesos, i l'ajuntament pagaria un percentatge segons l'obra realitzada per aquestes entitats¹³¹⁰.

En la Borsa de Treball de la Generalitat hi havia inscrits més de 32.000 obrers, encara que ningú s'havia preocupat d'esbrinar la situació dels obrers o aportar noves dades. El

---

¹³⁰⁷ La Humanitat, 7-1-1933, p. 10.

¹³⁰⁸ L'Opinió 21-2-1934, p. 3.

¹³⁰⁹ L'Opinió 18-5-1934, p. 4.

¹³¹⁰ L'Opinió 21-8-1934, p. 5.

1934 només es van col·locar 90 homes i 106 dones¹³¹¹ (iniciant-se al juliol), mentre el 1935 de gener a agost es col·locaven ja 469 homes i 330 dones.

Un informe de juny de 1935, la comissió gestora, amb Andreu Bausili al capdavant, afirmava que el cens només era una quarta del real. Dels 11.000 inscrits a la Borsa, només 2.000 anaven a controlar cada mes, per tant hi havia 9.000 que no es passaven ni per l'oficina un cop al mes¹³¹².

Des del Departament de Política Social es volien prendre mesures per acostar obrers, inscrits des de feia anys i que la Borsa no els havia donat res, a més de certa *fòbia* obrera de tot el que tingués caire oficial, com la fotografia gratuïta, que ja havia estat implementada i s'estudiava la manera de fer gratuït el transport per anar a la Borsa de Treball o portar diferents delegacions als districtes i s'apuntava al fet que estava '*a punt d'instal·lar-se*' la Borsa de Sants, en què més de 200 obrers rurals serien inscrits¹³¹³.

En la reposició de l'ajuntament popular es feia un pas que hagués capgirat els serveis de col·locació obrera del consistori, aprovant el ple el 14 de maig de 1936 el Reglament de l'Oficina d'Ajut obrer parat, auxiliar de la Borsa Municipal del Treball, que havia de ser oberta el 20 de juliol, on es podrien presentar sol·licituds de subsidi, i que immediatament, a partir del primer d'agost es començarien a pagar unes quantitats mensuals, tenint un caràcter d'assaig que tindrà l'Oficina en els primers mesos¹³¹⁴.

La Guerra Civil posaria fi a la normalitat del funcionament de l'ajuntament i els projectes que s'estaven duent a terme, per passar a una situació de conflicte.

5.6. Casa pels Obrers

L'ajuntament de Barcelona, en fer-se càrrec les forces republicanes, es van trobar amb només dues partides en Política Social, una de 87.000 pts per al Consell de Treball i una altra de 6.000 pessetes per a la Junta de Cases Barates. A aquestes dues partides es reduïa la política social.

---

¹³¹¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-742. Borsa Municipal de Treball: Informes, Estadístiques, Personal.

¹³¹² Annex III. Document 62. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-742. Borsa Municipal de Treball: Informes, Estadístiques, Personal.

¹³¹³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-742. Borsa Municipal de Treball: Informes, Estadístiques, Personal.

¹³¹⁴ Annex III. Document 63. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-720. Oficines d'Ajut a l'Obrer Aturat I Reglament.

En un míting-conferència d'Ernest Ventós, Armengol de Llano i Duran i Guàrdia, al Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya, de Sants, sis mesos després de prendre possessió, afirmaven que volien fomentar la construcció de cases barates, *'però no d'aquestes que semblen "barraques cares", sinó d'unes cases-bloc com les que construeix l'Ajuntament de Viena'*¹³¹⁵.

El 13 de juny de 1932 per decret de Francesc Macià es creava el Comissariat de la Casa Obrera, controlat per la Generalitat, per fixar el mínim de condicions higièniques i de possibilitats arquitectòniques i de mobiliari de la Casa Obrera de Catalunya. Mentre estudiava un pla de conjunt lligat amb la urbanització de la ciutat de Barcelona va construir deu cases per a obrers a l'Avinguda Torres i Bages, de Sant Andreu.

Unes cases amb tres habitacions, menjador, cuina, vàter, bany, safareig i dos jardinets, que s'adquiria per concurs, que podia ser traspassada de pares a fills, però no podia ser venuda sense autorització del Comissariat, ni tampoc podia ser desnonat mentre es trobés malalt o en atur forçós¹³¹⁶. El 12 de març de 1933 es col·locava la primera pedra de la Casa-Bloc, a la mateixa Avinguda, que aquest cos era de 199 estatges¹³¹⁷.

Des de l'ajuntament, en prendre el càrrec de conseller-regidor Martínez Cuenca tenia la intenció d'estimular la creació de Cooperatives obreres, per fer de les Cases Barates, no només una construcció oficial i formularia, sinó un afer dels obrers que ells mateixos s'administrassin i l'Ajuntament *'cedirà els terrenys i els donarà tota mena de facilitats'*¹³¹⁸.

5.7. Els governs gestors: Generalitat contra Ajuntament

El conseller-regidor gestor de Política Social, Estadística i Censos de l'Ajuntament de Barcelona, Andreu Bausili, aprovava en Comissió de Govern un acord per fer un cens patronal i obrer, a més de crear una Borsa especial per a aprenents i meritoris, i organitzar una sèrie de curssets i actes per la formació tècnica i professional.

La Borsa Municipal de Treball, econòmicament depenia de l'ajuntament, però era necessària la coordinació amb altres borses de Catalunya, per la qual cosa proposava el mes de juliol una Comissió Mixta de coordinació amb la Generalitat, integrada per 6 o 8

---

¹³¹⁵ Míting al Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya, de Sans, amb Ventós, Armengol de Llano i Duran i Guàrdia. L'Opinió, 27-10-1931, p. 1 i 3.

¹³¹⁶ L'Opinió, 9-8-1932, p. 1.

¹³¹⁷ L'Opinió, 14-3-1933, p. 3.

¹³¹⁸ L'Opinió, 21-2-1934, p. 3.

persones, meitat Generalitat, meitat ajuntament¹³¹⁹; però el conseller-regidor lamentava la manca d'interès amb què havia estat rebuda aquesta surgència municipal¹³²⁰

A més la Comissió de Govern, acordava el 29 de maig fer un estudi per determinar la importància de l'atur obrer, que amb col·laboració de les entitats econòmiques de la ciutat, donava un nombre total d'obriers en atur involuntari que excedia de 40.000 en el mes de juny.

La qüestió es convertia en un conflicte CEDA-Lliga, i de pas, Ajuntament-Generalitat. El fet s'iniciava amb Torrents amb unes declaracions a La Vanguardia en què afirmava que per culpa de la mala organització de l'Oficina de Col·locació i registre en l'atur forçós de Barcelona, enviant dades incompletes, havia donat lloc a què Barcelona ocupés el lloc 20 en la llista de repartiment de fons per combatre els efectes de l'atur forçós. En el primer repartiment, Barcelona 277.500 pts, mentre Jaén, amb dades més completes, obtenia 922.500 pessetes¹³²¹.

Bausili publicava una nota en què afirmava que la ineficàcia era reconeguda ja el 25 de maig, però que s'havien aconseguit uns resultats apreciables, i retreia que al juliol la Comissió de Govern de l'Ajuntament havia aprovat suggerir a la Generalitat la creació d'una comissió mixta, per estudiar la coordinació com aplicació de la llei contra l'atur obrer, sense rebre resposta, per tant pel regidor lligaire *'les declaracions [de Torrents] no son només improcedents, sinó equival a una confessió de pròpies omissions'*¹³²².

El conseller de la Generalitat replicava, assegurant que el conseller-regidor podia tenir cura del que li pertocava dins de l'Ajuntament, però tingui ben sabut que en les Oficines i Registres de Col·locació de tot Catalunya, i per tant de Barcelona, aquesta Conselleria de Treball no admet ingerències indegudes de ningú¹³²³.

En declaracions als periodistes afirmava que *'tota persona que demani la meua col·laboració en benefici dels interessos generals [...] la trobarà en mi del tot desinteressat i entusiasta. Però coordinacions interessades, no'*¹³²⁴, mentre Bausili tornava a respondre que *'el debat iniciat pel senyor Torrents amb uns atacs contra la Borsa Municipal de Barcelona degenera en una*

---

¹³¹⁹ La Veu de Catalunya, 5-7-1935, Ed. Matí, p. 12.

¹³²⁰ La Humanitat 1-9-1935, p. 5.

¹³²¹ La Vanguardia 30-8-1935, p. 6.

¹³²² La Vanguardia, 31-8-1935, p. 6.

¹³²³ La Publicitat 3-9-1935, p. 3.

¹³²⁴ La Vanguardia, 6-9-1935, p. 5.

extemporània qüestió de competència' i que l'article 4 de la Llei de Col·locació obrera afirmava que els ajuntaments l'havien de crear, i anava més lluny, perquè afirmava que Torrents i Bausili havien convingut fer cada organisme un estudi del nombre real d'obers en atur forçós, que l'ajuntament havia xifrat en 40.000 el mes de juny, mentre que assenyalava que la Generalitat no l'havia fet per la seva part¹³²⁵.

Una setmana després, dins de l'enfrontament CEDA-Lliga, es cessava el Director de l'Oficina Local Obrera, Francesc Cañadas Gonzalbo, a partir del 16 de setembre de 1935, per part de la Comissió Inspectora. Cal assenyalar, que amb l'arribada dels governs gestors, per la reorganització de la *Borsa Municipal del Treball*, era suspesa la Comissió Inspectora de la Borsa¹³²⁶, nomenant càrrecs a dit, i que seria restablerta després de la restitució de l'ajuntament popular tal com estava abans de la suspensió¹³²⁷.

Cañadas es va posar en contacte amb el President de la Comissió de Política Social, Andreu Bausili, que li demanava que no abandonés el càrrec fins a no rebre cap ordre seva a l'espera de la Comissió Municipal de Govern. Però, el secretari de l'ajuntament, Josep Maria Pi Sunyer, concloïa que la Comissió Inspectora podia prendre les mesures, i l'ajuntament no es podia oposar. Per tant el 21 de setembre, Bausili escrivia a J. Pi Sunyer perquè ordenés a Cañadas que facilités documents i el càrrec¹³²⁸.

---

¹³²⁵ La Humanitat 6-9-1935, p. 3.

¹³²⁶ La Veu de Catalunya, 6-11-1934, Ed. Matí, p. 10.

¹³²⁷ Annex III. Document 64. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-782. Cessament del Director de l'Oficina de Col·locació Obrera.

¹³²⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-782. Cessament del Director de l'Oficina de Col·locació Obrera.

6. La Sanitat i Higienització a la ciutat de Barcelona

En el període republicà, el sanejament de la ciutat era una de les principals preocupacions de l'alcalde Dr. Aiguader, autor de *'Nova tasca de l'ateneu. Cultura professional. Problema de l'habitació sana i a bon preu'* (1922, Barcelona), *'La fatiga obrera'* (1929, Barcelona), *'Les estadístiques de la mortalitat espanyola, catalana i barcelonina'* (1935, Barcelona) i fundador de la col·lecció *'Monografies Mèdiques'* (1926-1936).

Les condicions antihigièniques, principalment al Districte V, i la necessitat de resoldre el sanejament de l'habitable obrer, era un dels principals problemes de Barcelona, però seria Carles Pi Sunyer, concretament en el seu segon mandat quan aprovaria un Pressupost Extraordinari que tenia la intenció de sanejar les zones menys salubres de la ciutat.

En aquest període trobem també la crisi dels hospitals de la ciutat, insuficients per la població i entre altres obres, la creació de la Clínica Psiquiàtrica Municipal d'Urgència.

6.1. La Clínica Psiquiàtrica Municipal d'Urgència

El 28 de setembre de 1933 s'inaugurava una clínica psiquiàtrica municipal, sota ordres del Doctor Galceran, per descongestionar, donar unes millors condicions i un lloc adequat amb tots els avenços de l'època per als malalts mentals¹³²⁹. La missió era acollir els malalts mentals pendents d'observació fins que fossin traslladats a un manicomi si els hi pertocava¹³³⁰.

La clínica tenia departaments psiquiàtrics i neurològics independents i moderns, on la funció del dispensari era el diagnòstic i classificació dels malalts, en règim d'observació, i si es confirmava un trastorn mental. La Clínica i dispensari psiquiàtric, tenia un semisoterrani, baixos i dos pisos, amb dues ales (una per homes i una per dones), projectat per l'arquitecte municipal Josep Plantada. El tractament corresponia a la Generalitat, i ocupava un solar contigu a l'Asil, que estava situat en el xamfrà nord dels carrers Llull i Sardenya.

---

¹³²⁹ L'Opinió, 28-9-1933, p. 4.

¹³³⁰ La Humanitat 29-9-1933, p. 8.

Fotografia extreta de la Gasetta Municipal de Barcelona 4 de desembre de 1933, nº 48. L'obra constructiva de l'Ajuntament. Clínica i Dispensari Psiquiàtrics.

L'acolliment fins aquell moment es realitzava a l'Asil del Parc, amb moltes mancances, per la falta de local¹³³¹. Els malalts mentals es barrejaven amb persones sense recursos o amb impediments per dur una vida autònoma i adoptada socialment. El 1885, coincidint amb l'Exposició Universal, es va instituir el servei específic per malalts mentals, que es va anar desenvolupant fins a la creació de la Clínica¹³³².

La nova clínica estava situada al carrer de Llull, xamfrà amb Sardenya, i malgrat i ser inaugurada al final del govern Aiguader, el projecte s'iniciava només començar el mandat, adjudicant-se l'obra el maig de 1931 a la Societat Foment d'Obres i Construccions, per la quantitat de 623.177,12 pessetes¹³³³.

L'alcalde Aiguader en el seu discurs inaugural remarcava que *'era necessària per a Barcelona aquesta clínica per tal que els malalts mentals no continuessin essent unes desferres socials a les quals la ciutat llançava en un racó, abandonant-les'*, a la vegada servia perquè els metges estudiessin les manifestacions de les malalties psiquiàtriques. Va constar

---

¹³³¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1933, 4 de desembre de 1933, p. 1.198.

¹³³² COSTA i Molinari, Josep M^a "Un segle d'assistència psiquiàtrica municipal a Barcelona.". Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Catalunya. 2006, p. 2.

¹³³³ La Publicitat, 16-6-1931, p. 3.

també la importància de l'obra de l'ajuntament, projectada per l'ex-comte Güell, una obra que tenia 210 malalts¹³³⁴.

Els treballs de la Clínica van finalitzar amb la Guerra Civil, quan va ser traslladat a un col·legi-convent, que no estava construït per a aquesta finalitat¹³³⁵.

6.2. El Parc de Desinfecció i estació de despollissament

El gener de 1932 finalitzaven les obres del Centre de Desinfecció i Despollissament, on a més dels serveis corrents de desinfecció de robes i efectes, establia cambres de desinfecció de carruatges i al mateix temps servia de parc o dipòsit del gran nombre de carruatges destinats al servei de desinfecció de la ciutat que posseïa l'Ajuntament.

L'edifici estava situat al carrer de Sardanya, Lull i Enna, ocupant una superfície de 1.915 m², un edifici projectat per l'arquitecte Josep Plantada¹³³⁶.

6.3. La sanitat, una competència autònoma

La sanitat va passar a ser una competència de l'autonomia catalana amb l'aprovació de l'Estatut, no seria fins al Decret de 24 de maig de 1933 quan serien traspassats els serveis de sanitat a la Generalitat de Catalunya i per Decret el 29 de juliol de 1933 eren traspassats els serveis d'Assistència Social. El Parlament de Catalunya aprovaria a continuació la Llei de bases per a l'organització dels serveis de Sanitat i Assistència Social a Catalunya (22 de març de 1934) i la Llei de carta sanitària de Barcelona (19 de juliol de 1934).

La Generalitat, a l'espera del traspàs va encarregar al Sindicat de Metges de Catalunya unes ponències que servissin com a base de la llei que havia d'aprovar el Parlament per planificar l'organització sanitària.

Per solucionar el problema barceloní d'hospitals es van fer dues grans orientacions: descentralitzar, elaborant un pla d'organització per a la resta de Catalunya i redistribuir els malalts crònics o incurables que es trobaven a Barcelona.

---

¹³³⁴ La Humanitat, 29-9-1933, p. 3.

¹³³⁵ COSTA i Molinari, Josep M^a, op. cit., p. 2.

¹³³⁶ Gasetta Municipal de Barcelona del 8 al 29 de gener de 1934, passim.. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-50. Contencions Sobre la Construcció del Centre de Desinfecció.

Catalunya no havia complert les obligacions de l'antiga llei provincial, ja que no comptava amb hospitals provincials ni a Tarragona ni a Barcelona i els ajuntaments assumien funcions i serveis que no els corresponien, com fer-se càrrec d'hospitals, que legalment no estaven obligats per fer-ho ni tenien els recursos en molts casos. Per aquest motiu la llei de Beneficència aprovada pel Parlament de Catalunya tenia com a objectiu delimitar les obligacions dels municipis i de la Generalitat¹³³⁷.

La Carta Sanitària, aprovada per unanimitat per l'ajuntament, tenia la finalitat de coordinar els serveis sanitaris entre la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona per a una major eficàcia i evitar duplicitats, motiu pel qual es creava una Junta Mixta de Sanitat i es dictaven normes de funcionament.

A partir d'aquell moment, el Laboratori Municipal seria utilitzat com a Laboratori General de Catalunya, i l'Hospital d'Infeccioses de l'Ajuntament de Barcelona acolliria els de tot el territori autònom fins on ho permetés la seva capacitat¹³³⁸.

L'alcalde Carles Pi Sunyer explicava que hi havia institucions eficients i altres amb poc rendiment i que era necessari reorganitzar, la Carta Sanitària va portar aquesta coordinació de serveis, evitant les duplicitats, amb aquesta funció principalment la Delegació Especial d'Higiene i Sanitat a càrrec de Cristià Cortès en un inici¹³³⁹.

6.4. El problema hospitalari

La ciutat de Barcelona tenia un problema hospitalari, amb un dèficit de 1.500 llits com a mínim, a més, d'uns hospitals amb una mala situació econòmica. Barcelona amb més d'un milió d'habitants, només comptava amb 2.500 llits, un per cada 300 habitants, repartits entre el Clínic, Sant Pau, el Municipal d'Infecciosos i Incurables i altres petits hospitals com el de la Creu Roja, Sagrat Cor.

En comparació, Zuric, amb 227.000 habitants, tenia els mateixos llits, mentre que ciutats com París amb quatre milions d'habitants, tenia 32 hospitals i Londres, amb set milions, tenia 26 hospitals administrats per la mancomunitat¹³⁴⁰.

---

¹³³⁷ HERVÁS i Puyal, Carles, "Sanitat a Catalunya durant la República i la República i la Guerra Civil. Política i Organització sanitàries: l'impacte del conflicte bèl·lic". Universitat Pompeu Fabra. 2004, p. 17.

¹³³⁸ Carles Hervás i Puyal, op. cit., p. 30.

¹³³⁹ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 202.

¹³⁴⁰ La Humanitat, 7-7-1935, p. 4.

Per solucionar el problema hospitalari, la Comissió de Governació acordava el 1932, a proposta del radical Pere Huguet, convertir en dictamen una menció encaminada a la construcció d'un Hospital General capaç per a 1.500 llits¹³⁴¹.

El president de la Comissió de Governació, Casimir Giralt, rebia una comunicació del Cos Mèdic Municipal, amb una notificació conforme en una reunió celebrada al Col·legi de Barcelona pels metges que hi integren el Cos havien pres per unanimitat dos acords:

Primer: Manifestar a la Comissió de Governació la satisfacció de l'esmentat Cos Mèdic per haver convertit en dictamen la moció del regidor doctor Pere Huguet Puigderrajols, referent a la construcció d'un Hospital Municipal de 1.500 llits.

Segon: Exposar l'esperança que la construcció del dit Hospital sigui fet pròxim per als alts interessos humanitaris, sanitaris i científics que afavoreix, com pel de contribuir a la resolució del problema hospitalari i a la major eficàcia de la Beneficència Municipal¹³⁴².

Un projecte que no es duria a la pràctica. L'any següent va ser aprovat per l'ajuntament projectar la creació immediata d'un nou Hospital Municipal, per reduir la càrrega que pesava sobre l'Hospital Clínic, destinat als inguaribles (com la tuberculosi en aquell moment) que portessin un mínim de deu anys residint a Barcelona (o nascuts a la ciutat)¹³⁴³.

El desllorigador de la situació es podria haver iniciat l'abril de 1936, on trobem una partida per la construcció de nous hospitals i establiments d'assistència social, amb concurs econòmic de la Generalitat, destinada a la construcció d'un hospital de tuberculosos¹³⁴⁴.

El 1933 el Departament de Sanitat i Assistència Social construïa el Dispensari Central Antituberculós, obra del GATCPAC, obres que van començar el 15 de setembre del mateix any i finalitzaven el 1938.

---

¹³⁴¹ La Publicitat, 2-9-1932, p. 4.

¹³⁴² L'Opinió, 22-9-1932, p. 1.

¹³⁴³ L'Opinió, 14-7-1933, p. 1.

¹³⁴⁴ La Humanitat, 9-4-1936, p. 12.

6.5. L'Hospital General de la Ciutat

En aquell moment, l'Hospital general de la ciutat de Barcelona estava al recinte modernista de Santa Creu i Sant Pau, després del trasllat de l'Hospital de la Santa Creu (1401-1926), a qui se li afegia un caire docent amb l'Escola de Medicina de la Santa Creu i Sant Pau.

El regidor radical, doctor Pere Huguet, representant de l'ajuntament a la Junta Administrativa a l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau, va emprendre una tasca, en pro de l'hospital, que va portar a la construcció del pavelló per tractar el 'tumor blanc' o 'mal de Pott'. El Ple acceptava a més la demanda del doctor Huguet Puigderrajols de destinar la quantitat de 150.000 pessetes per tal que no fos tancada la continuïtat de les obres¹³⁴⁵.

En referència a l'hospital, el dirigent d'ERC, Josep A. Trabal, denunciava, que l'Hospital de la Ciutat de Barcelona no hi governava la ciutat, ja que perquè un malalt fos assistit, calia l'autorització d'homes aliens a la medicina, ja que les 'Ordinacions' de Santa Creu – fetes l'any 1401 – prescrivien que els administradors havien de ser dos regidors i dos canonges¹³⁴⁶.

L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau tenia un dèficit anual d'1,7 milions de pessetes, i tenia entre els ingressos més importants el lloguer de mig centenar de cases propietat de l'Hospital, de donacions o herències, que representaven 570.000 pessetes anuals.

Era insuficient, però rebia una subvenció de 300.000 pts de l'Estat, 200.000 de la Generalitat i 175.000 de l'ajuntament, en què si sumava 150.000 més com a subvenció escripturada per compra de l'Hospital. A més, 750.000 pts d'ingressos eren de malalts que s'ho podien pagar¹³⁴⁷.

---

¹³⁴⁵ L'Opinió, 11-10-1932, p. 8.

¹³⁴⁶ La Humanitat, 2-3-1933, p. 3.

¹³⁴⁷ La Publicitat 10-2-1935, p. 1.

6.6. La subscripció de L'Hospital de l'Esperança

La situació en aquest hospital era de crisi total. Per solucionar el problema, el president de la Comissió de Governació, Casimir Giralt, va iniciar una subscripció oberta per ampliar i millorar els serveis de l'Hospital¹³⁴⁸.

En els donatius es va fer una crida general, en què va participar per exemple, Ràdio Barcelona, que va recaptar 6.538,25 pts. Mig any més tard, el mateix Giralt, anunciava que gràcies a 21.073,60 pessetes de la subscripció oberta, s'habilitava un nou pavelló en l'hospital benèfic.

Format per 66 llits i complements permetia assistir '*uns centenars de pobres vells, desvalguts i malalts*' però que encara havia deixat un dèficit de 8.719 pts, pel que apel·lava a seguir amb els donatius¹³⁴⁹.

Finalment, el 4 de maig del 1933 s'inaugurava el nou Pavelló construït per l'Ajuntament a l'Hospital de l'Esperança amb el producte de la subscripció popular¹³⁵⁰.

6.7. L'Hospital Clínic

El director de l'Institut d'Assistència Mèdica Municipal, Manuel Mer i Güell, explicava que l'ajuntament assumia la responsabilitat de subvencionar les institucions benèfiques de la ciutat, amb 420.500 pessetes, de les que 135.000 eren percebudes per l'Hospital Clínic.

En el cas de l'Hospital Clínic, el president de la Junta Administrativa era el regidor lligaire Francesc Puig i Alfonso, al capdavant durant vint anys i que no només va aconseguir mantenir el ritme normal, sinó també aportacions per valor de sis milions de pessetes.

L'Hospital depenia del ministre d'Instrucció Pública, com a institució annexa de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Per al servei de clíniques, l'Estat li assignava anualment una subvenció de 360.000 pts. La Generalitat aportava 200.000 pessetes, tenint en compte que Barcelona era una de les poques ciutats d'Espanya sense hospital comarcal, i subvencionava la institució per utilitzar-la com a Hospital provincial.

---

¹³⁴⁸ La Veu de Catalunya, 12-11-1932, Ed. Vespre, p. 12.

¹³⁴⁹ L'Opinió, 22-4-1933, p. 6.

¹³⁵⁰ L'Opinió, 5-5-1933, p. 3.

L'ajuntament pel servei benèfic amb l'hospitalització per accidents traumàtics en la via pública, donava 135.000 pessetes.

En canvi, les despeses anuals eren d'1.900.000 pessetes, mentre només en rebia 685.000, el que fa un dèficit d'1.200.000¹³⁵¹. La contribució oficial només satisfia una part, per sostenir uns 400 llits, però no era suficient per a 830 que tenia l'Hospital.

Per cobrir la diferència, la Junta Administrativa es refiava dels donatius recaptats durant l'any i dels llegats i herències. Però en els tres primers anys de la República com a mínim, no s'havia rebut cap llegat, ni herència, ni tampoc arribaven els donatius que arribaven habitualment, fos per la crisi econòmica o un cert boicot a un govern municipal i autonòmic d'esquerres¹³⁵².

D'aquest parer era el periodista Josep Maria Lladó Figueres que escrivia, *'s'ha dit molt, i amb raó, que la gent rica fa un cert boicot a l'Hospital, d'ençà de la República, com ho fa a tot'*, fet que portava a la Junta administrativa a veure's obligada si la situació es mantenia a suprimir una tercera part dels llits¹³⁵³.

Enfront d'aquesta situació, el CADCI va organitzar al seu local una reunió d'entitats polítiques, culturals i recreatives, per tractar la situació econòmica de l'Hospital Clínic. Com a qüestió immediata, eixugar el deute, i com a necessitat permanent, consolidar l'estat econòmic perquè la crisi no es tornés a repetir. Es decideix en la reunió crear una Comissió encarregada d'estudiar el problema i les possibles solucions, amb el regidor i doctor Armengol de Llano, en qualitat de vocal de la Junta Administrativa del Clínic, i gent d'ERC, de l'Ateneu Polytecnicum, d'Acció Catalana Republicana, La Vanguardia, L'Opinió i La Humanitat¹³⁵⁴.

En el cas d'Armengol de Llano, defensava que fossin els respectius ajuntaments els que paguessin les despeses dels malalts pobres que van al Clínic, a més comparava la situació amb Madrid que tenia 25 hospitals, mentre a Barcelona només hi havia cinc, dels quals, tres amb una capacitat molt limitada, i a més, en comparació al Clínic, l'Hospital de Sant

---

¹³⁵¹ La Publicitat, 13-7-1933, p. 3.

¹³⁵² L'Opinió, 27-6-1933, p. 1.

¹³⁵³ La Humanitat, 30-6-1933, p. 10.

¹³⁵⁴ L'Opinió, 13-7-1933, p. 5.

Carles-Facultat de Medicina, amb 300 llits i que funcionava només els nou mesos del curs percebia de l'Estat el triple de subvenció que aquest atorgava a l'Hospital Clínic¹³⁵⁵.

El president de la junta administrativa, calculava que faltaven dos mil llits a la ciutat, i posava com a possible solució, que com es feia a Alemanya, tothom pagués per la seva estada a l'hospital¹³⁵⁶. Posava com a exemple l'Hospital Civil de Bilbao, el de Vitòria i el de Santander, on només admetien gratuïtament els malalts de la província, mentre feien pagar a la resta. A més, retreia que la Diputació no havia fet el que devia i l'Ajuntament havia assumit tasques que no tenia obligació de fer¹³⁵⁷.

'L'Opinió' també es mostrava a favor d'un règim de mutualitats, on els malalts no-naturals de Barcelona cotitzessin una determinada quantitat en concepte d'estatge i atenció clínica (si disposaven de recursos). En cas de ser de fora de Catalunya, el Municipi del qual pertanyia hauria d'estar obligat a satisfer la quantitat, ja que considerava que no hi havia prou augmentar la subvenció de l'ajuntament, sinó que eren necessàries altres mesures¹³⁵⁸.

El 60% dels malalts allitats a l'Hospital Clínic eren de '*naturalesa no-catalana*'¹³⁵⁹, l'estadística del mateix Hospital de 1931 era que els malalts catalans hospitalitzats eren 3.253. Dins d'aquests 1.217 de Barcelona-ciutat, 796 de Barcelona-província, 516 de Tarragona, 462 de Lleida i 261 de Girona, o sigui que gairebé dos terços dels catalans tampoc eren nascuts a Barcelona-ciutat; d'altres províncies de l'Estat eren 3.968, més que catalans, i 169 eren estrangers¹³⁶⁰.

Per recaptar diners, el 30 de juliol de 1933 es celebrava un Festival a profit de l'Hospital Clínic diumenge a l'Estadi: amb un partit de futbol (selecció vermella contra verda), partit de bàsquet entre dos equips del Club Femení i d'Esports i proves atlètiques, on es va batre el rècord d'Espanya de 500 metres llisos femení ¹³⁶¹, a més de proves de ciclisme, waterpolo, hoquei¹³⁶².

---

¹³⁵⁵ L'Opinió, 21-7-1933, p. 1.

¹³⁵⁶ La Veu de Catalunya 7-7-1933, Ed. Matí, p. 5.

¹³⁵⁷ La Veu de Catalunya 9-7-1933, Ed. Matí, p. 8.

¹³⁵⁸ L'Opinió, 14-7-1933, p. 1.

¹³⁵⁹ L'Opinió, 30-6-1933, p. 1.

¹³⁶⁰ La Publicitat 1-7-1933, p. 1.

¹³⁶¹ La Humanitat, 25-7-1933, p. 3.

¹³⁶² L'Opinió, 2-8-1933, p. 7.

En plena crisi, la Comissió de Governació de l'Ajuntament prenia l'acord d'adreçar-se a la Comissió d'Hisenda de l'ajuntament sol·licitant un augment de 100.000 pts en una consignació anual que l'Ajuntament dedicava a l'Hospital Clínic¹³⁶³. En sessió municipal del 30 de juliol de 1934 s'aprovava donar 80.242,60 pessetes anuals a l'Hospital Clínic durant vint anys¹³⁶⁴.

Finalment, ja en l'època dels governs gestors, la Junta Administrativa del Clínic acordava suprimir 300 llits dels 850 amb què comptava, a l'espera d'un acord d'Estat, Generalitat i Ajuntament¹³⁶⁵. En l'alcaldia de Pich i Poch al capdavant, es van aprovar nous impostos i es va crear una Comissió d'Auxilis als Hospitals, formada per quatre veïns, cinc representants dels Hospitals juntament amb el secretari i Interventor de l'Ajuntament.

El nou impost era un recàrrec sobre productes de consum consistents en 0,10 pts/litre els vins rancis i generosos; de 0,13 o 0,90 pts l'ampolla de xampany; 0,10 a 0,30 el litre d'aiguardent i licors; i 0,25 el quilo de dolços, confitures, torrons i altra pastisseria de luxe. Es calculava en 3.000.000 pts anuals¹³⁶⁶

6.8. La Campanya Nacional del 'Segell Pro Infància'

Del primer de desembre de 1933 al 6 de gener de 1934, es va posar en marxa la primera Campanya Nacional del Segell Pro Infància, per recaptar arreu en favor dels infants. Seguint altres exemples, com Dinamarca, que havia llançat la iniciativa, que el 1927 havia tingut un benefici net de 250.000 corones, que també es va reproduir a França, que el 1931 va obtenir 18.700.000 francs, i en set anys, 89.284.500 francs. En els Estats Units produïa més de 40 milions de pessetes, que com a conseqüència havia creat 700 sanatoris, 7.000 escoles a l'aire lliure i havien format 15.000 infermeres¹³⁶⁷.

El cap dels serveis del "Segell Pro Infància" era Antoni Alier Torrents i Josep Irla Bosch, Tresorer del Comitè Directiu Central del "Segell Pro Infància"¹³⁶⁸ Es van fer diversos festivals a profit de la iniciativa¹³⁶⁹, es van constituir 712 Comitès Locals i la recaptació obtinguda va ser de 333.551,50 pessetes.

---

¹³⁶³ L'Opinió, 10-8-1933, p. 3.

¹³⁶⁴ L'Opinió, 31-7-1934, p. 6.

¹³⁶⁵ La Veu de Catalunya, 19-1-1935, Ed. Matí, p. 2.

¹³⁶⁶ La Publicitat, 15-2-1935, p. 3.

¹³⁶⁷ La Humanitat, 22-11-1933, p. 12.

¹³⁶⁸ La Humanitat, 6-12-1933, p. 8.

¹³⁶⁹ L'Opinió 7-3-1934, p. 5.

Una de les obres va ser la Guarderia d'infants construïda a la Barriada de Sant Andreu, per a cent nens¹³⁷⁰, a més de dues guarderies a Terrassa, de 60 cada una, i la creació d'un Preventori a Arenys de Mar per 140 infants¹³⁷¹. L'experiència es va repetir el següent any amb II Campanya Nacional del "Segell Pro Infància".

L'ajuntament va col·laborar, cedint locals perquè es reunissin els Comitès Locals del Districte, a més, de fer que totes les comunicacions, informes, dictàmens i certificacions portessin el Segell Pro Infància, col·laborant amb la campanya¹³⁷²

6.9. La higiene en la ciutat de Barcelona

Les condicions antihigièniques, principalment al Districte V, i la necessitat de resoldre el sanejament de l'habitable obrer, era un dels principals problemes de Barcelona.

El doctor Tomàs Tusó, metge i militant successivament de la Federació Comunista Catalano-Balear, del Bloc Obrer i Camperol i del Partit Obrer d'Unificació Marxista, que seria conseller d'Higiene i Sanitat de l'Ajuntament de Barcelona en la guerra civil, explicava a *La Humanitat* el 1935 quina era la situació en el Districte V i en el Districte IV, on tenia la clínica. El doctor afirmava que *'Les malalties infeccioses són tan nombroses en alguns carrers del districte Vè, que el nombre de defuncions ocorregudes entre els anys 1919-35, és veritablement alarmat. El nombre de morts és superior al de qualsevol altra ciutat d'Europa'*.

Nombre de defuncions ocorregudes per malalties infeccioses durant els anys 1919 al 1933 en alguns carrers del Districte Vè, i comparació amb el Passeig de Gràcia¹³⁷³:

---

¹³⁷⁰ Mundo Gráfico, 20-6-1934, p. 3.

¹³⁷¹ La Humanitat, 2-9-1934, p. 8.

¹³⁷² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Projecte pressupost 5-C-10/18 CAIXA : 60485.

¹³⁷³ La Humanitat, 7-7-1935, p. 4.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

Carrer Arc Teatre		Carrer Migdia		Passeig de Gràcia	
Núm.	Defuncions	Núm.	Defuncions	Núm.	Defuncions
11	32	3	26	7	5
39	31	5	60	73	5
43	20	7	28	93	4
45	18	9	32	103	3
47	31	11	28	105	4
49	51	13	43		
51	20	15	31		
53	25	17	22		
57	22	19	25		
20	31	6	43		
38	25	8	45		
44	43	10	146		
46	29	12	88		
48	38	Carrer Berenguer Vell			
52	23	3	12		
56	20	5	12		
Carrer Hospital		6	23		
63	20	8	16		
87	14	Carrer Nou de la Rambla			
95	14	66	23		
103	10	98	12		

Les ordenances municipals marcaven que havia d'haver-hi aigua corrent i llum en tots els estatges, però no es complia. Els pisos eren foscos, sense aire, reduïdíssims, on vivien dues o tres famílies, en alguns casos, quinze persones en un piset i dues o tres de malaltes, sense poder llevar-se, amb tots malalts de més o menys gravetat. Comunes per tot l'edifici i manca aigua¹³⁷⁴.

La situació era tal, que en una casa del carrer Migdia es van produir 146 morts en catorze anys, i en una altra del carrer del Cid, la xifra era de 92 defuncions.

El corrent de tendència més obrerista de l'Esquerra, 'Mall', sorgit en el segon Congrés ordinari (24-25 juny de 1933), propugnava mesures per portar a terme el sanejament d'habitatges, que l'ajuntament ordenés a tots els propietaris que tinguin habitacions per a famílies:

- a) Destruir el sistema de cuina antiga i substituir-la per cuines penjades.
- b) Fer un aplacat de rajola de València al voltant de la cuina fins a dos metres d'alçada.
- c) Es pintarà la resta de les parets i el cel ras amb calç.
- d) Els armaris destinats a conservació d'aliments, com els prestatges, seran revestits amb rajola de València blanca.

¹³⁷⁴ La Humanitat, 7-7-1935, p. 4.

- e) En el W. C. serà revestida les parets amb rajola de València o altre material rentable.
- f) Fer obligatori la instal·lació a totes les cases de W. C.
- g) Substituir per mosaic hidràulic o per cairons de La Bisbal els enrajolats antics.
- h) Fer un sòcol de 20 centímetres de ceràmica, a totes les habitacions d'estada.

A més, el grup calculava que dur a terme aquest pla d'higienització donaria treball per valor aproximat de 550 milions de pessetes¹³⁷⁵.

6.10. El millorament de la salut pública

Els dirigents municipal van posar, a partir de 1908 una política de reformes molt important, sobre la salut pública, que va portar a la construcció de 400 km de noves clavegueres, la pavimentació dels carrers, que les aigües fossin adequades i inspeccions periòdiques més acurades en comerços d'aliments.

Les tasques de desinfecció van ser sistemàtiques, amb inspeccions a locals públics, empreses insalubres, cura de la salut escolar amb les Colònies. Però malgrat els canvis generats encara hi havia zones amb una salubritat molt deficient, com el *Barri Xino*.

El 1929-1930 es va establir un nou Reglament de Sanitat Municipal (l'anterior de 1891) on es feia un plantejament rigorós de la Salut Pública de la ciutat¹³⁷⁶, amb l'obligatorietat de la vacuna de la verola abans dels tres mesos, així com també l'ajuntament practicava serveis com la vacunació antituberculosa de Calmette¹³⁷⁷,

El 9 d'agost de 1931, l'alcalde Aiguader publicava un ban contra la ràbia, obligant a complir les ordenances amb els animals domèstics de defensa higiènica contra les malalties infeccioses que podien transmetre, com aconsellar a tots els propietaris de gossos, que fessin vacunar els gossos contra la ràbia, que es practicava gratuïtament al Laboratori Municipal (carrer de Sicília, 44), tots els dies d'10 a 11 h.

També publicava un altre ban sobre les condicions d'higiene, on es recordava l'obligació de construir parets de tanca dels solars i terrenys recaient a la via pública, com la

---

¹³⁷⁵ Mall, 14-10-1933, p. 8.

¹³⁷⁶ ROCA Rossell, Antoni "La higiene urbana com a objectiu: notes sobre la història de l'Institut Municipal de la Salut (1891-1936), en 'Cent anys de salut pública a Barcelona'. Institut Municipal de la Salut, Àrea de Salut Pública, pp.75-103. 1991, p. 97.

¹³⁷⁷ L'Opinió, 16-6-1934, p. 7.

instal·lació de safareigs domèstics i totes aquelles altres que, com la neteja, arrebossament o repintat de façanes i parets al descobert amb vista a la via pública, contribuïssin a la sanitat i embelliment de la ciutat, anunciant que els Serveis Tècnics, Institut d'Higiene i Oficina de Sanitat, intensificarien les inspeccions¹³⁷⁸.

El doctor i regidor Armengol de Llano en una conferència recordava un petit cas de pesta bubònica a l'Hospitalet, mentre destacava que el 80% de les 800 tones d'escombraries que generava la ciutat anava a parar a l'Hospitalet i Prat de Llobregat i la resta a Sant Adrià i Santa Coloma. Per tant, més enllà dels problemes generats en aquestes ciutats, Barcelona quedava encerclada d'un cercle d'infecció. Per tant, apuntava a l'establiment de forns crematoris.

L'alcalde Aiguader explicava un projecte de l'ajuntament per la sortida d'aigües del clavegueram, en estudi, perquè la desembocadura sigui una milla endins del port, fet que provocaria que els residus se'ls emportaria el corrent marítim que anava des de Gibraltar a Marsella. A més, que les aigües sortissin més desinfectades, previ aprofitament dels residus, que costaria 6 a 7 milions de pessetes¹³⁷⁹.

També apuntava la solució dels forns, com a solució al fet que de vuit cementiris, dos estaven completament plens i quatre no es podien eixamplar, per tant assenyalava que per manca de nínxols, o eren incinerats o eren enterrats en fosses comunes¹³⁸⁰. Només el de Sant Andreu, Cementiri Nou i Les Corts es podien ampliar però era una solució només a curt termini.

Esquerra Republicana de Catalunya era partidària de forns crematoris, per raons higièniques i econòmiques, molt més aconsellables, però van topar amb prejudicis d'un sector d'opinió, sinó no hi havia més remei que habilitar un nou cementeri¹³⁸¹.

---

¹³⁷⁸ La Veu de Catalunya, 11-8-1931, Ed. Vespre, p. 2.

¹³⁷⁹ La Humanitat, 5-12-1932, p. 2.

¹³⁸⁰ L'Opinió, 27-10-1931, p. 1.

¹³⁸¹ L'Opinió, 22-10-1931, p. 3.

Es van anar construint petites quantitats, com 120 que eren finalitzats el 9 de gener de 1935 al Cementiri del Sud-Oest, el general de Barcelona, o 308 al de Sant Andreu, finalitzats l'agost de 1935.

Finalment l'ajuntament va apostar per una obra d'envergadura però temporal. En el Pressupost Extraordinari de 1936 es va incloure construcció de nínxols en els diferents cementiris, 1.232 al de les Corts, fent que quedés ocupada tota la superfície. També s'havien de construir construïen 2.800 nínxols i una fossa comuna junt amb 56 tombes, i en el Cementiri Sud-Oest un total de 4.200 nínxols. Tenia un cost de 2.684.650,00 pessetes però un valor aranzelari de 4.631.850,00 pts. Per tant quedava un benefici de gairebé dos milions per l'ajuntament.

7. La qüestió del Castell de Montjuïc

Una de les reivindicacions populars barcelonines era la cessió a la ciutat de Barcelona del Castell de Montjuïc, encara amb funcions militars. En el 22 d'abril de 1931, el Consell de Ministres ja acordava cedir el Palau Reial de Pedralbes a l'ajuntament de Barcelona¹³⁸². En sessió del 24 del mateix mes, l'ajuntament de Barcelona acordava demanar la cessió del Castell de Montjuïc a la ciutat, una proposició presentada per tots els partits, *'atenent a una evidència anhel de l'opinió pública i a la conveniència d'acabar d'embellir el Parc de Montjuïc i al noble desig d'esborrar el record de dolorosíssims per la ciutat'*¹³⁸³. A més es remarcava que *"no existeixen doncs, raons militars, raons estratègiques que aconsellin la retenció del castell pel ram de guerra"*¹³⁸⁴.

El general López Ochoa, afirmava que l'assumpte es portaria al govern central, i que el seu expedient seria favorable. Al president se li entregava 30.000 signatures que es van recollir a l'Estadi per demanar la cessió del castell. Des de la Lliga Regionalista, l'ex alcalde Comte de Güell afirmava que demanava també al nou ajuntament *'tan justa aspiració'*, assenyalant a més, que el castell de Montjuïc era, estratègicament inútil per a la defensa marítima de la ciutat i només tindria utilitat efectiva per a bombardejar el recinte de Barcelona. Per això considerava que havia de desaparèixer i que seria una *'gran satisfacció per a Barcelona veure onejar al castell la bandera de la ciutat'*¹³⁸⁵.

El diari de 'Las Noticias' també es mostrava a favor de la cessió, per la repressió, dels *'que en la fortaleza sufrieron y penaron numerosos infelices, inocentes de crimen negundo'*, i perquè ja no tenia cap funció militar per tant, *'el Gobierno en representación de España debe Montjuich a Barcelona, quedará bien con ella sin grandes sacrificios'* Madrid havia rebut el 'Palacio Real de El Pardo' i rebria el 'Palacio Real'.

En el cas del Palau de Pedralbes, va ser la ciutat i particulars els que van pagar totalment el palau (sis milions i escaig). Per tant es podia considerar una restitució, no un regal; en canvi el Pardo, la Casa de Campo o el Palacio real de Madrid, el que havien construït els reis, era amb diners d'Espanya sencera. Fins i tot, es demanava com a mostrar que Barcelona era tal espanyol com les altres, i per tant, rebia un tracte igual, *'también Barcelona es espanyola y merece algo en el Reparto (Pedralbes no cuenta) merece algo que sea una dádiva verdadera y digna. No pedimos nada mas que Montjuïc: una Fortaleza inútil ya, que de nada sirve al Estado y puede ser, seria, para Barcelona, Fuente inagotable de Trabajo, de*

¹³⁸² La Publicitat, 23-4-1931, p. 1.

¹³⁸³ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 27 d'abril de 1931, p. 17.

¹³⁸⁴ La Veu de Catalunya, 25-4-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹³⁸⁵ La Veu de Catalunya, 17-4-1931, Ed. Vespre, p. 5.

*expansion espiritual y fiestas y de alegrías*¹³⁸⁶. Podríem dir que a Barcelona era una demanda gairebé unànime.

En sessió del 17 de juny de 1931, els regionalistes demanaven com estava la qüestió, i la resposta era que s'estaven fent gestions prop del ministre de Guerra, Manuel Azaña, però que el ministre havia afirmat que ell estava disposat, però en ser un afer afecte al ram de Guerra, ho han de decidir les Corts Constituents¹³⁸⁷.

A l'agost, després ja de les eleccions, Macià assegurava que Azaña li havia anunciat que en breu es faria la cessió a l'Ajuntament de Barcelona de la muntanya de Montjuïc i a l'Ajuntament de Girona de les muralles¹³⁸⁸.

La cessió es donava per feta, 'La Publicitat' deia que *'el senyor Azaña ha estat invitat pel poble català, que està molt satisfet de la cessió de la muntanya de Montjuïc. En pocs dies ha resolt problemes que a Catalunya eren seculars. El senyor Azaña, interrogat sobre aquesta invitació, ha dit que l'acceptava, però que ara no hi podia anar perquè té molta feina a Madrid*¹³⁸⁹. L'Ateneu Pi i Margall felicitava en un telegrama al President de la República, ministre de la guerra i president de la Generalitat de Catalunya *'per a esborrar així la seva sagnant història*¹³⁹⁰.

Però, Aiguader remarcava que encara no estava fet, que Macià l'havia demanat a Azaña i que el ministre es mostrava *'decididament disposat a donar aquesta satisfacció a Barcelona, amb major motiu reconeixent que el castell de Montjuïc avui no té cap valor militar'*, però que ara el motiu era que en ser del ram de guerra, no la podia fer el ministre, i havia de ser aprovada per les Corts Constituents. A més s'assenyalava que el ram de la Guerra demanava compensacions pels diferents serveis que tenia establerts a Montjuïc, com el polvori¹³⁹¹.

7.1. La cessió del castell es prolonga

La discussió de la Constitució i posteriorment de l'Estatut de Catalunya, deixarien aturada una qüestió que també podia ser polèmica pels mateixos motius que sobre la qüestió catalana. Trobem per exemple el discurs de Royo Villanova, dels diputats més contraris

---

¹³⁸⁶ La Publicitat 17-5-1931, p. 2.

¹³⁸⁷ L'Opinió 18-6-1931, p. 1.

¹³⁸⁸ La Publicitat 20-8-1931, p. 4.

¹³⁸⁹ La Publicitat 22-8-1931, p. 4.

¹³⁹⁰ La Publicitat 23-8-1931, p. 1.

¹³⁹¹ L'Opinió 25-8-1931, p. 4.

a les reivindicacions catalanistes, que considerava que el Castell se l'havia de quedar l'Estat, per defensa en cas de Guerra des del mar, com per avions¹³⁹².

El 9 setembre de 1931, els regidors radicals van presentar en sessió a l'ajuntament una proposició perquè, un cop assolida la cessió, fos erigit un monument a la memòria de Francesc Ferrer i Guàrdia, *'com a representació genuïna dels màrtirs que, en holocaust de la llibertat, varen ésser executats als fosos del castell'*, una discussió que va portar a la coneguda com *'proposició guillotina'* per part dels radicals davant l'obstrucció de la Lliga Regionalista. Finalment va ser aprovada la proposició inicial, juntament amb una addició de Joan Casanovas, perquè l'ajuntament es dirigís a la Municipalitat de Brussel·les per demanar-li l'estàtua de Ferrer i que fos erigida a Barcelona¹³⁹³.

El procés, teòricament no s'aturava, l'alcalde Aiguader, juntament amb els secretaris particulars Miquel i Esclasans, visitava detingudament el castell de Montjuïc, sent rebuts i acompanyats pel tinent coronel cap d'Estat Major, Manuel Martínez, en representació del general de la divisió, Domènec Batet, pel tinent coronel secretari de la Junta d'Aquarterament senyor Adalbert Sanfèliz, pel tinent coronel governador del castell senyor Rafael Bernabé, i els seus ajudats, on es van planejar les possibles futures aplicacions dels diversos compartiments per a quan la cessió del castell a la ciutat fos oficial. A més, s'acordava que la visita al recinte fos permesa cada diumenge de 12.00 a 14.00 h¹³⁹⁴.

Mentrestant, el ministre d'Economia, Nicolau d'Olwer, en representació del Govern de l'Estat, cedia a Palma el castell de Bellver¹³⁹⁵, en les mateixes dates es feia entregar de l'Alcázar de Sevilla a l'Ajuntament¹³⁹⁶ i es decretava menys d'un mes després cedir en propietat de l'Ajuntament de Girona els baluards i muralles anomenades del Governador, Santa Clara i Sant Francesc, amb les compensacions que s'indicaven per part de l'ajuntament que eren la cessió en ple domini a l'Estat de la caserna d'artilleria, anomenada del general Mendoza, i l'adquisició en compravenda de la *'lluneta de*

---

¹³⁹² L'Opinió 11-2-1934, p. 4.

¹³⁹³ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 14 de setembre de 1931, p. 233.

¹³⁹⁴ La Veu de Catalunya, 30-10-1931, Ed. Vespre, p. 2.

¹³⁹⁵ La Publicitat 10-11-1931, p. 2.

¹³⁹⁶ Mundo Gráfico, 11-11-1931, p. 7.

Bourneville, capitalitzant la suma que s'havia de satisfer anualment per l'arrendament de la seva part inferior i el seu fos al preu resultant al qual es calculés als fosos annexos¹³⁹⁷.

L'alcalde deia als periodistes que l'afer estava en tràmit i que a diferent de la resta de casos, perquè el de Barcelona tenia serveis, que no podien ser traslladats tots d'una. Però assegurava que havia la promesa de la cessió, que havia d'anar acompanyat amb l'adquisició d'un camp de maniobres per part de la Junta d'Urbanització i Casernes, camp que encara s'havia d'adquirir i que podria resultar que fos pel cantó de Montcada, on entre altres funcions, tenia la de traslladar els polvorins de Montjuïc¹³⁹⁸.

Des de 'L'Opinió' asseguraven que Azaña havia dit a Aigudaer, que *'un cop els tècnics, els quals he demanat un informe, me'l lliurin, serà per a mi un veritable plaer venir a Barcelona a lliurar-ne les claus a l'alcalde de la ciutat'* i que l'expedient estava en un calaix a l'espera de resoldre els formularis necessaris¹³⁹⁹. En sessió del 8 de febrer de 1932, l'ajuntament prenia l'acord d'adreçar-se als diputats catalans, perquè presentessin una proposició de Llei cedint a la ciutat de Barcelona el castell de Montjuïc¹⁴⁰⁰, en un moment que s'anava a discutir l'Estatut de Catalunya.

El 12 de setembre de 1933, Alejandro Lerroux assumia la presidència del govern espanyol, amb Juan José Rocha de ministre de Guerra, però en cap cas no canviaria ni la reivindicació ni l'actitud del govern. El diari radical 'El Progreso' demanava també al govern Lerroux que realitzés la cessió del Castell, com un dels majors anhels de Barcelona¹⁴⁰¹.

Després de la formació del nou govern, havent viatjat l'alcalde Aiguader per reunir-se amb els nous ministre, assegurava que tant el Cap de Govern (Lerroux) com el ministre de la Guerra (Rocha), semblaven trobar-se molt ben disposats a la cessió i que fins i tot Rocha havia assegurat que seria un dels primers acords que serien sotmesos al Consell de Ministres¹⁴⁰².

Posteriorment, Diego Hidalgo seria qui assumiria el ministeri de Guerra, on Aiguader també assegurava haver-se trobat les majors facilitats per a la cessió del castell de

---

¹³⁹⁷ La Publicitat 6-12-1931, p. 8.

¹³⁹⁸ La Veu de Catalunya, 28-11-1931, Ed. Vespre, p. 1.

¹³⁹⁹ L'Opinió, 23-12-1931, p. 1.

¹⁴⁰⁰ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 8 de febrer de 1932, p. 96.

¹⁴⁰¹ L'Opinió, 19-9-1933, p. 9.

¹⁴⁰² La Humanitat, 21-9-1933, p. 1.

Montjuïc a Barcelona, que depenia ja només de tres informes. Part tècnica, part administrativa i part jurídica.

La tècnica ja estaria enllestida i favorable a la cessió, també l'administrativa, i només faltava la jurídica '*per manca material de temps*', però que es suposava favorable. Per tant, l'alcalde considerava que era només qüestió de dies. En un inici era un problema tècnic, ja que els polvorins eren una amenaça per la ciutat en cas d'accident, i també s'havia solucionat el fet de les presons militars, que passarien al castell de Sant Ferran a Figueres¹⁴⁰³.

L'alcalde explicava ja com seria feta la cessió, que seria feta a precari o per lloguer, per evitar que la qüestió anés al Parlament on provocaria una discussió enorme sobre el problema de la defensa de la Mediterrània. Per tant, es feia ràpidament el traspàs a la ciutat, a l'espera que es transmetés la propietat definitiva¹⁴⁰⁴.

El primer de febrer, el darrer dia com a alcalde, Jaume Aiguader afirmava haver rebut un telegrama assegurant que estava a punt de ser acabar l'expedient, amb acord conforme els desitjos de la ciutat¹⁴⁰⁵.

En aquest estat ja ens podríem qüestionar si eren els ministres que anaven prolongant la cessió, donant unes expectatives que no es complien, o era l'alcalde el que donava unes expectatives que no eren certes al a ciutadania. Però, cal assenyalar que en l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona' sí que trobem el telegrama del primer de febrer del ministre Diego Hidalgo que diu literalment: '*Alcalde. Expediente relativo aspiraciones Barcelona sobre Castillo de Montjuich esta próximo a terminarse de acuerdo con deseos de esa Ciudad. Le saludo. Diego Hidalgo*'¹⁴⁰⁶.

Carles Pi Sunyer, com a alcalde també va fer pertinents gestions, conferenciat amb el ministre de Guerra sobre la cessió del Castell de Montjuïc¹⁴⁰⁷, com també Jaume Aiguader, ja com a diputat, seguia amb les gestions, però assenyalaria que l'assumpte havia entrat amb noves dificultats i havia passat a estudi de l'Estat Major Central¹⁴⁰⁸.

---

¹⁴⁰³ L'Opinió, 31-1-1934, p. 3.

¹⁴⁰⁴ Ibid, p. 3.

¹⁴⁰⁵ La Humanitat, 2-2-1934, p. 8.

¹⁴⁰⁶ Annex III. Document 65. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

¹⁴⁰⁷ L'Opinió, 9-3-1934, p. 14.

¹⁴⁰⁸ L'Opinió, 4-4-1934, p. 13.

Després d'octubre de 1934, fos per una oposició inicial de polítics i militars, o el fet que els Fets havien fet ser conscients encara de la importància del castell, com deia l'ex comte Güell, per l'única utilitat de bombardejar el recinte de Barcelona en cas de necessitat.

Pich i Pon com a governador general trametia al Govern de la República una instància pel Castell de Montjuïc, demanant una Comissió Mixta pels inconvenients al ram de la Guerra, amb govern de l'Estat, Generalitat i Ajuntament, per determinar la part que es quedaria pel ram de Guerra i la que es cediria a l'ajuntament '*suplicant que s'acollí la iniciativa*'¹⁴⁰⁹. Però la comissió mixta no seria creada i encara menys, ni abans ni després de la Guerra Civil el Castell va ser cedit a la ciutat¹⁴¹⁰.

El castell va ser una presó militar fins al 1960, quan va ser cedit parcialment a la ciutat, on seria situat un Museu de l'Exèrcit. Finalment el 15 de juny de 2008 s'aconseguia la titularitat íntegra del Castell de Montjuïc, per part de l'Ajuntament de Barcelona.

7.2. El Monument a Pi i Margall

En el període republicà trobem un canvi en la reivindicació de símbols per part del nou règim, també en el cas de Barcelona, amb tesis centrades en aquest aspecte, com el punt 'III A) La remodelació simbòlica del paisatge urbà', de Fernando Sánchez Costa, en la tesi '*Memòria pública i debat polític a Barcelona (1931-1936): L'Esquerra Republicana i la Lliga Catalana davant el passat i el futur de Catalunya*'. Però és interessant aprofundir, més enllà del simbolisme, en el monument de Francesc Pi i Margall, una obra que aixecaria múltiples i encesos debats en l'ajuntament de Barcelona en aquest període.

La idea d'erigir un monument a Francesc Pi i Margall, es prenia en sessió del 15 de gener de 1907, quan es nomenava una Comissió Executiva per a aquest afer, en el pressupost de 1907 ja es consignen 250.000 pessetes i entre les decisions de la comissió estava la d'obrir una subscripció internacional per les despeses de monument i treure un concurs pel projecte.

El juliol de 1908 es designava l'escultor, Miquel Blay i Fàbrega, el qual accepta l'encàrrec i el 14 de juliol de 1915 s'admet de manera oficial l'avantprojecte de Blay, col·locant-se el setembre del mateix any la primera pedra.

---

¹⁴⁰⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich (Expedient: GM-281/1).

¹⁴¹⁰ Annex III. Document 66. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich (Expedient: GM-281/1).

En la dictadura de Primo de Rivera, el projecte va quedar paralitzat i no seria fins al 4 de març de 1930, quan es constitueix una nova Comissió, sota presidència de Manuel Santamaria, que només deu dies després ja decidia realitzar la construcció del monument de l'escultor Blay, que en aquell moment ja estava gairebé acabat, en fragments, en els tallers Bechini.

El 26 de març de 1930 s'aprovava un dictamen en el ple, per un crèdit de 200.000 pessetes per finalitzar les obres, però canviat l'emplaçament original (Passeig de Gràcia amb Diagonal) al final del Passeig de Gràcia, que va originar una polèmica que va finalitzar amb una ponència en què es va imposar l'emplaçament original. El 26 de març de 1931, la divisió existent era entre partidaris del dictamen, i els que volien un nou projecte d'obelisc, utilitzant el bust i altres fragments d'ornamentació, va provocar que el dictamen fos retirat.

Una de les crítiques era l'estil sud-americà, '*que serà mofa de barcelonins i forasters*', en canvi es considerava que un obelisc donaria majestat, no faria nosa i no molestaria a ningú. De 20 o 25 metres, i amb el retrat en la base, posant com a exemple els de la Plaça de la Concòrdia de París o la Plaça de Sant Pere de Roma¹⁴¹¹.

Aquesta era la situació que es va trobar el nou ajuntament republicà, que va decidir renovar la comissió amb el federal Vilalta de president i amb regidors-vocals Samblancat, Santamaria, Ventalló, Escofet, Sagarra, Llopart i Marlès; i com a veïns vocals, Jaume Claramunt, Francesc Aldaz, Ricard Opisso, Josep Mª Francesc Guàrdia Vial, Màrius Gifreda i E. Corbella.

Del 16 d'abril fins al 20 d'agost es limita fer un estudi dels antecedents, i quan s'acaben definint tres criteris: uns favorables al projecte de Blay en l'emplaçament original, els partidaris de l'emplaçament però favorables a un projecte nou i finalment els que consideraven que a Diagonal amb Passeig de Gràcia no es podia col·locar cap monument perquè suposava un problema per a la circulació¹⁴¹².

---

¹⁴¹¹ El Mirador, 10-4-1930, p. 3.

¹⁴¹² Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 5 de desembre de 1932, p. 1.101.

L'oposició no era només de sectors més reaccionaris, sinó que el Comitè Republicà Democràtic Federal de Barcelona, acordava que una representació visités l'alcalde, a favor d'un monument, però en contra '*la baluerna projectada*'¹⁴¹³.

Per 'L'Opinió', en un principi no s'erigia per la influència de les dretes, però després el país '*un mínimum de gust artístic*' va iniciar una campanya contra el monument, no contra Pi i Margall, afirmant fins i tot, que '*ens sembla preferible que a un hom li diguin puntual de la reacció o bé sapo ultramontano, que no pas veure's condemnat a no poder passar mai més per l'encreuament del Passeig de Gràcia amb la Diagonal, per a evitar el mal d'ulls de la disgraciositat feta pedra*'¹⁴¹⁴.

En aquest sentit l'associació d'Arquitectes de Catalunya, aprovava un dictamen de la comissió d'urbanisme, que seria lliurat a l'ajuntament, on es declarava que per les condicions del monument a Pi i Margall, era millor situar-lo en una gran plaça semicircular, fos davant el Palau de Pedralbes o en la 'futura' urbanització del Turó Park¹⁴¹⁵.

7.3. El nou projecte de monument de Pi Margall

La Comissió executiva del monument a Pi i Margall, acordava no admetre el projecte de Blay, amb sis vots a favor de projecte i emplaçament, mentre set vocals es van votar en contra perquè no podien admetre el projecte per antiestètic i inadequat per a les dimensions, dels quals, quatre es van manifestar a favor de l'emplaçament i tres es van reservar l'opinió, després que s'acordés que cada grup fes un dictamen particular, el seu punt de vista i que fossin elevats al ple¹⁴¹⁶.

Finalment en sessió municipal d'11 de novembre de 1931 s'arriben a dos dictàmens de dues tendències diferents, un de construcció d'un nou monument al jardí del final del Passeig de Gràcia; i un altre de mantenir l'emplaçament i col·locar l'obra de Blay.

Els dos van quedar resolts amb una proposició incidental de consens, de Joan Casanovas, perquè l'alcaldia encarregués als arquitectes municipals l'estudi d'un projecte de monument a emplaçament original, i que interinament es col·loqués el bust de Pi i Margall. Cercant a la vegada, un indret per emplaçar el monument fet per Blay¹⁴¹⁷.

---

¹⁴¹³ La Publicitat, 11-8-1931, p. 2.

¹⁴¹⁴ L'Opinió, 28-8-1931, p. 1.

¹⁴¹⁵ La Veu de Catalunya, 12-5-1931, Ed. Vespre, p. 5.

¹⁴¹⁶ La Veu de Catalunya, 21-8-1931, Ed. Vespre, p. 5.

¹⁴¹⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 16 de novembre de 1931, p. 324.

En aquell moment, Miquel Blay, era director de l'Acadèmia Espanyola de Belles Arts a Roma, i finalment s'acordava que el seu monument fos emplaçat a l'Avinguda del 14 d'abril davant el Palau de Pedralbes¹⁴¹⁸, que després de ser cedit a la ciutat, es va convertir en Museu d'Arts Decoratives¹⁴¹⁹.

El 20 de juliol la comissió, després d'examinar diversos projectes, acordava acceptar el projecte dels tècnics municipals Vilaseca i Florensa, sent aprovat el dictamen en sessió del 31 d'agost de 1932. Es va obrir un concurs per l'escultura, on es van presentar 89 projectes, elegint el Tribunal el model 'Flama', una estàtua de la República, elaborada per Josep Viladomat, que havia de coronar el monument.

La brigada iniciava a enderrocar els fonamentals del monument de Blay col·locats en l'encreuament de Passeig de Gràcia amb Diagonal¹⁴²⁰, i la comissió, sota presidència d'Antoni Vilalta, ja en el nou ajuntament de Pi Sunyer, s'aprovava inaugurar-lo el 29 de novembre de 1934¹⁴²¹.

La inauguració va ser suspesa pels Fets d'octubre, però posteriorment, Pich i Pon la inauguraria un primer cop el 1935, sent reinaugurada per Lluís Companys, després de ser rehabilitat el 12 d'abril de 1936, quan es complia un lustre de les eleccions municipals que van portar la República.

7.4. Altres monuments

El primer de maig de 1934, el president de la Generalitat, Lluís Companys, col·locava la primera pedra del monument a la memòria de Francesc Layret, que seria emplaçat a la Plaça Goya¹⁴²² i fet per subscripció popular.

El 29 de gener de 1935 la comissió executiva feia el lliurament del monument a la ciutat, que seria inaugurat quan passessin les circumstàncies¹⁴²³, que seria finalment el 19 d'abril de 1936¹⁴²⁴.

---

¹⁴¹⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 5 de desembre de 1932, p. 1.101.

¹⁴¹⁹ L'Opinió, 3-9-1931, p. 3.

¹⁴²⁰ La Humanitat, 7-1-1933, p. 3.

¹⁴²¹ L'Opinió, 13-9-1934, p. 5.

¹⁴²² L'Opinió, 3-5-1934, p. 9.

¹⁴²³ La Humanitat, 30-1-1935, p. 5.

¹⁴²⁴ La Humanitat, 15-4-1936, p. 9.

El monument als Voluntaris Catalans de la Gran Guerra era inaugurat el 14 de juliol de 1936, al Parc de la Ciutadella. La primera comissió municipal es constituïa el 1921, i l'any següent Josep Clarà ja tenia el model en guix. El maig de 1931 l'ajuntament reafirmava la voluntat d'erigir el monument als catalans que "lluïtaren a la gran guerra per la llibertat dels pobles". La comissió quedaria constituïda el gener de 1932, amb representants de l'ajuntament, Generalitat i veïns¹⁴²⁵.

El 18 d'agost de 1933 es presentava el dictamen de l'erecció del monument als Voluntaris Catalans per 60.000 pessetes, que era aprovat el novembre. En un inici s'havia d'erigir al mig de la Plaça de Catalunya¹⁴²⁶.

Pel centenari de la Renaixença, amb els Jocs Florals de 1934 es va inaugurar a la Via Augusta el bust d'un escriptor il·lustre, Narcís Oller. El 15 d'abril de 1932, la comissió organitzadora de l'homenatge a Oller, presidida per Francesc Matheu ja havia ofert a l'Ajuntament un bust i que el consistori es fes càrrec de la construcció del pedestal.

El 26 de novembre de 1932, el director de Parcs i Jardins, Nicolau M. Rubió i Tudurí, proposava que fos instal·lada al Saló de Garcia Hernández, prop carrer de Provença, però la Comissió de Cultura, a instància de Puig i Alfonso suggeria que fos al Passatge de Madoz, però finalment es va decidir a la Via Augusta, al costat de la Diagonal, sent inaugurat el primer diumenge de març¹⁴²⁷.

7.5. L'ajuntament cedeix el Parlament de Catalunya

Després de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya, a principis de novembre, el govern de la Generalitat demanava a l'ajuntament de Barcelona, la cessió del Museu de la Ciutadella, antic edifici instal·lat al Parc de la Ciutat, al costat del monument al general Prim i on havia tingut lloc l'Assemblea de Parlamentaris, amb la voluntat que fos transformat com a Parlament de Catalunya¹⁴²⁸.

---

¹⁴²⁵ SÁNCHEZ-COSTA, Fernando, op. cit., p. 533.

¹⁴²⁶ L'Opinió 27-3-1934, p. 18.

¹⁴²⁷ Ibid, p. .18

¹⁴²⁸ Mundo Gráfico, 2-11-1932, p. 7.

Amb anterioritat s'havia parlat del Palau d'Agricultura, l'edifici de Llotja, del Parc de Montjuïc, entre altres¹⁴²⁹. El nou Parlament de Catalunya estava enllestit pel 5 de desembre de 1932, per la sessió inaugural del dia 6¹⁴³⁰.

El Parlament de Catalunya, estava establert a la seu de l'antic arsenal de la ciutadella, que simbòlicament, havia servit per controlar la ciutat durant dos segles, i on ara es trobava la sobirania catalana. L'edifici i la ciutadella eren propietat de l'Ajuntament de Barcelona.

L'antic arsenal havia estat convertit el 1889 en Palau Reial per la reina regent, però va restar inacabat i sense tenir una destinació reial al final. El 1900 l'Ajuntament decidia destinar-lo a Museu Municipal d'Art. La gran quantitat d'obres, va obligar a ampliar-lo amb dues ales laterals.

---

¹⁴²⁹ L'Opinió, 23-10-1932, p. 8.

¹⁴³⁰ La Humanitat, 30-11-1932, p. 1.

8. La recuperació del català i la institucionalització de la reivindicació catalanista

La implantació del nou règim republicà suposava un trencament amb l'actitud dels governs monàrquics i especialment de la Dictadura de Primo de Rivera respecte a la llengua, la història i la cultura catalana.

El 29 d'abril de 1931, només dues setmanes després de la proclamació del 14 d'abril, el govern espanyol aprovava el decret de bilingüisme a les escoles catalanes, que iniciava el seu preàmbul amb *'la llengua catalana, proscriu i combatuda per la Dictadura, era ja abans d'aquest règim, i és avui amb més intensitat i major extensió, la llengua d'un dels pobles més emotius i creadors del territori hispà, descobreix les intimitats de la seva consciència i expressa els seus pensaments'*.

El decret recuperava el català com a llengua d'ensenyament i establia que a les escoles maternals i de pàrvuls de Catalunya es donaria l'ensenyament en llengua materna, fos catalana o castellana. A més, es facultava al Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona per impartir i organitzar cursos de perfeccionament del català.

La recuperació del català, també es produïa a les cases consistorials. El 16 d'abril de 1931, es passava una circular d'Alcaldia perquè es redactessin en català tots els documents de l'Ajuntament, inclòs el llibre d'actes¹⁴³¹. El 31 de juliol de 1931 es passava la circular de l'alcalde en totes les oficines municipals, perquè totes les retolacions de dependències i serveis municipals es fessin de seguida en català¹⁴³², i des de partir de l'agost, el *Butlletí Oficial* inseria en català els anuncis i comunicats de l'Ajuntament de Barcelona¹⁴³³. En la sessió del 12 d'agost, s'aprovava que s'ordenés en tots els edificis municipals i dependents de l'ajuntament que onegés la bandera catalana en els dies reglamentaris¹⁴³⁴.

La Comissió de Cultura a principis de 1932 acordava obrir cursos pràctics de català per a funcionaris municipals i perquè poguessin tenir la màxima eficàcia, serien organitzats en nuclis d'un nombre reduït de places, i d'homogeneïtat de coneixement del català¹⁴³⁵.

Cal assenyalar també que l'Ajuntament va promoure la cultura catalana amb altres polítiques, concedint una subvenció de 2.000 pessetes al Casal Català de Saragossa, i una

---

¹⁴³¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-112. Circulars Vàries de Secretaria.

¹⁴³² Annex III. Document 67. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-293. Secretaria: Expedients. Reglaments, Oficis, Cartes.

¹⁴³³ La Veu de Catalunya 6-8-1931, Ed. Vespre, p. 5.

¹⁴³⁴ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 17 d'agost de 1931, p. 196.

¹⁴³⁵ La Publicitat, 3-1-1932, p. 5.

altra de 2.000 a la Casa de Catalunya de Madrid, per a contribuir a les despeses de sosteniment de les entitats¹⁴³⁶.

L'evolució cap a la plena normalització del català arribava a l'obligatorietat de conèixer el català. Finalment el 29 d'agost de 1934, la comissió de govern municipal aprovava un dictamen que convertia el català com un requisit pel nou personal i fixava un termini de sis mesos perquè els treballadors que ja formaven part de la plantilla complissin aquest requeriment.

Per facilitar-ho, la Comissió de Govern, com a complement de l'acord pres referent a l'obligació que tenien els funcionaris municipals de conèixer la llengua catalana, s'organitzaven cursos de català voluntaris i gratuïts destinats a dits funcionaris¹⁴³⁷.

El dictamen deia *‘que la burocràcia municipal de Barcelona, sense excepcions, arribi duna manera metòdica i gradual al perfecte coneixement de l'idioma català i a la normal i correcta redacció en la nostra, cosa que actualment es realitza per part d'una zona de funcionaris que no pervé, de lluny, a la seva majoria, s'acordi:*

1. *Considerar com a necessitat oficial el coneixement de la llengua catalana per part dels funcionaris municipals, d'una manera especial el de les Seccions Administratives i Tècniques.*
2. *Advertir tots els funcionaris, per mitjà dels seus Caps, de la conveniència d'estudiar o perfeccionar el coneixement de l'idioma català.*
3. *Fixar un termini, per aquest estudi o perfeccionament, que no excedirà de sis mesos per al personal administratiu i d'un any per al personal subaltern.*
4. *Posar en coneixement dels funcionaris actualment en actiu, no com acord taxatiu sinó com a normal discrecional de la Comissió de govern, el propòsit de celebrar exàmens de llengua catalana a cada Secció i Oficina, una vegada, caducats els susdits terminis, en el benentès que el resultat de l'examen figurarà com a desmèrit en els respectius expedients si no hagués estat acreditat, si més no, el decidit propòsit i l'esforç necessari per a aconseguir el perfeccionament adequat en el coneixement i redacció de la llengua catalana, als efectes de l'administració municipal*¹⁴³⁸.

8.1. El govern gestor

Els Fets d'octubre de 1934 va suspendre el pla de fer el català un requisit. El 9 d'octubre, l'alcalde accidental, el tinent coronel José Martínez Herrero, obligava a redactar la documentació administrativa en castellà per part dels funcionaris municipals de totes les

¹⁴³⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 25 d'abril de 1932, p. 320.

¹⁴³⁷ La Humanitat, 13-9-1934, p. 7.

¹⁴³⁸ Annex III. Document 68. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

oficines municipals, perquè l'alcalde la pogués comprendre¹⁴³⁹. No va ser fins al gener, quan el *Butlletí* tornava a estar redactat en català¹⁴⁴⁰.

El 7 de juny de 1935, s'aprovava el decret d'ús de banderes, que obligava en els edificis públics, corporacions i associacions de caràcter oficial, que quan onegessin banderes regionals, provincials o locals, o les pròpies de les entitats, haurien d'aparèixer sempre, amb preeminència en lloc i grandària, la bandera de la República.

També prohibia l'exhibició, o possessió amb ànim d'exhibir-les, de banderes, estàndards o ensenyes de tot gènere amb finalitats de lluita política o social, a menys que el seu ús fos autoritzat prèviament pels governadors civils, que en aquest cas, exigirien sempre que al costat de la bandera figurés la nacional, amb les preeminències degudes¹⁴⁴¹. En aquest cas, les religioses semblaven excloses.

8.2. La retolació en català

En la sessió del 24 d'abril de 1931, dins del procés de normalització, s'aprovava una proposició on es demanava que totes les entitats que per llei estaven obligades a canviar la denominació amb motiu del nou règim, se'ls eximís dels drets que haurien de satisfer al municipi per la modificació i per repintar els rètols i emblemes sempre que ho comunicuessin a l'ajuntament.

També es decidia que tots els ciutadans, entitats i comerços que en un termini de trenta dies sol·licitessin traduir al català el rètol o posar el rètol estarien eximits de tributació, així com les reformes que calguessin a l'immoble¹⁴⁴².

A més es facilitava consultors ortogràfics gratuïts per la correcta redacció en català. El 9 de maig existien els següents¹⁴⁴³:

- Associació Protectora [Arcs I, pral.]
- Palestra [Corts Catalanes, 300, pral.]
- Redaccions dels diaris: La Veu de Catalunya, La Publicitat, La Nau, El Matí i el setmanari La Rambla.
- Agrupació Excursionista Júpiter [Passeig del Triomf, 50 (Poble nou)]

---

¹⁴³⁹ Annex III. Document 69. GM-279. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹⁴⁴⁰ La Publicitat 13-1-1935, p. 3.

¹⁴⁴¹ La Humanitat, 20-6-1935, p. 9.

¹⁴⁴² La Publicitat, 25-4-1931, p. 8.

¹⁴⁴³ La Publicitat 9-5-1931, p. 3.

- Grup Excursionista Joventut Catalana [Floridablanca, 37]

Posteriorment l'Ajuntament de Barcelona establí un Servei de Revisió Ortogràfic dins de les Oficines Tècniques de la Comissió Municipal de Cultura, destinat a la correcció de les publicacions i documents de l'Ajuntament i de consulta per a la redacció o revisió dels anuncis a la via pública, i també per a particulars.

El regidor d'ERC, Joaquim Ventalló, explicava que en un primer moment s'havia donat 35 dies d'exempció, que acabava el 31 de maig. Però, a causa del baix nombre de comerciants que s'havien acollit, es va prorrogar fins al 30 de juny, sent totes dues pròrrogues aprovades per unanimitat¹⁴⁴⁴.

Després de seixanta-cinc dies, s'havien acollit a l'exempció per catalanitzar els rètols només 32 negocis o entitats. La Lliga Regionalista, que tenia el suport d'una majoria de comerciants i botiguers, que tenien els seus rètols en castellà, demanava una nova exempció fins a darrer d'any, aprovada el 31 d'agost de 1932.

Si el 1931 en 65 dies d'exempció s'havien catalanitzat 32 rètols, en 1932, en els vint-i-vuit primers dies de setembre ho havien catalanitzat set comerciants. 'L'Opinió' criticava la capacitat de mobilitzar centenars de milers de persones l'Onze de Setembre, però la incapacitat de catalanitzar els rètols de les botigues tot i les facilitats i quan només havien de pagar la pintura. El 1932 només fins a final d'any només se'n van catalanitzar 28¹⁴⁴⁵.

Cal remarcar l'actitud dels botiguers de la ciutat, teòricament de marcat caràcter catalanista, amb la de les empreses públiques, que havien obert la porta al català, com la Companyia de Ferrocarrils del Nord (que no és catalana), que havia fet bilingües els cartells de les noves estacions de Plaça de Catalunya i Arc del Triomf; el mateix amb la Companyia General d'Autoòmnibus, i la Companyia Roca, que havien iniciat a la catalanització dels seus rètols; la Companyia de Tramvies, que també havia catalanitzat els rètols laterals dels tramvies, la Companyia del Metro Transversal, etc. Totes les empreses ho havien fet sense necessitat requeriments de ningú¹⁴⁴⁶.

Per impulsar la catalanització, el 26 d'agost de 1932, es creava la Campanya Pro Catalanització de Rètols, sota presidència de Jaume Valls, president de la Secció de

---

¹⁴⁴⁴ L'Opinió, 18-10-1932, p. 14.

¹⁴⁴⁵ Ibid, p. 14.

¹⁴⁴⁶ La Publicitat 30-8-1932, p. 2.

Propaganda del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. En la sala de juntes d'aquesta entitat es reunien representants de la majoria de centres polítics i culturals de la ciutat, com a representants de la premsa.

En aquesta reunió es va acordar nomenar un Comitè executiu amb representants del CADCI, ERC, Partit Catalanista Republicà, Lliga Regionalista, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Palestra i el Futbol Club Barcelona. L'objectiu era aconseguir que totes les botigues i comerços estiguessin retolades en català¹⁴⁴⁷.

Per dubtes en el redactat en català hi havia serveis a les oficines de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Barcelona i del Comitè (Rambla Santa Mònica, 25), on s'oferien a més cartells en català habituals en establiments com 'falta un aprenent' o 'preus limitats'¹⁴⁴⁸.

L'onze de desembre es feia el primer acte públic de la campanya pro-catalanització, a la vegada que la Generalitat declarava el Comitè d'Utilitat Nacional el Comitè creat a aquest efecte¹⁴⁴⁹. La campanya, o simplement l'estabilització del règim, van tenir el seu efecte, amb més de 500 cases comercials i establiments que havien catalanitzat, no només els rètols, sinó que també l'organització interna. El Comitè havia dirigit cartes demanant que empremés sempre el català als magatzems i companyies mercantils més importants¹⁴⁵⁰. El mateix ajuntament acordava catalanitzar les inscripcions que hi havia al peu de les estàtues de Fiveller i Jaume I a la façana de l'Ajuntament de la Plaça de la República.

8.3. Els canvis de rètols de la monarquia

La Comissió de Retolació de l'Ajuntament, presidida per Ernest Ventós, per a poder fer front a la necessitat urgent de procedir al canvi de certs rètols que recordaven els noms del rei i dels prínceps. Per pressupost primer van ser canviats aquests personatges vinculats amb la monarquia. Per aquesta tasca va sol·licitar una consignació de 30.000 pessetes a la Comissió de Foment i 30.000 més a la d'Eixampla, però finalment van rebre gairebé només la meitat.

---

¹⁴⁴⁷ L'Opinió, 28-8-1932, p. 4.

¹⁴⁴⁸ L'Opinió, 15-12-1932, p. 4.

¹⁴⁴⁹ La Humanitat, 12-12-1932, p. 4.

¹⁴⁵⁰ La Humanitat, 16-1-1933, p. 3.

La d'Eixampla va donar 10.000 pts el 1931 i 15.000 el 1932, mentre que la de Foment, en va donar 10.000 en cada un dels anys, a més de trigar vora sis mesos a contestar a la de Retolació.

Les primeres plaques a canviar-se van ser les referents a *l'Avenida de Alfonso XIII, plaza del general Barrera, calle de Alfonso XII, Avenida de Milans del Bosch i calle del general Arlegui*, deixant-se per a després, per a pressupost, la catalanització de noms; com *calle de la Canuda* per *carrer de la Canuda* es faria quan hi hagués els diners necessaris¹⁴⁵¹

Les 10.000 pessetes d'Eixampla, de 1931, van servir per a confeccionar 318 plaques de marbre i 318 de ferro esmaltat, d'important total de 9.985,20 pts. Les 10.000 pts d'Interior de 1931 van servir per a confeccionar així mateix 318 plaques de marbre i 318 de ferro esmaltat, d'import també de 9.985,20 pts. Així que s'havien cobert les 10.000 pts d'Interior i les 10.000 d'Eixampla del mateix any s'havia procedit a fer confeccionar les plaques que es podien pagar amb aquesta xifra.

Com explica 'L'Opinió', amb aquests diners '*van poder substituir noms odiosos o bé que no mereixeren els honors d'un carrer*' i havien estat posades les plaques noves, en català de les següents avingudes, places, passeigs, carrers i passatges¹⁴⁵².

8.4. La commemoració del Corpus de Sang

El 1931 les entitats més nacionalistes van ser convocades el 28 de maig per Nosaltres Sols amb l'objectiu de commemorar la Diada del Corpus de Sang davant de l'estàtua de Pau Claris, en homenatge a la memòria dels màrtirs de 1640. Es va crear una comissió amb representants de la Unió Catalanista, A. C. D'Estudiants, Palestra, Estat Català, Casal Català Martinenc, La Falç, Joventut d'E. C, Pàtria Nova i Centre C. R. de Sant Andreu¹⁴⁵³.

En un article de l'alcalde Aiguader el 4 de juny, reivindicava la jornada com a dia de '*gesta dels segadors, moment de dignitat i de grandesa catalana*', que considerava més adient que l'Onze de Setembre, '*dia de dol i de mal somni*'.

---

¹⁴⁵¹ L'Opinió, 30-8-1932, p. 7.

¹⁴⁵² L'Opinió, 18-10-1932, p. 14.

¹⁴⁵³ La Publicitat 30-5-1931, p. 2.

A més, separava una diada contra els reis, però que el poble de Castella i els altres pobles de la Península no tenien res a veure, ja *‘que els espanyols han hagut de bandejar en germanívola aliança amb nosaltres’*¹⁴⁵⁴.

La Unió Catalanista tenia cura d'anar col·locant les corones i rams de flors a mesura que eren aportades a l'homenatge, al monument a Pau Claris.

En la jornada es feien ofrenes al monument a Pau Claris. La primera corona que va ser col·locada a l'estàtua va ser la de l'Ajuntament de Barcelona, amb Jaume Aiguader com a representant, i Francesc Macià i Carrasco i Formiguera en nom de la Generalitat. Entre altres entitats van fer la seva ofrena, la Unió Catalanista, Agrupació Nacional 'Nosaltres Sols', Setmanari 'Nosaltres Sols', Foment de la Sardana, Ajuntament de Montcada, Centre de Dependents, Palestra, "arrels de la Terra, de Sant Just Desvern, Casal Català Martinenc, Associació Catalana d'Estudiants, La Faç, Orfeó Atlàntida, Ateneu Republicà de Gràcia, Estat Català, Agrupació 'Els Montserratins', Ateneu Gracienc d'Acció Catalana, o com a particulars Josep Dencàs i Daniel Girona¹⁴⁵⁵.

Uns mesos més tard, entitats catalanistes com 'Palestra', 'Associació Catalana d'Estudiants' o Joventut 'La Falç' es van dirigir a l'Ajuntament per demanar el trasllat de l'estàtua de Pau Claris, del Passeig de Sant Joan, a un altre lloc *‘digne del record de tan gloriosa figura històrica’*¹⁴⁵⁶.

La diada, malgrat la força de la primera edició en període republicà, el 26 de maig de 1932 va quedar en un segon pla, sent Domènec Pla el representant del Consistori. Una diada que va anar evolucionant cap a un homenatge a Pau Claris "un dels més alts homes de Catalunya"¹⁴⁵⁷ i que es va anar repetint les successives diades. El 31 de maig de 1934 l'ajuntament va dipositar el ramell en Corporació¹⁴⁵⁸.

8.5. La commemoració de l'Onze de Setembre

El primer acte en commemoració de l'Onze de Setembre es produïa el 1886 amb una missa en honor als màrtirs morts a Santa Maria del Mar. Dos anys més tard, amb la

---

¹⁴⁵⁴ L'Opinió, 4-6-1931, p. 1.

¹⁴⁵⁵ La Publicitat, 5-6-1931, p. 3.

¹⁴⁵⁶ L'Opinió, 1-8-1931, p. 5.

¹⁴⁵⁷ La Humanitat, 15-6-1933, p. 3.

¹⁴⁵⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 51/1934. Aniversari del Corpus de Sang (1640). Ramell de Flors a l'Estàtua de Pau Claris (31 de Maig).

inauguració de l'Exposició Universal, era instal·lada l'estàtua de Rafael Casanova, que es convertiria en punt de referència amb diferents actes com conferències, discursos o representacions, i a partir del 1894 els assistents a l'acte sortien dels locals i en processió anaven a l'estàtua a fer-hi acte d'homenatge amb ofrenes florals.

El 1901, es van produir enfrontaments amb la policia, amb trenta detinguts. El 1905 se sumava a la Comissió organitzadora de la Diada el CADCI i la Lliga Regionalista. El 1923 ja consolidada la Diada, es van oferir més d'un miler d'ofrenes florals, però les manifestacions van provocar disset ferits i diverses detencions. La Mancomunitat de Catalunya va expressar la queixa al governador civil, però dos dies després es produiria el cop d'Estat de Primo de Rivera i la commemoració seria fortament reprimida.

El 8 de setembre del 1924 un decret prohibia tant a la capital com a la província qualsevol commemoració l'Onze de Setembre, així com a col·locació de corones, rams, flors o qualsevol ofrena a l'estàtua de Casanova, així com obligar a tots els comerços a tenir obertes les portes durant les hores de la jornada ordinària sota pena de 1.000 pessetes de multa.

El 1930, ja en la *dictablanda* de Dámaso Berenguer, amb la Lliga al capdavant de l'Ajuntament, es torna a tolerar però amb limitacions. El governador civil prohibia qualsevol manifestació, autoritzant ofrenes florals, però el dia 10 comunicava a la Unió Catalanista, que havia pactat oferir una corona unitària, que cada corona només la podrien dur un portant, fet que va obligar a desfer la concentració programada.

El president de la Diputació de Barcelona, Joan Maluquer, per acord de la institució va disposar una corona, i l'alcalde de Barcelona, comte Güell, per pressions del governador va revocar l'acord de la comissió permanent d'anar-hi en corporació. El gest va ser criticat per les esquerres, inclòs el radical Pich i Pon, per servitud amb el governador¹⁴⁵⁹.

---

¹⁴⁵⁹ ANGUERA Nolla, Pere, "L'onze de setembre: història de la Diada (1886-1938)", Abadia de Montserrat. Barcelona. 2008, p. 272.

8.6. L'11 de setembre del 1931 a Barcelona

Dibuix extret de l'Esquella de la Torratxa del 8 de setembre de 1933.

En la sessió municipal del 2 de setembre de 1931, l'ajuntament acordava donar '*les més expressives gràcies*' al Centre Radical Republicà del Districte I, per haver facilitat les primeres senyeres republicanes que onejaren a l'Ajuntament, i després a la Generalitat, el dia 14 d'abril darrer; i que així mateix s'acordava interessar de la Generalitat de Catalunya, on va ser portada la primera senyera perquè onegés al balcó, que fos tornada i reintegrada al Centre Radical¹⁴⁶⁰.

La primera Diada en període republicà, la de 1931, va ser massiva. La Comissió Organitzadora estava integrada per les entitats catalanistes i es van encarregar de rebre ofrenes des de la mitjanit, i de muntar una desfilada de banderes.

L'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat van anar en incorporació, totes les minories del consistori van decidir assistir en incorporació a l'acte d'homenatge a Rafael Casanova, portant-hi una corona. L'Ajuntament col·laborava instal·lant llums supletoris, un suport per a corones i una tribuna¹⁴⁶¹. La tribuna d'autoritats va ser col·locada a la vorera el

¹⁴⁶⁰ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 2 de setembre de 1931, p. 227.

¹⁴⁶¹ Ibid, p. 227.

carrer Alf Bey i tocant al Palace Hotel es van col·locar unes instal·lacions de fusta per anar posant corones i rams. A l'estàtua de Casanova només es van posar les corones de la Generalitat i de l'Ajuntament¹⁴⁶². El nombre de corones va ser xifrat en més de 400¹⁴⁶³.

Malgrat que la proposició va ser presentada per totes les minories, decidint anar en corporació, cap radical no assistir a l'acte, dins de la candidatura republicanosocialista, sí que ho va fer Solà i Cañizares, de la Dreta Republicana.

El president, Francesc Macià, en el parlament institucional definia l'episodi *'com un dels fets més gloriosos de la història de Catalunya. L'Onze de setembre no és la pèrdua de les llibertats; és la demostració davant del món que per les llibertats, els nostres avantpassats estaven disposats a morir abans que retre's'*.

Per la seva part, l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader, afirmava que els catalans van *'caure vençuts, però no convençuts'*. El 1931, *'caigut el Borbó que va robar-nos les nostres llibertats, avui Catalunya pot demanar i exigir les seves llibertats'*¹⁴⁶⁴.

Totes les organitzacions nacionalistes es van mobilitzar. Els Néts dels Almogàvers, es van concentrar també al Fossar de les Moreres *'on reposen les despulles dels que gloriosament caigueren defensant les nostres llibertats'*. Al Fossar també es van col·locar corones, rams i banderes, 453 al final de la jornada.

En els sectors més nacionalistes, un desconegut va arrencar d'amagat la bandera tricolor de la corona del governador civil, Oriol Anguera de Sojo, el qual va portar una ofrena amb una cinta tricolor i una altra catalana.

Estat Català no va participar per *'evitar el veïnatge d'aquelles banderes que encara són signe d'esclavatge'*, amb al·lusió a la bandera republicana tricolor¹⁴⁶⁵, mentre Nosaltres Sols sí va ser present, però va denunciar *'ordres oficiosos'* de la Generalitat per impedir que sortissin estelades i llaços separatistes¹⁴⁶⁶.

En l'acte més institucional i unitari, al Palau de Projectes de Montjuïc, Daniel Roig Pruna, de la Unió Catalana, va sostenir que Macià després de la proclamació *'es va precipitar, bo hauria estat'* mantenir la República Catalana, i va saludar als bascos *'avui companys d'esclavatge, demà de llibertat'*.

---

¹⁴⁶² La Veu de Catalunya, 1-9-1931, Ed. Vespre, p. 5.

¹⁴⁶³ La Publicitat 12-9-1931, p. 1.

¹⁴⁶⁴ La Veu de Catalunya, 11-9-1931, Ed. Vespre, p. 3.

¹⁴⁶⁵ La Publicitat, 11-9-1931, p. 2.

¹⁴⁶⁶ Nosaltres Sols 11-9-1931, p. 2.

Frederic Roda Ventura, en nom de la Lliga, també va mostrar la seva cara més catalanista, afirmant que encara no era *'la festa nacional de Catalunya. La festa nacional de Catalunya serà la d'aquell dia en què sigui reconeguda la plenitud dels drets de Catalunya'*, com el conseller Ventura Gassol, en nom d'Esquerra, demanava confiança amb Macià i unitat *'per defensar Catalunya, ja que mentre Montjuïc [...] damunt del castell fatídic, no onegi lliure, la bandera catalana, no podem estar satisfets'*¹⁴⁶⁷.

8.7. 1932: La Diada de celebració l'Estatut de Catalunya

El 1932 va estar marcat per l'aprovació de l'Estatut, en un clima d'eufòria. La Comissió Organitzadora (integrada per la Unió Catalanista, Lliga, CADCI, PCR, ERC i Casals d'Estat Català), va publicar un programa unitari, que incloïa ofrena al Fossar de les Moreres, actuacions d'una dotzena d'orfeons al monument de Casanova i discurs protocol·lari de l'ajuntament.

Es va calcular que van desfilar més de 200.000 persones i el nombre de corones, rams, pomells, llaçades i altres ofrenes va sobrepassar les 2.000. Un dels grups més aplaudits van ser els nacionalistes bascos, acompanyats per Carrasco i Formiguera, que va portar una corona i van cantar el *'Gernikako Arbola'*.

La comitiva va ser rebuda amb Els Segadors. El primer a parlar va ser Jaume Aiguader, que deia *'Catalans, l'Estatut és una gran porta que se'ns obra de bat a bat; L'Estatut és el començament d'un altre camí que ha de portar-nos al desig de noves llibertats'*¹⁴⁶⁸. Macià, d'igual manera, situava l'Estatut com a punt de partida, *'tenim les facultats pel nostre govern, que seran ampliades legalment a mesura que ho exigeixin les nostres necessitats. Tenim els pilars sobre els quals podem bastir la Pàtria'*¹⁴⁶⁹.

Des del 1932, les representacions del Govern de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona, sortien des del Palau de la Generalitat i de la Casa de la Ciutat. Al capdavant de la llarga comitiva que formaven els cotxes oficials, anava una secció de batidors de la Guàrdia Urbana de cavall, de gran gala.

---

¹⁴⁶⁷ ANGUERA Nolla, Pere, , op. cit., p. 280.

¹⁴⁶⁸ L'Opinió, 12-9-1932, p. 1.

¹⁴⁶⁹ La Humanitat 12-9-1932, p. 4.

A continuació, en un cotxe, els macers de l'Ajuntament, després d'un cotxe amb la corona de l'Ajuntament i un altre amb la de la Generalitat, destinades totes dues al monument de Rafael Casanova.

En altres cotxes seguien els regidors senyors Ventós, Duran, Casanelles, Puig i Monné, Vilalta, Sagarra, Casals, Pellicena, Ventalló, Bertran, Sánchez, Vàchier, Solà, Alomar, Bausili, Armengol, Brasó i Amat, designats per a representar a l'Ajuntament, a més del secretari.

El diputat a Corts, cap de la minoria catalana, i també regidor barceloní, senyor Companys, feia costat, a l'alcalde doctor Aiguader, en un altre cotxe que seguia els anteriors. L'ajuntament també havia assistit en Corporació el 10 de setembre per rebre els Diputats Catalans a les Corts Constituents al Passeig de Gràcia¹⁴⁷⁰.

En aquesta ocasió a més d'instal·lar com de costum el llum supletori i suports per les corones, l'ajuntament contribuïa amb 1.500 pts per les despeses que pogués ocasionar la Festa, a més de posar unes corones de flors al monument¹⁴⁷¹.

8.8. 1933: La Diada del Centenari de la Renaixença

La Diada Nacional de 1933 va estar pel centenar de l'Oda a la Pàtria, de Carles Aribau, inici de la Renaixença Catalana. Es va calcular que es dipositaren 1.500 rams i corones, amb '*centenars els ajuntaments de Catalunya que han anunciat llur ofrena personalment*' i 400.000 persones es van acostar al monument.

La ciutat es va omplir de manifestacions de totes menes i mides, presidides per la bandera catalana, i segons les cròniques, mai no s'havien vist tantes flors reunides. A les tres del matí l'estàtua a Rafael de Casanova ja havia desaparegut sota corones i llaçades. Els empleats de la Caixa de Pensions, van dipositar una de més de sis metres d'alt.

En aquesta ocasió també va ser aplaudida la comissió basca, encapçalada per José Antonio Aguirre. L'alcalde Jaume Aiguader, en el parlament, va recordar que la '*generació de 1714 va complir amb el seu deure, però també l'han complert l'actual traient els Borbons*', Macià situava Casanova com a "*símbol del sacrifici per la pàtria*", afirmant que '*no*

---

¹⁴⁷⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 38/1932. Arribada dels Diputats Catalans a Les Corts Constituents Espanyoles (10 de Setembre de 1932).

¹⁴⁷¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 37/1932. Homenatge a Rafael Casanova (11 de Setembre de 1932).

volem que se'ns regategi la llibertat [...] Catalunya no sent odis ni rancúnies i amb la seva llibertat desitja la llibertat dels altres pobles d'Espanya'.

El Comitè executiu de l'Homenatge als Màrtirs de 1714 [integrat per la Unió Catalanista, Lliga Catalanista, ERC, UDC, PNC, CADCI i ACR] van demanar a Macià que proposés la restitució de les banderes de la cèlebre Coronela, que es creien dipositades a la Basílica d'Atocha de Madrid, com a trofeu d'un poble vençut (quaranta-dues que van ser arrabassades per Felip V).

En l'Ajuntament de Barcelona, es va fer una recepció a honor i obsequi de les delegacions dels Municipis catalans que es trobaven a Barcelona. L'ajuntament va fer festa els dies 8,9, 10 i 11, que per primera vegada era declarada festiu, Festa Nacional¹⁴⁷².

8.9. 1934: La Diada més reivindicativa

La Diada de 1934, era feta menys d'un mes abans dels Fets d'Octubre. El representant de la Lliga Catalana van ser exclosos del Comitè Organitzador amb l'excusa de la retirada dels lligaires del Parlament català¹⁴⁷³, en canvi, en aquesta ocasió, el Partit Comunista de Catalunya també acudia a la manifestació davant de l'estàtua de Rafael Casanova¹⁴⁷⁴.

L'Onze de Setembre es veia també influït, més enllà del catalanisme, en l'enfrontament entre el govern de l'Estat i la Generalitat, que representava per molts partits la defensa dels valors republicans del 14 d'abril de 1931.

En aquesta nova diada, els mitjans també van assenyalar que havia superat el que s'havia vist en anys anteriors. 'L'Opinió' considerava que els catalans afirmaven la seva voluntat de regir-se lliurement. Afirmant, que les llibertats catalanes conquistades, tothom sabia que estaven en perill, per l'atac dels reaccionaris a l'ideal de llibertat.

La Lliga Catalana, malgrat no assistir, sí que van assistir 'camuflades' algunes entitats vinculades al partit amb el nom de Casal Nacionalista o similar¹⁴⁷⁵.

L'Ajuntament en Corporació va assistir a l'acte a les 12.00 h¹⁴⁷⁶. L'alcalde de Barcelona, Carles Pi Sunyer, va fer història de la pèrdua de les llibertats de Catalunya, dient que després de 220 anys es veien com aquells '*assaltants orgullosos de la història només guarda*

---

¹⁴⁷² La Humanitat, 6-9-1933, p. 4.

¹⁴⁷³ L'Opinió, 31-8-1934, p. 3.

¹⁴⁷⁴ L'Opinió, 11-9-1934, p. 11.

¹⁴⁷⁵ L'Opinió, 12-9-1934, p. 1.

¹⁴⁷⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 58/1934. Homenatge a Rafael Casanova (11 de Setembre).

el record d'un capità estranger, mentre que els vençuts l'escriuen ara amb tota la puixança d'una pàtria cada vegada més forta, la qual cosa demostra la força incoercible de fervor catalanista, que ha sobreviscut a l'esperit d'absorció i als atacs d'una cultura cada vegada més amplia i d'un estat més fort'. Va acabar dient que els pobles moren per la ignomínia de desconèixer-se ells mateixos, i que són forts, no per l'aldarull estèril, sinó per la serenitat i per la força conscient. Per tant, que s'havia de conquerir la llibertat per mitjà de la disciplina¹⁴⁷⁷.

En aquesta ocasió, l'Onze de Setembre tenia lloc la venda de llacets a benefici dels presos nacionalistes, organitzat pel Comitè pro-presos nacionalistes. Els llacets es diferenciaven dels habituals de les quatre barres, per la lligada blava que ostentaven i tenien un preu mínim de 10 cèntims¹⁴⁷⁸. El Comitè havia preparat 20.000 llacets però es van esgotar abans del migdia, però el recapte va continuar igualment¹⁴⁷⁹.

L'Onze de Setembre va ser especialment tens, per la Llei de Contractes de Conreu, i pel processament de Josep Maria Xammar. L'advocat va ser processat per l'Audiència de Barcelona, que va acabar el 10 de setembre amb la detenció del fiscal Sancho, custodiat per Miquel Badia, com a Comissari d'Ordre Públic.

A inicis de juliol eren detinguts per 'injúries a les autoritats' i 'excitació a la rebel·lió' pels escrits a 'La Nació Catalana', òrgan de premsa del 'Partit Nacionalista Català', els que havien estat directors, Josep Aymà i Sellarés i Camil Bofill i Torrents.

Els aldarulls creats en el judici, per prohibir declarar en català, va portar al processament del seu advocat, Josep Maria Xammar. L'advocat recusava el tribunal per negar utilitzar el català mentre l'ordre públic dispersava el públic. El jutge Jovino Fernández li imposava 250 pessetes, que augmentava a 1.000 pts després d'un gest despectiu. Fet que provocava crits de '*Visca Catalunya!*' entre el públic i intercanvi d'insults amb els magistrats, especialment del fiscal Sancho, que va destacar pel seu to 'anti-català'. La policia va desallotjar la sala i Miquel Badia detenia el fiscal per alteració de l'ordre.

Per Carles Pi Sunyer hi havia bastants magistrats molestos pel dret que protegia l'Estatut al lliure ús del català. La Generalitat enviava una comunicació al President de l'Audiència de Barcelona on condemnava conducte dels magistrats que obstaculitzaven l'ús del català, fet que va provocar tensió entre Samper i Companys¹⁴⁸⁰.

---

¹⁴⁷⁷ L'Opinió, 12-9-1934, p. 12.

¹⁴⁷⁸ L'Opinió, 9-9-1934, p. 3.

¹⁴⁷⁹ La Publicitat 12-9-1934, p. 6.

¹⁴⁸⁰ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 232.

Miquel Badia dimitia el 12 de setembre, amb moltes mostres de solidaritat i amb un sopar de desgreuge en honor seu, on Companys va voler assistir i va ser xiulat¹⁴⁸¹.

L'advocat Xammar en un discurs l'Onze de Setembre assegurava que es vivien aires de revolució i *'que, o vindria una nova dictadura, o es faria la proclamació de la república catalana'*.

8.10. 1935: La Diada prohibida

La comandància militar, enviava una nota que deia *'noticiada la autoridad militar de que quizas determinadors elementos pretenden exteriorizarse en forma no autorizada ni conveniente, hace saber que ha tomado sus medidas para evitar manifestaciones y actos colectivos externos, ni siquiera en pequeños grupos; recordando que el uso de banderas, enseñas, distintivos de cierta clase, etc. esta reglamentado y necessita ser autorizado; y así mismo recuerda que Barcelona y su Antigua provincia continua en estado de guerra, y vigente, por lo tanto, el bando de 29 de junio ultimo'*.

L'autoritat havia pres precaucions, a la mitjanit, quan s'havia d'iniciar l'homenatge, no deixant que els grups s'acostessin a la placeta on està el monument. El públic circulava per les voreres però els guàrdies d'assalt no els deixaven aturar. Sí que deixaven col·locar corones i rams, però només que s'acostessin una o dues persones per fer l'ofrena.

Les ofrenes arribaven a les 200 a la una de la nit¹⁴⁸², l'estàtua va ser coberta per milers de corones i rams, on destaca el conseller-gestors de Cultura i Obres Públiques, Duran Ventosa i Vallès Pujals, així com la minoria de la Lliga Catalana a l'Ajuntament.

La Unió Catalanista renunciava a portar ofrena, i dedicaven els diners a subscripcions patriòtiques, sí que assistien representants del Comitè d'Enllaç de les Esquerres Col·ligades, que també es van dirigir al monument, concretament Pi Sunyer, Nicolau d'Olwer, Massip i Peipoc, però van ser aturats per la policia, prohibint el pas de tota la comitiva, anant només Josep Maria Massip i Ramon Peipoc a col·locar l'ofrena¹⁴⁸³. El que havia estat amb Macià i Companys, secretari de la presidència de la Generalitat de Catalunya, Joan Alavedra va portar una *'en nom de l'ex-Govern de la Generalitat que es troba empresonat'*.

---

¹⁴⁸¹ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 231.

¹⁴⁸² La Veu de Catalunya 11-9-1935, Ed. Matí, p. 12.

¹⁴⁸³ La Veu de Catalunya 12-9-1935, Ed. Matí, p. 9.

En la jornada es van produir càrregues policials i detencions. Un grup va apedregar el local de la Lliga al Passeig de Gràcia i una multitud, com a homenatge alternatiu, va anar a deixar flors a la tomba de Macià.

Van haver-hi setze detencions, entre els colpejats hi havia Carles Pi Sunyer i l'exministre Guerra del Ríó, i Nicolau d'Olwer va rebre un cop de sabre, mentre la policia deia que havia transcorregut '*amb completa llibertat*', però es van prohibir als diaris publicar les llistes¹⁴⁸⁴.

---

¹⁴⁸⁴ ANGUERA Nolla, Pere, , op. cit., p. 355.

9. El Nomenclàtor republicà

Una de les missions en l'ajuntament era la de normalitzar la guia de carrers municipals dins de la República, profundament influenciat per segles de monarquia i la dictadura de Primo de Rivera, com també es va catalanitzar, tot conservant els noms en espanyol per raó d'origen de fonts o tradicional.

La Comissió de Govern Municipal, en sessió del 3 de maig de 1934, acordava exposar al públic tot el nomenclàtor per poder formular reclamacions, on al final, en un annex s'incloïa una llista amb els canvis de noms dels últims dotze anys i les traduccions que produeixen una variació en les primeres lletres. Trobem que, en el transcurs d'aquesta dotzena d'anys van ser modificats 474 carrers, 360 modificats del 1922 a 1930, abastant els anys de la Dictadura. De 1931 i 1934 se'n van modificar 245, la gran majoria modificant un altre cop pels modificats ja per la dictadura¹⁴⁸⁵.

9.1. Els primers canvis

En la sessió constitutiva del 16 d'abril s'aprovava, per una proposició de Pere Comas, treure el nom de l'*Avinguda d'Alfons XIII*, l'antiga Diagonal, pel nom *Avinguda del 14 d'abril* com a commemoració de la proclamació del nou règim.

En la mateixa sessió, s'aprova donar el nom de *Saló de Fermí Galan* el tram del *Saló de Sant Joan*¹⁴⁸⁶, mentre el tram de l'Arc del Triomf fins a la plaça Verdaguier es rebatejava com a *Passeig de la República*, i de la plaça Verdaguier fins a la Travessera de Gràcia com a *Saló de García Hernández*. A més, en aquesta primera sessió, s'aprovava una esmena verbal, feta pel federal Abel Velilla, de canviar el nom de Passeig de Gràcia pel de *Passeig Pi i Margall*, amb el suport de la USC i radicals. En un període incert, amb el temor de la resta de l'estat que la República Catalana fos un moviment separatista, tots els noms aprovats en aquesta sessió tenien un clar tarannà federalista.

Encara que hi havia una primera oposició d'ERC a canvi el nom del Passeig de Gràcia, Joan Lluhí i Vallescà en nom del partit finalment acceptava aquest canvi de nom, tot i que retraient als radicals que no s'haguessin preocupat quan va tenir majoria. En aquest

---

¹⁴⁸⁵ Annex III. Document 70. Nomenclator de les vies de Barcelona, acordat per la Comissió de Govern Municipal de 3 de maig de 1934.

¹⁴⁸⁶ Avui Passeig Lluís Companys, i Saló de Víctor Pradera durant el franquisme.

moment es produeix la primera tensió entre radicals i ERC, on el líder dels radicals a consistori, Casimir Giralt, acusava Lluhí d'injúria i falsedat, promovent-se un gran aldarull i on el líder dels radicals responia, en l'intent de posar ordre de l'alcalde Aiguader, que ell no callava ni davant l'alcalde davant injúries i falsedats¹⁴⁸⁷.

En la sessió del 24 d'abril, s'aprova formalment els canvis proposats en la sessió constitutiva, menys el canvi del Passeig de Gràcia¹⁴⁸⁸. Per revisar els noms dels carrers de Barcelona, s'aprovava per unanimitat una proposició d'ERC interessant-se perquè es nomenés una Ponència per a la Revisió dels Noms dels Carrers de la Ciutat¹⁴⁸⁹.

La comissió estava formada per les de Foment i d'Eixampla, que incloïen representants de tots els sectors consistorials¹⁴⁹⁰. El 6 de maig quedava definitivament constituïda la Comissió, presidida per Ernest Ventós i amb Josep Bertran de Quintana, Joaquim Ventalló, Jesús Ullé, Frederic Amat, Felip de Solà, Josep Escofet i Abel Velilla. Unes setmanes després es discutia la primera gran transformació toponímica urbana sota mandat republicà. El 10 de juny la Comissió tenia una primera proposta enllestida, i exposada a informació pública¹⁴⁹¹.

9.2. El canvi del Passeig de Gràcia

El possible canvi del Passeig de Gràcia, va aixecar un encès debat dels favorables a mantenir el nom en rècord de l'antiga Vila.

El president i secretari de l'Ateneu Republicà de Gràcia comunicava a l'alcalde que centenars de veïns socis i no socis que s'havien dirigit al centre per mostrar-se a favor de la denominació tradicional de *Passeig de Gràcia*, proposant que fos anomenada Pi i Margall la part de la Diagonal del Palau de Pedralbes fins a l'emplaçament del monument al Passeig de Gràcia, mentre mantingués 14 d'abril la resta de la Diagonal¹⁴⁹².

També es produïen diverses propostes dels veïns per evitar la desaparició del nom en record de l'ex vila de Gràcia, com nomenar Pi i Margall la part de la Diagonal, des de Passeig de Gràcia fins a Sant Martí, i l'altra meitat, fins a Pedralbes, mantenir el 14

---

¹⁴⁸⁷ La Veu de Catalunya, 17-4-1931, Ed. Vespre, p. 5.

¹⁴⁸⁸ La Veu de Catalunya, 25-4-1931, Ed. Vespre, p. 3.

¹⁴⁸⁹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 24 d'abril de 1931, p. 13.

¹⁴⁹⁰ La Publicitat, 30-4-1931, p. 4.

¹⁴⁹¹ Annex III. Document 71. Proposta de canvis de nom, L'Opinió, 25 de juny de 1931.

¹⁴⁹² La Veu de Catalunya, 27-4-1931, Ed. Vespre, p. 2.

d'abril, com ja s'havia fet amb el Passeig de Sant Joan. A més, hi havia la queixa que encara existien el passeig de la Bonanova, carrer de Sans, La Sagrera i Sant Andreu, que recordaven els antics pobles, per tant el nom no era cap distinció a favor de Gràcia¹⁴⁹³.

El Grup Excursionista 'Terra Endins', visitava l'alcalde per reiterar el criteri exposat per altres entitats de Gràcia, en contra del canvi de nom tradicional del Passeig de Gràcia.

Un article de Pau Vila i Dinarès, autor de la divisió de Catalunya en comarques, amb el títol de *Nomenclatura i civisme*, escrit en contra l'objectiu de canviar 'un nom tan popular com el de Passeig de Gràcia'. Per l'autor "les viles i ciutats tenen la seva nomenclatura vial, a part de noms d'imposició anecdòtica, tresor filològic de valor històric, topogràfic o urbanístic que és precís respectar. Esborrar un d'aquests noms és arrencar violentament un full insubstituïble de la història local. La nomenclatura tradicional d'un nucli urbà conté denominacions característiques (carrer Major, del Vall, de la Rutlla, del Bou, del Bonaire, de Capdevila, de Soldevila, etc.) places Nova, Vella, Gran, etc.) que ens permeten fer-nos càrrec de la disposició primitiva del caseriu aglomerat; en té d'altres (carrers de la Blanqueria, del Call, del Mercat, dels Corders, etc.; places del Blat, de l'Oli, de les Olles, etc.), que testimonien unes activitats manufactures o mercantils potser ja passades; i d'altres encara que pel predomini de noms d'una tendència determinada permeten delimitar capes successives de creixement, d'urbanització. En un mot: la conservació dels noms tradicionals forneix constantment una documentació aclaridora de la geografia urbana'.

Remarcava a més, que hi havia noms que no existien en plaques, però que eren vius en el lèxic local, fet que feia que els noms imposats no passessin de l'adreça o la placa, com exemplificava amb la Diagonal (Avinguda d'Alfons XIII durant la Dictadura de Primo de Rivera), Nou de la Rambla (que van imposar Conde de Asalto) o el carrer de Mar de Badalona, que malgrat el prestigi d'Enric Prat de la Riba, mantenia el nom popular. Vila assenyala que podia passar el mateix amb Avinguda de Pi i Margall, quedant la finalitat 'homentjadora' sense efecte, ja que 'per tothom i a través dels anys el Passeig de Gràcia seguirà dient-se el Passeig de Gràcia'.

Per tant demanava, que per ser honrat la memòria de Pi i Margall, d'una manera eficient, perenne, cal donar-li el nom d'un carrer que 'no tingui tradició ni força per ofegar un nom que ens ha de merèixer tants respectes'¹⁴⁹⁴.

En la mateixa línia, un altre article a El Mirador, signat per 'B.' assenyala que la dictadura va canviar tants noms de carrers, que l'abús havia deixat el terreny mal preparat per a altres abusos i que la gent estava mirant amb indiferència certs canvis com la Plaça

¹⁴⁹³ La Publicitat 29-4-1931, p. 4.

¹⁴⁹⁴ La Publicitat, 30-4-1931, p. 4.

Sant Jaume (per Plaça de la República) i el Passeig de Gràcia (per Passeig Pi i Margall), que difícilment la gent es faria seu¹⁴⁹⁵.

9.3. Les demanades s'estenen

El regidor Ernest Ventós, com a president de la comissió de revisió de carrers i places, presentava una proposició perquè s'obris a la informació pública, que com remarcava era un esbós que servia per a exposició pública, convidant a la gent a fer suggestions¹⁴⁹⁶. La majoria consistorial proposava canviar trenta carrers i places¹⁴⁹⁷.

Entre els canvis havia donat el nom de Pi i Margall a l'antiga avinguda Maria Cristina. En la mateixa proposició, s'acceptaven les esmenes del senyor Ulled, que demanava que Giner de los Ríos s'hi posés Hermenegildo, per evitar confusions, mentre Jové deia que 'Noi del Sucre', no estava prou bé, sinó que calia Salvador Seguí¹⁴⁹⁸.

Un dels homenatges era al Dr. Martí i Julià, era la reposició de la placa que donava el nom del Doctor Martí i Julià, inaugurat per l'alcalde Aiguader, que tenia l'entrada per la Via Laietana, 41 i sortia pel carrer de Ripoll¹⁴⁹⁹.

La Lliga va mostrar la seva oposició perquè els noms estaven subjectes a oscil·lacions de les majories consistorials, i la finalitat d'aquests noms era l'orientació dels ciutadans i veïns, per tant, demanava simplement que fossin restablerts els noms que existien el primer d'octubre de 1923 i que van ser alterats per la dictadura¹⁵⁰⁰.

A més, la Lliga es mostrava contrària als canvis perquè representaven un sectarisme evident, amb noms com Naskens, Marx o Noi del Sucre, que podien 'espantar'¹⁵⁰¹.

El cert és que per exemple, Griso, va proposar una moció per substituir el nom del Passeig Torres i Bages per Avinguda del Primer de Maig¹⁵⁰², que finalment li seria donat a l'antic 'Nueva de San Francisco'.

---

¹⁴⁹⁵ El Mirador, 7-5-1931, p. 1.

¹⁴⁹⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 22 de juny de 1931, p. 100.

¹⁴⁹⁷ La Publicitat 23-6-1931, p. 1.

¹⁴⁹⁸ La Veu de Catalunya, 4-6-1931, Ed. Vespre, p. 3.

¹⁴⁹⁹ La Publicitat, 15-5-1931, p. 2.

¹⁵⁰⁰ La Publicitat, 18-6-1931, p. 5.

¹⁵⁰¹ L'Opinió, 18-6-1931, p. 4.

¹⁵⁰² La Publicitat, 13-6-1931, p. 10.

Pau Vila, a 'La Publicitat' considerava que ni el carrer Princesa ni el de Ferran, no es podrien desbatejar, encara que es posés el rètol de Pau Iglesias i Fivaller. Van ser nomenats amb la urbanització barcelonina moderna (1826) i ja havien esdevingut típicament barcelonins, i Princesa ja va intentar ser substituït per Cadis el 1869 a 1873 però no va reeixir, considerant que ja havia 'perdut' el seu borbonisme original.

Tampoc considerava que reeixirien el de la Cadena i Creu Coberta, com tampoc els dels pobles agregats, com a Gràcia, Torrent de l'Olla per Menéndez Pelayo, carrer Gran per Salmerón; a Sant Martí, el de Bogatell per carrer Rogent, mentre a Sant Andreu, el de Cases Noves per Sant Andreu¹⁵⁰³.

En el Ple del 26 d'agost, s'aprovava un dictamen, donat el resultat favorable de la informació pública oberta, s'anomenin definitivament amb els noms proposats amb els vots contraris de la Lliga Regionalista¹⁵⁰⁴.

En la sessió del 25 de setembre, després de la informació pública, s'aprovaven definitivament el carrer Setge de 1714 al de la Concòrdia, i carrer Nou de la Rambla al de Conde de Asalto i el de Marqués de Comillas per Santiago Rossinyol¹⁵⁰⁵.

La Cambra de la Propietat, en nom de propietaris i veïns del carrer de la Princesa, s'havien dirigit a l'ajuntament, per sol·licitar que en canvi de ser substituït per Pau Iglesias es donés el de Santiago Rossinyol, ja que 'era català' i havia nascut en aquell carrer¹⁵⁰⁶.

En comptes de carrer Princesa, per Santiago Rossinyol, es considerava més adient el passeig partint del carrer de Lleida, als jardins de Montjuïc i prolongar-lo fins a Miramar, i que en arribar a la urbanització definitivament de la muntanya quedaria convertit en la ciutat-jardí de l'urbs, que comptava amb adhesió dels amics de Rossinyol¹⁵⁰⁷.

Com explica el Dr. Sanchez Costa, l'abril de 1930, en tornar els regidors del 1923, cinc tinentes d'alcalde proposaven la supressió de totes les denominacions de la dictadura, ja que *'és indispensable esborrar, per respecte a la ciutat, tot allò que recorda la dictadura i el període en què existia un divorci espiritual entre el poble barceloní i les seves autoritats'*, sent

---

¹⁵⁰³ La Publicitat 23-6-1931, p. 1.

¹⁵⁰⁴ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 31 d'agost de 1931, p. 218.

¹⁵⁰⁵ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 28 de setembre de 1931, p. 248.

¹⁵⁰⁶ La Veu de Catalunya, 21-7-1931, Ed. Vespre, p. 6.

¹⁵⁰⁷ La Veu de Catalunya, 7-9-1931, Ed. Vespre, p. 7.

aprovada per la Comissió Permanent, per tant el 9 d'abril de 1930, quedava en teoria 'sense efecte' tots els canvis de nomenclàtor de la Dictadura.

El canvi no va ser tan dràstic, però el cert és que els personatges més vinculats amb el règim de Primo de Rivera, ja havien estat suprimits en arribar la República¹⁵⁰⁸.

9.4. El Carrer Ferran

En el ple que es fa públic la proposta de la comissió de revisió, el lligaire Puig i Alfonso feia una observació sobre el carrer Fernando, assenyalant que abans es deia *Fernando VII*, però que l'ajuntament radical el convertí en 'Fernando a seques'. Per tant, l'argument és que no es tractava de Ferran VII, sinó un senyor Ferran¹⁵⁰⁹.

La decisió va provocar una onada de protestes, principalment dels comerciants. La Lliga proposava que ho fos un altre carrer de la ciutat, així com la queixa de l'Agrupació de Veïns, signada per industrials i comercials del carrer, principalment perquè suposaria 'perjudicis evidents'.

En favor de la nova denominació es va fer un manifest de 121 ciutadans demanant el nom de Fivaller. Davant els fets l'Ajuntament decidia per primera vegada en la història de Barcelona, convocar un referèndum entre veïns i propietaris del carrer. Pels signants del manifest era un 'precedent perillós' perquè, per defecte, els veïns elegeixen la conservació del nom per evitar molèsties¹⁵¹⁰.

El referèndum, per Ernest Ventós, servia per mantenir en tota forma democràtica els acords d'aquest Ajuntament i perquè el vot popular decidís.

La Comissió nomenada per la revisió dels noms dels carrers de la Ciutat, acordava que per mitjà d'un referèndum expressessin l'opinió respecte al nom que preferissin. La votació es podia dur a terme del 12 al 15 de setembre, dipositant les paperetes en el despatx del Cap de la Guàrdia Urbana durant les hores hàbils del dia, fent arribar la següent lletra signada per Ernest Ventós com a president, al costat de les paperetes:

'La Comissió d'aquest Ajuntament nomenada per la revisió de noms de carrers, en estudiar els noms de la Barcelona antiga va decidir que el de "Fernando VII" si bé constituïa ja una tradició barcelonina, glorificava, però la memòria d'un rei de no bon

¹⁵⁰⁸ SÁNCHEZ-COSTA, Fernando, op. cit., p. 439.

¹⁵⁰⁹ La Veu de Catalunya, 4-6-1931, Ed. Vespre, p. 3.

¹⁵¹⁰ SÁNCHEZ-COSTA, Fernando, op. cit., p. 482.

record, i cal per tant, donar un nou nom que sintetitzes el modern esperit públic de la ciutat.

Tingués en compte també que en anar a la catalanització dels noms dels carrers de la ciutat, s'havia de canviar l'actual de "Fernando VII" pel de "Ferran" i això pels que solament valoritzen l'aspecte tradicional del nou, ja és un canvi, doncs sobretot l'estranger, si el nom de carrer Fernando pot tenir un valor representativa, no seria igual en quant si el títol es carrer "Ferran".

Demés, un carrer de "Don Ferran" o representaria la continuïtat del record d'un rei odiós com és "Fernando VII", o no, tindria absolutament cap valor representatiu.

I aleshores creguérem que el millor simbolisme per aquest carrer podia ésser el glorificar una figura de tanta relació en la vida ciutadana de la Barcelona gloriosa medieval, com és "Fivaller".

Per això el nostre criteri és mantenir la idea primària de posar a l'actual carrer de "Fernando VII", el nom de carrer de Fivaller, i pels efectes de la tradició i de crèdit comercial, en els rètols del carrer remarcar: "Carrer Fivaller", abans "Fernando"¹⁵¹¹. En el referèndum popular podien votar tots els veïns¹⁵¹².

El dissabte 19, a les set de la tarda, al saló petit del Consistori, la Comissió de revisió dels noms dels carrers de la ciutat procedia al recompte públic dels vots emesos pels veïns del carrer, respecte com havia d'anomenar-se definitivament¹⁵¹³. Finalment, el plebiscit, amb presidència del tinent d'alcalde, sr Ventós, i assistència del senyor Amat, Escofet i Vilalta, es va fer l'escrutini de la votació dels veïns. El resultat va ser el següent:

Fivaller	112 vots
Fernando	126 vots
Ferran	12 vots
Fernando VII	6 vots
Vots ambigús	2 vots

L'industrial, senyor Hernández, va fer constar que els industrials, amb el seu vot (en favor de Fernando), no ho havien fet amb cap tendència política, sinó per defensar 'l'etiqueta comercial'. La Comissió de Retolació de Carrers, davant el resultat del plebiscit, havia de fer dictamen i proposar una resolució definitiva de l'assumpte¹⁵¹⁴.

¹⁵¹¹ L'Opinió, 17-9-1931, p. 3.

¹⁵¹² Ibid, p. 3.

¹⁵¹³ La Publicitat, 19-9-1931, p. 2.

¹⁵¹⁴ L'Opinió, 22-9-1931, p. 3.

En total, van votar 258 veïns i propietaris i es van abstenir 73. La Comissió de Revisió de Noms de Carrer, va argumentar que Ferran VII ja havia sofert múltiples variacions, i atenent que Fivaller suscitava simpaties, *‘la diferència de votació fou exigua malgrat d’haver-hi un grup de comercials que feu propaganda a favor del nom de Fernando’*, la Comissió decidia que s’anomenés Fivaller, sent ratificat pel plenari¹⁵¹⁵.

Els lligaires, a favor del personatge, però en contra el canvi de denominació perquè aquest Ferran, sense cognom, havia arribat a tenir tota una tradició dintre la vida barcelonina. En cas de canvi, proposaven un altre Ferran, com *‘Ferran d’Aragó o Ferran de los Ríos’*¹⁵¹⁶.

Finalment, amb la sessió del 7 d’octubre, es decidia posar Fivaller, com a homenatge a l’il·lustre Conseller patrici. En la mateixa sessió es canviava el carrer Princesa pel de Pau Iglesias¹⁵¹⁷. En la sessió del 30 de març de 1932 s’acordava concórrer en corporació a l’acte que es produïa el 3 d’abril, per solemnitzar el canvi de nom del carrer de Fernando pel de Fivaller¹⁵¹⁸.

9.5. Continuen els canvis de nom

L’agost de 1934 era editat el Nomenclàtor de les vies de la ciutat de Barcelona, amb un annex amb els carrers que ha patit modificacions, amb els gairebé 250 modificacions des de 1931, més enllà de la catalanització dels noms¹⁵¹⁹.

Destacava Hermengildo Giner de los Ríos, a la que era la Plaça Tetuan¹⁵²⁰ o el Passatge d’Alfons XII a Passatge de Bèlgica¹⁵²¹. Un altre canvi important va ser la que era Plaça del Centre, de Sants, per Ernest Ventós, després de la mort del tinent d’alcalde, que era descoberta la placa el 25 de juny de 1933¹⁵²². El nom era acordat per aclamació del consistori¹⁵²³.

El 17 d’abril de 1934 era inaugurada ‘l’Avinguda de Sabin d’Arana’, al carrer que hi havia al final del Saló García Hernández¹⁵²⁴. El 24 de juny de 1934, després d’un FC

¹⁵¹⁵ SÁNCHEZ-COSTA, Fernando, op. cit., p. 482.

¹⁵¹⁶ La Veu de Catalunya, 19-10-1932, p. 1.

¹⁵¹⁷ Gaseta Municipal de Barcelona de 1931, 12 d’octubre de 1931, p. 269.

¹⁵¹⁸ L’Opinió, 1-4-1932, p. 8.

¹⁵¹⁹ La Publicitat, 9-8-1934, p. 8.

¹⁵²⁰ Gaseta Municipal de Barcelona de 1931, 31 de desembre de 1931, p. 403.

¹⁵²¹ Gaseta Municipal de Barcelona de 1932, 11 d’abril de 1932, p. 290.

¹⁵²² La Publicitat, 4-2-1933, p. 3.

¹⁵²³ L’Opinió, 4-2-1933, p. 3.

¹⁵²⁴ L’Opinió, 18-4-1934, p. 4.

Barcelona – Atlètic de Bilbao, es va fer l'acte per donar el nom de Joan Gamper a l'antic carrer de Crisantems, que afluia al camp de Les Corts¹⁵²⁵.

En la sessió del 21 d'agost de 1934 s'aproven cinc nous canvis¹⁵²⁶, Ferran Agullo (Pol), Mestre Pérez-Cabrero, Cristòfor de Domenec, Torres de Marina i Barriada Nova de Port¹⁵²⁷.

En el període dels governs gestors, trobem retolacions, segurament amb un ús abusiu. Més enllà de donar el nom de Lerroux als Grups Escolars en detriment de Francesc Macià, trobem fins i tot que es van nomenar a carrers amb noms de regidors de l'ajuntament.

El 12 d'abril de 1935, Pich i Pon posava el nom de Jesús Ulled i Altimir, ex tinent d'Alcalde de Barcelona i ex subsecretari del Ministeri de Treball, a l'encreuament del carrer Jaume Izard amb Joan Cortada, '*donat el rellevant de la figura*'¹⁵²⁸.

---

¹⁵²⁵ La Humanitat, 26-6-1934, p. 4.

¹⁵²⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

¹⁵²⁷ La majoria no teníem un nom anteriorment, els dos primers fan referència a carrers de la Urbanització del Turó Park, Cristòfor de Domenec al de Pau Casals de la barriada de Sant Adrià, comprès des de la Carretera de Mataró al camp, Torres de Marina al carrer B de la Barriada del Pont de les Vaques i Barriada Nova de Port a la Barriada del Pont de les Vaques.

¹⁵²⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1.Alcaldia del Sr. Pich (Expedient: GM-281/1).

10. La planificació de l'urbanisme barceloní

La Barcelona de 1930 era una ciutat que havia multiplicat per nou la seva extensió en un segle, però sense cap planificació de conjunt, més enllà del pla d'Eixample. Així que la ciutat estava formada per una varietat de teixits que s'havien establert en diferents èpoques, fet que donava al mapa barceloní una imatge complexa¹⁵²⁹.

En aquestes tres dècades, la població havia augmentat un 46% i s'havia produït un gran desenvolupament de la ciutat. El casc antic s'establia com el centre del conjunt urbà, l'eixample de Cerdà continuava creixement, edificant les zones buides que faltaven per connectar el centre amb la resta de nuclis del municipi.

La indústria es va anar traslladant al Poblenou, Sants i sectors perifèrics de l'Eixample, on encara no s'havien construït maçanes a l'espera de futures requalificacions pel seu ús residencial¹⁵³⁰. El constant creixement de la ciutat va portar a la intervenció en l'habitatge obrer durant la dictadura de Primo de Rivera, amb la construcció de les cases barates d'Eduard Aunós, Milans del Bosch, Baró de Viver i Ramón Albó, però que no van solucionar el problema i les condicions dels obrers van anar a pitjor. La concentració obrera va portar a la insuficiència de molts serveis públics, com clavegueram, aigua, llum o falta d'habitatges, que va portar a l'aparició del barraquisme. Així com hi havia deficiències en les places d'escola o en l'escorxador.

L'única articulació de la ciutat eren les carreteres que en travessar els nuclis urbans es convertien en carrers principals. A partir d'aquests traçats es desenvolupava el creixement suburbà. El transport públic tampoc servia per articular la ciutat, ja que en desenvolupar-se pel sector privat seguia motius economicistes. La xarxa de tramvies sortien de Ciutat Vella i connectaven amb la zona centre de l'Eixample i algunes de les viles annexionades, però no connectaven en cap cas la perifèria entre ella. El Gran Metro i el metro transversal oferien dos recorreguts perpendiculars amb centre a la Plaça Catalunya. Tot i no haver-hi una planificació urbana trobàvem en aquests anys propostes com el pla Jaussely o el d'Enllaços de 1917, que no es van desenvolupar.

---

¹⁵²⁹ MORALES Ramírez, Gabriela, "El inicio de la vivienda obrera en Barcelona. Las Casas Baratas (1928-1931), origen, evolución y final de una tipología: un testimonio del desarrollo urbano de la ciudad". Universitat Politècnica de Catalunya. 2015, p. 61.

¹⁵³⁰ MORALES Ramírez, Gabriela, , op. cit., p. 61.

10.1. Un problema urbanístic

La nova situació amb la proclamació de la Segona República va donar pas a una nova etapa, de trencament amb les formes encara presents del vell règim absolutista i del centralisme; els arquitectes, urbanistes, sociòlegs i polítics va assentar *‘les bases conceptuals d'un nou urbanisme equivocadament progressista i social inspirat en l'interès de la col·lectivitat’*, allunyat de l'esteticisme burgès.

Els grans projectes van ser el de Nicolau Maria (arquitecte) i Santiago (enginyer) Rubió i Tudurí, que signaven el Pla de distribució en zones del territori català, avantprojecte publicat el 1932.

L'altra era el Pla per a la ciutat de Barcelona, el de la Nova Barcelona o Pla Macià del GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània), entre 1930 i 1934, que tot i no ser cap encàrrec oficial de cap institució va tenir el suport de diversos polítics catalans.

Malgrat que el pla era presentat el 1934, el GATCPAC, a partir de la revista *AC. Documentos de Actividad Contemporánea* del GATEPAC (Grupo de Artistas y Técnicos Españoles para el Progreso de la Arquitectura Contemporánea) ja denunciava la situació de Barcelona en el primer número de la revista, en el primer trimestre de 1931, on es criticava l'actuació de l'ajuntament liderat pel Comte Güell.

La principal crítica era que l'ajuntament adoptava el sistema d'urbanitzacions parcials, que no unien les diferents urbanitzacions de manera lògica i racional, no es tenia en compte la distribució de les diferents zones de la ciutat, el sistema només afavoria a interessos particulars i apostaven per un pla que permetés enllaçar cada una de les zones. Consideraven que si seguia la urbanització, seria impossible crear un pla sense destruir grans superfícies edificables.

‘El Mirador’ a les seves pàgines, assegurava el periodista Manuel Brunet i Solà que la situació *‘havia arribat a un grau tan extraordinari de caotisme que, pràcticament tothom edificava allà on volia. Quan els propietaris demanaven a l'Ajuntament que senyalés a nivells i rasants, en certs casos, se'ls havia de respondre que el Municipi no tenia projecte sobre la urbanització del barri’*¹⁵³¹.

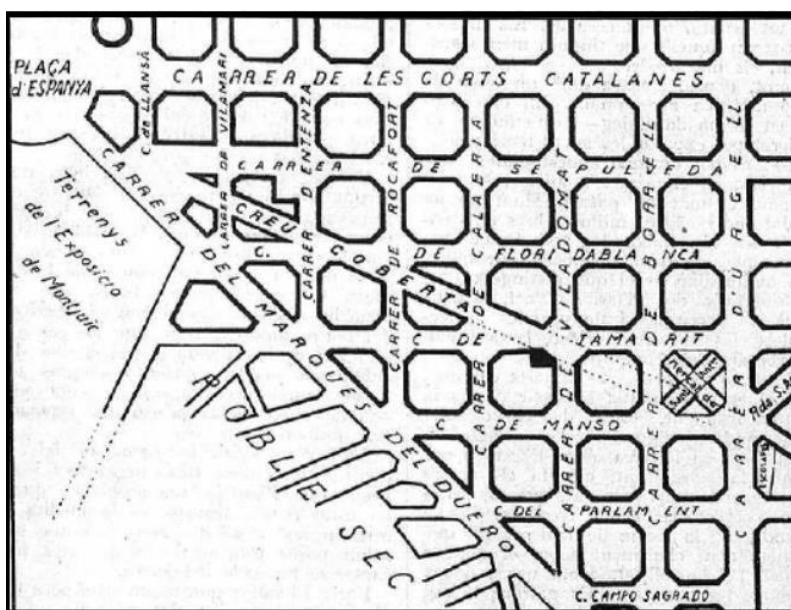
---

¹⁵³¹ El Mirador, 4-9-1930, p. 3.

Un altre exemple de la crítica al sistema d'urbanitzacions parcials seria un article de Joan Sacs (pseudònim de Feliu Elias i Bracons), on denuncia el cas del carrer de la Creu Coberta, rebatejada per "Milans del Bosch" amb l'arribada de l'Exposició Universal en honor al qual va ser Governador Civil de Barcelona entre 1923-1928.

La crítica es relacionava amb el fet que no existia un pla per tota la ciutat, sinó que s'anaven produint les obres sense un objectiu col·lectiu de ciutat. L'autor sostenia que si l'avinguda es prolongués de Plaça Espanya fins al mercat de Sant Antoni, seria fàcil construir una gran plaça perquè les cases que els anteriors ajuntaments havien permès edificar eren finques de poc preu. El passeig en les condicions d'aquell moment no tenien

cap sentit, a causa de l'embotellament, i es trobava buit de vianants. La taca negra del pla mostra, dins del traçat que s'hauria de prolongar, el terreny en què l'ajuntament liderat pel Comte Güell havia permès edificar una casa de set pisos¹⁵³².

En sessió del 29 d'agost de 1930, l'ajuntament provisional va acceptava una proposició del regidor Martí Esteve per a la creació el Consell Superior d'Urbanisme, amb els tècnics municipals, l'enginyer Vicenç Martorell i els arquitectes Nicolau Maria Rubió i Tudurí i Adolf Florensa. Aquest organisme hauria de tenir com a objectiu el d'establir d'urgència les normes perquè el creixement de la ciutat es fes de manera ordenada, fent un pla orgànic de conjunt¹⁵³³.

10.2. La proposta d'urbanització

El 6 de desembre de 1930 es celebrava a Barcelona la primera reunió de constitució del GATCPAC. Aquests arquitectes ja s'havien reunit en una exposició de treballs l'abril de 1929 a la Galeria Dalmau. Era una associació creada per un grup d'arquitectes, liderada

¹⁵³² El Mirador 1-1-1931, p. 3.

¹⁵³³ El Mirador, 4-9-1930, p. 3.

per Josep Lluís Sert i Josep Torres, i que, sense ser un encàrrec de l'ajuntament o Generalitat, va obtenir les simpaties dels dos presidents de la Generalitat, Francesc Macià i Lluís Companys, així com altres personalitats d'ERC, amb l'objectiu de modernitzar la ciutat, solucionar el problema de les barraques i acabar amb els habitatges indignes per als obrers.

El mateix alcalde Carles Pi Sunyer en el 'pressupost extraordinari del 1936' iniciava les polítiques demanades per aquesta associació per corregir els problemes que considerava que tenia Barcelona.

El grup considerava '*Barcelona com a ciutat industrial amb predomini de l'habitant obrer*' i a la vegada '*una ciutat portuària*' i amb la proposta del Grup, aeroportuària. A més de ser '*la capital d'un Estat autònom*'¹⁵³⁴. Com a conseqüència la proposta 'Barcelona futura' o 'Pla Macià' de 1934 tenia com a objectiu potenciar el caràcter industrial, obrer, portuari i de capital política de la ciutat.

El pla no era un encàrrec de l'ajuntament ni la Generalitat però va generar un gran debat i es va fer una exposició a Plaça Catalunya. Aquest projecte tenia la col·laboració de Le Corbusier, un arquitecte mundialment reconegut. El nom de Macià es va posar per retre homenatge al president després de la seva mort.

El grup proposava reestructurar la ciutat sota una urbanització racional, transformant la capital catalana en una ciutat funcional. Es considerava que era necessari una autoritat planificadora per a convertir a Barcelona en una ciutat de futur considerant '*Barcelona com a ciutat industrial amb predomini de l'habitatge obrer, i com a port de Catalunya. A més, la nostra ciutat està a punt d'esdevenir la capital d'un Estat autònom*'¹⁵³⁵. El 'pla Macià' presentava una primera etapa de cinc punts.

1. Sanejament del Districte V

El districte V, conegut popularment com a Barri Xino, era en aquell moment un barri degradat i amb una alta concentració de població. Els carrers eren estrets i amb condicions antihigièniques. El barri tenia una densitat de 1.023 habitants/hectàrea, i en algunes zones de 1.604 habitants/ hectàrea. El districte havia crescut en un barri ja altament urbanitzat.

---

¹⁵³⁴ Roca Rosell, Francesc "El Pla Macià", Edicions de La Magrana. Barcelona. 1977, p. .29.

¹⁵³⁵ Roca Rosell, Francesc, op. cit. 29

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

S'havien construït edificis de cinc pisos amb la mateixa ventilació que amb dues plantes, s'edificava en solars i horts, sense pensar en el sistema de clavegueram¹⁵³⁶.

Districte	Edificis	Total d'estades	Població 1924	Població 1930	Increment	Habitants/edifici
1	3.459	25.453	87.067	96.264	9.197	27,83
2	3.683	23.107	76.775	91.838	15.063	24,94
3	6.611	13.975	48.558	59.611	11.053	9,02
4	3.609	28.915	100.521	113.574	13.053	31,47
5	2.618	27.878	102.997	107.889	4.892	41,21
6	2.601	25.171	75.070	94.611	19.541	36,37
7	5.780	29.473	88.851	115.809	26.958	20,04
8	5.933	28.514	85.940	109.172	23.232	18,40
9	14862	32.986	95.275	140.485	45.210	9,45
10	4.036	19.743	57.396	80.502	23.106	19,95
TOTAL	53.197	255.215	818.450	1.009.755	191.305	18,98

La densitat era de més de quaranta habitants per edifici, una concentració molt elevada, que multiplicava per quatre, el d'altres districtes de la ciutat¹⁵³⁷. El sanejament del centre històric era el problema més punyent, ja que tenia una mortalitat era molt gran, del 16,08% per al districte V i 14,41% a Districte I, que incloïa el barri de Ribera i Barceloneta.

A més hi havia una alta desocupació i una manca de places escolars. En algunes zones la mortalitat arribava al 20% anual, la situació era principalment greu al carrer de l'Arc del Teatre, carrer Cid, carrer Conde de l'Asalto, carrer Berenguer o carrer de la reina Amàlia. Hi havia molts pisos degradats, amb la cuina i dormitoris sense ventilació directa, a més amb el WC donava al menjador sense altra ventilació. Aquestes habitacions, segons el grup, fomentaven la degradació física i la depressió espiritual de l'individu¹⁵³⁸.

Pel GATCPAC, davant l'estat de l'habitació i l'alta mortalitat obligava a la intervenció dels poders públics, principalment a l'habitació. I deixar el problema de circulació per

¹⁵³⁶ AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937), número 6.

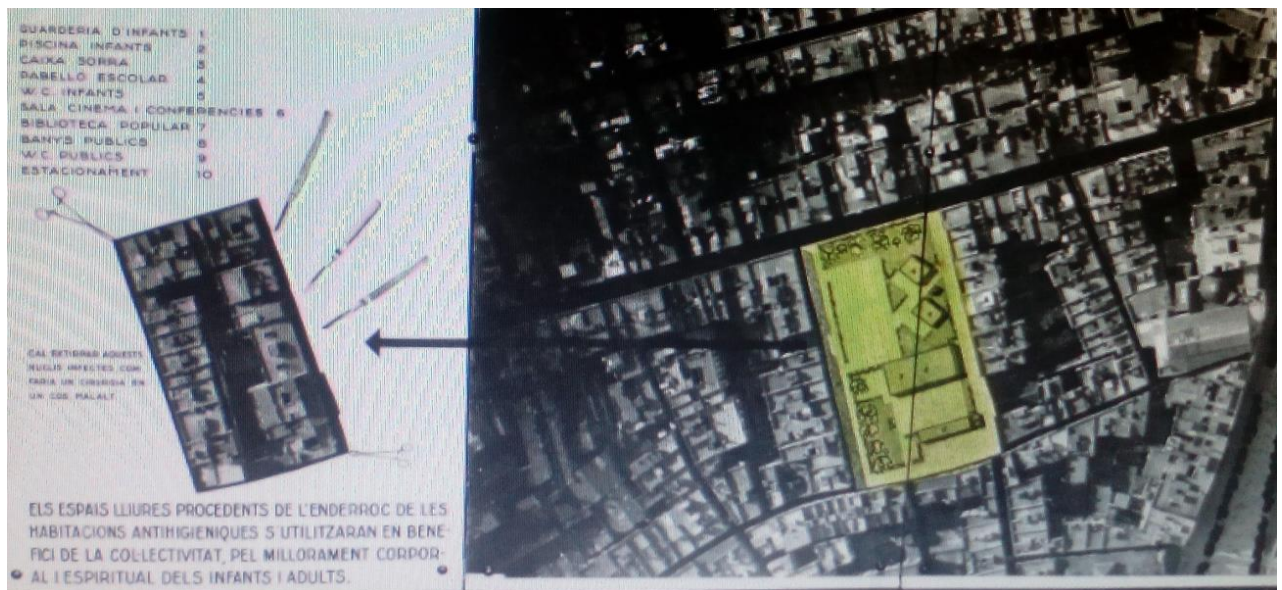
¹⁵³⁷ La Humanitat, 1-10-1933, p. 3 del Suplement.

¹⁵³⁸ AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937), número 6.

menys urgent. Era necessari el sanejament i higienització, i que els habitants tinguessin sol, aire i el contacte amb la natura.

El pla de sanejament del centre històric consistia en l'enderrocament dels nuclis habitats més mortífers i la seva substitució per verd i equipament mòbil. Però aquest pla era contradit per un sector de la burgesia local (lligat a les rendes del sòl urbà) que van aconseguir fer-lo desaparèixer en l'exposició pública del Pla que es va fer el 1935 dins del cercle 'Documents de la Nova Catalunya'¹⁵³⁹.

El GATCPAC a la vegada criticava durament el pla de partir el barri obrint avingudes com anteriorment s'havia fet amb el carrer Ferran o Via Laietana. Era més una intervenció de cirurgia que d'arquitecte¹⁵⁴⁰. L'objectiu era fer un sanejament de tot el casc antic, sent el Districte V el més degradat i per tant el més urgent, mentre es feia una crítica al Gross-Barcelona, que preveia diferents vies que travessaven ciutat vella, però que no resolien el projecte la higiene de la zona¹⁵⁴¹.

Enderroc d'una massana. En substitució s'hauria de construir un espai amb guarderia d'infants, piscina d'infants, caixa de sorra, pavelló escolar, WC per a infants, sala cinema i conferències, biblioteca popular, WC públic i estacionament.

El grup considerava que les massanes d'habitacions més degradades s'havien d'enderrocar. I que aquestes zones havien de ser utilitzades en benefici de la comunitat,

¹⁵³⁹ Roca Rosell, Francesc, op. cit, p. 31.

¹⁵⁴⁰ AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937), número 6.

¹⁵⁴¹ Roca Rosell, Francesc, op. cit, p. 27.

el millorament corporal i espiritual d'infants i adults. El GATCPAC ja havia cartografiat les zones més susceptibles de ser demolides:

Pla de sanejament case antic.

2. Zoning: Classificació de la ciutat en zones que corresponguin a les diferents funcions urbanes

El grup considerava insostenible que el creixement d'urbanitzacions parcials, que es basava en interessos personals, sense una manera lògica i racional. Era necessari un pla conjunt per a la ciutat de Barcelona.

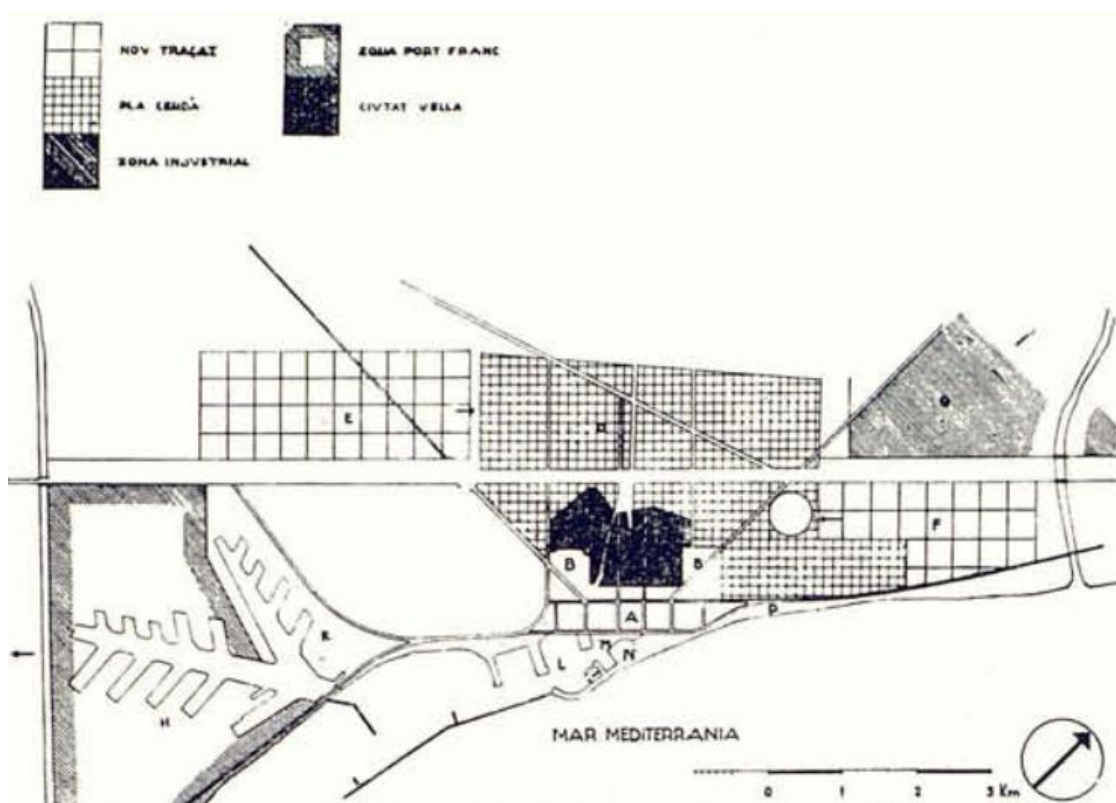
Amb el desenvolupament de les tres últimes dècades, la ciutat s'havia desenvolupat de la següent manera: a mesura que creixia la ciutat es desplaçava contínuament les indústries i es creaven zones d'habitacions al voltant de la nova ubicació de la indústria. A la vegada amb l'agregació dels pobles es formaven zones mixtes de treball i habitació, creant un perjudici per a les dues funcions.

Predomini dels treballadors de la indústria i dels serveis i les demandes de serveis (i d'espais) d'una capital politicoadministrativa serien els dos elements nous que s'introduirien, per crear una ciutat funcional¹⁵⁴². Per a acabar amb aquest caos era necessari delimitar les zones per a cada funció. Una zona d'habitació, una altra de treball, altre d'esbarjo i espais verds de separació¹⁵⁴³.

---

¹⁵⁴² Roca Rosell, Francesc, op. cit, p. 30.

¹⁵⁴³ AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937), número 7.

Mapa de la zonificació proposada pel GATCPAC (Juliol de 1934).

Com podem observar en el mapa, la zona de Sant Andreu es convertiria en la zona industrial de Barcelona, juntament amb la zona del Port Franc. Es mantindria l'eixample però al costat es desenvoluparia un nou traçat d'habitatges al nou barri del Besós i entre la Plaça Espanya i l'Hospitalet. Entre el port i la ciutat vella es convertiria en el centre administratiu i burocràtic, mentre que el port comercial es situaria al peu de Montjuïc. Finalment s'eliminaria el ferrocarril i el port es convertiria en un petit port de turisme i esport¹⁵⁴⁴.

La nova configuració de la ciutat transformava la Gran Via, el Paral·lel i la Meridiana en vies ràpides pel transit pesat i autopistes enlairades, mentre la Diagonal es convertia en una via interior. Com s'ha vist en el punt 1 d'aquest mateix capítol, el casc antic havia de ser sanejat amb la creació de nuclis verds, enderrocant habitacions insalubres, i conservant els edificis i carrers d'interès artístic i històric en el seu marc actual.

Part de la ciutat vella, la part més infecta de la ciutat, havia de ser enderrocada. Aquesta zona s'hauria de convertir en un Centre Cívic, que destinaria a construccions de caràcter col·lectiu: escoles superiors, escoles de treball, museus, biblioteques, centre de

¹⁵⁴⁴ AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937), número 7.

cooperatives, Palau dels sindicats, així com edificis destinats a les funcions de govern. Constituiria el nucli de la futura ciutat. Aquesta *city* hauria de ser el centre polític i econòmic de la ciutat, així com desenvolupar funcions de capital de l'estat autònom català.

Els únics gratacels que projecta Le Corbusier i el GATCPAC estan situats a primera línia de mar, tocant a les àrees més degradades del barri de Ciutat Vells, de la Barceloneta i de Poblenou¹⁵⁴⁵.

3. Formar un nou traçat d'Eixample

El GATCPAC reivindicava el model del Pla Cerdà, però a la vegada eren crítics. Segons el grup, tothom estava d'acord en la crítica al pla Cerdà, però aquest continuava desenvolupant-se. La massana¹⁵⁴⁶ de Cerdà deixava una part sense llum i no es corresponia a les necessitats contemporànies, a més les claudicacions respecte al pla original convertia el model d'aquell moment com inacceptable. L'eixample de Cerdà no havia previst el gran desenvolupament industrial de la ciutat, deixant espais insuficients, reduïts i dispersos, fet que mesclava la indústria i els habitatges¹⁵⁴⁷.

En el nou traçat de l'eixample, el GATCPAC proposava unes massanes de 400x400 m, que es complementarien fàcilment amb l'antiga massana, ja que una nova massana equivaldria a nou de les del Pla Cerdà.

El nou format permetria allotjar més inquilins, segons càlculs del GATCPAC, amb un creixement continuat de la població, preveïen una població d'1.685.000 barcelonins el 1960¹⁵⁴⁸. A més, s'havia de classificar els corrents de tràfic, segons gran circulació, lleugera, pesada, vies de distribució interna, de vianants, entre altres¹⁵⁴⁹.

A més de donar cabuda a més població, afavoriria que cap zona estigués a l'ombra tot el dia, la proposta apostava per donar a cada massana banys públics, biblioteca popular, botigues, cafè, tallers i magatzems, piscina, guarderia, caixa de sorra i un petit jardí.

---

¹⁵⁴⁵ Roca Rosell, Francesc, op. cit. 30.

¹⁵⁴⁶ *Mansana (o massana) és el concepte teòric encunyat per Ildefons Cerdà per a definir la seva proposta: fer masies (o masos) urbans a l'interior de la xarxa viària del seu eixample, per tal de superar indirectament l'oposició camp-ciutat. Altres formes (mançana, "manzana", illa) són lèxicament confuses i teòricament buides de contingut. Roca Rosell, Francesc, op. cit.

¹⁵⁴⁷ Roca Rosell, Francesc, op. cit, p. 28.

¹⁵⁴⁸ AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937), número 1.

¹⁵⁴⁹ Roca Rosell, Francesc, op. cit., 38.

4. Lligam de la ciutat amb el mar

El ferrocarril, la indústria i els tinglados de port separaven a Barcelona del mar i la feien viure d'esquena al Mediterrani. El grup considerava imprescindible recuperar la comunicació de la ciutat amb el mar, una de les millors qualitats perdudes. A la vegada crear una zona marítima de repòs i vacances en les platges properes al municipi, al pla de Llobregat.

Les platges de la ciutat de Barcelona estaven infeccionades pels residus i indústries properes i la costa cap a Mataró, la carretera ja era insuficient pel trànsit industrial. Per tant la millor opció per a crear aquesta Ciutat de repòs i vacances era des de l'Estany del Remolar fins a les costes del Garraf¹⁵⁵⁰. Aquesta ciutat estaria connectada amb Barcelona a través de la prolongació de la Gran Via de les Corts Catalanes (després Autopista de Castelldefels)¹⁵⁵¹.

El GATCPAC proposava construir cases desmuntables, de cost mínim, que permetés als ciutadans de totes les classes gaudir de l'aire pur, el mar i la natura. El 22 de desembre es creava legalment el projecte per a crear La Ciutat de Repòs i Vacances en uns terrenys situats als municipis de Gavà, el Prat de Llobregat, Viladecans i Castelldefels, en aquell moment un terreny pantanós¹⁵⁵².

El projecte va arribar a sumar 800.000 socis, el que representava més del 25% de la població de Catalunya. En aquesta ciutat verda hi hauria una oferta de platja i bosc, combinat amb horts de lloguer, hotels, sanatoris i entreteniment. Dins de l'entreteniment podríem trobar camps d'esports, cinema a l'aire lliure, entre altres serveis. El projecte podria ser utilitzat per a la classe treballadora durant el cap de setmana, principalment de Barcelona i rodalia, sortides dels escolars durant la setmana o en període de vacances, o per a cures mèdiques, així com per esport o oci¹⁵⁵³.

5. Noves ordenances municipals

Les ordinacions en aquell moment afavorien els vells procediments de construcció, la construcció d'habitacions insalubres i especulació particular. Era necessari una

---

¹⁵⁵⁰ AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937), número 7.

¹⁵⁵¹ Roca Rosell, Francesc, op. cit. 36.

¹⁵⁵² Roca Rosell, Francesc, op. cit. 35.

¹⁵⁵³ Roca Rosell, Francesc, op. cit. 37.

modificació que preveies les reformes pels edificis de nova planta, amb disposicions més d'acord amb la construcció moderna (com eliminar patis de ventilació, etc.).

10.3. La Casa Bloc

Els elements fonamentals, com la Casa Bloc, la Cooperativa de la Ciutat de Repòs i Vacances o el sanejament de la ciutat antiga van ser adoptats o sostinguts per Ajuntament o la Generalitat.

Per als habitatges obrers, l'*Institut Contra l'Atur Forçós i el Comissariat de la Casa Obrera*, organismes dependents de la Generalitat de Catalunya, va encarregar al GATCPAC la construcció d'habitatge social a baix cost. El mateix president, Francesc Macià, apostava per la fórmula de 'la caseta i l'hortet'¹⁵⁵⁴.

El GATCPAC considerava que tot individu tenia dret a un habitatge. La casa unifamiliar permetia construir a baix cost a causa de la flexibilitat que les solucions en altura no proporcionaven (a causa del cost de l'estructura, cimentació, escales, distribució de serveis, etc.)¹⁵⁵⁵. Però un inconvenient era el gran consum de sòl que es necessitava. A la vegada que es posava l'accent en el contacte amb la natura, el sol, la llum i l'aire (ventilació). Així com en l'aïllament dels sorolls del carrer o de cases contigües i la temperatura. L'habitatge no només havia de ser confortable materialment, sinó també tenien dret a confort espiritual¹⁵⁵⁶.

El GATCPAC considerava que les cases barates de la dictadura no eren econòmicament aconsellables. Des del punt de vista urbanístic eixamplava la ciutat sense mesura, ja que les cases no quedaven integrades al teixit urbà. Estant en assentaments aïllats, sense equipament i lluny dels llocs de treball. Aquest model a més obligava a augmentar el pressupost de conservació urbana i obliga als individus a fer llargues distàncies amb el cost que comporta el transport¹⁵⁵⁷.

Les cases barates en conjunt no va ser una solució pel problema obrer, la poca qualitat i la mala connexió amb la resta de la ciutat va produir que aquest projecte de la dictadura no fos una solució per a la creació d'un habitatge digne pels obrers.

---

¹⁵⁵⁴ MORALES Ramírez, Gabriela, , op. cit., p.15 .

¹⁵⁵⁵ Ibid., p. 61.

¹⁵⁵⁶ Ibid., p. 62.

¹⁵⁵⁷ Ibid., p. 63.

El 13 de juny de 1932, quedava aprovat (publicat el 22 de juny de 1932) l'important decret de creació del Comissariat de la Casa Obrera que sota presència de J. Aiguader, estaria compost per diversos representants d'organismes locals – L. Sayé, J. Dencàs, JM de Sucre i J. Torres Clavé, JB Subirana i JL Sert, ratificava en Comitè Executiu, la construcció de les petites cases de Sant Andreu.

En l'acte de constitució de la Casa Obrera, que portava data del 17 de juny de 1932, van assistir Sert, Subirana i Torres Clavé, n'extraiem un paràgraf d'interès: *'El Dr. Jaume Aiguader proposa la construcció d'un tipus de Bloc per emplaçar en terrenys municipals i en zones d'habitació obrera'*.

El 12 de març de 1933 era lliurat per sorteig els deu habitatges de Sant Andreu i es col·locava la primera pedra de la Casa Bloc. Entre 1932 i 1933 es va construir el Grup d'Habitatges Obrers, un conjunt de cases seguint el criteri del GATCPAC 'd'habitatge mínim'.

En aquesta construcció es va portar un control exacte de les hores de treball dels jornalers, així com el material utilitzat, per a poder calcular el cost exacte de l'obra. La zona escollida va ser al districte de Sant Andreu, ja que es cercava un barri en zona urbanitzada, propera a la xarxa de transport i als centres de producció.

La casa era de dues plantes, per a ocupar el mínim espai. La superfície habitable era de 70 m², 35 metres cada planta on calia afegir un petit jardí. Els habitatges disposaven de tres habitacions, cuina, menjador-sala d'estar i bany, ubicat a l'interior de la casa. La distribució permetia que totes les peces ventilessin cap a l'exterior, a més dels serveis col·lectius, els banys eren de caràcter individualitzat.

El 1933 s'acabava el grup de 10 cases¹⁵⁵⁸, davant d'aquest assaig exitós, s'iniciava la construcció de 199 cases. La densitat prevista era de 1.140 habitants per hectàrea. El 13 de març de 1933 es va iniciar el projecte de la Casa Bloc, un projecte més ambiciós que l'anterior que no finalitzaria fins després de la Guerra Civil, on aquestes cases experimentals formaven un mòdul d'habitatges.

---

¹⁵⁵⁸ L'Opinió, 16-3-1933, p. 9.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

El bloc d'habitatges, a més, tenia el benefici que deixava prou espai per als serveis col·lectius, com centres sanitaris, escoles, guarderies, cooperatives, zones esportives, etc. cada mòdul havia de ser una unitat completa i autosuficient¹⁵⁵⁹.

---

¹⁵⁵⁹ MORALES Ramírez, Gabriela, op. cit., p. 72.

11. L'urbanisme en el període de l'alcaldia d'Aiguader

El període del primer govern municipal de la República va estar marcat per l'austeritat, totes les obres havien estat aturades, amb una planificació centrada a aconseguir un pla d'enllaços ferroviaris, que transformes la circulació dels trens a la ciutat.

La política d'austeritat es va estendre també a la comissió municipal d'Eixample. La comissió tenia com a base la llei de l'any 1880, on l'Estat cedia a l'Ajuntament tots els impostos que es recaptessin en les zones d'eixample i l'ajuntament estava obligat a esmerçar aquesta quantitat en despesa d'urbanització, això feia que la Comissió tingués un pressupost propi i amb certa autonomia administrativa.

De 1923 a 1931 es duplicava el paper de l'Eixample, l'ajuntament republicà en entrar es va obligar a fer aquesta obra d'austeritat i no fer cap obra definitiva, mantenint una política de manteniment, reparació i conservació dels carrers¹⁵⁶⁰.

A més, en el conjunt, les obres es van centrar en el sanejament, amb l'enderrocament i remodelació que canviarien la fisonomia d'alguns barris.

11.1. La Caserna de Sant Carles i Sant Pau

Una de les obres principals en aquest període s'iniciava en la sessió del 24 d'abril, amb una proposició perquè l'alcalde es dirigís a l'autoritat competent per raons urgents d'higiene i perill d'enderrocament, desallotgés la Caserna de Sant Carles, passés a propietat de l'ajuntament i s'autoritzés l'ajuntament perquè procedís al seu immediat enderrocament i fossin convertits en jardins públics amb una guarderia infantil¹⁵⁶¹.

La caserna estava en un deplorable estat sanitari i es considerava que fins i tot constituïa en un perill per la barriada de la Barceloneta. El capità Merino, enviat especial del Ministre de la Guerra, havia informat favorablement de l'afer¹⁵⁶², i el juliol del mateix any només faltava l'ordre del Ministeri de Guerra¹⁵⁶³ per començar l'enderrocament. També es demanava que fos lliurada la Caserna de Sant Pau, per construir un Grup Escolar, concretament el Grup Escolar 'Collaso', una necessitat pel Districte V¹⁵⁶⁴.

---

¹⁵⁶⁰ L'Opinió, 17-10-1931, p. 2.

¹⁵⁶¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 27 d'abril de 1931, p. 15.

¹⁵⁶² La Publicitat, 10-6-1931, p. 3.

¹⁵⁶³ La Veu de Catalunya, 18-7-1931, Ed. Vespre, p. 6.

¹⁵⁶⁴ La Publicitat, 10-6-1931, p. 3.

Finalment, el 28 d'agost s'entregava a la ciutat les casernes de Sant Pau i Sant Carles, traslladant de la caserna de Sant Carles a les quadres del Picadero, del carrer del Comerç, el bestiar que tenia en aquell moment la caserna¹⁵⁶⁵. Per l'entrega assistia el personal designat de la Quarta Divisió, una delegació de la Junta Mixta d'Urbanització i Aquarterament, i la designada per l'Ajuntament, representada pel Tinent d'alcalde senyor Jové¹⁵⁶⁶. Els tràmits per enderrocar començaven immediatament, amb el concurs privat per l'enderroc de Sant Carles que quedava obert fins al 2 de setembre¹⁵⁶⁷.

El 8 de maig de 1932 se celebrava una festa organitzada per la Unió d'Entitats de la Barceloneta, per la inauguració de la plaça oberta per l'enderrocament de la Caserna de Sant Carles, i l'ajuntament, per donar més relleu a la festa decidia prestar la Banda Municipal per fer un concert i perquè la brigada municipal procedís a la construcció d'un empostissat en la plaça, així com es facilitessin plantes, ramatges i altres motius d'ornamentals¹⁵⁶⁸.

Convocats pel tinent d'alcalde del Districte I, Josep Jové, es van reunir les entitats de la Barceloneta, per tractar la urbanització de la nova plaça, perquè manifestessin l'aplicació i urbanització que requeria aquella plaça perquè respongués a les veritables necessitats dels ciutadans d'aquell barri marítim. Per unanimitat la conveniència, sense malmetre la grandiositat de la plaça, era que l'ajuntament hi bastís un grup escolar per una cabuda de mil infants, i la resta de la plaça convertir-la en jardí, creant un petit parc¹⁵⁶⁹.

La nova plaça era anomenada Plaça de Sant Carles, un projecte encarregat a l'arquitecte Sert¹⁵⁷⁰, que era inaugurada oficialment el 14 de maig de 1932, amb Francesc Macià, el seu secretari Alavedra, conseller de Sanitat i tinent d'alcalde del districte, Jové i el regidor del mateix districte Alomar¹⁵⁷¹.

---

¹⁵⁶⁵ La Publicitat, 27-8-1931, p. 2.

¹⁵⁶⁶ La Publicitat, 28-8-1931, p. 5.

¹⁵⁶⁷ L'Opinió, 28-8-1931, p. 3.

¹⁵⁶⁸ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 18 d'abril de 1932, p. 304.

¹⁵⁶⁹ L'Opinió, 4-5-1932, p. 12.

¹⁵⁷⁰ L'Opinió, 14-5-1932, p. 7.

¹⁵⁷¹ L'Opinió, 17-5-1932, p. 7.

Imatge extreta de L'Opinió del 17 de maig de 1932.

Per la Caserna de Sant Pau, el 6 de març de 1932 s'inaugurava les obres d'enderrocament de la caserna de Sant Pau del Camp, on havia d'anar el nou grup escolar, i les obres no finalitzarien fins al 1935, quan es crearia un Grup Escolar amb capacitat per 1.600 alumnes.

11.2. Prolongació de la platja de Barcelona

L'alcalde Jaume Aiguader, en una entrevista a l'*Opinió* declarava que *'una de les primeres coses que pensem portar a cap en matèria urbanística, és el donar vies a Barcelona. La nostra ciutat, situada a la mateixa vora de la mar, sembla que en visqui quilòmetre lluny, i això s'ha d'acabar'*, fet que es convertia en un projecte, de Vicent Martorell, de prolongar la Gran Via fins a Castelldefels.

L'alcalde lliurava al president Macià els plànols de la millora, que proposava allargar fins al Llobregat en línia recta, travessar per un pont ja construït, que en aquell moment tenia vuit metres d'amplada i s'havia d'eixamplar fins als cinquanta, i en arribar al Prat, faria una corba per no afectar fabriques ni l'estació de ferrocarrils que faria l'obra més cara si s'haguessin de fer expropiacions cares i que podrien portar dificultats afegides.

Després baixaria fins a prop del mar, tocant a l'Aeròdrom i allà es convertiria en Passeig Marítim durant deu quilòmetres fins al Garraf, on s'establiria la zona de bany, ja que es

considerava que les pròpies de Barcelona-ciutat, per la seva proximitat al port i la sortida d'aigües residuals, suposaven un perill per la salut¹⁵⁷².

El projecte de prolongar la carretera fins a la platja de Barcelona estava estretament lligat a la Ciutat del Repòs. L'Ajuntament de Barcelona prenia un acord municipal per adreçar-se a Viladecans, Gavà i Castelldefels sol·licitant la creació d'una mancomunitat municipal per a administrar una zona¹⁵⁷³.

La zona coincidia plenament amb la proposta del GATCPAC, on Barcelona tindria la seva platja¹⁵⁷⁴. El grup d'arquitectes justament presentava el 2 de març de 1933 una exposició a la plaça Catalunya sobre els plans de la nova platja de Barcelona 'La Ciutat de Repòs'. L'exposició es feia del 2 al 15 de març en un local cedit per l'Ajuntament als subterranis de la Plaça Catalunya, amb una sèrie de conferències explicatives¹⁵⁷⁵.

A l'Ajuntament de Barcelona, el 21 de març de 1933, el GATCPAC feia una conferència al Saló de Cent de la Casa de la Ciutat, per desenvolupar una conferència sota el nom de 'La Ciutat de Repòs, Futura Platja de Barcelona'¹⁵⁷⁶.

El principi d'una mancomunitat la van ratificar els ajuntaments dels diferents municipis¹⁵⁷⁷, on fins i tot es sumava el municipi del Prat de Llobregat, que va decidir posar-se malgrat que en un inici el terme municipal no estava inclòs en el projecte¹⁵⁷⁸.

Es van sumar a la Junta per la Ciutat de Repòs i Esbargiment amb l'adhesió de la FET (Federació d'Empleats i Tècnics de Catalunya), com també la Federació de Cooperatives de Catalunya¹⁵⁷⁹.

---

¹⁵⁷² L'Opinió, 4-10-1931, p. 5.

¹⁵⁷³ Els límits: a l'Est, la línia divisòria del terme municipal de Viladecans amb els de Prat de Llobregat i Sant Boi de Llobregat; a migdia, la mar; a Ponent, el camí que va es de l'estació de Castelldefels fins a la platja i la prolongació en línia recta de l'esmentat camí fins a lloc de la platja, situat a 1.600 metres de l'encontre amb la mar de la línia dels termes municipals de Castelldefels i Gavà; al Nord, la línia recta que uneix el lloc situat damunt de la divisòria Est, a .1300 metres des de la mar, i l'encreuament del camí limit a ponent, amb l'anomenada Travessera de la Girona.

¹⁵⁷⁴ L'Opinió, 28-7-1932, p. 7.

¹⁵⁷⁵ ALONSO i Sainz, Jesús i MASCARELL, Ferran "G.A.T.C.P.A.C., 1928-1939 : una nueva arquitectura para una nueva ciudad = a new architecture for a new city", Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Barcelona. 2006, p. 114.

¹⁵⁷⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 22/1933. Conferència Al Saló de Cent de la GATCPAC (17 de Març)

¹⁵⁷⁷ La Publicitat, 1-3-1933, p. 3.

¹⁵⁷⁸ ALONSO i Sainz, Jesús i MASCARELL, Ferran, op. cit., p. 148

¹⁵⁷⁹ La Veu de Catalunya, 25-8-1933, p. 7.

Per realització de la Ciutat de Repòs i de Vacances, la Generalitat acordava posar sota el seu patronatge la Cooperativa Popular La Ciutat de Repòs i de Vacances, per tant, era d'utilitat pública. En ser necessària la intervenció de la Generalitat en algunes obres, s'establí una Ponència de relació entre Generalitats, els ajuntaments dels termes afectats i la Cooperativa¹⁵⁸⁰.

El Conseller d'Economia i d'Agricultura, Joan Comorera (USC), instava el 29 de març de 1934 a l'Ajuntament de Barcelona a nomenar un representant per l'estudi de la realització d'un Projecte de Ciutat de Repòs i de Vacances per la que calia crear un Comitè d'Enllaç entre els Municipis afectats¹⁵⁸¹. El representant nomenat de l'ajuntament barceloní en la sessió del 30 d'abril era Estanislau Duran i Reynals¹⁵⁸².

El 13 d'agost de 1933 ja s'havia instal·lat una "caseta desmuntable" a Castelldefels¹⁵⁸³. El juliol de 1934 ja s'havien construït en el Prat instal·lacions capaces per 2.000 banyistes, sis pavellons corresponents a les casetes i als grups sanitaris, dutxes, lavabos, entre altres. El central, construït provisionalment estava el destinat al Bar-restaurant. Només era una vaga idea del que havia de ser la completa urbanització de la platja del Prat i una demostració del que hagués pogut ser¹⁵⁸⁴.

11.3. La platja de Barcelona

Com s'ha assenyalat la pròpia platja de Barcelona-ciutat, per la seva proximitat al port i la sortida d'aigües residuals, suposava un perill per la salut¹⁵⁸⁵. Per solucionar també aquest darrer problema, i higienitzar les platges de la ciutat, més enllà de cercar alternatives en municipis propers, es constituïa una Comissió integrada per Josep Alomar, Enric Sànchez i Joan Domènech, on també es convidava al comandant de Marina a formar part, o designar, per raó de jurisdicció¹⁵⁸⁶.

La manca d'higiene de les platges de Barcelona, es devia principalment a què les aigües residuals de les clavegueres barcelonines desembocaven tocant mateix a la platja de Can Tunis; les aigües residuals del Bogatell desembocaven al costat de la platja de la

---

¹⁵⁸⁰ L'Opinió, 11-5-1934, p. 2.

¹⁵⁸¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

¹⁵⁸² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276.Expedient General.

¹⁵⁸³ ALONSO i Sainz, Jesús i MASCARELL, Ferran, op. cit., p. 148

¹⁵⁸⁴ L'Opinió, 31-7-1934, p. 15.

¹⁵⁸⁵ L'Opinió, 4-10-1931, p. 5.

¹⁵⁸⁶ Gasetta Municipal de Barcelona de 1932, 8 de febrer de 1932, p. 90.

Barceloneta, i fins i tot es rumorejava que tots els residus de l'Hospital d'Infecciosos que hi havia a l'extrem del Parc de la Ciutadella anava a parar al mar¹⁵⁸⁷.

Sota presidència del tinent d'alcalde Domènec Pla, la comissió per a la neteja i abelliment de les platges de Barcelona, amb representant de la Comandància de Marina, sots-delegat marítim, senyor Sivera¹⁵⁸⁸, aprovava projectes per un pla d'immediata realització que consistia en la neteja diària de la platja des del Passeig Nacional de la Barceloneta fins a la barriada de Somorrostro.

També la recollida domiciliaria d'escombraries en els grups de barraques tolerades a les platges de Mar Bella, Bogatell i Gas. A més, un seguit d'obres que consistirien en la instal·lació d'unes reixes als desguassos de les col·lectores de la Llacuna, Bogatell i Rec Comtal, prou espesses per a privar la sortida al mar de les matèries que arrossegueu, la qual cosa comportaria un servei d'entreteniment de les esmentades reixes i el transport diari dels pòsits que es formen en les mateixes als gàngils que els llançaran a alta mar.

A més, les obres consistien també en la construcció de tres instal·lacions sanitàries, proveïdes de servei de llocs comuns dotats d'aigua corrent, situats a la platja i immediats als grups de barraques¹⁵⁸⁹.

11.4. La Rambla de les Flors

El 1930 es creava el Patronat de la Rambla de les Flors, que tenia com a objectiu revitalitzar aquest tram de la Rambla. Amb la proclamació de la República, el patronat passava a ser presidit per Domènec Pla (i posteriorment Ventalló). El 1933, el mercat de flors s'estava morint, de trenta parades que hi havia, vuit estaven buides. Moltes aguantaven a l'espera d'una solució¹⁵⁹⁰.

Entre els principals projectes trobem a mitjans de 1932 l'obertura d'un concurs al Patronat de la Rambla de les Flors per a construir paradetes pels floristes. L'objectiu era donar aixopluc als floristes, que fins al moment estaven a la intempèrie.

L'ajuntament, pel concurs, concedia al Patronat de la Rambla de les Flors el soterrani de la Plaça de Catalunya, des del dia 16 al 30 de novembre per exposar els projectes

---

¹⁵⁸⁷ L'Opinió, 12-7-1934, p. 7.

¹⁵⁸⁸ L'Opinió, 28-4-1933, p. 3.

¹⁵⁸⁹ L'Opinió, 18-6-1933, p. 7.

¹⁵⁹⁰ La Veu de Catalunya, 11-10-1933, Ed. Matí, p. 17.

presentats al concurs d'idees en forma gràfica per a la millora dels llocs de venda de flors de l'esmentada Rambla i de cartells per a la seva propaganda. Una cessió que es feia gratuïtament i la instal·lació anava a càrrec de l'Oficina municipal d'Ornament públic, i facultava el seu cap per utilitzar els elements que calgués per a la presentació i decorat de l'esmentada exposició¹⁵⁹¹.

Tots els projectes demostraven una preocupació de monumentalitat, ja que la Rambla era el carrer més concorregut de Barcelona i no es podia dificultar el transit ni fer augmentar les aglomeracions. Però el concurs va ser declarat nul. Se'n van presentar 16, però cap d'elles es va considerar aprofitable¹⁵⁹².

Per a solucionar el problema el patronat va decidir encarregar la confecció de nous projectes a *Fomento de las Artes Decorativas* (arquitectes J. Baca i J. Soteras) i al GATEPAC (G.E). Davant els projectes, en no haver consens es decidia construir una paradeta de cada model, per a poder jutjar una vegada construïts aquests i permeten que es manifestés la crítica periodística i publica.

El 16 de setembre de 1933, amb la presència del president del Patronat, Joaquim Ventalló, s'inauguraven les dues paradetes, la projectada pel GATCPAC i la de Foment de les Arts Decoratives¹⁵⁹³.

Les propostes de Foment de les Arts Decoratives i GATCPAC. Extret de l'AMCB. Patronat de la Rambla de Les Flors: Concurs Quiosc. Resolució Definitiva. Documentació Vària¹⁵⁹⁴

¹⁵⁹¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 2 de novembre de 1931, p. 301.

¹⁵⁹² L'Opinió, 9-9-1933, p. 3.

¹⁵⁹³ L'Opinió, 17-9-1933, p. 3.

¹⁵⁹⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-161. Patronat de la Rambla de Les Flors: Concurs Quiosc. Resolució Definitiva. Documentació Vària.

La totalitat dels floristes de la Rambla feien una nota després de les parades de prova, davant de les crítiques que s'havien produït, on remarcaven que en mig segle les parades hi havien canviat tres cops i el tipisme havia continuat “malgrat la il·luminació elèctrica, la pavimentació de l'asfalt, la modernització dels establiments, les cartelleres i columnes d'anuncis o els quioscos de diaris i llibres.

Per tant, defensaven les parades davant les crítiques perquè es creés un recer per als que l'ocupaven i per a les flors, assenyalant que *‘el tipisme és el mercat i no la materialitat d'unes parades’* i justament els botiguers eren els que havien demanat al Patronat de la Rambla noves parades. Principalment, perquè com estaven a la intempèrie, es compraven les flors als matins als majoristes, i s'havien de llençar el vespre o l'endemà per no poder-les resguardar de les inclemències del temps¹⁵⁹⁵, però sense que es trobés una solució definitiva al final del període republicà.

A més la tasca del Patronat va anar encaminada a revitalitzar i dignificar la via. El gener, de 1933, el Patronat obria un concurs de cartells de propaganda de la Rambla de les Flors, amb un centenar de cartells que van rivalitzar per portar els barcelonins a comprar flors, que van ser exposats des del 25 de març als soterranis de la Plaça de Catalunya.

El 14 d'abril també es celebrava el concurs pel primer aniversari de la proclamació de la República¹⁵⁹⁶. En el novembre de 1931 es fa el primer concurs de crisantems, el 1932, el segon, organitzat entre els venedors¹⁵⁹⁷. Així com diversos concursos més, com el concurs d'hortènsies i alfàbregues, organitzat pel Patronat el 23 de juny de 1931. El jurat integrat per Ventalló, Casses-Abarca i Rubió, juntament amb els altres membres del Patronat, que es reunia a la Direcció del Mercat de Sant Josep per deliberar i comunicar el fall el mateix dia amb un premi de cent, dos de cinquanta i quatre de 25 pts, que s'atorgava a lloc de venda més bell *‘de les xamoses plantes típiques de la revetlla de Sant Joan’*¹⁵⁹⁸.

Els concursos tampoc es van acabar en l'època dels governs gestors, celebrant-se el 20 de juny de 1935, la inauguració de la Fira i Concurs de Clavells, pel Corpus, organitzat pel Patronat¹⁵⁹⁹. En el mes de novembre també es celebrava el Vè concurs de crisantems¹⁶⁰⁰.

---

¹⁵⁹⁵ La Veu de Catalunya, 11-10-1933, Ed. Matí, p. 17.

¹⁵⁹⁶ L'Opinió, 12-4-1932, p. 4.

¹⁵⁹⁷ L'Opinió, 6-11-1932, p. 2.

¹⁵⁹⁸ La Publicitat, 23-6-1931, p. 3.

¹⁵⁹⁹ La Humanitat, 21-6-1935, p. 5.

¹⁶⁰⁰ Mundo Gráfico, 27-11-1935, p. 42.

12. L'urbanisme en el primer període de Carles Pi Sunyer

El nou govern municipal, malgrat les limitacions per l'estat de l'economia, tenia el propòsit de fer un programa d'obres públiques que s'havia d'anar incrementant i sent més ambiciós a mesura que es recuperava l'economia.

Per dur a terme aquest propòsit, les funcions d'Urbanització i Eixample s'unien en un sol departament, sota ordre d'Estanislau Duran i Reynals. Com explicava el mateix Carles Pi Sunyer, havia la incapacitat de fer grans obres, però sí que es permetia fer obres modestes de pocs diners, *'obres al detall, arreglar una cantonada, obrir una placeta, convertir un solar en un espai verd. Solucionar problemes fins llavors descuidats'*.

També havia la intenció de revaloritzar els tresors de la Barcelona medieval, com a grans grups a restaurar es va situar el conjunt d'edificis de la Plaça del Rei i voltants, les Drassanes i els locals on abans estava l'Hospital de la Santa Creu¹⁶⁰¹.

12.1. El Pla de Reforma de 1934

El 9 de maig de 1934, el conseller-regidor d'Urbanització i Eixample, Estanislau Duran i Reynals, presentava al Ple consistorial un nou pla de reforma de Barcelona.

La primera solució a l'expansió, es va articular un pla d'urbanització de Barcelona el 1859. Ildefons Cerdà va articular la ciutat nova amb el cas antic, on s'havia d'obrir tres vies, la prolongació dels de Pau Claris i Enric Granados, que arribessin fins al Port i un de transversal que es va anomenar Gran Via C.

Tots tres estaven projectats en línia recta, inflexiblement. Aquesta part del pla va quedar paralitzada, però més tard es va fer el Pla Baixeres, que conservava els tres carrers del Pla Cerdà, per establir una sèrie d'urbanitzacions complementàries de les quals calia tirar a terra les tres quartes parts de la ciutat vella.

El 1906, Pere Falqués va adaptar el Pla i va començar a portar a cap l'obertura d'una de les tres vies, que havia d'arribar fins al port. Concretament el carrer de Pau Claris fins a la Llotja, que seria anomenada Via Laietana. La reforma va portar a tirar cases, palaus, veritables relíquies d'art i història.

---

¹⁶⁰¹ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 206.

El 1918 es va encarregar a l'arquitecte Antoni Darder que estudiés la modificació de les altres dues grans vies. Amb un *criteri urbanístic modern*, es fa un nou traçat de la Via C, que consistia a bifurcar la Plaça Nova, una branca seguia Portaferrixa, tirant a terra les cases del cantó esquerre, i l'altre que anava a sortir a la Rambla, a l'altura de la Boqueria per la corba del carrer Cardenal Casanyes. Les dues branques es perllongaven a l'altra banda de la Rambla, pel carrer del Carme i carrer Sant Pau. Ara bé: com que el Pla Darder no només modificava del Pla Baixeres el traçat de les vies B i C i deixava subsistents tots els altres inconvenients, resultava que la ciutat de totes maneres, quedava feta a trossos.

Davant d'això, el 1928, l'Ajuntament obria un concurs d'idees sobre com calia unir el casc antic amb l'Eixample. L'arquitecte Joaquim Vilaseca va fer un nou pla d'urbanització i enllaç. A principis de 1930, Vilaseca lliurava la memòria i els plans del seu treball, que l'ajuntament acordava aprovar en principi i exposar al públic.

En arribar al càrrec Duran i Reynals al Departament d'Urbanització i Eixample, només es va haver de resoldre les reclamacions formulades en el període d'exposició pública i portar el dictamen al Ple per l'aprovació definitiva del pla.

El que es trobava era que els plans antics, encara vigents en aquell moment, destrossaven gran part del casc antic. Per eixamplar el carrer del Bisbe, per exemple, s'havia d'enderrocar mitja Catedral, mig Palau Episcopal i mig Palau de la Generalitat. Per a eixamplar el carrer Montcada s'havien de tirar a terra les façanes de les cases comtals. Per tant, l'aprovació d'un nou pla era una necessitat¹⁶⁰².

12.2. El Pla Vilaseca

Pel pla Vilaseca ja era una preocupació i es feia tot el possible per respectar els conjunts monumentals i els edificis que tenien un interès històric i artístic, a més, Intentant posar-los en valor. A més, tenia en comptes altres aspectes més moderns per la ciutat, com el problema de la circulació i l'equilibri entre un transit còmode i ràpid i la conservació del casc antic.

La construcció de les grans vies encara es considerava una necessitat intentant fer tangents als carrers on estava concentrat els comerços, i per tant que no es veiessin afectats carrers com Portaferrixa o la Boqueria que podria portar més perjudicis.

---

¹⁶⁰² L'Opinió, 10-5-1934, p. 16.

A més, contenia la construcció d'una via no prevista en cap pla anterior, que va de Plaça Catalunya a Ronda Sant Antoni, estudiada de manera que, salvant les expropiacions necessàries perquè el carrer surtís a la Plaça Catalunya, tot l'altre es podia fer amb un cost relativament petit. Aquest Pla solucionava completament el problema urbanístic del Casc Antic i anul·lava, no tan sols el terrible Pla Baixeres, sinó tota aquella sèrie d'alineacions més antigues.

En el pla calia modificar la Plaça de la Catedral, on calia desplaçar la casa gremial dels Sabaters (que seria trasllada el 1950 a la Plaça Sant Felip Neri), com també era necessari traslladar la casa Padellàs, que seria portada a la Plaça del Rei, on el pla era treure la font i posar un paviment noble de llosanes de pedra, que aprofitant es portaria a fer l'excavació que es van trobar de restes romanes.

També és important, la voluntat de resoldre els problemes d'alineació. L'ajuntament havia de tenir prevista la urbanització de totes les zones del seu terme municipal, i evitar que es fessin sense estar subjectes a un pla. En aquell moment estava en estudi la urbanització de la zona del Besòs i del turó de Monterols¹⁶⁰³.

Les diferents vies transversals:

En el cas de la Via Transversal, coneguda com a Via C, la nova planificació partia d'Arc del Triomf i anava fins a la Plaça d'Antoni Maura i seguia amb línia corba fins a sortir al Pla de la Boqueria i continuava fins a la Bretxa de Sant Pau, eixamplant el carrer de Sant Pau fins a fer-lo de 25 metres.

L'altre via, seguint l'eix provinent del carrer de Fontanella, comunicaria la Rambla de Canaletes amb la Ronda de Sant Antoni. La tercera via, que com prolongació del carrer de Muntaner anirà a parar al carrer de San Pau, i aquí, a la Porta de la Pau a través del barri xinès.

També estava projectat una placeta davant de Betlem per a destacar el Palau de la Virreina del Perú, trasllat del Mercat de la Boqueria, i conversació del seu lloc en una plaça, així com urbanització de la placeta de Sant Pau del Camp i de la de Santa Maria del Mar.

En aquell moment, les vies més importants de circulació aptes pel tràfic eren les Rambles i la Via Laietana, que unien el Port amb la part alta i transversalment només havia un

---

¹⁶⁰³ Ibid., p. 16.

trajecte molt estret, que anava del carrer de Pablo Iglesias, abans Princesa, el de Jaume I i de Fivaller, com a prolongació d'aquella i altra banda de les Rambles es continuava amb el carrer Nou de la Rambla i el de l'Hospital, del qual el de Sant Antoni era la prolongació.

Per tant, hi havia un problema dels vehicles quan arribaven al casc antic. Abans hi havia un criteri rígid i geomètric, que va provocar que amb la Via Laietana es van haver de fer projectes parcials per respectar la casa del Gremi de l'Art de la Seda, el conjunt arquitectònic Santa Agueda i les muralles romanes.

Amb aprovació del projecte de modificació de les grans vies B i C del pla Baixeres, vigent fins a aquell moment, es donava una gran passa, en l'orientació del problema. En la Via C, per exemple Baixeres adaptava el traçat, i la deixava ininterrompuda per l'edifici de l'ex-Hospital de la Santa Creu, per no atrevir-se a destruir el conjunt arquitectònic.

En el nou pla, la reforma del Cas antic projectada era:

- a) Variar el traçat de la via C de la Reformar Darder, en el sentit de prescindir de la seva branca que passa per Portaferri i del Carme, donant major importància a la traçada pel carrer de la Palla, Cardenal Casanyes i Sant Pau.
- b) Obrir una via partint de la Plaça de Catalunya condueix a la Ronda de Sant Antoni, a l'indret on concorren els carrers de Villareal i de Tamarit.
- c) Tancar en alguns punts un poc més els espais lliures de la vigent Reforma (via C) en els indrets on existien encreuaments o enllaços; per exemple, com es manifestava junt al Mercat de Santa Caterina i Places de la Catedral i Nova.
- d) Rectificar la situació d'algunes alineacions com la del carrer dels Arcs i de la Cucurulla, el primer donar major visualitat a les torres romanes de la Plaça Nova i millorar l'accés a l'Avinguda del Portal de l'Angel, des de la via C. de la Reforma. El segon amb la finalitat de respectar íntegrament la font i casa antiga, anteriors al segle XVII.
- e) Prolongar el traçat del carrer del Màrtir Battisti, que figurava en el pla de Reforma de Baixeres, per una banda, fins al Mercat de Santa Caterina, i per l'altra fins a la Plaça de Regomir, que es modificava adoptant noves alineacions.
- f) Es resolva la dificultat que suposava l'intens tràfic que es dirigia a la Plaça de la República o en sortia de la mateixa, i s'establien nous carrers de relativa amplària, la qual cosa feia que es posin respectivament en comunicació amb l'antiga Capitania General, Casa de Correus, nova via C, de Reforma i Avinguda del Portal de l'Angel, Pla de la Boqueria i Plaça del Teatre.
- g) Els voltants de Santa Maria s'urbanitzarien el sentit de deixar lliure tot l'absis de la Basílica i dona lloc a una petita plaça que permetés una millor visualitat. S'acceptava el carrer de la reforma vigent, que es dirigia des de la Via Laietana al centre de la façana principal d'aquesta i es refusava l'ampla comunicació que en la pròpia Reforma s'estableix des de la Plaça Palau a la de Santa Maria, substituint-la per un carrer de 12 metres solament, una de les quals alineacions coincideix amb la de l'Oest del carrer de Canvis Vells. El carrer d'Espaseria es deixava intacte. L'indret anomenat "Fossar de les Moreres" es modificava i es disposava un petit cos d'edifici, que constituïria la

justificació de l'existència de l'arc-pont del carrer de Santa Maria, i el conjunt de les noves alineacions que s'establien donava lloc a una petita plaça oberta per la banda de l'últim carrer esmentat, mitjançant dos passos porticats; aquesta plaça-jardí podria ser vista des de la de Palau i a través del carrer del Malcuinat.

- h) La via del Projecte de la Reforma que hi havia fins a aquell moment, que passava pel carrer de Sant Pau modificant una sola de les alineacions actuals, s'acceptava, però amb una amplària de 25 metres. Aquesta nova via en el seu començ a partir de la Rambla, comunicaria amb una plaça que es projectava en la part posterior del Liceu, que alhora que constituïria un espai lliure, facilitaria l'estacionament i circulació de cotxes que provoca el Liceu. En arribar al carrer de Sant Jeroni, es creuaria amb la via d'unió de la Plaça de la Pau amb el carrer de Muntaner, i donaria lloc a un eixamplament per la seva banda esquerra i després a continuació en el mateix costat i gairebé tocant-se, es projectava una illa oberta per una de les seves cares, que limitaria un jardí que voltaria l'església romànica i annexos de Sant Pau del Camp, quedant disposat el conjunt de manera que permetés una bella visió sobre les restes de l'històric monestir.
- i) Un punt de capital importància el constituïa proporcionar nou emplaçament al Mercat de la Boqueria. Dit mercat se situava a l'interior d'espai comprès entre els carrers de Robador, Cadena, Hospital i Beat Oriol, amb la qual cosa es sanejaria enormement també aquesta part de la ciutat. Es limitaria aquest important centre de proveïments per carrers que deixaven un espai suficient al seu voltant per a l'estacionament de vehicles, els quals tindrien la seva entrada i sortida normal, per una via que es projectava d'unió del mercat amb el carrer de Campo Sagrado i Ronda de Sant Pau. L'espai que ocupava l'actual Mercat de la Boqueria podrà convertir-se en una magnífica 'Square' voltat de construccions amb portes, formant un magnífic conjunt arquitectònic al fons del qual podria situar-se l'entrada a l'antic i històric edifici de l'Hospital de la Santa Creu, en el qual s'estatjava l'Institut d'Estudis Catalans.
- j) Les alineacions de la Rambla de les Flors que figuraven en la de reforma fins a aquell moment, s'adoptaven gairebé íntegrament. Junta a l'església de Betlem i davant el Palau del Marquès de Comilles, es deixaven espais lliures per a facilitar el tràfic i millorar la visualitat d'ambdós edificis i el de la Virreina. La dificultat que suposava per al tràfic l'estret pas que existia entre l'església de Betlem, i el Palau de Moya, podria corregir-se per una banda, amb la supressió del pas de tramvies per les Rambles o la limitació del seu nombre, acompanyat d'una variació en la urbanització de la Rambla dels Estudis, i per l'altra, amb la construcció d'uns pòrtics en el Palau de Moya i s'eixamplava del carrer de Xuclà a vint metres. Dues vies, Rambla i carrer de Xuclà podrien constituir els dos sentits de comunicació entre la Rambla de les Flores i la Plaça de Catalunya. Aquest sector de la Rambla de les Flors amb les modificacions projectades, havia de venir a constituir el centre dels comerços de luxe de la ciutat, els quals s'esperava que s'estendrien pels pòrtics de la plaça de la Boqueria, en el lloc on hi havia el mercat, plaça porticada amb un jardí central.
- k) Al carrer de la Reforma fins a aquell moment que unia l'Hospital de la Santa Creu amb la Universitat se li reduïa l'amplada fins al carrer Tallers, i en arribar a aquest punt, per evitar la part la destrucció de la part baixa de la Plaça de la Universitat es deixava tal com es trobava.
- l) El carrer de Méndez Nuñez, continuació del de Girona es prolongaria fins al de Pablo Iglesias (abans Princesa) punt en el qual es projectava un eixamplament o plaça que servia d'enllaç amb el de Comerç. La prolongació del carrer de Méndez Nuñez, continuació del de Girona, figurava ja en el Pla Baixeres, la qual havia estat acceptada amb lleugeres

- variacions en la seva part terminal, ja que es respectaven les alineacions actuals del carrer del Comerç. La secció del carrer de Trafalgar compresa entre la Plaça d'Urquinaona i el carrer d'Ortigosa, es prolongaria fins a trobar la continuació del de Méndez Nuñez.
- m) En el barri de la Catedral es projectava un petit eixamplament junt a l'absis de la Basílica i l'establiment de dos carrers estrets; un que limitant l'emplaçament de les cases anomenades dels Canonges, per la seva situació donés una bella visualitat sobre l'eix de la magnífica porta gòtica de la Diputació al carrer del Bisbe i altre partint de la Tapineria, enfilaria la part central de la Porta de Sant Iu. (Pla Baixeras s'enderrocava totalment a excepció de la Catedral, Santa Àgueda, Diputació, Palau Episcopal, i la Casa de l'Ardiaca. Es volia formar una gran plaça que comprenia des del carrer Jaume I a la Catedral i des de la Diputació a la línia del Palau dels comtes)
- n) A la Plaça d'Antoni Lopez a l'altra banda de la llotja, es projectava una nova alienació seguint la de la Casa de Correus, i es projectava la construcció d'un immoble simètric a l'anomenat "Portic de Xifré", d'arquitectura similar també amb pòrtics, que podria construir la Junta d'Obres del Port, i utilitzar-lo pels seus serveis. Entre dues edificacions se situava el nou emplaçament del Monument al Marquès de Comilles.
- o) A més de les modificacions de la Plaça de la Porta de la Pau i voltants de l'antic edifici de Drassanes. Per la seva urbanització tenia una gran importància perquè havia d'afectar forçosament tota la part Oest del Casc antic. En l'eix normal al límit del mar, es situava un solar d'immillorables condicions, en el qual es pogués aixecar un edifici públic o privat, que per una banda donés de cara a la Rambla, i per l'altra seguís l'alineació d'un carrer, l'eix del qual enfilava el monument a Colom, carrer que en el seu començ se li donava una amplària igual a la de la Rambla (40 metres) i que després seguia més estreta (30 metres) fins arribar a una important plaça, en l'encreuament amb la via de reforma que passava pel carrer Sant Pau i ja ressenyada anteriorment. Al centre d'aquesta plaça hi concorrien, a més el carrer de Barbarà, el pas de comunicació amb els "Jardins de la Plaça Sant Pau del Camp" un altre carrer d'unió amb el carrer Nou de la Rambla i finalment la nova via que es projectava d'unió amb la Plaça de Sepúlveda i carrer de Muntaner (26 metres). En la pròpia Plaça de la Porta de la Pau i junt al mar es dissenyava un petit embarcador amb uns templets que juntament amb les escalinates i dues grans columnes rostrals podrien completar l'entrada de Barcelona pel lloc del mar. L'obertura de la Gran Via d'unió de la Porta de la Pau amb el carrer de Muntaner, venia a substituir l'anomenada via B del Pla Baixeres; però així com aquesta resultava d'un traç rígid i que patia de diversos defectes, com el de la destrucció dels edificis d'assenyalat valor arqueològic trobats al seu pas, la que es projectava s'adaptava millor a la realitat; posava en comunicació directa el mar amb la Plaça de la Bonanova i la seva traça sinuosa donava origen a punts de vista sobre el monument a Colom des del seu encreuament amb la Via C. i sobre els absis i jardins de "Sant Pau del Camp"¹⁶⁰⁴.

El 22 de maig 1934 s'inaugurava al Saló de Cent, l'exposició dels gràfics i fotografies explicatives¹⁶⁰⁵. Resumint, el nou pla de la reforma interior tenia bàsicament dos punts cabdals: la via C, que abans era recta, i la Via B.

¹⁶⁰⁴ L'Opinió, 15-5-1934, p. 8 i 9.

¹⁶⁰⁵ L'Opinió, 23-5-1934, p. 5.

La primera estava traçada per una línia sinuosa que partia de l'Arc del Triomf, travessava els barris vells, passant per davant de la Plaça de Santa Caterina i aprofitant la plaça d'Antoni Maura (on hi havia el Banc d'Espanya i la seu de Foment); seguia cap a la Rambla passant per la Plaça Nova, carrers de la Palla i Cardenal Cassanyes fins a la Rambla; passada la Rambla continuava pel carrer de Sant Pau fins a trobar-se amb la Via B, passaria per l'església de Sant Pau del Camp i s'acabaria al Paral·lel.

La Via B sortia de l'anomenada en aquell moment, Plaça de la Pau, darrere les Drassanes, decanta a l'esquerra fins a una placeta que es formava prop de la Via C i Sant Pau, i aleshores, en línia quasi recta, anava a cercar el carrer de Muntaner o Plaça de Sepúlveda.

També creava altres vies com la prolongació del carrer de Méndez Núñez fins al carrer del Rec; l'obertura del carrer de Trafalgar, seguint la recta que acabava al carrer d'Ortigosa, fins a la prolongació del carrer de Méndez Nuñez.

També una altra obertura que comença al final de la Rambla de Canaletes, s'endinsaria a l'esquerra, passava per darrere del Bonsuccés, seguint per la Casa de Maternitat i per davant de la Caritat, continuava fins a la Via B, la travessa i acabava a la Ronda de Sant Antoni, davant del carrer de Floridablanca.

En la Rambla de les Flors es volia eixamplar el carrer i fer reular els edificis de l'esquerra fins a deixar-los a la línia de la Virreina, formant aleshores amb l'església de Betlem i la casa Moya un centre monumental de primer ordre.

El projecte per finançament, no era viable en aquell moment, però com deia 'El Mirador', *'el projecte direu, és excessiu, massa ambició: no podem fer avui tot això. Tant se val. Ho faran els nostres fills o els nostres néts. Els haurem donat, però, la feina mig feta'*¹⁶⁰⁶.

El dia 28 de maig s'aprovava el dictamen de la Comissió d'Urbanització i Eixample, sobre la Reforma, a Urbanització i Enllaç dels llocs singulars del casc antic de la ciutat, deixant sense efecte els anteriors plans Baixeras i Darder, així com totes aquelles alineacions de data més antiga.

---

¹⁶⁰⁶ El Mirador, 7-6-1934, p. 2.

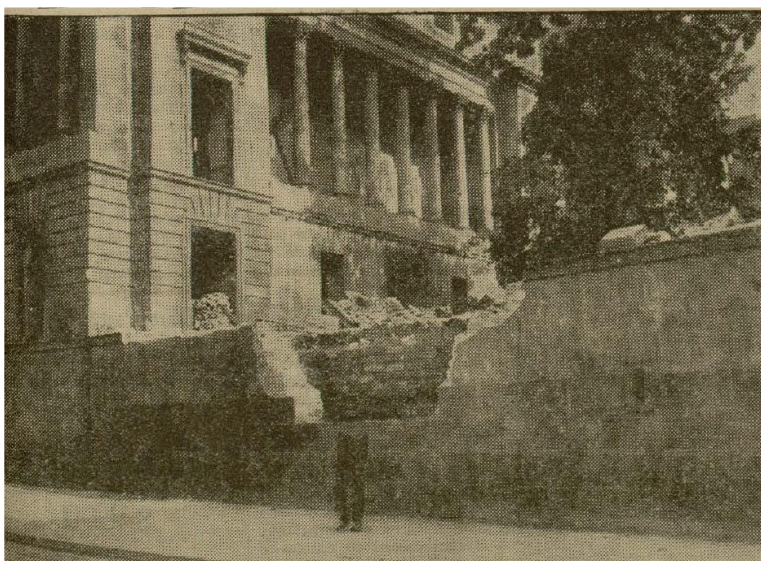
A partir d'aquell moment, Vilaseca, Florença i Martorell tenien tres mesos per formular un projecte de revisió d'aquelles alineacions que malgrat l'antiguitat consideressin convenient respectar o rectificar¹⁶⁰⁷.

12.3. Palau de Comillas

El 24 de febrer el conseller-regidor Duran i Reynals donava una nota a la premsa, conforme havia estat assabentat que s'estava enderrocant el mur de la tanca del Palau Moya, propietat de l'ex-marquès de Comillas.

Encara que sí que s'havia presentat una instància demanant permís, el dia 23 s'havia donat l'ordre de suspendre les obres, a la vegada que es requeria als representants dels Güell que presentessin amb tota urgència, els plànols i projectes de la nova edificació que pensaven construir al solar que ocupava el terreny del palau.

L'ajuntament es va involucrar en aquesta qüestió, que havia preocupat a l'opinió pública, perquè es mantingués el conjunt urbanístic del Palau de Moya, els jardins penjats i el temple¹⁶⁰⁸.

Extret de La Humanitat del 25 de febrer de 1934.

En la solució proposada pels arquitectes municipals, que l'ex-comte Güell acceptava, estava que es respectés íntegrament el Palau Moya i el temple o columnata neoclàssica

---

¹⁶⁰⁷ L'Opinió, 29-5-1934, p. 12.

¹⁶⁰⁸ L'Opinió, 25-2-1934, p. 4.

que servia per a dissimular la paret mitgera entre el jardí i la casa núm. 4 de la Rambla dels Estudis.

Entre un i altre es construïa un edifici de planta i pis, però limitant l'alçada perquè quedés rematada per la mateixa motllura que acabava la del Palau i el primer pis per la que limitava el basament de la columnata. El pis queda interromput a 4 metres de distància del Palau¹⁶⁰⁹.

12.4. El projecte de sanejament del Districte Vè

L'alcalde Pi Sunyer havia remarcat que calia '*fer coses modestes, però útils i sobretot realitzables*', en comptes d'obres grandioses.

La reforma de Barcelona, s'iniciava amb l'obertura del carrer de Fortuny fins a la Rambla, acompanyat de la urbanització de Sant Pau del Camp, on ja s'estaven realitzant les obres del Grup Escolar Collaso i Gil. A més, l'Ajuntament estava fent estudis amb la Generalitat per urbanitzar l'espai de la Galera, o sigui, els voltants del Cinema Argentina, al Districte V i on l'Ajuntament i la Generalitat tenien terrenys.

També els tècnics estaven en l'estudi pel sanejament de les zones de Santa Madrona i Arc del Teatre, que ja estaria inclòs el pressupost del següent any, segons l'alcalde Carles Pi Sunyer¹⁶¹⁰.

En la Plaça del Rei feia temps que es treballava en el trasllat de la Casa Padellàs, que permetia donar un enquadrament a la plaça. La Casa, abans estava situada al nº 25 del carrer de Mercaders, amenaçava ruïna i va ser adquirida per l'Ajuntament, que acordava portar-la pedra a pedra a la Plaça del Rei¹⁶¹¹. A més, es revalorava les muralles romanes i Santa Àgata.

12.5. El problema del Patronat de l'Habitació

En la Dictadura de Primo de Rivera, es creava el 3 e febrer de 1927 el Patronat de l'Habitació, per donar allotjament a causa de l'Exposició Internacional als habitants que hi havien a les barraques dl peu de Montjuïc, que s'assenyalava a un objectiu d'apartar aquestes de les activitats de l'Exposició.

---

¹⁶⁰⁹ La Humanitat, 26-6-1934, p. 12.

¹⁶¹⁰ L'Opinió, 31-8-1934, p. 12.

¹⁶¹¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 3 d'octubre de 1932, p. 939.

Per pagar la construcció de les cases barates, es van emetre obligacions de 30 milions de pessetes i es va obligar a l'Ajuntament a avalar. Es van construir quatre grups de pisos i més de 2.239 casetes mal planejades.

Els ocupants de les cases ràpidament es van negar a pagar el lloguer, i la situació quan va entrar l'ajuntament era que tampoc pagaven aigua ni la llum al Patronat de l'Habitatge, que era l'organisme oficial administrador.

En les cases vivien 2 o 3 famílies, els quatre grups *'s'havien convertit en centre de brossa i malalties, d'immoralitat i matonisme, sent un perill pels barris veïns'*. L'Estat devia 14 milions de pessetes dels subsidis que havia de donar, per tant l'actuació que calia fer a l'ajuntament era restablir l'autoritat i cobrar la suma que l'Estat devia¹⁶¹².

Malgrat l'interès i els esforços que per solucionar aquest afer havia posat el Comitè executiu del dit Patronat en aquell moment, no s'havia arribat a un acord, en una situació que era perjudicial pels interessos de la ciutat i més, si l'Estat no feia res. El patronat estava format en el seu origen per autoritats locals i representants de la Banca, de diverses societats cooperatives de la Cambra de la Propietat, de la del Comerç, entre altres.

Els ocupants de les cases demanaven una rebaixa dels lloguers, mentre que el Patronat no la podia fer sense un decret previ del Ministeri de Treball, del qual depenia la institució social.

L'alcalde Jaume Aiguader considerava que simplement s'havien canviat les barraques clandestines, per barraques oficials; que continuaven fomentant misèria, tuberculosi, que va portar a crear el Comissionat de la Casa Obrera, depenen de la Generalitat, amb cases higièniques, però que mantenia el problema del deute del Patronat de l'Habitació.

En l'operació financera de la Dictadura i l'aval de l'Ajuntament havia estat imposat pel Ministeri segons el RD de 20 de desembre 1927. De la construcció es va encarregar al 'Fomento de la Vivienda Popular', una entitat que semblava creada expressament per obtenir el contracte, encomanant a l'empresa també la compra dels terrenys.

En un inici el projecte era el de construir 6 grups. Però els 30 milions només van arribar per 4, tot i haver comprat al senyor Marquès de Montsolís uns terrenys de la seva propietat

---

¹⁶¹² PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 206.

a la carretera de Mataró, que en el període republicà encara no tenien cap funció. El cost total dels projectes del Patronat executats, dels quatre grups va ser:

Grup	Cost (pessetes)
Grup primer (Prat Vermell)	6.480.957,77
Grup segon (Sant Adrià del Besòs)	8.748.855,56
Grup tercer (Santa Coloma de Gramanet)	5.017.445,07
Grup quart (Horta)	9.517.000,93
TOTAL	29.764.259,33

En aquell moment, els ocupants no protestaven i acceptaven resignadament, la manca d'escoles, dispensaris o la dificultat per anar a la ciutat. En canvi, la regidora López de Sagredo anava repartint bons i mantes a les famílies que assistien a missa i a les prèdiques de les Esglésies.

Amb la República els veïns van canviar l'actitud, i quan l'ajuntament va designar el representant l'abril de 1931, els ocupants ja feia un mes que no pagaven els rebuts, per considerar-los excessius i no eren atesos com calia (sense serveis públics i sanitaris) i fins i tot nomenaven un "Comitè de defensa econòmica".

La situació del Patronat, que ja era francament insostenible, per tant acceptar les condicions hagués portat només a empitjorar la situació. El Patronat havia de pagar el cupó de l'emprestit fins al 31 de juny de 1932, quan el Patronat tenia l'obligació de pagar 5.314.459,51 pts que devia a *Fomento de la Viviencia* com la liquidació definitiva d'unes factures pendents; 2.064.195,00 pts anuals, cànon per l'interès i amortització dels 30M de pts, en canvi només havien pagat un 25% dels llogaters i l'ajuntament havia de respondre a l'aval.

Per la seva part, l'ajuntament havia obert escoles en cada un dels grups de barraques. En el Prat Vermell, 500 infants; el Bonaventura Carles Aribau, St. Adrià, 1.100 infants; el Pi i Maragall, al St. Coloma, 500 ifnants; Hermengildo Giner de los Rios, a Horta, 1.000 infants. Tots amb matrícula gratuïta¹⁶¹³.

El 21 de juliol de 1932, la Lliga Catalana presentava una proposició pel pagament als obligacionistes del Patronat d'Habitació, l'alcalde contestava la interpel·lació dels

¹⁶¹³ L'Opinió, 8-5-1932, p. 6.

regionalistes i recordava que la veritable feina de l'ajuntament havia estat salvar, per damunt de tot, l'aval arrencat per força al Municipi per la Dictadura.

Els obligacionistes volien cobrar, ja fos de l'Estat, del Municipi o dels estadants de les cases. El cas era cobrar, i per tant, l'Ajuntament havia de defensar-se de la responsabilitat en el qual se'l volia involucrar. L'Estat volia donar un dos i mig per cent (que s'havia compromès a pagar), però no sobre els 30 milions el Patronat, sinó sobre 11 que es el que estimava que valia aquell cos de construccions. La preposició finalment era retirada¹⁶¹⁴.

En el juliol els tenedors d'obligacions del Patronat de l'Habitació no van cobrar l'interès, malgrat ser els valors avalats per l'ajuntament. El novembre es creava una comissió gestora¹⁶¹⁵, amb diversos viatges de l'alcalde Jaume Aiguader per intentar trobar una solució¹⁶¹⁶.

El Ministeri de Treball i Previsió feia un decret el 24 novembre de 1933, on s'iniciava la normalització de la vida econòmica del Patronat de l'Habitació. El decret preveia una Junta d'Ordenació Financera creada pel decret, sota Presidència del subsecretari de Treball.

Es proposava la reducció en un 20% del capital-obligacions, la mesura havia estat acceptada per 3/5 parts de les obligacionistes constituïdes en el Sindicat Oficial; també s'acceptava l'oferiment de l'ajuntament de Barcelona de contribuir durant trenta anualitats a la càrrega financera del Patronat de l'Habitació, amb la suma de 950.000 pts anuals i sol·licitaven a l'Estat per completar tals obligacions. Des del Ministeri de Treball, Justícia i Sanitat, es procediria a fer efectius les primes a la construcció dels quatre grups, i en l'emissió subvencionaria amb un 3% d'interès per l'Estat durant 30 anys¹⁶¹⁷.

El problema encara es mantenia en el mandat de Carles Pi Sunyer, i l'alcaldia anunciava que es reunia el 31 d'agost de 1934, amb la Comissió d'Ordenació Financera del Patronat de l'Habitació amb motiu d'haver arribat el delegat del Ministeri del Treball, senyor Aragón¹⁶¹⁸. En restablir-se els ajuntaments populars seguien les reunions per tractar la qüestió d'aquest patronat.

---

¹⁶¹⁴ La Humanitat, 22-7-1933, p. 7.

¹⁶¹⁵ La Publicitat, 1-11-1932. P. 14.

¹⁶¹⁶ L'Opinió, 29-11-1932, p. 4.

¹⁶¹⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-753. Documents Referents Al Patronat de l'Habitació.

¹⁶¹⁸ L'Opinió, 31-8-1934, p. 12.

13. Urbanisme: la política urbanística dels governs gestors

El període d'octubre de 1934 a febrer de 1936, amb una corporació gestora, a partir de la marxa de Martínez Herrera com a gestor militar i l'entrada de gestors civils, es va iniciar una política urbanística amb un clar sentit polític, més enllà de la funció gestora.

13.1. La voluntat de Pich i Pon de fer una política urbanística

El primer de febrer de 1935, amb Pich i Pon com a gestor únic, presentava una instància al Ministre de Treball, en qualitat de president de la Junta General contra l'atur forçós sol·licitant una subvenció de 10 milions de pessetes per dur a terme diverses obres públiques l'execució de les quals comportava la reducció de l'atur¹⁶¹⁹.

A més denunciava que després de més de mig any de funcionar la Junta Central contra l'Atur Forçós i haver-se fet quatre relacions de les aportacions de dita Junta en diverses províncies espanyoles, no s'havia vist afavorida Barcelona en la més petita ajuda.

Per l'alcalde gestor, amb aquesta falta d'assistència no es produïa un criteri de reciprocitat, ja que Barcelona atenia obligacions que, en realitat, haurien de córrer a càrrec de l'Estat. Posava com a exemple, en la ingent obra de Cultura realitzada per aquest Ajuntament, que havia invertit Barcelona més de 15 milions de pessetes en construccions escolars, sense rebre de l'Estat ni un sol cèntim, contrastant amb el que succeïa concretament a València, pel qual, el Ministeri d'Instrucció Pública, havia acordat una subvenció de 10M de pts, destinats a construccions escolars¹⁶²⁰.

A més, assenyalava el compromís que acabava d'acceptar la Ciutat, de donar alberg a les forces del Terç, de la Guàrdia Civil, dels Cossos d'Assalt, entre altres, en edificis municipals, molts d'ells amb necessitats d'una habilitació costosa, i que sense que per aquest concepte hagués l'Estat encara aportat cap quantitat. L'ajuntament havia prestat col·laboració a l'Estat per a la construcció de noves casernes xifrant la quantitat en 35 milions de pessetes i de manera similar en matèria ferroviària, l'ajuntament havia sufragat la Nova Estació de Sants, amb la prolongació de la rasa del carrer Aragó i la supressió de

---

¹⁶¹⁹ Annex III. Document 72. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

¹⁶²⁰ Ibid.

passos a nivell de les línies del Nord, que en aquell moment s'estaven executant amb una aportació municipal de 17 milions de pessetes.

I assenyalaria Pich i Pon, que si es comparava '*a determinades províncies i regions, la desigualtat es encara més evident*'. L'alcalde gestor volia iniciar una política d'obres, que realment s'allunyaven al paper d'un simple gestor en el període transitori, si no que tenia la voluntat de deixar una obra com a alcalde. Les obres que proposava Pic i Pon eren:

- Urbanització i arranjamant dels edificis de la post-Exposició, i trasllat a Montjuïc, de la col·lecció Zoològica. Prolongació de l'Avinguda dels 14 d'Abril fins a la carretera d'Esplugues; urbanització del Passeig de Colom, que havia de millorar el desenvolupament del tràfic comercial del Port de Barcelona, i diferents obres de clavegueres per sanitat.

A més remarcava l'ús d'obrers de la Borsa Municipal en la construcció de les diverses obres municipals, en dos mesos, per 170.000 pts, a l'espera de la Junta Central de l'Atur Forçós. La petició, era de cinc milions de pessetes, igual que la que sol·licitava el 17 de setembre de 1934, però considerava per la llei de 7 de juliol de 1934, que no era excessiu demanar ampliació per l'exercici 1935, fixant l'aportació d'una sola vegada en 10 milions de pessetes¹⁶²¹.

L'alcalde gestor mostrava la voluntat de seguir el pla d'obres per tirar endavant el Pla de Reformes de 1934, fent les obres productives. Pich i Pon demanava al President del Consell de Ministres, des de la Generalitat, previ estudi corresponent per Consell de Ministres, s'elevés al President de la República un projecte de Decret, sobre indemnització a inquilins i industrials amb motiu del projecte de reforma i urbanització i enllaç, ja que la major dificultat era la indemnització a satisfer als inquilins i industrials i amb motiu d'expropiacions de finques on habitaven o tenien negoci¹⁶²².

Pel problema de la reforma del casc antic es creava una ponència, integrada per l'alcalde Pich i Pon, i els gestors Jaumar, Ulled, Coll i Rodés, Viza i Bausili¹⁶²³. El novembre en una proposta d'Andreu Bausili, per anar obrint la via B, la Comissió de Govern aprovava un dictamen que encarregava a l'arquitecte municipal Vilaseca l'estudi de les expropiacions necessàries per a enderrocar en la barriada compresa entre la Porta de la

---

¹⁶²¹ 1 de febrer de 1935. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich

¹⁶²² Annex III. Document 73. 9 setembre de 1935. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

¹⁶²³ La Publicitat, 24-7-1935, p. 2.

Pau i el carrer Nou de la Rambla i, totes aquelles finques, l'índex de mortalitat de les quals resultés excessiu, segons dades Institut Municipal d'Estadística. Es tenia intenció incloure les partides necessàries ja en el pressupost extraordinari, que seria finalment aprovat a gener¹⁶²⁴.

13.2. L'oberta del carrer Fortuny

En el ple del 27 d'agost de 1934 s'aprovava la immediata obertura del carrer de Fortuny fins a la Rambla, L'import de l'obra de 2.045.117 pts, i s'explicava la urgència perquè *'és precis cobrir el vergonyós portell deixat per l'incendi d'El Siglo al mig de la via'*. La prolongació del carrer Fortuny era una antiga aspiració, però que no s'havia pogut dur a terme per la resistència dels magatzems i les poques possibilitats de pressupost¹⁶²⁵.

Els propietaris afectats per la prolongació del carrer, se'ls aplicava la contribució especial de millores per valor de 1.6100.500. Va estar exposat fins al 17 de setembre per formular reclamacions i en l'ajuntament assistia una comissió formada per diverses persones afectades, per exposar les queixes perquè se'ls feia pagar gairebé la totalitat d'una obra que tenia un marcat interès general¹⁶²⁶.

Per dur a terme l'obertura s'havia aprovat en sessió de 27 d'agost de 1934 un pressupost extraordinari, que era autoritzat definitivament per president accidental de la Generalitat de Catalunya en 30 de novembre de 1934¹⁶²⁷.

El 10 de març de 1935, ja amb Pich i Pon com a alcalde, s'inaugurava l'obertura del carrer de Fortuny¹⁶²⁸. El 23 de març s'obria el primer tram de carrer al trànsit des de la Rambla a Xuclà¹⁶²⁹, i el 25 d'abril començaven l'enderrocament on s'havien instal·lat els jesuïtes per primera vegada, que deixaria oberta la comunicació entre la Rambla i el carrer Fortuny i més tard s'havien d'enderrocar els altres immobles afectats, per deixar expedit el més aviat millor el nou carrer¹⁶³⁰.

---

¹⁶²⁴ La Veu de Catalunya, 8-11-1935, Ed. Matí, p. 11.

¹⁶²⁵ L'Opinió, 28-8-1934, p. 2.

¹⁶²⁶ La Veu de Catalunya, 3-10-1934, p. 2.

¹⁶²⁷ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 17 de juny de 1935, p. 381.

¹⁶²⁸ La Publicitat, 9-3-1935, p. 1.

¹⁶²⁹ La Publicitat, 24-3-1935, p. 3.

¹⁶³⁰ La Veu de Catalunya, 21-4-1935, Ed. Matí, p. 2.

El setembre ja es permetia el pas del públic al tros del carrer de Fortuny que va de la Rambla al carrer de Xuclà¹⁶³¹ i en el mes d'octubre les obres ja estaven molt avançades, fet el paviment, les voravies, la claveguera i l'enllumenat, a la vegada s'havia enderrocat el convent dels jesuïtes, però faltaven enderrocar unes cases per acabar la reforma¹⁶³².

Finalment, el 1936 s'acabava la reforma, amb la construcció del nou edifici del banc Hispano-Colonial a la cantonada inferior del nou carrer. La inauguració, però, no es faria fins al 20 de juny de 1942, després de la guerra, quan es va inaugurar una estàtua del pintor Marià Fortuny.

13.3. La voluntat d'atreure els propietaris

El 29 d'octubre de 1934, amb motiu de la rebaixa dels arbitris per obres particulars fins al 31 de desembre, Martínez Herrera contactava amb una sèrie de propietaris d'immobles de Plaça de Catalunya, entre ells Franz Lawton, que tenien intenció de començar les obres abans de cap d'any, en que estava especialment interessat l'alcalde gestor per remeiar el problema de l'atur¹⁶³³.

Concretament els solars estaven a Plaça de Catalunya i de l'Avinguda Portal de l'Angel, propietat de 'Compañia de Aplicaciones Eléctricas, SA', un edifici de caràcter monumental, que ja havia tingut l'interès per part de les autoritats municipals anteriors¹⁶³⁴. El termini per a sol·licitar l'execució d'obres de reforma sense pagament de drets es va anar allargant durant els governs gestors. El president de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya, Amadeu Llopart, demanava a l'abril la prolongació per dos mesos el termini¹⁶³⁵.

En benefici dels propietaris, la Cambra Oficial de la Propietat Urbana, del qual Pich i Pon havia estat president fins moments abans de ser alcalde gestor, contactava el 12 de març de 1935 amb el nou alcalde gestor per denunciar que abans de l'arribada dels governs gestors s'havien posat un gran número de multes per infraccions d'Ordenances

---

¹⁶³¹ La Veu de Catalunya, 8-9-1935, Ed. Matí, p. 18.

¹⁶³² La Veu de Catalunya, 16-10-1935, Ed. Matí, p. 11.

¹⁶³³ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹⁶³⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹⁶³⁵ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

Municipals, Ordenances Fiscals i també multes per l'Institut Municipal d'Higiene, les quals algunes arribaven a les 500 pessetes.

Des de la Cambra es queixaven que naixien d'un extrem cel d'algun funcionari municipal, i demanava un gest d'oblit per a aquestes infraccions i que fossin condonades. La resposta de Pich i Pon el 14 de març era, atenent la Cambra Oficial de la Propietat Urbana, condonar les multes fins aquell moment imposades¹⁶³⁶.

13.4. L'enderroc de les Drassanes

En el pla de reforma de Duran i Reynals de 1934, estava inclòs l'enderrocament de part de les Drassanes per aconseguir la creació de la Via B. En el període de Pich i Pon com a gestor únic prosseguint el pla, s'iniciava l'enderroc dels quarters a les Drassanes el 9 de febrer de 1935¹⁶³⁷.

El mateix alcalde gestor llençava daltabaix el tros d'una barana del terrat¹⁶³⁸. En el projecte es conservava la Mestrança però es tiraven a terra les casernes i les quadres.

L'enderrocament permetia regularitzar la Rambla de Santa Mònica, quedant iniciada la via que havia d'anar de Muntaner al Portal de la Pau, al Monument de Colom, formant un petit angle al carrer de Sant Oleguer, fet que significava que no havia de ser recta com la Via Laietana¹⁶³⁹.

El 10 de juliol s'acordava enllestir les obres de les Drassanes, per començar al setembre la urbanització de la plaça que s'hi formés, i s'acordava enderrocar la muralla que donava al passeig de Colom i deixar la de l'Avinguda Layret¹⁶⁴⁰.

El President de Foment del Treball Nacional, s'adreçava a alcaldia per mostrar l'adhesió a la idea exposada per diverses entitats de convertir les Drassanes en Museu Marítim¹⁶⁴¹, fet que es faria realitat el 1941.

La 'Gaceta de Madrid' del primer de setembre de 1935, publicava un edicte de la Junta Mixta d'Urbanització i Aquarterament de Barcelona que anunciava la subhasta relativa a

---

¹⁶³⁶ Annex III. Document 74. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.

¹⁶³⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 5/1935. Acte d'Inici de l'enderrocament de Les Drassanes [Dels Quarters de Les Drassanes] (12 de Febrer).

¹⁶³⁸ La Publicitat, 10-2-1935, p. 1.

¹⁶³⁹ La Veu de Catalunya, 8-6-1935, Ed. Matí, p. 11.

¹⁶⁴⁰ La Humanitat, 11-7-1935, p. 7.

¹⁶⁴¹ La Veu de Catalunya, 28-6-1935, Ed. Matí, p. 9.

les obres d'urbanització provisional del solar resultant de l'enderroc de la Caserna de les Drassanes sota el pressupost de 278.094,84 pts¹⁶⁴².

El regidor-gestor, Andreu Bausili, proposava crear un gran edifici al solar de les Drassanes, acollint-se a la llei contra l'atur obrer de 2 juny de 1935. La comissió municipal de política social elaborava un projecte d'edifici monumental, per encàrrec de la comissió de govern, en el que es preveia que s'instal·lessin alguns dels serveis de l'Estat, que en aquell moment pagava un lloguer.

Bausili considerava que la construcció d'aquest edifici s'aconseguiria, primer: atenuar l'atur obrer; segon: resoldre el problema de donar una digna habilitació als serveis oficials de caràcter social i altres de caràcter administratiu i cultural, i tercer: embellir l'entrada de Barcelona per mar.

En aquell moment l'Estat pagava lloguer per Jurats Mixtes, Delegació del Treball, Inspecció del Treball, Oficines d'Estadística, Escola Social, Oficines d'Obres Públiques, Oficines d'Indústria i Comerç, Escoles Normals, entre altres, que importaven un total de 224.734 pessetes anuals.

Algunes despeses de l'Estat:

	Lloguer anual
Delegació de Treball, Jurats Mixtos i Inspecció de Treball	74.934
Oficina d'Estadística	15.000
Escola Social	18.000
Institut d'Orientació Professional	12.000
Delegació Especial de l'Estat	18.000
Escola d'Arts i Oficis	25.000
Escoles Normals	48.000
Oficines d'Obres Públiques	4.800
Oficines d'Indústria i Comerç	9.000
TOTAL	224.734

Amb llei del 25 de juny del 1935, de la 'Junta d'atur', proposaven al Consell de Ministres les adjudicacions per la construcció d'edificis públics, sobre la base del pagament durant 50 anys del lloguer que actualment es pagava i d'un 20% de prima. En aquestes condicions podria construir-se un edifici a Barcelona per valor de 4.922.000 pts.

L'arquitecte municipal, senyor Vilaseca havia projectat seguint orientacions de la Comissió Municipal de Política Social, un edifici de planta baixa, 6 pisos i un cos superior

¹⁶⁴² La Humanitat, 6-9-1935, p. 3.

amb quatre pisos més, en el solar que abans ocupava les casernes de les Drassanes, el pressupost del qual es xifrava en 4.750.000 pts¹⁶⁴³.

El solar de les Drassanes limitat per la Via B, Plaça de la Pau, Rambla i Portal de Santa Madrona era enorme i més ho seria perquè a la Rambla s'unificava d'amplada fixant als 40 metres. Per l'obra no calia tot el solar, només la part que corresponia de cara a Colom i la Rambla, es veuria en entrar del mar a Barcelona¹⁶⁴⁴.

El conseller municipal Andreu Bausili formulava el corresponent projecte que havia estat presentat a l'Estat als efectes de la llei d'atur forçós. El terreny que havia d'ocupar era de 2.459 m², que valorats a 20 pessetes al pam, ascendia a 1.326.000 pessetes. Amb la idea que també es destinessin 2.459 metres quadrats, que valorats a 20 pts el pam, ascendia a 1.326.000 pts., on també podien ser instal·lats oficines municipals, així com organismes mixtos de caràcter oficial¹⁶⁴⁵.

El solar que ocupava la part nova de les Drassanes està ja arranjat i una nova Avinguda – la Via B – havia estat iniciada. En l'octubre s'estaven apuntalant les parets de la Drassana primera que toquen al nou carrer i aviat prosseguiria l'obra d'anar 'descobrint' el gran monument gòtic en treure tot l'enfarfec que segles de decadència hi ha amuntegat.

Jesús Ulled, com a alcalde accidental, donava les ordres de començar les obres d'urbanització dels terrenys resultants de l'enderroc de les casernes de les Drassanes, relatives a la construcció del clavegueram, amb les obres s'iniciava l'obertura d'allò que en el seu dia hauria de ser prolongació del carrer de Muntaner, entre la Ronda de Sant Antoni i la Porta de la Pau¹⁶⁴⁶.

En la Veu de Catalunya del 30 de gener de 1936, Ferran de Segarra afirmava que la construcció de l'edifici monumental havia de ser immediata¹⁶⁴⁷, però en el pressupost de Carles Pi Sunyer no figurava la construcció del projectat edifici de les Drassanes¹⁶⁴⁸. El 1950 seria construït allà la Comandància Naval de Barcelona.

---

¹⁶⁴³ La Veu de Catalunya, 1-10-1935, Ed. Matí, p. 12.

¹⁶⁴⁴ La Veu de Catalunya, 10-10-1935, Ed. Matí, p. 11.

¹⁶⁴⁵ Ibid, p. 11.

¹⁶⁴⁶ La Publicitat, 21-12-1935, p. 4.

¹⁶⁴⁷ La Veu de Catalunya, 30-1-1936, Ed. Matí, p. 14

¹⁶⁴⁸ La Veu de Catalunya, 13-5-1936, Ed. Matí, p. 11

13.5. El pressupost extraordinari dels governs gestors

Abans de finalitzar el període dels governs gestors, en la darrera sessió es va aprovar un pressupost d'obres de 21.800.000 pessetes, sessió en què Coll i Rodés actuava per primer cop com a alcalde.

'La Humanitat' anomenava la sessió com de 'testament', es concedia tots els drets del Poble Espanyol al Touring Club, de Xavier Calderó, el qual ell mateix signava la proposta. Les obres eren d'higienització i salubritat.

El mateix diari denunciava que l'objectiu era demanar milions als bancs, per donar-los a certes companyies,. Del pressupost, 15 milions s'aconseguien mitjançant l'emissió de títols¹⁶⁴⁹. Les condicions per adjudicar les obres per concurs estaven sota unes condicions 'especials' desconegudes. Sense subhasta perquè segons Bausili, no es podia mirar el preu, sinó cada cas en particular¹⁶⁵⁰.

Dels gairebé 22 milions, 8.899.583, 20 estaven destinats a la pavimentació de part del casc antic, on cal assenyalar que fins al moment la pavimentació les havia pagat per complet els industrials i propietaris.

Pel mateix procediment de concurs s'aprovava la quantitat de tres milions per a la depuració d'aigües residuals al Poble Nou i 4.800.534,34 pts pel sanejament de clavegueram, també del Poble Nou¹⁶⁵¹.

---

¹⁶⁴⁹ La Humanitat, 28-1-1936, p. 8.

¹⁶⁵⁰ Annex III. Document 75. La Veu de Catalunya del 29 de gener de 1936.

¹⁶⁵¹ La Humanitat, 25-1-1936, p. 12.

14. El Pressupost Extraordinari de 1936

Una de les propostes principals del Pla Macià era la higienització-esponjament de les massanes més degradades dels barris del casc antic de la ciutat, que la industrialització havia anat densificant cada vegada més en una ciutat tancada per les muralles fins al 1854.

La proposta del GATCPAC d'higienització, feta seva per ERC, va ser combatuda pels propietaris i el govern de Pich i Pon, que va pressionar per evitar el plafó de l'exposició que es va fer sobre el Pla Macià a la Plaça de Catalunya, de l'1 al 15 d'abril de 1935. Josep Lluís Sert ho denunciava amb un article que publicava, titulat, justament, *Uns plans despenjats*¹⁶⁵².

En restablir-se els ajuntaments populars, l'alcalde, Carles Pi Sunyer i la majoria d'esquerres van iniciar un estudi pel sanejament. El 30 de març de 1936, per decret, ja s'havia creat la Comissió Mixta de representant de la Generalitat i Ajuntament de Barcelona, que elevava al Govern un avantprojecte de llei que tendia a facilitar la resolució de diversos problemes urbanístics, sanitaris i socials; barris densament poblats i mancats de condicions higièniques.

El 19 de maig de 1936, el president de la Generalitat llegia el projecte de sanejament urbà i de realització d'obres contra l'atur forçós, que seria aprovat el Parlament de Catalunya el 9 de juny de 1936 com a Llei de Sanejament de Poblacions, sent realment una demanda de l'ajuntament de la capital, però que més enllà de Barcelona, era aplicable als centres històrics degradats de totes les ciutats catalanes¹⁶⁵³.

L'objectiu era sanejar les zones insalubres, amb la reforma o enderrocament de les edificacions en mal estat, i la construcció de noves cases higièniques i que suposessin un millorament per la població.

La Llei també preveia mesures per dotar la ciutat vella d'espais verds, facilitant l'enderrocament d'illes o grups de cases per formar espais lliures degudament urbanitzats.

---

¹⁶⁵² El Mirador, 13-6-1935, p. 7.

¹⁶⁵³ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 362 i 363.

L'Ajuntament de Barcelona, segons l'article segon, podia aplicar immediatament les disposicions de la llei, mentre que els altres ajuntaments catalans podien acollir-s'hi prèvia aprovació de la Generalitat.

14.1. El pressupost extraordinari de Pi Sunyer

El pla d'obres del govern gestors, amb unes condicions i unes reformes no gaire clares, eren suspeses a la tornada de l'ajuntament popular.

En consonància amb la llei que s'havia d'aprovar al Parlament, el Govern Municipal presentava el 'Pressupost extraordinari d'Obres i Sanejament de 1936' que ascendia a 48.710.000 pts. xifra modesta, per la situació financera, però amb el concurs d'altres corporacions i organismes la suma podia ser un total considerable, que s'aprovava el 14 de maig de 1936¹⁶⁵⁴.

Les obres s'havien de fer en cooperació amb la Generalitat en unes, Estat en altres i dels organismes afectats. Un ordre que tendís a acabar les grans vies d'enllaç amb els barris extrems de la ciutat, que es podia estendre encara més enllà, apuntant al concepte de Barcelona Gran¹⁶⁵⁵. Entre les partides a destacar hi hauria:

Milions de pts.	Conceptes
8	Despeses d'expropiacions, urbanitzacions, construccions de cases barates i d'institucions socials, com a contribució de l'ajuntament a l'obra de sanejament de la ciutat, a realitzar amb cooperació amb la Generalitat de Catalunya.
5	Continuació de l'eix de Corts Catalanes més enllà dels límits administratius del terme municipal.
1,2	Aeroport.
6	Reordenació de la xarxa ferroviària (Estació de Sants, supressió de passos a nivell, etc.).

Extret de: Roca Rosell, Francesc "El Pla Macià", Edicions de La Magrana. Barcelona. 1977.

En el projecte hi havia l'obertura de noves vies que unirien les barriades extremes amb el nucli central de la ciutat. En el sanejament de barris populosos insalubres, creant espais lliures al cor del districte cinquè i part baixa del quart. També clavegueres per a les barriades que no tenien, pavimentació de tota la ciutat vella. L'actuació seria compaginada amb la Carta Sanitària de Barcelona (19 juliol de 1934).

¹⁶⁵⁴ Annex III. Document 76. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-964. Pressupost Extraordinari d'Obres I Sanejament 1936.

¹⁶⁵⁵ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 365.

A més de la realització dels Enllaços Ferroviaris. També havia una partida per l'aeroport i també la continuació de la Gran Via fins a les platges al sud del municipi. A més, les obres havien de donar feina a milers d'obrers¹⁶⁵⁶.

Més enllà de l'ajuda de la Generalitat i l'Estat, per finançar el pressupost, 26,5 dels 49 milions s'obtenien amb l'emissió de títols al 6% i lliures d'impostos presents i futurs¹⁶⁵⁷.

14.2. Espais Lliures en el barri de Drassanes¹⁶⁵⁸

El projecte portava inclòs la creació de places o espais lliures, en emplaçaments on existeixen les alineacions del Pla de Reforma, però on havia de passar la via B, però especialment per ser unes cases insalubres i antihigièniques, amb una mortalitat superior al doble, triple o fins i tot quíntuple de la mitjana barcelonina. Les cases expropiades i derruïdes en aquest pressupost extraordinari serien les següents:

Cases afectades	Valor de l'immoble (pts)	Cases afectades	Valor de l'immoble (pts)
Plaça o Espai lliure A		Plaça o Espai lliure B	
Carrer Arc del Teatre		Carrer Arc del Teatre	
Nº 40	69.860	Nº 24	73.458
Nº 42	440.200	Nº 26	81.200
Nº 44	116.170	Nº 28	104.720
Nº 46	58.860	Nº 30	50.825
Nº 48	101.200	Nº 32	56.600
TOTAL Espai lliure A	795.290	Nº 34	139.950
Plaça o Espai lliure C		Carrer de l'Est	
Carrer del Cid		Nº 16	95.820
Nº 2	221.020	Nº 18	131.490
Nº 4	52.920	TOTAL Espai lliure B	860.203
Nº 6	69.725		
Nº 8	107.550		
TOTAL Espai lliure C	451.215		

Els diferents espais situats en un mapa es troben entre la Rambla de Santa Monica i el Paral·lel, justament en l'encreuament de la via B i la via C, la qual havia d'eixamplar el carrer Arc del Teatre. Una obra necessària per planificació urbanística i també per higiene:

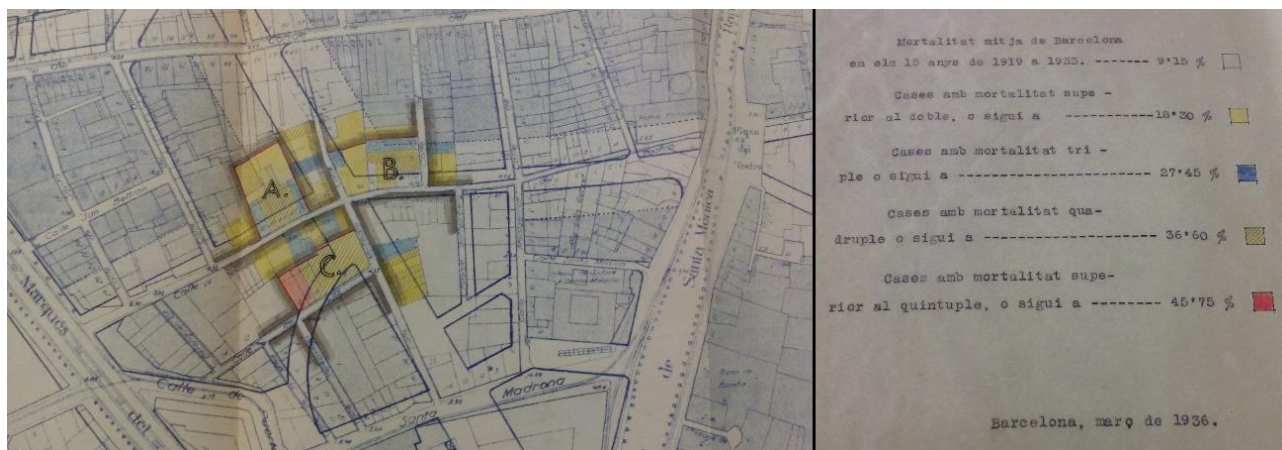
¹⁶⁵⁶ La Humanitat, 16-5-1936, p. 8.

¹⁶⁵⁷ La Veu de Catalunya, 13-5-1936, p. 11.

¹⁶⁵⁸ Dades del capítol extretes de l'Annex III. Document 76. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-964. Pressupost Extraordinari d'Obres i Sanejament 1936.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

	Expropiacions (pts)	Enderrocs (pts)	Urbanització (pts)	TOTAL (pts)
Plaça o espai A	795.290	32.000	35.500	862.790
Plaça o espai B	860.203	39.800	44.200	944.203
Plaça o espai C	451.215	16.600	33.300	501.115
Pressupost total				2.308.108,00

Aquesta primera intervenció pel sanejament del Districte Vè, que comportava expropiació i enderroc de dotze edificis i la urbanització posterior, tenien un cost total de 2,3 milions de pessetes.

En matèria de sanejament també s'anava a la construcció de clavegueres de servei local que acabarien de completar la xarxa de clavegueres de la ciutat. Les obres ja estaven pressupostades però no s'havien executat per falta de consignació.

Les zones on es construiria eren a gairebé tots els districtes. La zona d'Horta-Guinardó, Sarrià, Sants, el Casc Antic, Vallvidrera, Vallcarca i Tres Torres. Amb un cost de 2.185.000 pessetes.

En clavegueram també es feien obres de col·lectores generals. Es feien el desviament d'aigües de muntanya, unificació de desguassos del Bogatell i Port Franc, així com una col·lectora de transversament entre els desguassos del Bogatell i Sants, per evitar l'acumulació de conques hidrogràfiques sobre el Bogatell (sortida del Rec Comtal) i facilitar la depuració d'aigües residuals.

El transvasament havia de passar per les Corts Catalanes per sota el Metro Transversal, i en conjunt tenia un cost de 5.600.000 pessetes.

14.3. Un revulsiu en tots els aspectes

El pressupost donava solució a molts altres problemes dels tractats fins llavors. Per solucionar el problema de les aigües residuals, es creava una estació depuradora d'aigües residuals, amb un cost de 3.920.086,94 pessetes en l'etapa inicial que comprenia aquesta primera partida.

Com s'ha mencionat també havia una partida de gairebé 2,7 milions de pessetes a solucionar temporalment el problema dels cementiris, amb la creació de 8.232 nínxols, 56 tombes i una fossa comuna.

En matèria de transports, el Palau de Comunicacions del Parc de Montjuïc seria habilitat i transformat en una estació central d'autoòmnibus per les línies interurbanes que arribaven per les carreteres del Prat, Santa Creu de Calafell i carretera de Madrid. Havia de tenir un cost entre 350.000 pts i 600.000 pts.

També trobem la finalització de les obres de soterrament del Ferrocarril de Sarrià, amb unes obres més modestes que les aprovades pels ajuntaments de la Dictadura. La Companyia havia d'atorgar la possessió dels terrenys i edificis de la Plaça de Catalunya i carrers Pelai i Balmes, que tenen un valor de 2.500.000 pessetes, a canvi d'un pla de 5.000.000 de pessetes.

Complementant les obres de soterrament del ferrocarril de Sarrià, es projectava la urbanització de part de la ciutat en la zona d'Eixample, com de Via Augusta entre Travessera i Diagonal, que havia de ser una via d'enllaç entre el centre de la ciutat i Sant Gervasi. També el carrer Tarragona entre París i Avinguda del 14 d'Abril, que havia de suposar una comunicació directa entre Sarrià i Les Corts amb Plaça d'Espanya.

Carrers	Obres	Expropiacions	Total (pts)
Via Augusta	800.000	400.000	1.200.000
Tarragona	800.000	1.200.000	2.000.000
Gran Via de Ronda	1.400.000	250.000	1.650.000
Ganduxer	150.000	50.000	200.000
Passeig ascendent Montjuïc	300.000	150.000	450.000
Perllongació del Passeig del Triomf	120.000	100.000	220.000
Paviments zona Eixample	750.000	-	750.000
Avinguda Sabí Arana	100.000	50.000	150.000
TOTAL	4.420.000	2.200.000	6.620.000

També havia planejat altres obres els tres-cents metres que quedaven entre el Passeig de la Bonanova i el Turó Parc i la Diagonal, que seria el camí natural per connectar amb les barriades de Tres Torres, Bonanova i Sarrià. Descongestionant a la vegada el carrer de Muntaner. I moltes més obres, com la prolongació del Passeig de Triomf fins a les vies de MZA, la finalització del carrer 'Sabí d'Arana' o la pavimentació de la zona d'Eixampla. Totes les obres tenien un cost de 2.200.000 pts en expropiacions i un total de 6.620.000 pts.

També s'inicien en la zona d'Interior la pavimentació amb formigó asfàltic del casc antic, també la nova urbanització de Passeig de Colom, on el darrer tram de la Rambla de Santa Monica es convertiria en un bulevard, la prolongació de la Diagonal fins a la carrera d'Esplugues i finalitzar l'Avinguda General Mitre, on només quedaven expropiar unes poques cases per valor de 200.000 pessetes. El conjunt d'aquestes obres suposarien 3.775.000 pts.

Les obres suposaven finalitzar vies incompletes per petits trams que podien canviar la circulació i la fisonomia de la ciutat. Les obres suposaven nova etapa municipal, que més enllà d'obres de sanejament, portava a realització de millores per la població, com "guarderies infantils, dispensaris, institucions escolars, biblioteques", cal destacar que en aquestes dates l'Ajuntament també arriba a un acord amb el Ministeri d'Instrucció Pública que portava al decret on l'Estat pagava 5 milions per les despeses fetes anteriorment i pagaria el 50% dels nous grups escolars, fet que portava projecte d'una desena de grups escolars nou.

15. La Barcelona Gran

La ciutat de Barcelona havia tingut un creixement continuat, doblant la població des de l'entrada del segle XX, passant de 544.137 habitants el 1900 a 1.005.565 habitants el 1930. L'expansió era constant i semblava inevitable l'agregació o conflictes amb els municipis limítrofs.

Barcelona ja havia agregat els municipis de la rodalia –les Corts de Sarrià, Sants, Gràcia, Sant Gervasi de Cassoles, Sarrià, Sant Martí de Provençals, Sant Andreu de Palomar (el 1897), Horta (1904) i Sarrià, juntament amb Vallvidrera i el sector sarrianenc de Santa Creu d'Olorda (1921).

El creixement urbanístic comportava a la vegada, que cada cop es fes més difícil poder gestionar els serveis, sense coordinar-se amb altres ajuntaments, com el cas de les brosses, on el 80% de les 800 tones d'escombraries que generava la ciutat anaven a parar a l'Hospitalet i Prat de Llobregat i la resta a Sant Adrià i Santa Coloma, però afectava també en sanitat, amb l'aparició del brot de pesta bubònica que podia afectar també a Barcelona, aigües residuals, incendis, el problema de l'habitació, entre altres. Els primers conflictes sorgien ja abans de proclamar-se la República

15.1. L'agregació de Sant Adrià del Besòs

El primer cas va ser l'agregació al municipi de Sant Adrià del Besòs. L'alcalde de Barcelona, doctor Jaume Aiguader, va convidar a principis d'estiu de 1931 els alcaldes i secretaris de Sant Adrià i Badalona a una reunió per dirimir els darrers tràmits de la repartició pendent de Sant Adrià entre els municipis de Barcelona i Badalona.

El 5 de març del 1919 s'havia aprovat un Reial Decret [publicat el 14 de març al *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*], que suposava oficialment la desaparició de Sant Adrià com a municipi, repartint-se la superfície entre Badalona i Barcelona amb la llera del riu Besòs com a divisió.

Encara amb dictadura de Primo de Rivera, en sessió municipal del 25 d'octubre del 1929, l'alcalde de Sant Adrià i membre de la Comissió que havia de portar a l'agregació del terme, informava que s'havia arribat a un acord per la qual, els habitants de Sant Adrià en un termini no superior als cinc anys s'igualarien econòmicament en drets i deures als naturals dels municipis als quals s'agregaven.

L'operació de canvi de límits es realitzava el 16 de desembre del 1929, però tot i això, el poble va continuar lluitant i fent accions per mantenir la seva vida municipal. Després de la proclamació de la República, en la sessió municipal a Badalona del 21 de maig del 1931, el Consistori aprovava que es gestionés amb l'Ajuntament de Barcelona la immediata agregació de Sant Adrià, per Barcelona la part compresa entre el riu Besòs i el seu terme municipal, mentre Badalona la part restant. L'agregació es volia dur a terme, sense comptar amb la voluntat d'aquest poble, que estava en contra de l'agregació i que per la qual cosa protestava energèticament i considerava aquesta disposició com un acte de violència¹⁶⁵⁹.

D'acord amb les fonts adrianenques, l'alcalde del petit poble es va negar a entrar en la transacció, tot i els requeriments fets per l'alcalde i secretari de Badalona, no per Barcelona, on el secretari va haver de reconèixer la força de les al·legacions de Sant Adrià¹⁶⁶⁰.

El 26 de maig l'Ajuntament de Barcelona demanava al Ministeri de Governació que resolgués definitivament respecte de la proposta de règim econòmic transitori dels veïns del terme municipal de Sant Adrià de Besòs, annexionat a Badalona i a Barcelona¹⁶⁶¹.

En un ple extraordinari de l'Ajuntament de Sant Adrià de Besòs del dia 20 de juliol del 1931 es feia constar la suspensió de l'ordre d'agregació, després d'haver rebut una carta del Diputat a Corts Constituents, Eduardo Barriobero, on es feia saber que el Govern havia acordat la suspensió del Reial Decret d'agregació.

La Corporació municipal va constatar la satisfacció per les gestions realitzades, va donar les gràcies al diputat Barriobero pels treballs realitzats i va posar en coneixement la notícia publicant bans on es transcrivia la carta rebuda¹⁶⁶².

El ple del 8 d'agost de l'Ajuntament de Sant Adrià, es llegia un comunicat de l'Ajuntament de Badalona per designar una persona de cada ajuntament per harmonitzar el procés d'agregació, però el municipi decidia no participar. Tot i haver estat paralitzat

---

¹⁶⁵⁹ La Veu de Catalunya, 24-5-1931, Ed. Matí, p. 7.

¹⁶⁶⁰ AMSA (Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs), Actes del ple municipal (18-VII-1931).

¹⁶⁶¹ Gasetta Municipal de Barcelona de 1931, 29 de juny de 1931, p. 110.

¹⁶⁶² "1929, l'any de l'agregació". La recuperació de la municipalitat, a L'Independent, a Sant Adrià de Besos.

el decret, en qualsevol moment, Barcelona o Badalona, podia demanar l'aplicació de la normativa.

L'ajuntament adrianenc, en agraïment al Sr. Eduardo Barriobero per evitar l'agregació, se li va fer un regal per valor de 97,50 pts, en el ple del 14 de setembre es llegeixen les gràcies escrites pel diputat per Oviedo.

15.2. L'agregació parcial de l'Hospitalet: Zona d'Àrea de Finestrelles segregada el 1933.

En l'altre extrem de la ciutat també era un debat l'agregació de l'Hospitalet de Llobregat. Una ciutat que en només deu anys havia passat de 12.000 habitants a 40.000, un creixement en gran part degut a Barcelona.

Per l'Ajuntament de l'Hospitalet tenia avantatges, però també inconvenients en el pressupost municipal. L'ajuntament es veia obligat a prosseguir les obres d'eixampla que realitzava l'Ajuntament de Barcelona, en aquell moment, el carrer de Corts, amb la seva amplària de 50 metres fins al riu Llobregat, com perllongar l'Avinguda de Pedralbes a la carretera d'Esplugues, que ho havia de fer quan l'economia ho permetés,¹⁶⁶³.

Els projectes eren realment una demanda barcelonina per connectar la capacitat del país amb la platja i l'aeroport, però no per l'Hospitalet, amb un creixement de la ciutat que encara no tenia necessitat de dur a terme aquests plans. El 8 de juny del 1933 l'Ajuntament de l'Hospitalet acordava en sessió plenària donar conformitat per a 'segregar d'Hospitalet per a ésser annexionat al terme de Barcelona, una superfície d'uns 500.000 metres quadrats, segons plànol que s'acompanyava, signat pel Cap del Pla parcel·lari de Barcelona Sr. Vicens Martorell, i per l'Arquitecte municipal de l'Hospitalet Sr. Ramon Puig'¹⁶⁶⁴.

L'Ajuntament de Barcelona va acordar, en sessió de 28 de juliol del 1933, acceptar la segregació, conforme s'agregava *'a Barcelona aquella part del terme municipal d'Hospitalet, situada al final de l'Avinguda del 14 d'abril, d'una extensió de 500.000 metres quadrats, limitada com es detalla en l'acta del 2 de març de 1931 i en l'acord de l'Ajuntament d'Hospitalet del 8 del corrent mes, que figura també per certificat a l'expedient'*.

---

¹⁶⁶³ L'Opinió, 17-5-1932, p. 12.

¹⁶⁶⁴ FERRER i Pumareta, Jordi "Una aproximació a l'estudi de les alteracions territorials, 1920 i 1933 del terme municipal de l'Hospitalet de Llobregat" a Quadern d'estudi, nº 19. 2005, p. 87.

En compensació es concedia a l'Hospitalet una sèrie de serveis, que podia ser entès com una compensació per l'entrada cada cop més forta de l'administració barcelonina en un municipi, fent la ciutat llobregatencs cada cop més dependents de Barcelona. L'Ajuntament de Barcelona oferia a la ciutat veïna el servei d'extinció d'incendis, abonant l'Ajuntament de l'Hospitalet la taxa de prestació que constés a les Ordenances d'exaccions, i en cas de ser possible i fos requerit per l'ajuntament barceloní, l'Ajuntament de l'Hospitalet facilitaria un local a les seves costes per establir una guàrdia permanent de bombers a les ordres exclusives del cap del Cos.

També l'Ajuntament de Barcelona verificaria el servei de recollida de gossos vagabunds una vegada per setmana a l'Hospitalet, abonant això el Municipi de l'Hospitalet la quantitat de 175 pessetes mensuals.

L'Ajuntament de Barcelona, a petició de l'Alcaldia de l'Hospitalet, subministraria també la vacuna 'Jenneriana' per a utilitzar-la els veïns d'aquella població mitjançant el pagament de vint cèntims per cada tub i practicaria per mitjà dels seus Laboratoris l'anàlisi gratuït d'aigües potables i llet, com també admetria pel seu tractament antiràbic les persones veïnes o domiciliades a l'Hospitalet, abonant el propi ajuntament la quantitat de cinquanta pessetes per tractament, en cas d'existir places s'hi admetran veïns o domiciliats als Hospitals Infecciosos i de l'Esperança [abonant l'ajuntament cada dia d'estada cinc pessetes a l'Hospital d'Infecciosos i sis a l'Esperança].

Es reduiria de 2.000 a 1.000 pessetes, respectivament, a partir de l'1 de gener de 1934 els canons que figuraven al pressupost d'ingressos que havia d'abonar el de l'Hospitalet per la neteja i conservació del clavegueram del barri de Collblanc-Torrassa, i per l'emplaçament d'una col·lectora a la Riera Blanca, anul·lant-se els rebuts de l'import d'aquests canons, pel que feia referència a anys anteriors.

Finalment, l'Ajuntament de Barcelona procediria a la reparació del ferm de la Travessera de les Corts, entre la Riera Blanca i la carretera de Madrid a França per la Jonquera, compresa entre els termes municipals de l'Hospitalet i Barcelona, i suprimiria el gual

existent a la carretera de La Bordeta, i la Riera Blanca, punt intermedi entre els dos termes municipals¹⁶⁶⁵.

L'acord era una prova de la necessitat de crear un òrgan similar a una àrea metropolitana o l'agregació de l'Hospitalet a Barcelona per donar solució a molts serveis que no podia fer front com a ciutat independent.

El 1920 ja s'havia produït una primera agregació de l'Hospitalet a Barcelona, afectant 900 hectàrees de la zona costanera de la Marina amb motiu de la realització del projecte de Port Franc, sent expropiada, declarant d'utilitat pública.

Abans de l'alteració l'Instituto Geografico Nacional (IGN) havia establert el 1918 la superfície de l'Hospitalet en 2.197,62 hectàrees, per tant, va perdre un 44% de la superfície¹⁶⁶⁶.

En la sessió del 28 de juliol, els radicals, en veu de Casimir Giralt, s'oposava al dictamen en trobar excessius els serveis d'higiene, urbanització i incendis, com a compensació¹⁶⁶⁷, que es prometien a Hospitalet i que perjudicava la ciutat i demanava l'ajornament perquè es fes un informe tècnic, volent que tornés a la comissió d'Hisenda, per tal que recavés de la d'Eixampla. El senyor Casanovas contestava que es tractava de fer rectificar una alineació defectuosa del terme d'Hospitalet que entrava a Barcelona. La Lliga a favor, dient que la majoria dels serveis que es prestarien a Hospitalet ja s'hi prestaven. El senyor Salvat, radical, declarava estar d'acord amb el dictamen.

Casanovas posava com a problema, que van haver de demanar autorització a la Superioritat per deturar els estralls d'una epidèmia que s'iniciava a Hospitalet; havia calgut que anéssim en casos d'incendi, calia que col·laboressin amb Hospitalet en l'obra de l'extinció de la ràbia, etc¹⁶⁶⁸. El senyor Salvat i Samblancat sortien abans de votar l'esmena¹⁶⁶⁹.

Per una part dels regidors de Barcelona, l'Hospitalet entrebancava el desenvolupament de Barcelona i la perjudicava econòmicament. Hi havia frau entre les dues ciutats, com en alcohol o vedelles sacrificades a l'Hospitalet i portades a Barcelona. L'ajuntament

---

¹⁶⁶⁵ La Publicitat, 1-8-1933, p. 11.

¹⁶⁶⁶ FERRER i Pumareta, Jordi, op. cit., p. 63.

¹⁶⁶⁷ La Humanitat, 29-7-1933, p. 7.

¹⁶⁶⁸ L'Opinió, 29-7-1933, p. 13.

¹⁶⁶⁹ La Publicitat, 29-7-1933, p. 4.

tenia un pressupost ordinari de 2.020.682,95 pts, però, amb una tributació pariona als de Barcelona, el pressupost ordinari podria donar un rendiment de 5.000.000 de pts, sense comptar amb la disminució de les despeses per la duplicitat de serveis.

Hi havia altres raons, més enllà de l'econòmica: necessitat d'urbanitzar la Riera Blanca de la carretera de Coll-Blanc fins al carrer de Corts Catalanes; la perllongació de l'Avinguda del 14 d'abril fins a la carretera de Fogàs de Tordera; la de la Granvia fins al Riu Llobregat; la urbanització de l'Avinguda de Xile i el magne problema del Port Franc, tan íntimament lligat amb l'Hospitalet que semblava talment com si fos el d'aquesta població i no de Barcelona¹⁶⁷⁰. La perllongació de la Granvia fins al riu Llobregat havia constituït per Barcelona una necessitat imperiosa, aquesta via juntament amb la construcció del pont damunt de la línia de ferrocarrils de Vilanova, uns vuit milions de pessetes, despesa que l'Hospitalet mai invertiria si l'Ajuntament de Barcelona no aportava la seva intervenció, tant econòmica com administrativa, a més, la Granvia passava molt lluny del nucli urbanitzat¹⁶⁷¹.

15.3. Agregació electoral

En nivell més anecdòtic, 'La Veu del Vespre', publicava un article amb el títol 'L'agregació d'Hospitalet a Barcelona-Ciutat', per bé que el text simplement corresponia a explicar les agrupacions electorals.

El 7 de novembre de 1933, havia aparegut una circular del President de l'Audiència Territorial, i President de la Junta Provincial del Cens, senyor O. Anguera de Sojo, sobre la forma de regular les vinents eleccions de diputats a Corts.

En la circular hi havia un apartat que deia: "De conformitat amb la disposició de l'apartat A de l'article únic de la Llei del 27 de juliol del 1933, la ciutat de Barcelona, juntament amb Badalona, Sant Adrià del Besòs i Santa Coloma de Gramenet, pertanyents al seu districte o Partit judicial, formaran una circumscripció. Totes les altres poblacions de l'antiga província de Barcelona formen una altra circumscripció independent"¹⁶⁷².

Hospitalet continuaria pertanyent a Barcelona-Circumscripció, equivocadament es deia, no podia ser agregat per pertànyer al Jutjat de Sant Feliu de Llobregat.

---

¹⁶⁷⁰ L'Opinió, 25-3-1934, p. 7.

¹⁶⁷¹ L'Opinió, 1-4-1934, p. 6.

¹⁶⁷² La Veu de Catalunya, 11-11-1933, p. 10.

15.4. La Barcelona Gran

En una conferència l'octubre del 1931, al Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya de Sants¹⁶⁷³, el regidor Ernest Ventós afirmava que calia tenir la mirada dirigida a la Barcelona del futur. Per això, deia que *'ens hem de començar a preocupar per tal que quan Barcelona s'uneixi a les ciutats dels voltants, no ens trobem amb unes poblacions mal estructurades. Cal fer els plànols de l'extra-radi, per tal que els nostres fills no es trobin amb els inconvenients que vam trobar nosaltres [...] Hem de posar tot el nostre esforç al servei de l'engrandiment de Barcelona'*.

En la mateixa línia, l'alcalde de Cerdanyola del Vallès (Jaume Mimó), feia un article a El Mirador, on explicava el posicionament respecte a la possible agregació de la rodalia a la capital.

L'alcalde explicava que el novembre del 1932, la premsa publicava sobre la possibilitat de que l'Ajuntament de Barcelona iniciés un projecte per agregar els municipis del voltant. Els alcaldes i personalitats dels pobles van tenir unes opinions majoritàriament en contra, mentre el Dr. Aiguader desmentia els rumors però afirmava que li interessava establir un acord amb els pobles que la voltaven.

Per alguns, l'agregació agreujaria encara més la desproporció entre la capital de Catalunya i la resta del país. Però, gairebé tots els pobles del voltant eren més dependents dels barris de la ciutat, fet que feia necessària l'entesa.

Barcelona havia acollit una forta immigració, bona part no podent-se allotjar a la ciutat, s'havia escampat pels pobles voltants, on la creació d'indústria havia atret també nombrosos elements forasters. A més dels que vivien en altres pobles immediats a la ciutat i treballaven a Barcelona.

Els municipis de la rodalia havien en pocs anys triplicat la població, que no havia anat acompanyada d'una acció municipal paral·lela en qüestions d'urbanització ni sanitàries. Calia afegir l'afluència d'estiuejants a molts dels pobles veïns a Barcelona, com a factor de creixença.

---

¹⁶⁷³ Mítting al Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya, de Sans, amb Ventós, Armengol de Llano i Duran i Guàrdia. L'Opinió, 27-10-1931, p. 1 i 3.

L'alcalde de Cerdanyola es mostrava convençut de la necessitat d'una col·laboració, a més considerava que com més creixés, més difícil seria l'aplicació del pla de conjunt que proposaven els propugnadors de la urbanització regional.

A més, plans pedagògics i sanitaris que caldria desenvolupar en la ciutat de Barcelona, caldria en poc temps realitzar-los fora del terme municipal, a les immediacions, com colònies escolars, sanatoris, preventoris, entre altres, intensificant encara més les relacions de la capital amb els pobles veïns i faria més necessària la col·laboració.

Els pobles veïns de Barcelona, en una certa manera, pertanyien a la capital. La situació era en cert punt caòtica i ho seria cada cop més, i ja s'apuntava a un organisme que s'encarregués de la tasca d'ordenar la creixença de Barcelona d'una manera relligada, tant pel que feia a vies de transport i comunicació, com a urbanitzacions, aprofitament de les bel·leses naturals i artístiques, entre altres aspectes. Per exemple, el monestir de Sant Cugat estatjava un centre recreatiu, amb pista de ball i tot; i l'església de Santa Maria de Barberà amb les seves pintures romàniques, es trobava en estat sòrdid¹⁶⁷⁴.

L'arquitecte municipal de Girona, senyor Ricard Giralt i Casadesús, també indicava en un article les necessitats que tenien les autoritats de preocupar-se per l'engrandiment de Barcelona, perquè fos digna capital de Catalunya, citant l'exemple de Praga en convertir-se en capitalitat del poble txec. Considerava indiscutible que Barcelona arribés de riu a riu i que l'Hospitalet havia de ser tractat com una prolongació de Barcelona¹⁶⁷⁵.

Era necessari pensar ja a integrar Badalona, Montgat, Sant Adrià, Santa Coloma de Gramenet, Esplugues, Sant Just Desvern, Hospitalet Cornellà i el Prat, per evitar un conflicte d'ordre politico-administratiu, que fes possible l'enllaç urbanístic del centre amb els suburbis, evitant la repetició de l'anarquia de Gràcia, Sant Gervasi i Sant Martí de Provençals.

Com explica Francesc Rosell i Montaner, regidor de la Unió Socialista de Catalunya a la ciutat de Barcelona, la base essencial de la solució que proposava estava a organitzar la Gran Barcelona administrativament, de forma que l'Ajuntament de la gran ciutat estigués integrat pels representants dels municipis adjacents cada un d'ells, particularment, autònom. Una llei d'urbanisme lligaria les obligacions que puguin derivar-se d'un text

---

¹⁶⁷⁴ El Mirador, 3-11-1932, p. 3.

¹⁶⁷⁵ La Humanitat, 3-12-1932, p. 6.

legal de tal naturalesa. Pels afers municipals i essencials de cada nucli urbà, el municipi seria autònom, una representació de tots ells formaria l'Ajuntament de la Gran Barcelona¹⁶⁷⁶.

La unió d'aquests municipis per a serveis d'ordre general (clavegueres, alineacions, pla d'urbanisme, il·luminació, comunicacions, serveis d'higiene i de bombers, espais lliures, vies radials de comunicació del centre a la perifèria, jardins, cementeris, etc.) i per totes les altres funcions administratives i, sobretot les polítiques, cada municipi fos lliure i amb personalitat pròpia. Aquest sistema tenia l'avantatge de la unitat d'acció en finalitats comunes i evitar els perills de l'agregació sobtada.

En la ponència 'La gran Barcelona' presentada per l'Associació de Llicenciats en l'Administració Pública, l'associació formulava una sèrie de conclusions, que va fer seves el Congrés de Municipis de Catalunya.

Les conclusions eren similars a la idea de l'arquitecte Giralt, on cada municipi subsistiria en la seva total integritat en l'ordre polític i una administració de la Gran Barcelona tindria al seu càrrec els serveis següents: plans d'urbanització i enllaç; grans vies de comunicació; alineacions; Jardins i espais lliures; comunicacions; il·luminació; conducció d'aigües residuals; incendis; servei d'Hospitals; problema de l'habitació; i construccions urbanes.

La Gran Barcelona estaria formada per un Consell de ciutat, integrat pels consellers de tots els districtes urbans i amb reunió ordinària trimestral per aprovar la tasca, portada a terme del Comitè Executiu, fer propostes d'acord i discutir les que formuli el Comitè.

El Comitè Executiu integrat per un nombre màxim de dotze membres, nomenats pels consellers de districte i proporcionalment al nombre de consellers de cada un d'ells. El Consell de ciutat nomenaria l'alcalde i dos ajudants o suplents. Cada municipi integrat tindria el seu Consell Municipal i Comitè Executiu amb les mateixes característiques que el de la gran ciutat¹⁶⁷⁷.

---

¹⁶⁷⁶ L'Opinió, 20-10-1932, p. 6.

¹⁶⁷⁷ La Humanitat, 3-2-1933, p. 1.

Com s'ha dit anteriorment, la Federació de Municipis Catalans feia seva aquesta proposta, i en el Primer Congrés Municipalista Català, organitzat el febrer de 1933 proposaven «la formació d'un nucli d'acció municipal integrat pels municipis confrontats i que per llurs condicions geogràfiques són susceptibles d'agregació, més o menys llunyana, a la ciutat comtal». Dins d'aquest nucli s'optava per mantenir els municipis existents, però creant un «gran municipi de la Gran Barcelona».

La Gran Barcelona “tindria al seu càrrec els serveis següents: plans d'urbanització i enllaç, grans vies de comunicació, alineacions, jardins i espais lliures, comunicacions, il·luminació, conducció d'aigües residuals, incendis, servei d'hospitals, problema de l'habitació, construccions urbanes, sanitat en general, assistència benèfico-social”.

Les poblacions que havien d'integrar el nucli d'acció municipal de la Gran Barcelona eren “Barcelona i pobles agregats, Sant Adrià de Besòs, Santa Coloma de Gramenet, Badalona, Montgat, Esplugues, Sant Just Desvern, Hospitalet de Llobregat, Cornellà i Prat de Llobregat”. Als proposats per la divisió comarcal s'afegien doncs, per l'extrem de llevant, Montgat, i pel de ponent, Cornellà i el Prat de Llobregat¹⁶⁷⁸.

Cal afegir que una primera coordinació la trobem en la creació de la Ciutat el Repòs, quan Barcelona volia tenir com a pròpies les platges entre el Llobregat i les costes del Garraf, que tenia l'avantatge del quasi nul aprofitament i possibilitat de posar-se fàcilment en comunicació amb Barcelona, però que pertanyia a termes municipals que no podien posar en condicions.

En haver-se posat en marxa empreses particulars, cosa que impossibilitaria més endavant crear drets a favor de Barcelona, proposaven que d'acord amb llei municipal vigent, s'adrecés comunicació als Ajuntaments de Viladecans, Gavà i Castelldefels sol·licitant la creació d'una Mancomunitat municipal per administrar la zona compresa dels límits: a l'est, la línia divisòria del terme municipal de Viladecans amb els de Prat de Llobregat i Sant Boi; a migdia, la mar; a ponent, el camí que va des de l'estació de Castelldefels fins a la platja i la prolongació en línia recta de l'esmentat camí fins al lloc de la platja, situat a 1.600 metres de l'encontre amb la mar de la línia dels termes municipals de Castelldefels

---

¹⁶⁷⁸ ROCA i Albert, Joan “Estratègies d'inserció i interconnexió de Barcelona com a metròpoli moderna” a Barcelona quaderns d'història, n°18. 2012, p. 294.

i Gavà; al nord, la línia recta que uneix el lloc situat sobre la divisòria est, a .1300 metres des de la mar, i l'encreuament del camí límit a ponent amb l'anomenada Travessera de la Girona¹⁶⁷⁹.

15.5. Com s'havia d'assolir l'agregació de municipis?

El 8 de novembre del 1935, en el mandat de Francesc de Jaumar, era facilitat al secretari de l'Ajuntament, Josep Maria Pi Sunyer, un avant-projecte del Reglament de 'Població i Termes municipals', redactats pels funcionaris de Governació perquè servissin de base per a l'estudi i redacció dels projectes definitius.

Per l'alteració d'un terme municipal, seria necessari una instància raonada i signada per la majoria d'electors de la part o parts del terme municipal que pretenguin la modificació o alteració, adreçada a l'Ajuntament al qual pertanyen; si fos iniciativa de l'Ajuntament, la instància serà substituïda per la certificació de l'acord de la Corporació Municipal.

Presentades les instàncies a l'Ajuntament respectiu, seria convocada sessió extraordinària per tal que l'acord pugui ésser adoptat dins els trenta dies següents. Per l'agregació total d'un o diversos municipis, serà precís una instància inicial amb: el nom que hagués de tenir el Nou Municipi, la població en què hauria de fixar-se la capitalitat, forma de liquidació dels deutes o crèdits de cada municipi, projecte d'estipulacions respecte a obligacions, drets i interessos, de cada u, per evitar posteriors conflictes.

Les mateixes condicions haurien de complir-se quan l'acord hagués estat adoptat per l'Ajuntament i ratificat mitjançant referèndum populars. Un cop acordada l'agregació, es constituïria una Comissió composta dels alcaldes i dos consellers de cada municipi, que farien els treballs preparatoris.

Per associacions de municipis, calia ser adoptat per un Ajuntament i per una majoria absoluta de llurs consellers, l'acord d'intentar l'associació amb un altre o altres Ajuntaments. Per integrar l'associació calia majoria absoluta de vots.

---

¹⁶⁷⁹ La Publicitat, 7-7-1932, p. 9.

L'annexió de l'Hospitalet de Llobregat

En els darrers temps dels governs gestors, trobem a la secretaria de l'ajuntament un document de finals de 1935, titulat 'L'agregació de l'Hospitalet de Llobregat'¹⁶⁸⁰, en favor de *'la necessitat imperiosa, d'expansionar Barcelona, ampliar els seus límits, fent-la arribar fins el Llobregat, tal com somiava el nostre gran poeta'*.

El document comparava que *'Madrid, amb circumstàncies topogràfiques inferiors a la nostra Barcelona, com creix i vol eixamplar el seu radi fins més allà de 50 km. del terme que avui posseïx'*. Collblanc-Torrassa i Santa Eulàlia ja estaven confoses completament amb Hostafrancs, Sants i La Bordeta. Però es parla sobretot d'un avantatge econòmic per la ciutat de Barcelona, on es podria incrementar el pressupost que assolía a l'Hospitalet de 2.020.682,95 a 5.000.000 de pts. i també d'avantatge urbanístic, prolongant l'Avinguda del 14 d'abril, la prolongació del carrer de les Corts que conduís a l'aeroport.

El text anava directament dirigit a l'alcalde de la ciutat, afegint *'si el Sr. Alcalde de Barcelona vol deixar un record que duri la seva memòria, i vol donar a Barcelona aquell impuls que necessita, cal que mediti aquesta exposició, tan simplísticament analitzada, però que te el seu fons sagrat, i que ha despreocupat als gestors d'aquell Ajuntament, amb bé de la Capital i de Catalunya'*.

---

¹⁶⁸⁰ Annex III. Document 77. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-273/2. Secretaria: Expedients i Documentació Diversa.

16. La remodelació dels autobusos i l'Afer Torner

L'única articulació de la ciutat eren les carreteres que en travessaven els nuclis urbans i que es convertien en carrers principals. A partir d'aquests traçats es desenvolupava el creixement suburbà. El transport públic tampoc servia per articular la ciutat, ja que en desenvolupar-se pel sector privat seguia motius economicistes.

La xarxa de tramvies sortien de Ciutat Vella i connectaven amb la zona centra de l'Eixample i algunes de les viles annexionades, però no connectaven en cap cas la perifèria entre ella. El Gran Metro i el metro transversal oferien dos recorreguts perpendiculars amb centre a la Plaça Catalunya, per tant, tampoc servien per connectar la perifèria entre ella.

Tot i no haver-hi una planificació urbana trobem en aquests anys propostes com el pla Jaussely o el d'Enllaços de 1917, que no es van desenvolupar. En l'adveniment de la República s'iniciava un canvi, on en comptes de proposar les companyies, i l'ajuntament acceptar, es presentava un pla de vuit línies d'autobús, amb un traçat marcat per l'Ajuntament, que havia de servir per estructurar els mitjans de transports a Barcelona.

16.1. El poder de les companyies: la línia Roca

En el període anterior al concurs i concessió de les vuit línies d'autoòmnibus, ja trobem un enfrontament a l'ajuntament, concretament entre la majoria d'ERC-USC i principalment la Lliga Catalana, representant els interessos de les principals companyies del transport.

El 18 de març de 1930 en Magí Roca, gerent d'autobusos Roca, volia allargar una de les concessions amb l'objectiu d'enllaçar barriades populoses com Poble-sec i Rondes de Sant Pau i Sant Antoni, amb la zona que tenia per eix d'influència la cruïlla Provença-Urgell (Hospital Clínic, Escola Industrial, etc.). Per tant va presentar una instància-projecte demanant que se li concedís una línia des de la Placeta de Sant Pau fins a la dita cruïlla Provença-Urgell.

Una línia que comunicava el Districte V amb la part alta de carrer d'Urgell, unes barriades que estaven gairebé incomunicades entre elles, ja que en el moment de presentar la instància calia utilitzar tres classes de vehicles per arribar d'un extrem a l'altre: Tramvia número 29, de Placeta de Sant Pau al Mercat de Sant Antoni, tramvia 4 o 5 del Mercat de

Sant Antoni fins a les Corts Catalanes i autoòmnibus lletra E, del carrer de les Corts Catalanes a Urgell-Provença; dos canvis i tres bitllets a 0,10 pts cada un.

El benefici semblava clar per la ciutadania, ja que de dos transbords i 30 cèntims es passava a una línia directa de 10 cèntims. El projecte és aprovat per la Comissió municipal, i exposat al públic, però és a partir d'aquest moment quan començava una veritable obstrucció.

En contra de la línia hi havia una proposició de la Companyia General de Tramvies (fora de termini), on la Lliga feia una obra obstruccionista que deixa sobre la taula la concessió del 10 al 18 de juny, amb demanades constants de que quedés sobre la taula o demanar un nou dictamen de tècnics o caps lletrats.

Al mateix temps apareixia a la Comissió de Foment, el pensament d'estructurar un pla conjunt de tots els transport urbans de Barcelona, objecte que totes les concessions de noves línies no fossin donades a l'atzar segons les demandes, si no vingués a cobrir necessitats ja convenientment determinades pel municipi i doble finalitat per un costat d'enllaçar barriades extremes que actualment estaven gairebé incomunicades i per altra banda, suprimir l'excés de comunicació que tenien les altres.

El pla conjunt, suggerit després de la concessió Roca, no podia influir en la discussió sobre aquesta línia, però la Lliga argumentava *'que no era lògic de concedir una nova línia quan s'anava a la confecció d'un pla de conjunt'*.

En les sessions, començava una altra discussió, on la Lliga assenyalava que no es podia concedir per les bases estatuides, concretament la base XIV, que diu: *'cap concessió de línies d'autoòmnibus no constituirà monopoli, de manera que l'Ajuntament es reserva expressament la facultat de donar concessions d'acord amb les presents bases, com no sigui que el traçat d'aquelles pugi més d'un cinquanta per cent del recorregut d'una altra o altres concessions i el recorregut comú no representi més d'un vint-i-cinc per cent de la longitud de la nova concessió'*.

Aleshores els tècnics informaven que als efectes de complir amb la base XIV havia estat feta la comparació de la línia sol·licitada amb aquelles línies d'autoòmnibus i de tramvies ja concedides o en explotació, de l'examen en resultat:

Primer: que no hi havia cap línia concedida, ni en explotació, la finalitat de la qual sigui la mateixa que la que es demana, i per consegüent que obligui a aquesta de tenir una longitud superior a un cinquanta per cent.

Segon: que feta la comparació dels trams comuns d'altres línies en explotació, amb la llargària total d'aquesta, no s'arriba mai a la proporció del vint-i-cinc per cent de les línies existents, però que sempre és superior al 25% de la nova concessió.

Depenen de com s'interpretés la base XIV, fet que va provocar la continuació de les discussions en la Comissió de Foment, sense acord, fins que Vàchier demana elevar-ho el 18 de juliol., després d'un mes i mig de discussió.

Però, a més assenyalava que per raons de caràcter tècnic, s'havia de concedir la nova línia d'autoòmnibus. Vàchier denunciava que en realitat el trajecte comú de les línies existents amb la que es demanava, era d'aproximadament 500 metres, no representava ni molt menys el 25% dels 4.333 m. (que serien 1083,25 metres).

El que succeïa era que els tècnics havien utilitzat per a aquest cas en concret un criteri insòlit, ja que els tècnics havien considerat només el trajecte d'anada, quan la Base XIV feia referència al traçat o recorregut de la línia total.

Però, el cas encara era més estrany, perquè aplicant el criteri dels tècnics (només comptant l'anada), es passava del 25% per un metre i cinquanta centímetres i en noranta centímetres en el segon mesurament. Per Jaume Vàchier, els criteris eren una maniobra per negar una concessió que beneficiava els interessos de la ciutat, i que podia, abaratir les tarifes, en competir amb el monopoli de la Companyia General de Tramvies. Per tant, denunciava un moviment des de dins de l'Ajuntament.

Un cop al Ple va tornar a quedar damunt la taula, perquè l'oposició volia tornar a estudiar-lo amb l'excusa del canvi de presidència de Comissió, passant un altre cop comissió amb esmenes¹⁶⁸¹, fet que portava al fet que continuessin passant els mesos.

El 30 de desembre de 1931, s'acordava un nou mesurament, amb assistència dels regidors Vàchier i Velilla, i el tram, en la forma interpretada pels tècnics, tampoc arribava al 25%, sinó que justament hi coincidia. Finalment, després de noves discussions el 10 de febrer de 1932 tornava al Ple del Consistori, però les discussions i obstruccions feien allargar la votació fins al 30 de març de 1932, quan la majoria Lliga Regionalista, PRR i Solà i

---

¹⁶⁸¹ L'Opinió, 11-5-1932, p. 7.

Cañizares decidien votar en contra de l'establiment de la línia d'autobusos de l'empresa Roca.

Magí Roca presentava un recurs de reposició. El dimecres 11 de maig tornava a la comissió de Foment, i finalment era aprovat el dictamen en la sessió del Ple, defensat per part de Casanelles, per 21 vots a 18¹⁶⁸². L'única diferència era que en aquella sessió en concreta, les majories eren unes altres¹⁶⁸³.

El regidor Jaume Vàchier defensava que *'quedi ben palesa la nostra actuació decidida contra de tots els monopolis capitalistes i de tota puja de tarifes i perquè els ciutadans trobin bons serveis i a bon preu'*¹⁶⁸⁴.

Des de 'L'Esquella de la Torratxa', denunciava que ja havia hagut de lluitar per aconseguir una concessió a Horta, i enfront de la Companyia General d'Autobusos, que significava també Companyia de Tramvies i Companyia del Metro Liceu-Jaume I – Lesseps, gairebé el monopoli de transport en comú de Barcelona; i denunciava que la Lliga, radicals i Solà, s'estimaven més protegir els interessos de la Companyia de Tramvies, i posava com a motiu que 'Cambó i un grup bancari controlen, des de poc abans del suïcidi del banquer belga Ioewenstein els Tramvies, la Companyia General d'Autobusos i el Gran Metro'¹⁶⁸⁵.

La companyia 'Tramvia de Barcelona SA' tenia sota el seu control, 'Tranvias de Barcelona SA', 'Compañia General de Tranvias', 'Tranvias de Barcelona a San Andrés y Extensiones', 'Tranvias de Barcelona, Ensanche y Gracia', 'Compañia Nacional de Tranvias', 'Compañia General de Autobuses' i 'Gran Metropolitano de Barcelona SA'¹⁶⁸⁶.

Per tant, es podria entendre que el pla de les vuit línies de Jaume Vàchier, no era només l'articulació del transport en comú de la ciutat, sinó una manera d'acabar de cop amb el monopoli a la ciutat. Un fet que segurament hauria estat encara més difícil si s'hagués

---

¹⁶⁸² L'Opinió, 13-5-1932, p. 7.

¹⁶⁸³ Ibid, p. 7.

¹⁶⁸⁴ L'Opinió, 11-5-1932, p. 8.

¹⁶⁸⁵ La Campana de Gràcia, 9-4-1932, p. 3.

¹⁶⁸⁶ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 557.Plec de Condicions Per a l'Adjudicació i Explotació Pel Sistema d'Empresa Mixta, Durant Un Termini de Vint Anys, de Vuit Línies d'Autoòmnibus. (V. Notes Descripció).

anat línia per línia, quan hi havia una majoria consistorial que fluctuava segons la sessió i quan no es tenia el suport ni dins dels serveis tècnics de l'Ajuntament.

16.2. El Pla de les vuit línies

Havia l'alternativa de fer un pla com si res existís, que permetria arribar a solució òptima al problema, però afectaria interessos i originaria despeses tan enormes que podien fer inviable aquesta alternativa. Per tant, s'anava a una nova estructuració de xarxa existent, modificant l'existent i complementant-la.

L'acord de 23 de març de 1932 era l'origen del pla conjunt, on s'aprojava: '*1r – Que per les raons exposades en el cos d'aquest dictamen, es deixin sense efectes les Bases per a la concessió de línies d'Autobús de servei públic dintre el terme municipal de Barcelona, aprovades en 29 de març de 1927, i modificades en 25 de febrer de 1929, i 2on – que per la subdirecció de Vialitat, Transports i Salubritat, es formulí amb urgència un pla de línies generals de transports de viatgers dintre Barcelona, les quals seran objecte d'un concurs o concursos que convocarà l'Ajuntament*'.

La subdirecció de Vialitat, va creure convenient fixar les normes fonamentals que havien de servir de base a la redacció, on es deduïa que la finalitat del pla era completar l'actual xarxa de línies d'autobusos respectant tot l'existent tan autobusos com altres mitjans¹⁶⁸⁷.

L'enginyer cap considerava que els metropolitans havien constituït un fracàs, a part de la forma de realitzar la concessió, que s'havien projectat equivocadament, ja que entraven en competències amb els tramvies, i en ser més ràpid, s'haurien d'haver fet distàncies més llargues entre parades mentre el tramvia feia més parades per la superfície.

El tramvia tenia una velocitat escassa i el metro per falta de parades oportunes. L'opció més eficaç en elasticitat i en velocitat en el transport dintre de la ciutat era considerada els autobusos, que era el transport en comú que més s'apropava a l'auto-taxis, que era el punt més culminant en servei de transport públic en les ciutats. A més donava una gran facilitat per modificar i ampliar.

---

¹⁶⁸⁷ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 584. Comissió del Pla General i Coordinació dels Mitjans de Transports Urbans de Barcelona.

El cap ja assenyalava que encara que en aquest pla s'arribava a una solució, en un futur s'hauria d'anar a un conveni amb totes les empreses, que fos intervinguda i regulada per l'ajuntament en aspectes com les tarifes¹⁶⁸⁸.

El pla creava vuit noves línies per a unir un extraradi de Barcelona gairebé incomunicat, s'aprovava en la Comissió de Foment el 23 de març de 1933 i el dictamen en el ple municipal del dimecres 12 d'abril de 1933¹⁶⁸⁹.

Fins en aquell moment, s'havien anat donant concessions, amb més o major facilitat segons la demanda de les pròpies empreses, que provocaven una discussió a la comissió i posteriorment en el Ple municipal, però que suposava en major o menor mesura, acceptar les condicions que les Companyies o empreses estipulaven en aquell cas en concret, deixant de banda les necessitats de la ciutat. Per tant, només per iniciativa particular i el desenvolupament de les noves línies posava la iniciativa en mans de la Corporació, 'mirant l'interès general més enllà interès privatiu de l'Empresa explotadora'¹⁶⁹⁰.

La novetat era que es feia un pla a partir de les necessitats de la ciutat per estructurar un pla de línies de comunicacions per enllaçar les barriades de l'extraradi i descongestionar el centre de la ciutat fent que les noves línies s'allunyessin el màxim possible d'ell fins al mínim que l'eficiència de les mateixes permetia¹⁶⁹¹.

També tenia l'al·licient de crear una expansió de Barcelona, amb el benefici que comportava a les finances municipals l'augment de terrenys, amb un major ingrés de plusvàlua, però a més, el creixement de la vida econòmica facilitaria la creació de nuclis amb avingudes i carrers que descongestiones el tràfic al centre.

Les línies eren vuit. En primer lloc, la línia V des del barri de Verdun i les Roquetes, que estava totalment incomunicada amb el centre, i que passaria per tot el Nord de Sant Andreu, carrer de Concepció Arenal, on havia barris d'unes possibilitats d'expansió extraordinàries¹⁶⁹².

---

¹⁶⁸⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 547. Pla de Conjunt de Les Línies de Transports Urbans Dins el Terme Municipal de Barcelona.

¹⁶⁸⁹ La Publicitat, 12-4-1933, p. 3.

¹⁶⁹⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 547. Pla de Conjunt de Les Línies de Transports Urbans Dins el Terme Municipal de Barcelona.

¹⁶⁹¹ L'Opinió 23-4-1933, p. 9.

¹⁶⁹² Ibid., p. 9.

Tot l'extrem del Nord de Barcelona quedaria enllaçat mitjançant la línia V, amb el centre de la ciutat mitjançant el carrer de València fins a Claris i després, seguint el pla de descongestió de la ciutat, es perllongaria pel carrer de Diputació fins a la Plaça d'Espanya. D'aquesta manera es compliria amb aquest traçat la doble finalitat d'enllaçar les zones d'extraradi, incomunicades, amb el centre de la ciutat ensems que es procura la descongestió que cada dia augmentava més a les Rondes i Avinguda de les Corts Catalanes.

La línia I establia el primer enllaç en diagonal de les zones de tan gran densitat de població com són les de Barceloneta amb els barris de Sant Gervasi i passant per tot al llarg de la Via Laietana, Balmes i Passeig de la Bonanova¹⁶⁹³.

La línia III feia una creu amb l'anterior, servint, però, barris de població més obrera. Des del Poble Nou, que quedava tancat amb un petit circuit que el cobria per tots els seus costats, la línia se n'anava a les Corts pujant per Roger de Flor, Diputació, Enric Granados i París. Aquest, com els altres circuits anteriors, complia les premisses de comunicació i descongestió.

La línia IV comunicaria de la manera més directa possible Sarrià i les Corts amb el Sud de Barcelona (estació de França, Port, Duana, etc.) L'enllaç, efectuant-se pel carrer de Tarragona, Plaça d'Espanya i Av. Francesc Layret, tenia una importància cabdal.

Finalment, dintre de les de major importància, la línia II que seguia la part dreta de l'Eixample, unint el Guinardó i tots es barris annexes a la Muntanya Pelada amb el Sud de Barcelona mitjançant un 'bucle' que agafa tota la part dreta del cas antic (Laietana, Maristany, Indústria i Fermin Galan).

Les altres línies (VI, VII i VIII) tenien una funció complementària o local, servien de nexa amb el conjunt de les cinc anteriors.

Malgrat la unanimitat inicial, en l'aprovació del plec de condicions començava la tensió, amb la negativa de la Lliga a votar a favor en la sessió del 28 d'abril de 1933, i amb l'acusació de Jaume Vàchier a Josep Nonell, de la Lliga Regionalista, d'haver dit a la Comissió que només votarien a favor de les bases si es donava dret d'opció a la Companyia de Tramvia.

---

¹⁶⁹³ Ibid., p. 9.

El regidor Nonell ho negava, però sí que defensava que es donés ‘un dret d’opció’ a la Companyia General de Tramvies i d’Autoòmnibus, perquè entenia que en sortia perjudicada; però la Junta de Caps Lletrats com els serveis tècnics de l’Ajuntament de Barcelona havien elevat un dictamen dient que les noves línies no perjudicaven absolutament a ningú¹⁶⁹⁴.

En aquesta sessió l’Esquerra feia assistir a Lluhí, Aragay, Comas i Casanelles per assegurar la majoria, però finalment s’aprovava per 26 contra 9, amb els únics vots en contra de la Lliga¹⁶⁹⁵, mentre que ‘La Veu de Catalunya’ acusava la majoria administrativa d’aprovar el plec de condicions de manera atropellada¹⁶⁹⁶. Després de l’exposició pública, el 19 de maig es va mantenir el plec de condicions, amb algunes modificacions relatives a rodes i inspeccions i havent-se desestimat instàncies de Tramvies de Barcelona S. A, Companyia General d’Autoòmnibus, entre altres, fet que provocava que es convoqués el concurs.

Sagarra (Lliga) deia que en ser un reglament obert a informació pública, després de nombroses instàncies veien impossibilitats de judicar, mentre Vàchier insisteix i deia que l’oposició de les companyies de tramvies i autoòmnibus, només demanaven que no es limitessin les tarifes, que no s’inspeccionessin les línies i els vehicles, per tant, que no calia més debat i el regidor esquerrà afirmava que justament ‘*el concurs és per treure el monopoli*’¹⁶⁹⁷.

16.3. S’adjudiquen les vuit línies

En el mes de juny de 1933, després de la dimissió de Vilalta, Pla, Ventalló, Escofet i Vàchier, es constituïa un govern municipal automàtic, en espera d’unes eleccions. El 16 de juny Joan Casanovas, que tornava per liderar la minoria d’Esquerra, per voluntat pròpia considerava el consistori en període pre-electoral, acceptat per totes les minories.

Però en aquell moment el concert ja s’havia produït, estava en procés d’adjudicació les vuit línies d’autoòmnibus. Per la minoria municipal d’Esquerra s’acordava en un inici que seria la resolució del pròxim Ajuntament sense que això significués que mentrestant no es pogués anar seguint el curs normal – informes de tècnics i lletrats, etc. -, però mai

---

¹⁶⁹⁴ Ibid., p. 9.

¹⁶⁹⁵ La Publicitat, 29-4-1933, p. 4.

¹⁶⁹⁶ La Veu de Catalunya, 29-4-1933, p. 7.

¹⁶⁹⁷ La Publicitat, 20-5-1933, p. 8.

portant al Ple Municipal cap dictamen que s'hi referís, sense prèvia reunió de la minoria d'Esquerra.

Al mes d'agost la Junta de caps lletrats feia un dictamen relatiu al concurs per les noves línies d'autoòmnibus perquè el Ple acordés el que estimés procedent¹⁶⁹⁸. La Lliga en un inici defensava que no fos ni discutit però Casanovas raonava que no veia cap inconvenient entre la declaració d'ERC i debatre sobre un afer, i que era lògic que passés a la Comissió pel seu estudi i que el següent ajuntament resolgués. La Lliga acceptava aquesta posició¹⁶⁹⁹.

El setembre del 1933, eren concedides pel concurs vuit línies d'autobús a Amadeu Torner, deixant l'adjudicació al proper Ajuntament¹⁷⁰⁰, però el 22 de setembre, Vàchier posava a discussió, un dictamen que resolía l'adjudicació durant un termini de 20 anys a Amadeu Torner i Arquer, declarant caràcter urgent, contra el parer dels tinents Casanovas i Vilalta.

Cal destacar que el dictamen de la creació de les línies d'autoòmnibus, suposava un volum d'uns quants milions de pessetes, s'havien de construir uns cent cotxes-autoòmnibus-, on l'adjudicació del qual havia de tenir preferència la fabricació nacional. Era un assumpte important, en aquest cas que es volia trencar l'acord de limitar-se a despatxar afers de tràmit.

16.4. La sessió del 22 de setembre

Contravenint l'acord que s'havia pres a l'Esquerra i a l'ajuntament, presentava el dictamen al Consistori sense que prèviament la minoria d'Esquerra s'hagués reunit per pronunciar-se, i contravenint les paraules de Casanovas.

L'ex tinent, Antoni Vilalta, defensava la disciplina d'Esquerra, i afirmava que ell i alguns companys, no coneixien res del dictamen, i reclamaven com a mínim vuit dies perquè quedés damunt de la taula i estudiar-lo, deia que *'es presenta la urgència del primer gran contracte d'ençà de la República'*. Vilalta segueix: *'la forma precipitada amb què ha vingut el dictamen sense coneixement per part nostre i sense que en sabem res, fa inadmissible, per la nostra part, la urgència'*¹⁷⁰¹.

---

¹⁶⁹⁸ L'Opinió, 19-8-1933, p. 5.

¹⁶⁹⁹ La Humanitat, 19-8-1933, p. 7.

¹⁷⁰⁰ La Humanitat, 24-9-1933, p. 1 i 6.

¹⁷⁰¹ La Humanitat, 24-9-1933, p. 8.

Casanovas ratificava les limitacions de funcions de l'Ajuntament automàtic. Vàchier i Aragay sostenien la urgència aquella mateixa nit (3.45 de la matinada!). Finalment es procedí a votar la urgència tan insistentment sol·licitada per Aragay, Vàchier i la minoria radical.

El cap de la minoria d'Esquerra, senyor Casanovas, invocava per darrera vegada la disciplina que se li devia i anunciava que si no havia unanimitat del partit en contra de la urgència, abandonaria el saló de sessions i cessaria instantàniament en el seu lloc de cap de minoria de l'Esquerra Republicana de Catalunya *'i no m'acostaré més al Consistori'*. Vilalta també en contra perquè estaven en 'període electoral' i ERC tenia el deure de no fer cap contracte de grans serveis¹⁷⁰².

Vàchier defensava que després de dos anys i tres mesos d'estudi, ajornar-ho més només seria una obra obstacularitzadora i *'que ell no està conforme amb el punt de vista del cap de l'Esquerra, i per tant, demana que es posi a votació sense més tardança'*¹⁷⁰³. Afirmava que s'havia fet l'excepció de les qüestions de tràmit, i això hi entrava, igual que es va fer una excepció amb els enllaços ferroviaris, ja que el concurs ja s'havia produït i 'només' calia adjudicar les línies. La Lliga també defensa que la situació automàtica no permetia abordar aquesta discussió.

En la votació d'urgència s'aprovava per 23 vots a 16¹⁷⁰⁴, votaven a favor Aragay, Armengol de Llano, Bertran de Quintana, Oller, Escofet i Vàchier, juntament amb els radicals i els regidors expulsats d'ERC, (Sánchez, Costa, Vinyas i Marlés).

Va ser aprovat per 22 vots a favor (radicals, Aragay, Vàchier, Armengol de Llano, Josep Bertran de Quintana, Josep Escofet i Miquel Oller), enfront de 16 (8 lliga i 8 ERC: Casanovas, Casanelles, Pere Comas, Lluhí, Domenc Pla, Ventalló i Vilalta; i també Lluís Puig i Monné).

Com a conseqüència, es retiraven els regidors d'ERC que havien votat en contra, com també Puig Monner. Casanovas es retirava del saló després d'haver estat desobeït i desautoritzat públicament, invocant l'ordre del cap del Comitè Executiu del Partit, decidia també cessar en la presidència de la minoria.

---

¹⁷⁰² Ibid., p. 8.

¹⁷⁰³ Ibid., p. 8.

¹⁷⁰⁴ Ibid., p. 8.

El debat s'iniciava a tres quarts de sis, després d'impugnar la Lliga, Sagarra anunciava una denúncia greu i llegal la còpia d'un document signat per Amadeu Torner, en el qual feia l'ofertament de 70.000 pts com a compensació de les seves despeses i dels seus serveis, perquè li fos concedida la concessió; El senyor Sagarra, feia constar que aquest paper es podia estendre sobre els noms de tots els regidors d'aquest Consistori¹⁷⁰⁵.

En una carta es deia que per recompensar certs treballs encaminats a aconseguir la concessió de les noves vuit línies d'autobús, Torner lliuraria 70.000 persones al destinatari, en l'altra de 50.000 pts, s'agraïa les gestions fetes. Posteriorment es va ordenar la detenció de Torner, per si es tractava d'un cas de suborn.

Giralt denuncia que no s'hagués portat directament als jutjats, calumnies, i Griso, el qual seia darrere, i amb to amenaçador i violentíssim, s'encarava a Sagarra i li cridava: "*Prou comèdia! Promou comèdia! Doneu els noms ara mateix, ara mateix*" corrents tothom s'interposava entre els dos regidors i evitava que la cosa passés a més (Griso ja havia estat empresonat per un altre escàndol i finalment havia estat absolt). Posat a votació, quedava aprovat el dictamen de concessió de les noves línies per 22 vots contra 7. La sessió s'aixecava a un quart de nou del matí¹⁷⁰⁶.

16.5. Posterior

El 23 de setembre es reunia el Comitè Executiu d'Esquerra Republicana, per tractar la sessió i la dissidència dels sis regidors, sense acord es tornava a reunir el 27 també sense èxit. Finalment seria convocat el Congrés Nacional Extraordinari del partit pel 7 d'octubre. En el congrés es produiria l'expulsió del grup de *L'Opinió* i Aragay acusava que el diputat Grau Jassans (ERC) havia ofert al conseller Josep Dencàs 300.000 pts (d'una Companyia poderosa) per una campanya a favor dels interessos d'aquesta en la Humanitat en la qüestió dels autoòmnibus, però que Dencàs hauria rebutjat.

En el Congrés no es va sancionar els sis regidors indisciplinats, amb un discurs de Casanovas que afirmava que no va ser una qüestió d'indisciplina sinó "*que més aviat es van deixar portar per l'entusiasme en aprovar la qüestió aquesta*"¹⁷⁰⁷.

---

¹⁷⁰⁵ Annex III. Document 78. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-293. Secretaria: Expedients. Reglaments, Oficis, Cartes.

¹⁷⁰⁶ *Ibid.*, p. 8.

¹⁷⁰⁷ *L'Opinió*, 10-10-1933, p. 5.

Un decret de l'alcaldia del 28 de setembre, que arribava en la sessió de l'endemà, suspenia el dictamen d'adjudicació a Amadeu Torner fins a haver estat sotmès l'assumpte a informació pública durant vint dies i posteriorment passés l'expedient i els escrits presentats als tècnics de l'ajuntament, perquè dictaminessin definitivament el que fos procedent respecte el fons del concurs.

Les notícies judicials explicaven que el funcionari municipal Enric Díez Gasol hauria participat en la qüestió de les cartes enviades per Amadeu Torner, oferint 70.000 pessetes, l'alcalde havia disposat a més, que s'obris un expedient per a la comprovació del que hagués pogut ocórrer i va ser nomenat jutge instructor el regidor senyor Domènech Pla¹⁷⁰⁸.

A la vegada, el jutjat nº 3 dictava aute de processament contra Torner, per saber si era un suborn ordenava la seva detenció¹⁷⁰⁹ Torner afirmava que se'ls va oferir una gratificació pels serveis a favor de la concessió a Blasco Cirera i Díez Gassol, per intervenció en míting i altres mitjans de propaganda, però mai amb voluntat de subornar¹⁷¹⁰.

Es va citar el senyor Sagarra, perquè l'ajuntament només tenia fotografies, però el regidor de la Lliga afirmava que les havia rebut per correu en un sobre anònim i que no coneixia les persones a qui anaven adreçades, si bé tenia la impressió que no era cap regidor¹⁷¹¹.

El regidor Puig i Monné, per la seva part, deia que la carta de 50.000 pts que el senyor Blasco Cirera havia declarat que anava dirigida a ell, no havia fet el menor cas i com a prova recordava que havia sortit de la sala en assabentar-se del que passava, perquè no volia prendre part en la votació¹⁷¹².

Cal assenyalar que Amadeu Torner havia guanyat el concurs a la Companya General d'Autobús i a Xavier Roca Baltà, la polèmica anava més enllà, perquè Roca Baltà publicava anuncis inserits en els diaris denunciaven que les seves condicions eren millors¹⁷¹³.

---

¹⁷⁰⁸ L'Opinió, 30-9-1933, p. 1.

¹⁷⁰⁹ Ibid., p. 7.

¹⁷¹⁰ L'Opinió, 28-9-1933, p. 3.

¹⁷¹¹ L'Opinió, 24-9-1933, p. 1 i 6.

¹⁷¹² L'Opinió, 30-9-1933, p.5.

¹⁷¹³ Annex III. Document 79. L'Opinió, 27-10-1933, p. 12.

En la sessió del 24 de novembre, ja després dels vint dies en què l'alcalde Aiguader havia suspès l'acord i d'haver passat les eleccions generals, i malgrat que el secretari informava que '*segons la llei municipal vigent, aquest ajuntament no pot fer concessions amb caràcter definitiu*', però el dictamen passava a discussió, ja que Vàchier era del parer que com el dictamen era anterior a la llei de Parlament, se'n salvava.

Es desestimaven les instàncies presentades per Companyia General d'Autoòmnibus de Barcelona, SA, Xavier Roca i Baltà i la Cambra de Constructores d'Autoòmnibus contra l'acord del 22 de setembre quan s'adjudicava a Amadeu Torner Arquer per vuit línies un termini de vint anys.

Jaume Vàchier es reafirmava dient que era l'única manera d'evitar el monopoli de la Companyia General d'Autoòmnibusos i de la Companyia de Tramvies, i de facilitar el pla conjunt que tenia tot preparat. La Lliga volia que quedés sobre la taula.

El regidor Vilalta, ja en nom del PNRE, defensava que '*nosaltres també som enemics de monopolis i trusts. Però ens preocupa l'aspecte moral de l'afer*', '*aquesta concessió s'ha fet en període electoral, il·lícitament*' i que hi havia una llei al Parlament que ho impedia. Els radicals, concretament Manuel Santamaria afirmava que era el Parlament el que s'havia de preocupar d'això, i Vilalta acabava afirmant que s'inhibien del debat, per tant s'abstindrien del dictamen i que votarien en contra de la urgència.

La votació que feia referència a la urgència era aprovada per 23 a favor i 10 en contra. La concessió definitiva era aprovada, per 23 a 10, amb els vots de l'Esquerra, dels radicals i diversos regidors expulsats. El PNRE s'abstenia i la Lliga votava en contra¹⁷¹⁴. Xavier Roca Baltà interposava un recurs contra l'acord municipal de 24 de novembre de 1933.

El 27 de novembre l'Ajuntament de Barcelona demanava autorització per concedir l'adjudicació i explotació de les línies d'autoòmnibus, des de la Generalitat es responia que no era incumbència del govern entrar ni interpretar les lleis, però com la llei aprovada pel Parlament no especificava que tingués efecte retroactiu, no afectava acords presos amb anterioritat¹⁷¹⁵.

---

¹⁷¹⁴ L'Opinió, 25-11-1933, p. 5.

¹⁷¹⁵ L'Opinió, 10-12-1933, p. 5.

En conseqüència, el 5 de gener es signava al despatx d'Alcaldia l'escriptura de concessió de les noves línies d'autoòmnibus del senyor Amadeu Torner¹⁷¹⁶.

16.6. L'afer Torner el 1934

La posada en marxa de les línies tenia com a data límit el 5 de juny per posar-se en funcionament, però els mesos van anar passant sense que comencessin a circular els autobusos. En gran part, la maniobra impulsada tenia com a objectiu acabar amb el monopoli de Companyia General d'Autobusos, que significava també Companyia de Tramvies i companyia del Gran Metro, sense importar les formes, després de mesos i mesos d'obstrucció, que feia que ho aprovés tant si com no, i amb qui fos.

El problema era que Amadeu Torner tampoc semblava poder complir ni molt menys la posada en funcionament, i aquesta alternativa tampoc semblava del gust de Carles Pi Sunyer i la majoria d'esquerres.

Els regidors de la Lliga Regionalista, Xavier Calderó, Ferran de Segarra i Andreu Bausili, formulaven al maig una proposició. El 5 de juny finalitzava el termini per tenir construïda i en ús per a la construcció dels autobusos i donar feina a 3.000 obrers, que en cas d'incompliment, portava aparellat la rescissió del contracte i la caducitat de 160.000 pts que com a fiança va haver de donar el concessionari per respondre del compliment proposava. Demanaven que no es declarés cap prorroga i que en cas de no complir-se fos rescindit el contracte i confiscada la fiança¹⁷¹⁷.

En una reunió extraordinària el 2 de juny de la Comissió de Govern, ratificaven la posició davant l'afer, quan el 5 del mateix mes expirava el termini fixat en el contracte, per posar en marxa les vuit línies d'autoòmnibus que li van ser adjudicades.

El posicionament era de fer respectar sense cap canvi la concessió i no permetre cap acte que les infringís, mentre Vàchier es trobava a Bordeus, assistint a un congrés d'urbanisme¹⁷¹⁸. Els autoòmnibus no podien fer les rutes a grans trets per considerar l'empresa que hi havia línies que no estaven en condicions perquè passessin autobusos, perquè els vehicles no havien passat la revisió municipal corresponent i principalment perquè no era de fabricació nacional, quan en l'acord s'havien compromès en aquest punt.

---

¹⁷¹⁶ La Publicitat, 6-1-1934, p. 3.

¹⁷¹⁷ L'Opinió, 16-5-1934, p. 3.

¹⁷¹⁸ L'Opinió, 3-6-1934, p. 5.

El dia 4 no sortien els autoòmnibus com s'havia dit, i l'ajuntament no havia rebut cap avís dels tècnics municipals sobre si els vehicles s'ajustaven a les condicions del contracte i se n'autoritzava la sortida. Per tant, qualsevol vehicle que sortís sense la pertinent revisió, seria retirat al dispost per ordre del conseller de Circulació i Policia Urbana, Antoni Ventós (provisionalment per l'estada de Vàchier a Bordeus) i d'acord amb la Comissió de Govern¹⁷¹⁹.

En el darrer moment van arribar autobusos de fora de l'Estat per a fer d'autobusos Torner. Els autobusos eren vells, però la cosa tenia una gran importància per les bases, ja que no havien passat la revisió i tampoc havien estat presentades perquè fossin aprovades les tarifes de preus ni el bitlletatge¹⁷²⁰.

En una nota confidencial, l'enginyer industrial Víctor Messa Arnau, confirmava que les Empreses de Transports de Barcelona, que no tenien cap relació amb l'organització Torner, asseguraven que en cap cas llogarien els seus cotxes perquè prestessin el servei. Fins i tot, la 'Companyia General D'Autobús' estava disposada a prestar la seva ajuda a l'Ajuntament, sense condicions, pel servei d'aquelles barriades que ho necessitessin¹⁷²¹.

El dilluns 4, Amadeu Torner presentava un requeriment notarial a l'ajuntament, acompanyat de notaris i fotògrafs, per fer constar la seva protesta perquè havien estat retirades, per ordre del Departament de Circulació, les patents de conducció dels cotxes que tenia preparats perquè sortissin aquell dia, i de fer constar, al mateix temps, la seva impossibilitat de complir el contracte a causa del mal estat dels carrers per on havien de circular els autoòmnibus. En no haver ja oficina, ho presentava el dia 5, el dia de la data límit, sense que hagués sortit cap vehicle¹⁷²².

En defensa d'Amadeu Torner, un informe de Luis Girona Cuyás, arquitecte, i José Mª Sabadell, enginyer, afirmaven que com a mínim el recorregut de cinc de les vuit línies resultaven impracticable, per carència de via pública, altres per ser deficient. Afirmava Torner que el 5 de juny s'havia posat per complet en condicions per posar en marxa les

---

¹⁷¹⁹ L'Opinió, 5-6-1934, p. 14.

¹⁷²⁰ La Publicitat, 6-6-1934, p.1.

¹⁷²¹ Annex III. Document 80. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-692. Adjudicació de la Concesió I Explotació de 8 Línies d'Autobusos. Plec de Condicions.

¹⁷²² L'Opinió, 6-6-1934, p. 4.

tres úniques línies practicable, però que l'Ajuntament, mitjançant l'execució d'actes coercitius havien impossibilitat al contractista començar a realitzar el servei¹⁷²³.

El mateix 5 de juny, la minoria consistorial d'Esquerra es reunia al Casal d'Esquerra Republicana de Catalunya, per fixar posició en la liquidació de l'afer Torner. En la reunió es posava a discussió la gestió del conseller de Circulació i Policia Urbana, Vàchier, al mateix temps que el de Cultura, Serra Hünter, sense estar el conseller de Circulació present. La votació entre tots els components de la minoria d'ERC, exceptuant els regidors de la Comissió de Govern (Massip, Ventós, Vàchier, Serra-Hünter i Pi Sunyer), va ser retirar la confiança a Vàchier i Serra Hunter.

El 8 de juny, Jaume Vàchier i Jaume Serra Hünter presentaven la seva dimissió en una sessió extraordinària¹⁷²⁴. El regidor Vàchier facilitava una nota on deia que *'una votació adversa produïda dins d'Esquerra Republicana m'allibera de la responsabilitat de la Conselleria de Circulació i Policia Urbana. Una concepció personal rigidíssima de la disciplina que dec al Partit que em dugé al Municipi em veda de detallar públicament el concepte que aquesta decisió em mereix. Si altra cosa no, deixo en la història municipal de Barcelona el testimoni gens freqüent d'una llarga i aferrissada lluita amb determinades grans empreses explotadores de serveis públics'*¹⁷²⁵.

També afirmava que *'jo no he dimittit ni tinc per què dimidir. A mi se m'ha fet fora de la Comissió de Govern'*, deia que només era per la qüestió dels autobusos, ja que la majoria considerava que s'havia identificat excessivament, i que no era culpa seva que el concessionari es fes marxa enrere i no sortissin els autobusos.

La discussió, coincidint amb l'afer Torner, es produïa segurament entre la voluntat de mantenir l'adjudicació, encara que les condicions no fossin les acordades, i els partidaris de fer un nou concurs, que no s'acabaria resolent mai.

El 7 de juny es demanava als caps lletrats municipals per acord de la Comissió de govern, un dictamen sobre l'afer¹⁷²⁶ i en un ple extraordinari el dilluns 11 de juny s'aprovava rescindir el contracte Torner¹⁷²⁷.

S'aprovava després dels dictàmens emesos per la Junta de Caps Lletrats de l'Ajuntament de Barcelona, i l'acord de Comissió de Govern, que estimava que s'acordés la rescissió

---

¹⁷²³ Annex III. Document 81. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient 547. Pla de Conjunt de Les Línies de Transports Urbans Dins el Termè Municipal de Barcelona.

¹⁷²⁴ L'Opinió, 9-6-1934, p. 10.

¹⁷²⁵ La Publicitat, 10-6-1934, p. 3.

¹⁷²⁶ L'Opinió, 8-6-1934, p. 5.

¹⁷²⁷ L'Opinió, 13-6-1934, p. 12.

de la concessió, a la vegada que es desestimava la instància del senyor Torner, del 4 actual. En el cas de la fiança és va ajornar, per no concórrer els mateixos motius d'urgència, elevar al Ple Consistorial l'oportuna proposta en el que fa a l'aspecte de la pèrdua de la fiança prestada pel concessionari. La Lliga Catalana volia que la confiscació fos immediata¹⁷²⁸.

En el recurs de reposició presentant a l'Ajuntament de Barcelona el 26 de juny de 1934, per Amadeu Torner, afirmava que en cap cas havia dit que establiria la fàbrica abans del 5 de juny i que les parts no havien fixat un termini. L'informe de Caps Lletrats en canvi, deia que la base 22 del plec, marcava que havien de ser autobusos nacionals i per aconseguir el contracte, Torner havia afirmat que la Casa Saurer havia d'instal·lar a Barcelona una fàbrica, però també que els autobusos havien de ser Saurer, cosa que havien incomplert, així com que no s'havia pogut practicar la inspecció prevista també en el concurs¹⁷²⁹.

Per tant, el fet que Torner afirmés que volia presentar provisionalment uns altres autobusos, i no Saurer, i que tenia setze de 24 o 25 places, i no 39 de 65 places com s'havia compromès. Per tant, els lletrats conclouen que no sabien d'on havia sortit la provisionalitat. Sobre paviment, deia que en el plec no marcava res, i per tant, en dictamen relatiu als Caps Lletrats sobre la concessió de vuit línies d'autobús deien que no s'havia de cedir en cap de les peticions de Torner¹⁷³⁰.

16.7. El nou pla de 1934

El 14 de juny de 1934 la Comissió de Govern aprovava iniciar un nou pla, i el 14 setembre de 1934, la Comissió estudiava les bases per un nou concurs d'autoòmnibus¹⁷³¹. Carles Pi Sunyer explicava que s'orientava cap a una semi-municipalització del servei, l'ajuntament hauria de tenir una participació en la marxa de l'empresa que obtingués la concessió, amb finalitat d'una directriu general en la política de transports¹⁷³².

---

¹⁷²⁸ La Humanitat, 13-6-1934, p. 6.

¹⁷²⁹ Annex III. Document 82. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 556. Pla de Conjunt de Les Línies de Transports d'Autobusos.

¹⁷³⁰ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-692. Adjudicació de la Concessió i Explotació de 8 Línies d'Autobusos. Plec de Condicions

¹⁷³¹ Annex III. Document 83. L'Opinió 16 de setembre de 1934.

¹⁷³² L'Opinió, 15-9-1934, p. 5.

A finals de mes, s'aprovava el plec de proposició per a la concessió de les vuit línies noves d'autobusos¹⁷³³. La majoria consistorial, segons 'La Humanitat', haguera anat a la municipalització si no s'hagués trobat un deute que absorbia uns 50 milions de pessetes, el 40% dels pressuposts, com una formació dubtosa quant a la capacitat de treball i seguretats de rendiment en funcionaris adscrits als serveis municipals.

Descartada la possibilitat d'explotar per compte propi, i descartant adjudicació total a empresa particular, ja que significaria renunciar a la preparació per la municipalització gradual, s'anava a la intervenció productiva en els rendiments que pogués obtenir de l'exploració, per evitar empreses monopolitzants. El municipi tindria participació directa en la direcció i en les utilitats que poguessin rendir les projectades línies¹⁷³⁴. L'afet era tallat pels fets del 6 d'octubre.

16.8. Els governs gestors

L'alcalde gestor Pich i Pon, va dirigir la seva política en matèria de transports principalment a reconvertir les línies de tramvia en autoòmnibus. En aquell moment el tramvia es considerava un mitjà de transport lent i poc flexible, principalment molest en les línies que passaven per carrers estrets.

Amb decret de 15 d'octubre i 20 de febrer es suspènien els acords sobre tots els concursos sobre transports (o sigui, el de les vuit línies), havent hagut instàncies 'd'Autobusos del Norte de Barcelona', 'Tramvies de Barcelona SA' i 'Companyia General d'Autobusos de Barcelona', interposant recurs contra el projecte.

En canvi, en la seva política de transports, Pich i Pon s'adreçava a les Companyies de Transport Urbans de Barcelona, afectades per les modificacions, perquè s'avinguessin a la transformació, incitant converses, per la conversió.

En el mes d'abril es pactava i aprovava l'alcalde per decret suspendre la línia de tramvia nº 1 (Rambla-Sants) que revertia el 24 de maig. L'alcalde Pich i Pon renunciava a gestionar directament la línia, i per tant, a una font d'ingressos, a canvi de lliurar a la Companyia de Tramvia tot el material a canvi que la mateixa companyia substituís la línia per una d'autoòmnibus que faria el mateix recorregut per un període de trenta anys¹⁷³⁵.

---

¹⁷³³ La Publicitat, 28-9-1934, p. 3.

¹⁷³⁴ La Humanitat, 30-9-1934, p. 12.

¹⁷³⁵ La Veu de Catalunya, 26-4-1935, p. 7 i 17.

Fins al 1966, sense subhasta ni concurs i en contractes per valor desconegut¹⁷³⁶ i justament un article de la Llei Municipal (182) obligava al fet que adquisicions o exercici d'activitats que comportessin despeses o ingressos s'haguessin de realitzar mitjançant subhasta (sempre que passés de 15.000 pts)¹⁷³⁷.

Des de 'La Humanitat' es denunciava que en acabar la concessió (només un mes després) la línia Rambla-Sants passaria a ser propietat de la ciutat i podria ser explotada directament per l'ajuntament, però el nou contracte per trenta anys concedia l'explotació d'una línia d'autobús que substituïa la línia 1. El moviment, malgrat la utilitat de substituir el tramvia per l'autobús, semblava anar en perjudici de l'Ajuntament i a favor de la Companyia de Tramvia.

També la línia de Sant Andreu, que revertia el 1938 o 1939, Pich i Pon hi renunciava¹⁷³⁸, amb les mateixes condicions, que a canvi que desapareixes es donava per trenta anys. També caducaria el 1966, sense subhasta ni concurs de cap mena (a més de renunciar el material), una línia d'autobusos que aniria de la Plaça Bonanova al final de la Via Laietana, passant pel passeig de Sant Gervasi, Rambla de Catalunya, Plaça de Catalunya i Fontanella¹⁷³⁹.

Fins i tot, Pich i Pon volia convertir en bulevard la Rambla de Catalunya, malgrat ser un gestor únic, sense cap mena de vot popular, i seria dintre de compensacions i compromisos de la Companyia de Tramvia, on la companyia es faria càrrec de les despeses de transformació de la Rambla de Catalunya¹⁷⁴⁰.

16.9. La fi dels tramvies?

Amb la restitució de l'ajuntament de Carles Pi Sunyer, l 19 d'abril de 1936, un *informe sobre els transports urbans i el servei de taxis*, situa dos enfocos possibles de cara al futur, es remarcava que algunes línies de la Companyia de Tramvies reverien a l'ajuntament en un període relativament breu i s'apostava per un pla que es dividia en tres fases:

- a) Desaparició dels tramvies de via estreta, en sector esquerre de Barcelona
- b) El del cantó dret.

---

¹⁷³⁶ Annex III. Document 84. La Veu de Catalunya del 23 d'abril de 1935.

¹⁷³⁷ La Humanitat, 24-4-1935, p. 1.

¹⁷³⁸ La Humanitat, 26-4-1935, p. 3.

¹⁷³⁹ La Publicitat, 26-4-1935, p. 1

¹⁷⁴⁰ La Humanitat, 25-4-1935, p. 5.

c) Desaparició del tramvia per Rambles carrers estrets.

En el punt A, més enllà de Sants-Plaça Catalunya, ja revertida i que Pich i Pon havia fet un contracte amb la Companyia, donant una concessió per explotar una línia d'autobús, en la resta revertien en un termini força llarg:

Sants – Plaça Catalunya (per Corts Catalanes): revertia el 1954.

Pl. Catalunya – Sant Gervasi (passat per Aribau): revertia 1954.

Plaça Catalunya – Sarrià (passant per Aribau i carretera de Sarrià) revertia 1954

Plaça Catalunya – Les Corts (passant per Aribau i carretera de Sarrià) revertia 1954

Sant Antoni. Verge Montserrat (passat per Urgell, Corts, Consell de Cent, etc.) revertia 1966.

Laietana-Sant Gervasi (passant per Claris, Consell de Cent, Rambla Catalunya, Diagonal, etc. revertia 1966

Laietana-Sarrià (passant per Claris, Consell de Cent Rambla Catalunya, Diagonal, etc. revertia 1966.

En considerar que era un termini massa llarg perquè només a base de negociacions s'arribés a una solució favorable a la ciutat, es remarcava que si hi havia resistències, es podia recórrer a mesures coercitives (imposició de direccions úniques als carrers afectats per quasi tots aquests recorreguts).

La solució que es proposava era també la substitució de les línies de tramvies estrets, per autobusos, durant un termini de 20 anys, explotant en un règim d'Empresa Mixta, a excepció de Sants- Plaça Catalunya, que desapareixeria.

A més, arrencament per part de la companyia en un termini a fixar, de totes vies, pals, cables, etc. quedant-se ella amb el material, a canvi de pavimentar la calçada en la part que li correspondria, en condicions que de comú acord s'estipulés amb l'ajuntament.

En Sants-Rambla, en el casc antic (Riera Alta, Riera Baixa, Carme, Hospital i Sant Antoni)) la pavimentació seria totalment a càrrec de l'empresa, ja que la línia ha revertit i per tant, seria una nova concessió. L'estudi considerava que els beneficis de l'explotació d'automnibusos seria de 9.072.000 pts i els perjudicis o despeses 6.785.000, o sigui 2.287.000 pts en favor de l'empresa i una substitució beneficiosa per la ciutat¹⁷⁴¹.

---

¹⁷⁴¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-860. Informe Sobre Els Transports Urbans i el Servei de Taxis.

16.10. Carles Pi Sunyer, segon cop

En restablir-se l'ajuntament popular, es suspenien els acords presos pel govern gestors, i es recuperava el concurs de les vuit línies. Es presentava el 5 de març el concurs per l'adjudicació i explotació pel sistema d'Empresa Mixta i durant vint anys de les vuit línies d'autoòmnibus, sense variar les bases del concurs aprovades el 1934.

L'ajuntament tindria una quarta part de la representació en el Consell d'Administració, representació que aniria augmentant a mesura que hi faci aportacions el capital social. A més intervenien drets d'inspecció municipal ordinària dels serveis.

El conseller-regidor de Circulació i Policia Urbana, Vicenç Bernades deia *'jo sóc partidari de la municipalització de serveis, però ni financerament ni tènicament no estem preparats ni en disposició de fer-ho. L'empresa mixta ve a resoldre moltes de les dificultats d'ordre financer, alhora que serveix de preparació al Municipi per a l'explotació dels grans serveis. Crec que caldrà estendre la formula a Aigua, Electricitat, Gas, en fi, totes les Empreses que viuen de la ciutat i que prosperen amb ella'*¹⁷⁴².

Finalment el 30 de març eren tretes a concurs les vuit línies d'autoòmnibus (ara set línies), en conformitat amb la Comissió de govern del 5 de març de tornar a obrir el curs per l'adjudicació i explotació pel sistema d'empresa mixta les vuit línies per un termini de vint anys, amb el plec de condicions aprovat el 26 de setembre de 1934.

Hi havia una esmena on quedava la línia VII, que s'aprovava amb els vots en contra de la Lliga., que havia quedat garantit amb acord que s'arribà amb la desaparició del tramvia de línia estreta Can Tunis-Rambla, on amb motiu de readmissió de personal, concedia a la Companyia General d'Autoòmnibus de Barcelona l'autorització per establir un servei combinar entre de les línies d'explotació¹⁷⁴³.

Van haver-hi tres proposicions del Medós, 'Autoòmnibus Catalans' i 'Companyia General d'Autobusos de Barcelona SA'¹⁷⁴⁴.

16.11. Cap a la gestió municipal

El 30 de març s'havia obert el concurs per l'adjudicació i explotació pel sistema d'empresa mixta, però al cap de seixanta dies, cap reunia les condicions exigides, per la

---

¹⁷⁴² La Humanitat, 10-3-1936, p. 12.

¹⁷⁴³ La Humanitat, 1-4-1936, p. 9.

¹⁷⁴⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-813. Concurs Per a l'Adjudicació de Set Línies d'Autobusos. Informe Tècnic.

qual cosa es feia anul·lar el concurs¹⁷⁴⁵ i s'anava cap a la municipalització del servei, amb la voluntat de crear el Comitè Municipal de Transports Urbans (CMTU).

El CMTU havia d'estar integrat per una representació de cadascuna de les empreses de tramvies, autobusos i metros que explotaven aquest servei de transports urbans i per una representació de l'Ajuntament.

Tindria per missió explotar-les per mitjà d'un servei municipalitzat. Totes les línies passarien a dependre del CMTU, que tindria el monopoli durant 40 anys. Meitat ajuntament, l'altra meitat per representants de les actuals empreses, en proporció al capital invertit.

Carles Pi Sunyer explicava el projecte del Consorci de Transport Urbans, com una entitat de caràcter mixta entre l'ajuntament i les companyies explotadores de serveis públics de transport que volguessin formar part.

Ajuntament aportava el dret derivat de la llei de municipalitzar els transports urbans, totes les concessions, facilitats i avantatges que només l'ajuntament podia donar, per ser d'estricta competència municipal. Les companyies que entressin podien seguir explotant a càrrec seu i sota la seva direcció les respectives empreses, acceptant tot i això, la intervenció municipal en la seva explotació i participació de l'ajuntament en els beneficis. La primera tasca era establir les línies d'autobús en les barriades¹⁷⁴⁶.

Es posava com a primordial l'establiment de les següents línies autoòmnibus:

- Plaça Sanlleí-Passeig republica-Estació MSA.
Sarrià-Les Corts-Sants
- Plaça Espanya-Sant Andreu-Barriada Verdum.
Sarrià-Ganduxer-Seminari.
- Horta-Besós.

A la vegada també s'anava a la substitució de tots els tramvies que travessaven la part vella de la ciutat per autobusos, així com dels que circulen contra direcció en els carrers de sentit únic. I el capital l'aportarien les empreses de transport i els beneficis es destinarien a cobrir càrregues financeres així com arbitris i impostos de l'Estat,

---

¹⁷⁴⁵ Annex III. Document 85. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 602. Anul·lació del Concurs Convocat en 30 Març 1936 Per a l'Explotació de 7 Línies d'Automnibus i Retorn del Diposit de 105.000'- Ptes Constituit a la Caixa Municipal Per Bartomeu Lledós Montella Per a Pendre Part Al Concurs.

¹⁷⁴⁶ PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 362.

Generalitat i municipi. La creació no s'arribaria a aconseguir per l'inici de la Guerra Civil¹⁷⁴⁷. El juliol quedava en suspens i posteriorment en Guerra Civil es constituïa la indústria del transport i les Companyies de serveis Públics en forma més adient amb la nova situació.

---

¹⁷⁴⁷ ALQUÉZAR i Aliana, Ramon, op. cit., p. 228.

17. La modernització de la circulació municipal

En el primer plenari *oficial* del 16 d'abril es constituïa el Departament de Circulació, que tenia com a principal funció estudiar i redactar un ple de mesures per millorar el trànsit.

La ciutat vivia els primers embussos els anys trenta en hores determinades al centre, com el carrer Aragó, passeig del Port o la plaça de les Glories, i l'existència de passos a nivell dificultava la mobilitat. A Barcelona el 1930 hi havia 10.546 cotxes, amb un creixement sense aturador, amb cada cop més cotxes, que sense avançar mesures per controlar el trànsit podia portar al col·lapse de la ciutat en matèria de transports.

Calia posar ordre en una ciutat que el 1930 hi havia 41.528 artefactes que es desplaçaven (i 36.146 a Madrid), entre cotxes (10.546), vehicles comercials (4.129), auto-taxis (3.538) i motos (1.911), a més de tramvies (760), carros (8.203), carretons (4.286) i bicicletes (8.137), i amb cada cop més usuaris als carrers¹⁷⁴⁸.

Dos mesos després de la creació del consistori republicà es creava la Comissió de Circulació, que tenia les atribucions següents:

Circulació rodada: a) Tramvies: parades, velocitats, remolcs, maniobres a la via pública; b) autoòmnibus: parades, velocitats, estacionaments en la via pública; c) autocars: establiment de serveis fixos i extraordinaris, itineraris, tarifes, aptituds dels ciclerons o gules; d) òmnibus interurbana: parades capçaleres de línia, ordenació de la càrrega i descàrrega de viatgers, equipatges i mercaderies, estacions de terme; e) automòbils de plaça (auto-taxis) reglamentació completa: parades, tarifes, uniformes, carnets municipals de xofers, llicències de circulació, reconeixements, etc. f) automòbils de luxe de lloguer: reconeixements, tarifes, xofers; g) automòbils particulars. Disposicions de policia urbana. H) autoescola de xofers: reconeixements, llicències; i) camions i remolcs: reglamentació; j) tractors i remolcs: reglamentació. K) moto-taxis: reglamentació completa, parades, tarifes, conductors, uniformes, reconeixements; L) motocicletes i sidecars; ll) cotxes de plaça: reglamentació completa, tarifes, uniformes, parades, etc.; m) òmnibus i faetons per a estacions, molls, hotels, i col·legis. Parades; n) vehicles-anuncies: reconeixement i autorització.

Circulació pedestre: A) vianants: ordenances de circulació; b) faquins: autoritzacions, xapes, tarifes i reglamentació.

Circulació d'animals: a) animals utilitzats com a anunci: permisos de circulació; b) circulació de bèstia bovina, llaner, cabrum i porquí.

Via pública: a) instal·lacions reguladores del trànsit, siguin o no lluminoses; b) altaveus; c) cadires i sillons de servei públic; d) determinació dels llocs i hores per a entrenament en la conducció de

¹⁷⁴⁸ PERNAU, Gabriel, op. cit., p. 69.

vehicles i proves d'automòbils; e) determinació de llocs per a examen de xofers pels enginyers d'Obres públiques.

Serveis relacionats amb la circulació: a) Guàrdia urbana en allò referent a regulació de trànsit; b) aptituds dels conductors de vehicles de servei públic urbà; c) dipòsit municipal. Estadets de vehicles i animals.

A més la Comissió de Circulació podia informar o intervenir d'acord amb les altres comissions en altres serveis relacionats amb la circulació especialment en allò referent a: concessió de línies urbanes d'automòbils i modificacions d'horaris i itineraris de les existents; Determinació de zones urbanes on pugui permetre's la circulació de pianos de maneta, esmolets ambulants i venedors amb o sense carretó: col·locació de columnes anunciadores, aparells distribuïdors de gasolina, bàscules i altres aparells que puguin entorpir la circulació¹⁷⁴⁹.

Explicava Jaume Vàchier que la ciutat mai hi havia hagut un Departament de Trànsit, només havien existit delegacions sense una funció important, per la manca de facultats i iniciatives i no comptar amb mitjans mínims necessaris per dur a terme una obra essencial com és la reglamentació de circulació.

Fins al moment el trànsit s'articulava per l'estatal '*Reglamento Urbano e Interurbano de Circulación*' del 17 de juliol de 1928, ampliat el 1929, que eren unes normes molt bàsiques i que remarcava que els ajuntaments havien de fer les ordenances¹⁷⁵⁰.

El 1932, la Comissió de Circulació redactava un Reglament General de circulació Urbana. El qual era el primer reglament digne que s'aprovava a tot l'Estat, abans que el Codi de circulació, que partia de les recomanacions fetes per un congrés de circulació fet a París tres anys abans, que seria la base de la major part dels que s'aprovarien a Europa en els anys següents i que seria un primer pas cap a unes normes comunes arreu.

El codi de circulació era una modernització on es fixaven una sèrie de senyals, per exemple, per girar un carrer, per avançar o per indicar que era un punt on es podia estacionar.

L'enginyer industrial Jaume Vàchier, era l'artífex de la renovació en el transport, és descrit pel periodista Gabriel Pernau com '*Vàchier és un personatge avançat a la seva època. Es preocupa per temes que ningú veu com a problemes i munta, el 1934 el primer servei de*

---

¹⁷⁴⁹ L'Opinió, 5-6-1931, p. 7.

¹⁷⁵⁰ L'Opinió, 30-7-1932, p. 6.

*transport i circulació que existeix a Espanya, que continuarà en servei, quasi sense variacions, fins al 1966*¹⁷⁵¹.

Com explica Carles Pi Sunyer, fins al moment el transit era cada cop més dens i amb una regulació deficient. El president de la comissió circulació va impulsar els semàfors, i amb regulacions per ordenar el transit, un pla estudiat però, segons Pi Sunyer, amb el defecte de voler-lo aplicar de manera massa ràpida i rígida. Els canvis van portar a les protestes, crítiques i caricatures, titllat de “*Vàchier el dictador omnímodo de la calle*”¹⁷⁵², malgrat que la circulació realment va millorar.

17.1. El Codi de Circulació de 1932

El Reglament General de la Circulació Urbana del 1932 s’aprovava el 9 de juliol, tasca de la Comissió de Circulació, i era el primer codi de circulació de la ciutat, tenia 146 articles, i s’establien 24 senyals que els xofers estan obligats a conèixer i obeir, algunes inventades per Vàchier i altres que ja eren referència a Europa¹⁷⁵³.

El reglament de circulació de vianants i de vehicles, era rígid, segons pel mateix Vàchier era sense ambigüitats de cap mena perquè tothom sàpigues que podia fer i que no podia en circular a les vies públiques, que serviria per disminuir accidents i afermar l’autoritat municipal.

El reglament estructurava la ciutat en zones, un el ‘Districte Central de Trànsit’, els ‘Barris de Negocis’ i el ‘Casc Antic’, en què cada una tenia unes condicions especials quant al trànsit.

Les vies de la ciutat també s’organitzaven per categories. Els carrers que enllaçaven entre els diversos nuclis urbans s’anomenaven carrers de ‘comunicació ràpida’, i es classificaven segons la capacitat en carrils, havent-hi primera, segona i tercera categoria.

La primera categoria, no permetia estacionar a cap mena de vehicles en cap cantó de la calçada; en la segona, només en un costat de la calçada i en la tercera, en els dos costats. En els senyals, no es podia aparcar en les zones compreses entre dues sagetes vermelles, pintades damunt les voravies¹⁷⁵⁴.

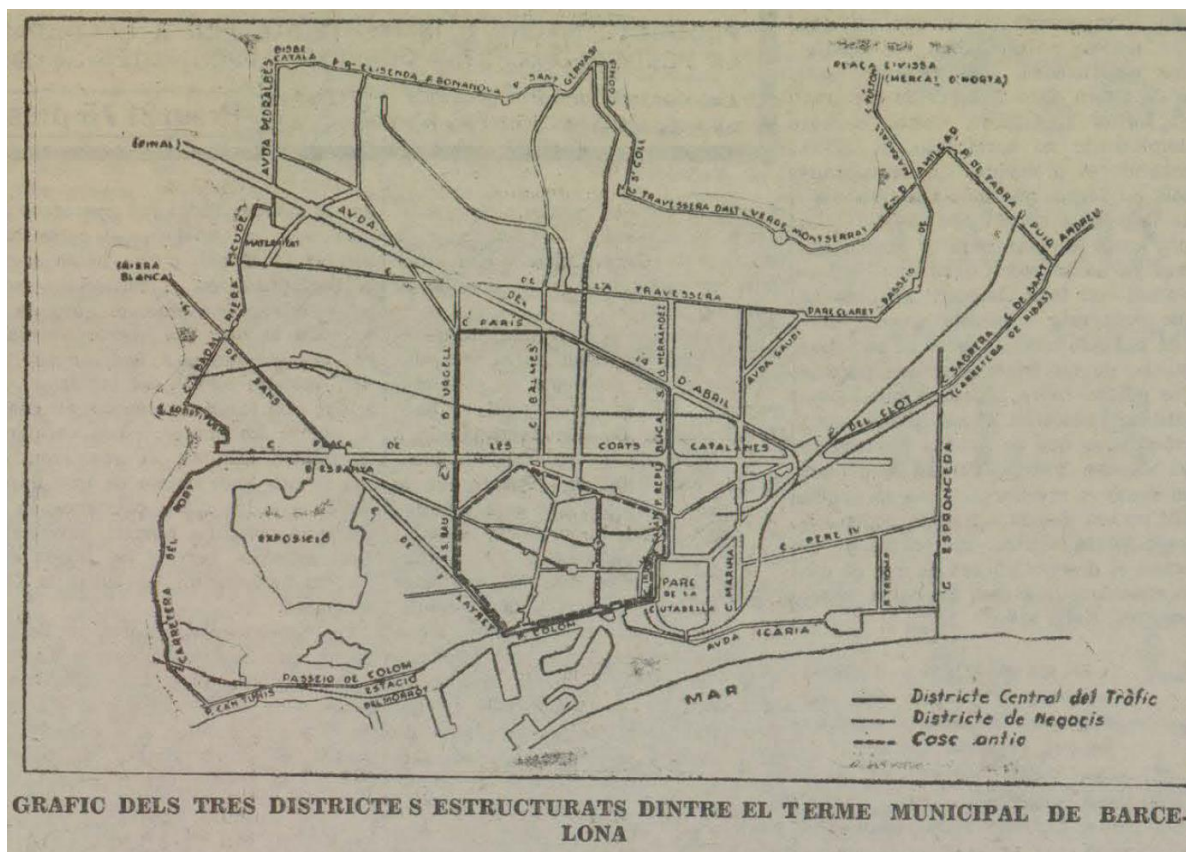
---

¹⁷⁵¹ PERNAU, Gabriel, op. cit., p. 69.

¹⁷⁵² PI SUNYER, Carles, op. cit., p. 203.

¹⁷⁵³ PERNAU, Gabriel, op. cit., p. 70.

¹⁷⁵⁴ Annex III. Document 86. Exemples de senyals en diversos diaris de L’Opinió (entre el 31-7-1932 i el 7-8-1932).

Extret de L'Opinió del 30 de juliol de 1932.

Per solucionar l'aparcament, en no poder aparcar en les principals vies, s'estudiava la creació de 'Parcs i zones d'estacionament' en la superfície i subsòl, a més d'organitzar-se parades de vehicles a la sortida de teatres, cinemes i tota mena d'espectacles. Concretament Vachier va idear una xarxa de 'parcs subterranis' a la plaça de Sant Jaume, del Portal de l'Àngel i de la plaça de la Gardunya. No es construïran fins trenta anys més tard¹⁷⁵⁵.

A més, havia d'haver-hi fins a 300 direccions úniques i un nou procediment a les cruïlles, en compte d'un senyal lluminós al mig de la cruïlla i sobre la calçada, s'utilitzarien quatre.

També passos de vianant per creuar les calçades, a més senyals lluminosos electromagnètics que els mateixos vianants podran maniobrar al seu albir quan desitgin deturar la circulació de vehicles que impedeixi el pas per un indret determinat. Mateix motiu, es construïran 'passos subterranis' en cruïlles perillosos.

¹⁷⁵⁵ PERNAU, Gabriel, op. cit., p. 70.

Guàrdia urbà fent funcionar un pal lluminós de regularització del tràfic

Extret de L'Opinió del 30 de juliol de 1932.

Anteriorment hi havia la velocitat màxima a 20 km/h, i es fixava segons els llocs i els vehicles, amb un màxim de 40 km/h. Així com tots els cotxes estaven obligats a portar 'neteja de parabrises', 'aparells de seguretat', 'filtres de gasos', 'aparells indicadors de canvi de direcció', entres altres complements¹⁷⁵⁶.

El reglament s'aprovava per unanimitat el 9 de juliol de 1932¹⁷⁵⁷, amb una campanya del Departament que posava en coneixement dels vianants i conductors els senyals en calçades i voreres, com: Prohibició d'estacionament: ratlla roja damunt les calçades i sagetes roges damunt les voreres amb direcció a la zona prohibida. Prades d'autoòmnibus: zones grogues a les voreres. Parades d'auto-taxis: zones combinades amb els colors groc-blau damunt les vorades. Passos de vianants: zones compreses entre dues tralles grogues que travessen les calçades. Zones d'estacionament i altres senyals regularitzadors del tràfic: ratlles blanques distribuïdes convenientment damunt les calçades¹⁷⁵⁸.

¹⁷⁵⁶ L'Opinió, 19-4-1932, p. 7.

¹⁷⁵⁷ L'Opinió, 9-6-1932, p. 3.

¹⁷⁵⁸ La Publicitat, 21-7-1932, p. 4.

17.2. Repercussions

Del 9 al 15 de gener de 1933 es celebrava el Primer Congrés Nacional de Circulació a Madrid¹⁷⁵⁹, amb cent representants d'ajuntaments de més de 20.000 habitants¹⁷⁶⁰. El congrés tenia un sentit essencial, ja que es podia tractar a vianants i conductors de manera diferent a cada ciutat, un visitant no podia conduir d'una manera a un lloc i d'una manera d'un altre i amb l'obligació de conèixer diferents senyals segons la ciutat.

Finalment es van votar unes conclusions per dotar l'Estat d'un instrument d'organització. Segons 'L'Opinió', Vàchier havia estat l'ànima del congrés, *'en sabia més que tots plegats; deia les coses més clares que ningú; davant de qualsevol problema, tenia la solució, les idees de Barcelona sobre circulació urbana han estat les que han format el cos de doctrina de tot el Congrés i les que s'implantin al territori de la República'*¹⁷⁶¹. El cas de Barcelona va ser la referència.

Del 1930 al 1933, amb les noves normes i regularització del tràfic a la ciutat, els accidents es reduïen un 65%. De 4.930 a 1.933. A més, de posar cert ordre, per exemple, s'avisava als autos que no portaven Patent de Circulació, i es donava l'ordre perquè s'establís una vigilància constant a fi d'evitar aquella omissió fiscal que perjudica la Hisenda¹⁷⁶². Les mesures segons Vàchier també va portar a cert benefici econòmic, abans dels canvis fets per la Comissió de Circulació, en els senyals lluminosos es gastaven 80.000 pts anuals, treballant amb propis mitjans en desprenien 1.400 pts¹⁷⁶³.

El regidor responsable de Circulació anava més enllà, en una Conferència donada al Saló de Sessions de l'Associació d'Enginyers Civils de Madrid, després de finalitzar les tasques del Primer Congrés de Circulació, posava sobre la taula revisar el permís de conduir cada X temps, ja que *'veiem gairebé sempre que no és la mecànica la principal culpable, sinó l'home. En l'origen de la quasi totalitat d'accidents trobem un defalliment del conductor; un reflex que s'ha produït amb retard, un braç que ha obeït malament, un cervell que per una o per altra raó ha tingut un fall. [...] Es necessari al mateix temps crear la revisió dels permisos de conduir. Actualment quan és dóna un carnet de conduir a un jove de vint anys, aquest és vàlid – salvo condemna- fins a la mort.*

---

¹⁷⁵⁹ L'Opinió, 5-1-1933, p. 7.

¹⁷⁶⁰ L'Opinió, 10-1-1933, p. 12.

¹⁷⁶¹ L'Opinió, 3-2-1933, p. 12.

¹⁷⁶² La Veu de Catalunya, 7-7-1931, p. 3.

¹⁷⁶³ L'Opinió, 15-12-1932, p. 4.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

*No obstant, és indubtable que es produeixen disminucions de capitat: la vista decreix, l'home es torna més dèbil. Ha pogut contraure malalties d'ordre mental. No seria, doncs, lògic revisar els permisos de conducció en períodes fixos, per exemple, cada tres o cinc anys*¹⁷⁶⁴.

---

¹⁷⁶⁴ L'Opinió, 31-1-1933, p. 8.

18. Les deficiències del ferrocarril a Barcelona: el pla d'enllaços

El creixement del ferrocarril a Barcelona, sense planificació, va portar al desenvolupament de traçats i instal·lacions de manera caòtica, segons les necessitats de les companyies ferroviàries. La proliferació de passos a nivell, principalment en els carrers més transitats per vehicles i persones, provocava una situació insostenible de caos circulatori, que a més, escanyava el transit urbà.

El carrer d'Aragó estava partit pel ferrocarril i l'Estació del Nord, al centre, impossibilitava projectes urbanístics¹⁷⁶⁵. El creixement urbà i la dinàmica constructiva en continua expansió, havia fet, a més, la pèrdua de funcionalitat de les línies existents.

La situació de les línies ferroviàries que travessaven el terme municipal de Barcelona demanava un conjunt d'actuacions tant urgents com necessàries, per aconseguir la plena urbanització de la part entre el carrer de Marina i el riu Besòs, que corresponia a l'antic terme municipal de Sant Martí de Provençals, annexat el 1897.

També la discontinuïtat urbanística i d'incomunicació veïnal, en alguns llocs com la plaça de les Glòries, els barris del Clot i la Sagrera, l'avinguda Meridiana o la circulació de trens a nivell de carrer en l'accés sud a Barcelona a través de Sants¹⁷⁶⁶.

Les vies de l'estació del Nord continuaven per la Meridiana, les de l'estació de Granollers passaven per Clot i disposaven d'enormes tallers al costat de la Plaça de les Glòries. El que hauria de ser el centre de la nova ciutat de l'Eixample, quedava com a nucli de vies de ferrocarril, carreteres i tallers.

La part nord-est del carrer de Marina, entre la Gran Via i el carrer de Pujades va suposar una barrera infranquejable. Sumant la presència del Parc de la Ciutadella, suposava una barrera a l'expansió de la ciutat¹⁷⁶⁷.

Formaven un cercle de ferro com una nova muralla que ofegava la ciutat. Les vies i les estacions ocupaven arteries urbanes centrals: carrer d'Aragó, l'avinguda Meridiana, el passeig del Port, la plaça de les Glòries, i dificultava la circulació per innumbrables passos de nivell. A més diversitat d'interessos de les companyies ferroviàries no permetia uns

---

¹⁷⁶⁵ ALCAIDE González, Rafael "El Pla de enlances ferroviarios de Barcelona e 1933: Un hito en la construcción de la ciudad contemporánea". IV Congreso Historia Ferroviaria. 2006, p. 3.

¹⁷⁶⁶ Ibid., p. 1.

¹⁷⁶⁷ Ibid., p. 2.

enllaços entre els diferents trens. Aquest fet havia motivat, al primer projecte de metro de la ciutat, dissenyat per Fernando Reyes Garrido el 1912¹⁷⁶⁸.

Es donava el cas, que s'havia produït una urbanització irregular de la ciutat, on els terrenys de Sant Andreu, a 8 km de Plaça Catalunya, es pagaven a un preu molt més elevat que no pas les existents a 2 km, com eren la zona compresa entre les línies de Companyia dels Ferrocarrils de Madrid a Saragossa i a Alacant (MZA) i de la Companyia dels Camins de Ferro del Nord d'Espanya, tocant a la Plaça de les Glòries Catalanes¹⁷⁶⁹.

18.1. La creació del Metro

La xarxa urbana de transport col·lectiu s'havia diversificat amb l'aparició del metro i autobusos, però les dues línies de metro, no suposaven una nova proposta en l'estructuració dels transports, ja que feien els mateixos trajectes que els tramvies¹⁷⁷⁰.

El primer tram del Gran Metro de Barcelona, entre plaça de Catalunya i plaça de Lesseps, es va inaugurar el 30 de desembre de 1924. El 5 de juliol de 1925 es va acabar el brançal de la Rambla (estació Liceu) i el 19 de desembre de 1926, la línia de Via Laietana fins a Jaume I. A partir d'aquí només es posaria en marxa el curt tram fins a Correus, inaugurat el 20 de febrer de 1934, i que discorria pels antics túnels construïts per l'Ajuntament¹⁷⁷¹.

Per aquesta raó, va forçar –aprofitant, un cop més la seva potestat d'atorgar la llicència d'obres– un acord amb Ferrocarril Metropolità de Barcelona, pel qual el consistori adquiria el 30% de les accions de l'empresa, i aquesta es comprometia a construir una línia de ferrocarril metropolità des de Collblanc fins a Sant Andreu, amb un brançal fins a l'Exposició d'Indústries Elèctriques.

Les obres d'aquell nou ferrocarril –que es va conèixer com el Metro Transversal– van ser inaugurades solemnement el 7 de juny de 1922 i van durar quatre anys, fins al 10 de juny de 1926, quan es va obrir al públic el primer tram, de la Bordeta fins a la plaça de

---

¹⁷⁶⁸ MIRALLES i Guasch, Carme “Transport i Ciutat. Una reflexió sobre la Barcelona contemporània”. Universitat Autònoma de Barcelona. 1996, p. 324.

¹⁷⁶⁹ La Humanitat, 12-11-1933, p. 5.

¹⁷⁷⁰ MIRALLES i Guasch, Carme, op. cit., p. 325.

¹⁷⁷¹ ARMENGOL Ferrer, Ferran “L'experiència de l'electrificació del transport a Barcelona” a Barcelona quaderns d'història, n°19. 2013, p. 195.

Catalunya. Des del seu origen es va explotar com un metropolità, si bé es va voler mantenir la seva condició d'enllaç ferroviari, amb l'ample de via propi dels ferrocarrils espanyols (1.674 mm) i la tensió de 1.500 v. cc. que havia adoptat Norte en l'electrificació de les seves línies de Barcelona a Manresa i Sant Joan de les Abadesses¹⁷⁷².

Això va facilitar que ambdues companyies, Norte i FMT, arribessin a un acord, el 8 de maig de 1928, per construir una estació comuna a la plaça de Catalunya, connectada amb l'estació del Nord per un túnel de quatre vies, i dues prolongacions de la línia del metropolità, de la Bordeta a Santa Eulàlia i de l'Arc de Triomf a Marina¹⁷⁷³.

El setembre de 1931 s'aprovava el projecte d'enllaç el ferrocarril Metropolità Transversal amb la línia de Barcelona a França, a la Sagrera¹⁷⁷⁴. L'1 de juliol de 1932 s'inaugurava les prolongacions del Metro Transversal, entre Plaça Catalunya i l'Estació del Nord, de la Bordeta a Santa Eulàlia (Hospitalet)¹⁷⁷⁵. La publicitat als diaris era que el trajecte de l'Hospitalet a Sant Martí es podia fer quinze minuts.

L'1 d'abril de 1932 era inaugurada l'Estació Marina del Metro Transversal, amb les autoritats catalanes, Carles Pi Sunyer, conseller de la Generalitat, també Xavier Casals i Josep Dencàs, i Aiguader com a alcalde¹⁷⁷⁶, que havia de prosseguir fins a Glòries i després fins a enllaçar a la Sagrera amb la línia MZA, un dels llocs compresos en els enllaços ferroviaris. Amb Marina la llargada total de Metro Transversal era de 6.100 metres¹⁷⁷⁷.

Segons els projectes de Norte, aquella connexió amb el Transversal havia de servir per establir una connexió directa entre el port de Barcelona i la frontera francesa a través de Puigcerdà¹⁷⁷⁸.

---

¹⁷⁷² Ibid., p. 196.

¹⁷⁷³ Ibid., p. 196.

¹⁷⁷⁴ L'Opinió, 2-9-1931, p. 6.

¹⁷⁷⁵ L'Opinió, 26-6-1932, p.6.

¹⁷⁷⁶ L'Opinió, 2-4-1933, p. 4.

¹⁷⁷⁷ Ibid., p. 4.

¹⁷⁷⁸ ARMENGOL Ferrer, Ferran "L'experiència de l'electrificació del transport a Barcelona", p. 196.

18.2. Necessitat d'un pla conjunt

El 1930 la xarxa de transport de la ciutat arrossegava les ineficiències de les tres primeres dècades del segle, tant en habitatge, serveis i infraestructura pública. El transport col·lectiu s'havia deixat en mans del sector privat i aquest havia estructurat unes línies de transport amb objectiu de treure un màxim benefici de forma immediata.

Les línies formades per gairebé un segle sense cap lògica de xarxa i sense criteri de servei públic i cap relació directa amb l'estructura urbana existent, d'una forma inconnexa entre elles¹⁷⁷⁹.

L'espai més ben servit era l'eix burgès de la ciutat (Rambles, Pl. Catalunya, Passeig de Gràcia), connectat amb perifèries benestants del nord-est. Només hi havia una línia transversal (paral·lela a la costa) que circulava per la Gran Via.

Les perifèries no estaven unides entre si¹⁷⁸⁰. El tramvia va ser una de les causes de l'expansió de la ciutat cap al nord-est, i va connectar els suburbis pobres amb el centre, però no entre ells. La barriada del Port, Colònia Cantí i el grup de cases barates Eduardo Aunós, i els barris dels anys vint, com Can Borràs, Can Dragó, la Trinitat, Cases Barates Baró de Viver i Milans del Bosch, Barriada Estadella, quedaven apartats del sistema de transport, on els habitants havien de fer desplaçaments superiors al quilòmetre per trobar el tramvia més proper¹⁷⁸¹.

L'afer havia constituït una preocupació per diversos ajuntaments, que cercaven la solució, molt particularment d'ençà de la creixença de Barcelona, que ho feia un punt ineludible. La qüestió es trobava amb els interessos privats de les empreses afectades, principalment Companyies ferroviàries, que fent una política de competència entre elles, eren causa que en la majoria de vegades, o millor dit, totes, fos l'Ajuntament de Barcelona la que hagués de sufragar íntegrament les despeses que exigiren aquelles modificacions de traçats.

---

¹⁷⁷⁹ MIRALLES i Guasch, Carme, op. cit., p. 333.

¹⁷⁸⁰ Ibid., p. 330.

¹⁷⁸¹ OYÓN, José Luis, "La Quiebra de la ciudad popular : espacio urbano, inmigración y anarquismo en la Barcelona de entreguerras, 1914-1936", Ediciones del Serbal. Barcelona 2008, p. 51 i 52.

La solució havia trobat sempre enfront interessos privatis de les empreses. Però, el problema encara anava més enllà, ja que el creixement de la ciutat havia fet ineficaces les línies de NORTE, MZA i Metro Transversal. La situació era tal, que les connexions tenien un baix rendiment fins i tot per les empreses privades, amb situacions com que les línies de Vilafranca, Lleida, Sant Joan i Granollers, tenen vetat l'accés al Port¹⁷⁸².

L'ajuntament havia gastat cent vint milions de pessetes en pocs anys col·laborant a diverses obres ferroviàries, com l'Estació de Mercaderies de MZA a La Sagrera, l'Estació de Sants, la rasa del carrer d'Aragó, el túnel de Balmes, l'Estació Monumental de MZA (Estació de França), etc.¹⁷⁸³.

Només la nova Estació de Sants i el canvi de nivell de les seves instal·lacions entre els carrers de Muntaner i Badal, suposaven una càrrega al municipi de 30 milions de pessetes. Les obres entre Plaça de Catalunya i el carrer Muntaner ja havien estat pagades per la ciutat amb un pressupost de 40 milions per un decret de 1926.

També altres obres com el Pont Sifó dels carrers de Marina i d'Almogàvers, construïdes a expenses de l'Ajuntament, el seu cost va ser de 4.400.000 pts.

Per tant, la situació era que les empreses anaven modelant la xarxa amb l'únic interès que el privat i l'ajuntament assumia el cost de les obres necessàries per corregir o atenuar els problemes que creaven les companyies.

Per tant, la situació semblava insostenible i calia estudiar el problema dels enllaços i racionalització de les estacions i modificant els traçats que fossin necessaris canviar. El problema tenia un origen similar als tramvies o autobusos, i calia que la xarxa de ferrocarril s'adaptés a la ciutat, i no al revés¹⁷⁸⁴.

---

¹⁷⁸² AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 551. Projecte d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona.

¹⁷⁸³ La Campana de Gràcia, 1-4-1933, p. 8 i 9.

¹⁷⁸⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-857. Enllaços Ferroviaris: Extracte del Projecte, Dades de la Fòrmula Econòmica, Pla d'Obres, Decret, Actes de la Comissió Mixta d'Enllaços Ferroviaris.

18.3. Les gestions de Jaume Aiguader

El nou ajuntament es va trobar, tot ple de passos a nivell, calia enfocar d'una manera plena el problema¹⁷⁸⁵. Immediatament després de constituir-se el primer ajuntament va començar una sèrie de gestions prop del Govern de la República, que van tenir per resultat la creació per decret de la Comissió d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona, signat a Madrid el 24 de març del 1933 pel senyor Niceto Alcalá-Zamora i l'aleshores ministre d'Obres Públiques, senyor Indalecio Prieto.

La Comissió s'havia d'encarregar de redactar un projecte. Es calculava que el pressupost global de totes aquestes obres en uns 150M de pts i es demostrava que fent aquestes obres conjuntament i d'acord amb totes les companyies afectades i l'Ajuntament poden economitza-se prop de 40 milions de pts, fet que demostrava la necessitat de crear el Consorci Ferroviari de Barcelona¹⁷⁸⁶. Aiguader calculava que les obres tindrien una durada de 8 a 10 anys, fent un consorci a càrrec de l'Estat, la Generalitat, la ciutat i les companyies¹⁷⁸⁷.

Pel ministre d'Obres Publiques, Prieto, calia que Ajuntament i la Generalitat es possessin d'acord amb les companyies per l'aportació a les obres. Mentrestant l'estat concediria de cinc a sis milions pel mateix 1933 per a començar de seguida les obres per a millorament de les línies ferroviàries, que era competència exclusiva de l'Estat¹⁷⁸⁸.

En el Decret es creava l'organisme encarregat d'estudiar el pla d'electrificació i enllaç de les línies fèrries que afluïen a Barcelona ciutat. La Comissió d'Enllaços, composta per representants de les administracions (Ajuntament, Generalitat i Estat), la Junta d'Obres Públiques del Port i de les companyies ferroviàries, la Companyia del *Metropolità Transversal, la de Madrid, Zaragoza y Alicante* (MZA) i la dels *ferrocarrils del Nord d'Espanya* (NORTE), una situació complexa a nivell empresarial com també a nivell polític, per aconseguir el finançament de les tres administracions¹⁷⁸⁹, estava presidida per Josep Cabestany i començava immediatament l'actuació, al cap d'un mes ja havien estat

¹⁷⁸⁵ La Campana de Gràcia, 1-4-1933, p. 8 i 9.

¹⁷⁸⁶ La Veu de Catalunya, 29-3-1933, p. 7.

¹⁷⁸⁷ L'Opinió, 25-3-1933, p. 12.

¹⁷⁸⁸ La Humanitat, 20-6-1933, p. 8.

¹⁷⁸⁹ ALCAIDE González, Rafael, op. cit., p. 3.

estudiats amb tota mena de detalls els problemes d'enllaços, electrificació, de supressió de passos a nivell i tots els aspectes que abraçava el projecte presentat¹⁷⁹⁰.

El projecte va estar acabat el 31 d'agost amb una ambiciosa reordenació dels serveis ferroviaris de Barcelona¹⁷⁹¹¹⁷⁹².

18.4. Un pla conjunt pel ferrocarril

El Pla d'Enllaços Ferroviaris proposava millorar els accessos i les circulacions ferroviàries, que afectaven traçats i instal·lacions existents, molt especialment l'estació de la companyia NORTE situada al carrer de Vilanova i que suposés una millora de la comunicació entre Barcelona i els municipis més propers a la ciutat¹⁷⁹³.

Una de les deficiències que s'havien de corregir era l'electrificació de les línies, que permetria el soterrament de totes elles i la unió del Metropolità Transversal, ja enllaçat a les companyies del Nord, amb les MZA, centralitzant els serveis de viatgers sota la Plaça de Catalunya.

Dos ordres d'obres a fer, l'un era el de la millora dels enllaços ferroviaris, l'altre el de la supressió dels passos a nivell. El projecte tenia presents dos objectius, els ferroviaris i els urbanístics. El ferroviari tenia com a necessitat de donar solució als enllaços i racionalització de les estacions.

En l'urbanístic calia modificar els traçats, fent-los compatibles amb la urbanització i l'extensió racional de la ciutat, exigint, per exemple, la circulació subterrània en trams que dificultaven el funcionament normal de la ciutat, acabant amb els passos a nivell, en concret en carrer d'Aragó, la Diagonal, plaça de les Glòries i l'avinguda Meridiana¹⁷⁹⁴.

---

¹⁷⁹⁰ La Humanitat, 12-11-1933, p. 4.

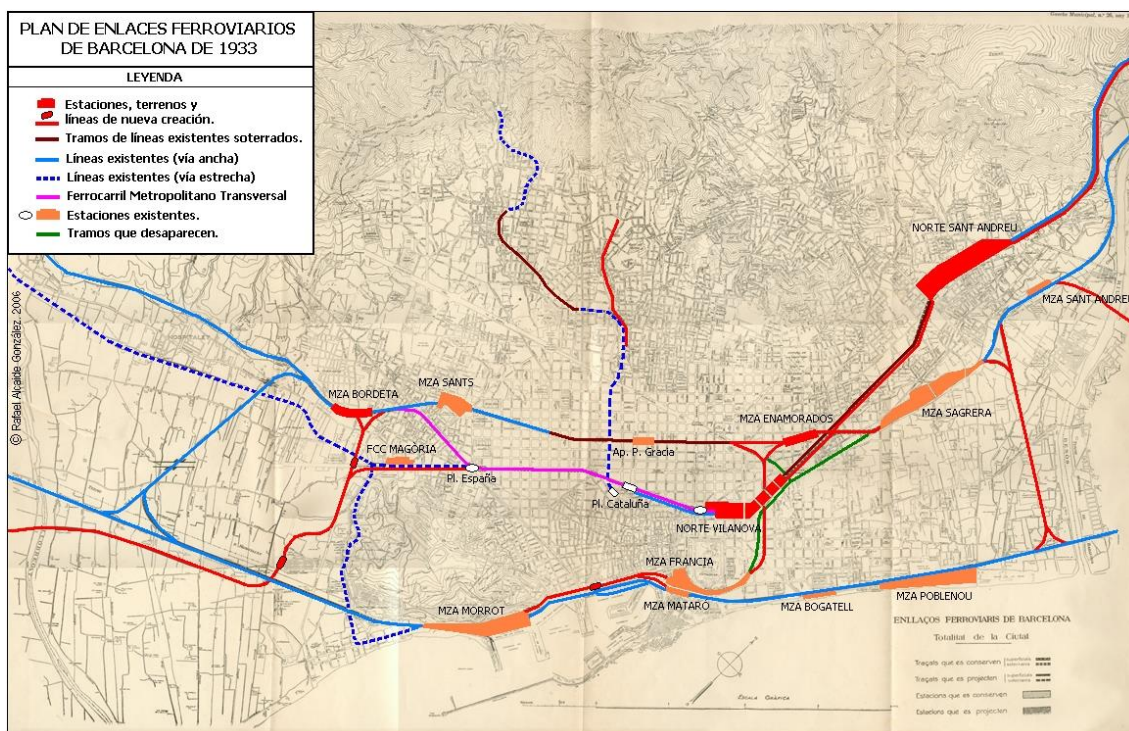
¹⁷⁹¹ ARMENGOL Ferrer, Ferran "L'experiència de l'electrificació del transport a Barcelona", p. 197.

¹⁷⁹² Annex III. Document 87. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera

¹⁷⁹³ ALCAIDE González, Rafael, op. cit., p. 10.

¹⁷⁹⁴ Ibid., p. 10.

LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

Imatge de l'arxiu, extreta d'ALCAIDE González, Rafael "El Pla de enlances ferroviarios de Barcelona e 1933: Un hito en la construcción de la ciudad contemporánea". IV Congreso Historia Ferroviaria. 2006.

El problema va ser dividit per la Comissió en una sèrie de punts concrets, els quals, una vegada acceptat per la Comissió, van ser estudiats separatament per altres Ponències, per tal de determinar el seu import i el detall de les obres que afectaven cada punt.

L'estudi de la Ponència va ser la base fonamental del projecte redactat i aprovat definitivament¹⁷⁹⁵.

El projecte incorporava un ordre prioritari de les obres a realitzar, amb un termini màxim de cinc anys per realitzar setze projectes i tres més per quan el creixement de la ciutat i transport ho fes imprescindible:

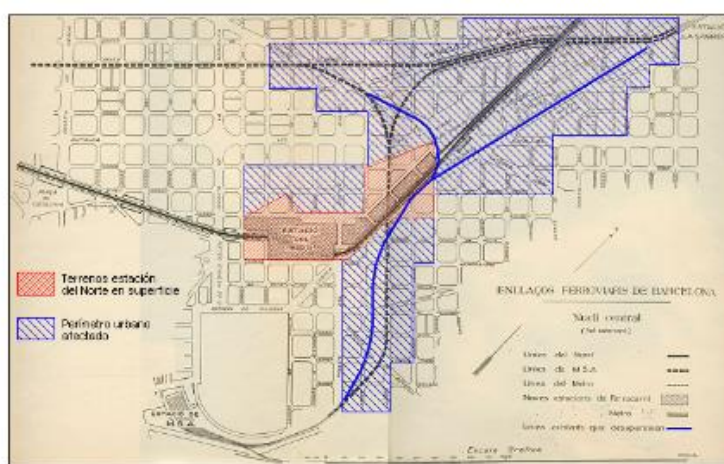
Projectes necessaris		Data d'execució. Situació actual
1	Habilitació del Metro com a enllaç ferroviari	Executat. Sense servei.
2	Electrificació de les línies de MZA.	1950-1960
3	Entroncament a la Bordeta de les línies del Metro i MZA.	Executat. Sense servei.
4	Enllaç de la línia de MZA (carrer d'Aragó) amb la seva estació de la Sagrera.	1970 (subterrani)
5	Enllaç a Montcada i Rexach, de les línies de NORTE amb les de MZA.	1972
6	Ramal del Besòs per a l'enllaçar les línies de Mataró i Granollers.	Executat. (¿1960-1965?)

¹⁷⁹⁵ La Humanitat, 12-11-1933, p. 4.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

7	Prolongació del Metro Transversal fins al seu enllaç amb MZA en l'estació de Sagrera.	Prolongació línia del Metro transversal (1950-1955)
8	Nova estació a Sant Andreu (NORTE) i tercera via entre aquesta i Montcada Bifurcació.	1955
9	Doble túnel (NORTE), per a quatre vies, entre Sant Andreu i Barcelona (estació del carrer Vilanova).	1955
10	Modificació total de les instal·lacions de l'estació de Barcelona (NORTE) i la conseqüent del Metro Transversal.	No es va executar. Estació clausurada el 1972.
11	Enllaç subterrani de l'estació de Barcelona-Terme amb la línia d'Aragó-Sagrera	Modificat. Parcial. 1972,
12	Línia de platja del Prat a Castelldefels.	No es va executar.
13	Conjunt d'obres accessòries i prèvies a l'execució del Pla complet.	¿...?
14	Supressió de passos a nivell aïllats.	Executat. Sense dates.
15	Cobriments de la rasa del carrer Aragó.	1957-1973
16	Transformació en subterrani del tram del ferrocarril de Sarrià a Barcelona, entre el carrer de Muntaner i l'estació de Sarrià.	1951-1953
Projectes complementaris		
17	Traçat subterrani de la línia del Port.	No es va executar.
18	Línia de Sant Andreu a Montgat per Santa Coloma de Gramenet.	No es va executar.
19	Prolongació del Metro Transversal en direcció a Can Tunis.	No es va executar.

Com a exemple dels canvis urbanístics que comportava l'estació NORTE i dels traçats ferroviaris de superfície de les zones adjacents, afectava directament a 127 illes de l'eixample, amb una superfície útil edificable, segons les normes de l'època de 118,38 hectàrees sense comptar els espais viaris.

Imatge de l'arxiu, extreta d'ALCAIDE González, Rafael "El Pla de enlances ferroviarios de Barcelona e 1933: Un hito en la construcción de la ciudad contemporánea". IV Congreso Historia Ferroviaria. 2006.

Per tant, era evident la desaparició dels obstacles hagués comportat l'alliberament de grans espais urbans, generant una nova dinàmica socioeconòmica a la zona, amb la

creació de nous vials de comunicació i la construcció de milers d'habitatges, que havien de conformar i unificar el nou teixit urbà de la part més oriental de Barcelona amb la urbanització existent¹⁷⁹⁶.

18.5. Què suposaria?

Totes les obres aprovades figuraven en el projecte que ha presentat l'Ajuntament de Barcelona al Govern de la República. Amb l'execució de les obres detallades seria resolt definitivament el problema dels passos a nivell, a la vegada que no quedaria cap línia de ferrocarril superficial que pugui impedir la urbanització de tots els carrers.

D'altra part, es podrien utilitzar, urbanitzar i edificar tots els terrenys que estaven ocupats per l'estació del Nord, la qual passaria a ser subterrània. I així com gràcies als enllaços que s'establien entre les diferents línies que arribaven a Barcelona, es faria possible augmentar el radi d'influència de la ciutat a una zona de molts habitants, que representava la possibilitat d'habitar en els pobles dels voltats de Barcelona i, tenir una ocupació diària a la ciutat.

L'electrificació de tota la xarxa de Barcelona i els seus voltants permetria el desenvolupament màxim de la ciutat. Finalment, la construcció del ramal des de Plaça d'Espanya a Castelldefels crearia la platja de Barcelona, incorporant la ciutat a la Mediterrània.

Per tant, representava, d'una manera fonamental, la incorporació definitiva dels voltants de Barcelona a la ciutat. En la qüestió de l'atur forçós, les obres dels enllaços ferroviaris representava donar feina a més de 2.000 obrers durant un termini de deu anys.

Era necessari utilitzar 150.000 tones de ciment, que era natural que fos subministrat per les fàbriques de Catalunya; 300 tones d'acer en carrils, que haurien de ser de producció nacional, 4 milions de totxos, 2 milions de tones de pedra picada de les pedreres catalanes, etc.

Els enllaços projectats a Montcada-Bifurcació, brançal del Besòs i Sagrera-Aragó, conjuntament amb el brançal del Metro Transversal de Marina a la Sagrera i enllaç de Metro i MZA a La Bordeta, farien possible totes les combinacions circulatòries entre les

---

¹⁷⁹⁶ ALCAIDE González, Rafael, op. cit., p. 11.

sis vies fèrries que arribaven a Barcelona per la part Sud-Oest i per consegüent les mercaderies podrien arribar a totes les estacions de Barcelona¹⁷⁹⁷.

El dijous 16 de novembre tenia lloc la inauguració de les obres de l'enllaç entre Sant Andreu i Montcada, de les línies del Nord amb les de MZA¹⁷⁹⁸.

18.6. Finalització

L'orientació política dels governs que es van succeir a Espanya durant el període comprès entre octubre del 1934 i febrer del 1936, l'inici de la Guerra Civil i el seu desenvolupament posterior van truncar la realització de la majoria de projectes inclosos en el Pla d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona de 1933, alguns posposant-los, desestimant altres¹⁷⁹⁹.

Alguns dels projectes del pla van ser recollits i executats, amb algunes variacions, pels successius Plans d'enllaços ferroviaris aprovats el 1944 i el 1969. Dels dinou projectes continguts en el Pla d'enllaços ferroviaris del 1933 només es van arribar a executar, posteriorment, catorze. Cal destacar l'habilitació del Metropolità com a enllaç ferroviari i l'entroncament a la Bordeta de les seves línies amb les de MZA. Encara que construir-se, mai van presentar un servei de manera continuada.

Les electrificacions de les línies de MZA es van completar en la dècada de 1950-1960, mentre es construïa la nova estació de Sants que va entrar en servei el 1981¹⁸⁰⁰. Una altra de les grans realitzacions del projecte d'enllaços de 1933 era el soterrament de la línia de NORTE que discorria al llarg de l'avinguda Meridiana. No es va dur a terme completament fins a l'any 1955, amb la inauguració de la nova estació de Sant Andreu Arenal.

Pel mateix túnel subterrani sota la Meridiana, es va perllongar la línia del Metro Transversal des de l'estació de Marina fins a la de Fabra i Puig, amb quatre estacions intermèdies: Glòries, Clot, Navas i Sagrera, inaugurades al llarg de la primera meitat de la dècada de 1950.

---

¹⁷⁹⁷ La Humanitat, 17-11-1933, p. 5.

¹⁷⁹⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 90/1933. Inauguració dels Enllaços Ferroviaris de Barcelona (12 de Novembre).

¹⁷⁹⁹ ALCAIDE González, Rafael, op. cit., p. 18.

¹⁸⁰⁰ Ibid., p. 19.

L'enllaç subterrani projectat sota el carrer de Padilla no es va executar, cobrint parcialment el recorregut en superfície entre l'estació de França i la plaça de les Glòries. Pel que fa al ferrocarril de Sarrià, es va soterrar el tram comprès entre el carrer de Muntaner i l'estació de Sarrià, ampliant-se amb un ramal subterrani des de l'estació de Sarrià fins a la de Reina Elisenda (1974) i va entrar en servei el ramal subterrani de 1.860 m., construït per l'Ajuntament abans de la Guerra Civil, entre les estacions de Gràcia i Av. del Tibidabo¹⁸⁰¹.

Entre els que no es van executar, cal destacar la remodelació de l'estació del carrer Vilanova (NORTE) i les seves instal·lacions, la conversió en soterrània i l'adequació del baixador d'Arc del Triomf. L'espai delimitat per Nàpols, Almogàvers, Meridiana i la carretera de Ribes, en què se situava l'estació del NORTE i tota la seva instal·lació annexa, va continuar dificultant l'expansió urbana de la zona, així com la urbanització de la Plaça de les Glories. L'estació del carrer Vilanova es va clausurar el 1972, mentre el baixador subterrani continua fent servei.

El sector de la Plaça de les Glories, continua mancat d'una definició urbanística coherent, encara que s'ha convertit en un nus ferroviari subterrani que aglutina totes les circulacions ferroviàries de la capital barcelonina. Tampoc es va construir l'estació sota el Carrer dels Enamorats¹⁸⁰².

Respecte a la línia de rodalia entre Barcelona i Castelldefels per la platja i Barcelona-Montgat per a l'interior, tampoc es van dur a terme, tot i la necessitat justificada després de les onades migratòries les dècades següents. El projecte més similar seria la línia L9 del metro.

Finalment, tampoc es va realitzar el tram subterrani de la línia del port, circulant en superfície fins al 1989 i posteriorment desmantellat totalment les instal·lacions de la línia de Mataró per la costa i el tancament de l'estació de la Barceloneta.

Com a conclusió de Rafael Alcaide González, trobem que, malgrat no ser la mateixa ciutat que l'actual, els problemes en transports i d'indefinició urbanística que afectaven la

---

¹⁸⁰¹ Ibid., p. 20.

¹⁸⁰² Ibid., p. 20.

capital catalana, encara continuen vigents, a l'espera d'una solució, com les Glories, el cobriment de les vies d'entrada a l'estació de Sants, el complex ferroviari de la Sagrera i el nou túnel que ha d'unir els dos nusos ferroviaris.

No és difícil d'imaginar els grans beneficis que, si s'haguessin realitzat, hagueren reportat a Barcelona, millorant la xarxa ferroviària i transports en general, la viabilitat, en l'expansió i la morfologia urbana, en la que el ferrocarril ha intervingut, de manera decisiva en la seva configuració i que té un protagonisme indiscutible¹⁸⁰³.

18.7. L'etapa de Carles Pi Sunyer

El gener de 1934, Jaume Aiguader i Josep Cabestany (director tècnic dels enllaços ferroviaris de Barcelona) es reunien amb el ministre d'Obres Públiques, per exposar la necessitat d'activar els treballs dels projectes per a ultimar el més ràpidament possible el pressupost i projectes en estudi.

El ministre disposava a la Direcció General de Ferrocarrils d'intensificar tot el possible la preparació del projecte per constituir una comissió integrada pels representats interessats en el desenvolupament del projecte i que fes un estudi financer i proposés al Govern els mitjans per la seva execució, les garanties tècniques i la informació que calgués per a resoldre l'assumpte¹⁸⁰⁴.

El 8 de març era ja Carles Pi Sunyer qui es dirigia a Madrid per parlar amb el ministre d'Obres Públiques, dels enllaços ferroviaris i de la comissió nomenada per portar endavant aquest projecte¹⁸⁰⁵. Per decrets del 27 de febrer i 7 d'abril es creava una Comissió Mixta d'Enllaços Ferroviaris, amb delegat especial del ministre Obres Públiques, representants del Ministeri d'Obres Públiques, representant del ministre de Finances, representants de l'Ajuntament (Pi Sunyer, Bausili, Pere Domènec) representant de la Generalitat (Carles Jordà i Jaume Aiguader), representants de les Obres del Port de Barcelona, Metropolità de Barcelona, Companyia dels Ferrocarrils del Nord, companyies dels Ferrocarrils MZA. La presidència era per Manuel Ferràndiz, delegat especial del ministre¹⁸⁰⁶.

---

¹⁸⁰³ Ibid., p. 21.

¹⁸⁰⁴ L'Opinió, 18-1-1934, p. 14.

¹⁸⁰⁵ L'Opinió, 9-3-1934, p. 14.

¹⁸⁰⁶ L'Opinió, 25-4-1934, p. 5.

En canvi, el 26 de maig, quedava dissolta la comissió que elaborava el pla d'enllaços, en acabar el seu comès¹⁸⁰⁷.

En menys d'un any, el 4 de juny de 1934, s'inauguraven les obres dels enllaços ferroviaris, a la Gran-Via Meridiana, cruïlla amb el carrer de Muntanya, de conversió en túnel de l'actual línia ferrera del Norte en la Gran-Via Meridiana¹⁸⁰⁸, alhora que MZA començava els treballs d'electrificació de les seves línies.

Després dels Fets d'Octubre, el tinent coronel Martínez Herrera, disposava el 29 d'octubre de 1934 que en no haver regidors, fos ell mateix com alcalde, el President de Foment del Treball Nacional i el President de la Camara Oficial de la Propietat Urbana de Barcelona, o persona que ells deleguessin, en haver de ser tres representants de l'ajuntament en la Comissió d'Enllaços¹⁸⁰⁹.

Finalment, la comissió era dissolta per Decret l'1 de novembre de 1935 sense haver finalitzat el comès fonamental del que va ser assignat. Després dels governs gestors, que havien deixat el pla paralitzat, el 8 de juny de 1936, Carles Pi Sunyer, acompanyat d'un enginyer de l'Ajuntament de Barcelona es reunia amb el president de la Comissió parlamentària del ram, el senyor Prieto (president de la comissió d'Obres públiques), per tractar la qüestió d'enllaços ferroviaris, amb el Govern.

Pi Sunyer explicava que el senyor Reyes, president dels enllaços ferroviaris, havien reformat el projecte, revisant i reduint a proporcions més adequades. De 160 milions baixava a 120 milions i només abastava les obres de més importància¹⁸¹⁰.

La Comissió d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona del 24 de març de 1936, encarregada de redactar un projecte de conjunt o pla d'obres, a base del qual hauria de determinar després en quina proporció haurien de contribuir cada un dels elements interessats, tenint en compte els seus respectius beneficis.

---

¹⁸⁰⁷ L'Opinió, 27-5-1934, p. 1.

¹⁸⁰⁸ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 6/1934. Inauguració de Les Obres dels Enllaços Ferroviaris, a la Gran Via Meridiana Cruïlla Amb el Carrer de Muntanya (4 de Juny).

¹⁸⁰⁹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.

¹⁸¹⁰ La Humanitat, 9-7-1936, p. 1.

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

A)	Obres que han de formar, el Pla d'urgent construcció, enumerades per ordre en què pot escalonar-se la seva execució:	
1	Enllaç a Montcada i Rexach, de les línies de NORTE amb les de MZA.	2.600.000 pts
2	Doble túnel (NORTE), per a quatre vies, entre Sant Andreu i Barcelona (estació del carrer Vilanova).	34.400.000 pts
3	Modificació de l'estació "Marina" del Metro Transversal, com obra complementaria de l'anterior	1.500.000 pts
4	Electrificació de les línies de MZA des de Bordeta a Villanueva i des de Passeig de Gràcia a Martorell	20.000.000 pts
5	Habilitació del Metro Transversal per al pas dels trens del Norte i MZA	1.000.000 pts
6	Ramal del Besòs per a enllaçar les línies de Mataró i Granollers.	6.000.000 pts
7	Pas superior del carrer de Cortés sobre la línia de MZA	1.000.000 pts
8	Enllaç de la línia de MZA (carrer d'Aragó) amb la seva estació de la Sagrera.	17.000.000 pts
9	Enllaç subterrani de l'estació de Barcelona-Terme amb la línia d'Aragó-Sagrera	18.000.000 pts
10	Electrificació parcial de l'estació de Barcelona-Terme de MZA perquè pugui posar-se en servei l'obra anterior	6.000.000 pts
11	Modificacions en l'estació de Barcelona-Terme de MZA i en la seva línia litoral, per fer possible la supressió de la línia actual Terme-Sagrera	5.000.000 pts
TOTAL		112.500.000 pts
B)	Obres diferible el qual el seu ordenament cronològic s'ajorna pel moment oportú:	
a)	Finalització de l'electrificació de l'Estació Terme de MZA i de les seves línies fins a Mataró i Granollers	40.000.000 pts
b)	Instal·lacions per l'enllaç en l'Estació de Bordeta de la línia de MZA amb la del Metro Transversal	2.800.000 pts
c)	Modificació de les instal·lacions de l'Estació de Barcelona-Vilanova (NORTE)	15.000.000 pts
d)	Nova Estació de Sant Andreu (NORTE) i tercera via entre Sant Andreu i Montcada-Bifurcació	20.000.000 pts
e)	Supressió del pas a nivell de les línies de MZA en l'Avinguda Icaria	2.500.000 pts
f)	Supressió del pas a nivell de la línia de MZA en el creuament amb la carretera de Barcelona a Santa Creu de Calafell	500.000 pts
g)	Transformació en subterrani del FC de Barcelona a Sarrià entre carrer de Muntaner i Sarrià	8.580.000 pts
	TOTAL	89.380.000 pts

El 19 de juny de 1936 es publicava a la 'Gaceta de Madrid' pel ministre d'obres públiques, el Pla General d'obres amb una despesa de 7.500.000 pts ja pel segon semestre de 1936; 15.000.000 per 1937, 1938, 1939, 1940 i 1941 cada any; finalment, 1942, 7.500.000 pts¹⁸¹¹.

¹⁸¹¹ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-857. Enllaços Ferroviaris: Extracte del Projecte, Dades de la Fòrmula Econòmica, Pla d'Obres, Decret, Actes de la Comissió Mixta d'Enllaços Ferroviaris.

La Guerra Civil va aturar aquestes obres, que no es farien realitat fins ben entrat el decenni de 1950¹⁸¹².

18.8. L'Estació de Sants

El 1905 s'acceptava un '*canvi de nivell de l'estació de Sants i els seus serveis des del carrer Muntaner a la de Sant Josep de la línia dels ferrocarrils de la companyia MZA*'. Però no seria fins al 12 de febrer de 1923, que es signava el contracte d'execució entre la companyia ferroviària i la societat anònima Fomento de Obras y Construcciones, després d'un llarg procés negociador, quan s'aconseguia un acord entre l'Ajuntament i MZA de compartir les despeses.

Entre aquests acords havia el d'anivellar les rasants de la línia entre la riera Blanca i el carrer de la Universitat, incloent-hi la superfície ocupada per l'estació de Sants, el revestiment dels talussos de la rasa o trinxera, la construcció de passos elevats entre carrers, la renovació dels ja existents, i també la construcció de rampes i d'escapes per reduir el desnivell entre el terreny natural i la nova rasa de l'estació.

També quedava estipulat que una part de les terres que se'n van treure per aplanar el terreny es farien servir per crear un talús a la línia del port, prop de can Tunis per a tal d'evitar problemes a la via en èpoques de desbordament del riu. I quedava fixat que, en cap cas, es tancaria el funcionament de l'estació de Sants ni el servei de mercaderies.

Les obres representarien un canvi important en la trama urbana del barri de Sants, tant per la seva envergadura com pels anys que van durar. Entre el juliol de 1934 i el febrer de 1935 la Junta Directiva de la Defensa d'Industrials i Comerciants de Sants i Hostafrancs, a la qual es varen afegir diverses entitats i gran nombre de ciutadans a títol individual van iniciar una campanya per accelerar les obres de la rasa i la construcció de la nova estació, però també presentava propostes de planificació amb vista al futur, atès que es parlava de la previsible electrificació a curt termini, o de la necessitat d'ampliar el nombre de vies per donar a la nova estació de Sants, com a porta ferroviària de la ciutat, la categoria que es mereixia.

Les andanes simples de la nova estació de Sants es van inaugurar el 15 de febrer de 1936, mentre que l'edifici pròpiament dit, a tocar al carrer de Galileu, no va ser acabat fins

---

¹⁸¹² ARMENGOL Ferrer, Ferran "L'experiència de l'electrificació del transport a Barcelona", p. 197.

després de la Guerra Civil (1944), i mentrestant s'enderrocarien les cases necessàries i s'ordenava urbanísticament la plaça de Sants¹⁸¹³.

El 15 de febrer de 1936 s'inauguraven les andanes definitives de l'Estació de Sants de la Companyia de MZA, situat a l'Avinguda de la Generalitat, entre carrers de Riego i Vallespir¹⁸¹⁴.

En el mateix districte, el 30 juliol de 1932 s'inaugurava el Pont del carrer de Vallespir, damunt de la via del tren de MZA, tocant a l'estació de Sants¹⁸¹⁵. També entre carrers de Muntaner i Badal es van fer les obres en enfonsar la línia de MZA.

A l'Hospitalet de Llobregat, el 9 d'abril de 1935 era inaugurat el Pont de la Torrassa o d'en Jordà, un pont penjat, metàl·lic de ferro, d'un perfil semicircular, pintat de color gris, amb característics reblons. Va ser un pont promogut a partir de 1932 per l'influent polític local Josep Jordà i Poll per comunicar l'estació del metro de Santa Eulàlia amb la Torrassa.

---

¹⁸¹³ El Ferrocarril a Conèixer el districte de Sants-Montjuïc. Ajuntament de Barcelona. 2009., p. 7.

¹⁸¹⁴ AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 10/1936. Inauguració de Les Andanes Definitives de l'Estació de Sants de la Companyia de M.S.A. (15 de Febrer).

¹⁸¹⁵ L'Opinió, 31-7-1932, p. 1.

19. Conclusió de la transformació de la ciutat

La principal conclusió que trobem és que en la majoria d'aspectes l'obra republicana és més important pel que podria haver estat. Es va posar les bases d'un nou model, però que va acabar inconclús en un ajuntament marcat per la inestabilitat on no va haver-hi cap període que durés més d'un any sense que abans s'hagués produït una crisi o un canvi en la configuració de la majoria.

De la proclamació de la República a la crisi dels pressupostos, posteriorment a la situació creada després de l'aprovació de l'Estatut, amb la marxa de peces clau com Casanovas, líder de la minoria d'ERC, o Pere Comas, president de la Comissió de Cultura, l'inici de la crisi dins d'ERC i el canvi d'actitud dels radicals, que portaria finalment a l'ajuntament automàtic. Posteriorment els governs de Carles Pi Sunyer tindrien una durada de menys d'un any, mentre en els governs gestors, trobem en un any i mig fins a cinc alcaldes gestors.

En la majoria d'aspectes, segueix una evolució on en el període Jaume Aiguader s'atura la tendència negativa de la Dictadura i es mostra la voluntat de canvi, en els pocs mesos del primer mandat de Carles Pi Sunyer es posa a estudi la problemàtica i la possible solució i finalment en el 1936 l'ajuntament arriba a acords que haguessin transformat totalment la fisonomia actual de Barcelona si no hagués estat per la Guerra Civil.

En matèria d'ensenyament trobem una transformació mai vista en educació. És cert que el Patronat Escolar ja existia, amb personatges com Manuel Ainaud, amb una gran tasca, però la gran diferència és que en el període republicà no es tracta de l'actuació d'un grup de l'ajuntament, sinó que es va convertir en un eix central de la política municipal, primer del govern Aiguader, on la primera funció a què s'hi dedica qualsevol terreny o edifici que obté l'Ajuntament, és dedicar-lo a l'obra escolar.

Hi ha una actuació conjunta de tota la majoria consistorial, que basa la seva obra en llegats o donacions, davant la manca de recursos evidents de l'Ajuntament, que assumeix una funció que va molt més enllà del que hauria d'assumir com a consistori, ja que va crear una obra sense que fos competència seva, i per tant, sense pressupost.

En el primer govern de Carles Pi Sunyer, es reestructura davant la 'injustícia' que uns pocs alumnes gaudissin de les millors condicions i una gran part no tingués una escola en condicions.

Els governs gestors van dur a tem una política escolar que suposava un retorn a l'època anterior a la República, recuperant l'important paper que havien tingut les escoles religioses en l'ensenyament. Després dels governs gestors, trobem l'acord que de ben segur hauria canviat radicalment l'educació a Barcelona, amb el decret del 5 de maig, on l'Estat es comprometia a pagar 5.300.000 pessetes en conceptes de subvenció pels grups ja construïts i finançar el 50% de totes les obres escolars, fet que portava al govern municipal a projectar fins a 45 noves escoles amb la nova ajuda de l'Estat, que hagués pogut canviar radicalment la ciutat de Barcelona del moment, però també del futur, amb una de les ciutats més avançades culturalment de l'època, i que deixarà per sempre la incògnita de com podria haver evolucionat fins a l'actualitat.

Però, la mateixa dinàmica es va viure en altres aspectes, com en els eixos ferroviaris, un projecte on Jaume Aiguader que va ser pres gairebé com una qüestió personal, on va tenir la capacitat d'aconseguir que es creés la Comissió d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona el 24 de març de 1933, i acabant el projecte el 31 d'agost, ja amb l'ajuntament automàtic al finalment del seu mandat.

Carles Pi Sunyer va haver de rebaixar les pretensions, però el 19 de juny de 1936 es publicava a la Gasetta de Madrid, el Pla General d'obres que, com en el cas escolar, s'iniciava immediatament amb ja 7,5 milions de pessetes el segon semestre de 1936 i que s'hauria prolongat fins al 1942.

Les obres projectades, algunes ja no es podrien fer mai, la majoria es van dur a terme entre el període de 1955 a 1973. Amb més de vint o quaranta anys de retard per fer unes obres ja projectades entre 1931-1936, també entra el dubte raonable de què es podria fer sense dècades d'endarreriment. I no es tractaven de simples projectes, sinó obres amb un pressupost.

De forma similar ho trobem en política urbanística, el 'Pressupost extraordinari d'Obres i Sanejament de 1936', no només transformava el Districte V, que ja suposaria una gran evolució respecte al que van continuar sent les mateixes bosses de misèria en les dècades posteriors. Si no que el pressupost de 48.710.000 pts, també suposava un pas definitiu cap a la creació de la Via B i C, que sense dur a terme la destrucció que va produir la Via Laietana, es creava un pla d'organització de la ciutat i no simplement d'adaptar-se a les estructures ja existents, amb dos vies travessant el casc antic hagués permès millorar les condicions d'higiene, circulació de serveis bàsics (ambulàncies, bombers, etc.), segurament vies sobreexplotades pel trànsit, com la Rambla, podria ser peatonal i es podria ressaltar a la vegada, aspectes de Barcelona, encara que fos movent edificis, com va succeir en la Plaça del Rei.

L'obra urbanística de tots els ajuntaments (inclosa la dels gestors) va dirigida a transformar la ciutat, creant les vies necessàries per fer de la capital catalana una ciutat més funcional, amb la creació de la Via B i C, i la higienització d'obres que havien estat construïdes en un inici als afores de la ciutat, però que havien estat engolides pel creixement urbanístic, com eren les casernes de Sant Carles, de Sant Pau, la caserna de les Drassanes o la presó de Reina Amàlia.

La idea d'una ciutat al servei de la població, se suma amb el projectat de parcel·lar el terme municipal de la ciutat de Barcelona, i les obres en el mateix pressupost de crear cases barates, amb la primera mostra de la Casa Bloc, amb un cost molt reduït i un terreny parcel·lat, segurament l'expansió de Barcelona, accelerada de les dècades posteriors, s'hauria pogut fer amb un ordre que hagués canviat radicalment la fisonomia dels districtes més nous de la capital.

A més, la prolongació de les Corts Catalanes fins al Llobregat, i d'allà la costa, de ben segur hauria canviat el mapa de l'Àrea Metropolitana, on l'expansió de la ciutat, i l'agregació de l'àrea de Finestrelles, més que unes compensacions per l'Hospitalet de Llobregat, sembla el primer pas cap a l'agregació total del municipi, un projecte que va ressonar amb força i que semblava inevitable a curt o mitjà termini.

En gran part el que fan Jaume Aiguader i Carles Pi Sunyer és això, posar ordre. Crear un pla. Més enllà de política urbanística, política escolar o eixos ferroviaris, ho trobem també

amb el codi de circulació de 1932, el més modern i exemple pel conjunt de l'Estat, així com la creació d'una xarxa de transport on el municipi simplement s'adaptava fins llavors a les exigències de les grans companyies, duent a terme, a més obres que malgrat tenir un benefici social, beneficiaven extremadament aquestes mateixes empreses privades.

Les vuit línies d'autoòmnibus i el procés cap a l'empresa mixta són l'exemple més clar d'estructurar la ciutat al servei del conjunt de la població.

En l'àmbit de l'ajuntament, es va reestructurar àrees com la situació l'assistència municipal, on es va dignificar una política similar a la caritat fins llavors. Trobem la posada en marxa de la Borsa de Treball, però també una organització, un ordre, en l'ajuda a l'obrer en atur forçós, que culminaria, amb la reposició de l'ajuntament popular amb el subsidi obrer per part de l'Ajuntament, que hagués començat a funcionar el 20 de juliol de 1936.

També trobem com l'ajuntament s'enfrontava a problemes encara vigents com la venda ambulat, sense permisos i el procés de reconversió dut a terme.

Entre la principal obra de l'alcaldia de Jaume Aiguader és la de presentar un pressupost realment anivellat, com afegixen els tinents que dimiteixen per a formar l'ajuntament automàtic, '*resta un pressupost anivellat, sense ficcions, cas únic en la història municipal barcelonesa*', a la vegada de controlar el deute, que en cara pressupost va presentant menys percentatge dels comptes, podent no només mantenint la despesa social, sinó engegant projectes.

Una obra que encara seria millorada per Carles Pi Sunyer, i *l'informe Boter*, quan per primer cop es fa un estat real de la situació, ningú sabia la suma a pagar. També trobem el pla del govern de Carles Pi Sunyer de regular els sous, on redueix a un terç els 157 sous diferents que hi havia, que fins i tot provocava que empleats d'una escola inferior, elegits sense concurs, tinguessin millors condicions que l'escala superior.

També en la situació de la llengua, no només en cinc anys, sinó que ja abans s'assoleix l'oficialitat del català, la introducció com a llengua vehicular a l'escola i el requisit de

conèixer la llengua a l'Ajuntament de Barcelona. No cal comparar la situació amb les dècades posteriors.

És important destacar que l'obra republicana en pau, són poc més de cinc anys, comptant els governs gestors, que simplement van mantenir una política regressiva respecte als canvis fets en els ajuntaments republicans, i encara se centra gran part de la història recent en debats oberts en aquest període i el que va poder representar.

Una de les figures clau i més polèmiques d'aquest Ajuntament seria l'enginyer industrial d'Esquerra, Jaume Vachier, de família propietària d'una fàbrica de joieria i plata des de finals del segle XVIII, que s'afiliaria al PSUC el 1936 ja havent començat la Guerra Civil, del sector revolucionar d'ERC i present en tot el període republicà a l'Ajuntament, va tenir un paper destacat en totes les polèmiques i enfrontaments contra els monopolis, que és en part representatiu.

Va ser protagonista en la lluita contra les elèctriques, i el seu projecte de crear una central elèctrica per municipalització del servei d'enllumenat, concretament la producció elèctrica per a l'enllumenat públic i el que requeria a les dependències municipals, un projecte que s'avançava més de vuitanta anys.

També va reorganització la Guàrdia Urbana per crear una policia municipal i una policia de tràfic, avançant-se als seus temps, com havia fet amb el codi de circulació, com també va mantenir una aferrissada lluita amb les companyies de taxis, imposant un model que el funcionament es manté a grans trets fins als nostres dies, i va intentar estructurar el transport comú, amb una fixació en trencar el monopoli de les grans companyies.

Però a la vegada, va mostrar les incapacitats de l'Ajuntament de Barcelona per poder imposar la majoria d'aquestes polítiques, mantenint la llei i la legalitat dels contractes malgrat venir d'un període revolucionari i que va portar trencar el monopoli de transport encara que això significués forçar la legalitat, amb un procés amb maniobres fosques com és l'afer Torner.

En aquesta línia, l'intent de posar en poder dels tribunals els dictàmens, concessions i contractes lesius, va ser una mostra de com les resistències al canvi es van imposar en molts sectors de la política.

És indubtable que la Barcelona actual seria radicalment diferent, si partíssim de les millores proposades pels ajuntaments republicans, dècades abans que es dugessin a terme, amb ja un urbanisme consolidat de la ciutat que fa impossible poder fer per exemple una intervenció directament a 127 illes de l'eixample, canvis urbanístics que portava les obres de l'estació NORTE.

VI. CONCLUSIONS FINALS

CONCLUSIONS FINALS

En conclusions generals, en el primer bloc s'han analitzat les resistències al canvi, en una transició que realment mai es va arribar completament i que molts dels canvis cercats pels promotors del nou règim encara s'estaven promovent al final de l'etapa republicana de pau.

Cal remarcar el **perfil dels regidors**, en un inici trobem que els regidors republicans que entren al nou consistori, destaquen pel seu esperit revolucionari i la seva oposició a la monarquia. En la votació es desconeixien els ràpids esdeveniments que van fer caure el rei Alfons XIII, i la candidatura d'ERC-USC, liderada per Jaume Aiguader en vots, mà dreta de Francesc Macià a l'interior, estava disposada a assumir totes les formes de lluita, per tant, estaven preparats per un escenari que podria haver estat molt diferent. D'homes revolucionaris o d'oposició al règim des de l'ajuntament, però sobretot, en un segon pla quedaven les aptituds administratives en el moment de l'elecció.

En la primera sessió, del mateix 14 d'abril, solemne, trobem com els discursos giren a mantenir l'ordre i la possibilitat d'una contrareacció que podria posar fi al nou règim que s'estava consolidant, amb conseqüències que podria haver estat nefastes pels dirigents republicans.

La situació previsible abans de les eleccions municipals no era en cap cas d'un canvi immediat, que en qüestió dos dies portés als regidors d'ERC a administrar l'ajuntament de Barcelona, sinó que la candidatura de l'Esquerra estava pensada d'oposició, per mostrar la força d'un sector que estava escorat a l'esquerra, proper als revolucionaris, i on la caiguda de la monarquia encara era una incògnita si podia ser pacíficament o havia de ser per la força.

Aquest fet serà ben visible en el transcurs de la primera legislatura municipal a Barcelona (1931-1934), amb uns regidors de fort caràcter i esperit, sense una organització ni jerarquia clara, que produïa un cert descontrol i que cada regidor intentés aplicar els canvis que considera necessari en cada diferent aspecte de la vida municipal però sense una organització.

El fet també venia promogut per dos aspectes modificats per la Llei Municipal de Catalunya. El primer és un canvi en l'elecció dels regidors, que passen a ser llistes obertes i per districtes, a llistes tancades i amb una circumscripció que engloba tot el municipi.

CONCLUSIONS FINALS

El canvi provoca certament una distorsió en la representació dels diferents districtes, ja que en el cas d'ERC-USC, només cinc regidors no tenen la residència a l'Eixample i Ciutat Vella, de la mateixa manera que tots els regidors de la Lliga Catalana.

Els cinc regidors d'ERC, en gran part són presentats per la seva força vinculació amb els seus barris. Ramon Junyent (St. Martí), Hilari Salvadó (Barceloneta), Antoni Oliva (Hostafrancs), Benet Mori (Gràcia), Josep Escofet (Sarrià) i el doctorat de la barriada al districte IX, Joan Cordoní (Fabra i Puig).

Però en canvi permet fer una llista més cohesionada, amb perfils més centrats en l'administració de la ciutat i evita el fet d'haver de cercar una gran quantitat de candidats en districtes on no existia una base solida de quadres de partit de confiança.

La candidatura de Carles Pi Sunyer, més enllà de les quotes de partits, sí que sembla destinada a administrar una ciutat. És clara la diferència de temperament entre Pi Sunyer, el qual tenia tota la gestió al cap, que no feia maniobres ni declaracions innecessàries si no era ja per actuar i aplicar una política, i a partir d'aquell moment, l'oposició no podien fer gaire més que endarrerir l'inevitable.

L'exemple bàsic d'aquest és el cas de corrupció que va sorgir en el primer mandat, quan cinc regidors van ser apartats de la disciplina d'Esquerra per vendre credencials. Dels cinc regidors, quatre eren d'un dels districtes no centrals (II, II, VII, VIII, IX i X). Puig i Monné i Marlés (Districte IX), Vinyals (VIII), Sánchez (II), i Costa sí era del IV. Per tant, un element afegit podria ser la necessitat de trobar candidats per cadascun dels districtes, amb un partit de nova constitució, amb poca estructura, molt pocs dirigents i concentrats al centre de la ciutat.

L'altre aspecte és la transformació organitzativa en l'ajuntament, que creant una comissió de govern, estructura un executiu en el consistori, i per tant, un pla de govern conjunt i , amb una administració més àgil i uns consellers-regidors amb capacitat d'administrar i crear projectes dins de l'ajuntament i amb una coordinació entre les diferents funcions, gràcies a les reunions de govern municipal.

La contínua obstrucció, amb els escàndols i la desorganització per part dels regidors de la majoria d'ERC-USC, ve donat en part pel perfil dels regidors, que acostumaven a caure

a les provocacions, així com les eines que tenien en el seu abast, ja que la nova organització suposa un canvi en les formes de l'ajuntament.

La **nova organització** municipal, a causa de la Llei Municipal, està encaminada principalment a rectificar els problemes sorgits a l'ajuntament de Barcelona en l'alcaldia d'Aiguader. Les sessions plenàries setmanals havien portat a convertir aquestes en una cambra on discutir aspectes polítics catalans o estatals, amb una gran duresa dialèctica i una tribuna de cara a l'opinió pública, on s'intentava marcar perfil obstruint l'obra de la majoria consistorial.

El lent procés de presa de decisions, en tot havia de passar pel ple, o sigui, amb un excés de parlamentarisme on la política de partits passava per sobre de l'administració i el perfil polític per sobre de l'interès públic, era substituït per un govern municipal que prenia gran part de les decisions, mentre els plens passaven a ser mensuals.

La comissió de govern permetia crear projectes i amb una coordinació entre les diferents funcions i uns consellers-regidors que es dedicaven a administratiu una àrea de govern. Certament, els nous mecanismes, sense passar pel ple ni per la fiscalització de l'oposició podia portar a mancances democràtiques. L'oposició quedava limitada a un ple (mensual en el millor dels casos) i a intervenir en les comissions, en cas que la majoria ho consideres necessari. Els assumptes passaven en primer terme per la Comissió de Govern, que substituïa en gran part la transparència d'un ple setmanal (com a mínim) i públic. Però en aquell moment el principal objectiu era consolidar els partits polítics, el règim republicà, la disciplina i l'estabilitat de la institució.

La creació d'una Comissió de Govern o la possibilitat que els regidors fossin substituïts en una llista, eren un factor modernitzador de la vida municipal, en comptes d'un ajuntament que funcionava a base de sessions setmanals d'un ple més centrat a marcar perfil polític que administrar la ciutat. Una estructuració sense dubte més similar a la que podem trobar al segle XXI.

Les llistes tancades, també va permetre facilitar que el consistori no depengués de la defunció d'un regidor o la marxa a una altra institució per consolidar una majoria consistorial, amb capacitat de dur a terme unes polítiques clares, sense oposició.

La configuració inicial de l'Ajuntament, era una majoria absoluta d'ERC-USC, però que les dinàmiques de partit primer, amb la necessitat de situar els dirigents de primera línia,

CONCLUSIONS FINALS

amb una capacitat i ideologia ja demostrada, va portar al fet que els mateixos dirigents ocupessin càrrecs a l'ajuntament barceloní, el Congrés de Diputats com posteriorment al Parlament de Catalunya, que els impedia assistir amb regularitat a les sessions ni dur a terme les seves tasques consistorials.

El segon eren els escàndols, amb l'expulsió de cinc regidors el 1932, i la mort prematura, primer de Salvador Vallverdú el desembre de 1931, i posteriorment d'Ernest Ventós i Rafael Campalans el 1933, convertia el govern municipal en una clara minoria.

Les llistes tancades a partir de 1934, amb suplents que substituïen la marxa d'un regidor, permetia mantenir la voluntat de l'electorat, un fet positiu per la consolidació d'una majoria i per la democràcia.

El canvi de **revolucionaris a la limitació** del sistema. La victòria electoral republicana i el derrocament del monarca era sense dubte un escenari revolucionari, d'una oposició que havia demostrat, amb la insurrecció de Jaca uns mesos abans, que estava disposada a tombar el règim amb totes les formes de lluita que tinguessin al seu abast.

En les primeres sessions, on encara era una incògnita la consolidació del règim, trobem una posició radicalment trencadora, disposats a tot, dels homes de la coalició d'ERC-USC, però també els radicals i els altres elements de la conjunció republicano-socialista. Estaven arriscant la integritat per la revolució

En aquestes circumstàncies, sense saber si la transició seria feta en una jornada històrica o seria qüestió de temps i enfrontaments, el programa dels republicans és molt ambiciós, un trencament simbòlic, amb els noms dels carrers, també trencant amb els anteriors governs municipals, creant la comissió de responsabilitats, i trencant també amb els poders fàctics, anant contra els principals monopolis.

El fet que fos una transició pacífica i tranquil·la, on l'església catalana, la Lliga Regionalista, els militars o els tribunals acceptessin de forma immediata el nou règim, va permetre consolidar ràpidament la República, però a la vegada va portar a respectar les regles establertes fins a aquell moment.

En les primeres setmanes es portava a la creació d'una Comissió de Responsabilitat, amb comissió de depuració, que denunciava tots els contractes abusius amb les grans companyies, des d'electricitat, gas, llum o pompes fúnebres i acabar amb els grans

monopolis que regnaven també en el transport, taxis, mitjancer ramaders o acabar amb privilegis que s'havien normalitzat en la societat, com el paper central que tenia l'església en la vida social, que li feia tenir una gran influència, per exemple, en el cobrament d'impostos, com també els hi passa a les grans fortunes i negocis, que gaudien d'unes exaccions que no tenien la resta de ciutadans.

El fet que s'acceptessin com a vàlides els contractes, lleis i normes anteriors, més enllà de casos que es demostrava que fossin delictes, portava a haver d'acceptar la propietat (i monopoli) de les grans companyies, els contractes ja existents els anteriors ajuntaments o les sentències judicials basades en les lleis vigents.

Una transició que hagués suposat un trencament, una revolució si acceptem la definició de la RAE (*Cambio profundo, generalmente violento, en las estructuras políticas y socioeconómicas de una comunidad nacional*), hauria portat també a un canvi més profund en les estructures econòmiques i de poder, com va succeir posteriorment en els primers mesos de la Guerra Civil.

Però, justament aquest seria el limitant. El coneixement que l'Exèrcit estava majoritàriament en contra del nou règim, la crema de convents a gran part de l'Estat, l'oposició de l'Església, sense oblidar que la majoria de l'esquerra no era republicana, sinó socialista o sense poder mesurar a nivell electoral, anarquista.

En aquest escenari, una situació de pau, que prolongués la República, suposava un èxit per aquesta, ja que consolidava el nou règim i feia cada cop més difícil tornar a l'antic règim. La voluntat d'evitar un conflicte portaria a mesurar els canvis, però també a limitar l'obra republicana i estar lligat a les velles lleis.

Cal remarcar que els partits pròpiament republicans eren minoritaris i amb una estructura molt menys consolidada que no pas el PSOE, que havia sobreviscut al seu fundador, i en canvi, s'organitzaven al voltant d'uns pocs dirigents. El PSOE tenia 115 diputats en les Corts Constituents, mentre que els partits referents d'aquesta República, entesa com un canvi més enllà del canvi de forma d'Estat, eren l'Acción Republicana de Manuel Azaña, que tenia només 26 escons i el Partit Republicà Radical Socialista, que en tenia 61 de 470.

En el cas de l'Ajuntament de Barcelona es produeixen com a mínim tres factors que limiten qualsevol dels canvis proposats. El primer és, com es veurà més endavant, una gran inestabilitat dins de la majoria, que s'inicia el 8 de desembre de 1931, amb la mort

CONCLUSIONS FINALS

de Salvador Vallverdú, que fa perdre la majoria absoluta a ERC-USC, que necessitarà el suport dels radicals per tirar endavant qualsevol projecte. Els radicals, amb un gir centrista i la Lliga Regionalista assolien una majoria alternativa i anaven convergint cada cop més, com a representats posteriorment del 'bienni negre' en contraposició al baluard de la República del canvi que suposava ERC.

La majoria d'Esquerra s'aniria reduint bruscament fins a la creació de l'ajuntament automàtic el juny de 1933, a la vegada que els radicals s'allunyaven cada cop més de les posicions transformades d'esquerres, amb l'arribada a mitjans de 1932 de Pich i Pon, president de la Cambra de la Propietat Urbana, com a líders dels radicals a Catalunya.

Per tant, la situació és d'un ajuntament, que fins a finals del 1931 no presentava els projectes alternatius, en un període inicial centrat en guanyar les constituents i aprovar l'Estat de Catalunya, com també d'estudiar l'herència rebuda, descobrint entre altres coses que gran part dels arbitris a les ordres religioses i grans propietaris no s'havien cobrat, i estudiant projectes alternatius a la situació que s'havien trobat, limitat per la llei.

A més, amb una gran oposició, feia que s'hagués de batallar durant mesos, mentre que a partir de l'abril de 1932 es prioritzava la unió del catalanisme durant la discussió de l'Estatut fins al setembre de 1932, mentre s'anava debilitant la majoria d'esquerres amb les expulsions i els regidors van abandonant les seves funcions municipals per dedicar la seva tasca a Parlament de Catalunya o al Congrés de Diputats.

El segon factor és una forta **oposició**, sorprenent si es compra el relat que l'abril de 1931 s'obria un període revolucionari, ja que trobem que els que havien ostentat el poder fins llavors, no van acceptar qualsevol canvi que pogués imposar la nova majoria, sinó que van discutir i batallar qualsevol canvi.

Cal remarcar que el 7 de maig de 1931, la Lliga Regionalista, col·laboradora de la monarquia i amb regidors en el règim anterior, ja utilitzava el terme *dictadura republicana*, per l'actitud que tenia Esquerra Republicana de Catalunya, menys d'un mes després de la proclamació de la República.

Podia semblar més preocupats els nous dirigents d'una contrarevolució que els antics dirigents d'una repressió. L'oposició frontal de la Lliga Regionalista ja la trobem també des de les institucions religioses, els taxis, les grans companyies, el Frontó Novetats o els propietaris. Més que l'arribada d'un nou règim republicà, trobem una lluita de força entre

unes velles estructures que mantenen el poder i un nou règim que intenta canviar-les, que no es canvien sense un gran esforç.

La qüestió dels taxis s'allarga prop de mig any, on la companyia que havia regnat fins al moment, per mantenir la posició, és capaç de desautoritzar i enfrontar-se directament a l'ajuntament, amb part dels tribunals a favor, tal com succeeix el mateix amb el Frontó, o l'oposició de certs impostos que s'allargarà durant tota la República.

Una actitud diferent segurament hauria provocat una contrareacció, però a la vegada la incapacitat d'imposar el nou règim, fossin amb expropiacions o lleis que trenquessin amb les anteriors, el fet que no fos una amenaça real, sinó que era al revés, que eren els nous dirigents que estaven cohibits per les noves lleis, va portar a una força resistència.

Cal destacar, en canvi, com en el conflicte dels bons dels *sense feina*, quan l'oposició eren els sectors més desafavorits o un sistema creat per obrers, amb molta immigració exclosa dels serveis que ofereixen només als aturats que demostren haver quedat a l'atur a Barcelona, els canvis es feien amb una relativa comoditat i rapidesa que contrasta amb la resta de casos. Els immigrants, obrers i els desafavorits en cap cas no controlaven l'estructura de poder en l'antic règim.

El tercer punt, estretament lligat a l'oposició que es posa en conflicte amb la majoria d'esquerres, és com, en un procés revolucionari hi ha una clara incapacitat de trencar amb les lleis anteriors, que serveixen de limitant en qualsevol intent de transformació, sigui les lleis que protegeixen a mantenir la posició a alguns sectors o directament per estranyes decisions judicials, que posteriorment es contradiuen quan arriben en instàncies més altes però que serveixen per endarrerir durant mesos unes decisions, que van desgastant la majoria i que en alguns casos bloqueja el canvi.

Sorprèn que creant l'estructura, amb una comissió dels deu tinentes d'alcaldia, només s'acabin depurant a cinc funcionaris, mentre es mantenen en els càrrecs, alguns de vital importància, les mateixes que hi havia en el temps de la monarquia.

En gran part trobem un silenci per part de l'administració, on gran part de la plantilla, procedent de dècades de monarquia, era contrària al nou règim, i per l'altra part una *desprotecció* que les decisions posteriorment realment tinguessin un valor. Les paraules de Joan Casanelles en una conferència del 4 d'octubre de 1931, en referència a la depuració mínima que es va dur a terme, són clares, '*els tribunals de justícia no sempre col·laboren en la tasca de l'Ajuntament, sinó tot al contrari – com ha passat amb l'afer dels*

CONCLUSIONS FINALS

*tramvies, autoòmnibus i el del Fronton – ens podríem trobar que aquests tribunals de justícia encara els reposessin*¹⁸¹⁶.

Les declaracions ens demostra, que el paradigma que es creava era de si era legal o no la depuració de funcionaris, i les conseqüències que podrien portar contra els regidors. És una posició extremadament dèbil en una transició que s'està fent una depuració i estar pensant si els acabaran donant la raó als acomiadats i si es podria girar en contra dels mateixos dirigents. Amb l'afegit que tots els acomiadats per motius polítics, vinculats als Sindicats Lliures principalment, serien restituïts al llarg del període republicà.

En aquest sentit els mateixos regidors que intenten transformar i prendre decisions, reconeixen aquestes limitacions. El primer tinent d'alcalde, Joan Casanovas, en una conferència a l'*Avenç Obrer Català*, de Sant Andreu, acusa directament als jutjats d'estar supeditats als interessos de les grans companyies, afirmant que aquestes *'tenien molts diners per a comprar regidors; i com que no en varen trobar cap que es volgués vendre, varen comprar el tribunal. Amb els taxis el mateix, es pren l'acord de que cal portar unes guies, i un simple jutge suspèn l'acord. I ells mateixos volen retreure que passem per damunt de la llei i que això ens duu a aquests fracassos quan la cosa certa és que nosaltres no estem vinculats a les grans companyies*¹⁸¹⁷.

Per tant, és un límit real, per a la vegada afirma que *'enfront d'això hem de mantenir l'esperit renovador, hem de passar per damunt d'aquesta llei arcaica, i l'hem de burlar malgrat les sentències i els comentaris de les dretes*¹⁸¹⁸. El que queda clar, és com a mínim que fan l'anàlisi que tenen unes lleis, una part de la societat i els interessos organitzats i uns jutges al seu servei, que marca clarament l'agenda d'ERC.

El regidor regionalista Ferran de Sagarra i Castellarnau, en una conferència el 18 de desembre de 1931 al Centre Catalanista de Sant Andreu, en aquest cas intentant mostrar una incompetència de les esquerres, però realment, fa una anàlisi similar, en què ERC tenia uns objectius que han trobat tal oposició que els han limitat o directament fet fracassar, concretament Sagarra diu que *'cal recordar com han pretès els regidors esquerrans fer una total municipalització dels serveis de Barcelona. Ells mateixos ens han de confessar, però, que ara no és possible de realitzar aquells projectes. Havien denunciat tots els contractes i han hagut d'acudir a totes les grans companyies per tal que els prorroguessin els contractes denunciats*¹⁸¹⁹.

Cal assenyalar que podia haver previst i que apostava per trencar directament amb les lleis de la Dictadura, justament per evitar la situació que es va acabar produint. L'alcalde Jaume Aiguader, havia defensat una posició més revolucionària, empresonat diversos

---

¹⁸¹⁶ Conferència de Joan Casanovas a l'Agrupació d'ERC del Poblenou. L'Opinió – 4-10-1931, p. 1 i 2.

¹⁸¹⁷ L'Opinió, 15-10-1931, p. 2

¹⁸¹⁸ Ibid., p. 2

¹⁸¹⁹ La Veu de Catalunya, 19-12-1931, Ed. Vespre, p. 10.

cops durant la dictadura i mà dreta de Francesc Macià a l'interior, ell mateix reconeix en una conferència a l'Ateneu Republicà de la Bonanova, el 16 de març de 1932 que *'dins del Comitè Revolucionari que es va formar allí [a conseqüència del Pacte de Sant Sebastià] jo havia sostingut que la Revolució vencedora havia d'instaurar per decret totes les lleis per la proclamació de les quals propugnava el poble. Així tenia d'establir-se l'Estatut Catalunya, la Llei Agrària, la separació de l'Església i de l'Estat, etc. Després de fer això, que era l'obra de Revolució, havien de reunir-se les Corts i elles transformar en dret el que la Revolució havia implantat de fet' [...] "Perquè una Revolució té uns drets, propugna per uns drets anteriors i superiors a tota deliberació i acord parlamentari'*. Per tant, apostava per un període revolucionari, on la voluntat popular estaven per sobre de les antigues lleis, i que, posteriorment aquests actes s'havien de convertir en lleis. Però en cap cas, lligar la revolució (o transició) a les lleis anteriors¹⁸²⁰.

El juliol de 1933, ja amb l'ajuntament automàtic, 'L'Opinió' publica un article sota el títol de *La depuració de la magistratura*, on afirma que *'és innegable que desmoralitza i desorienta la gent veure com els jutges i magistrats l'actuació dels quals durant les dictadures s'havia significat pels reaccionaris elevat a volta a la folia, continuen assegurats a les mateixes cadires sota uns marcs buits que talment sembla que esperin la tornada del seu primer ocupant.*

La depuració en aquest ram ha quedat per fer. S'han jubilat per força uns quants funcionaris i ja ens hem aturat'. En el que fa referència a Catalunya, consideren que *'tenim la certesa que el senyor Anguera ha tapat moltes coses passades i molts mancaments en l'ordre del monarquisme. El catolicisme del senyor Anguera ha estat prou fort per a preservar de l'acció feble del senyor Albornoç', 'aquells jutges que havien estat nomenats en la justícia municipal, gràcies al favoritisme de la Unió Patriòtica, també en trobaríem agafats al càrrec com el musclo a la roca'*¹⁸²¹. Sentir que tot i ser els nous dirigents polítics, es tenia l'aparell judicial en contra, és innegable, fet que va limitar gran part de les reformes iniciades pel nou ajuntament.

Tampoc cal negar un canvi evident en les prioritats del govern municipal, que tot i l'oposició finalment porten canvis. L'ajuntament assumeix els deutes dels ajuntaments anteriors, perquè, com diu l'alcalde Jaume Aiguader, la *'major part de paper d'aquest deute està en poder de les classes treballades, producte dels seus estalvis'*, però dur a terme una política més redistributiva, o com a mínim, d'obligar a tothom a pagar els seus impostos, com es pot veure amb l'increment de 50.000 pessetes a 900.000 en el referent al Frontó, deu mil expedients sense cobrar de plusvàlua, les ordes religioses que no tributaven i l'antic terme municipal de Sarrià, on els propietaris tampoc pagaven¹⁸²².

¹⁸²⁰ L'Opinió, 17-3-1932, p. 3 i 8.

¹⁸²¹ L'Opinió, 13-7-1933, p. 5.

¹⁸²² Conferència de Jaume Aiguader a l'Avenç Obrer. La Humanitat, 21-4-1933, p. 5.

CONCLUSIONS FINALS

Però en canvi, l'estructura de la Cambra de la Propietat Urbana, contrària tot el període del govern d'esquerres, i com es denunciava les agències executives o les maniobres per ocultar la riquesa es van mantenir malgrat el canvi de règim.

Cal situar gran part d'aquests canvis, en el context adequat. Hi ha un patró força general, que va de l'estudi, es va necessitar sis mesos per fer una anàlisi de la situació, que va anar acompanyada d'una resistència brutal de l'oposició posterior, que acabava als jutjats, perquè estaven lligats a les velles lleis, que allarga mesos algunes qüestions, en alguns casos que eren obsoletes (com la sanitat, la beneficència, el transport, conducció, urbanisme).

En el primer mandat de Carles Pi Sunyer es van fer ja plans detallats, posant les bases de nous projectes, però que els governs Pi Sunyer no governarien ni un any seguit ni abans ni després dels governs gestors més d'un any seguit (exceptuant els anys de guerra).

Els governs gestors van aturar els grans canvis, mentre Carles Pi Sunyer va aprovar projectes que suposaven un canvi radical, amb pressupost inclòs, però que no es van poder posar en marxa, en moltes qüestions com el subsidi d'atur, el pla de sanejament, les quaranta-cinc escoles, la municipalització del transport el pla d'enllaços, que haurien transformat, de manera immediata, la fisonomia de la ciutat i els ciutadans que l'habitaven.

Cal remarcar que seria un error fer una anàlisi conforme no es van donar prou pressa en superar les resistències al canvi o en aplicar noves polítiques, ja que el canvi de règim teòricament ja havia de ser perpetu i en cap cas hi havia la limitació que el règim de pau finalitzava el juliol de 1936.

Òbviament, no existia aquesta referència i en aquests casos, qualsevol victòria sobre els antics grans poders, era teòricament, una victòria per sempre, no es pot entendre com una incompetència o ineptitud no haver trencat encara més ràpid, però sí que és una mostra de la lentitud i feblesa d'aquesta transició, com a conseqüència a la gran posició social, legal i judicial.

El regidor Vicenç Bernades (ERC), el 1936 afirmava *'jo sóc partidari de la municipalització de serveis, però ni financerament ni tènicament no estem preparats nien disposició de fer-ho. L'empresa mixta ve a resoldre moltes de les dificultats d'ordre financer, alhora que serveix de preparació al Municipi per a l'explotació dels grans serveis. Crec que caldrà estendre la formula a aigua, electricitat, gas, en fi, totes les Empreses que viuen de la ciutat i que prosperen amb*

*ella*¹⁸²³. Els objectius, amb un pla modulats, menys trencador però constant, existia, fins i tot als darrers dies de la República.

Per tant, amb els avenços amb uns pocs anys inestables, és impossible saber què hauria passat amb dècades d'un règim republicà a la ciutat de Barcelona. Els canvis, en perspectiva són grans en només cinc anys, tenint en compte, a més, que la gestió municipal estava marcada per un gran deute i una situació de crisi econòmica però també de retrocés democràtic arreu d'Europa, difícilment el millor escenari per aplicar grans canvis socials. El problema era que no es sabia que era un compte enrere i que cada any que passava, era un any menys de República.

La **inestabilitat** va ser una constant en el període republicà. En el període de Jaume Aiguader, podem dividir els gairebé tres anys de legislatura en diferents etapes. La primera etapa es situaria entre la proclamació de la República i la crisi dels pressupostos de març de 1932, on es mostrava que ERC-USC estaven en clara minoria en el consistori, sumat a un gir dels radicals, que passaven de posicions revolucionàries en el moment de la proclamació a situats al centre-dreta, amb el lideratge dels radicals a Catalunya per part de Joan Pich i Pon, fortament vinculats amb les grans empreses amb qui volien acabar els mateixos regidors radicals quan es va constituir l'ajuntament.

El segon, aniria de la crisi dels pressupostos a l'aprovació de l'Estatut de Catalunya, en què hi havia una unitat davant les reticències a l'autogovern català i amb una permissivitat al consistori que provoca descontrols com el de personal fins que sorgeixen els escàndols de la venda de llocs de feina, que porta a l'expulsió de cinc regidors d'ERC i que finalitza amb l'aprovació del text estatutari.

Després vindrà un període, on es trenca aquesta unitat, amb la Lliga Regionalista denunciant l'administració d'Esquerra, on ja se sumaran els radicals, primer pel fracàs en la política catalana, on la formació no va assolir cap diputat, mentre el trencament de Lerroux amb el govern d'esquerra d'Azaña, i l'acostament al centre i a la Lliga portaria a un període on ERC-USC quedaven en minoria en la majoria de comissions municipals i en votacions clau, que desencadena amb la creació d'un ajuntament automàtic el maig-juny de 1933.

---

¹⁸²³ La Humanitat, 10-3-1936, p. 12.

CONCLUSIONS FINALS

Finalment, aquest ajuntament, ja sense una orientació política (més enllà de fets puntuals com l'afer Torner), acabava la legislatura amb les eleccions municipals del 14 de gener. El govern de Carles Pi Sunyer que sorgia, va tenir una actuació de només vuit mesos, on va poder posar els fonamentals per una gestió que es va veure interrompuda pels fets d'octubre de 1934.

Els governs gestors, malgrat coincidir en el règim transitori amb l'autogovern suspès, també té diferents etapes. Una primera militar, d'octubre de 1934 a després de l'aprovació de la llei del 2 de gener de 1935, quan el dia 11 de gener Pich i Pon assumeix l'alcaldia en solitari, fins que es constitueix una comissió gestora en l'abril-maig de 1935.

El període s'allargaria fins a finals d'octubre, quan Pich i Pon abandona l'ajuntament i és substituït interinament per Jaumar de Bofarull, de la CEDA, un alcalde accidental dins de l'accidentalitat que suposa un govern gestor. Els ajuntaments gestors van tenir un clar caràcter polític, en gran part de revisió de l'actuació de les esquerres, en ensenyament, guàrdia urbana o transports.

En gran part, alguns dels partits presents en la comissió gestora, era conscients que difícilment formarien part d'un ajuntament elegit democràticament i encara menys governarien la ciutat sense oposició. Però, tampoc en aquest cas trobem un programa concret, més enllà de la iniciativa particular de cada partit o regidor, més preocupats de competir contra els companys de consistori, com l'enfrontament Lliga Catalana – CEDA, que de dur a terme una obra administrativa conjunta.

En aquest període també trobem com és l'alcalde popular de Barcelona l'encarregat de reorganitzar el principal partit català, en el moment on més possible va ser la descomposició d'ERC, quan part d'Estat Català s'havia escindit, com també el sector de L'Opinió del PNRE i els principals dirigents estaven empresonats o a l'exili.

La situació canviaria amb la marxa de l'ajuntament de la CEDA i l'elecció de Coll i Rodés el 24 de desembre, que només duria a terme una sessió en tot el seu mandat a conseqüència de la victòria del Front d'Esquerres del 16 de febrer de 1936, en què seria restituït Carles i Sunyer.

Una etapa encara més curta en una situació de pau, que ja sense una oposició organitzada fortament i amb els problemes i possibles solucions de la ciutat ja delimitats i analitzats, era el moment de començar a aplicar grans canvis, amb obres imminents en tots els

aspectes de la vida municipal. Però, a causa de l'intent de cop d'Estat que portaria a la Guerra Civil la transformació de la ciutat quedaria truncada.

Un dels principals actors va ser el **Partit Republicà Radical**, que es va situar entre els dos grans blocs de la política catalana, un d'esquerres liderat per ERC i el bloc de la dreta, liderat per la Lliga. En el transcurs del període republicà va tenir una clara evolució, que va finalitzar amb la seva gairebé desaparició en les eleccions generals 1936.

La candidatura que venç a les eleccions de 1931 té un marcat caràcter d'esquerres i revolucionari, liderats per Casimir Giralt. Dins de les seves files fins i tot trobem a Josep Samblancat, que acabaria sent expulsat de la formació per marcar distàncies amb un clar perfil republicà i catalanista.

El gir en la política estatal porta a Joan Pich i Pon al capdavant dels radicals, fet que provocarà un seguit de tensions i escissions en la formació, que seran constant al llarg de tot el període, tot i fer unes llistes electorals el 1934 pensades a consolidar el gir al centre-dreta. Cap regidor present de 1931-1934 estaria en les llistes del 14 de gener de 1934.

Malgrat que la majoria simplement accepten el pas al costat que han de fer, en benefici de sectors empresarials i conservadors, l'oposició és constant. El darrer cas el de Frederic Frigola que arriba a oposar-se des de dins de l'ajuntament als governs gestors i a la seva actuació.

L'ajuntament de Barcelona **va ser una cambra política**, que en gran part generava els debats que no es produïen en altres cambres, com el Parlament de Catalunya.

La situació al Parlament de Catalunya va ser continuadament la d'una majoria solida sense cap mena de discussió. El referèndum de l'Estatut i la llarga discussió a les Corts, amb la forta oposició, principalment de les dretes, però que anava més enllà del posicionament dels partits i en canvi, la defensa de l'Estatut integral per part dels partits catalans, va portar a un clima, en què qualsevol crítica a un govern de la Generalitat, amb no més competències que les de les quatre diputacions, era un debilitament de la posició catalana a Madrid.

Després amb les eleccions al Parlament de Catalunya, el resultat era una sòlida majoria per les esquerres, a més, en una legislatura centrada en un escenari similar al període anterior a l'Estatut, o sigui, a aconseguir els traspassos que donava dret amb les millors

CONCLUSIONS FINALS

condicions possible, així com la valoració dels serveis, fa totalment comprensible que els partits de l'oposició convertissin l'ajuntament de Barcelona en l'arena política del debat català, ja que és on havia capacitat de contraposar polítiques en qüestions que permetia treure rèdit (personal, taxis, municipalitzacions, etc.), desgastar el govern municipal, que fins i tot utilitzaven les crisis municipals com a crítica al govern català d'ERC (però sense atacar la institució), i guanyar votacions al consistori, fet impensable en l'àmbit català.

Cal afegir que amb els radicals fora del Parlament de Catalunya, el fet que el gener de 1934 la Lliga Catalana abandonés també l'hemicicle català, només quedaven formacions d'esquerres, més enllà d'un diputat d'Unió Democràtica de Catalunya.

La candidatura de l'ajuntament de 1934 fins i tot va servir per bastir una llista única d'esquerres, sent considerada Catalunya, concretament la votació de Barcelona, com el baluard de la República, la de l'esperit del 14 d'abril de 1931, en contraposició a la majoria de dretes del *bienni negre*.

En el període gestor, amb el Parlament suspès, també va ser el consistori el que es va convertir en l'arena política, encara que l'enfrontament fos majoritàriament entre la Lliga Catalana i la CEDA.

Per tant, la situació a l'ajuntament era totalment la contrària, on la inestabilitat del consistori a la vegada va comportar unes sessions consistorials amb grans debats, on els radicals tenien capacitat d'incidir, mentre la Lliga utilitzava l'ajuntament per obstruir l'obra d'ERC i denunciar-ne l'administració, amb la capacitat fins i tot, de crear divisió en la majoria ERC-USC amb els radicals, o fins i tot, posteriorment, sumant una majoria de regidors juntament amb els lerrouxistes.

És justament a la ciutat de Barcelona, i en la vida municipal, on es produeixen també gran part de les tensions dins d'ERC que portarien a la divisió d'Esquerra Republicana de Catalunya, amb l'escissió del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra.

L'Ajuntament de Barcelona com a **segona institució de l'Estat** en treballadors i en incidència sobre la vida dels ciutadans, si això es pot mesurar amb el pressupost. Les comparacions amb altres institucions, que podem fer és amb la Generalitat de Catalunya, que el primer d'octubre de 1933 la xifra de personal de les categories inferior era de 771

empleats¹⁸²⁴, estant només el personal subaltern de l'ajuntament en 2.620, podem concloure, per molt sobredimensionat que estigués la burocràcia municipal, una estructura molt més gran de l'ajuntament respecte a la Generalitat de Catalunya.

En comparació a l'ajuntament de Madrid, en una conferència d'Artemi Aiguader, al Casal Català de l'Esquerra de l'Eixample, assenyalava que sent inferior el pressupost de 1932 de Madrid (112.559.010 pts) respecte al de Barcelona (135.403.200 pts), la despesa en personal a Madrid (48.380.892 pts) era molt superior a la barcelonina (26.392.271 pts)¹⁸²⁵. En gran part perquè Madrid tampoc tenia el deute que tenia Barcelona.

En iniciar-se la Guerra Civil, encara s'estaven negociant traspassos de serveis, amb un pressupost encara inferior al de l'ajuntament de Barcelona, malgrat la major quantitat de territori i població. La Llei de contractes de conreu és justament una llei per posar les bases a l'autogovern. El mateix conseller de Finances reconeixia aquesta situació, on assegurava que quan estiguin *'del tot enllestida la tasca de la Comissió Mixta de Traspàs de Serveis'*, *'llavors serà quan entrarem de ple en el nostre règim autonòmic'*. Una tasca que mai es va acabar d'enllestir, i com a conseqüències, es pot considerar que mai es va entrar de ple en el règim autonòmic.

Per tant, sense oblidar el caràcter simbòlic, d'autonomia, d'autogovern de Catalunya, a més, la capacitat del Parlament de Catalunya, de legislar per exemple, aprovant la Llei Municipal de Catalunya, que marcava la gestió del municipi, també cal remarcar com l'ajuntament de Barcelona, es va mantenir com l'administració més gran de Catalunya, com a mínim en qüestió de pressupost, però també en la capacitat de ser el centre del debat català i on es van produir gran part dels enfrontaments i debats en la vida política catalana.

En referència a l'obra de l'ajuntament republicà, trobem les bases d'un nou model de ciutat, que hagués transformat radicalment Barcelona, però que va acabar inconclús en un ajuntament marcat per la inestabilitat on no va haver-hi cap període que durés més d'un any sense que abans s'hagués produït una crisi o un canvi en la configuració de la majoria.

De la proclamació de la República a la crisi dels pressupostos, posteriorment a la situació creada després de l'aprovació de l'Estatut, amb la marxa de peces clau com Casanovas, líder de la minoria d'ERC, o Pere Comas, president de la Comissió de Cultura, l'inici de

---

¹⁸²⁴ MARTÍNEZ Fiol, David "La Sindicació dels funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)". Universitat de Barcelona. 2007., p. 394

¹⁸²⁵ La Humanitat, 8-6-1933, p. 9..

CONCLUSIONS FINALS

la crisi dins d'ERC i el canvi d'actitud dels radicals, que portaria finalment a l'ajuntament automàtic. Posteriorment els governs de Carles Pi Sunyer tindrien una durada de menys d'un any, mentre en els governs gestors, trobem en un any i mig fins a cinc alcaldes gestors.

Destaquen principalment els projectes, molts dels quals ja aprovats i amb dotació econòmica quan es va iniciar la Guerra Civil. En la majoria d'aspectes, segueix una evolució on en el període Jaume Aiguader s'atura la tendència negativa de la Dictadura i es mostra la voluntat de canvi, en els pocs mesos del primer mandat de Carles Pi Sunyer es posa a estudi la problemàtica i la possible solució i finalment en el 1936 l'ajuntament arriba a acords que haguessin transformat totalment la fisonomia actual de Barcelona si no hagués estat per la Guerra Civil.

En matèria d'ensenyament trobem una transformació mai vista en educació. És cert que el Patronat Escolar ja existia, amb personatges com Manuel Ainaud, amb una gran tasca, però la gran diferència és que en el període republicà no es tracta de l'actuació d'un grup de l'ajuntament, sinó que es va convertir en un eix central de la política municipal, primer del govern Aiguader, on la primera funció a què s'hi dedica dedica a qualsevol terreny o edifici que obté l'Ajuntament, és dedicar-lo a l'obra escolar.

Hi ha una actuació conjunta de tota la majoria consistorial, que basa la seva obra en llegats o donacions, davant la manca de recursos evidents de l'Ajuntament, que assumeix una funció que va molt més enllà del que hauria d'assumir com a consistori, ja que va crear una obra sense que fos competència seva, i per tant, sense pressupost.

En el primer govern de Carles Pi Sunyer, es reestructura davant la 'injustícia' que uns pocs alumnes gaudissin de les millors condicions i una gran part no tingués una escola en condicions.

Els governs gestors van dur a tem una política escolar que suposava un retorn a l'època anterior a la República, recuperant l'important paper que havien tingut les escoles religioses en l'ensenyament. Després dels governs gestors, trobem l'acord que de ben segur hauria canviat radicalment l'educació a Barcelona, amb el decret del 5 de maig, on l'Estat es comprometia a pagar 5.300.000 pessetes en conceptes de subvenció pels grups

ja construïts i finançar el 50% de totes les obres escolars, fet que portava al govern municipal a projectar fins a 45 noves escoles amb la nova ajuda de l'Estat, que hagués pogut canviar radicalment la ciutat de Barcelona del moment, però també del futur, amb una de les ciutats més avançades culturalment de l'època, i que deixarà per sempre la incògnita de com podria haver evolucionat fins a l'actualitat.

Però, la mateixa dinàmica es va viure en altres aspectes, com en els eixos ferroviaris, un projecte on Jaume Aiguader que va ser pres gairebé com una qüestió personal, on va tenir la capacitat d'aconseguir que es creés la Comissió d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona el 24 de març de 1933, i acabant el projecte el 31 d'agost, ja amb l'ajuntament automàtic al finalment del seu mandat.

Carles Pi Sunyer va haver de rebaixar les pretensions, però el 19 de juny de 1936 es publicava a la Gasetta de Madrid, el Pla General d'obres que, com en el cas escolar, s'iniciava immediatament amb ja 7,5 milions de pessetes el segon semestre de 1936 i que s'hauria prolongat fins al 1942.

Les obres projectades, algunes ja no es podrien fer mai, la majoria es van dur a terme entre el període de 1955 a 1973. Amb més de vint o quaranta anys de retard per fer unes obres ja projectades entre 1931-1936, també entra el dubte raonable de què es podria fer sense dècades d'endarreriment. I no es tractaven de simples projectes, sinó obres amb un pressupost.

De forma similar ho trobem en política urbanística, el 'Pressupost extraordinari d'Obres i Sanejament de 1936', no només transformava el Districte V, que ja suposaria una gran evolució respecte al que van continuar sent les mateixes bosses de misèria en les dècades posteriors. Si no que el pressupost de 48.710.000 pts, també suposava un pas definitiu cap a la creació de la Via B i C, que sense dur a terme la destrucció que va produir la Via Laietana, es creava un pla d'organització de la ciutat i no simplement d'adaptar-se a les estructures ja existents, amb dues vies travessant el casc antic hagués permès millorar les condicions d'higiene, circulació de serveis bàsics (ambulàncies, bombers, etc.), segurament vies sobreexplotades pel trànsit, com la Rambla, podria ser peatonal i es podria ressaltar a la vegada, aspectes de Barcelona, encara que fos movent edificis, com va succeir en la Plaça del Rei.

CONCLUSIONS FINALS

L'obra urbanística de tots els ajuntaments (inclosa la dels gestors) va dirigida a transformar la ciutat, creant les vies necessàries per fer de la capital catalana una ciutat més funcional, amb la creació de la Via B i C, i la higienització d'obres que havien estat construïdes en un inici als afores de la ciutat, però que havien estat engolides pel creixement urbanístic, com eren les casernes de Sant Carles, de Sant Pau, la caserna de les Drassanes o la presó de Reina Amàlia.

La idea d'una ciutat al servei de la població, es suma amb el projectat de parcel·lar el terme municipal de la ciutat de Barcelona, i les obres en el mateix pressupost de crear cases barates, amb la primera mostra de la Casa Bloc, amb un cost molt reduït i un terreny parcel·lat, segurament l'expansió de Barcelona, accelerada de les dècades posteriors, s'hauria pogut fer amb un ordre que hagués canviat radicalment la fisonomia dels districtes més nous de la capital.

També destaca la prolongació de les Corts Catalanes fins al Llobregat, i d'allà la costa, de ben segur hagués canviat el mapa de l'Àrea Metropolitana, on l'expansió de la ciutat, i l'agregació de l'àrea de Finestrelles, més que unes compensacions per l'Hospitalet de Llobregat, sembla el primer pas cap a l'agregació total del municipi, un projecte que va ressonar amb força i que semblava inevitable a curt o mitjà termini.

El 1931 l'agregació de Sant Adrià del Besòs ja era un fet, a falta d'aplicar-se, i els acords amb l'Hospitalet feien la ciutat veïna cada cop més depenent dels serveis barcelonins. Però, si en el període republicà semblava qüestió de pocs anys, no seria constituïda la primera entitat, la Corporació Metropolitana de Barcelona, fins al 1974. La feina que es podria haver fet en matèria de transports, habitatge, indústria, entre altres, segurament seria la diferència entre adaptar-se a la realitat o haver creat un pla racional i organitzat de l'àrea metropolitana de Barcelona.

En gran part el que fan Jaume Aiguader i Carles Pi Sunyer és això, posar ordre. **Crear un pla.** Més enllà de política urbanística, política escolar o eixos ferroviaris, ho trobem també amb el codi de circulació de 1932, el més modern i exemple pel conjunt de l'Estat, així com la creació d'una xarxa de transport on el municipi simplement s'adaptava fins llavors a les exigències de les grans companyies, duent a terme, a més obres que malgrat

tenir un benefici social, beneficiaven extremadament aquestes mateixes empreses privades.

Les vuit línies d'autoòmnibus i el procés cap a l'empresa mixta són l'exemple més clar d'estructurar la ciutat al servei del conjunt de la població.

En l'àmbit de l'ajuntament, es va reestructurar àrees com la situació l'assistència municipal, on es va dignificar una política similar a la caritat fins llavors. Trobem la posada en marxa de la Borsa de Treball, però també una organització, un ordre, en l'ajuda a l'obrer en atur forçós, que culminaria, amb la reposició de l'ajuntament popular amb el subsidi obrer per part de l'Ajuntament, que hagués començat a funcionar el 20 de juliol de 1936.

També trobem com l'ajuntament s'enfrontava a problemes encara vigents com la venda ambulants, sense permisos i el procés de reconversió dut a terme.

Entre la principal obra de l'alcaldia de Jaume Aiguader és la de presentar un pressupost realment anivellat, com afegeixen els tinents que dimiteixen per a formar l'ajuntament automàtic, 'resta un pressupost anivellat, sense ficcions, cas únic en la història municipal barcelonesa', a la vegada de controlar el deute, que en cara pressupost va presentant menys percentatge dels comptes, podent no només mantenint la despesa social, sinó engegant projectes.

Una obra que encara seria millorada per Carles Pi Sunyer, i *l'informe Boter*, quan per primer cop es fa un estat real de la situació, ningú sabia la suma a pagar. També trobem el pla del govern de Carles Pi Sunyer de regular els sous, on redueix a un terç els 157 sous diferents que hi havia, que fins i tot provocava que empleats d'una escola inferior, elegits sense concurs, tinguessin millors condicions que l'escala superior.

També en la situació de la cultura catalana, i de la llengua, no només en cinc anys, sinó que ja abans s'assoleix l'oficialitat del català, la introducció com a llengua vehicular a l'escola i el requisit de conèixer la llengua a l'Ajuntament de Barcelona, així com el caràcter oficial i de suport que se'ls hi va donar a les diades de major reivindicació

CONCLUSIONS FINALS

catalanista (Corpus de Sang, Onze de Setembre, etc.). No cal comparar la situació amb les dècades posteriors.

És important destacar que l'obra republicana en pau, són poc més de cinc anys, comptant els governs gestors, que simplement van mantenir una política regressiva respecte als canvis fets en els ajuntaments republicans, i encara es centra gran part de la història recent en debats oberts en aquest període i el que va poder representar.

Una de les figures clau i més polèmiques d'aquest Ajuntament seria l'enginyer industrial d'Esquerra, Jaume Vachier, de família propietària d'una fàbrica de joieria i plata des de finals del segle XVIII, que s'afiliaria al PSUC el 1936 ja havent començat la Guerra Civil, del sector revolucionar d'ERC i present en tot el període republicà a l'Ajuntament, va tenir un paper destacat en totes les polèmiques i enfrontaments contra els monopolis, que és en part representatiu.

Va ser protagonista en la lluita contra les elèctriques, i el seu projecte de crear una central elèctrica per municipalització del servei d'enllumenat, concretament la producció elèctrica per a l'enllumenat públic i el que requeria a les dependències municipals, un projecte que s'avançava més de vuitanta anys.

També va reorganització la Guàrdia Urbana per crear una policia municipal i una policia de tràfic, avançant-se als seus temps, com havia fet amb el codi de circulació, com també va mantenir una aferrissada lluita amb les companyies de taxis, imposant un model que el funcionament es manté a grans trets fins als nostres dies, i va intentar estructurar el transport comú, amb una fixació en trencar el monopoli de les grans companyies.

Però a la vegada, va mostrar les incapacitats de l'Ajuntament de Barcelona per poder imposar la majoria d'aquestes polítiques, mantenint la llei i la legalitat dels contractes malgrat venir d'un període revolucionari i que va portar trencar el monopoli de transport encara que això significués forçar la legalitat, amb un procés amb maniobres fosques com és l'afer Torner.

En aquesta línia, l'intent de posar en poder dels tribunals els dictàmens, concessions i contractes lesius, va ser una mostra de com les resistències al canvi es van imposar en molts sectors de la política.

És indubtable que la Barcelona actual seria radicalment diferent, si partíssim de les millores proposades pels ajuntaments republicans, dècades abans que es dugessin a terme, amb ja un urbanisme consolidat de la ciutat que fa impossible poder fer per exemple una intervenció directament a 127 illes de l'eixample, canvis urbanístics que portava les obres de l'estació NORTE.

El que queda són els projectes i els somnis d'un grup de simplement ciutadans, no il·lustres, que es van posar al capdavant de la capital del país quan encara era una incògnita la consolidació, o no, de la República i van intentar transformar la ciutat malgrat les resistències al canvi. La majoria de projectes no es van dur a la pràctica, però queda el que van voler fer.

Canviar la societat, canviar Barcelona.

CONCLUSIONS FINALS

Jaume Aiguader i Miró
nascut a Reus el 24 de juliol de 1882,
mort a l'exili, a Ciutat de Mèxic, el 30 de maig de 1943.

Carles Pi Sunyer
nascut a Barcelona el 29 de febrer de 1888
mort a l'exili, a Caracas, el 15 de març de 1971.

CONCLUSIONS FINALS

Fonts històriques i bibliografia

A) Fonts històriques primàries

ACMB. Arxiu Contemporani Municipal de Barcelona:

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-14. Justificants de Despeses i Comptes de Cerimonial.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-50. Contenciós sobre la Construcció del Centre de Desinfecció.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-56. Circulars Vàries.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-57. Circulars Vàries.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-78. Funcionaris Citats davant el Regidor Sr. Segarra.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-102. Constitució de l'Ajuntament (01/01/1934).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-104. Llista de tot el personal que hi ha a cada oficina.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-112. Circulars Vàries de Secretaria.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-113. Circulars Vàries de Secretaria.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-114. Permanència del Personal en Els Seus Llocs de Treball.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-116. Decrets i Circulars Vàries.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-117. Decrets i Circulars Vàries.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-121. Reforma dels Serveis Tècnics Municipals.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-122. Memòria Sobre la Situació dels Cementiris.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-138. Informe Sobre el Servei de Pompes Fúnebres.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-147. Provisió de la Plaça de Comissari de Beneficència.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-155. Patronat de la Rambla de Les Flors: Formació, Subvencions, Projecte Nous Quioscs.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-157. Patronat de la Rambla de Les Flors: Correspondència, Iniciatives Particulars, Concurs de Cartells.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-158. Patronat de la Rambla de Les Flors: Concursos de Flors, Toldos I Llocs de Venda.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-159. Patronat de la Rambla de Les Flors: Notes Per a la Premsa, Actes del Patronat i Votacions de Concursos.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-161. Patronat de la Rambla de Les Flors: Concurs Quiosc. Resolució Definitiva. Documentació Vària.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-162. Patronat de la Rambla de Les Flors: Concursos.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-165. Comissió d'Assumptes Indeterminats: Ordres del Dia, Sessions.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-168. Comissió d'Assumptes Generals: Despatx.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-169. Comissió d'Assumptes Generals: Despatx.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-211. Llibre de Registre d'Entrades d'Alcaldia.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-226/3. Citacions Judicials I Notificacions Diverses.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-227/1. Assumptes Diversos: Guàrdia Urbana, Citacions, Permisos Per a Ús d'Explosius, Consulats.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-227/2. Citacions i Notificacions Diverses.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-227/3. Citacions i Notificacions Diverses.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-273/1. Secretaria: Expedient.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-273/2. Secretaria: Expedients i Documentació Diversa.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-274. Constitució de l'Ajuntament.

- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-275. Constitució de l'Ajuntament.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-276. Expedient General.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-278. Expedient Relatiu a la Part Governativa de l'Alcaldia.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-279. Actuacions Practicades Durant l'Alcaldia del Sr. Tinent Coronel Martínez Herrera.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-277. Expedient General.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-280. Alcaldia: Expedient de l'Associació Instructiva d'Obrers I Empleats de l'Ajuntament.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/1. Alcaldia del Sr. Pich.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-281/2 Alcaldia: Expedient dels Alcaldes Srs. Pich, Jaumar I Ulled.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-290. Secretaria: Notes Entrega i Rebuts Diversos.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-292. Alcaldia: Oficis, Comunicacions, Decrets I Documentació Vària.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-293. Secretaria: Expedients. Reglaments, Oficis, Cartes.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-296. Alcaldia: Expedient. Comunicacions, Oficis.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-297. Conflicte dels Forners.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-310. Alcaldia: Diversos. Minutes, Decrets, Cartes, Oficis.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-661. Plec de Condicions i Contracte de Neteja, Conservació i Higiene del Clavegueram.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-683. Béns incautats Companyia de Jesús.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-690. Informe sobre l'Ocultació de Riquesa Urbana.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-691. Institut Municipal d'Higiene. Secció de Policia Sanitària: Inspecció a la Casa 292 del C/ Independència.
- AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-692. Adjudicació de la Concesió i Explotació de 8 Línies d'Autobusos. Plec de Condicions.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-695. Jubilacions i Baixes Per Malaltia del Personal.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-709. Pressupost Extraordinari.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-720. Oficines d'Ajut a l'Obrer Aturat i Reglament.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-726. Agrupació de Vialitat: Concurs Per a l'Adjudicació de Set Línies d'Autobusos. Informe Tècnic i plec de Condicions.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-728. Proposta Per a l'Explotació de Set Línies d'Autobusos: Memòries i Plànols.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-730. Petició I Recollida de Signatures Per a Llocs d'Esbarjo als Districtes IX I X.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-741. Pressupost del Negociat de Política Social.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-742. Borsa Municipal de Treball: Informes, Estadístiques, Personal.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-751. Incident Entre el Conseller de Treball, Sr Torrens Dalmau, i el Gestor de Política Social de l'Ajuntament, Sr Bausili. Retalls de Premsa.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-753. Documents Referents Al Patronat de l'Habitació.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-757. Metro Transversal: Consell d'Administració, comptes i altres documents diversos.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-779. Informe del Cap d'Impostos Indirectes sobre la situació del Servei.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-781. Documents referents a Personal de l'Associació d'Obrers I Empleats Municipals.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-782. Cessament del Director de l'Oficina de Col·locació Obrera.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-788. Bases Per a l'Organització del Servei de Proveïments.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-802. Informe Tècnic sobre transport de carn.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-804. Petició dels Veïns de la Zona Franca I Recollida de Signatures Per a la Construcció de Cases Barates.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-808. Retalls de Premsa relatius a la Sessió de Pressupostos Per a 1933.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-813. Concurs per a l'Adjudicació de Set Línies d'Autobusos. Informe Tècnic.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-818. Informe Sobre l'actuació de les Agències Executives d'Impostos Municipals de Barcelona.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-834. Millora dels Sous dels Funcionaris: Memòries, Informes, Moviments de Personal.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-835. Personal: Indemnitzacions.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-836. Memòria Descriptiva Per a la Construcció de Carrosseries Per Al Transport de Carn des de l'Escorxador als Mercats.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-857. Enllaços Ferroviaris: Extracte del Projecte, Dades de la Fòrmula Econòmica, Pla d'Obres, Decret, Actes de la Comissió Mixta d'Enllaços Ferroviaris.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-860. Informe Sobre els Transports Urbans i el servei de Taxis.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-866. Sanejament de la Ciutat: Pressupost d'Obres, Projecte de Llei, Informes Diversos Sobre Zones Determinades i Cementiris de la Ciutat.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-927. Escoles Municipals: Relació Projectes del C.e.n.u. Informe Per a Encabir el Cens Matriculat Que Es Troba Sense Escola. Organització d'Una Escola Municipal d'Aprenents de Jardiner.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-928. Relació d'Obres Adjudicades Pel Comitè Permanent a Proposta de la Comissió d'Urbanització i Obres: Pavimentació, Urbanització, Defensa Passiva, Cultura, Enderrocs, Higiene i Sanitat, Cementiris, Clavegueres.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-949. Guarderies: Informes sobre Personal, Concursos Per a la Seva Construcció, Planificació.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-964. Pressupost Extraordinari d'Obres i Sanejament 1936.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. GM-1005. Sol·licitud de Despeses I Factures.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 5BIS/1931. Visita del President del Consell de Ministres Manuel Azaña (19-21 de Desembre de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 16 BIS/1931. Proclamació de la República (14 d'Abril de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 22/1931. Homenatge a Rafael Casanova (11 de Setembre de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 25/1931. Eleccions Per a Diputats a Corts (28 de Juny de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 31/1931. Visita del Comitè Olímpic Internacional (23-26 d'Abril de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 32/1931. Aniversari del Corpus de Sang del 1640 (4 de Juny de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 37/1931. Diada de l'Exèrcit (7 d'Octubre de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 41/1931. Exposició Monogràfica de la Rambla de Les Flors (29 de Novembre de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 69/1931. Diferents Actes fotogràfics (Expedient: 69/1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 253/1931. Visita de l'Excm Senyor President del Govern Provisional de la República (26 d'Abril de 1931).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 19/1932. Aniversari del Corpus de Sang de 1640 (26 de Maig).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 32/1932. Banquet i Assemblea que es celebraren amb motiu de la Constitució de la Federació de Municipis Catalans (8 de Maig de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 37/1932. Homenatge a Rafael Casanova (11 de Setembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 38/1932. Arribada dels Diputats Catalans a Les Corts Constituents Espanyoles (10 de Setembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 48/1932. Concurs de Crisantems del Patronat de la Rambla de Les Flors (6 de Novembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 53/1932. Eleccions de Diputats Al Parlament de Catalunya (20 de Novembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 55/1932. Funcions Religioses i Altres de Cerimonial (Gener a Desembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 58/1932. Eleccions de Diputats Al Parlament de Catalunya (20 de Novembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 59/1932. Eleccions de Diputats Al Parlament de Catalunya. Resultats (20 de Novembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 60/1932. Fotografies de Diferents Actes de Cerimonial (Gener - Desembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 62/1932. Inauguració del Parlament Català (6 de Desembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 63/1932. Festes de Carnestoltes (7-9 de Febrer de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 64/1932. Enterrament de l'Honorable Senyor President de la Generalitat de Catalunya Francesc Macià Llussà (25 de desembre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 65/1932. Manifestació Pro Estatut de Catalunya (24 d'Abril de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 66/1932. Visita del President del Consell de Ministres Manuel Azaña I d'Una Representació Paralamentària Amb Motiu de l'Aprovació de l'Estatut de Catalunya (25-26 de Setembre de 1932).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 1/1933. Delegacions i Representacions de l'Alcalde (Gener-març).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 6/1933. Enterrament del Tinent d'Alcalde Ernest Ventós i Casadevall.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 9/1933. Primer Congrés Municipalista Català (2 Al 5 de Febrer) 7-e-1. Caixa, 2.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 22/1933. Conferència Al Saló de Cent de la GATCPAC (17 de Març).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 25/1933. Exposició de Cartells de Propaganda de la Rambla de Les Flors.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 32/1933. Inauguració del Nou Mercat del "ninot" (15 d'Abril).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 68/1933. Enterrament del Regidor de l'Ajuntament de Barcelona Rafael Campalans (11 de Setembre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 69/1933. Homenatge a Rafael Casanova (11 de Setembre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 89/1933. Eleccions de Diputats a Corts Espanyoles (19 de Novembre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 90/1933. Inauguració dels Enllaços Ferroviaris de Barcelona (12 de Novembre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 97/1933. Fotografies de Diversos Actes de Cerimonial.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 2/1934. Eleccions Municipals (14 Gener).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 3/1934. Constitució de l'Ajuntament (1 de Febrer).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 6/1934. Inauguració de Les Obres dels Enllaços Ferroviaris, a la Gran Via Meridiana Cruïlla Amb el Carrer de Muntanya (4 de Juny).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 13/1934 Visita de l'Ajuntament a l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya, Senyor Lluís Companys (3 de Gener).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 15/1934. Inauguració de Les Oficines de la Borsa Municipal de Treball (28 de Febrer).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 36/1934. Fotografies de Diversos Actes de Cerimonial.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 51/1934. Aniversari del Corpus de Sang (1640). Ramell de Flors a l'Estàtua de Pau Claris (31 de Maig).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 56/1934. Enterrament de Les Víctimes dels Successos Ocorreguts a Barcelona la Nit del Dia 6 Al 7 d'Octubre.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 58/1934. Homenatge a Rafael Casanova (11 de Setembre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 60/1934. Fira de Tolouse (França) (Octubre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 5/1935. Acte d'Inici de l'Enderrocament de Les Drassanes [Dels Quarters de Les Drassanes] (12 de Febrer).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 15/1935. Festes Commemoratives de la Proclamació de la República (13-15 d'Abril).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 47/1935. Visita a Les Noves Casernes Per Part de la Generalitat, de l'Ajuntament, Autoritats Militars i Entitats Econòmiques (16 de Juliol).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 59/1935. Inauguració del Grup Escolar Collaso i Gil (20 d'Octubre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 62/1935. Inauguració Oficial dels Grups Escolars Duran i Bas i Casal del Marí (3 de Novembre).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 4/1936. Fixació d'Edictes i Cartells.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 10/1936. Inauguració de Les Andanes Definitives de l'Estació de Sants de la Companyia de M.S.A. (15 de Febrer).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 15/1936. Arribada a Barcelona dels Honorables Senyors President i Consellers de la Generalitat (1r de Març)

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 26/1936. Eleccions de Compromissaris (26 d'Abril) (Expedient: 26/1936).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 42/1936. Corpus de Sang de 1640 (11 de Juny).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 50/1936. Olimpíada Popular de Barcelona (19 de Juliol).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Governació – Subsecció de cultura (1933-1968) 5-C-9/27 CAIXA: 60310.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Oposició Mestres (1928-34) 5-C-10/9 CAIXA: 60410.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Mestres agregats (1934-1937) 5-C-10/9 CAIXA: 60411.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Mestres i professors (1921-1934) 5-C-10/10 CAIXA: 60412.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Patronat concurs (1930-33(35?)) 5-C-10/11 CAIXA: 60428.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Patronat (1921-37) 5-C-10/17 CAIXA: 60480.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Projecte pressupost 5-C-10/18 CAIXA : 60485.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Projecte pressupost 5-C-10/18 CAIXA : 60486.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Despeses 5-C-10/18 CAIXA 60488.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Activitats 5-C-10/20 CAIXA: 60510.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Oferta i població escolar 5-C-10/21 CAIXA: 60520.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Formació docent 5-C-10/21 CAIXA: 60521.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Activitats culturals 5-C-10/22 CAIXA 60524/60525.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Subvencions 5-C-10/22 CAIXA : 60527/60528.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Escoles (1931-50) 5-C-10/23 CAIXA : 60565/60566

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Activitats culturals (1932-1950) 2-F-3/15 CAIXA : 67019.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 56. Instància de la S.a. El Tibidabo Sol.licitant la Concessió d'una Línia d'Autobusos des de la Pl. Catalunya Al Peu de l'Av. Tibidabo.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 528. Antecedents de la Recopilació i Modificació de Les Ordenances Municipals.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 547. Pla de Conjunt de les Línies de Transports Urbans dins el Termè Municipal de Barcelona.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 551. Projecte d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 555. Recursos Contencios-administratius Interposats Amb Motiu de l'Aprovació del Pla Conjunt de Les Línies d'Automnibus i de la Concessió Atorgada Al Sr. Amadeu Torner.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 556. Pla de Conjunt de Les Línies de Transports d'Autobusos.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 557. Plec de Condicions Per a l'Adjudicació i Explotació Pel Sistema d'Empresa Mixta, Durant Un Termini de Vint Anys, de Vuit Línies d'Autoòmnibus. (V. Notes Descripció).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 558. Plec de Condicions Per a l'Adjudicació i Explotació Pel Sistema d'Empresa Mixta, Durant Un Termini de Vint Anys, de Vuit Línies d'Automnibus.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 559. Plec de Condicions Per a l'Adjudicació i Explotació Pel Sistema d'Empresa Mixta, Durant Un Termini de Vint Anys, de Vuit Linies d'Automnibus.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 562. Nous Contractes d'Enllumenat Públic i de Dependències.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 584. Comissió del Pla General i Coordinació dels Mitjans de Transports Urbans de Barcelona.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 601. Plec de Condicions del Concurs de Set Linies d'Automnibus.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 602. Anul.lació del Concurs Convocat en 30 Març 1936 Per a l'Explotació de 7 Linies d'Automnibus i Retorn del Diposit de 105.000'- Ptes Constituit a la Caixa Municipal Per Bartomeu Lledós Montella Per a Pendre Part Al Concurs.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 604. Adjudicació i Explotació Pel Sistema d'Empresa Mixta, Durant Un Termini de Vint Anys, de Set Linies d'Automnibus.

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 607.Sol.licitud d'Informació en Relació a l'Expedient de Concessió de la Linea "Hospital de Sant Pau-Paral·lel] (Expedient: 607).

AMCB. Fons Ajuntament de Barcelona. Expedient: 1879. Documentació Relativa a Les Memòries del Negociat, 1931-1939.

AMSA. Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs:

Actes del ple municipal (18-VII-1931).

Altres arxius consultats

Arxiu Nacional de Catalunya: ANC1-091- Fons Jaume Aiguader.

Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya: Fons GATCPAC.

Publicacions consultades d'entre 1931 i 1936

ABC (consultes puntuals)
El Diluvio (consultes puntuals)
El Mirador (1931-1936)
El Moment (març-maig 1931)
El Progreso (consultes puntuals)
Gasetta Municipal (1931-1936).
La Campana de Gràcia (1931-1936)
La Humanitat (1932-1936)
La Publicitat (1931-1936)
La Rambla. Esport i ciutadania (consultes puntuals)
La Rambla de Catalunya (març-maig 1931)
La Vanguardia (març-maig 1931 i consultes puntuals)
La Veu de Catalunya (1931-1936)
L'Esquella de la Torratxa (1931-1934)
L'Opinió (1931-1934)
Las Noticias (consultes puntuals)
Mundo Gráfico (1931-1936)
Nosaltres Sols (març-maig 1931)
Solidaridad Obrera (març-maig 1931)

B) Bibliografia

Llibres consultats

AGUADÉ i Cortés, Cristian “Memòries d'un català de Xile. Una història de l'exili del 39”, La Magrana. Barcelona. 2009.

AIGUADER i Miró, Jaume “Catalunya i la Revolució”, Arnau de Vilanova. Barcelona. 1931.

AIGUADER i Miró, Jaume “La lleialtat a l'època”, Arnau de Vilanova. Barcelona. 1929.

ALQUÉZAR i Aliana, Ramon “L'Ajuntament de Barcelona en el marc del front d'esquerres”, Columna. Barcelona. 1986.

ALONSO i Sainz, Jesús i MASCARELL, Ferran "G.A.T.C.P.A.C., 1928-1939 : una nueva arquitectura para una nueva ciudad = a new architecture for a new city", Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Barcelona. 2006.

AMAT, Jordi i GARCÍA, Betsabé "Roc Boronat: el republicà que va fundar el Sindicat de Cecs de Catalunya", Pòrtic. Barcelona. 2008.

AMORÓS, Carme; Utset, Marta; "L'Educació a Catalunya", Lunwerg Editores (2005).

ANGUERA Nolla, Pere, "L'onze de setembre: història de la Diada (1886-1938)", Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona. 2008.

BALCELLS, Albert; CULLA, Joan B.; MIR, Conxita "Les eleccions generals de 1901 a 1923: relació dels resultats electorals de 1869 a 1899", Fundació Jaume Bofill. Barcelona. 1982.

BARAS, Montserrat, "Acció Catalana : 1922-1936 ", Curial. Barcelona. 1984.

BERNADES Biusà, Vicenç "Estampes de l'Uruguay: la presó flotant", Llibreria Catalònia. Barcelona. 1935.

BERNADES Biusà, Vicenç "Perspectives econòmiques : el moment social a la República i a Catalunya", Llibreria Catalònia. Barcelona. 1935.

BERNADÍ Gil, Xavier (director), "El traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat. De l'Estatut de 1932 a l'Estatut de 2006", Generalitat de Catalunya. Barcelona. 2010.

BOTER i Maurí, Ferran "Les Finances municipals en 1934", Joventut. Barcelona. 1935.

BRAVO Morata, Federico "Historia de la República", Daimon. Madrid. 1977.

CAMPALANS i Puig, Rafael "Com hem parlat al poble", Edicions Fundació Rafael Campalans. Barcelona. 1983.

CAMPALANS i Puig, Rafael "Obra política", Edicions Fundació Rafael Campalans. Barcelona. 2008.

CAMPS i Arboix, Joaquim "Josep M^o Pi Sunyer", Alcides. Barcelona. 1963.

CAÑELLAS, Cèlia i TORAN, Rosa "Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona 1916-1936"; Barcanova .Barcelona. 1982.

CULLA i Clarà, Joan B. “El catalanisme d’esquerra (1928-1936)”, Curial Edicions Catalanes. Barcelona. 1977.

CULLA I Clarà, Joan B. “El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)”. Curial Edicions Catalanes. Barcelona. 1986.

CULLA i Clarà, Joan B. “Joan Casanelles i Ibarz, 1904-1986: Memòries i biografia”, Ajuntament de Barcelona. Regidoria d'Edicions i Publicacions. Barcelona. 1991.

CASANOVAS i Cuberta, Joan “Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya”, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1996.

FRANCÈS, Josep Maria “Memorias de un cero a la izquierda : cincuenta años de la vida de una ciudad y de cuatro continentes a través de los recuerdos de un hombre perfectamente gris”, Olimpo. México D. F. 1962.

GONZÁLEZ Casanova, José Antonio “Elecciones en Barcelona (1931-1936)”, Editorial TECNOS. Madrid. 1969.

GONZÁLEZ Vilalta, ARNAU i LÓPEZ, MANEL “6 d'Octubre. La desfeta de la revolució catalanista de 1934”, Editorial Base. Barcelona. 2014.

GIL Pecharromán, Julio “La Segunda República”, Historia16. Madrid. 1999.

HURTADO, Amadeu ““Quaranta anys d’advocat. Història del meu temps 1894-1936”, Edicions 62. Barcelona. 2011.

IVERN i Salvà, Maria Dolors “Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)”, Edicions de l’Abadia de Montserrat. Barcelona. 1988.

MARQUÈS i Carbó, Lluís, “La Llei municipal de Catalunya : 1933-1934”, Institut Municipal d'Història. Barcelona. 1977.

MOLAS i Batllori, Isidre “El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936), Edicions 62. Barcelona. 1972.

MOLAS i Batllori, Isidre. “Lliga Catalana”, Edicions 62. Barcelona. 1973.

MUNIESA, Bernat, “La burguesía catalana ante la II República española”, Anthropos. Barcelona. 1985.

OYÓN, José Luis, “Barcelona 1930: un atlas social”, Edicions UPC. Barcelona. 2001.

OYÓN, José Luis, “La Quiebra de la ciudad popular : espacio urbano, inmigración y anarquismo en la Barcelona de entreguerras, 1914-1936”, Ediciones del Serbal. Barcelona 2008.

PERNAU, Gabriel, “Barcelona i el cotxe: Cent anys d’amor i odi”, Lunweg. Barcelona. 2001.

PESTAÑA, Ángel “Lo que aprendí en la vida”, *Editorial Zero*. Algorta. 1971.

PI SUNYER, Carles “La República y la Guerra : memorias de un político catalán”, Oasis. Mèxic D. F. 1975.

POBLET i Guarro, Josep Maria “Jaume Aiguader: Una Vida ‘amb Catalunya i per Catalunya’”, Teide. Barcelona. 1977.

PORTELL, Raimon i MARQUÈS, Salomó, “Els mestres de la República”, Badalona. ARA LLIBRES. 2008.

PUIG i Alfonso, Francesc “Recuerdos de un setentón”, Librería Dalmau. Barcelona. 1943.

RISQUÉS Corbella, Manel (Director) “Història de l’Ajuntament de Barcelona”, Enciclopèdia Catalana: Ajuntament de Barcelona. Barcelona. 2007-2008.

SALLÉS Bonastre, Anna “Quan Catalunya era d’esquerra”, Edicions 62. Barcelona. 1986.

SALMERÓN i Bosch, Carles “Els ferrocarrils catalans: cent anys d’història“ Terminus. Barcelona. 1985.

SÁNCHEZ, Alicia i POMÉS, Maria “Historia de Barcelona. De los orígenes a la actualidad”, Editorial OPTIMA. Barcelona. 2011.

SOBREQUÉS i Callicó (Director), Jaume “Història de Barcelona”, Enciclopèdia Catalana: Ajuntament de Barcelona. Barcelona. 1991-1997.

SOLÀ i Cañizares, Felip “El Moviment revolucionari a Catalunya : contribució a la història de l’adveniment de la República”, Llibreria Catalònia. Barcelona. 1932.

SOLÀ i Cañizares, Felip “Les lluites socials a Catalunya: 1812-1934”, Secció de Política Social de Lliga Catalana. Barcelona. 1934.

TARRAGONA i Corbella, Eduard “Las elecciones de 1936 en Cataluña”, Bruguera. Barcelona. 1977.

TERMES, Josep “La catalanitat obrera: La República Catalana, l'Estatut de 1932 al moviment obrer”, Catarroja ; Barcelona. Afers. 2007.

UCELAY, Enric “La Catalunya populista: Imatge, cultura i política en l'etapa republicana, 1931-1939”, La Magrana. Barcelona:, 1982.

UCELAY, Enric i GONZÀLEZ Vilalta, Arnau “Joan Lluhí i Vallescà: l'home que va portar la República: semblança d'un polític català (1897-1944)”, Editorial Base. 2017.

VILANOVA Ribas, Mercè i MORENO, Xavier, “Atlas de la evolución del analfabetismo en España de 1887 a 1981”, Ministeri d'Educació i Ciència. Madrid. 1992.

VILANOVA Ribas, Mercè “Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República” Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 2006.

VINYES i Roig, Pau “Hilari Salvadó, alcalde de Barcelona quan plovi bombes”, Fundació Josep Irla: Ajuntament de Barcelona. Barcelona. 2017.

VINYES i Roig, Pau “La ciutat republicana s'enlaira. L'avantprojecte de l'aeroport de Barcelona (1931-1934)”, Llop Roig. Barcelona. 2011.

VINYES i Roig, Pau “Visca la República! Joaquim Ventalló, periodista, política, poeta i traductor”, Fundació Josep Irla. 2010.

Revistes, articles o capítols consultats

ABELLÓ Güell, Teresa “El debat estatutari de 1932”, Parlament de Catalunya. 2007.

AC. Documentos de Actividad Contemporánea. Revista del GATCPAC (1931-1937).

Ajuntament de Barcelona. Delegació de Cultura. L'obra de les colònies escolars i Banys de Mar. Juny de MCMX

ALCAIDE González, Rafael “El Pla de enlaces ferroviarios de Barcelona e 1933: Un hito en la construcción de la ciudad contemporánea”. IV Congreso Historia Ferroviaria. 2006.

ARMENGOL Ferrer, Ferran “La configuració de la xarxa de transports urbans a Barcelona: societat, tecnologia i política” a Barcelona quaderns d’història, n°19. 2013.

ARMENGOL Ferrer, Ferran “L’ experiència de l’ electrificació del transport a Barcelona” a Barcelona quaderns d’ història, n°19. 2013.

Bernal i Cercós, Àngels, “L’ estructura orgànica de l’ administració de la Generalitat republicana (1931-1939)” a Revista Catalana d’ Arxivística. Lligall /10. 1995.

CALVO, Ángel “La electrificación de la industria en la ciudad de Barcelona” a Barcelona quaderns d’ història, n°19. 2013.

CARBONELL, Jaume; RIBALTA, Mariona; “Com se seleccionaven les parvulistes del Patronat Escolar. Apunt sobre uns materials”, a Educació i Cultura, Revista mallorquina de pedagogia (UIB), número 8-9. 1990-1991.

El Ferrocarril a Conèixer el districte de Sants-Montjuïc. Ajuntament de Barcelona. 2009.

COSTA i Molinari, Josep M^a “Un segle d’ assistència psiquiàtrica municipal a Barcelona.”. Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Catalunya. 2006.

DOMÈNECH i Domènech, Salvador “El Patronat Escolar de Barcelona” a Escola Catalana, número 345. 1997.

DOMÈNECH i Domènech, Salvador “L’ Escola del Mar de la Barcelona i Pere Vergés” a Perspectiva Escolar, número 214. 1996.

DOMÈNECH i Domènech, Salvador “Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l’ Ajuntament de Barcelona” a Temps d’ Educació, número 17. 1997.

FERRER i Pumareta, Jordi “Una aproximació a l’ estudi de les alteracions territorials, 1920 i 1933 del terme municipal de l’ Hospitalet de Llobregat” a Quadern d’ estudi, n° 19. 2005.

GANGOLELLS, Berenguer “Les empreses elèctriques i l’oferta d’energia a Barcelona: el cicle de la hidroelectricitat, 1911-1935” a Barcelona quaderns d’història, n°19. 2013.

MONTOLIU Pauli, Xavier “L’Església i la II República espanyola”, Revista de Lenguas y Literaturas catalana, gallega y vasca, n°9. 2003.

MORENTE Valero, Francisco “L’Escola Normal del Magisteri Primari de Barcelona: 1939, anno zero” a Temps d’Educació, número 17. 1997.

OLIVERAS i Samitier, Josep, “La consolidació d’una ciutat industrial. Barcelona, 1881-1935” a Barcelona quaderns d’història, n°19. 2013.

ORDUÑA Rebollo, Enrique, “Historia del municipalismo español”, *Iustel, Madrid. 2005.*
Extracte: (<http://laadministracionaldia.inap.es/noticia.asp?id=1057497>)

PASADO Y MEMORIA Revista de Historia Contemporánea, número 2: “La política religiosa y la educación laica en la Segunda República”.

PITARCH i Segura, Ismael Elies “El President Macià i el Parlament de Catalunya”, Parlament de Catalunya. 2009.
Revista de Catalunya (1924-). Consultat de 1931 a 1936.

RIBAS, Frederic “Un "segon" de primera: Lluís Duran i Ventosa, ideòleg pioner del catalanisme” en Revista de Catalunya, n° 238. pp. 41-54. 2008.

ROCA i Albert, Joan “Estratègies d’inserció i interconnexió de Barcelona com a metròpoli moderna” a Barcelona quaderns d’història, n°18. 2012.

ROCA Rosell, Antoni “La higiene urbana com a objectiu: notes sobre la història de l’Institut Municipal de la Salut (1891-1936)”, en ‘Cent anys de salut pública a Barcelona’. Institut Municipal de la Salut, Àrea de Salut Pública, pp.75-103. 1991.

Roca Rosell, Francesc “El Pla Macià”, Edicions de La Magrana. Barcelona. 1977.

SOLER Becerro, Raimon “Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya”, a Revista Segle XX. 2015.

SUDRIÀ, Carles “L’electrificació de Barcelona en el context europeu” a Barcelona quaderns historia, nº 19. 2013.

TARRAGÓ Cid, Salvador “El Pla Macià o la nova Barcelona: 1931-1938” a Cuadernos de Arquitectura y urbanismo, nº 90. 1972.

TOLOS i Subirats, Casimir, “Hospital Municipal d’Infecciosos de Barcelona des de la seva fundació (1914) fins 1939”. Lleida: Actes del III Congrés d’Història de la Medicina Catalana. 1981.

VILANOVA, Mercè “Gènere i Política a Barcelona durant la Segona República: Algunes Estadístiques” a Treballs de Geografia. 1992.

1929, l’any de l’agregació”. La recuperació de la municipalitat, a L’Independent, a Sant Adrià de Besos (<https://sites.google.com/a/xtec.cat/mfuentes/articulos-publicats-a-l-independent-de-sab/la-recuperacio-de-la-independencia-municipal/4--1929-l-any-de-l-agregacio>).

Tesis doctorals

GIL Garrusta, Marc “La instauració del règim franquista a l’Ajuntament de Barcelona: depuració i reconfiguració de l’Administració Municipal”. Universitat de Barcelona. 2016.

HERVÁS i Puyal, Carles, “Sanitat a Catalunya durant la República i la República i la Guerra Civil. Política i Organització sanitàries: l’impacte del conflicte bèl·lic”. Universitat Pompeu Fabra. 2004.

LÓPEZ, Esteve, Manuel, “Els fets d’octubre de 1934: més enllà de l’acció governamental”. Universitat Pompeu Fabra. 2012.

MARTÍNEZ Fiol, David “La Sindicació dels funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)”. Universitat de Barcelona. 2007.

MIRALLES i Guasch, Carme “Transport i Ciutat. Una reflexió sobre la Barcelona contemporània”. Universitat Autònoma de Barcelona. 1996.

MORALES Ramírez, Gabriela, “El inicio de la vivienda obrera en Barcelona. Las Casas Baratas (1928-1931), origen, evolución y final de una tipología: un testimonio del desarrollo urbano de la ciudad”. Universitat Politècnica de Catalunya. 2015.

NUÑEZ Izquierdo, Sara “El arquitecto Francisco Gil González (1905-1962) y la arquitectura salmantina del segundo tercio del siglo XX”, Universidad de Salamanca. 2014.

SÁNCHEZ-COSTA, Fernando, “Memòria pública i debat polític a Barcelona (1931-1936). L'Esquerra Republicana i la Lliga Catalana davant el passat i el futur de Catalunya”. UIC. 2011.

ANNEX I: UNA RADIOGRAFIA DE LA BARCELONA REPUBLICANA

UNA RADIOGRAFIA DE LA BARCELONA REPUBLICANA

A) Tres dècades de canvi demogràfic i econòmic

La ciutat de Barcelona havia patit una transformació important en el primer terç del segle XX, en diferents aspectes de la vida econòmica i social, i amb un gran creixement urbanístic i de la població.

A Barcelona, el 1900 tenia un cens de 537.354 habitants, trenta anys després el nombre de barcelonins era d'1.005.565, que significava el 36% de la població catalana. Barcelona havia tingut un gran creixement, que provocava que si el 1877 Barcelona representava el 20% de la població catalana, el 27% el 1900 i un 36% el 1936¹⁸²⁶.

La capital catalana es convertia, a més, en la ciutat més poblada de tot l'Estat per davant de Madrid, superant el milió d'habitants. El creixement també es produïa a la resta de Catalunya, la població augmentava de 1900 a 1930 un 40% (d'1.966.000 a 2.791.292), sent aquest augment major que a la resta de l'Estat (27%).

Com en el cas barceloní, les ciutats de la rodalia de Barcelona també van tenir un gran creixement. En les ciutats més properes a la capital, com Badalona o l'Hospitalet, aquestes van més que doblar la seva població en trenta anys.

Nom de la ciutat	Població 1900	Població 1930
Badalona	19.240	44.291
L'Hospitalet	4.948	37.650
Mataró	19.704	28.034
Sabadell	23.294	45.607
Terrassa	20.360	39.975

El canvi poblacional va anar acompanyat d'un canvi significatiu en l'estructura econòmica del país i de la ciutat, així com una gran transformació social. El 1900 l'esperança de vida era de 37 anys per les dones i 32 els homes, mentre el 1930 ja era de 53 i 48 anys respectivament. El canvi es deu sobretot a la millora de les condicions de vida: les millores en la dieta, gràcies a l'augment de la producció d'aliments i la seva millor distribució, i una millora en la higiene, amb la introducció del sabó.

¹⁸²⁶ OLIVERAS i Samitier, Josep, "La consolidació d'una ciutat industrial. Barcelona, 1881-1935" a Barcelona quaderns d'història, n°19. 2013, p. 234.

En els ciutadans que superaven la infantesa, l'esperança de vida superava la seixantena. La mortalitat es va anar reduint, sent del 15 per mil el 1930, tot i això, en alguns barris de Barcelona la mortalitat arribava al 20% anual.

El creixement de la població de Barcelona, a l'igual que moltes altres ciutats de Catalunya, es deu majoritàriament a l'arribada de persones de les zones rurals catalanes i de la resta de l'Estat, ja que la ciutat tenia una de les taxes de natalitat més baixes d'Europa, del 22 per mil.

Entre 1921 i 1930 el saldo migratori representava el 70% del creixement¹⁸²⁷, la pèrdua de població era molt important en les zones rurals catalanes, com per exemple al Pirineu i Prepirineu, que va perdre el 40% de la població durant el segle XIX. La majoria pagesos que anaven a la ciutat a cercar feina, una gran part a Barcelona. El 60% dels immigrants catalans, però, havien arribat abans de 1910 i en molts casos eren classe mitjana-altra, no només camp-ciutat¹⁸²⁸.

També una part important era provinent de la resta de l'Estat, el 1930 havia 509.721 habitants nascuts a fora de Catalunya, que representaven el 18,26% de la població catalana. La majoria eren provinents del País Valencià (126.000), Aragó (118.000) i Múrcia i Almeria (81.689).

La migració i l'establiment a Barcelona era molt important en algunes localitats, com en el cas de Valls, on els barcelonins d'origen de Valls equivalien al 54% del cens de la població d'origen, així com Falset (52,87%) o Tarragona (33,39%). Els barcelonins provinents de la província de Tarragona equivalien al 25,2% el cens de la província¹⁸²⁹.

En el País Valencià, la província de Castelló era la que més havia migrat a la capital catalana, que en alguns casos com Ribesalbes (Plana Baixa), hi havia més ciutadans d'origen d'aquest municipi a Barcelona (107,5%) que a la localitat original. En el cas d'Aragó, principalment eren de la Franja de Ponent, la zona de contacte amb Catalunya, mentre que el 43% de murcians provenien de Cartagena, Mazarrón i La Unión¹⁸³⁰.

Entre principis de segle i 1930 hi ha dues grans onades d'immigració, una primera entre 1915-1919 a causa d'un gran desenvolupament econòmic i industrial com a conseqüència

---

¹⁸²⁷ OLIVERAS i Samitier, Josep, , op. cit., p. 233.

¹⁸²⁸ OYÓN, José Luis, "Barcelona 1930: un atlas social", Edicions UPC. 2001, p. 28.

¹⁸²⁹ Ibid., p. 30.

¹⁸³⁰ Ibid., p. 61.

de la Primera Guerra Mundial. La segona durant la Dictadura de Miguel Primo de Rivera, on es va necessitar molta mà d'obra en la construcció del metro (inaugurat el 1924), millors de carreteres i ferrocarril, com també en l'Exposició Universal de 1929.

D'altra banda, la modernització del sector agrari va esperonar l'emigració a les ciutats d'un bon gruix de la població rural catalana. Barcelona representava el 36% de la població catalana el 1930, i aquest percentatge augmentava fins al 53% si se sumava la rodalia.

L'augment de la població va comportar també un creixement de l'extensió de la ciutat, així com una densificació del centre històric, principalment a partir del 1915¹⁸³¹. En barris com la Barceloneta, Santa Mònica i Sant Pere-Santa Caterina es va arribar a una densitat per sobre de 1000 hab /ha., passant el casc antic de 200.000 habitants a 246.000 de 1915 a 1930. La densificació va ser especialment extrema al Districte Vè, on les edificacions de cinc o sis plantes ja suposaven el 80% del parc construït el 1927.

En l'extensió, els antics nuclis van recollir una part important del creixement, mentre en el període 1907-196 sobresortia especialment el Guinardó, i a major distància Gràcia, Sants i Camp de l'Arpa, però els habitatges van anar més enllà, amb barris sorgits del no-res, que van desbordar els límits administratius de Barcelona.

En la dècada 1917-1926 el creixement, a un ritme molt superior, es produeix en barris de nova creació, amb poca o nul·la edificació fins al moment, com Can Dragó, Carmel, Collblanc-la Torrassa, l'àrea oriental de Sant Martí, Can Baró o Gràcia-Est. Unes noves perifèries, fonamentalment obreres¹⁸³².

B) La transformació econòmica de Barcelona

El procés demogràfic té una forta relació amb els canvis en l'economia catalana, si el 1900 més de la meitat dels treballadors ho feien al camp, i menys d'un terç a la indústria, el 1930 els percentatges s'havien invertit, on el 51% dels treballadors ho feien en el sector secundari i només un 27% ho feien en el primari. En el conjunt de l'Estat espanyol, el sector primari encara representava el 45% de la població activa el 1930.

---

¹⁸³¹ OYÓN, José Luis, "La Quiebra de la ciudad popular : espacio urbano, inmigración y anarquismo en la Barcelona de entreguerras, 1914-1936", Ediciones del Serbal. Barcelona 2008p. 41.

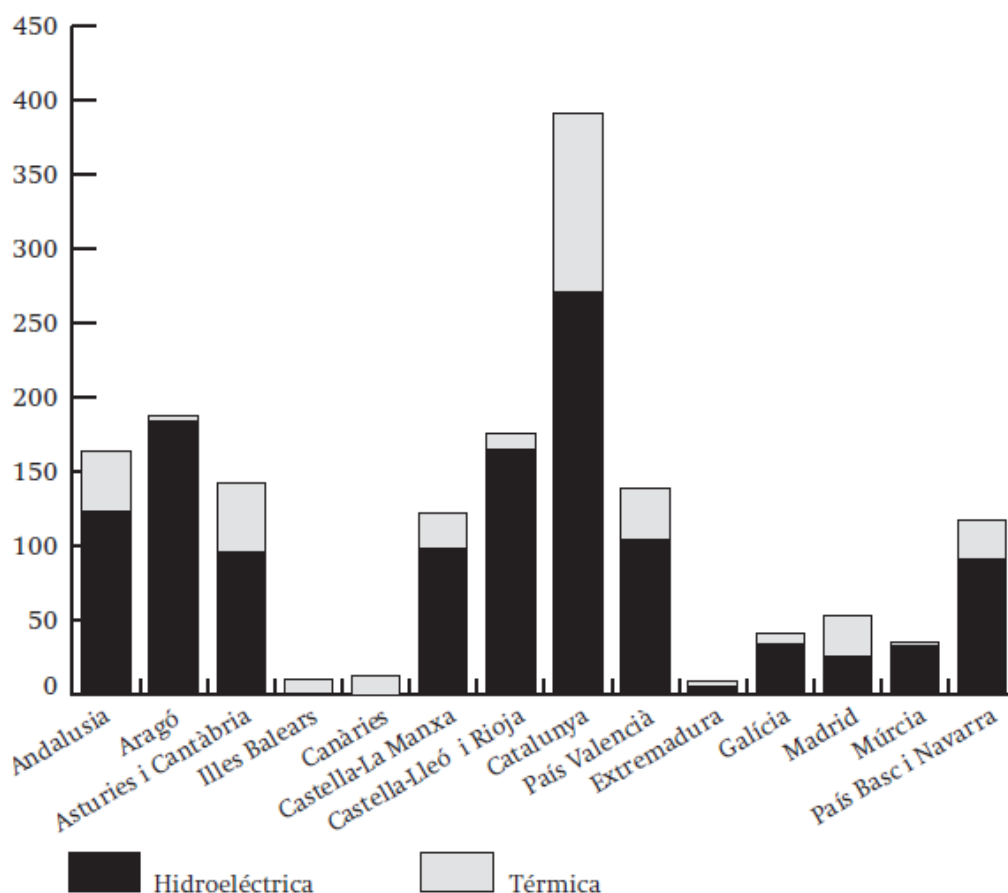
¹⁸³² Ibid., p. 47.

En aquest període de 30 anys va haver-hi un canvi en l'estructura empresarial del país. Es van començar a crear empreses dominades per capital estranger, tot i que encara es mantenien les petites i mitjanes empreses.

La indústria es transformava també en l'energia, i és en l'any 1915 quan l'electricitat supera al vapor/carbó com a energia primària. El canvi es va produir gràcies a les línies d'alta tensió que va permetre fer arribar l'electricitat a les ciutats per donar energia a les fàbriques, enllumenat de carrers i domicilis, tramvies, metro o ascensors.

En el 1935, la potència elèctrica instal·lada per les empreses catalanes era d'uns 430 Mw, del que 300 corresponien a centrals hidràuliques¹⁸³³, sent Catalunya la regió de l'Estat amb major capacitat productiva a molta distància de les demés, amb més d'un 30% de la potència tèrmica espanyola i una quarta part de la hidroelèctrica.

Potència instal·lada per regions, 1935 (Mw)

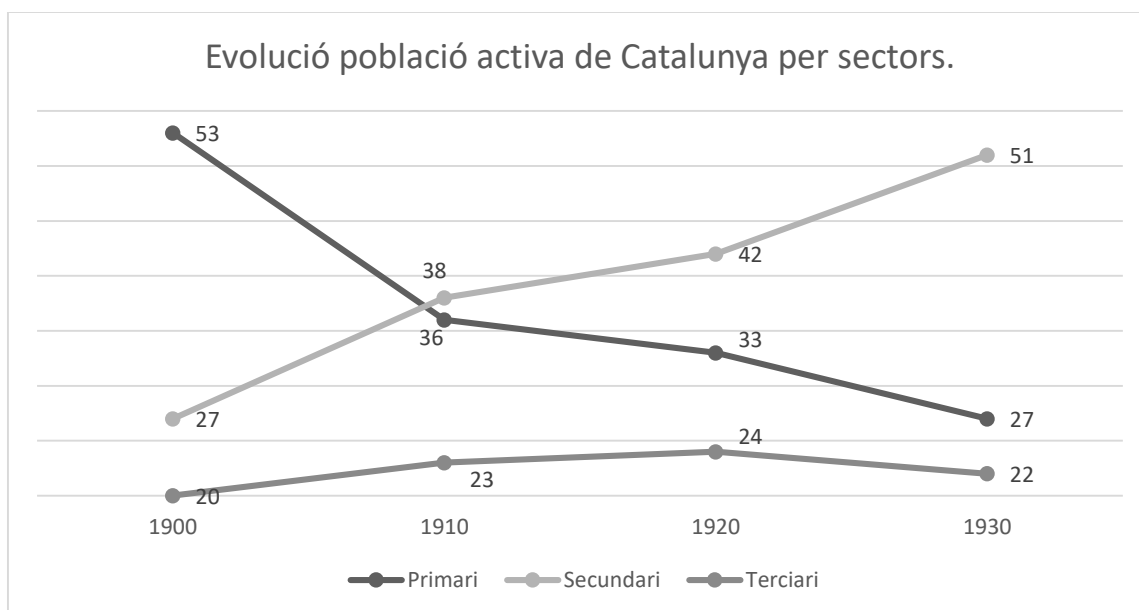
SUDRIÀ, Carles "L'electrificació de Barcelona en el context europeu" a *Barcelona quaderns historia*, n° 19. 2013, p. 47.

¹⁸³³ SUDRIÀ, Carles "L'electrificació de Barcelona en el context europeu" a *Barcelona quaderns historia*, n° 19. 2013, p. 46.

En el període republicà Barcelona també comptava amb una xarxa de conduccions d'aigua, gas, tramvies elèctrics i amb prop de 30.000 línies de telèfon (11.000 el 1920), sent una ciutat plenament electrificada en la indústria, mentre en les llars, s'estima que el 1930 entre un 50 i un 60% de les llars tenien llum elèctric, amb bombetes, fogons elèctrics i de gas a les llars, estufes elèctriques, calefacció per radiadors, entre altres avenços¹⁸³⁴.

A Barcelona l'any 1900 la indústria tradicional (tèxtil, confecció, alimentació, pell, gràfiques, premsa, etc.) representaven el 70% de la inversió i donava feina a 69.000 obrers, mentre que la nova indústria (siderúrgia, metal·lúrgia, química, construcció i fusta) donava feina a 15.000 persones.

En canvi el 1930, tot i haver-hi un creixement dels treballadors de la indústria tradicional, passant a donar feina a 97.000 persones, la nova indústria donava feina a 99.000 obrers. Fet que suposava un creixement del 600% i la captació de gran part de la inversió. La nova indústria es va expandir per la ciutat, les químiques: adobs, medicaments, explosius, etc.

Entre 1904 i 1933 el nombre de contribuents industrials a Barcelona va passar de 4.373 a 10.609 (+143%) i es pagava un 780% més en concepte de contribucions industrials. Tot i que el sector tèxtil seguia sent el que més contribuïa, havia reduït el nombre de treballadors, de 54.940 el 1900 a 51710 el 1930 i el seu pes proporcional es va veure reduït. En nombre de treballadors havia passat de ser el 53% a ser el 27% i els contribuents

¹⁸³⁴ OLIVERAS i Samitier, Josep, , op. cit., p. 259.

del tèxtil havien passat de representar el 32% el 1904 al 15%, mentre que les contribucions havien passat de ser 32% a ser 24%.

En canvi, el sector metal·lúrgic augmentava tant en contribuents (de 17 al 22%), 2.281 el 1933, com en contribucions (del 14 al 20%). La ciutat passa de ser una ciutat tèxtil a ser un centre industrial, destacant la construcció de màquines i fabricació de productes metàl·lics¹⁸³⁵. Els treballadors siderometal·lúrgics augmentaven en tres dècades de ser 5.114 a ser-ne 37.350. La química també creixia (de 107 obrers a 12.530).

Hi havia diferències significatives segons el gènere. El canvi a la nova indústria no va afectar homes i dones per igual. En finalitzar el tercer trimestre de 1930 el ram industrial de major ocupació entre les barcelonines era el sector tèxtil, on de les 76.300 barcelonines en situació activa, 35.305 es dedicaven a aquest sector (46,3%). Els següents rams eren la confecció i el comerç, amb 11.480 i 11.247 dones respectivament. En canvi, la metal·lúrgica encara era minoritària, on només 3.987 dones es dedicaven a aquest ram.

En canvi, els homes que es dedicaven a la metal·lúrgia arribava a 33.354 obrers, molt per sobre als 7.305 que es dedicaven al tèxtil. La majoria d'homes estaven ocupats en el comerç (53.050), la construcció (32.260) i la metal·lúrgia. En alguns rams la diferència entre homes i dones era gegantina, i no només per l'ús de la força física. En els serveis públics havia 21.348 homes ocupats i només 537 dones, així com el transport amb 9098 homes i només 7 dones. Respecte a la desocupació, la meitat de les dones que es troben desocupades eren del sector tèxtil (827 de 1629). I entre els homes la majoria dels desocupats eren de la construcció (4.834 de 7.575).

Entre 1925 i 1929 va començar l'extracció industrial de les sals potàssiques de Cardona i Súria que es traslladaven per telefèric i ferrocarril fins a Barcelona. La siderometal·lúrgica, el 1929 la província de Barcelona fabricava el 43% del tota d'Espanya, el 1921 es van crear els Alts Forns de Catalunya, la vella Maquinista Terrestre i Marítima que es va convertir en la primera fàbrica d'Espanya pel que fa a ferrocarrils. Però la fabricació de materials de transports va passar a anar més enllà dels vagons de ferrocarril, sinó també cotxes, ciclomotors, motocicletes o bicicletes. Es van crear Motor Ibérica (1920), filial de Ford, Elizalde que produïa motors, o l'Hispano-Suïza que ja existia des de 1904.

---

¹⁸³⁵ OLIVERAS i Samitier, Josep, , op. cit., p. 256.

Tot i aquest augment del sector secundari i pèrdua de pes del primari, una gran part dels barcelonins es dedicaven a la construcció, passant en el període 1900-1930 de 8.331 a 39.353 obrers. La fi de les grans obres de la dictadura i l'inici d'una crisi econòmica, va provocar la caiguda dels salaris i que molts obrers es trobessin desocupats. Aquest fet acompanyat d'un augment del cost de la vida va multiplicar els suports als moviments sindicals (Josep Oliveras i Samitier).

Durant la Dictadura de Primo de Rivera trobem una etapa de desenvolupament econòmic, amb una política proteccionista (forts aranzels, creació de grans monopolis com CAMPSA o Telefónica i obres públiques) va comportar una etapa de desenvolupament. Les obres públiques van promoure la construcció, a la vegada el creixement de la ciutat va promoure la indústria del ciment pòrtland entre 1925 i 1929.

C) L'estructura demogràfica de Barcelona

En la Barcelona de 1930, un 70% dels caps de família eren nascuts fora de Barcelona, principalment (57%) catalans de fora de Barcelona, però amb una important presència de valencians (11,5%), aragonesos (9%), murcians (5,4%) i andalusos (4,5%)¹⁸³⁶.

Els murcians, malgrat representar només un 5,4%, suposava l'última onada d'immigració, suposant el 60% dels nouvinguts en la dècada entre 1920 i 1930. En els anys trenta començarien a arribar també almeriencs, que s'instal·larien en la majoria de casos, en les zones més degradades de Ciutat Vella o en barraques¹⁸³⁷.

En l'obra de José Luis Oyon, "Barcelona 1930: un atlas social", divideix els habitants del cens de 1930 de Barcelona en sis classes, encara que una sola classe representava més de la meitat de la població. Els obrers no qualificats. Els barcelonins quedaven repartits de la manera següent:

CLASSE	PES POBLACIONAL	INCLOU
Classe I	3,75%	La més elevada. Esfera professional-liberal i alts funcionaris.

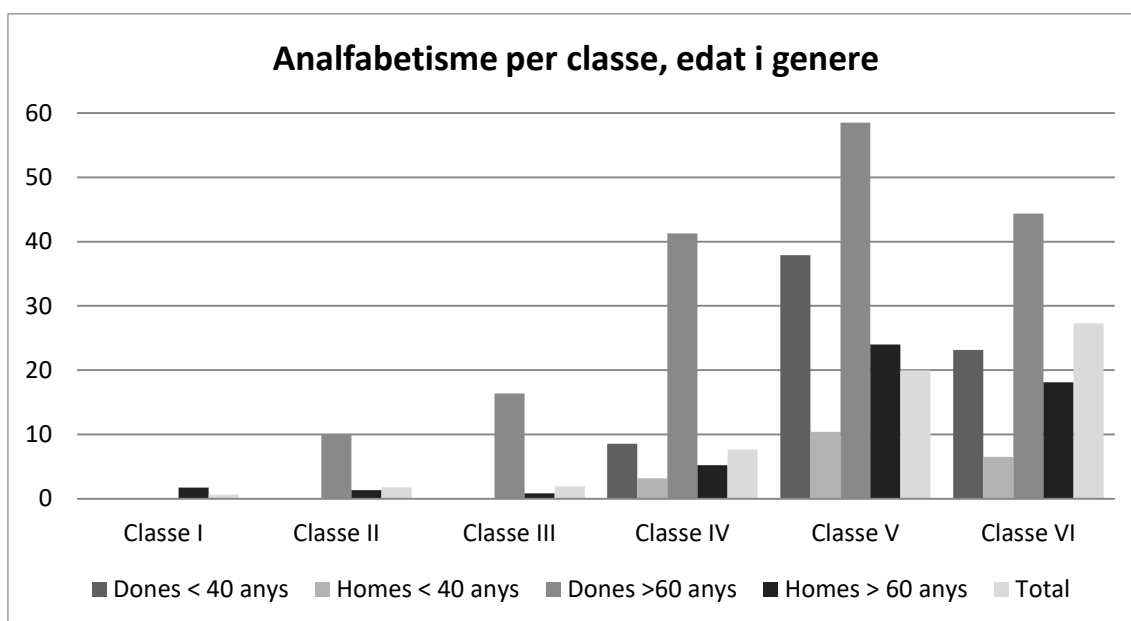
¹⁸³⁶ OLIVERAS i Samitier, Josep, , op. cit., p. 234.

¹⁸³⁷ Ibid., p. 234.

UNA RADIOGRAFIA DE LA BARCELONA REPUBLICANA

Classe II	15,22%	Professionals liberals. Comerciants, industrials, oficials de l'exèrcit i clero secular.
Classe III	8,35%	Treballadors de coll blanc: empleats i dependents, funcionaris i professionals de baix rang.
Classe IV	11,5%	Obrers qualificats i artesans. Obra manual empleada en serveis públics. Militars de baixa graduació.
Classe V	51,18%	Obrers no qualificats. D'aquests, tres quartes parts són jornalers.
Classe VI	9,91%	Un calaix de sastre: dedicació ambigua, "a sus labores", etc.

Les diferències entre classes eren altament significatives. L'analfabetisme afectava el 14,26% de la població barcelonina el 1930, però mentre només afectava el 0,62% dels de la classe I, aquesta augmentava fins al 19,96% entre els de la classe V o el 27,27% de la classe VI. Més enllà de la classe, també hi havia diferències significatives en l'analfabetisme segons el gènere i l'edat.¹⁸³⁸

Dades extretes de "Barcelona 1930: un atlas social" de Jose Luis Oyon.

¹⁸³⁸ OYÓN, José Luis (2001), op. cit., p. 19.

Entre les classes més altes, l'analfabetisme era gairebé inexistent, només hi havia una presència important entre les dones de més edat. Entre les classes més baixes també hi havia clares diferències entre homes i dones, però per edat cal destacar que només entre els obrers no qualificats (i els de la classe VI) hi ha alts nivells d'analfabetisme entre els més joves de 40 anys.

Les diferències entre classes eren evidents més enllà de l'analfabetisme, un 74,32% dels membres de la classe I tenien servei domèstic (i un 35,12% de la classe II), percentatge que s'anava reduint a mesura que la classe socioprofessional era més baixa fins al 2,26% de la classe V. També contrastava segons la classe l'habitatge en propietat. Un 41,13% de la classe I en tenia, mentre que els de la classe III, IV i V, els barcelonins que tenen la casa en propietat no arriba ni al 5%¹⁸³⁹.

Per origen, cal remarcar que els catalans d'origen copaven les classes més altes, representaven el 74,7% de la classe I i només el 50% de la classe V, mentre la immigració, ocupava gran part de les classes més baixes, els valencians, aragonesos, murcians i andalusos eren el 7,5% de la classe I però el 39,6% de la classe V. El repartiment sembla lògic tenint en compte que es tractava d'una immigració econòmica sense qualificació majoritàriament, però cal remarcar també que l'estructura de les classes era molt estable, amb un ascensor social inexistent, amb prop del 90% (87,6%) dels que tenien pares obrers ho continuaven sent¹⁸⁴⁰.

Les diferències entre classe també són geogràfiques, la classe I, tot i només representar el 3,75% dels barcelonins, hi havia barris on representaven el 38,85%, principalment en el centre de Barcelona fins a Sarrià i Sant Gervasi. En canvi en els barris més allunyats del centre com Poblenou, Sant Andreu o Montjuïc, trobem que la presència de barcelonins de la classe I és gairebé nul·la.

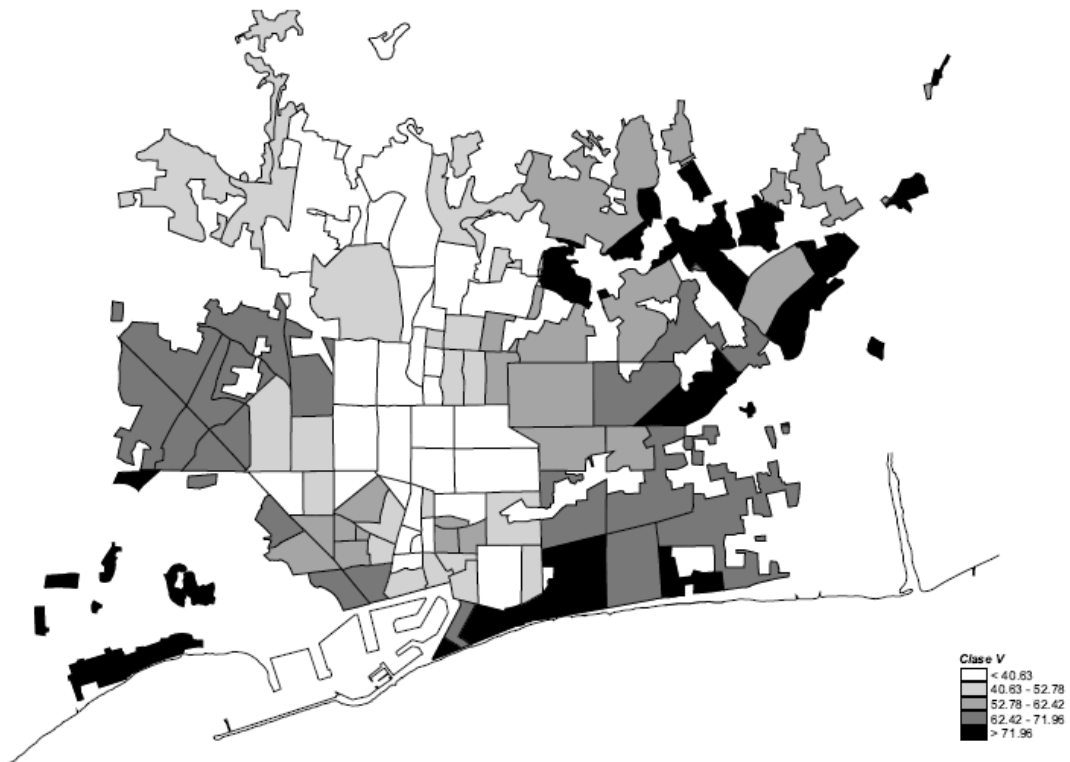
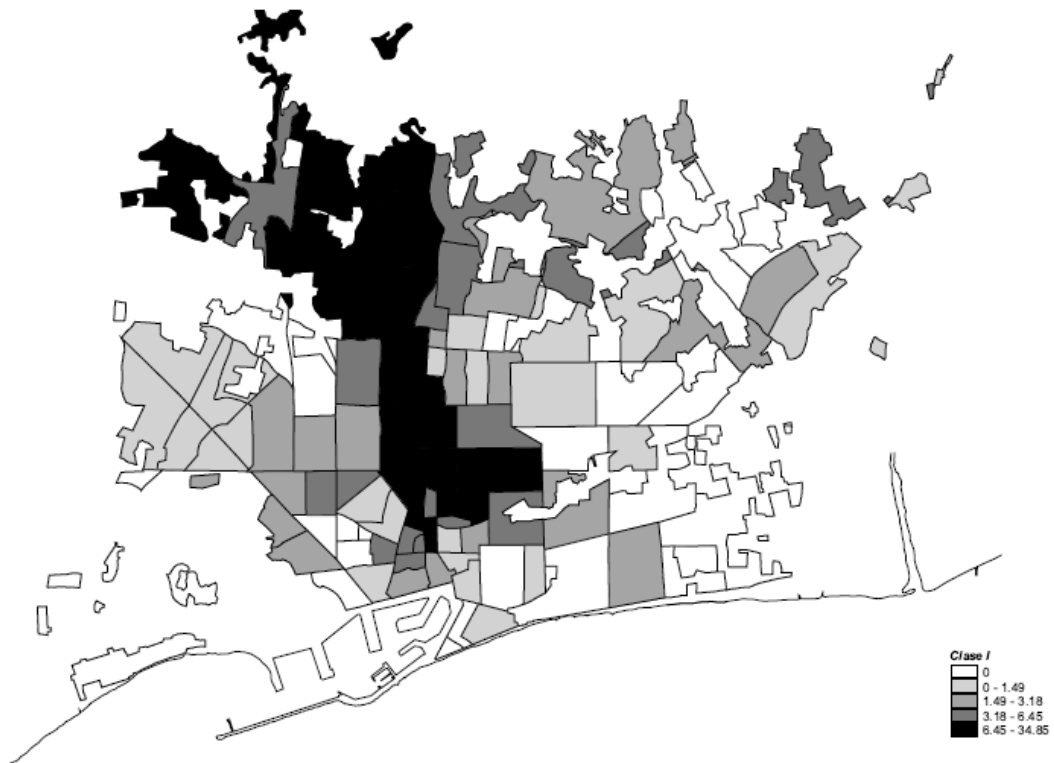
---

¹⁸³⁹ OYÓN, José Luis (2001), op. cit., p. 123.

¹⁸⁴⁰ OYÓN, José Luis (2008), op. cit., p. 66 i 67.

UNA RADIOGRAFIA DE LA BARCELONA REPUBLICANA

Mapes extrets de: OYÓN, José Luis, "Barcelona 1930: un atlas social", Edicions UPC. 2001.

En canvi els barcelonins de la classe V, encara que es troba repartida per tota la ciutat trobem barris, principalment al Poblenou, Sant Andreu i Montjuïc, Can Tunis i cases barates d'Eduardo Aunós, on els barcelonins de la classe I superaven el 70% de la població del barri. Conjuntament amb altres barris com Collblanc o El Guinardó, aquestes zones destaquen per l'alta presència d'habitatges no familiars, on superen el 10% dels habitatges. Aquests acostumen a ser compartits per diverses famílies o per només persones que han immigrat a Barcelona sense la família i comparteixen habitatges amb altres persones en la mateixa situació.

UNA RADIOGRAFIA DE LA BARCELONA REPUBLICANA

**ANNEX II: ANÀLISI DE LES
ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE
1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA
REPÚBLICA (1931-1936)**

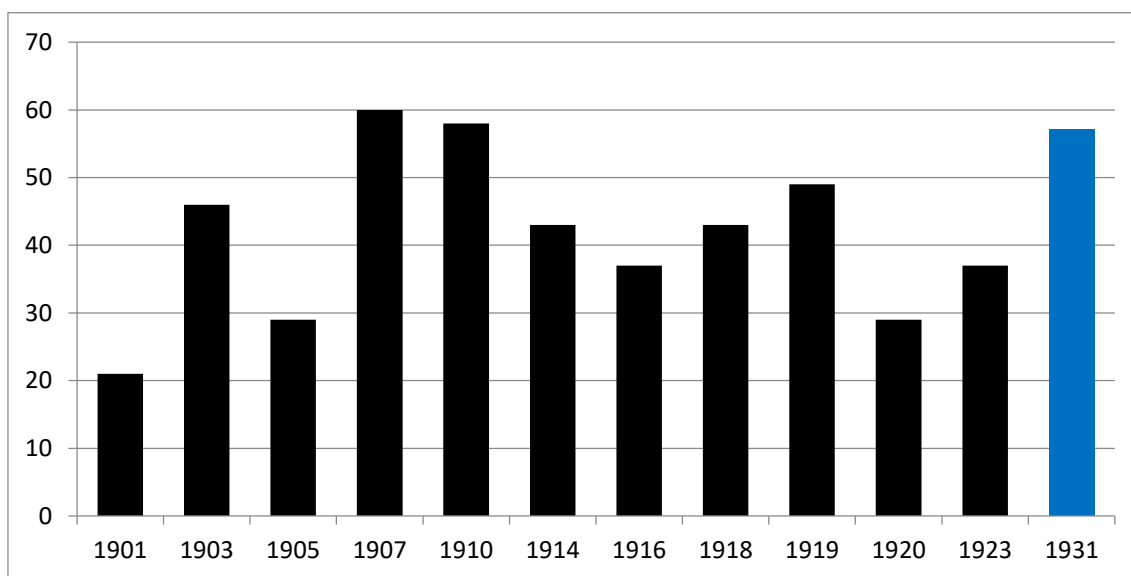
ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

A) Eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 a Barcelona

Les eleccions municipals de 1931 van suposar una victòria dels republicans que va provocar que dos dies més tard es proclamés la República i la República Catalana a Barcelona; la ciutat de Barcelona va tenir una participació del 57,1%, votant unes 140.000 persones, una participació molt alta en comparació a les eleccions anteriors a la ciutat, per tant va haver-hi una gran mobilització davant del plebiscit entre monarquia i república, progressisme contra conservadorisme, així com catalanisme contra centralisme.

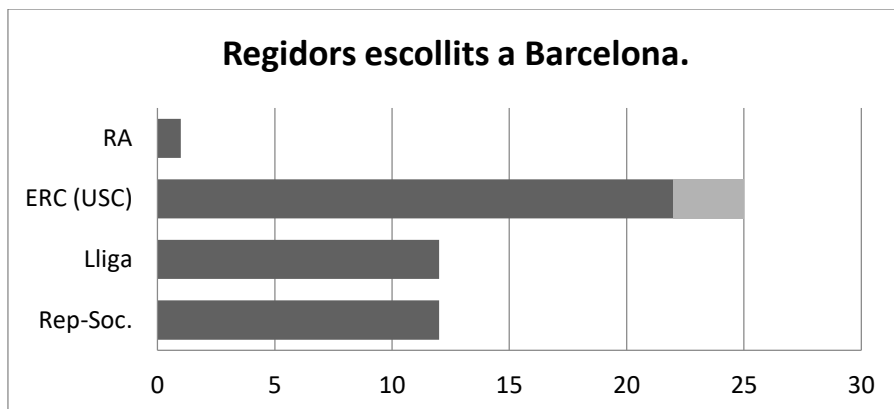
La participació de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 només poden ser comparades amb eleccions de primer ordre com les generals, i concretament les de Solidaritat Catalana de 1907 i les de 1910 que enfrontava a la Lliga, la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) i el Partit Republicà Radical (PRR).

Participació a les eleccions generals i en el 12 d'abril.

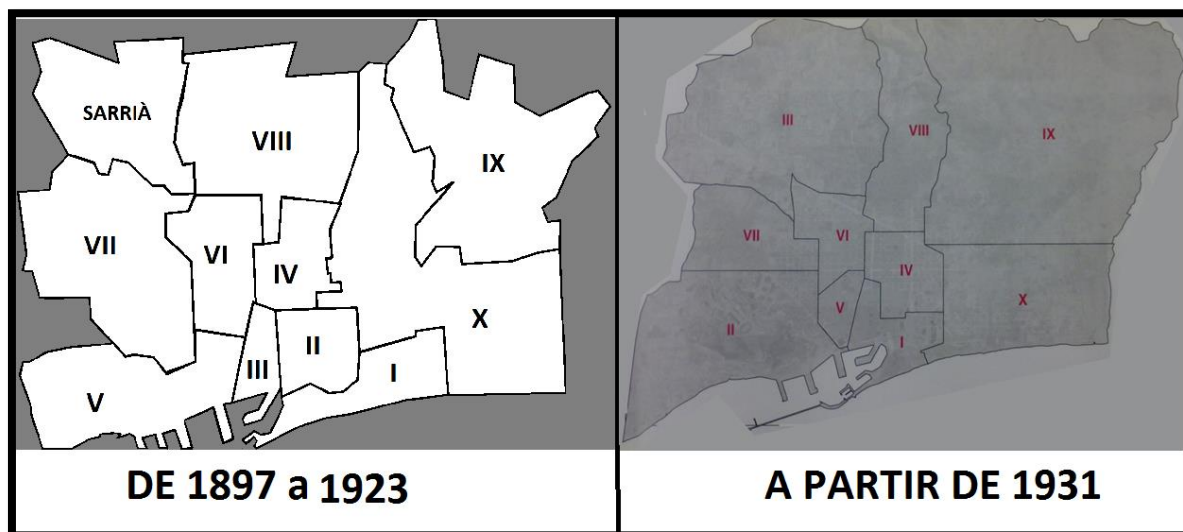

El nombre de regidors escollits eren de 50, 38 dels quals van ser republicans, i sent la meitat de tots els regidors de la coalició ERC-USC, republicans i d'esquerres, fet que li va donar l'alcaldia al Dr. Jaume Aiguadé, 12 regidors van ser pels monàrquics de la Lliga, 12 per la Conjunció Republicano-socialista, i 1 pel radical dissident Manuel Santamaria.

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Els regidors eren escollits per districtes, en circumscripcions independents, llistes obertes i desbloquejades, s'escullen més candidats que no pas vots té cada elector, això provoca que hagi els escollits per la majoria i els escollits per la minoria. Aquest sistema electoral majoritari impossibilita que els partits minoritaris obtinguin escons, això provoca que ERC-USC amb el 31% dels vots obtingui el 50% dels escons.

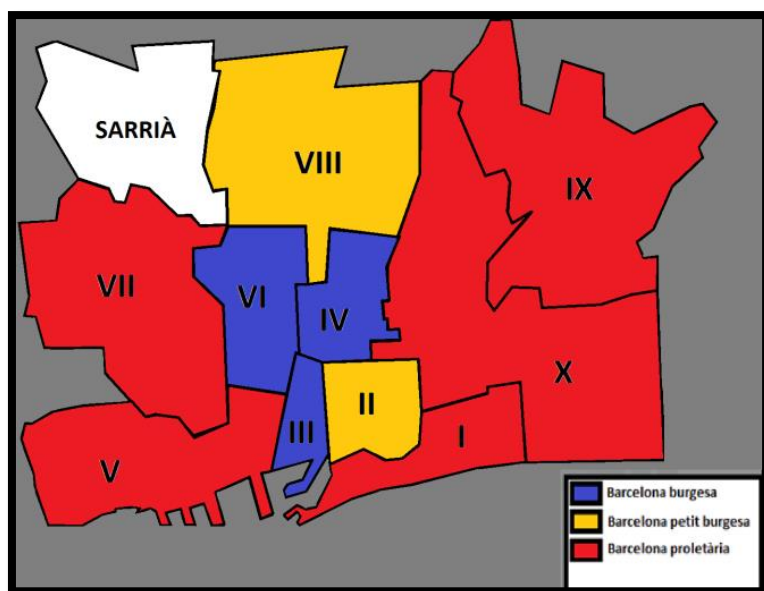
El mapa entre 1897 (quan es va annexionar Gràcia, Les Corts, Sant Andreu, Sant Gervasi, Sant Martí i Sants), i 1923 estava dividida en 10 districtes. El districte I comprenia Barceloneta i Poble Nou, districte II: Santa Maria del Mar, Santa Caterina, Born i Parc, districte III: Catedral, Mercè, Diputació i Santa Anna, districte IV: Dreta de l'Eixample i Camp d'en Grassot, districte V: Drassanes, Hospital, Sant Pau i Montjuïc, districte VI: Esquerra de l'Eixample, Universitat i Tallers, districte VII: Sants, Hostafrancs, Poble-sec

i les Corts, districte VIII: Gràcia, Sant Gervasi i Vallcarca, districte IX: Sant Andreu, Horta, Sagrera i Camp de l'Arpa i districte X: Sant Martí de Provençals, Clot i Guinardó.

El 1921 trobem l'annexió de Sarrià, i una reconfiguració dels districtes on trobem canvis, Sant Gervasi forma districte amb Sarrià, el Poblenou passa a formar part del districte X, Horta passa al districte IX juntament amb Sant Andreu, així com els canvis de número d'alguns districtes i altres canvis que es poden observar comparant els dos mapes.

El 1931 els districtes electorals estaven limitats per 10 districtes, el districte 3 és el que escull menys regidors, un total de tres, on cada elector té dos vots. En canvi, altres districtes, com el V, escullen sis regidors, i cada votant té fins a quatre vots.

Segons l'estudi del número 2 de recerques, de Borja de Riquer, distribueix els districtes l'any 1907 en tres grups¹⁸⁴¹:

Eleccions de 1901 a 1923

Per comprendre els resultats, i tenint molt en compte del mapa sobre els districtes segons si són burgesos, petitburgesos o proletaris, trobem característiques de cada districtes a tenir en compte; el districte I (Barceloneta i Poblenou) era un districte proletari i poc catalanista, l'únic on no va obtenir la victòria Solidaritat Catalana el 1907, durant els últims anys del sistema de la restauració la participació va baixar per sota del 20% del

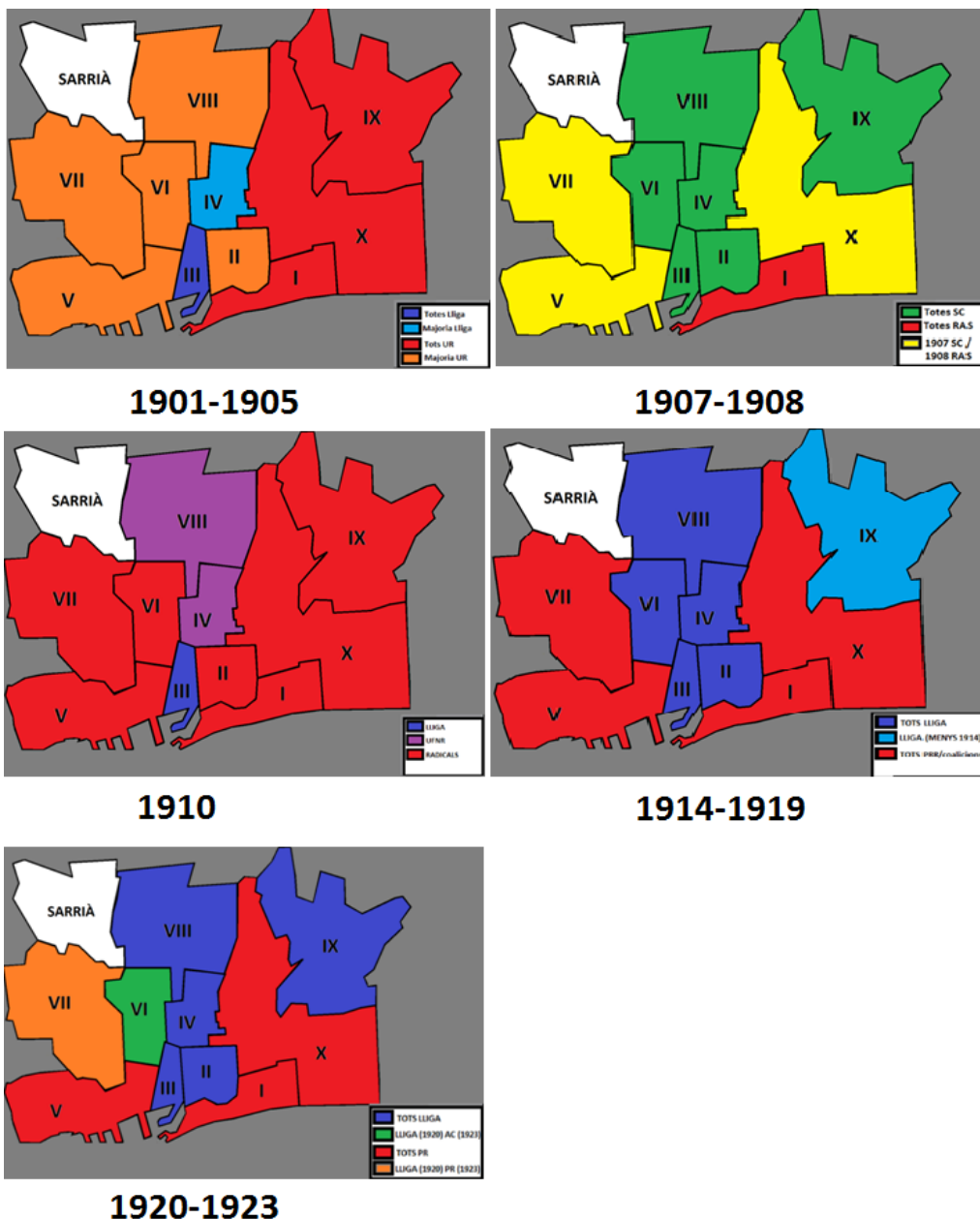
¹⁸⁴¹ BALCELLS, Albert; CULLA, Joan B.; MIR, Conxita "Les eleccions generals de 1901 a 1923: relació dels resultats electorals de 1869 a 1899", Fundació Jaume Bofill. Barcelona. 1982.

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

cens. Els districtes I, V i X eren els que van tenir durant aquest primer quart de segle una majoria radical en la majoria d'eleccions, en canvi el districte III, IV i VIII van ser majoritàriament de la Lliga Regionalista.

En canvi el VI, VII i IX es van estar alternant durant aquestes dues dècades, els districtes IV, V, VI, VII, VIII i IX trobem una presència important de republicans catalanistes, per exemple el districte IV i VIII són els que la UFNR va ser la força més votada el 1910, mentre el districte VI Acció Catalana va ser la formació amb més vots en les últimes eleccions abans de la Dictadura de Primo de Rivera el 1923. Acció Catalana va ser segona força als districtes II, III, IV, VIII i IX per davant dels radicals.

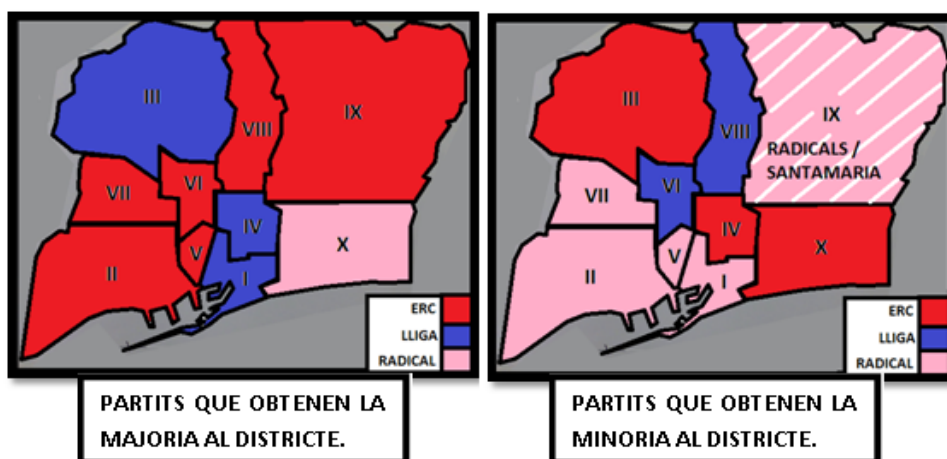

Cal remarcar que els districtes no representaven barris uniformes, on trobem diferències socioeconòmiques, així com trobem zones burgeses com proletàries als districtes II o VII; els republicans catalans, així com les alternatives republicanes del Doctor Queraltó trobem el seu màxim suport a les antigues viles de Gràcia, Sant Andreu, Sant Martí, Horta o Sants, així com el Poble-sec o el Poblet (la zona del barri de Sagrada Família entre Marina i València). Però aquest alt suport quedava diluït per les dinàmiques del districte en conjunt.

En els districtes VI, VII, VIII i X, la Unió Monàrquica Nacional va atreure una gran part dels votants radicals que podien votar en clau nacional però davant un clima revolucionari va votar un partit d'ordre en comptes dels radicals; en un escenari com el de 1931 era incert si aquestes votants tornarien als radicals o en canvi anirien a una Lliga més conservadora que catalanista.

Resultats del 1931¹⁸⁴²

En el mapa podem trobar la candidatura més votada per seccions censals, de color vermell ERC-USC, de color blau la Lliga Regionalista i en rosa la Conjunció Republicano-Socialista. Obtenien actes la candidatura més votada, mentre havia reservat alguns regidors a les minories. L'altre mapa mostra la densitat de població a la ciutat de Barcelona el 1931. El centre històric i l'Eixample són les zones més denses; també es pot observar els nuclis de Sants, Gràcia i Sant Andreu. El mapa ens permet observar en el mapa anterior que ERC, i en menor força la Lliga, dominen les zones més denses.

¹⁸⁴² Es pot trobar una taula amb els vots a tots els candidats als annexos

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

ERC-USC va ser la força més votada en les zones denses, com el Raval, l'esquerra de l'Eixample, les antigues viles de Sants, Sant Andreu, Sant Marí, Gràcia. Sobre el mapa sembla tenir més suports la Lliga però ERC el tenia a zones denses. Un altre factor clau és la composició dels districtes, li permet obtenir sis majories i tres minories, i estan, a diferència de la Lliga, present a gairebé tots els districtes. Allà on la Lliga obté més vots, ERC treu menys i viceversa.

La distribució dels districtes permet a la candidatura de Companys, Aiguader o Campalans obtenir 25 dels 50 regidors amb un 31% dels vots, mentre el Partit Catalanista Republicà (Acció Catalana) amb un 13% dels vots no obté ni un regidor.

La Lliga tenia un gran suport a l'Eixample, centre històric, Gràcia i Sant Gervasi. Obtenint tres majories i dues minories, en canvi a la resta de districtes, a cinc districtes, no obté ni una minoria.

Representava l'statu quo, i era un vot conservador més que un catalanisme reivindicatiu, en els districtes considerats com a proletàries el 1907 no obté regidors ni per majoria ni per minoria (districtes II, V, VII, IX i X).

Sense competir per la meitat dels districtes, dificultava obtenir una majoria per molt alt que fos el suport en les zones burgeses de la ciutat. La separació de Sant Gervasi i Gràcia, la configuració del districte VI, així com la separació de l'antic districte III entre el I i el V són factors que expliquen els resultats més enllà que els regionalistes només obtinguessin el 20% mentre ERC-USC el 31%.

El suport del Partit Catalanista Republicà sembla una fotocòpia del de la Lliga, però amb menys força. Allà on la Lliga obté la minoria el PRC no obté i en els tres que la Lliga treu majoria l'Acció es veu superat per ERC o pels radicals. En el districte III Acció Catalana es queda a menys de 100 vots d'ERC-USC, i per tant d'obtenir acta de regidor. Amb un 13% dels vots no obté ni un sol regidor, encara que es pot fer l'anàlisi que ERC-USC s'emporta part de l'electorat d'Acció Catalana el 1923, també és cert que Acció Catalana el 1931 va superar en vots el resultat de les eleccions generals de 1923 passant de 15.158 vots a 17.864.

La Conjunció Republicano-Socialista, obté els seus suports al Poblenou, Sant Martí, Montjuïc i a la Barceloneta. Tot i només obtenir una majoria, obté cinc minories que li

fa tenir els mateixos regidors que la Lliga. Cal remarcar que no només era el Partit Republicà Radical formava part de la coalició, així el candidat federal, que es presentava al districte V, a l'esquerra de la Rambla, va ser el que va obtenir l'acta i va ser més votat que el candidat radical. A la vegada al districte I, el candidat de la Dreta Liberal Republicana, que incloïa part del districte III que havia dominat la Lliga durant el primer quart de segle, també va obtenir una acta pels republicano-socialistes.

ERC tenia uns candidats no vinculats a l'alta política, a la política professional, i era gent que havien donat anys de la seva vida per les llibertats i els país, Lluís Companys era un advocat sindicalista que havia estat detingut i també havia estat fundador de la Unió de Rabassaires, Francesc Macià havia estat exiliat fins un mes abans de les eleccions, havia estat detingut i expulsat de França per intentar envair el país i proclamar la República Catalana en temps de la dictadura, per tant personatges que havien posat la seva vida al servei del catalanisme o del moviment obrer, a la vegada proposava grans canvis i tenia una xarxa de candidats coneguts en l'àmbit local. Era un vot republicà, catalanista, transformador, obrer, rabassaire, petita burgesia, etc. va ser capaç d'aglutinar un gruix de la població que li va donar la victòria. En canvi el Partit Catalanista Republicà tenien una imatge de centre, l'Acció Republicana era d'esquerres, en canvi l'Acció Catalanista amb Bofill i Mates no donava aquesta imatge, a l'igual que la qüestió religiosa, etc., en algunes circumstàncies un partit 'catch-all' pot obtenir vots de tots cantons, però en aquestes circumstàncies, en unes eleccions plebiscitàries entre conservadorisme o progressisme, república-monarquia, van donar una imatge elitista i d'intel·lectualitat que no va convèncer ni el vot obrer ni el vot conservador, encara que hagués obtingut un bon resultat en un sistema proporcional. El vot conservador de la Lliga, sense la petita burgesia catalanista no va ser suficient per tenir la majoria del consistori, i la Conjunció Republicano-Socialista té suport obrer, però en cinc districtes de la ciutat no va aconseguir ni la minoria.

Donant una petita ullada a partir de la premsa, i els resultats que sortien, ens permet aprofundir una mica més en cada districte.

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

DISTRICTE I. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
2872	4157	4134	1939

El Districte I estava compost per barris de tres districtes anteriors. Part del districte III altament conservador i catalanista on havia vençut la Lliga des de 1901, part del districte II on des de 1914 la Lliga era la força més votada, però que havia vençut la Unió Republicana també en ocasions, també els radicals el 1910 però que havia guanyat Solidaritat Catalana tant el 1907 com el 1908, i era considerada petitburgesa, i part del districte I, un districte on havia vençut els radicals, fins i tot el 1907 sent l'únic districte on no va vèncer Solidaritat. La zona més poblada i densa era l'antic districte III, conservador i catalanista. No sembla que tingués gaire sentit el districte per motius econòmics ni culturals.

Tots els partits van mostrar els seus candidats més de centre i catalanistes, la Lliga va presentar a Josep Alomar, metge i president del Casal Nacionalista de la Barceloneta, i Andreu Bausili, arribant a tinent d'alcalde, i home de confiança de Cambó. En un míting de la Lliga, Bausili renunciava la Dictadura (tractant-la de "tempesta") i ho comparava amb el govern posterior de la Lliga (tractant-la de "primavera"), encara hauria un afí a aquest pronunciant més de 150 discursos en els dinars del Rotary¹⁸⁴³. Calia marcar distàncies amb l'Acció Catalana que era la candidatura amb qui teòricament es disputava l'electorat més nacionalista.

Tant l'Acció Catalana com ERC-USC van marcar també el seu caràcter més centrista i catalanista, ERC va presentar, entre altres, a Josep Fontbernat, on es volia marca el caràcter nacionalista més que esquerrà, músic (seria delegat de la Generalitat al Gran Teatre del Liceu (1933)), i militant d'Estat Català i exiliat a Bèlgica pels fets de Prats de Molló, així com un doctor, F. Muntanyà i el director del setmanari L'Opinió, A. Otero; i ACR va presentar a Martí Esteve, regidor de la Lliga entre 1921-23 i proper a Prat de la Riba. La Conjunció Republicano-Socialista també va presentar a Felip Solà Cañizares,

---

¹⁸⁴³ El Mirador, 2 d'abril de 1931.

líder de la Dreta Liberal Republicana, la qual es va unir a la Lliga el 1933, i Joan Domènech Ventura.

La diferència entre la Lliga i la Conjunció Republicano-Socialista va ser mínim, així el més votat va ser Puig i Alfonso, de la Lliga, però el segon i tercer candidat amb més vots van ser de la Conjunció. Per tant trobem un empat entre les dues formacions. ERC-USC i PCR els va perjudicar presentar-se per separat, ja que la suma de les dues formacions superava qualsevol dels altres partits, però el resultat per separat, i amb la composició del districte, els va fer quedar lluny dels dos vencedors.

DISTRICTE II. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
4474	1711	3433	1589

Si el districte I destacava pel seu conservadorisme, el Districte II era el contrari. El districte II incloïa a més de Montjuïc, que havia estat un feu de Lerroux durant dècades, i la participació va superar el 65% dels electors, però també incloïa amb les reformes dels districtes, Sant Antoni i el Poble-sec. Mentre el que havia estat el districte V era un feu dels lerrouxistes, el Poblesec així com Sant Antoni hi havia una alta presència de republicans catalanistes. El districte era marcadament d'esquerres.

ERC va obtenir la victòria, aquest cop amb el seu perfil més esquerrà, amb l'advocat Antoni Vilalta, del grup 'LOpinió', més federalistes que nacionalistes, els quals marxaren el 1933 d'ERC fundant el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra en gran part per les diferències amb els militants provinents d'Estat Català, Josep Bertran de Quintana, amic i secretari personal de Lluís Companys i pacifista fundador del Comitè Català contra la Guerra, així com també E. Sanchez Silva, president de la Unió General de venedors als mercats. Era un feu dels republicano-socialistes, que van presentar homes importants del partit, a Casimir Giralt, l'únic exregidor de la candidatura, exiliat, el qual seria el líder de la minoria radical a l'Ajuntament i del sector catalanista formant part del Govern Provisional de la República Catalana, o a Luis Matutano el qual va ser tresorer del Comitè Organitzador del Primer Congrés de Productes Exportació i Importació de Fruits d'Espanya (avantpassat del creador dels aperitius Matutano).

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Fins i tot la Lliga va presentar a homes com Josep Agell i Agell, president de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, en comptes de presentar candidats que destaquessin per religiositat o aristocràcia. D'Acció Catalana, un dels noms destacats era Vicenç Bernades, cronista esportiu, en aquell moment a 'La Publicita"', i que va ser aspirant a Secretari General de la Federació Catalana de Futbol i va marxar a ERC el 1932.

DISTRICTE III. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
1772	2182	564	1688

El districte III era el districte menys poblat, on només s'escollien tres regidors, també de caràcter conservador, i es donava per fet la victòria de la Lliga¹⁸⁴⁴. Comprenia Sant Gervasi, el barri més conservador dels antics districte VIII, com Sarrià i Pedralbes; així com a la part més al sud compren 'La Maternitat i Sant Ramón' i part de les Corts, més obreres i catalanista.

Per la Lliga van ser escollits Frederic Amat, president dels antics Alumnes de la Doctrina Cristiana i l'arquitecte Amadeu Llopart. ERC va presentar a Josep Escofet, crític musical i d'art de La Vanguardia, del que seria codirector, i al Dr. Nicolau Battestini, impulsor d'Acció Catalana, marxa a Acció Republicana de Catalunya, i es desmarcà de la confluència entre el seu partit i Acció Catalana, i va acabar integrat a Estat Català o el periodista Ernest Ventós. El PCR, es va quedar a només 72 vots de treure regidor, i va ser el més votat al carrer Muntaner, entre altres va presentar a Batlle Miquelerena, directiu del RCD Espanyol.

DISTRICTE IV. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
4241	5311	2323	2816

¹⁸⁴⁴ La Vanguardia, 14 d'abril de 1931.

El districte IV, era un baluard històric de la Lliga¹⁸⁴⁵, i s'esperava una disputa entre la Lliga i el PCR, encara que finalment no va ser així, era el districte de votació tant del ministre Ventosa com de Francesc Cambó. La dreta de l'Eixample, un dels districtes burgesos que inclou la part més del sud de l'antic districte IV així com la part més alta del districte II.

La Lliga va presentar candidats de marcat caràcter burges, el que era alcalde de Barcelona en aquell moment i un dels personatges més populars per la premsa, el comte Güell, Joan Antoni Güell i López. Va crear un petit conflicte a la Lliga, ja que va voler formar pas quan les llistes estaven gairebé tancades (El Moment, 1 d'Abril), en el seu ingrés a la Lliga va assegurar que havia estat sempre catalanista però d'amagat perquè no volia que se'l prenguess per separatista o antimonàrquic¹⁸⁴⁶. En posar ofici o professió, cosa que feien tots els candidats, van afegir simplement: comte Güell i marquès de Comilles, i molta premsa va fer mofa davant el fet de fer la noblesa un "modus-vivendi"¹⁸⁴⁷. Finalment, es destaca el fet que en campanya electoral marxés a Paris, i no va fer cap míting, assegurant que hi ha candidats que convé ensenyar i altres amagar¹⁸⁴⁸, tot i la crítica dels periòdics d'esquerreres va ser el candidat més votat del districte. També presentaven a Joaquim Pellicena, director de La Veu de Catalunya.

El PCR va presentar a Josep Barbey, col·laborador íntim de Jaume Bofill i Mates, que contribuí a la fundació tant d'Acció Catalana, com de la Publicitat. ERC presentava a l'advocat Josep Maria Soldrà, directiu de l'Espanyol, al periodista JP Fàbregas, el comerciant F. Costa i a Jaume Vàmier, enginyer. A més destaquen Camps Margarit i López Llausàs (PCR), tots dos rotaris.

DISTRICTE V. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
4512	2156	3530	2256

¹⁸⁴⁵ Ibid.

¹⁸⁴⁶ L'Esquella de la Torratxa, 3 d'abril de 1931

¹⁸⁴⁷ La Campana de Gràcia, 11 d'abril de 1931

¹⁸⁴⁸ El Mirador, 8 d'abril de 1931

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

En aquest districte va obtenir la majoria ERC i la minoria els Republicano-socialista, en gran part pel fet que es van presentar els radicals dissidents, contraris a què les llistes oficials no inclogués els exregidors, candidats molt populars al districte, que tot i no anar a les llistes dels grans partits va aconseguir 2270 vots, més que la Lliga Regionalista o el Partit Catalanista Republicà, per tant la suma de dissidents i la llista oficial hagués estat fàcilment la primera força si no haguessin anat per separat. Es van prendre més precaució davant els altercats que s'esperaven entre els radicals i els dissidents¹⁸⁴⁹, encara que la jornada va ser tranquil·la finalment. El districte V era el Raval, que estava dividit entre el districte V i VI.

Per ERC es presentaven candidats com Amadeu Aragay, exjugador de futbol del Sabadell (Campió de la Copa del Rei de segona categoria el 1913), ex-militant dels radicals i combatiu amb la Solidaritat Catalana, més tard, amb l'amistat amb Lluís Companys i Francesc Layret va participar a la fundació de la Unió de Rabassaires i es va acostar a posicions més catalanistes, l'industrial D. Pla, l'advocat Pere Comas, així com Joaquim Ventalló, del grup 'L'Opinió', redactor de molts mitjans com 'La Publicitat', 'La Rambla', 'L'Esport Català', 'El Mirador' i va retransmetre el FC Barcelona a la ràdio. La Lliga presentava a Armand Carabén, propietari del Cafè Espanyol (conegut cafè del Paral·lel).

Acció Catalana Republicana, va presentar, entre altres, el compositor Amadeu Vives, on s'explica l'anècdota que a tot el barri del carrer de Carretes el volien votar, confonent-lo amb un adroguer del mateix nom¹⁸⁵⁰. En aquest districte es van detenir set individus que volien votar fent-se passar per una altra persona¹⁸⁵¹.

DISTRICTE VI. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
4077	3449	1523	2115

¹⁸⁴⁹ La Vanguardia, 14 d'abril de 1931

¹⁸⁵⁰ El Mirador, 2 d'abril de 1931.

¹⁸⁵¹ La Vanguardia, 14 d'abril de 1931.

En el districte VI compren la Nova Esquerra de l'Eixample i part de les Corts, ERC-USC va obtenir la victòria i la Lliga la minoria. En aquest districte, amb unes delimitacions similars, Acció Catalana havia obtingut la victòria el 1923, i un districte on havia guanyat la Unió Republicana, així com els radicals el 1910, i la Lliga entre 1914-1920; era un districte de majoritàriament catalanista, amb presència tant de burgesos com republicans. En canvi el paper dels republicano-socialistes era residual.

ERC-USC va obtenir la victòria, on dos dels tres candidats de la llista guanyadora eren regidors de la Unió Socialista de Catalunya, amb el líder socialista Rafael Campalans, l'advocat Joaquim Xirau, i també es presentava per part d'ERC el Dr. J. Armengol del Llano. Per la Lliga va sortir escollit Josep Cabré Gelabert, el que seria President de la Cambra mercantil, i el PCR presentava a Raimon Duran i Reynals, arquitecte de per exemple, el vestíbul de l'Estació de França, o el Palau de les Arts Gràfiques per a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, i també a Màrius Gifreda, del setmanari El Mirador.

La igualtat entre ERC-USC i la Lliga va ser màxima, els rumors de tot el dia parlaven d'una victòria de la Lliga, però a la tarda es va veure un creixement de l'esquerra catalana donant la victòria finalment a ERC-USC¹⁸⁵².

DISTRICTE VII. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
6757	2029	3536	1606

En aquest districte, que comprenia Sants i Hostafrancs, que es caracteritzava per elements obrers, malgrat que la major part de les eleccions la victòria va ser pels radicals, trobem victòries puntuals de la Lliga, i es trobava una part important de republicans catalanista. Però el període de la Dictadura va decantar el districte cap al republicanisme nacionalista, ERC va obtenir una gran majoria respecte a les altres formacions, la formació republicana va presentar al Dr. Jaume Aiguader, un dels homes forts del partit (juntament amb Lluhí i Companys), que esperaven entrar a la Casa Gran. També aconseguia l'acte el tercer regidor de la USC, el secretari de Cooperatives de Catalunya Josep Duran i Guàrdia. El

¹⁸⁵² La Vanguardia, 14 d'abril de 1931.

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

PCR també va presentar un home fort, Josep Tomàs i Piera, membre del comitè revolucionari de Catalunya el 1930 i que es passà a ERC el 1932, i Otó Hurtado 'd'El Mirador'. La Lliga va presentar a Jaume Santomà, de la família Santomà, una de les més importants de l'antiga vila de Sants.

Tot i la victòria contundent d'ERC, la minoria va ser pels radicals, el regidor que no va ser escollit pels republicano-socialistes és Ribera Rovira, el qual es feia mofa a l'època, ja que havia estat monàrquic, republicà, espanyolista, catalanista, centralista, separatista, fins i tot portuguesista, i ara radical¹⁸⁵³.

DISTRICTE VIII. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
5088	3797	3432	2025

En el districte VIII, que és l'antiga vila Gràcia, la Lliga havia obtingut la victòria a les municipals des de 1909, i a les generals des de 1914. El 1910 havia obtingut la victòria la UFNR, era un districte amb gran presència de republicans nacionalistes (cal remarcar que anteriorment estava unida a Sant Gervasi).

A l'igual que en altres districtes, a primeres hores es donava la victòria de Lliga i a mesura que avançava el dia es va anar donant per fet que la victòria seria pels republicans d'esquerres. El regidor més votat fou Lluís Companys, més tard President de la Generalitat. També va ser escollit Joan Lluhí, líder del Grup 'L'Opinió', per tant era un districte on ERC esperava treure bons resultats i va presentar a dos dels seus candidats més forts.

Per la Lliga es va presentar Frederic Brasó, metge de capçalera de la vila de Gràcia molt popular entre els vilatans i nacionalista que advocava per la unió de tots els nacionalistes. El PCR presentava al redactor 'd'El Mirador' Claudi Ametlla, que segons una personalitat del partit esperaven treure una majoria segura en aquest districte¹⁸⁵⁴.

¹⁸⁵³ El Mirador, 9 d'abril de 1931.

¹⁸⁵⁴ El Mirador, 9 d'abril de 1931.

DISTRICTE IX. MÀXIM DE VOTS.				
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ	REPUBLICANA AUTONOMISTA
6156	2155	2363	1216	2840

En el districte IX, que inclou Horta i Sant Andreu Palomar, va ser una majoria amb molta diferència d'ERC, amb una alta presència de republicanisme nacionalista. Amb noms com Joan Casanovas, sindicalista, membre de la Junta del Col·legi d'Advocats, primer del Partit Republicà Català i després d'Estat Català, va ser posteriorment President del Parlament, la llista la completen dos obrers de professió Ramón Marlés i Miquel Oller, i un comerciant, Lluís Puig i Monné.

El PCR va presentar a Carrasco i Formiguera, un dels líders del partit, que tot i treure més bons resultats que els altres candidats del partit va quedar molt lluny d'obtenir l'acta. Era un districte conflictiu on les barriades més extremes estaven custodiades per les forces de la Guàrdia Civil¹⁸⁵⁵.

En aquest districte els radicals també anaven per separat, amb Manuel Santamaria, regidor de l'Ajuntament molt popular i enfrontat a Alejandro Lerroux, que obtenia l'acta per davant els regidors de la llista oficial.

DISTRICTE X. MÀXIM DE VOTS.			
ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA	LLIGA REGIONALISTA	REPUBLICANO- SOCIALISTA	PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ
3094	1360	3711	891

El districte X, que inclou Sant Martí de Provençals i el Poblenou va ser l'únic districte on la Conjunció Republicano-Socialista va obtenir la majoria, encara que el grup dissident de

¹⁸⁵⁵ La Vanguardia, 14 d'abril de 1931.

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Manuel Santamaria va rebre uns no gens menyspreables 1213 vots, per tant un feu dels radicals.

Per ERC va aconseguir l'acta Joan Casanelles, del grup 'L'Opinió' que va tornar a ser escollit per ERC a les eleccions generals de 1979 amb la restitució de la democràcia, també va presentar a F. Viladomat, en aquell moment president de la USC, i obrer de professió, així com Antoni Xirau també del grup de l'Opinió i Joan Lluís Pujol, tots dos advocats de professió. La zona nord, el Clot la victòria va ser per ERC, mentre que el Poble Nou va ser per la coalició Republico-Socialista.

Districte I

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Alomar	4107
Bausili	4050
Puig i Alfonso	4157
ACCIÓ CATALANA	
Esteve	2019
Iglesias	1844
Nogués	1868
ERC	
Fontbernat	2864
Muntanyà	2684
Otero	2672
REP-SOC.	
Tuset	4023
Domènech	4146
Solà Cañizares	4134
REPUBLICANO AUTONOMISTA	
Mias	431
BOC	
Sagrera	89
Cos	103
Bonet	82
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Capote	60

Districte II

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Agell i Agell	1709
Arnau	1606
Durà	1640
ACCIÓ CATALANA	
Bernades	1539
Salisachs	1545
Santinyà	1504
ERC	
Bertrand	4367
Sánchez	4360

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Vilalta	4318
REP-SOC.	
Giralt	3390
Matutano	3171
Jové	3214
BOC	
Rodriguez (Eusebi)	18
Aroca	48
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Rodriguez (antoni)	-
UNION PATRIOTICA	
Girona	1068
Macià Panisello	866
Segur	732

DISTRICTE III

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Amat	2162
Llopart	1973
ACCIÓ CATALANA	
Batlle	1686
Maragall	1516
ERC	
Battistini	1754
Escofet	1772
REP-SOC.	
Ferrer	565
JAUMISTA (CARLISTA)	
Roca	568
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Figueres	8
UNION PATRIOTICA	
Marti Cabrer	459
INDEPENDENT	
Felix Arellano	126

DISTRICTE IV

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Casals	5146
Güell	5273
Pellicena	5163
Sagarra de Castellarnau	5163
ACCIÓ CATALANA	
Barbey	2827
Camps Margarit	2686
Ferrer (David)	2641
Lopez Llausas	2676
ERC	
Costa	4183
Fabregat	4140
Soldrà	4138
Vàchier	4269
REP-SOC.	
Campmany	2337

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Albert	2348
Martinez Cuenca	2216
Morales	2231
LIBERAL	
Caballé	480
Esquerdo	561
Miralbell	504
Sol	447
BOC	
Tusó	913
Maurín	650
Arquer	580
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Abad	3
Gomez (Helios)	29
Perez	139
UNION PATRIOTICA	
Vives (Pere)	1170
Aviles	1279

DISTRICTE V

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Carabén	2166
Lafont	2058
Sagnier	2033
Vilaseca	2129
ACCIÓ CATALANA	
Amigo Ferreres	2256
Rahola (Baldiri)	1758
Sarsanedas	1749
Vives (Amadeu)	1871
ERC	
Aragay	4482
Comas	4396
Pla	4323
Ventalló	4407
REP-SOC.	
Martinez Gimeno	3499
Samblancat (Josep)	3509
Velilla (Abel)	3541
Pujol	3293
RADICAL DISSIDENT	
Roura	2260
Gatell	1853
Lladó	1796
Valentí Camp	1741
BOC	
García Miranda	327
Pijoan	183
Rebull	190
Metge	140
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Pons	23
Gallamí	20
LIBERAL	
Pons	688

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Despujol (Ramon de)	630
---------------------	-----

DISTRICTE VI

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Cabré	3449
Cadolà	3420
Junyent	3436
ACCIÓ CATALANA	
Duran i Reynals	2115
Gifreda	1979
Mas i Oliver	1898
ERC	
Armengol	3959
Campalans (USC)	4077
Xirau (USC)	4047
REP-SOC.	
Rocabruna	1523
Ferrer de la Riba	1434
Oiarte	1424
REPUBLICANA AUTONOMA	
Enric Fontdevila	217
Caballeria	272
LIBERAL	
Holgado	854
Stern	867
Vives (Joan de Déu)	838

DISTRICTE VII

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Guasch	1760
Marquès	1870
Saltor	1952
Santomà	2029
ACCIÓ CATALANA	
Colominas	1454
Esteller	1323
Hurtado (Otó)	1272
Tomàs i Piera	1606
ERC	
Aiguader	6757
Duran i Guàrdia (USC)	6587
Ventós	5088
Vallverdú	5289
REP-SOC.	
Ribera Rovira	3206
Salvat	3536
Ruiz Porlan	3280
Marial (Melcior)	3175
REPUBLICANA AUTONOMA	
Gil López	158
Marsà (Angel)	228
REPUBLICANA SOCIAL	
Borràs	144
Campdelacreu	153

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Domingo Martínez	187
Estrada	146
LIBERAL	
Balanyà (Francesc)	328
Tomàs Boràs	267
BOC	
Masmano	100
Sans	85
Domingo Montserrat	91
Bou	95
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Molineró	23
Iza	21
INDEPENDENT	
Balanyà Espinós (P.)	1877

DISTRICTE VIII

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Brasó	3599
Nonell	3797
Roda i Ventura	3424
ACCIÓ CATALANA	
Ametlla	1979
Rebentós	1974
Vivancos	2025
ERC	
Companys	5088
Lluhí Vallescà	4796
Vinyals	4378
REP-SOC.	
Guerra del Rio (F.)	3432
Salillas	2835
Ferreres	2846
REPUBLICANA AUTONOMA	
Bassi	189
JAUMISTES	
Oliveras	648
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Ballenilla	25
García	14
LLOGATERA	
Palma	194
INDEPENDENT	
A. Castellà	194
E. Andrés	53
Pons i Tió	70

DISTRICTE IX

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Cararach	2155
March	2058
Pelli	2170
Sala	2058
ACCIÓ CATALANA	
Boter	999

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Carrasco	1216
Massanet	1066
Mestres	897
ERC	
Mariés	5842
Oller	5746
Puig	5560
Casanovas	6156
REP-SOC.	
Griso	2363
Garvi	2247
Vives (Joan)	2222
Prieto	2267
REPUBLICANA AUTONOMA	
Santamaria	2840
Sisquella	1131
BOC	
Cardona	165
Coll	124
Domènech	105
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Mastija	125
Rodríguez	130
UNION PATRIOTICA	
Sorjua	1188
Pagès	1303
Hernández	1132
Fontfreda	1225

DISTRICTE X

LLIGA REGIONALISTA	VOTS
Coral	1360
Gaí	1039
Obradors	1180
ACCIÓ CATALANA	
Quatrecases	818
Torrents	768
Vives (Ricard)	891
ERC	
Casanelles	3094
Pujol i Font	2920
Viladomat	2817
REP-SOC.	
Ulled (Jesús)	3711
Huguet	3445
Heredia	3238
REPUBLICANA AUTONOMA	
Culillas	1213
Cases Sala	980
BOC	
Colomer	63
Sesé	50
Sola	63
PARTIDO COMUNISTA ESPAÑOL	
Gomez (Helius)	14
INDEPENDENT	
Cell	131
Aulet	659

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

B) Les eleccions durant la República (1931-1936)

Els resultats a les eleccions constituents de 28 de juny de 1931

En gris els regidors que es presenten de l'Ajuntament de Barcelona entre el 1931 i el 1936.

Nom	Candidatura	Vots
Francesc Macià i Llussà	ERC-USC	109.302
Gabriel Alomar i Villalonga	ERC-USC	104.470
Jaume Aiguader i Miró	ERC-USC	103.396
Rafael Campalans i Puig	ERC-USC	103.149
Ventura Gassol i Rovira	ERC-USC	101.129
Joan Puig i Ferrer	ERC-USC	100.910
Joan Lluhí i Vallescà	ERC-USC	99.858
Josep Dencàs i Puigdollers	ERC-USC	98.036
Antoni Xirau i Palau	ERC-USC	97.711
Josep Riera i Puntí	ERC-USC	97.103
Josep Terradellas i Joan	ERC-USC	96.995
Angel Samblancat	ERC-USC	96.595
Antoni M. Sbert i Massanet	ERC-USC	95.922
Ramon Franco i Bahamonde	ERC-USC	92.079
Raimond Abadal i Calderó	Lliga Regionalista	47.086
Lluís Nicolau d'Olwer	Acció Catalana	43.392
Joaquim Pi i Arsuaga	Conjunció Republicano-Socialista	38.246
Alexandre Lerroux i Garcia	Conjunció Republicano-Socialista	31.827
Nicet Alcalá-Zamora	Conjunció Republicano-Socialista	29.630
Pere Rahola i Molines	Lliga Regionalista	29.055
Ferran Valls i Taberner	Lliga Regionalista	28.826
Antoni Martínez Domingo	Lliga Regionalista	28.557
Josep Maria Serraclara i Costa	Conjunció Republicano-Socialista	27.749
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	27.218
Joan Josep Rocha i García	Conjunció Republicano-Socialista	27.036
Lluís Duran i Ventosa	Lliga Regionalista	26.705
Antoni Montaner i Castaño	Conjunció Republicano-Socialista	26.457
Antoni Marsà i Bragado	Conjunció Republicano-Socialista	26.057
Fèlix Antiga i Fernández	Conjunció Republicano-Socialista	25.953

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Juli Martínez i Jimeno	Conjunció Republicano-Socialista	25.794
Josep Juncal i Verdulla	Conjunció Republicano-Socialista	25.479
Joaquim Cabot i Rovira	Lliga Regionalista	25.412
Joan Giro i Prat	Conjunció Republicano-Socialista	25.010
Ramon Batlle i Matabosch	Lliga Regionalista	24.515
Antoni Par i Tusquets	Lliga Regionalista	24.494
Lluís Ferrer-Vidal i Soler	Lliga Regionalista	24.438
Josep Codolà i Gualdo	Lliga Regionalista	23.368
Francesc Matheu i Fornells	Lliga Regionalista	24.135
Francesc de P. Gambús i Rusca	Lliga Regionalista	24.131
Andreu Oliva i Lacoma	Lliga Regionalista	24.041
Jaume Carner i Romeu	Conjunció Republicano-Socialista	18.449
Jaume Bofill i Mates	Acció Catalana	12.676
Albert Bastardes i Sampere	Acció Catalana	12.025
Salvador Sediles i Moreno	Partit Federal	11.736
Eduard Barriobero i Herranz	Partit Federal	11.626
Antoni Jiménez i Jiménez	Partit Federal	9.856
Josep Barbey i Prats	Acció Catalana	9.231
Abel Velilla i Sarasola	Partit Federal	8.886
Eugeni Carrera i Bermudez	Partit Federal	8.351
Eduard Sanjuan i Albí	Partit Federal	8.306
Francesc Casas i Sala	Partit Federal	7.899
Jaume Turró i Pont	Partit Federal	7.381
Francesc Corbella i Alegret	Partit Federal	7.187
Ferran Rossell i Jané	Partit Federal	7.186
Joan Perea Capulino	Partit Federal	7.036
Josep Martí i Feced	Partit Federal	7.014
Josep Vila Cuenca	PSOE	6.942
Raimond Morales i Veloso	PSOE	6.727
Antoni Marina Malats	Partit Federal	6.615
Joaquim Maurín i Julià	BOC	1.180
Tomàs Tusó Temprado	BOC	1.015
Josep Garcia Miranda	BOC	956
Hilari Arlandis Esparza	BOC	803
Jaume Miravittles Navarro	BOC	753
Jordi Arquer i Saltó	BOC	719
Victor Colomer i Nadal	BOC	644
Daniel Rebull i Cabré	BOC	629
Pere Fuentes Galileo	BOC	612
Joaquim Pijoan i Gener	BOC	599
Daniel Domingo Montserrat	BOC	593
Antoni Sesé Artaso	BOC	591
Pere Bonet Cuito	BOC	590
Joaquim Masmano Pardo	BOC	554

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Ramon Casanellas	Partit Comunista Espanyol	319
Josep Bullejos	Partit Comunista Espanyol	329
Dolors Ibarruri	Partit Comunista Espanyol	202
Manuel Adame	Partit Comunista Espanyol	187
Gabriel León Trilla	Partit Comunista Espanyol	177
Josep de Barrio	Partit Comunista Espanyol	168
Lluís Arraràs	Partit Comunista Espanyol	166
Ermengol Figueres	Partit Comunista Espanyol	166
Antoni Leal	Partit Comunista Espanyol	163
Tomàs Molinero	Partit Comunista Espanyol	163
Heliodor Iza	Partit Comunista Espanyol	161
Ramon Castañés	Partit Comunista Espanyol	160
Josep Silva	Partit Comunista Espanyol	156
Antoni Rodríguez	Partit Comunista Espanyol	154

La mitjana de cada candidatura:

Partit	Vots
Esquerra Republicana de Catalunya	102.000
Partit Republicà Radical	26.000
Lliga Regionalista	25.000
Acció Catalana	10.000
Partit Federal	8.000
Bloc Obrer i Camperol	700
Partit Comunista Espanyol	180
TOTAL	

30-6-31 opinió

Segona volta de les eleccions constituents a Barcelona del 12 de juliol de 1931

Partit	Vots
Antoni Jiménez	34.147
Pompeu Fabra	19.181
Joaquim Maurin	12.723
Eduard Medrano	3.615

Es elegit Antoni Jiménez, comandat de l'exèrcit.

Eleccions parcials del 4 d'octubre de 1931

La renúncia de les actes de Barcelona de Macià i Alomar, perquè n'havien obtingut dues i havien preferit conservar les de Lleida i Mallorca respectivament va portar a unes eleccions parcials sis mesos més tard, sense la presència ni d'ERC.

Districte	Rahola	Esteve	Giró	Maurín	Escrig	Barjau	Sanjuan	Casanelles
	Lliga	PCR	PRR	BOC	Extrema Esquerra Federal	USC	Partit Democràtic Federal	PCE
I	3693	1700	2321	598	475	377	377	171
II	1767	1265	1350	801	709	468	575	138
III	2409	896	305	201	264	205	61	85
IV	6279	2428	1355	1110	500	385	194	99
V	2741	1569	1594	1370	1121	492	734	307
VI	4231	1816	1284	494	358	392	116	36
VII	2088	1990	1399	966	1037	1744	318	164
VIII	3653	2036	1440	856	507	812	186	78
IX	2331	1087	1440	1205	904	787	533	76
X	1205	785	1094	725	1052	434	290	130
TOTAL	30397	15572	13582	8326	6927	6096	3384	1284

És elegit Frederic Rahola, de la Lliga Regionalista, per ser l'únic que arribava al 20%. Per tant, és necessària una segona volta per l'acta restant.

Districte	Esteve	Maurin	Casanelles	En blanc
	PCR	BOC	PCE	
I	4982	1195	101	82
II	2919	1631	89	101
III	4014	315	22	41
IV	7288	1464	8	115
V	3985	2251	149	156
VI	5028	794	5	111
VII	3353	1503	67	83
VIII	5460	1415	25	112
IX	2876	1907	31	85
X	2264	1122	70	80
TOTAL	42169	13597	567	966

Finalment Martí Esteve obté l'acta en joc competint amb dues formacions minoritàries, com són el Bloc Obrer i Camperol i el Partit Comunista d'Espanya.

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Eleccions al Parlament de Catalunya del 20 de novembre de 1932

Nom	Candidatura	Vots
Francesc Macià i Llussà	ERC i USC	62.190
Martí Barrera	ERC i USC	52.547
Nicolau Battestini	ERC i USC	54.786
Joan Casanelles	ERC i USC	55.640
Amadeu Colldeforns	ERC i USC	54.966
Josep Dencàs	ERC i USC	55.796
Joan Fronjosa	ERC i USC	54.243
Miquel Guinart	ERC i USC	54.262
Joan Lluhí	ERC i USC	57.716
Carles Pi Sunyer	ERC i USC	59.019
Joan Puig i Ferrater	ERC i USC	57.990
F. Ribes Soberano	ERC i USC	54.052
Màrtir Rossell i Vilar	ERC i USC	54.004
Estanislau Ruíz	ERC i USC	54.415
Jaume Serra Hunter	ERC i USC	58.643
Joan de Soler i Bru	ERC i USC	54.704
Josep Terradellas	ERC i USC	54.781
Joan Tauler	ERC i USC	54.244
Josep Agell i Agell	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	30.258
Lluís Celis i Pujol	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	30.628
Josep Codolà	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	32.108
Lluís Duran i Ventosa	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	32.184
Josep M. Farré	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	31.053
Alexandre Gallart	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	31.121
Joan Antoni de Güell	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	32.133
Lluís Jover i Nonell	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	32.034
Domènec Juncadella	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	31.900
Antoni Martínez Domingo	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	33.852
Antoni Par i Tusquets	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	32.382
Joan Perpinyà	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	31.646
Josep Puig i Cadafalch	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	31.777
Frederic Roda	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	32.392
Felip Solà i Cañizares	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	33.319
Josep M ^a Tallada	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	33.078
Ferran Valls i Taberner	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	33.341
Joan Ventosa i Calvell	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	33.164
Amadeu Vives	Concòrdia Ciutadana (Lliga+UDC)	30.632
Tomàs Borrull	Partit Radical	17.669
Eduard Calero	Partit Radical	16.369
Josep Capdevila	Partit Radical	17.210
Josep M. Farrero	Partit Radical	16.847

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Manuel Ferràndiz	Partit Radical	16.889
Eladi Gardó	Partit Radical	17.199
Agustí Garcia	Partit Radical	17.134
Josep Juncal	Partit Radical	17.121
Josep Llamas	Partit Radical	16.954
Josep Matutano	Partit Radical	16.333
Antoni Montaner	Partit Radical	16.819
Domènec Monton	Partit Radical	17.046
Joan Mujal	Partit Radical	17.231
Enric B. De Quirós	Partit Radical	17.208
Pelayo Robert	Partit Radical	16.852
Carles Rodríguez Soriano	Partit Radical	16.932
Lluís Rufasta	Partit Radical	16.959
Josep Fuset	Partit Radical	16.634
J. Mateu	Partit Radical	16.565
Abel Velilla	Federals (PRDF i EEF)	4.156
Josep Albajes	Federals (PRDF i EEF)	3.058
Josep Barriobero	Federals (PRDF i EEF)	3.515
Francesc Biech	Federals (PRDF i EEF)	3.008
Joan Gambús	Federals (PRDF i EEF)	3.024
Josep Garbi	Federals (PRDF i EEF)	3.028
Miquel Gisbert	Federals (PRDF i EEF)	3.024
Josep M. Herrada	Federals (PRDF i EEF)	3.038
Josep M. Ibern	Federals (PRDF i EEF)	3.048
Josep Martí Facet	Federals (PRDF i EEF)	3.309
Rudolf Pereira	Federals (PRDF i EEF)	3.050
Baltasar Puig	Federals (PRDF i EEF)	3.067
Antoni Sabràs	Federals (PRDF i EEF)	3.144
Eusebi Sànchez	Federals (PRDF i EEF)	3.911
Josep Serra	Federals (PRDF i EEF)	3.071
Antoni Soler	Federals (PRDF i EEF)	3.056
Josep Solves	Federals (PRDF i EEF)	3.037
Carles Vilarrodona	Federals (PRDF i EEF)	3.105
M. G. Gibert	Federals (PRDF i EEF)	1.719
Claudi Ametlla	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	15.525
Miquel A. Baltà	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	15.802
Josep Barbey	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	15.208
Albert Bastardas	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	18.074
Ferran Boter	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	13.524
Ferra Cuito	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.417
Pere Domingo	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.791
Estanislau Duran i Reynals	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.676
Martí Esteve	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	17.211
David Ferrer	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.474
Eduard Fontserè	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.743
Santiago Gubern	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	15.544
Amadeu Hurtado	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	19.382
August Matons	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.339

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Lluís Nicolau d'Olwer	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	19.500
Ramon Noguer i Comet	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	15.809
Manuel Raventós	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.750
Josep Tomàs i Piera	Concentració Catalanista Republicana (PCR)	14.880
Salvador Anglada	Dreta de Catalunya	5.949
Lluís Argemí	Dreta de Catalunya	6.025
Joan Burgadà	Dreta de Catalunya	6.116
Josep Bilbeny	Dreta de Catalunya	5.639
Octavi Domènech	Dreta de Catalunya	5.811
Francesc de P. Gambús	Dreta de Catalunya	6.156
Miquel Gavin	Dreta de Catalunya	5.682
Francesc Guarner	Dreta de Catalunya	5.781
Alfons Ibàñez	Dreta de Catalunya	5.856
Miquel Junyent	Dreta de Catalunya	6.256
Rupert Lladó	Dreta de Catalunya	5.758
Francesc de A. Manich	Dreta de Catalunya	5.876
Carles de Montoliu	Dreta de Catalunya	5.852
Enric Puig Jofre	Dreta de Catalunya	5.828
Ramon Riera	Dreta de Catalunya	5.870
Lluís Sagalà	Dreta de Catalunya	5.832
Santiago Torrent	Dreta de Catalunya	5.884
Lluís C. Viada i Lluch	Dreta de Catalunya	5.796
Joan Bta. Viza	Dreta de Catalunya	5.755
Jordi Arquer	Bloc Obrer i Camperol	3.202
Joaquim Aroca	Bloc Obrer i Camperol	2.119
Pere Bonet	Bloc Obrer i Camperol	2.176
Victor Colomer	Bloc Obrer i Camperol	2.489
Josep Coll	Bloc Obrer i Camperol	2.167
Josep Domènech	Bloc Obrer i Camperol	2.166
Pere Fuentes	Bloc Obrer i Camperol	2.110
Carme Martí	Bloc Obrer i Camperol	2.092
Fortià Matabosch	Bloc Obrer i Camperol	2.184
Joaquim Maurín	Bloc Obrer i Camperol	3.565
Daniel Rebull	Bloc Obrer i Camperol	2.343
Jaume Miravittles	Bloc Obrer i Camperol	3.238
Maria Recasens	Bloc Obrer i Camperol	2.290
Eusebi Rodríguez	Bloc Obrer i Camperol	2.116
Josep Sala	Bloc Obrer i Camperol	2.100
Miquel Sànchez	Bloc Obrer i Camperol	2.095
Salvador Serra	Bloc Obrer i Camperol	2.114
Josep M. Tarafa	Bloc Obrer i Camperol	2.119
Tomàs Tussó	Bloc Obrer i Camperol	2.572
Ramon Casanellas	Partit Comunista	1.696
Francesc Galan	Partit Comunista	1.648
Joaquim Masmano	Partit Comunista	1.176
Hilari Hrlandiz	Partit Comunista	1.154
Joaquim Pijoan	Partit Comunista	1.104
Antoni Sesé	Partit Comunista	1.098
Dolores Ibarruri	Partit Comunista	1.123

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Hermenegild Figueras	Partit Comunista	1.072
Josep del Barrio	Partit Comunista	1.096
Enric Dalmau	Partit Comunista	1.084
Josep Torrell	Partit Comunista	1.074
Felip Garcia	Partit Comunista	1.072
Tomas Molinero	Partit Comunista	1.077
Fèlix Domingo	Partit Comunista	1.074
Maria Sales	Partit Comunista	1.079
Climent Vilaldach	Partit Comunista	1.079
Isidre Vardagà	Partit Comunista	1.041
Julià Barriuso	Partit Comunista	1.043
Josep Peñalver	Partit Comunista	1.039
Joan Soler	Partit Nacionalista Català	1.683
Manuel Massó i Llorens	Partit Nacionalista Català	2.245
Josep Casals	Partit Nacionalista Català	1.420
Joan Bta. Muntada	Partit Nacionalista Català	1.486
Francesc Maspons	Partit Nacionalista Català	5.381
Antoni Bermejo	Concentració Espanyola	190
Ismael Màrquez	Concentració Espanyola	151
Lluís Boxareu	Concentració Espanyola	146
Enriqueta Cerezo	Concentració Espanyola	140
Josep Brunet	Concentració Espanyola	132
Eduard Stern	Concentració Espanyola	143
Rafel Sanchis	Concentració Espanyola	151
Antoni Cifuentes	Concentració Espanyola	138
Ventura Giménez	Concentració Espanyola	137
Manuel Estremera	Concentració Espanyola	140
Maria Rico	Concentració Espanyola	158
Pere Lara	Concentració Espanyola	140
Miquel Franco	Concentració Espanyola	137
Didac Ruiz	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.393
Eduard Sanjuan	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.658
Marian Serra	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.151
Antoni Ortega	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.115
Modest Martínez	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.105
Alvar Salvat	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.123
Marcel Argila	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	649
Josep Mareno	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.070
Manuel Martínez	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.032
Anna M. Alà	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.087
Joan Cuscó	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.058
Antoni Botifoll	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.088
Josep Guillamont	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.071
Josep M Abad	Aliança d'Extremes Esquerres amb el Partit Social Revolucionari	1.093

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Crispí Martínez	Aliança d'Extremes Esquerreres amb el Partit Social Revolucionari	1.068
Manuel Fernàndez	Aliança d'Extremes Esquerreres amb el Partit Social Revolucionari	1.120
Pere Figueras	Aliança d'Extremes Esquerreres amb el Partit Social Revolucionari	619
Antoni Grajales	Aliança d'Extremes Esquerreres amb el Partit Social Revolucionari	920
Manuel Morlius	Aliança d'Extremes Esquerreres amb el Partit Social Revolucionari	611
Antoni Martínez Domingo	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	352
Carles Pi Sunyer	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	479
Albert Bastardas	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	326
M. Maspons	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	40
Santiago Gubern	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	267
Josep M. Tallada	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	344
J. Serra Hunter	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	343
Amadeu Hurtado	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	274
Eladi Gardó	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	5
F. Valls Taberner	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	337
J. Soler i Pla	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	393
Francesc P. Gambús	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	45
Frederic Roda Ventura	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	263
Manuel Raventós	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	194
Joan Perpinyà	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	134
Enric Puig	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	42
Ll. Nicolau d'Olwer	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	289
Alenxadre Gallart	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	132
Ll. Duran i Ventosa	Candidatura de Selecció (Partit Català de Centre)	156

Eleccions de Diputats Al Parlament de Catalunya. Resultats (20 de Novembre de 1932) (B101 Actes protocol·laris / Expedient: 58/1932.

Eleccions generals del 19 de novembre de 1933

Catalunya dividida en cinc circumscripcions: Barcelona-ciutat, Barcelona província, Lleida, Girona i Tarragona. Cada circumscripció té dret a un diputat per cada 50.000 habitants, La fracció superior a trenta-mil dona dret a un altre diputat. En el cas de Barcelona-ciutat (19), 15 per la majoria i 4.

Perquè els diputats puguin ser proclamats, serà necessari que un o diversos candidats hagin obtingut un mínim del 40% del total de votants. Si cap obté el 40%, l'elecció no és vàlida i es repeteix el 3 de desembre.

Si els altres obtenen més d'un 20%, i entre aquests, quedés cobert el nombre total a cobrir, ja està. Si cap candidat arriba o no es cobris la totalitat, eleccions complementaries el 3 de desembre, només podran computar els candidats que en la primera obtinguessin el 8% dels vots vàlids escrutats. Si cap obté el 8%, quedarà lliure l'elecció en segona volta pels

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

lloc vacants, es poden tornar a presentar els que ho creguin convenient. Si els que tenen més del 8%, és el nombre just, no fa falta i es proclamaran automàticament.

Es presenten:

ERC	LLIGA	PRR
Francesc Macià i Llusaà Lluís Companys i Jover Josep Sunyol i Garriga Josep Mestre i Puig Marià Rubió i Tudurí Francesc Viladomat i Morales Rafael Folc i Capdevila Abel Velilla i Sarazola Josep Riera i Puntí Hilari Salvador i Castell Josep Queralt i Clapés Narcís Guerra i Buscarons Aurora Bertrana i Salazar Jesús Sanz i Poch Emili Carles i Serra	Francesc Cambó i Batlle Joan Ventosa i Calvell Pere Rahola i Molinas Joaquim Pellicena i Camacho Felip de Solà i Cañizares Lluís Puig de la Bellacasa i Déu Antoni Gabarró i Torres Joaquim M ^a de Nadal i Ferrer Alexandre Gallart i Folch Vicenç Solé de Sojo Francesc Pons i Pla Josep Ayats i Surribas Joaquim Reig i Rodríguez Francesc Bastos i Ansart Francesc d'A. Vendrell i Tiana	Alejandro Lerroux García Juan José Rocha García Rafael Guerra del Río Manuel Torres Campañá José Estadella Arnó Antonio Montaner Castaño José M ^a Serraclara Costa José Matheu Ferrer Rafael García Fando Luis Matutano Casanovas Emeterio Palma Vázquez Pedro Ferreras Parellada Manuel Mallén Garzón Luis Calvo López Juan Carandell Marimón
Coalició d'Esquerres Catalans	Bloc Obrer i Camperol	Esquerra Radical Socialista de Catalunya
Lluís Nicolau d'Olwer Faustí Ballvé i Pallsé Joan Casanelles i Ibarz Francesc Corbella i Alegret Pere Domingo i Sanjuan Martí Esteve i Guau David Ferrer i Vallès Santiago Gubern i Fàbregas Amadeu Hurtado i Miró Josep Quero i Molares Josep M ^a de Sagarra i Castellarnau Baldomer Tona i Xiberta Joaquim Ventalló i Vergés Antoni Vilalta i Vidal Antoni Xirau i Palau	Joaquim Maurin i Julià Ricard Neira i Fernàndez Maria Recasens i Jovell Raimond Morales i Velasco Jaume Miravittles i Navarra Joaquim Escofet i Cuscó Jordi Arquer i Saltó Lluís Prieto i Juero Víctor Colomer i Nadal Pere Muñoz i Leonor Tomàs Tussó i Temprado Francesc Duran i Tovar Josep Coll i Torrellas Raimond Farré i Hors Pere Bonet i Cuitó	Joan Botella Asensi Eloi Candelas Sánchez-Gijón Anton Manuel López Sanromà Eduard Millàn Rodríguez
Bloque Nacional de Derechas	Partit Comunista de Catalunya	Unió Democràtica de Catalunya
Antonio Goicoechea Cosculluela	Josep del Barrio Navarro Vicens Uribe Caldeano	Manuel Carrasco i Formiguera

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

José M ^a Lamamie de Clairac y de la Colina Carlos Padrós i Rubio Javier de Ros y de Dalmases José M ^a Fortuny Llibre José Bertrán Güell Gonzalo del Castillo Alonso Ramón Ciscar Blasco Alfonso Ibáñez Farrán Jorge Girona Salgado Pedro Conde Genové Ramón M ^a Condomines Castañeda Juan Segú Vallet Francisco de P. González Palou Eduardo Vilaseca Serra	Joaquim Pijoan Gené Francesc Galàn Rodríguez Agustí Arcas Merlos Josep Antoni Balbontín Hilari Arlandis Esparza Antoni Sesé Artaso Adelina Odena García Empar Coloma Martí Maria Ricart Soler Salvador González Albadalejo Francesc Outeiro Vidarte Benet Montagut Josep Peñalver Barranco	Emèlia Codorniu i Jardí Joan Bt ^a Roca i Caball Lluís Vila i Abadal
Frente de Extremas Izquierdas		Recomendada pel Diluvio
Francisco Samblancat Salanova Augusto Coll Trius Enrique Sanjuan Albí Tomás de Antonio Grajales Ramon Llatsé Sancho Damián Molinero Yufera Domingo González de Villaumbrosia Pereda Antonio Ortega Farreró Jacinto Borrás Sabadell Miguel Solé Bisbal Joaquín Clarós Busquets Gregorio García García Félix Burgada Serra		Manuel Azaña, Lluís Nicolau Amadeu Hurtado Martí Esteve Antoni Xirau Santiago Gubern David Ferrer Josep Quero Baldomer Torra Francesc Corbella Lluís companys Francesc Macià Josep Sunyol Marià Rubió Abel Vellilla

Resultats:

Nom	Vots	Llista
Lluís Companys	151.622	ERC
Francesc Macià	138.455	ERC
Josep Sunyol	134.700	ERC
Marian Rubio	132.710	ERC
Abel Velilla	132.426	ERC (federal)
Joaquim Pellicena	132.015	Lliga Catalana
Joan Ventosa i Calvell	132.013	Lliga Catalana
Lluís Puig de la Bellacasa	131.509	Lliga Catalana
Felip de Solà Cañizares	131.331	Lliga Catalana
Francesc Cambó	131.295	Lliga Catalana
Pere Rahola	131.281	Lliga Catalana

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Joaquim M ^a de Nadal	131.251	Lliga Catalana
Alexandre Gallart	130.828	Lliga Catalana
Antoni Gabarró	130.302	Lliga Catalana
Vicenç Solé de Sojo	129.980	Lliga Catalana
Francesc Pons i Pla	129.735	Lliga Catalana
Josep Ayats	129.640	Lliga Catalana (Independent)
Joaquim Reig	128.599	Lliga Catalana (Valencianista)
Francesc Bastos	126.174	Lliga Catalana
El nombre total: 365.792; el quòrum és de 146.316 vots.		

Eleccions municipals de 14 de gener de 1934

El cens per districte i sexe era el següent:

Districte	Homes	Dones	Total
I	24.300	29.647	53.947
II	23.853	26.685	50.538
III	13.709	19.055	32.764
IV	27.093	39.153	66.246
V	28.296	31.692	59.988
VI	23.251	32.413	55.664
VII	31.804	35.253	67.057
VIII	27.816	36.030	63.846
IX	35.412	39.463	73.875
X	21.993	23.651	45.644
TOTAL	257.527	313.042	570.569

Dades de L'Opinió del 8 d'octubre de 1933.

El resultat de les eleccions va ser:

Districte	Esquerres Catalanes	Lliga Catalana	PRR	PCE	PNC	EEF	BOC	Participació
I	14.037	13.991	2.099	148	262	50	185	57,32
II	16.082	8.293	2.548	166	150	59	138	54,45
III	6.782	11.895	612	50	128	11	57	59,90
IV	13.356	23.869	1.948	117	251	110	244	60,91
V	17.465	9.934	2.578	331	228	122	239	51,64
VI	12.512	18.930	2.142	43	226	40	129	61,34
VII	22.116	10.842	2.324	215	149	64	262	53,82
VIII	20.231	17.159	2.045	91	239	29	183	62,83
IX	25.086	12.740	2.582	164	195	103	365	55,24
X	14.809	6.057	2.036	129	101	41	168	51,30
TOTAL	162.776	133.711	20.914	1.454	1.929	629	1.970	56,88

ANÀLISI DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931 I RESULTATS DE LES
ELECCIONS DURANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

Les Esquerres Catalanes assolien 26 regidors, la Lliga Catalana un total de 10 i el Partit Republicà Radical en va assolir 4.

Eleccions legislatives de 16 de febrer 1936

Districte	Votants	Participació	Front d'Esquerres	Front Català d'Ordre
I	36.716	64,91	60,43	39,57
II	33.343	63,37	71,41	28,59
III	21.909	63,41	44,76	55,24
IV	47.452	67,57	44,19	55,81
V	37.718	60,93	71,77	28,23
VI	38.519	64,82	45,75	56,31
VII	44.152	62,76	73,66	26,34
VIII	45.440	67,97	62,89	38,88
IX	51.008	64,72	72,94	27,06
X	30.791	64,65	77,62	22,38
TOTAL	386.060	64,50	62,66	37,34

Extret de VILANOVA Ribas, Mercè "Atles electoral de Catalunya durant la Segona República" Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 2006, p. 92.

Eleccions de compromissaris del 26 d'abril de 1936

Candidatura del Front Popular d'Esquerres	VOTS	Lliga Catalana	VOTS
Jaume Martí Cabot	162.691	Antoni Martínez Domingo	51.868
Federic Escofet Alzina	162.846	Josep Agell i Agell	
Joan Sorribas Bracons	162.691	Josep Alomar Estadas	51.648
Simó Piera Pagés	162.824	Frederic Amat i Arnau	
Ramón Noguer Comet	162.800	Manuel Basté Duran	
Manuel Companys Jover	162.785	Alexandre Bulart i Rialp	
Miquel Soler Elies	162.820	Miquell Coll Casamiquela	51.593
Enric Fontbernat Verdaguer	162.783	Vicenç Diego Abad	
Artemi Aiguader Miró	162.111	Narcís Font Ros	51.716
Josep Manzaneres Baró	162.926	Josep M ^a Ginesta i Pons	
Edmund Narro Celorrio	162.773	Josep Joan Oliveras	
Ferran Montplet Prunés	162.780	Domenec Juncadella Ballbé	
Cassià Costal Marinell-lo	162.727	Josep M ^a Marquès i Sabater	
Tomàs Tusó Templado	162.588	Josep Roig Chovar	
Artur Cusó Arnal	162.599	Francesc Tusquets i Prats	
Hilari Arlandiz Esparza	162.455	Josep Verges i Vallmajor	

LA GESTIÓ DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA (1931-1936)

Resultats per districtes.

DISTRICTE	ESQUERRES	LLIGA
I	13.165	5.304
II	14.537	3.183
III	5.576	3.931
IV	12.768	10.508
V	15.914	3.540
VI	10.354	7.365
VII	20.773	3.886
VIII	17.898	5.812
IX	24.580	3.963
X	14.909	2.244
Badalona	7.754	1.663
Sant Adrià	884	112
Santa Coloma de Gramenet	2.900	352
TOTAL	162.012	51.863

Eleccions de Compromissaris (26 d'Abril) (B101 Actes protocol·laris / Expedient: 26/1936.

DOCUMENTACIÓ D'ARXIU

ANNEX III: DOCUMENTACIÓ D'ARXIU

DOCUMENTACIÓ D'ARXIU

ÍNDIX: ANNEX III

Documentació adjunta en el CD

- Document 1:** Sessió de constitució de l'ajuntament republicà del 14-4-1931.
- Document 2:** Bàndol de l'alcalde Aiguader del 14-4-1931.
- Document 3:** Renúncia del lletrat Jesús Sánchez Diezma i reafirmament de l'alcalde Pich i Pon (1935).
- Document 4:** Subvenció de l'alcalde Pich i Pon de 1.500 pts. al 'Patronato de Jesús de Nazareno' (1935).
- Document 5:** Denúncia de la Federació de Barcelona d'ERC perquè fos expulsat el funcionari Francesc de Paula Duelo Font (1931).
- Document 6:** Informe sobre l'Ocultació de Riquesa Urbana (1936).
- Document 7:** Campanya de la Cambra de la Propietat Urbana de Barcelona contra l'augment dels impostos (1933).
- Document 8:** Informe Sobre l'Actuació de Les Agències Executives d'Impostos Municipals de Barcelona (1936).
- Document 9:** Anunci de Taxis David (1932).
- Document 10:** Carta del president de la Sala Tercera de l'Audiència Provincial de Barcelona deixant sense efecte la suspensió al regidor Griso (1933).
- Document 11:** Acord entre Jaume Aiguader i Josep Maria Planas després d'un conflicte sorgit a causa de l'assalt de les JEREC a la impremta NAGSA (1933).
- Document 12:** Sessió necrològica a la memòria de Francesc Macià (1933).
- Document 13:** Telegrama de Lluís Companys com a alcalde a Niceto Alcalá-Zamora (1931)
- Document 14:** Declaració de l'Ajuntament de Barcelona situant-se al costat de les institucions catalanes després de la suspensió de la Llei de Contractes de Conreus (1934).
- Document 15:** Carta oberta del regidor detingut Granier-Barrera a l'alcalde Carles Pi Sunyer (1934).
- Document 16:** Invitació i acceptació per la Fira de Tolosa de Llenguadoc pel 7 d'octubre de 1934 (1934).
- Document 17:** Enterrament dels morts que van sufocar la declaració del 6 d'octubre de 1934 (1934).

Document 18: Autorització de l'alcalde accidental Martínez Herrera per la subscripció oberta en favor de les víctimes militars el 6 d'octubre de 1934 (1934)

Document 19: Carta de l'alcalde Pich i Pon al Ministre de Justícia demanant que els condemnats catalans se'ls deixi complir a presons catalanes (1935)

Document 20: Resposta dell general Batet donant atribucions de l'ajuntament en ple a Martínez Herrera (1934).

Document 21: Autorització de l'alcalde Martínez Herrera als caps administratius per resoldre i signar assumptes de caràcter reglamentari (1934).

Document 22: Supressió dels delegats de barri per part de l'alcalde accidental Martínez Herrera (1934).

Document 23: Supressió dels comitès de beneficència en els districtes per part de l'alcalde accidental Martínez Herrera (1934).

Document 24: Decret de l'alcalde accidental Martínez Herrera donant als Secretaris de Districte la direcció Oficines Municipals (1934).

Document 25: Queixa de l'alcalde accidental Martínez Herrera perquè la censura faci un major control (1934).

Document 26: Nomenament de Pich i Pon com a alcalde de Barcelona (1935)..

Document 27: Subvenció de l'alcalde Pich i Pon al Casino Republicà Radical de la Barceloneta en benefici d'un jove mutilat (1935).

Document 28: Renúncia del càrrec de regidor de Duran i Ventonsa per ja ser conseller gestor (1935).

Document 29: Carta de Pich i Pon perquè siguin nomenats regidors d'ERC i negativa de Carles Pi Sunyer a aquesta possibilitat (1935).

Document 30: Dimissió i cessament de Joan Pich i Pon com a alcalde de Barcelona (1935).

Document 31: Assumpció de Francesc Jaumar i de Bofarull com a alcalde interí (1935).

Document 32: Assumpció de Jesús Ulled com a alcalde accidental (1935).

Document 33: Gaseta de la restitució de l'ajuntament popular (1936).

Document 34: Acord facultant a l'alcalde a adoptar totes les mesures que siguin necessaris, donant compte a la Comissió per la ratificació, enfront de la situació de guerra (1936).

Document 35: Explicació de les funcions de la Secretaria d'Alcaldia (1935).

Document 36: Representacions i delegació de l'alcaldia el gener de 1933.

Document 37: Acord de la competència de cada regidor en la Comissió de Govern (1934).

Document 38: Designació de Martínez Herrera com a dirigent de l'Ajuntament de Barcelona (1934).

Document 39: Gaseta nomenant la comissió gestora de l'Ajuntament de Barcelona (1935).

Document 40: Decret de l'alcalde Jaume Aiguader segons no s'inclogui cap nomina sense signatura de l'alcalde (1931).

Document 41: Designació a les ordres de la Quarta Divisió de tres mecanògrafes de l'ajuntament (1934).

Document 42: Relació de funcionaris absents a les 11 h i decret de l'alcalde accidental Martínez Herrera apercebut aquest personal (1934).

Document 43: Carta de Pich i Pon negant la contractació d'un treballador per comunista (1935).

Document 44: Decret amb mesures pel control de personal, havent d'entregar diàriament un full amb les activitats realitzades (1935).

Document 45: Proposició perquè els nomenaments i ascensos de la dictadura es remetin a la Comissió de Responsabilitats (1931).

Document 46: Nomenaments, ascensos, adaptacions i altres moviments de personal en els governs gestors (1936).

Document 47: Projecte de millores de sou entre el personal (1936).

Document 48: Escalafó de personal (1930-1935).

Document 49: Funcions i reforma dels Serveis Tècnics Municipals (1933)..

Document 50: Reglament general d'empleats de l'Ajuntament de Barcelona (1933).

Document 51: Constitució de Sindicat Únic de Funcionaris Municipal i resposta de l'ajuntament (1931)..

Document 52: Nomenament del capità Gerardo Rovira com a gestor dels fons de l'Associació Instructiva d'Obrers i Empleats Municipals (1934).

Document 53: Plantilla de la Policia Urbana i Trànsit abans i després de la reforma (1934).

Document 54: Organigrama de la Conselleria-Regidoria de Circulació i Policia Urbana (1934).

Document 55: Colònies per contacte o administració, nombre i cost total i per individu (1933).

- Document 56:** Nombre d'escolars i cost en semicolònies i banys de mar (1933).
- Document 57:** Invitació a la inauguració dels grups escolars 'Manuel Duran i Bas', 'Casa del Marí' i 'Callaso i Gil' (1935).
- Document 58:** Pla per a la construcció de guarderies en el període dels governs gestors (1936).
- Document 59:** Bases per a l'organització del Comitè d'Assistència Municipal (1932).
- Document 60:** Documentació del procés per la provisió de la plaça de Comissari de Beneficència (1932).
- Document 61:** Documentació sobre la inauguració de la Borsa Municipal de Treball (1934).
- Document 62:** Organització i informe sobre la situació i mancances de la Borsa Municipal de Treball i documentació d'aquesta en els governs gestors (1935)..
- Document 63:** Documentació sobre l'aprovació del Reglament de l'Oficina d'ajut a l'obrer parat (1936).
- Document 64:** Procés del cessament del Director de l'Oficina de Col·locació Obrera (1935).
- Document 65:** Telegrama del Ministre Diego Hidalgo segons la cessió del Castell de Montjuïc és pròxima (1934).
- Document 66:** Carta de l'alcalde Pich i Pon al govern de l'Estat demanant una Comissió Mixta pels inconvenients al ram de la Guerra, amb govern de l'Estat, Generalitat i Ajuntament (1935).
- Document 67:** Circular perquè totes les retolacions de dependències i serveis municipals es facin en català (1931).
- Document 68:** Dictamen de la Comissió de govern que fa del català un requisit pels funcionaris (1934).
- Document 69:** Decret de 9 d'octubre de 1934, segons tota la documentació administrativa sigui redactada en castellà.
- Document 70:** Nomenclàtor de les vies de la ciutat de Barcelona. Aprovat per la Comissió de govern el 3 de maig de 1934.
- Document 71:** Proposta de canvis de nom de la Ponència per a la Revisió dels Noms dels Carrers de la Ciutat (1931).
- Document 72:** instància d'alcalde Pich i Pon al Ministre de Treball demanant una subvenció de deu milions per fer front a l'atur forçós (1935).

Document 73: Carta de l'alcalde Pich i Pon demanant al President del Consell de Ministres, un decret sobre indemnitzacions amb motiu del projecte de reforma i urbanització (1935).

Document 74: Condonació de multes per infraccions d'Ordenances municipals a demanda de la Cambra Oficial de la Propietat Urbana (1935).

Document 75: Ingressos i Despeses del Pla d'Obres i Pressupost en els governs gestors (1936).

Document 76: Pressupost Extraordinari d'Obres i Sanejament (1936).

Document 77: Proposta a l'alcaldia sobre l'agregació de l'Hospitalet de Llobregat (1935-36).

Document 78: Cartes d'Amadeu Torner, presumptament subornant responsables del consistori (1933).

Document 79: Comparació de les ofertes en el concurs de les vuit línies d'autoòmnibus (1933).

Document 80: Document confidencial de Víctor Messa a Carles Pi Sunyer segons la Companyia General d'Autobusos prestaria servei sense condicions (1934).

Document 81: Informe i fotografia sobre l'estat del sòl en els recorreguts de les vuit línies d'autoòmnibus (1934).

Document 82: Recurs de reposició d'Amadeu Torner i informe dels Caps Lletrats (1934).

Document 83: Anunci d'un nou concurs d'autoòmnibus i les vuit línies que es volien concedir (1934) .

Document 84: Proposta de conveni entre l'Ajuntament i les empreses de tramvia (1935).

Document 85: Anul·lació del concurs de les set línies d'autoòmnibus (1936).

Document 86: Imatges dels nous senyals en el Codi de Circulació (1932).